

Österreichische Nationalbibliothek
+Z228213806

Tečaj III. U Zagrebu dne 10. Siečnja 1870. Broj 1.

ŠKOLSKI PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. za 12 mjeseci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

Okružnica

prečastnoga zagrebačkoga kapitularnoga vikarijata od 24. Prosinca 1869., broj 752, razposlana na kot. učiona nadzornike.

Pitanja za riešenje učiteljem pučkih učiona u nadbiskupiji zagrebačkoj za godinu 1870. stavljena.

I. „Na koje uljudbene (civilne, gradjanske) krieposti treba osobito priučati djecu, i kako na koju?“ —

II. „Što valja pamtiti učitelju glede definicija ili oznaka? koja se svojstva ištu za „primjer“, da bude dobar, t. j. zbilja pravo razjasnio pojam“? (Pri jednom i drugom treba iztaknuti najgušće pogrieške).

Visoka **zemaljska vlada** daje sliedeće pitanje za riešenje hrvatsko-slavon. učiteljem: „Jeli za pučke učione shodnije, da se u čitaukah putem štiva razvijaju pojedini učevni predmeti, ili da se za svaki učevni predmet izdadu posebne knjižice? Kako bi se ili u jednom ili u drugom slučaju imale urediti čitanke?“

Okružnica

prečastnoga kapitularnoga vikarijata od 10. Prosinca 1869., br. 700. na sve podarcidjakone izaslana.

Glasom dopisa visok. kr. zem. vlade od 30. Studena t. g., br. 1394 uputilo je kr. ugarsko ministarstvo za zemaljsku obranu

u interesu javne nastave ovdašnje kr. okružno zapovjedničtvo domobranstva: da unovačene k domobranstvu profesore, učitelje i u obće s nastavom se baveće, te sustavno namještene osobe po mogućnosti samo za vrieme školskih ferija poziva na vježbu u oružju, t. j. kad to neće biti na uštrb interesom javne nastave. O čem neka Velečastnost Vaša preko ravnatelja učiona dotičnike ubaviestiti izvoli.

Tri slike.

Navada je, da se novom godinom prijateljem i znancem čestita, a i veli se: navada je druga narav. Kad je tomu tako nećemo mi proti obćoj navadi; i mi imamo dobar broj prijatelja i znanaca, i nam je dakle put pod noge i štap u ruke, pa od vrata do vrata, od praga do praga, te svagdje podviknuti: Čestito Vam bilo novo ljeto!

Uvjereni smo, da ćemo mnogomu prijatelju i s ovom sgolnjom riečju dobro doći, nu uvjereni smo i o tom, da ćemo svakomu miliji biti, ako mu uz taj naš srdačni pozdrav donesemo i mali darak, pa jer nam je mnogo do toga stalo, da smo svim našim štovanim čitateljem mili i dragi, to jim dajemo na dar tri prislikane slike, o kojih smo uvjereni, da će jim pri volji biti, u izvoru naslika glasoviti na tom polju strukovnjak Sailer.

I. Slika.

Vrl župnik kano ravnatelj, nadzornik i pospješitelj školstva.

Ako je zadaća župniku, da čita i tumači sveto evangjelje kao navjestitelj rieči božje cielomu puku, a kao kateketa malenim, i to obično samo nedjeljom i zapovjednom svetkovinom — to mu se otvara polje njegove radnje i to mal ne svakim danom još i u većem javnom djelokrugu, t. j. u školi. Tudier je kao naobrazitelj i otac svoje obćine, koju si od djetinstva odgaja. Ovdje očitava svoju učiteljsku službu dvojakim načinom: podučava bo sobstveno, t. j. neposredno, i to sada kadgod mu se samo sgoda pruži, i kad tomu povoda dobije a neprestano opet podučava posredno, t. j. po učitelju, koje ga si po svojoj volji može naobraziti, kojega ravna i rukovodi, i kojega u granicah njegova zvanja drži.

Nu župnik, t. j. dušobrižnik nije u školi samo učitelj, nije samo nadzornik, niti ima samo nad tim bditi, da škola svoj cilj nepromaši; on je duša, koja da cielo učiteljsko tielo oživljava. Njegove zasluge za školu neka budu neopisive zasluge ljubavi. Sve, štogod bi samo moglo smjerati na boljak škole u njegovoj župi, to on uvadja, toga se laća, toga se prima, a nepita, što bi i kad bi, ljubav bo nečeka, dok dužnost pozove; ona bo je sama sebi najbolji zakon.

Školu nam je smatrati s dva gledišta: zavodom, u kom se odgajaju ljudi i kršćani. U jednom i drugom obziru mora biti škola župniku kao dušobrižniku zjenicom oka.

Ako škola ima biti zavodom, u kom da se naobraze mladi kršćani, to je župnikova dužnost, da se otčinski pobrini za nju i njezino sve to bolje i uspješnije djelovanje: starat mu se je, da se evangjeljem, koje se i u školi tumačiti ima, ono postići može, što se postigava, kada se odrastlim kruh, a nejakim mlieko za hranu daje; pred očima mu mora biti kraljestvo božje, koje je ujedno kraljestvo maleni, jer unj doći može samo onaj, koj je čist kao nevino diete; dužnosti mu je vršiti i napram spasitelju ljudi, koj bi, djecu osobito blagoslivljajuć, rado otcu si sagraditi tvrdju slave u nevinoj i nejakoj dječici; — dužnosti mu je vršiti i napram kršćanskoj crkvi, koja si samo iz kršćanske škole novi zasad pribavlja; — dužnosti mu je vršiti i napram vlastitoj župnoj obćini, koja mu pruža sve, što za ovaj život potrebuje, samo da župljanom, dakle i njihovoj djeci on opet ono dade, što jim je za dušu potrebno; napokon vršit mu je i dužnosti svoje s njegovim dušobrižničkim zvanjem, buduć da si uplivom, što ga na školu ima, olakšava naobrazbu svoje župe.

Ako li se pako škola ima smatrati zavodom, u kojem da se naobražavaju i odgajaju ljudi, to se mora otčinski briniti i to poukom, da nejako čovječanstvo postane punoljetnim, koje se pako bez dobrih učiona iz svoje surovosti nikada nebi moglo podići, dakle nikada ni punoljetnim postati nebi moglo. Vrši li tu dužnost, to će izvršiti i onu dužnost, koja mu država opredieli, povjeriv mu nadzor nad nježnim klijivom čovječanstva, a izvršiti će točno i dužnosti napram potomstvu, koje od njega izčekuje odgojenje boljega naraštaja.

*

Ako ne baš svaki dan, a to ipak češće tjednom pohadja pravi dušobrižnik svoju školu, pa se neudaljuje nigda iz nje, a da se nebi očitovala u djece i učitelja skromna ili jasna želja: Došao nam opet skoro!

II. Slika.

Dobar vjeroučitelj.

Učitelj maleni vaviek je dosta djetinski, t. j. on umije biti medju djecom djetetom, on je u stanju, tako se daleko djeci sklonuti, samo da jih što više može sebi uznieti, da ih što više ljudmi učini.

Učitelj maleni vaviek je dosta muževan, da se oboružati može proti napadanju neustrpljivosti, zlovolje itd., te da bude vaviek slikom i prilikom nenamrgodjena veselja i vedrine, neprestane blagosti i sve podnašajuće ustrpljivosti u krugu povjerene si mladeži.

Učitelj maleni vaviek je dosta vješt poznavalac ljudi, da svagdje umije odabrati najkraći put, kojim mu valja doprti do srca djetinjega, a iz srca do djetinjega uma, i opet kako mu se valja u srce ljudsko povratiti.

Učitelj maleni vaviek je u dovoljnoj mjeri kršćanin i bogoslov, da rieč božju sa životom spojiti a tada i rieč i život u otvorenu dušu djece položiti može.

Učitelj maleni vaviek je u dovoljnoj mjeri poznavalac naravi i povjesti, da vrhunaravne istine naravnom dielu svoje župe može predočiti i tim sve tako jasno učiniti, da si svaki i nesetni zapamti i zadrži.

Učitelj maleni mora imati toliko srca i mašte, koliko je od potrebe, da svojim pripoviedkam može dati dovoljne zahvalnosti, a svojem izvanjskom ponašanju onu privlačnu silu prijaznosti, uslied koje će ga djeca rado slušati, jer ga rado imaju, a da ga uzljube, jer bo ih umije k sebi privući.

Učitelj maleni mora biti sama ljubav, da se može sasma podati djeci, da u grudih njihovih može uzbuditi povjerenje, uslied kojega će mu biti moguće za naobrazbu sklona srca djeteća u tu svrhu upotriebiti.

Učitelj maleni mora jednom riečju biti slika i prilika Isusa Krsta, komu valja, kao što je i Isus djecu ljubiti i ljubimce svoje k otcu nebeskomu voditi.

Neću da se upuštam u pitanje, kako će se jednom pred strogim sudcem opravdati moći oni, koji se bez svake priprave odvažiše biti učiteljem maleni; ali moliti ih i zaklinjati ih moram, da svi, koji se tomu uzvišenomu zvanju posvećuju, za najveći posao svoj smatraju katekezu, a pripravu za istu za najsvetiju dužnost svoju.

Molim i zaklinjem sve, da si odgajajuć i naobražujuć djecu odgoje i naobraze obćine. Stari i jaki duh neda se više saviti; nježno i ćutljivo djetinje srce neće se oprieti tvojoj nakani.

Molim i zaklinjem sve, da uznastoje, da budu jednom u svojoj župi ono, što je Isus bio medju djecom.

Vjeroučitelj neka odstrani, što može više od nauka sve ono, što bi neugodno djelovati moglo. Neugodno bo prouzročuje mržnju proti vjerozakonu.

Neugodno je po nauk pri djeci:

1. preduga obuka;
2. studen, nečistoća itd., mjesta, u kojem se obuka podieljuje;
3. zlovolja učiteljeva;
4. krika i buka učiteljeva;
5. ako učitelj učenike tuče i ako jim imena pridjeva, koja jim nepripadaju;
6. ako se što takova predaje, što za mladež nije, što ju dakle i nezanima;
7. način obuke, uslied koje se samo i to strogo zahtieva, da se ovo ili ono na izust od rieči do rieči uče;
8. ako se s djecom negovori djeci razumljivim načinom.

I najbolji učitelj maleni nemože izbjeći tomu, da mu djeca ništa na izust neuče, nu nastojat će, da djeca na izust uče ono:

a) o čem jur pravi pojam imaju, t. j. što jim je prije dobro protumačeno, i što su jur shvatila;
b) što je najnuždnije i najvažnije;
c) da se vježbanjem pameti nekrade vrieme i sila vježbam u mišljenju;

d) da se uz pametisanje uzbudjuju ujedno i ćustva nabožna. Ono, što si zapamtimo, možemo lahko i zaboraviti, a što želimo, da u život predje, valja, da se u dušu duboko usadi.

III. Slika.

Valjan učitelj.

Tko bi u stanju bio, da opiše potanko sve učiteljske kriepost? — I mi se nećemo u taj ogromni posao upuščati, nego ćemo sve učiteljske kriepost na dvie svesti, i to na kriepost ljubavi i dobre volje. Kad nebi inače znati mogao, kako duša na dušu tako silno i brzo djeluje, kako naša zlovolja i druge uzlovoljuje, to bi se mogao o tom u svojoj učioni naučiti. Kad u školu stupim dobre volje i razpoložen, tad su mi učenici pravi angjeli, i sve mi ide po ćefu. Tako se izrazi glasoviti školnik Ivan Büel. Sailer uzamši vrloga ovoga učitelja za uzor, naslika sliku valjana učitelja, a mi ju evo preslikavamo.

Valjan učitelj nepoznaje učiteljske oholosti. Oholost bo je najgrdje, što si samo na učitelju pomisliti možemo, pa ipak nisu takovi slučajevi riedki. Koliko je učitelja, koji svoje sudruge preziru, i prezirno o njih govore!

Valjan učitelj nepoznaje koristohliepja, t. j. nije sebičan, pa toga radi i neprevidja pogriešaka i mana one djece, kojih mu roditelji pružaju darežljivu ruku, ali i nekazni nemilice djecu siromašnih i ubogih roditelja.

Valjan učitelj nepača se nigdje, gdje bi se poroditi mogle zadjevice i razpre izmedju župnika i župljana ili inih poglavara i njihovih podanika; on nastoji da utaloži strasti i nepodpiruje oganj razdraživosti.

Valjan učitelj neće htjeti, sve staro bez razlike porušiti, pa sve novo uvadjati, i to samo toga radi, jer je novo; neće htjeti ćudoredje bez pieteta temeljiti; neće htjeti, djecu obterešavati i s onim znanjem, kojim se djeca neće nikada u životu koristiti. Büel veli: „Učite djecu samo ono, što će jim u budućem zvanju hasniti; što nadilazi taj cilj, ide po zlu i smiera na to, da umorimo čovječanski um, te da čovjeka učinimo, ako ne velikom a ono sigurno malom budalom, koji će se baciti na teologičke i filozofičke hire a zapustiti poslove svoga zvanja, i koji će se upustiti

u razglabanje poviesti Karla Velikoga, namjesto da se bavi s poviesti svoga kućanstva.

Valjan učitelj neće se podati nikada velikoj maniji malih duša, koje misle, da se crkva može školom nadomjestiti. Plutarh bo reče: Prije će te sagraditi kule u zraku, nego ćete odgojiti i naobraziti narod bez vjere i javnoga bogoštovja.

Valjan učitelj neće se podati nikada udobnosti, pa s toga i neće učenike ostavljati nikada same u školi, samo da se može zabavam podati.

Valjan učitelj nije srdit i naprasit, koj se brzo uzpali i oko sebe tuče; on nije surov i neugladjen, koj iz svojih učenika ništa drugo napraviti nije mogao, do poludivljake; on nije lien i pospan, te mu u školi djeci nije dugočasno, pa s toga i nisu razuzdana; on nije zlovoljan, te nedraži djecu, pa ga s toga i nedrže za čovjeka, kojemu ništa pravo nije.

Prost od svega onoga, što učitelja čini nesposobnim za ovo uzvišeno zvanje, a spojen ljubavju i obdaren strpljivošću, a imajuć još k tomu dovoljno volje i pameti, moći će lako odgojiti budući naraštaj; takav učitelj moći će svakomu sve, dakle i djetetu diete biti, da ga čovjekom učini; znati će ozbilnim biti, kad mu valja laž, kradju i zloću kazniti; znati će ljubezan biti, kad mu valja pomlji i marljivosti u pomoć priteći i kad mu je koga na red pozvati; umjet će pripoviedkami i pitanjem množinu pravilnih pojmova u djeci razviti; umjet će bolje pogledom, gorje opomenom i ukorom, a najgorje razmjerenom kaznom u stegi uzdržati; neće trpjeti nečistoće, a znati će poštediti sramežljivost; uzbudit će revnost i natjecanje, a ugušit će slavohliepje i taštine; razlikovat će nevine pojave živahnosti od pogriešaka proti ćudorednosti, a ove opet od tragova himbenosti i licumierstva; on si smatra učionu kao kakvu malu državicu, u kojoj mu je dieliti nepristrano pravdu i pravicu, da slabiji neklone, a jači, da se nepoohole; popravlja srce, da pamet razbistri, a jača i kriepi ponajprije ćut nabožnosti, da čistom srcu i vedroj glavi čistoću i vedrinu osigura; i izvan škole obći s učenici i s njihovimi roditelji i izvan učione, po čem se radja medjusobna ljubav i povjerenje; uči je poznavati otrovno bilje, ali ponajprije otrovnu biljku svojeljublja, koju nastoji da uništi i izkoreni; uči je saditi voćke, ali nastoji ponajglavnije, da mu djeca sama budu dobre voćke u obćini; pred-

očuje jim neprestano dobro u sliki svoga života, i pruža jim svakim časom prigodu, da uvidjeti mogu, kolikog su prijatelja u njem imali.

Evo Vam mili čitatelji malenoga ali veoma važnoga dara. Tri slike! — Resile nam, dao Bog, iste svaku našu pučku učionu!

Pučko učiteljstvo valjalo bi učiniti zemaljskim činovničtvom *).

Tko će o tom dvojiti, jeda li je pučkom učiteljstvu sbilja još od potrebe, tužiti se, ako pozorno okom svrne na naše materijalne dotacije i stečevine, o kojih moramo izpovjediti, da se sve to vrieme ni do danas za dlaku popravile nisu! — Naše materijalno stanje poslje tolikih obećanja i očekivanja i danas je ono isto, kakovo bijaše i onda, kad smo stenjali u okovih toli silno bjesnećega absolutizma, dapače još je dan danas gorje, no ikada prije, prem njeki ljudi vele, da je u tom pogledu vazda drugačije, o čem mi opet jako dvojimo.

Svi magistratski i županijski častnici dobiše povišene plaće; da, isti njihovi poslužitelji nisu zaboravljeni; častničtvo se zadovoljno kreće, dočim učiteljstvo sa svojom starom i zastarjelom plaćom jednako još kukavno životari. Da li je to prema duhu i zahtjevu našega vremena, gdje se sve preustraja i preinačuje na bolje i shodnije? Danas je načelo, po kojem se potrebe sa zahtjevi i voljom energično u čin privadjaju: sve posluje, sve radi i, bi reć, skokom orijaškim napreduje, te ako ikada, to sigurno današnje doba vlada gotovo svimi evropskimi narodi velika težnja za poboljšicom stanja svih njihovih družtva i stališa. Štogod je samo kadro služiti unapredjenju narodnoga blagostanja k razširenju duševne prosvjete i k unapredjenju državne snage, sve ovo privlači danas na se osobitu pozornost i uživa kriepku

*) Pod ovim naslovom donesoše „Narodne Novine" u broju 263. od 17. Studenoga pr. g. članak, koga i mi, buduć se sa sadržajem njegovim podpunoma slažemo, tim radje u svoj list uvršćujemo, što se je i učiteljstvo više pojedinih školskih kotara u istom smislu u svojih skupštinah izjavilo. Op. uredn.

njegu. Stara vremena, kadno je medju narodi vladao njekakov empirički duh, kad se nitko nije starao, da kakav napredak ućini, srećom su prošla, pa su jih zamjenila druga, i danas već svatko uvidja, da kod staroga nemožemo ostati i da nam je u mnogom novije, duhu i potrebam vremena odgovarajuće preustrojstvo potrebito.

Neima gotovo kod nas nijednoga javnoga glasila ili časopisa koje mu drago vrsti, koji nebi progovorio bio o preustrojstvu školarstva u obće, a napose o boljih dotacijah narodnih učitelja, o dostojnijem njihovu uvaženju, o uzvišenju narodnoga jezika, o pravih izvorih demoralizacije itd. Dovoljno je već iznešeno na vidik, što pučko učiteljstvo tišti, ohrabruje ili oduševljuje, koje su ponajglavnije mu rane, i kako bi se isto podići imalo, da dužnosti svojoj podpuno odgovara; ali tamna magluština neda ljubopitnomu duhu u budućnost našu prozrjeti. — Pučki učitelji stoje u pogledu plaće na onom stepenu, na kojem najnižji državni činovnici najnižjih kategorija, pače na onom, na kom i poslužitelji uredski. Uz slobodan, kadšto neudoban i nedostojan stan i nješto malo zapuštene zemlje za težitbu uživaju naši učitelji po selih i trgovištih godišnju plaću od 315 for.; često putih samo i na papiru.

Narod i zemlja želi imati valjanih učitelja, jer znade, da se preko njih uglavljuje pučka prosvjeta; dobrih pako učitelja bez primjerene plaće nedobismo: jer se veli; „za malo novca i malo muzike.“ Prigovorit će nam možda tko, da smo samo materijalistični ljudi, i da gledamo jedino na dohodak. Neuvidjaju li takovi, da se od zraka neda živjeti, i da treba mnoge potrebe namiriti, osobito ako li je učitelj obtršen porodicom? Po najnovijem uredjenju svatko će biti uvjeren, koji se iole školarstvom našim zanima, kakove sve sposobnosti treba učitelju kao pučkomu obrazovatelju; kakove mu se dužnosti nameću; koliko učevnih ura na tjedan ima izpuniti, neizuževši ni nedjelje i svetka, jer po nedjeljah i svetcih drže se opetovane škole, mise i ostalo bogoslužje, kod čega učitelji pučki kao orguljaši i pjevači sudjelovati moraju. Naravna je stvar, da si seoski učitelji uzgredno što zaslužiti nemogu, ako još i to u obzir uzmemo, da se učitelj ima za svaku uru svoju u školi valjano pripraviti, jer znamo, da je bez priprave obično samo gola sljeparija. Tko dakle veli, da

učitelji seoski sa svojom plaćom od 315 for. i ostalimi užitci na selu primjereno živjeti mogu, taj grieši protiva pravednosti — i kao sit gladnu nevjeruje. Bora mi — neda se u ovo kobno vrieme s tom malenom plaćicom živjeti, gdje je sve skupo, i skupljina sve to više raste, dočim plaća naša ni makac dalje od svoga zahrdjaloga mjesta. Da šutimo samo o onih ovećega broja učiteljih, koji i ovu dosta suženu plaću ni dan danas redovito neprimaju. Da li je možda suvišno, da sadašnje naše narodno učiteljstvo svojimi uzdasi ponavlja i iz nova za pomoć viče, kad sva njegova prijašnja moljakanja ostaše bez svakoga uspjeha? Doista je već vrieme, da se učini, da te neprestane jeremijade i tužbe zamuknu i da se učiteljstvo naše u okrilje uzme.

Vriedno bi bilo, da se od strane naše zemaljske vlade i sabora već shodno učini i pristojna obskrba učiteljskoga stališa u obzir uzme, jer to je tako uzko sa školarstvom skopčano, da se inače valjan napredak ni pomisliti nemože *).

U naših domaćih listovih čitamo ugodnu viest, da je naš sabor u jednoj svojih sjednica zaključio svim učiteljem više kategorije, nalazećim se u državnoj službi, povisiti plaće sa 20 percentih uz pretvoru dosadanjih njihovih decenalija u quinquenale. Na koliko nas je ova viest uzradovala, na toliko opet uzdahnusmo žalostno, što se nitko za nas pučko učiteljstvo na našem saboru, gdje se radi o mnogom životnom pitanju, jošte nezauzimlje. Ele, sa zore se svjetlo stvori, življe se pojavljuje; nu hoće li nama ikad blago sunce sinuti — dokazat će bližnja budućnost. Ako se nevaramo, biti će po svoj prilici valjda glavni uzrok, da nas naš sabor poboljšicom plaće nemože iznenaditi, što je pučko učiteljstvo obćinsko činovničtvo — i što se kao takovo izplaćuje iz obćinskih blagajnicah, kojimi vlada i sabor nerazpolažu. Medjutim valjalo bi želit, da se ta okolnost po zahtjevu same svrhe i naše dobe promjeni, te pučko učiteljstvo učini što skorije zemaljskim činovničtvom, i da se kao takovo iz zemaljske blagajnice poput inih državnih častnika izplaćuje. Naravno,

*) Pri prvom budućem saborskom zasjedanju povesti će se rieč i o preustrojstvu naših učiona u obće, a pučkih napose, a budite uvjereni, da naša visoka vlada ozbiljno oko toga nastoji, da se pučko školarstvo podigne. Op. uredn.

da bi valjalo i pučku učionu učiniti zemaljskim zavodom. To je želja čitavoga našega pučkoga učiteljstva i svih njegovih iskrenih prijatelja. Tim postupkom pučko bi se učiteljstvo uzporedilo inomu državnomu činovničtvu i po tom i svoj ugled uzvisilo, te bi nestalo mnogo toga, što danas jošte učiteljstvo naše potištuje *). Bilo bi zbilja nuždno, da oni, koji su pozvani, oko toga ozbiljno uznastoje. Naš se narod nije pučkom učionom sve dosada ponajviše s toga mnogo okoristio, što su mu učitelji u redu najnižjih činovnika. U narodu to pobudjuje sumnju, da učitelj, koji sjeme prosvjete i blagostanja med pukom sije, pokraj svega toga baš najkukavnije životari. Tom prigodom nemogu propustiti, da nenapomenem, da će se s toga obzira uvjek samo prazna slama mlatiti, doklegod budu učitelji i kraj največe štednje siromašno opravljeni morali hodati, dugove praviti, kadšto i od poročnoga značaja ljudi zavisiti; doklegod učitelji nebudu sbog ubožtva kod nijednoga blagotvornoga družtva mogli sudjelovati; na dalje doklegod oni za svoje zaslužene plaće i pristojbe budu preponizno moljakati i prosjačiti morali, doklegod učitelji nebudu potrebitimi mirovinami za se i svoje udove obskrbljeni i osigurani; riečju: doklegod se neuklone krajnjoj bjedi i nevolji, koje niti školsku svrhu nepromiču, niti njihovu zvanju nedolikuju, dotle neima nade, da će nam se prosvjeta puka ikada uglaviti i podići. U ovom našem prosvjetljenom vieku, gdje se sve plemenitije dostojno uvažava, bila bi sramota, da nam narodno učiteljstvo bude i nadalje maćuhinski zastupano. — Pa onda da još snivamo o kakovoj prosvjeti! Što se je bitna po narodno učiteljstvo dosada učinilo? — Lasno nam je odgovoriti jednom riečju: ništa!

Što dakle tražimo, jest

prvo: da se popravi materijalno stanje naše u toliko, da uzmogne pučko učiteljstvo svomu težkomu zvanju primjereno živjeti, svakdanje svoje potreboće namirivati, te si za predhodno svoje naobraženje pribavljati potrebita pomoćna sredstva.

Drugo: da se zakonitim i ustavnim putem učini zemaljskim činovničtvom i kao takovu da mu se doznači plaća iz zemaljske

*) Ima toga i više, što za to govori. Op. uredn.

blagajnice, konačno, da mu se osigura budućnost, opredjeliv mu mirovinu *).

Domovina njekojim plodinam.

(Iz slov. „Besednika").

Krumpir dobio je prvi njeki trgovac sa robovi, imenom Ivan Haukino, god. 1565. (dakle prije 300 godina) u Santa-Fe-i u novoj Hišpaniji, južnoj Americi, te ga je upotriebio hranom svojim ljudem na ladji. Bio je taj trgovac prvi, koj je rečeni plod razglasio. Godine 1584. donieo je admiral Walter Raleigh krumpir iz Virginije (u sjevernoj Americi) u svoj grad Youghall u Irsku, te ga je ondje i prvi posadio. Kao posebna jestvina došao je krumpir god. 1616. prviput u Parizu na kraljevski stol. Niemci počeše krumpir saditi sriedinom 17. vieka, a kod nas imade istom nješto preko 90 godina, odkako ga usadismo.

Hmelj upoznaše Evropljani oko 500., t. j. u dobi ljudske selitbe. God. 822. imadjahu već Niemci hmeljnike. Najbolji hmelj raste sada u Českoj, Braunšvajgu, Bavarskoj i Englézkoj.

Špargelj zaplodio se početkom 18. vieka iz Talijanske po čitavom svietu.

Bob došao je najprije iz iztočne Indije u okolici kaspijskoga mora.

Loćiku ili običnu našu ***šalatu*** sadili su prvi Englezi, i to za kraljevanja Henrika VIII. god. 1519.

Domovina ***pšenice*** je gorasta zemlja Indijanska na južnom podnožju Himalajske gore.

Raž došla je iz male Tartarije i južne Sibirije.

Proso je iz Indije iztočne.

Hajda zaplodila se iz Azije po Turskoj i Grčkoj najprije u Talijansku i obližje zemlje, zatim u Njemačku, gdje bijaše već 1522. god. dobrano poznata.

---

*) Sa više strana dobili smo sličnih izjava i možemo punim pravom kazati, da su ove želje izraz svega kolikoga učiteljstva, može biti s riedkom iznimkom pojedinaca, koje bi mogli na prste nabrojiti, i zato molimo i mi koli našu visoku zemaljsku vladu, toli i visoki sabor, da prigodom pretresivanja, odnosno osnivanja školskoga zakona na ove želje obzir uzmu.
Op. uredn.

Vinske loze prvobitna domovina jest Azija. God. 231. naidjoše prve tragove vinskoj lozi u Njemačkoj, a god. 283. sadijahu vinske loze oko Rajne i u Ugarskoj. Karol Veliki jako je vinarstvo podupirao.

Kava dodje iz Levante, iz Turske, god. 1615. prviput u Mlietke, a zatim u Francezku. God. 1671. otvoriše u Marsélu prvu Kavanu, u Beču god. 1683.- a u Norimbergu god. 1696.

Pušeći duhan našao je prvi španjolski kaludjer Roman Pane god. 1496. u Sv. Domingu, u amerikanskoj zemlji Tabago *), u zapadnoj Indiji. Odavle zaplodio se naskoro u Evropu. U početku upotriebljivahu duhan samo liekom za njekoje bolesti, a Indijanci počeše ga prvi pušiti. — Francezki poslanik Ivan Nikot poslao je god. 1559. prvo duhanovo sjeme iz Portugaljske u Pariz. Španjolska vojska doniela bi ga za kraljevanja Karola V. u Njemačku. Englezi počeše ga pušiti god. 1585., a Turci god. 1605. Prva tvornica duhana bijaše u Holandezkoj. Tridesetgodišnji rat raznosio je taj „dar božji" po čitavoj Njemačkoj, a odavlje i dalje.

Žafran donieo je njeki hodočastnik iz južnih zemalja u Englezku za kraljevanja Eduarda III.

Ruže (Gartenrose) donesoše prve god. 1522. kao skup dar iz Talijanske u Englezku, gdje su se nalogom pape Hadrijana VI. god. 1522. stavljale na izpovjedaonice kao znak mučanja. Na tom običaju osniva se i dan danas još latinska fraza „sub rosa" = pod ružom = što imade značiti: „šuti", „budi tiho" — ili „neka medju nama ostane." U okolici grada Ghazcepoura u Indiji vidjeti je čitavo polje takovih ruža, iz kojih priugotavljaju njeku vodu i ulje (attar).

Sunčanica (Sonnenblume) došla je iz Amerike u naše krajeve. Uz rieku Ohio sade na tisuće sunčanica, ponajviše s razloga, što one mnogo kiselika — dobroga zraka — razprostranjuju, te tako sačuvaju po onih nezdravih mjestih ljude od močvarne groznice. *Lj. Tomšić.*

---

*) Odavle po svoj prilici ime tobak = tabak = tabacco. Op. pr.

Viestnik.

— Za učiteljstvo pučkih učiona u Cislajtaniji neima više pokusnoga trogodišta (Probetriennium). Ministarstvo za bogoštovje i nastavu u Beču izjavilo se je odpisom od 3. Prosinca 1869 broj 10581, da se ukidaju svi dosele obstojavši propisi glede pokusnoga trogodišta i to na temelju novoga školskoga zakona za pučke učione od 14. Svibnja 1869 br. 77.

— Gori napomenuto ministarstvo dozvolilo je odpisom od 30. Studenoga 1869 broj 10044 za nabavu učevnih sredstva za učiteljišta sliedeće svote: Za dolnju Austriju 1500 for., gornju Austriju 800 for., Solnogradsku 200 for., Tirol 1200 for., Vorarlberžku 400 for., Štajersku 800 for:, Korušku 400 for., Kranjsku 400 for., Trst 400 for., Goricu i Gradišku 400 for., Istriju 400 for., Dalmaciju 800 for., Česku 3500 for., Moravsku 1000 for., Šleziju 800 for., Bukovinu 400 for. a za Galiciju 3000 for.

— Druga državna preparandija za ženske u Ugarskoj otvorena je dne 15. Prosinca 1869 u Budimu.

— Njegova uzoritost knez-primas predao je svoju, u Szanyu, kuću u vriednosti od 14000 for. tamošnjoj občini za 3000 for. pod tim uvjetom, da te 3000 for. za izvornu glavnicu služe, odkuda da se tamošnja katolička škola podpomaže.

— Na samu novu godinu pristupi g. Al. pl. Kukuljević, c. k. general u miru kao utemeljiteljni član k „učiteljskoj zadruzi“, položiv u to ime 50 for — Dao Bog koristila se učiteljska zadruga tečajem ove nove godine često sličnimi plemenitimi darovi.

— G. Juraj Krasnik postao je učiteljem u Klokočevcu.

Književnost.

Visoka kr. zem. vlada od 13. Stud. 1869. br. 973. preporuča Mařikove dvie knjižice prevedene iz českoga jezika kano pomoćne knjige i to: „Ivana Kopeckoga prirodoslovje“ za pučke učitelje, učiteljske pripravnike i više djevojačke učione, a „Kratko prirodoslovje“ za učenike pučkih učiona.

Književni poziv.

Da nam se pučka obrazovanost, taj toli potrebiti temelj svakoga napredka, jednom može sravniti s obrazovanostmi inih naroda, promišljavah na razne načine, kako i kojim načinom bi se do žudjena cilja postići dalo. Pisati pučke listove, dakako pohvalna je stvar, nu uspjeha povoljna sve dotle biti neće, dok listovi takove vrsti i sbilja prostomu puku u ruke nedodju, a to se opet nemože zahtievati u jedan mah, jer znamo, da žalibože naš narod, rcć bi, u svojoj većini niti čitati neumije, a kamo li, da imade pojma o koristi narodnih listova. Treba nam dakle i ovdje staviti nadu samo ü našu nadohujnu mladež, jer samo, kad bi se ova temeljito i pomno u svih strukah praktičnoga života podučavala, kad bi se već u pučkoj školi u ciepljivala ljubav do čitanja knjiga, sastavljivanja spisa, — u obće do poznavanja literature naše, — samo onda velim, biti će moguće, da nam bude narod valjano obrazovan, te da bude radostju prijanjao uz pučke, zabavne. pa i političke listove, te tako došao do samosviesti, uslied koje se nebi dao zavadjati komugod i čimgod, pa time nagomilavao sam sebi nesreću, za koji izpravak poslje toliko ráda i vremena treba. A to sretno vrieme doživjeti bi mogli jošte i mi. — Čvrstoga sam dakle uvjerenja, da u nas treba početi upravo kod dječice, pa sam za to nakanio iz-

davati pomoćju, dakako svojih suradnika, učitelja i drugih prijatelja mladeži, list pod naslovom:

„Zlatni orasi“,

koji će svakoga mjeseca jedanput biti raztrušeni medju dobru našu djecu. U tih „zlatnih orasih“ bit će svega, što bi dječicu zanimati moglo: pjesmice, pripovjedke, razgovori o zemljopisnib, povjestničkih, prirodopisnih i prirodoslovnih stvarih, zadaće, shodne deklamacije, zagonetke, igre itd., — sve to dakako tako pisano, da će djeca: bez posebnoga tumačenja razumjeti moći. Kod toga poduzeća nastojat ću pedagogičkim putem udarati, te će sa mladežju i „zlatni orasi“ dozrievati.

Da učinim moguće svakomu djetetu primati „zlatne orahe“, ustanovio sam cienu svakomu listu u četvrtini sa 8 strana samo na 5 novč., a tko bi želio poštom dobivati list. stati će ga svaki broj za sada 7 novč.

Dok nedobijem dozvole ovomu poduzeću od vis. kr. zemaljske vlade, za koju sam već umolio, biti će „zlatni orasi“ neperiodičan list.

Molim dakle sve prijateljc mladeži, a naročito učitelje, da me u tom podhvatu i duševno i materijalno podupirati nastoje, te da mi čim prije javiti izvole, koliko će iztisaka trebati.

Prvi broj „zlatnih oraha“ izići će 1. Veljače o. g.

U Karlovcu, 2. Siečnja 1870.

Ljudevit Tomšić,
učitelj glavn. učiona.

Natječaji.

— Za izpražnjeno mjesto učiteljice u Starom Vukovaru ovim se do posljednjega siečnja 1870. razpisuje natječaj. Godišnji dohodci s ovim mjestom skopčani su 315 for. a. vr. plaće i 52 for. 50 novč. stanarine. Natjecateljice imaju svoje molbenice na djak. duh. stol stilizirane, potrebitimi svjedočbami obskrbljene, do gori naznačenoga roka šk.-kot. nadzorniku g. Antunu Matiću, župniku u Tovarniku podnieti.

— Na glavnoj učioui gornjega grada u Osieku izpražnjeno je mjesto učitelja s godišnjom plaćom od 420 for. i stanarinom od 105 for. a. vr. Za to se mjesto razpisuje natječaj do konca Siečnja 1870. Natjecatelji imadu svoje na ovaj kr. vladni odjel upravljene i svjedočbami o dobi, o svojem učiteljskom osposobljenju, ćudorednom vladanju, dosadanjem možda službovanju, i podpunom znanju hrvatskoga i njemačkoga kano nastavnih jezika, putem neposrednim svojih oblasti do gori naznačenoga roka predati školskomu nadzorniku kotara osiečkoga.

— Za izpražnjenu učiteljsku i orguljašku službu u Ljubeščici razpisuje se ovim natjećaj do 20. Siečnja 1870. Dohodak 315 for. a. vr, slobodan stan, vrt i 12 hvatih drva. Natjecatelji za to mjesto imadu svoje molbenice potrebitimi dokaznicami providjene do gore naznačenoga roka podnieti veleč. g. Stjepanu Haukovcu, podarcidjakonu i župniku u Madjarovo (Novimarof).

— Za učiteljsko i orguljaško mjesto u Imbriovcu razpisuje se natječaj do 31. Siečnja t. g.

Dohodak: 315 for. plaće, 12 for. za drva, slobodan stan, 2 komada zemljišta. Molbenice imadu se predati veleč. gosp. Josipu Šavoru, podarcidjakonu i žup. u Velikom Bukovcu (Mali Bukovac).

— Na njemačkoj obćinskoj školi u Grabušlanih u majurskoj satniji izpražnjeno je mjesto učitelja. Plaća je 210 for. austr. vriedn. u gotovom, stan,

uživanje vrta preko jedne rali i 6 hvat. drva za gorivo. Natjecatelji imadu svoje molbenice s potrebitimi dokaznicami najdulje do zadnjega o. m. kod satnije u Majuru predati.

— Za izpražnjeno učiteljsko mjesto u Erpenji, s kojim je spojen dohodak od 315 for. a vr. i slobodan stan, razpisuje se ovim natječaj do 17. Siečnja 1870. Natjecatelji imadu svoje potrebitimi dokaznicami obložene molbenice do gore naznačenoga roka podnieti veleč. g. Ferdi Krajačiću, podarcidjakonu i župniku u Kraljevcu (Dubravica).

Sbornica.

G. I. P. u V. Vaša svjedočba, kojom ste odobreni za učtelja seoskih učiona, valja više, nego svjedočba o podučiteljskoj službi na glavnih učiona, i s toga možete Vi podučiteljem na glavnih učiona definitivno naimenovani biti, dapače imate prednost pred onimi kompetenti, koji su samo za podučitelja glavnih učiona osposobljeni.

G. F. U. u K. Žao nam je, da Vam želji udovoljiti nemožemo.

G. P. A. u G. u Dalmaciji. Novce primili, list Vam jur poslali i to počam od 1. Listopada, te će Vam trajati predplata do zadnjega Ožujka t. g.

C. J. G. u R. Broj 23. poslali, a predplatu za tamošnju knjižnicu primili.

Jedan učitelj. Već smo toliko puta izjavili, da na anonimne liste nikakova obzira uzeti nemožemo; odkrite nam se, i mi ćemo Vašoj želji udovoljiti.

G. (•) u bakarskom kotaru. Pravila za ustrojenje kotarske školske knjižnice su suvišna. Izabrati si možete po volji knjižničara i blagajnika, te netrebate u to ime nikakove posebne dozvole. U tom je smislu riešilo obstojavše c, k. hrvatsko i slav. namjestničtvo sličnu molbu odlukom od 5. Svibnja 1859 broj 6878/1706.

— G. V. K. u K. Ako naš list neuredno dobivate, nije naša krivnja. Mi ga svakiput uredno i točno odpremamo. Upitajte se glede toga kod dotičnoga kr. poštarskoga ureda. I tomu neredu doskočit će se najnovijom odredbom vis. kr. ugarskoga ministarstva za poljodielstvo, obrt i trgovino.
Ako Vam u buduće koj broj uzmanjka, a Vi ga kod dotičnoga poštarskoga ureda u roku od tri dana ustmeno reklamirajte.

— G. N. V. u S. Prva je dužnost roditelja, da si djecu tjelesno i duševno kriepku odgoje. Tjelesno velim ponajprije, jer je tielo organ duše, i duševne sile mogu samo u zdravu i jaku tielu uspjevati. Tu treba samo narav podupirati i neprestano na oprezu biti, da djeca zdravimi udi uzrastu. Koliko puta nepromaši mnogi čovjek svoje sreće samo toga radi, što je kljast, sakat ili jednook. Što se druge strane Vašegn pitanja tiče, slažemo se sa svime s Vašim mnienjem.

Prvi broj „Školskoga prijatelja“ šaljemo svim dojakošnjim predplatnikom tom primjetbom, da nam ga povrate, koji ga neće nadalje držati; oni pako, koji ga žele i u budućoj godini čitati, neka izvole zanj pristojbu čim prije ovamo poslati, da uzmogu sve brojeve po redu neprekidno dobivati. — Ciena ostaje ista, i to za cielu godinu 3 stot., a za pol godine 1 stot. 50 novč. Učiteljski pripravnici dobivaju i nadalje list na cielu godinu za 2 stot.

Uredjuje: **Fr. Klaić.** Naklada knjižare: **Fr. Županа.** Tisak Dra. **Lj. Gaja**

Tečaj III. U Zagrebu dne 25. Siečnja 1870. Broj 2.

ŠKOLSKI PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. za 12 mjesecci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

Okružnica

preč. zagrebačkoga kapitularnoga vikarijata od 3. Prosinca 1869, broj 606 razposlana na sva kot. učiona nadzorničtva.

Povodom godišnjega izviešća o stanju pučkih učiona za 1867/8 i 1868/9 po ovoj duhovnoj oblasti vis. zem. vladi podnešenoga, pozvala je ista glasom dopisa od 23. Studenoga t. g. broj 890 podčinjene političke oblasti: da glede urednijega polazka pučkih učiona, glede obskrbljenja istih učevnimi sredstvi; glede boljega nastojanja oko uzdržavanja i podizanja školskih vrtova, glede zavadjanja novih učiona i popravljanja obstojećih školskih sgrada sve ono preduzmu i točno izvrše, što je potank i obširno navedeno u naredbi obstojaloga kr. namjestničkoga vieća od 19. Srpnja 1868 broj 5983 i što je potrebno, da se zadovolji što više materijalnim i nastavnim potrebam pučke učione, i doskoči nedostatkom navedenim ili proizlazećim iz gore pomenutoga izviešća.

Koje kazne da se u pučkoj učioni nerabe?

Prem ako je već i u ovom listu o školskih kaznah pisano i razpravljano, to nam se ipak nečini neugodno, ako ob gore naznačenom predmetu još koju progovorimo, jer neće biti sigurno suvišno, ako se o tako važnom pitanju češće rieč povadja i svestrano razpravlja.

Povela se je u novije doba rieč i o tom, da li treba ili netreba djecu tjelesno kazniti, t. j. ima li šiba u školi nadalje

ostati ili se ima iz škole sasma ukloniti, nu to pitanje još nije riešeno, pa se i mi nećemo u razpravljanje toga pitanja još zasad upuščati, ali bi nam veoma ugodno bilo, ako bi nam naši štovani čitatelji u tom pogledu svoje nazore stečene na višegodišnjem izkustvu priobćili, da jih u svoje vrieme valjano ocieniti budemo mogli; mi ćemo se za sada ograničiti samo na one kazne, koje se nikada nebi smiele u pučkoj učioni rabiti. Jedna od tih kazna jest:

a) Klečanje u školi. Djeca su vikla (ili barem morala bi) sve, dok nedodjoše u školu, samo onda klečati, kad se Bogu mole. Mati je svoje diete učila, da na koljena pada, kad mu je od predobrostivoga otca nebeskoga izmoliti u pobožnoj molitvi za se i za sve one, koji su mu mili i dragi, blagoslov božji i njegovu zaštitu. Klečeć smo ga mogli zateći svako jutro i svaku večer, kad je pod kipom razpetoga Spasitelja zazivalo si angjela čuvara, da ga brani i čuva, te da ga vodi putem milosti božje. Nemora li se sada sasma presenetiti i u svojih načelih uzdrmati, kad mu je ono činiti pod kaznu, što je dosele činilo ljubavju i pouzdanjem, i na što su ga roditelji i braća i sestre nukali, kad jim je valjalo u zajednici moliti. To nesmije biti! Klečanje nesmije djetetu nikada omrznuti i odurnim postati! Kršćanin kleči samo onda, kad se s dragim Bogom razgovara, u takome položaju motri kršćansko diete svoje roditelje, kad se u svoj odanosti zabavljaju s najvećim gospodarom neba i zemlje, takav položaj moraju zauzeti i djeca samo u najradostnijih trenutcih svoga života i tad ga zauzeti moraju s veseljem i najvećom pripravnošću. U momentih, u kojih čovjek na sve vremenito zaboravlja, na sve, što je ovoga svieta, zaboravlja, a samo na ono misli, što je povrh njega u svietlih dvorih nebeskih, kad svoje misli, srdce i dušu uzdiže k slavi i veličanstvu vječnoga Boga; u takovih svetčanih dušu i srdce uzhićujućih trenutcih neka diete pada na koljena, da mu se duša tim laglje može uznieti do prestolja svemogućega Stvoritelja. Takav položaj niti može niti smije biti kaznom! Ta nije moguće, da bi učitelj ili odgojitelj djece, koji je ujedno učitelj nabožnosti i straha božjega, ono za kaznu opredieljivao, čim se diete rado služi u svih trenutcih svoga života kad osjećajuć u sebi blaženstvo pada na koljena u prah pred lice otca svjetlosti, da mu se kao svom najvećem dobročinitelju za

primljena dobra zahvaljuje; kad se u stisci, nevolji i nesreći puno pouzdanja utiče nedosiživom upravitelju svih čovječanskih udesa, te ga moli za olakšicu i pomoć. Služi li se učitelj klečanjem kao sredstvom kazne, koje bi moralo biti izrazom najdubljega štovanja napram najsvetijemu stvoritelju neba i zemlje, tad će to sredstvo učenikom omrzniti i sigurno se neće u onih slučajevihn jim poslužiti, u kojih bi se inače rado služili. Pa kako bi i takav učitelj mogao svoje učenike na to sklonuti, da se klečeć Boga mole, kad jih kod svake i najmanje prigode klečanjem kazni? — Kako bi mogao takav učitelj zahtievati, da mu se učenici klečeć pred presvetim oltarskim sakramentom Isusu u slici kruha i vina klanjaju, kad moraju osramoćeni i ruglu svojih suučenika izvrženi pod kaznu klečati? — U takova protuslovja pada i dolazi učitelj često, koji klečanje rabi kao kaznu.

Samo u jednom slučaju moglo bi se dopustiti, da se djeca klečanjem kazne, naime onda, kad bi jih učitelj pozvao, da Boga mole za oproštenje za ovaj ili onaj proti Bogu učinjeni grieh. Razumieva se po sebi, da se to veoma riedko i to samo u izvanrednih slučajevih rabiti smije, ako želimo, da ožudjenu svrhu postignemo. Savjetovat bi k tomu mogli na pr. u onom slučaju, kad koje diete zaboravi na posebne dužnosti prama Bogu, pa ako je tim svojim suučenikom dalo zločest primjer. U takovu slučaju nije klečanje kazna, nego se ima smatrati kao sredstvo pokore, pa s toga i mora učitelj diete, na to pozvati njekim saučašćem i izrazom osobite žalosti. Uzradi li učitelj tako, to može uvjeren biti, da će klečanje ne samo za ono diete, koje to činiti bude moralo, nego i za sve ostale njegove učenike od najveće koristi biti. Osobiti će utisak ta odredba učiteljeva za cieli razred učiniti, ako svim svojim učiteljskim ugledom sve učenike pozove, da to svi učine, te da se svi klečeć Boga pomole, da griešniku Bog zasluženu kaznu oprosti, i da ga opet u svoje otčinsko krilo — u to neizrecivo vrelo milosti — primi.

Toliko s nabožnoga gledišta. Ako li pako učitelj promotri, kako je nježno djeteće koljeno, kako je povriedljiva časka i kolikim je nepogodam ista izvržena, pa ako na um uzme, da se klečanjem ista vrlo lahko ozlediti, a diete po tom osakatiti, te na vieke romo ostati može, onda će lahko uvidjeti moći, da se kle-

ćanje sa zdravstvenoga gledišta kao sredstvo kazne nemože i nesmije upotriebiti.

b) Isto je tako proti svrhi odgoja i rekli bi nerazborito, ostavljati djecu poslie škole u zatvoru (u reštu). Komu bi učitelju bilo milo i ugodno čuti, kad bi mu njegovu učionu nazivali kaznionom? Zar neima njegova učiona bolje, plemenitije i uzvišenije svrhe? — Ta svaki učitelj mora oko toga nastojati, da mu učiona bude mjestom, u kom se gradi temelj sreće cieloga budućega života njegovih učenika, pa i njihova vječnoga spasa. Do toga mu mora mnogo stajati, da mu učiona nebude za djecu kakovo strašilište, mjesto straha i bojazne, nego da jim ista omili i da jim bude mjesto, u kom da se rado bave; jer će mu samo onda škola stostruku korist donieti. Želi li pako, da to postigne, to mora svemu izbjegavati, što ovoj pomisli na putu stoji, što djeci može školu omrznuti i oduriti; sve, rekoh, valja ukloniti iz škole, što bi djecu na taj pomisao dovesti moglo, da je učiona i sbilja onako strahovito mjesto, u kom se ništa drugoga nevidi i nečuje, do strogosti i nasilja pa i narušanja svega djetinskoga veselja i radosti. S toga se i nesmije učiona nikada pretvoriti u reštanu, jer će tada doći djeca i sama na tu pomisao, te će jim škola omrznuti. Toga se valja učitelju tim više čuvati, jer ima dosta roditelja, koji se svojoj djeci kod svake i najmanje prigode groze, da će ju u školu poslati, gdje će se već redu naučiti, i tako jim školu kao kakvu kaznionu predočuju.

Još će gorje i po učenike štetnije biti, ako učitelj učenike u školi zatvori, t. j. ako vrata zaključa, da tim preprieči, da učenici nemogu iz škole pobjeći, a i da jih i on nemora nadgledati. Toga sigurno neće nijedan pametan učitelj učiniti, ako samo pomisli, kakove zle posljedice to zatvaranje za sobom vuče. Takovim zatvorom uzdrma se sva ćud i narav djeteća, pa može i istom zdravlju škoditi, ili diete postane sasma nehajno, pa mu se tako osamljenu pruža i prigoda, da se privikne na svakojake opačine, u kojih će se svakom sgodom sve to većma usavršavati. Eto za učitelja opet nove nevolje, i tad mora na nove kazne misliti, pa kaznenju neće biti kraja ni konca. Još će gorje biti, ako u takovu slučaju novom kaznom nekazni; ondje bo će kroz prste gledati, gdje nebi smio oprostiti, i gdje popustljivost njegova više škodi, nego li hasni. (Nastavit će se.)

Umišljeni put u svemiru.

Iz prirodoznanstvenih pučkih spisa A. Bernsteina preveo Gjuro Ester.

Odlazak.

Ako te je volja s nami putovati, uzmi kovčeg, pribavi si putnicu, te priredi nješto živeža; dalek bo nam se otvara put, premda ga na vilovitih vrancih prevaljivat kanimo.

Nu što da metnemo u kovčeg? Što da si dademo u putnicu upisati? Kakovimi cicvarami da napunimo torbu?

U kovčegu čuvat ćemo misli. U putnicu bilježit ćemo postaje, a torbu napunit nam valja svom vještinom zabavljanja.

Hoćemo li na kolih, brodom, željeznicom li? — Ni govora o tom. Danas ćemo odputovati na električkom telegrafičkom stroju. Mi danas najme putujemo samo umišljeno, maštom samo, pak pošto je mašti sjelo u možgjanih, a u možgjanih nješto djeluje, što je po novijih iztraživanjih električnosti veoma nalično, to će nam biti i put po pravu električan.

Uzmimo dakle, da ima sa zemlje na mjesec potegnuta brzojavna žica (telegraf), pak predstavimo si još i to, da po toj žici putovati mogu i putnici, ako ne drugačiji, a to barma onakovi, koji samo umišljeno putuju. Pak zatim put pod noge, i s Bogom, nezahvalna zemljo! —

Ali počekaj malo! Prije nego na put krenemo, treba da suputnikom naznačimo točku, s koje sa zemaljske te kruglje poletiti kanimo.

Tko umjetno načinjenu zemlju, što „globusom“ zovu, ili pred sobom ima zemljovid, na kojem je ciela zemlja narisana, taj će ju upoznati kao kruglju. Ova se kruglja obraća, kako je dokazano, za 24 ure oko svoje osovine, kojoj krajeve stožeri (poli) nazvaše. Oko sriedine ove kruglje, tako rekuć oko trbuha njezina, vidiš na globusu debelu crtu, koju jednačiteljem (ekvator) zovu, pak buduć su u našem družtvu sami dobromišljenici, nećemo se s toga jednačitelja svraćati, već ćemo tu naći točku odlazka. —

Svaki si opazio na globusu one od jednoga k drugomu stožeru prieko jednačitelja potegnute potanje crte. Ove crte imaju svaka svoj broj, a mi ćemo crtu pod brojem 1, t. j. onu točku, gdje ta crta jednačitelja popriečno sječe, premda je u sriedi mora, proglasiti točkom odlazka.

A sada u istinu, zemljó, s Bogom!

Najprije postajati ćemo na mjesecu; nu vendar prije na tisuću milja nad zemljom stojmo, da vidimo, kako li joj se godi bez nas.

Izpod nas nalazi se zemlja okružena zrakom. Zrak je pun pare, oblačan, neproziran, a nad nami je nebo osobito vedro, rekao bi prije, da je crno, nego modro, zviezde pako, koje motreći za zemlje kroz uljuljani zrak veoma trepte, sviete sada nevidjenom još mirnom svjetlosti. Da smo mi putnici poput onih, koji se na balonih nad zemlju uzdižu, nebismo kao ni oni vidjeli od zemlje ništa do pare i magle. Budući mi pako umišljeno samo putujemo, to ćemo si predstaviti, da te pare i magljuštine neima, pa gledaj sada tu zemaljsku kruglju.

Ona je u istinu kruglja, i kreće se tako, da točka, s koje smo odputovali, nestoji više pod nami. Odmakla se pravcem iztočnim. Za pravo reć, na zemlji neizmjerno ima mnogo vode, a posve malo kopna. To, što ljudi tuj dole kopnom ili pače svietom zovu, otoci su samo, kojih voda pokrila nije. Ala ti je maljušna tamo na ljevo Evropa! Azija i Afrika gorostasi su prema njoj. A gdje nam je naša Trojednica?! Niti smotriti nismo je kadri odavle, tako je maljušna! Pače niti Krima, za koju zemlju ljudi, ubogi ti crvići zemaljski, toliku množ krvi proliše, skoro niti spetiti nemožemo, pak da nam Sultan na Suez neobeća poći, nebismo se baš mnogo niti s njim zabavljati mogli.

Nu stoj! Tu nam se prikazuje nova stvar, treba da ju razmatramo.

Postaja medju zemljom i mjesecom.

Jedna je polovica zemaljske kruglje razsvjetljena suncem; nu mi umišljeni putnici srećom upravo tako stojimo, da možemo još njeki dio nerazsvjetljene zemlje vidjeti. Ala krasna li sumračna svjetlost dieli svjetlo od mračne zemaljske polutke! Nu niti mračna polutka nije sasvim tamna i nevidljiva; jer prosvjetljeni zrak sipa blage, tuvne, al djelatne sunčane trake na nju. Uz to djeluje tu još i to, što je velik dio mjesečnoga kolobara suncem razsvjetljen, te tako mračna polutka zemaljska od toga mjesečnoga svjetla biva razsvjetljivana.

Buduć se izmedju zemlje i mjesesa u jednakom pravcu na-

lazimo, to nam se pruža prilika, da možemo osobita nješta opaziti, da najme upravo tolik dio kruglje, kolik nam se u mjesecu ukazuje nerazsvjetljenim, da se upravo toliki dio zemaljske kruglje razsvjetljenim prikazuje. Na našoj postaji neimamo samo sunčane, nego i mjesečne, pače vrh toga još i zemaljske svjetlosti; razsvjetljena bo zemlja razsvjetljuje prostranište svieta. Sunčanoj je svjetlosti izvorom neprestano pun sunčani kolobar. Mjesečna svjetlost dolazi samo od onoga komada razsvjetljenog površja mjesečjega, što se upravo k nam obratio; a zemaljska svjetlost nije takodjer ino, van dio ponješto razsvjetljenoga površja zemaljske kruglje prema nam obraćene. Mi namišljeni putnici, nalazeći se na postaji izmedju zemlje i mjeseca, vidimo ove dvie kruglje udaljene od sunčanoga svjetla nerazsvjetljene, te uz to opazujemo, da, kad je na zemlji velik komad razsvjetljen, samo malen dio mjeseca razsvjetljen vidjeti možemo. Kad bi mjeseca velik dio razsvjetljen vidjeli, tad bi nam zemlja samo maljušan komadić svoga razsvjetljenoga površja obratila.

Nu to ipak još nije ona osobitost, koju opaziti naumismo; došavši na mjesec, pružiti će nam se još dosta sgode, osebitosti zemaljskoga svjetla promatrati; za sada treba da na drugo okom svrnemo, što je na zemlji vidljivo, od česa kao stanovnici zemaljski ništa prava nevidjesmo.

Oko obijuh stožera lebdi osobite vrsti svjetlo, i to nad zrakom se nalazeće svjetlo, razplamti se od vremena na vrieme čudnovato. Čini ti se, kao da se nad stožerima radja, te kao da svjetlo jednoga stožera ono drugoga privlači tako, da se zrake obijuh stožera udaljuju, i jedna prema drugoj strujeć da se nad jednačiteljem sdružuju, te tim se izgube.

Da ove polarne svjetlosti ništa ino nisu, van ono, što mi na zemlji sjevernom luči zovemo, to je nedvojbeno.

Siromašnim tim zemljakom (ljudem na zemlji živućim) malo još se kada pruži sgoda, da takovu polarnu luč i na južnom stožeru (polu) upoznaju. Nu nije ni čudo, što si zemljaci, živući na kopnu okruženu zrakom, predstavljaju, da je sjevernoj luči jedina ta zadaća, da po više mjeseci duge noći na sjeveru razsvjetljuje. Sjeverna luč obstoji, kako mi umišljeni putnici sa naše postaje vidimo, i onda, kad je sjeverni stožer više mjeseci suncem razsvjetljen, te kad mu je polugodišnji po Višnjemu danak dan. Ali

zemljaci, neobziruć se na ono, što jim se nečini potrebnim, neznaju nam o tom mnogo niti kazati. Danju nije jim stalo mnogo za sjevernu luč, pak nevideći je, tvrde, da je niti neima. Nu vendar je ima, pak da nismo mi samo umišljeni putnici, kakovim se slabo vjeruje, to bismo uztvrdili, da ona neprestano na obima polima obstoji, neprestano strujeć od jednoga i drugoga prema jednačitelju na sdruženje.

Odkuda to svjetlo?

Toga neznamo niti mi umišljeni putnici. Električne je naravi; električnost pako njeke je vrsti tajna, o kojoj si filozofi samo utvaraju, da ju poznaju, nu nebudući medju nami uzprkos bogatoj mašti filozofa nijedan takav suputnik, to nam valja ponizno priznati, da se u to nerazumijemo.

Toliko nam je samo znano, da je zemlja njeke vrsti ogromni magnet, koji sve male magnetične igle po svojem magnetizmu ravna, te da svaki magnetić na svakoj točki zemlje položaj zauzimlje, kako magnetizam na zemlji zahtieva.

Nu pošto se nepristoji, da mi namišljenici upravo veleučenjaci postanemo, kao što i nedolikuje učenjakom, da se maštom mnogo zabavljaju, to ćemo samo još reći: Ova polarna luč, čini se, da je u savezu sa električkimi strojevi, koji se prema jednačitelju okolo zemlje križaju, te da se kod toga predmeta nemožemo dulje zadržavati; jer evo obrati nam zemlja svoje lice upravo tako, da sa svoje postaje Ameriku motriti možemo, da nam je dakle sasvim lasno gledati s daleka ono, česa nebijaše moguće pogledati njekada ljudem s bliza, dok nerodi zemlja onog glasovitoga Kolumba.

Za sada budi dosta; put pod noge, pak hajd na mjesec; i jer on u istinu nemiruje, to je i doba, da krenemo s te postaje. S toga, dok se vidimo, s Bogom!

(Nastavit će se.)

Imademo li razloga pitati u učitelja blagost?

Piše J. Jakovina.

Ako u ikoga imademo razloga tražiti, da bude svimi svojstvi i vrlinami, što ih u njega zvanje mu i zanimanje pita, ure-

šen i spremno za svaki mogući slučaj naoružan: a ono za cielo to od učitelja zahtievati možemo.

Jer kolikogod pojedini zanimatelji nevještinom i neznani svojom u čovječem družtvu zala prouzročiti mogu, ne znam ipak da li ičije u družtvu čovječanskom djelovanje većim bezblagoslovom i nesrećom po čovječanstvo uroditi može, nego li nevježe u svom zvanju i zanimanju učitelja. Jer dočim pojedinim zvaničnikom dužnost prinadleži pojedine duše ili tiela moći prigledati, ravnati, u svojih prirodnih granica pridržavati, pak plamne li, u strasti, tiešiti, dužnost je usuprot zvanja svoga dostojna učitelja, da sve moći duševne jednako ko što i tjelesne u jednakom i skladnom razvoju unapreduje, gladi, naobrazuje, usposobljuje, od provale štiti, od strastvenosti brani, gospodstvu razuma podvrgava te tako od ovoga po naravi skvarenoga raznolikoga, ko što i [illegible]ga nesklada jednu jedincatu milovidnu harmoniju proizvede. Dočim pojedini glavari predmetom skrbi svoje izključivo samo tielo usljed zvanja svoga smatrati imadu i njegov boljak promicati, prinadleži učitelju velika i težka dužnost, da uz nadzor i brigu nježne duše, ne zanemari krhka u djeteta tiela. Koli važna, koli sveta, ali i težka je to dužnost? Što je Bog najskupocienijega na ovom svietu imao, to je tvojoj brizi izručio.

Jer kad ti je sitno i nejako čeljade ruku dopalo, znaj, da ti je sada bezsmrtni duh povjeren, što no je vječitoga Boga bogolika slika i prilika. Što su roditelji najmilijega posiedovali, to su tebi povjerili. Jer izručiše ti krv krvi svoje, smrt puti svoje, da reći mi je, da kad ti diete svoje povjeriše, predadoše ti život svoj, počem je neoboriva istina, da roditelji u djeci svojoj i iza smrti svoje živu. U djetetu ti je sveta crkva povjerila nježnu biljku, koju bi ti imao njegovati, friškom hranom svete vjere kriepiti, nebeskom rosom molitve i ostalih milosti zadajati, da naraste u jako stablo, vrstno svakojoj buri i oluji odoljivati, da vriežje uvrieži u čvrstu tlu, vjere, kriepostі, značajnosti i svetosti života, kako bi osujetilo nasrtaj nevjere, napadaj bezbožtva, kako bi nakidalo mrieže bezćudoredja, odbilo varku i zamamu, a spasilo sve, što se spasiti može, bezsmrtnim viencem ovienčan plod-vjekom trajnu dušu svoju. — U djetetu ti povjeri država ljubko gradivo, od koga ti je sazidati čvrst stup, da se o njeg, snadje li ju nevolja, domovina majka s pouzdanjem osloniti može.

Povjeruje ti sladki zavičaj sad slabašno, jednoč kriepko i djelotvorno udo svoje, da ga osnažiš i duhom kriepósti zadojiš, kako će danas sutra biti izlievom svakoje gradjanske vrline. Označi li mu sudbina mjesto podanika, da bude vieran, bude li ga čast riesila, da je saviestan u vršenju glavarstvene dužnosti svoje, prost od koristoljublja, sprieman na žrtve, gdje to uztraži obće dobro čovječanstva. Ele, prijatelju mladi! ti si učitelj, tebi se povjerilo diete. U tebe usuo oko svemogi Tvorac, da vidi, kako ćeš rad ruku njegovi, da nastaviš i priugotoviš, pilje u tebe ljubavi odišući roditelji, da vide, komu predadoše svoje milje i omilje, krv srca, zenicu oka, svraćaš i ti, sladki raju, mili zavičaju! brižan pogled majčina vida svoga na učitelja, da vidiš, kako je rad skupocieni dragulj, što mu ga povjeri, izgladiti. Koli odlična zadaća, koli težka dužnost, kako velika odgovornost! Ne moraš li na vidiku gorostasna posla, a u sviestnosti slabine svoje, da se sgražaš i snebivaš?

Kad ti dakle tako važan i težak nadleži posao, za cielo da te veže i težka dužnost, da se zanj kako valja usposobiš, da si nabaviš i sam sve one vrline, u kojih ćeš povjerenu si mladež imati upućivati, da ih primjerom, naukom živom, osviedočavaš, da si stećeš znanost, kojom ćeš zalievati mladjahne mladice, čiste i bezazlene duše u nevine djece, da se sprijateljiš sa svimi onimi svojstvi, što su kano nuždna i neizbježiva sredstva, da kod djece uspješno djelovati uzmogneš. Govorio sam u svoje vrieme o velevažnoj i neuklonivo nuždnoj po učitelja kriepósti, što ju uztrajnost zovemo. Označio sam joj doduše otom prigodom to narav, to granice, do kojih se proteže područje njezino, no počem je to skliska staza, strmovit put, da me bolje razumiješ, progovorit ću sada o blagosti, što je u svemu opriečna kriepost postojanost. Jer tako će po onom Ciceronovom: „Opposita contra se posita eo magis elueescunt“, jedna razsvietljivati drugu, a ti ćeš buduć su ti obje nuždne, a po sebi su uzete u oprieci tražiti, vjerno mi razpravu sliedeć, da ih pomiriš, ujediniš i blaženom sriedinom provedeš.

Ti ćeš se sjećati, prijatelju mladi, kako ti je vierna pamet, u čem sam kazao, da narav postojanosti sastoji. Znao bi ti i danas pripoviedati ob onoj moći uma i snagi volje, što sačinjava pravi ugled odhranitelja. Umio bi mi još i danas one pobrojiti

razloge, što ih navedoh, da dokažem, od kolike je oto svojstvo važnosti za čovjeka u obće a za učitelja napose. No mogao bi me tkogod i zlo razumieti, prije svega, komu je bujna razmnieva, štono svakoju stvar kroz povećavajuću zurmu zrieti običava. Ima i kriva lažna ustrajnost, a od ove te neka gospodin sahrani. Imade ih, što su tvrdi, oporni, osorni, svojeglavi, zapoviedati željni. To ti je i slika ustrajnosti, narav i ustrajnost, izopačenje i zloraba svoje vlasti i prieko svega pogubna prećeranost. Lasno ćeš razumieti, da je to poguban put, kojim te vrste učitelji zamakoše. Jer prije svega prestaje kriepost, gdje počimlje prećeranost; a vrh toga najveće vrline kako i najspasonosnija načela sve osvjete i najplemenitije namjere i nastojanja ponište, kada se tjera mak na konac. To dokaza ne treba. — Čovjek se mora znati ustrpiti, pričekati, stvar do boljih vremena odgoditi, jer ne znati pričekati, hćeti svakoju stvar prieko izvesti, na koljenu reć bi slomiti: znači, sve na kocku staviti, djelovanje inače najplemenitije osujetiti i vlastitu silu slomiti. Istini da čast dadem, taj način postupanja ne odaje čovjeka u sbilji snažna, već svratno upravo slaba. Jer nije svojim gospodarom: a to je nemoć, kojoj ne imade ravne.

Nije hasne oslanjati se kod uzgoja omladine na svojeglavu ućudnost, krutu silu, strastnu žestinu. Tudjer treba, da se sve dobro promjeri i proračuna. Razum neka sudi i savjeta pita, duševnosti se nevaravi glas neka ne pritajiva. Blagohotnost dobrote neka se na prvu mjestu ističe. Jer to je tek prava snaga u odhranitelja, snaga i kriepčina duševna, na kojoj se osniva ustrajnost, kakova imade riesiti učitelja. A takova tek postojanost je pravo vrielo ugledu, o kojem svakoji uspjeh kod gojitbe savisi. Tko na tom temelju ugled uživa, taj je snažan a i vriedan da ugledom svojim drugim imponira.

Ići ću korak dalje, pak ću reći: „Svakoja ustrajnost, koja se ne osniva na dobroti, ne imade prava, da se ustrajnosti krsti, jer nije li puki izliev dobrohotnosti, a ono je kruto pusto sil- [illegible] svakoji ugled, što ne polieže iz odaje i požrtvovanja, nije otoga velikoga imena dostojan a kod gojitbe vrh svega opasan i poguban".

Il zar je to ugled, kad se siluješ, sve na isti kalup navlačiš? To li je ugled, kad prerazne duhove, raznoćutna srca, sprotne

značaje, raznorodne težnje jednom te istom mjerom mjeriš, na jedan te isti primjerak udaraš, nikad se ne sagiblješ, nikad ne prilagodjuješ, već sve na svoju navlačiš; puklo ili ostalo, to li je ugled, takova li se u tebe pita postojanost? Imade li u tebe takova uglavica, tada te moram iskreno sažaljivati, jer će ti trud pogubnim uroditi plodom; a djecu, što su nemilom sudbom u tvoje pala ruke upravo oplakivati, jer će poput krhka ledca, udariš li njim o čvrstu stienu, o neslomljivo silničtvo tvoje, razbiti nejake snage svoje.

No pitam te, kaži der mi onako, kako si izkusio, koji si tvom okrutnosti i nerazboritom nepokolibivosti resultat polučio? Jesi li jednu samo manu, da bi u jednoga tek djeteta iztriebio? Jesi li tek jednu duše ranu izvidao? Jesi li nepredobivi ikojom u svietu silom bedem, slobodnu djeteta volju okorielom samovoljom svojom slomio? Nisi, prijatelju! Ne imade sile, pred kojom da se slobodna u čovjeka volja sklone. Ono će pred svojim tiranstvom puzati i uput zmije okolo nogu svojih se savijati, ali u dnu duše će te mrziti i prezirati. Nasiljem si mu svojim neizlječivu usjeko ranu, koju će jedva budućnost uz vješta vidara izvidati moći. Jer dočim se je okrutnosti tvojom na očivid slomljeno zahtjevom tvojim pokorilo: hranilo je u dnu duše svoje nevjeru uma i srca, prezir ugleda, ogavnost nauke, mržnju prama svemu onomu, što bi mu milo i sveto biti imalo. Jer omraziv tebe omrazilo je i sve ono, što od tebe dolazi i s tobom ma u kojem savezu stoji. Jel te, da je tako? nisi li se o tom dosada uvjerio, a ja te upućujem na pomljivije motrenje djeteće naravi, pak ćeš naći, da tako jest. Pak kad je tako, reci der mi, molim te, znači li to uzgajati? znači li to onoj velikoj i svetoj dužnosti zadovoljiti? Nije li to unatoč ono uzvišeno djelo odgojivanja razarati i s temolja uništivati? Bilo to strahovanje ma kako strogo i točno izvedeno tankovito oko brižna i prokušana pedagoga će na brzu ruku primjetiti pritajenu i robsku narav u gojenika, što ih je sudbina takovim uzgojem kaznila. Možda si bio i sam gdjegod kod predavanja ili izpitivanja učenika, što ih uči ili bolje da reknem muči takovih ubitačnih nazora i pogubnih načela učitelj? Jesi li spetio onaj ugušeni posmieh, prezirni pogled, hinjenu ljubav, pregriznut jed? Kad taj žaloviti prizor sokolovu ti oku nije umako, za cielo, da si i sama sebe pitao, koji da je povod tomu

razkolu medj učiteljem i učenici mu, s kojeg je sjemena taj žalostan plod ponikao? To ti je, dragane moj, ona prećeranost u postojanosti, što se nasiljem i upravo silničtvom prometnula.

(Nastaviti će se.)

Niekoliko rieči k izobrazi pučkoga učitelja.

Upitamo li koga od naših marljivih i sviestnih pučkih učitelja, što je glavni uzrok, da se oni toliko kroz godine žrtvuju za volju mladoga naraštaja, to ćemo sigurno od svakoga jednu te istu čuti, naime: Ta svaki i sliednji čovjek mora se dan danas pokazati pred svietom, da naprieduje, te da je željan pokazati se vriednim svoga zvanja. Pa tim više, što dan danas već svaki čovjek a i cieli narodi nastoje pokazati se naprednimi, tim više rekoh mora i pučki učitelj skrbiti, komu je povjerena najsvetija dužnost, da se pokaže, da mu je vrlo stalo do toga, kako da mladomu naraštaju, na kojem sviet obstoji, dobar temelj postavi, na kojem će se moći laglje i hitrije svim naprednijim narodom približavati. — Kamo li sreće, da smo već dotle doprli, gdje bi nam veći broj pučkih učitelja bio jakih i izvrstnih učioni potriebitih sila; jer da smo dotle došli, bili bi jamačno već danas svim ostalim narodom na uzor. — Nu neće možda nitko našemu zaostatku za ostalimi narodi toliko u grieh upisati, koji se spominje stanja naših otaca; jer uz najbolju volju nisu jim one težke okolnosti dopustile, kojimi su se duže vremena borili, da bolje napreduju. —

Zato, što nam starci nisu mogli uz svu dobru volju, pokažimo se dakle mi, da smo pravi sinovi onih dobrohotećí, te nastojmo svom snagom, da će se moći već jednom gdje čuti: Ovaj ili onaj narod ugledao se je u primjer Hrvata, pa i on napreduje. Postignemo li za koje vrieme što takova, to budimo uvjereni, da ne samo što smo se okoristili i slavno si ime stekli, već smo si pred nebeskim otcem učinili zadužbinu. Kaže bo se: Dobar primjer toliko vriedi, koliko i sam dobar čin.

Pa gdje i kako ćemo što prije k žudjenomu cilju doći? Čuli smo, a i sami znamo, da je pučka učiona promicateljica i njegovateljica pučke prosvjete. Dakle valja bez ikakvoga prigovora,

da imademo mnogo dobro uredjenih pučkih učiona, a jošte više vrlih i njim vrstnih učitelja, želimo li naskoro žudjeni cilj postiči.

Pa tko je vrstan biti pučkim učiteljem? — Pučki učitelj može samo onaj biti, koji je uz nabožno-ćudoredno uzgojenje i podpuno naobražen u svojoj zvaničnosti.

Bude li se po novom školskom ustavu predavalo u pučkih učiona: vjerouka, poviest, zemljopis, naravoslovje (fizika, kemija), naravopis, slovnica, krasopis, račun, risanje, likoslovje (Grössen- und Formenlehre), gombanje (tielovježba), nješto o obrtu i poljskom gospodarstvu i pjevanju, to će morati u svih tih strukah i pučki učitelj dobro teoretički i praktički poučen biti, te je znati svojoj djeci u učioni liepim i shvatljivim načinom predavati. Naći će se možda koji od štovanih čitatelja, pa će kazati: Pa napokon što je sve to? (Nastavit će se.)

D o p i s.

Iz pečujske biskupije. Godina 1869. izmače a iz naše okolice neoglasi se nitko u „Školskom prijatelju", s toga se ja laćam pera, da Vam priobćim, ako i nješto kasno, kako u nas biva. Od naše biskupije nalaze se u području hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade dva školska kotara, i to valpovački i dolnjo-miholjački. Nadzornikom je u valpovačkom kotaru prečastni gosp. F r a n j o T a g l i e b e r, opat i župnik u Valpovu, a u dolnjo-miholjačkom veleč. gosp. A n t e R e g e n, podjašprišt i župnik u Podgajci.

Dne 28. Listopada držan je u valpovačkom kotaru i to u mjestu Bizovcu, a u dolnjo-miholjačkom kotaru dne 27. Rujna u mjestu Šljivoševcih godišnji učiteljski sastanak. Od duhovnoga stola nedobismo posebna pitanja, nego se bavismo riešenjem onih pitanja, koja su po zagreb. duhovnom stolu i vis zemaljskoj vladi dana. U kojem drugom dopisu opisat ću Vam sastanak dolnjo-miholjačkoga kotara, a sada samo o valpovačkom.

Kako rekoh, držan je učiteljski sastanak ovoga kotara dne 28 Listopada 1869. Kotarski učiona nadzornik otvori sjednicu velevažnim govorom, naglasi osobito važnost sdruženja škole s crkvom s jedne strane a opasnost razdruženja njihova s druge strane, te opomenu učitelje, kako da oko valjana uzgoja mladeži nastoje.

Po dovršenom govoru preuze na poziv gosp. predsjednika mnogočastni gosp. J o s i p K u z m i ć, duh. pomoćnik i kateketa valpovačke učione, katekezu sa školskom mladežju. Iza njega razloži nam petrevački podučitelj g. K o v a č i ć, kako valja postupati s djecom, kad stoprv u školu dodju. Praktična predavanja držahu hrkanovački, brodjanački i čepinski učitelji Baloković, Cifrić i Šeregli-a. Čim je svak-

od ove gospode svojoj zadaći kako valja udovoljio, predjosmo na pretresivanje danih nam pitanja, a i za toga povede se rieč o nabavi školskih knjiga i učevnih sredstva. Ovom sgodom dodje na vidjelo, da je občinski odbor u Bizovcu 20 for. a u Brodjancih 15 for. godišnjega prihoda u tu svrhu opredielio, da se nabavi od tih novaca za škole ono, što je potriebno, nu da je pegl. gosp. veliki sudac iz Valpova te svote pod izlikom štednje iz proračuna izbrisao.

U ovoj skupštini uvrštena je u zapisnik i pritužba, da je dokinut već od prije uvedeni paušal, iz kojega bi učitelji imali podmirivati troškove za školske zapisnike i ine pisarničke troškove.

Za kot. školsku knjižnicu prinesoše ovom prigodom prečastni predsjednik, zatim vel. g. Živić Dragutin, župnik hrkanovački, g. Užarević Luka, župnik petrevački, g. Baloković Lovro, župnik bizovački, i Vlašić Janko, župnik brodjanački, svaki po 2 for. a. vr.; mnogočastni g. duh. pomoćnik Kolar Josip i učitelji Ante Koharić, Ivan Marković i Baloković svaki po 1 for., ukupno 14 for., koja je svota uručena knjižničaru ovoga kotaru gosp. Ivanu Markoviću.

Ovaj se sastanak zaključi razpravom, kako da se uspieši popis školskih sposobnjaka, te su u tu svrhu obstojeće više naredbe pročitane. —ć.

Viestnik.

— Dne 17. t. m. otvorena su za djecu iz sela ka gradu Zagrebu spadajućih u sgradi dolnjo-gradske glavne učione u Zagrebu dva paralelna razreda i to jedan za mužku a jedan za žensku djecu. Do višega odobrenja povjereni su dječaci školskom vježbeniku Josipu Biščanu, a djevojčice školskoj vježbenici Barici Rihtarićevoj. Revnom nastojanju velemožnoga gosp. gradonačelnika Cekuša ima se zahvaliti, da se djeca iz sela ka gradu Zagrebu spadajućih mogu uživati blagodati javne obuke, jer un upotriebi sva moguća sredstva, da ih u školu spravi, i tako polazi već sada do 80 seljačke djece javnu učionu. Da se toj djeci polazak učione u ovo zimno doba olakša, učinjena je od strane ravnateljstva ta odredba, da se u ovih paralelkah prije podne počima obuka u 9 a da traje do 11 sati, a poslie podne od 1 do 3 sata. Prieko podne ostaju djeca u školi, gdje i obeduju, što si od kuće ponesu.

— Stipendium od 120 for. dobiše na zagrebačkoj preparandiji: Franjo Rimanić, Gjuro Starčević i Marko Čakić; stipendij niže vrsti od 73 for. 50 novč. dobiše: Mirko Hrvoj, Tomo Latković, Stjepan Matosović, Ferdo Poljak, Milan Rac i Stjepan Valjak.

— Pišu nam iz Osieka, da je velečastni gosp. kot. učiona nadzornik Cvietko Latković na korist učiteljske knjižnice kotara osječkoga poklonio 10 for., a da su učitelji toga kotara ustanovili godišnji prinesak u tu svrhu od 1 for. Živili!

— Bečki učitelji umoliše gradsko zastupstvo, da jim podieli i ove godine tako zvanu skuparinu (Theuerungsbeitrag). Molbenica bijaše upućena na financialni odsjek. U tom odsjeku bijaše Dr. Prix izvjestitelj, koji predloži, da se molbi neudovolji, te motivira svoj predlog sliedećimi riečmi: „Es ist von den Lehrern „unverschämt", schon wieder einen Theuerungsbeitrag anzusuchen, da sie doch im vorigen Jahre einen erhalten haben". Na to primjećuje „Ungar. Schulbote": „Sehr logisch! Also wer gestern gegessen hat, braucht es heute nicht mehr".

Natječaji.

Kod osječkoga Huttler-Kohlhoffer-Monspergova sirotišta, koje će još tečajem proljeća g. 1870. u život stupiti, imadu se sliedeća službena mjesta popuniti:

1. mjesto ravnatelja s godišnjom plaćom od 900 for. i stanom u zavodu u naravi;

2. mjesto zavodskoga svećenika, ujedno i gospodarskoga kontrolora, s plaćom god. 400 for., stanom u zavodu u naravi i zavodskom hranom:

3. mjesto zavodske učiteljice s plaćom godišnjih 300 for., stanom u zavodu u naravi i zavodskom hranom;

4. mjesto zavodskoga ekonoma ujedno i pazikuće, s godišnjom plaćom 300 for., stanom u zavodu u naravi i zavodskom hranom.

Poglavita prava i dužnosti zavodskoga ravnatelja, koji ima biti osposobljen za učiteljsko zvanje, jesu:

a) pazka na pitomce, osobito u obziru ćudorednosti, zdravlja i čistoće;
b) uzdržavanje kućnoga reda i u obće mira i poredka u zavodu;
c) disciplinarna vlast nad pitomci;
d) odredjenje manjih popravakah do svote od 25 for. a. vr.;
e) vodjenje računa i sastavak proračuna;
f) primanje zavodske služinčadi u službu i odpust iz iste.

Uz ravnatelja namješten je na zavodu za poduku u vjerozakonu i za ćudoredno izobrazivanje sirotčadi jedan rimo-katolički svećenik.

Isti vodi takodjer novčanu i gospodarstvenu kontrolu zavodsku, te zastupa ravnatelja u njegovu odsuću ili zapriečenju.

Ženskoj učiteljici, koja za to zvanje, kao i za podučenje u ručnom djelu ima biti valjano osposobljena, povjerena je njega i poduka ženske sirotčadi.

Istoj povjerena je takodjer njega bolestnih pitomaca, odnosno pazljivo nadgledanje zavodske dvorbe kod istih.

Zavodski ekonom ujedno pazikuća ima ekonomičke poslove svakdanje potrebe obavljati.

Za popunjenje ovih služba otvara se ovim natječaj do 10. Veljače 1870.

Natjecati se želeći imadu svoje molbenice podkriepljene vjerodostojnimi izpravami o dobi, ćudorednosti, zavičaju i osposobljenju za traženo službeno mjesto preko mjestnoga poglavarstva, a u javnoj službi stojeći putem predpostavljene si oblasti kr. hrv.-sl.-dalm. zemaljskoj vladi do naznačena roka podnieti.

Sbornica.

— G. A, P. u O. Novce primili, za posljednji lanjski četvrt zaostatak namirili, te Vas za ostalo na tri četvrta za ovu godinu predplatili. Predplata Vam dakle traje do konca Rujna t. g. Glede ostaloga u posebnom listu.

— G. učiteljem novomarhofskoga kotara. Školski prijatelj šalje Vam se i ove godine i to na naročiti zahtiev Vašega velikoga sudca poglavitoga g. Šandora Barabaša, koji se je u tom pogledu ove godine prvenstvo stekao. Djelo neka mu samo svjedoči i našlo mu odziva po cieloj našoj domovini. Evo njegova dopisa:

Br. 8. — upr. Gospodine uredniče!

U prigibu čast mi je blagorodnosti Vašoj odaslati 21 for. a. vr. u ime cielogodišnje predplate za časopis „Školski prijatelj" time, da za sedam ovokotarskih pučkih učiona, najme: Svibovec, Ljubešćica, Remetinec, Magjarevo, gornja Rieka, Visoko i Bisag, za svaku posebnu namiru mi priposlati i pomenuti časopis, kao i prošle godine pošiljati izvoljite.

Žup. kot. sud novomarhofski dne 6. Siečnja 1870.

Uredjuje: **Fr. Klaić.** Naklada knjižare: **Fr. Župana.** Tisak Dra. **Lj. Gaja.**

Tečaj III. U Zagrebu dne 10. Veljače 1870. Broj 3.

ŠKOLSKI

PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. za 12 mjeseci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

Koje kazne da se u pučkoj učioni nerabe?

(Konac.)

Mnogi će nam na to reći: Ja zabavljam takovu djecu kakovom radnjom, dajem n. pr. da ovu ili onu zadaću izradu, ili da što iz knjige prepišu. Varaš se, dragi prijatelju! Kako ti rade djeca na takovih zadaćah i onda, kad su pod tvojim nadzorom? Možeš li dakle očekivati, da će ti s voljom raditi, kad jih same bez nadzora zatvoriš? — Ništa drugo nećeš postići tom kaznom, nego ćeš samo dovesti svoje učenike do toga, da postanu lahkoumni i vjetrenasti. Kaznom pako želimo dovesti djecu do toga, da uvide svoju pogriešku, pa da se poprave, a ne da se još većma pokvare, a mi činimo baš naopako. Pitat ćeš nas, mili prijatelju! da što da radiš? — Evo ti u kratko odgovara: Nepusti djece ni časa bez svoga nadzora pod naukom, nezabavljaj se ničim, osim propisanim predmetom, neostavljaj školske sobe za vremena podučavanja ni trenutka, upotriebi sve, čim se samo može uspješiti intelektualno i moralno naobraženje tvojih učenika, uklanjaj sve, što bi te moglo u tom priečiti, i budi postojan!

Drugi razlog, s kojeg nije probitačno djecu poslje nauka u školi ostavljati, jest taj, što tim dolazi učitelj s roditelji, koji svojom djecom poslje nauka razpolagati žele, u suraz. Roditelji trebaju svoju djecu za razne domaće poslove ili za ine predmete, koje izvan škole privatno uče, a učitelj jih drži u školi i poslje nauka, pa eto ti svadje i prepirke. Naravske su posljedice, da si sami po djecu u školu dolaze, te ju iz rešta čestokrat baš i po učitelja najneugodnijim načinom oslobadjaju, učitelja

insolencijom i ogorčenošću časte, pa najposlje i djecu sasma iz škole uzmu, te ju ili kamo drugomu šalju, ili privatno kod kuće i po nezvanih osoba podučavati daju. —

c) Nemožomo pako odobriti ni to, što njeki učitelji čine, da najme *od roditelja zahtievaju, neka si djecu kod kuće kazne, za pogreške u školi učinjene.* Da to nije shodno, može svatko dokučiti. Kao što je neumjestno, ako roditelji traže od učitelja, da jim djecu kazni za sve pogrieške kod kuće učinjene, tako je i neumjestno, ako bi učitelj od roditelja slično zahtievao. Roditelji će se većom stranom ustručavati, svoju djecu na prijavu učiteljevu kazniti, dapače mnogi će ga još pred djecom izsmjehavati a i grditi, po čem će samo ugled učiteljev trpjeti. Pa i po djecu neće u moralnom obziru bolje biti; uobrazit će bo si, da jih je učitelj nevine i nedužne htio kazni izvrći, a roditelji da su ih te kazne riešili. U takovih okolnostih neima popravku i poboljšici ni traga ni glasa.

Dopustimo, da bi roditelji i sbilja voljni bili, na zahtjev učiteljev djecu si kod kuće kazniti, pitamo, da li su oni u stanju, kaznu prema pogrieški ustanoviti i odmjeriti, buduć da jim sve okolnosti prekršaja nisu potanko poznate, na što bi valjalo pri odmjerivanju kazne osobiti obzir uzimati. Roditelji će tada kazniti ili prestrogo ili preblago, kako su baš razpoloženi ili kakove su lagode, a to nesmije učitelju svejednako biti. Nedogadja li se više puta, da roditelji svoju djecu umjesto da kazne kako valja, tako okrutno izmrcvare, da jim djeca po više dana u školu doći nemogu, pa nije li tu Bogu plakati, kad učitelj tomu povoda dade? — Još gorje je, ako se učitelj glede toga obrati na prenježnu majku, kojih žalibože i premnogo imamo. Takovoj majki nikada nije diete krivo, dakle nikada i nezaslužuje kazne, pa s toga izlieva sav svoj jad i zlobu na učitelja, mjesto da se razgnjevi nad svojim zločestim dietetom.

Iz ovoga se vidi, da više škodi, nego li hasni, ako se učitelj utiče roditeljem, da si djecu kazne kod kuće, pa će izim toga i djeca sama do uvjerenja doći, da je učitelj takova osoba, koja jih ili nesmije ili neće da kazni, a dodju li djeca do toga osvjedočenja, onda je propao sav ugled učiteljev, a gdje toga nije, tudier neima ni govora o naobrazbi i uzgoju mladeži.

A što da rećemo, ako pomislimo, kroz koga učitelj svoje

poruke roditeljem šalje. Nisu li opet učenici, koji učiteljeve naloge izvršavati moraju? Je li učitelj uvjeren, da će učenik, koga roditeljem pošalje, svoju poruku onako izručiti, kako bi ju učitelj izručio? — Neće li takovo diete smatrati obtuženici za glasonošu i narušitelja njihove sreće? — Neće li se i sam glasonoša, ako je iole dobra srca, kosnuti, kad pomisli, da mora svojega suučenika pred roditelji tužiti i sramotiti? — Neće li pako to i povoda dati mnogoj djeci, da se već za rane dobe priuče stuževanju i da se vesele, kad se drugovom što zla dogodi? — Neće li se tim načinom poroditi medju učenici mržnja, zloba, zavist, želja za osvetom i mnoge druge zle navade? — Neće li to sve školskom odgojenju na štetu biti? — Škola ima tu zadaću, da razvije u grudih nježne djece sve kršćanske krieposti, kojim da obiljuje čovječanstvo u budućem životu, a da te uzbuditi i njegovati uzmogne, to mora učitelj ukoreniti u srce svojih učenika pravu i srdačnu ljubav napram iskrnjemu, ovu zatim brižno njegovati, da uzraste i plod donese, pa s toga i mora učitelj sve odstranjivati, što bi ga pri tom poslu priečiti moglo.

d) Još mi je samo jedno napomenuti a to je: stavljanje djece za školskoga vremena vani pred školska vrata. Kojem se ruglu neizvrgava takovo diete a i kojim tjelesnim nepogodom, ako se takovim načinom diete kazni u zimno doba, netrebamo ni napominjati, jer to svakomu učitelju, ako iole misliti i suditi umije, samo po sebi u oči pada.

A šta je tim postigao? Da li je djetetu to koristilo, što je pred vratih stajalo? — Je li učiteljevo predavanje pozornije pratiti moglo i da li se je tim popravilo? — Ni jedno ni drugo! Opet je dakle i ova kazna svoju svrhu promašila.

Imademo li razloga pitati u učitelja blagost?

(Konac.)

Imade ih, što govore, da bi školska stega isto tako, ko što i vojnička nepokolebiva biti imala. Ljudi, koji to tvrde, neprijatelji su svakojega napredka na polju znanja i umjeće, ljudi su to iz stare škole, što ne prate razvojni napredak i zahtjeve novijih obreta i našašća, ljudi su to, koji ne poznavaju narave čo-

*

vječje, njezinih sastavina a još manje shodnih i lagodnih sredstva za njezin razvoj, ili napokon, to su ljudi, što ne revnuju na polju svoga zvanja i zanimanja onako, kako to od njih važnost dužnosti iziskuje.

Ja jim ne zavidim gojiteljsku vještinu, a niti mi sviest dopušća, da š njimi ote nazore dielim; jer to je velika pometnja pojmova. Učiona nije kazniona, učitelj nije kaznitelj. Možda u kaznioni dotiče spoljašnja disciplina; šakanje, batinjanje, lasanje, zauškanje i kojekakove sriedovječne torture, — što se je medjuto u naše vrieme izrodilo; no ne krzmam to odriešito zanijekati obzirom na učionu. Jer dočim se ondje radi samo o tielu, radi se ovdje o duši i njezinom razvoju, dočim se ondje radi, da se zlo jednostavno zaprieči, imade se ovdje ljubav u srce i dušu za dobro ukalamiti, dočim se ondje radi ob ugušenju pogubnih težnja duše, radi se ovdje o tom, kako se ne samo zlo iz duše iskoreni, već i o tom napose, kako ćeš klice krieposti i vrline u nju usaditi, dočim se ondje zlo samo kazni, ovdje se ne kazni toliko, koliko lieči. Radi se indi u učionici o velikom duševnom djelu. Sve pako, što je u duši čovjeka, zavisi o slobodnoj njegovoj volji. Volja nezna stvarne sile. Na nju ćeš uludo batinom udarati. Šiba ne lieči duha, već jednako tielo i dušu ozledjuje a često neizlječive rane zadaje. O sveti slobode hrame! svatko te ljubi i miluje. Tko slobodu štedi, taj će mnogojaku stvar po volji polučiti. Dočim će ugušitelj slobode sve sile i snage slabiti i u truležnu štagnaciju ugnati.

Ja tražim u učitelja uztrajnost, to jest duševnu snagu, ali uz to ne skidam s vida blagosti, jer pod konac svekolike analize pojmova, prikrivenih ovima dviema riečima, moja se postojanost, koja je, kako to u svoje vrieme razvih, skroz duhovite narave, niti ne luči od blagosti. S toga tim jače ovu potonju naglašujem. Nazori se moji niti originalnošću ponose, niti stoje isolirani u svietu. Učitelj učitelja, naš božanski spasitelj, gospodin Isukrst, kaza u drevna jur vremena Apostolom svojim šaljuć ih u daleki sviet u svojstvu učitelja: „Estote prudentes, sicuti serpentes, et mites sicuti columbae". — Zmijinu imajte mudrost, a golubinju blagost. — A sam je u tolikom stepenu izvrstnu otu kriepost vršio, da je punim pravom o sebi kazati mario; „.... quia humilis sum et miti corde" — .... jer sam ponizan i krotka srca.

— Pak koj je, što ih je sviet nosio, bio od njega boljim učiteljem? koj je svoju nauku većim uspjehom učio? kojega kroz sva vremena izdašnijim plodom plodila? koji se sistem, koja li vjera kroz osamnaest stotina godina čista istovjetna sahranila? Tomu dakle učitelju ravna ne poznamo. A on je cielim bićem svojim, dok je drugim blagopolučnu tu kriepost preporučao, sam njom odisao.

Podudaraju se samnom svikolici gojitelji i čovječje naravi poznavaoci, što su god sa zdravih načela popošli i na istinitu temelju nauku svoju učvrstili. Pak bili se tkogod i našao, što bi protivnu nauku učio, taj ili nizko kao odgojitelj slovi, ili nije u dno stvari zavirio. Starac kaza filozof: „Nullum animal morosius est; nullum majore arte tractandum quam homo; nulli magis parcendum...“ — Neima živa stvora, a da bi bio, oporniji od čovjeka, da bi ga trebalo većom umjetnosti ravnati, a više mu kroz prste gledati. — Toga radi pridodaje Fenelon: imade kod gojitbe prvo mjesto opriemiti blaga i krotka postojanost, pobok joj mukotrpnost, pratilja joj vruća molitva a dušom joj očinska brižljivost.

Mlade ćeš i neizkusne učitelje, istina, o tom težko uputiti i poučiti. Oni su skloni na srčbu i gnjev. Svakoji i nesjetni odpor, svakoji nepovoljni makar, biva jim dovoljnim povodom, kako da planu, gnjev iskale. Dašto, laglje se je ljutiti, kad ti nije što s voljom, nego biti mirnu, kraći je put djetetu prietiti, nego li ga uputit i laglje je na odpornike se izderati, nego li ih strpljivo podnositi. Ali to nisu shodna sredstva, što privode k svrsi. Slušajmo, što kaže Dupanloup: „Kolikogod puta bi novo diete bio primio u parižko sjemenište za dječake, svakoji bi se put po mjesec dana trsio laskat mu, udvoravat, samo da mu se dopanem, da ga predobijem, a kad sam mu jedared srce usvojio, započeh svoj posao i sve je išlo od ruke.“

Plato kaže: „Značaj valjana čovjeka sačinjava ustrajnost i blagost, snaga i nježnost.“ To isto valja u cielom obsegu i o učitelju reči. Najveća je mudrost u gojitbi umjeti snagu i blagost tako izjediniti, da se blaženom sriedinom provući možeš. Ovamo ti treba blagost, da zapovjedi onu tvrdost umečaš, rog joj skršeš, rt otupiš. — „Hebetat aciem imperii“ — kako Seneka kaza; onamo ti opeta treba strogost, da pitomiš, uljudjuješ, krotiš bez-

brižno lahkoumlje djetinjeg vieka, jer djeca su nesposobna, da se sama vladaju; ali ta strogost imade biti nad sve mudra i obzirna. Samo sretna slučba blagosti i strogosti podržuje učitelju ugled, zadahnuje učenike počitanjem, podložnosti i pouzdanjem prama učitelju.

Prekrasno kaže Tacit: „Nec illi, quod est rarissimum, aut facilitas auctoritatem, aut severitas amorem deminuit". Niti smije dobrostivost uglednosti, niti uglednost ljubavi umanjiti, ali to je velika riedkost.

U obće, za upitni ti predmet ne imam stalna i nepomična pravila. Jer tebi je posao sa slobodnimi bići, koja su i medju sobom veoma različita, a ne riedko i sa samimi sobom, što se provale njihovih žudnja, strasti, naravi i slobode tiče diametralno oprečna. Budi, poput velikoga učitelja naroda sv. Pavla: „Svim sve". Kod uztrajnosti se svoje ne žacaj ovdje ili ondje i popustiti, da se razlikim duhovom, što ti ih je rukovoditi priudesiti uzmogneš. Stroguj, prieti, kori, sokoli, uhvaj se, boj se, pokazuj, tješi. Razlikuj značaje, posebnosti, mane. Ne izpuštaj ni da bi jedne oline iz računa. Ali se ne gnjevi. Jer to škodi. Kako o tom drugi put.

Umišljeni put u svemiru.

Iz prirodoznanstvenih pučkih spisa A. Bernsteina preveo Gjuro Ester.

(Nastavak.)

Put na mjesec.

Putem na mjesec treba da si prikratimo vrieme; jer je poznato, da je na najbržih parobrodih i željeznicah često više dugočasno, nego li kadkada na prostačkih tarnicah. Zato treba, da se na sličnom našemu putovanju pobrineš za zabavu. —

Srećom netreba nam zabave dugo tražiti; jer svrnuvši okom napried ili natrag, upazuješ izza svakih 1000 milja, kako zemlja svedj manja, a mjesec sve veći te veći postaje; a neće dugo postajati vrieme, pak će nam se pričiniti zemlja više nebeskom nego li zemaljskom postojbinom. Kad bi medju nami bilo pjesnika, oni bi valjda u mjesto bliedog mjeseca započeli:

„Blieda zemljo, tebi tužim, svoj mjesečji tihi stan!"

Mnogi si nebi niti s daleka predstavljao, da je zemlja u istinu takova, kakova jest.

Mi smo o tom bolje ubavješćeni. Čim se više od zemlje udaljujemo, tim nam se ona većma ukazuje zviezdom, ogromnom zviezdom, koja nam se i na pol puta do mjeseca skoro 10 put tolikom krugljom pričinjava, kao što nam se sunce čini sa zemlje.

A sada hajd da se malko pošalimo! Jedan izmedju naše poštovane družbe neka bude tako dobar, te neka baci šešir na zemlju. Kad bi ga kao zemljak s prvoga kata kroz prozor bacio, opazio bi, da je u prvom hipu (sekundi) 15 stopa provalio. Umjetnikom držao bi onoga, koj bi na zemlji spustio sa prozora šešir opet ga dohvatiti mogao. Na zemlji držali bi taj slučaj umjetnošću; ovdje pako na našem putu to je samo šala.

Mi smo najme tako daleko od zemlje, gdje joj je privlačna sila znamenito oslabila. Mi smo na polovici puta tisuća milja od sriedotočja zemlje udaljeni; a to je po prilici 30 put dalje od toga sriedotočja, nego što bijasmo inače kao stanovnici zemlje od njega udaljeni. U toj je pako daljini privlačna sila zemlje ne samo 30 put slablja, nego pače, kako je to jedan zemljak imenom Newton jur prije 200 godina točno proračunao, privlačna je tuj sila na kvadrat, t. j. $30 \times 30 = 900$ put slablja. Kad bi dakle s prozora bačeni šešir u prvoj sekundi 15 stopa provalio, to će tude, kako vidimo, uslied ovako oslabljene privlačne zemaljske sile, 900 manje puta provaliti; a taj 900 put manji put tako je maljušan komadić, da ti skoro preostaje vremena do tri puta prekrstiti se, prije nego ti uztreba pružit ruku za šeširom. — To ima, istina, svoju dobru, ali i zlu stranu; jer kad bismo htjeli tuj čavao zabiti, to bismo čekićem doduše kao perom mahati mogli, nu čekić bi isto tako slabo o čavao udarao, kao da nisi ni zamahnuo.

Kod toga opazuješ još nješto. Nalazimo se najme sada medju zemljom i mjesecom. U mjeseca je pako takodjer privlačna sila, kao što ćemo se doskora šetnjom po mjesecu osvjedočiti. Na zemlji, 50 tisuća milja od mjeseca, neopazuju ništa o toj privlačnoj sili mjesečnoj, ako ne osjeku i plimu. Tuj gori na polovici našega puta do mjeseca stvar se već drugojačije ukazuje; tuj možeš već opaziti, da mjesec po prilici $^1/_{80}$ privlačne sile od zemlje posjeduje, pak buduć nam umišljenim putnikom nemože pomanj-

kati mašte, to nam neće biti nemoguće, sastavit stroj, po kojem se ta mjesečna privlačna sila sasvim točno ukazuje.

Ali nećemo na polovici puta stati; jer nam mali još prestaje komad, jedva još 12 tisuća milja, da novu zabavu nadjemo.

Na toj je točki, oko 37 tisuća milja od zemlje, zemlja tako malenom a mjesec tolikim postao, da se oba jednake veličine prikazuju; a nedaleko od toga mjesta ima opet točka, koja nam mnogo šale sbija.

Mislimo tim najme onu točku, gdje se mjesečna i zemaljska privlačna sila izjednačuju. Ta je točka posve već blizu mjesecu; nije bo više od 4 do 5 tisuća milja od njega udaljena. Mjesečna je ta privlačna sila u blizini upravo tolika, kao zemaljska u daljini, te ćemo mi upotrebiti tu točku, da se preobučemo, pošto nam je skoro na mjesec stupiti, a tamo treba da pristojno dodjemo, da nas nedrži tamošnja možebitna policija za kakove lupeže ili fakine.

Stavimo dakle svu svoju prteninu na tu neutralnu točku, pak se osvjedočimo, kako je ipak u svakom slučaju neutralnost dobra. Što godj tuj staviš, sve mirno i nepomično stoji, ili visi, ili lebdi, ili leži, kako li to nazvati hoćeš. Zemlja privlači ga na se, mjesec istom silom k sebi; a mi se radujemo, što obe stranke jednakom silom privlače, te nam u pravoj neutralnosti nije od potrebe raditi, niti šta micati.

Ali vrieme je skupo, i s tim s Bogom neutralnosti! — pak evo nas jednim skokom na mjesecu!

Na mjesecu.

Zdravo došli!

Jedva što stupismo na površinu mjeseca, evo nas već pripravni, da vidirat damo svoje putnice; nu nitko nas neprima. Ogledamo se; i nalazeć se u briegovitoj pustinji, zovnemo: Kume! Gospodaru! ali na žalost i strah nečuješ niti vlastite svoje rieči. Gluh si, sasvim gluh; ali opazio si takodjer odmah, odkuda ta gluhoća dolazi; nejma tu zraka, koj zvuk rieči do uha prinosi. Mjesec nije zrakom okružen poput zemlje, ili poput drugih planeta, koje na našem putu još posjetiti kanimo; te po tom na mjesecu upravo onoga neima, što po svakom glasu, svakome zveku uznihano na bubnjić uha udara, da ga čuti uzmogneš.

I mi, da nismo srećom samo umišljeni putnici, nebismo tudier niti živjeti mogli; pače udaljivši se od zemlje i to samo dvie milje daleko od njezina površja, onda već bismo bili oćutili nevolje utanjena zraka, štono se obično na plovbi u zraku osjećaju. Nu pošto nije probitačno maštu odviše napinjati, dovoljno budi, ako nam samo života tuj na mjesecu ostane, a bilo bi i odviše, da si još i zraka stvorimo, da se možemo zabavljati.

Kad pako neima taj na mjesecu zraka, — a astronomi (zviezdari) zemaljski znadu to upravo tako dobro kao i mi, — to sliedi iz toga, da tu niti vode biti nemože. Kad pako niti vode neima, to nije ni čudo, što nenalazimo tuj u obće nikakove tekućine, te što smo na tom bliedom mjesecu na toliko na suho nasjeli, na koliko si zemljaci toga niti predstaviti nemogu.

Uz takove okolnosti primorani smo žaliboże, odreći se mnogoga, o čem smo o životu na mjesecu kao zemaljski stanovnici sanjali.

Dokle okom doseći možeš, razabireš oko sebe same gore i doline. kao što su na Beerovu mjesečnu zemljovidu narisane. Na površju njihovu ukazuju nam se mnoge još stvari; nu neznamo, što da u istinu jesu ti predmeti. Možda je bilje; ali bilje u našem smislu, kako ga mi pojmimo, nemože tu obstojati. Bilje hrani se zrakom i vodom te drugom zračnom i vodenom hranom; tu pako ništa takova neima. Neima tu kiselika, neima vodika, neima dušika a ponajmanje ugljenika, koji i na zemlji valjda samo kao ostanak bilja obstoji, ako ga baš kao alem kamen ili grafit nalazimo.

Neima li pako tude bilja u našem smislu, kako ga mi pojmimo, od česa da onda tu životinje, ili pače ljudi živu?

Pak zar upravo neima tude niti jednoga razumnoga stvora božjega?

Moguće jest doduše; ali je odriešito nemoguće, spoznat ga kao takova, baš da ga i pred sobom imamo.

Razgovarat se š njim nemožemo; jer bez zraka neima tu glasa, pak buduć uz takove okolnosti valjda ti mjesečni stvorovi neimadu ušiu, to nam nebi takodjer ništa koristilo, da smo baš ponesli sa sobom njekoliko zrakom napunjenih balona poput ronilaca morskih.

Njušiti mjesečni ljudi takodjer nemogu; jer bez zraka niti što mirišć, niti smrdi, ako nije postalo plinasto. Pošto pako bez plinova neima tekućina, to je stalno, da mjesečni ljudi niti teka po našem smislu neimaju; jer tečno može biti samo ono, što se medju jezikom i nebom (ustnim) u tekućinu pretvori ili se ustnom tekućinom raztvori. Gdje neima tekućine, tu nije niti teka.

Ako dakle mjesečji ti ljudi neimaju teka, to neimaju sigurno niti jezika, pak nejmajući zraka za disanje, naravski da neimaju niti pluća, a zato valjda niti ustiu. — Neimajući tekućine, neimaju niti krvi; a neimajući krvi, neimaju sigurno niti srca, a o čovjeku neimajućem srca neda se ni pomisliti.

Dakle niti ušiu, niti nosa, nit ustiu, pluća, prsiu, krvi niti srca, — pak spoznaj sad tko božji u takovu stvoru čovjeka!

Ali, čovječe, bar svjetlosti ima tude! Ima tu sunčane, zemaljske i zviezdovlje svjetlosti, i s toga potražit ćemo naokolo, možebit da naidjemo na kakav stvor, koj bi, bio ustrojen, kako mu drago, koj bi barma oči oli drugi organ za oko služeći imao? Badava nam i tu trud! Ta naučismo se na zemlji još, da ljudsko i životinjsko oko samo po u njem obstojećoj tekućini svjetlo primati može, a izkustvo nas zemaljsko uči, da svjetlo na bilje i bezživotna tjelesa ipak djeluje, premda očiu neimaju. S toga, ako i ima svjetlosti na mjesecu, nemožemo zaključiti, da su tu stvorovi očima providjeni.

Ako pako u čovjeka mjesečnjaka, u čovjeka bez ustiu, nosa i ušiu još niti očiu neima, to neuvidjamo, ćemu da mu je glava, pak neimajući takav čovjek niti srca, nit prsiju, nit krvi a niti puti (tiela), to bi nam najviše preostalo, da po koju ruku ili nogu kao čovjeka na mjesecu pozdravimo; pak budući mi umišljeni putnici, mogli bi se, pogledav takovo strašilo, presenetiti, s toga ostavit nam valja čovjeka mjesečnjaka, neka je kakav mu drago, mi ćemo si na mjesecu vrieme bez ljudi prikratit nastojati.

(Nastavit će se.)

Njekoliko rieči k izobrazi pučkoga učitelja.

(Nastavak.)

To nije ništa nova. Ja bi svakomu, koji bi me evo sada od svake struke zapitao, nešto ipak znao odgovoriti, pa makar i nebilo ko što sama znanost zahtieva, koja je namjenjena odraslijim te koji se možda za pojedinu struku više ljeta pripravljaju, a pučke učione nije takova svrha, dakle dovoljno je to, što znadem za moje početnike, koji nebudu strukovnjaci. Takova što, kao što bi ovakav neučitelj mislio i zadovoljno scienio, protivi se njegovu vlastitu osviedočenju i razumu, nezna li temeljito stvari, a još će se više protiviti njegovoj učioni.

Malenu i nejačku djecu učiti nije mala stvar, već znanost, koju valja tako učiti, kao i svaku drugu oveću znanost. Toga radi nije dovoljno, da učitelj samo na toliko pojedine predmete razumije, na koliko je može djeci valjano predstaviti, već on mora mnogo više znati, te sve predmete u njeku cielinu spajati. Pa ni to nije dovoljno.

Učitelj tumačeć koju god stvar, mora ju uvjek tako predavati, kako će biti prama individualnosti učenika.

Po svom obsegu mora pučka učiona učenika barem na toliko poučiti, te mu njeki temelj na toliko postaviti, kako će na tom temelju moći kroz cieli svoj život druge i daljnje nauke laglje shvaćati i pojmiti. Da se pako čim skorije što takova uzmogne polučiti, nevalja samo djetetu reći: „od ovuda do ovuda imadeš naučiti“, a sirotče nezna zašto, već samo zato će si misliti, jer to učitelj hoće da bude, pa ako neučinim, bit ću kažnjen, već svaka stvar ma bila kako neznatna, mora se djeci raztumatičiti uz najpriličniji zor, a ako toga nije uz najbolji primjer. Jer dobro kaže onaj, koji veli: Učiona bez primjera i zorova ima naličiti tielu bez kosti. — Jednom riečju, sve štogod u školu spada valja, da se na svaki mogući i shodni način pazi, kako bi se što dalo olakšati te dječici ciela nauka osladiti, pa makar to bilo i kod samoga pukoga napametnoga učenja pjesmica i tomu sličnih predmeta.

Da uzmogne pučki učitelj svemu tomu što sviestnije zadovoljiti, od prieke mu je nužde jošte koje šta drugo znati, što svaki dan trebuje u pučkoj učioni, te za koju nikada dosta naučio

nije; jer koliko dana, toliko novih zgoda i primjera. Najglavniji predmeti svakoga pučkoga učitelja morali bi biti: Antropologija (čovjekoslovje), pedagogika, literatura i logika. — Indi svaka školska vlast imala bi pravo zahtievati podpunu izobrazbu pučkoga učitelja, premda njeki učitelji nebi zato bili, već bi na takove oblasti svakojake krivnje bacali, kao jal, nazlob itd.

(Nastavit će se.)

Dopisi.

Iz pučujske biskupije. Vjeran svome obećanju evo Vam viesti i ob učiteljskom sastanku kotara dolnjo-miholjačkoga.

Dne 27. Rujna pr. g. sakupismo se na poziv velečastnoga gospodina Ante Regena, podjašprišta i župnika podgajačkoga u župnoj školi šljivoševačkoj. Na ovaj sastanak dodjoše izim gosp. predsjednika sliedeća p. n. gg. župnici: Ivan Čepelei iz Šljivoševacą, Josip Vlašić iz Marjanaca, Slavoj Maršo, župnik radikovačk', zatim mnogočastni duh. pomoćnici: Mato Fügedy, Mijo Laus i Vjekoslav Takač. Od učitelja ovoga kotara prisustvovahu tom sastanka Mihailo Dauenhauer, Jakob Haizler, Petar Cindl, Franjo Kovač, Petar Dauenhauer, Ivan Petz, Mijo Vèrb, Vatroslav Kopf, Josip Andraković, učiteljica Ljubica Gojšićeva, podučitelji: Dragutin Horvat i Gustav Živić.

Kao gosti prisustvovahu veleučeni gosp. Skender Mandt, kateketa gimnazije osječke*) i mnogoč. gosp. Stjepan Horvat, mladomisnik.

U $^1/_2$ 9 satih odsluži veleč. gosp. predsjednik sv. misu, a zatim se povratismo u školu, gdje nas školska mladež dočeka s pjesmicom: „Hvaljen budi Isus."

Za praktična predavanja bijahu opredieljena sliedeća: *a)* Jedanaesti članak vjere; *b)* broj 41. iz Početnice; *c)* 75. štivo iz prve slovn. čitanke (predavala učiteljica Ljubica Gojšićeva); *d)* 98. štivo prve slovn. čitanke, i napokon *e)* napametno računstvo.

Predlog jednoga učitelja, da se još i zorna obuka praktično preduzme, nemogaše se radi kratkoće vremena uvažiti, nego će se u budućem sastanku na njeg obzir uzeti.

Po dovršenih praktičnih pokusih budu djeca kući puštena, a učitelj Joso Andraković pročita na poziv gosp. predsjednika po njem sastavljeni odgovor na pitanje: „Golema se opaža mana slovničke obuke itd."

---

*) Sada privr. ravnatelj gornjo-gradsko glavne učione u Osieku.

Zatim učini velečastni gosp. predsjednik sliedeći predlog: „Budući da družtvo „sv. Jeronima“ svojim izdavanjem pučkih knjiga narodnom napredku u obćoj prosvjeti veoma pripomaže, s toga neka župnici i učitelji čim većma oko toga nastoje, da dotične obćine u to družtvo stupe.

Tom prigodom upisaše se za članove toga družtva sliedeća gg.: Petar Dauenhauer, Franjo Kovač, Jakob Haizler, Mio Vèrb i učiteljica Ljubica Gojšićeva.

Nakon toga povede veleč. gosp. predsjednik govor o učiteljskoj zadruzi, naime: Sto je uzrokom, da nijedan učitelj ovoga kotara još do tog dana nije članom učiteljske zadruge, prem je svim poznato, koli golemu blagodat ista pruža.

Na to prihvati rieč veleč. gosp. Slavoj Maršo, župnik radikovački, te izjavi, da je tom ponajviše to uzrokom, što se zadruga obzire samo na sirotčad i udove, a ne na ostariele i nemoćne učitelje. Uslied toga bi zaključeno, obratiti se na upravljajući odbor učiteljske zadruge s pozivom i prošnjom, da bi se isti na ovu okolnost obazrieti, te shodna poprimiti izvolio, u kolikom bi se i nemoćnim i ostarielim učiteljem bud kakva mirovina ustanoviti mogla.

Poslie toga bijaše izabran veleč. gosp. Slavoj Maršo, župnik radikovački, za predsjednika, učitelj Joso Andraković, za tajnika a mnogočastni gosp. Mato Fügedy, duh. pomoćnik, za blagajnika kotarske knjižnice.

Iza kako su razne tužbe glede neurednoga dobivanja plaća i drva za ogriev u zapisnik stavljene, te zaključeno, da se u svakom sličnom slučaju pismeno obrate učitelji na kotarskoga učiona nadzornika, te pošto je još i pretresivano po predsjedniku stavljeno pitanje: Što je uzrok, da je polazak kako svakdanje, tako i nedjeljne učione tako slab, i kojim načinom bi se tomu zlu doskočiti moglo? zaključi veleč. gosp. predsjednik u istinu krasnim govorom ovaj sastanak. Govor mu se je ponajviše točio okol sliedećih pitanja: Što su konfesionalne ili vjerske, a što bezvjerske škole? — Svrha kako učiona i učitelja vjerskih, — tako i svrha učiona i učitelja bezvjerskih. Što su i kakva je čast njihova i kao učitelja onih, a što su i kakva je čast njihova kao učitelja onih učiona itd. *). — *ć.*

Iz Zagreba. — Upravljajući odbor učiteljske zadruge priredio je i. ove godine u prostorijah gradjanske streljane šaljivu tombolu. I ovaj je put slavno obćinstvo zagrebačko mnogobrojnim posjetom i darežljivošću svojom dovoljno pokazalo, da mu je do toga zavoda mnogo stalo rad njegove plemenite svrhe. Izmedju ostalih odlič-

*) Kako vidimo, nastoji svećenstvo pečujske biskupije svoje učiteljstvo točno ubavjestiti o sadanjem pokretu, kao što u obće opažavamo, da se u Ugarskoj katoličko stanovničtvo neda tako lahko sklonuti na to, da oblјubi novu institucijn — bezvjerske učione. Op. uredn.

nih gostova udostojao je i presvietli gosp. načelnik za bogoštovje i nastavu, Dragutin pl. Pogledić ovu zabavu svojom prisutnošću.

Ovom je prigodom glavnici za podporu učiteljske sirotčadi preko tri stotine for. priteklo, što se jedino slavn. obćinstvu zagrebačkom zahvaliti imamo. Slavno je obćinstvo zagrebačko, od kako je učiteljska zadruga u život stupila, ponajviše joj doprinašalo i mislim, da neću ni najmanje pogriešiti, ako reknem, da je slavno obćinstvo zagrebačko svojimi kroz četiri godine doprinesci stranom u gotovom, stranom prigodom u tu svrhu davanih zabava do devet hiljada for. doprinielo. Živilo dakle slavno zagrebačko obćinstvo!! — Daj Bože, da se i ostalih gradova i trgovišta u trojedinici slavn. obćinstvo ugledalo u ovaj plemeniti čin Zagrebčana, te spojiv ugodnost s korišću za učiteljsku zadrugu još ovih poklada koju svoticu sabralo i upravljajućem odboru priposlalo, da bi mogao sve sirotice, kojih se broj svaki čas povećava, primjereno podupirajuć na noge postaviti! —

Viestnik.

— Presvietli gosp. biskup Ivan Kralj darovao je i ove godine 50 for. a. vr. za podporu oskudnih pripravnika na kr. zagrebačkoj preparandiji, na kojem se znamenitom daru ovim presvietlomu gospodinu biskupu najsmernije zahvaljuje Franjo Klaić, ravnatelj preparandije.

— Gospoja Leopoldina Petrić, sukromna učiteljica u Celovcu, dobila je od ministarstva za bogoštovje i nastavu dozvolu, da sa svojim sukromnim gojilištem može spojiti i sukromno učilište za učiteljice. To je dakle prvo sukromno učiteljište za učiteljice u austro-ugarskoj monarkiji.

— Grad Rieka, Križevac i trgovište Krapina nabavile su od gosp. Žige Mitlbacha za svoje učione fizikalne aparate. — Nadamo se, da do skora neće biti nijedne učione, koja da nebude imala tih za obuku u prirodoslovju neobhodno potrebnih aparata.

— Kako se iz službenoga sabora podnešenoga izviešća znade, tolika je zavladala u Pruskoj oskudica na pučkih učiteljih, da je koncem Lipnja m. g. bilo: a) 595 učiteljskih a 474 podučiteljskih mjesta nepopunjeno; b) 970 učiteljskih a 822 podučiteljskih mjesta biahu popunjena pripravnici. Da li je ta oskudica zavladala radi toga, što su učitelji dobro plaćeni? —

— Predsjednik zastupničke kuće ugarskoga sabora Pavao Somsich sabrao je za hrv.-slav. učiteljsku zadrugu medju članovi sabora 209 for. 43 novč. i poslao na našu zemaljsku vladu, gdje je jur upravljajući odbor učiteljske zadruge na namiru, pomenutu svotu najusrdnijom zahvalnošću i digao.

— Hrv. štedionica u Zagrebu poklonila je po zaključku dne 1. t. m. držane sjednice učiteljskoj „zadruzi“ na molbu upravljajućega odbora rečenoga družtva sto forinti a. v.

Natječaji.

— U župi Tordinci, županije sriemske, izpražnjeno je učiteljsko mjesto, Godišnja plaća iznaša 315 for., prost stan, vrt i 6 hvati drva. Molbenice nek se do 15. Ožujka o. g. pošalju Antunu Jakševcu, kotara vinkovačkoga podarcidjakonu i župniku otočkomu.

— Za učiteljsko mjesto u Zdencih, filialnoj učioni župe orahovačke, s kojim je spojena plaća od 315 for. a. vr., 10 hvati drva, slobodan stan i bašća, razpisuje se natječaj do 20. Veljače t. g. — Molbenice, potrebitimi dokaznicami obložene imadu se do gore naznačenoga roka podnieti veleč. g. Josipu Kršnjavi-u, podarcidjakonu i župnika u Feričancih.

— U obćini Bodjane druge banske pukovnije izpražnjeno je mjesto obćinskoga učitelja; godišnja plaća iznaša 144 for., prost stan u školskoj sgradi, 6 hvati drva i uživanje vrta od 809 []-hvati. Molbenice se upravljaju na satničko zapovjedničtvo u Gradusu. Rok natječaja traje do 19. Veljače.

— U vojn. Sisku izpražnjeno je mjesto učitelja s godišnjom plaćom od 360 for. a. vr., slobodnim stanom, vrtom i 9 hvati drva. Molbenice za to mjesto imadu se upraviti na sisačku satniju do konca ovoga mjeseca.

— Za izpražnjeni jedan štipendij Batinićeve zaklade, godišnjih sto i petdeset i sedam for. 50 novč. a. vr. s pravom na pomaknuče na višju štipendialnu pristojbu od 210 for a. vr. na godinu, razpisuje se ovim natječaj do 10. Ožujka t. g. — Na taj štipendij imadu pravo mladići iz obitelji zakladatelja, bivšega c. k. nadporučnika Ivana Matije Batinića ili njegove supruge Rozalije rodjene Diaković, ili u pomanjkanju takovih ini rodjaci, a u pomanjkanju i ovih mladići iz Stupnika, rodnoga mjesta zakladateljeva, u zagrebačkoj županiji, koji nisu plemići. — Užitak štipendija ove zaklade zavisi o moralnom ponašanju i dovoljnom napredku u naucih, nu ta štipendija uisu stegnuta na stanovitn vrst naukah, te se mogu polag zakladnih ustanova podieliti i onim, koji se obrazuju u umjetnosti (Freie Künste). — U pomanjkanju natjecatelja, koji su polag zakladnih ustanova pozvani na ta štipendija, mogao bi se taj štipendij pridržati i za takova mladića, koji, imajuć nanj pravo polag gorenavedenih ustnnova, kani početkom dojduće školske godine 1870. stupit u koji javni učevni zavod, bio taj i pučka učiona. — Dotične na kr. vladni odiel za bogoštovje i nastavu upravljene molbenice imadu se obložiti krstnim listom, zatim dovoljnim dokazom, da je natjecatelj roda zakladateljeva ili njegove supruge ili u rodbinstvu š njimi, a odnosno da je rodom iz Stupnika; napokon, ako se natjecatelj jur bavi nauci, imadu se podnieti i svjedočbe minulih posljednih dvajuh školskih tečaja. — U posljednjem slučaju ima se molbenica predati ravnateljstvu onoga učevnoga zavoda, koji natjecatelj polazi, a ako kani tekar nastupiti učionu, tad se molbenica ima predati nadležnoj političkol oblasti, svakako pako prije izmaka gore rečena roka.

Književnost.

— Nakladom knjižara Lav. Hartmána u Zadsebu izlazi 4 puta na mjesec od početka ove godine novi beletristički časopis pod naslovom „Hrvatski Sokol". Uredjuje ga poznati književnik Dr. D. Demeter. Ciena mu je na godinu 5 for. a za pol godine 2 for. 50 novč. Predbrojit se može kod odpravničtva „Hrvatskoga Sokola" u tiskarni Lav. Hartmána i družbe u Zagrebu. Mi ga preporučamo što toplije.

— Gospodin Žiga Mitlbach, liekarnik u Zagrebu, poznat našim štovanim čitateljem radi fizikalnih aparata za pučke učione, izdao je o svom trošku „pokusnu fiziku" za pučke učitelje, u kojoj se sasma shodnim načinom razlaže postupanje pri porabi fizikalnih aparata. Ciena joj je 20 novč. Gospodin nakladatelj namjerava svim onim učionam, za koje su kod njega fizikalni aparati kupljeni, koncem godine po njekoliko iztisaka ove knjige kao nagradu za najbolje učenike badava dati.

Sbornica.

Slavno uredničtvo beletrističkoga lista „Vienac" upita u 4. broju: Koj je dosadanji uspjeh školske pouke u voćarstvu? Nebi li nam znao tko račun dati o voćkah, koje su se do sada razplodile iz školskih vrtova? — Na ovo nam je, u kolikom nam je iz službenih izviešća poznato, sliedeće odgovoriti: God. 1866. bilo je u području zagrebačke biskupije 130 voćnjaka u iznosu od 60 jutara 108 []-hvati, u kojih je zasadjeno bilo 50.360 divljaka a 21.370 oplemenjenih voćaka, dakle ukupno 71.730 stabala. Tečajem god. 1866. poklonjeno je 4830 a prodano 209 oplemenjenih voćaka, te je koncem godine 1866. ostalo u voćnjacih 66.691 koje oplemenjenih koje neoplemenjenih voćaka Da li je sada stanje voćnjaka odnosno školskih vrtova bolje, na to neka tko drugi odgovori; mi sa svoje strane moramo u ime učiteljstva odbiti svaku potvoru, kano da bi krivnjom pučkih učitelja jur obstojali školski vrtovi zapušteni bili. Glede inih primjetaba u dotičnom članku moramo izjaviti, da se samo sa strukovnjakom u tom pogledu dade obširnije govoriti.

G. V. K. u K. U prvom broju II. tečaja obznanismo Vam, koliko nakladiteljem našega lista za drugi tečaj još u ime predplate imate poslati. Vi toga neuvažiste, pa s toga nedobiste reklamirane brojeve. Ostalo u posebnom listu od strane odpravničtva.

G. y. u —sl.— Zašto tako žestoko? Kako da Vam list šaljemo, kad nam se neprijaviste niti predplatninu neposlaste. Nećemo se nikome narivavati; izkusismo bo, da nije dobro slati list onim, koji se nepredplate ili bar nepredbroje. Kad bo prošle godine nekoju p. n. gg. pozvasmo, da nam se oduže, odvratiše nam, da se nisu nikada predbrojili, zato neće ni da plate. Mi smo u sbornici naročito rekli, da nam list povrati svaki, koji ga držati neće; oni list zadržaše, a tad neplatiše. Nezamjerite dakle!

G. △ u vojničkoj Krajini Tko o učiteljskih sjemeništih što govoriti želi, taj mora takove zavode kao i njihovo ustrojstvo dobro poznavati. Gdje će sliepac govoriti o bojah? — Neka taj gospodin pročita „Steglich's Bildungsgang des Volkschullehrers mit besonderer Berücksichtigung der Errichtung der Schullehrer-Seminarien, a osobito stranu 109.—134. pak nek onda rekne: mea culpa!

G. – a — Kao što u obiteljskom domu, gdje otac i majka u neskladu živu, po odgoj djece zlo stoji, tako isto, reć bi, još gorje je po odgoj učenika u onoj školi, u kojoj bud pojedini učitelji bud učitelj i ravnatelj raznih načela i raznoliki nazora službuju, pa ako još k tomu hotimice jedan drugomu uzprkos rade. Zavod, u kom tako razvratan duh bivstvuje, mora prije ili kašnje propasti; na korist i hasnu neće nikada biti.

G Č. u V. Uslied naredbe obstojaloga c. kr. ministarstva za bogoštovje i nastavu od 23. Ožujka 1855. br. 18.788 proglašene u Hrvatskoj naredbom obstojaloga c. kr. namjestničtva od 2. Studenoga 1855. br. 15.980 §. 3. dužan je svaki razredni učitelj vjeronauk, odnosno ono, što je kateka raztumačio, opetovati. Uslied naredbe obstojaloga c. kr. vrh. ravnateljstva od 28. Rujna 1855. bio je dužan svaki učitelj prisustvovati kateketovu tumačenju. U najnovije doba porodilo se je pitanje, da li i sada moraju učitelji vjerouka opetovati, pa je bečko ministarstvo odpisom od 8 Siečnja t. g. br. 9845 odlučilo, da se na temelju novog školskoga zakona od 14. Svibnja 1869 i to na temelju §. 5. i 77. svietski učitelji na glavnih učiona te dužnosti riešavaju. Pošto se naredbe sadanjega bečkoga ministarstva na nas neprotežu, to ostaje gore pomenuta naredba kod nas još u svojoj kriepostì.

☞ **Ovo je zadnji broj, što ga šaljemo i onim, koj na naš list još nisu predplatili, te jih najuljudnije pozivljemo, da se predplatninom požure, da jim ostale brojeve možemo uredno slati.**

Uredjuje: **Fr. Klaić.** Naklada knjižare: **Fr. Županа.** Tisak Dra. **Lj. Gaja.**

Tečaj III. U Zagrebu dne 25. Veljače 1870. **Broj 4.**

ŠKOLSKI PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. za 12 mjeseci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

Obezbiedite učiteljem budućnost njihovu!

Dva su nam načela poznata, po kojih se učiteljske plaće sistematiziraju; ili se može odrediti za učitelja stanovita godišnja svota jedanput za uviek i niti pare više, ili se pako neustanovi nikakova stanovita svota jedanput za uviek učiteljem za plaću, nego se upotrebljuje u tu svrhu svaki put toliko novca koliko je zanj potrebno."

Prvo načelo valja skoro za sve pokrajine austrijske, gdje su uredjena učiteljska mjesta, drugo pako nije u običaju skoro nigdje u našoj domovini, ali za to većom stranom izvan Austrije u Njemačkoj.

Promotrimo sada, što iz svakog pojedinog načela sliedi; iz prvog načela ponajprije proizlazi to. da je vrieme, kada će se učitelj veće plaće dočepati. sasvim neizvjestno. Učitelj može po tom načelu u veću platežnu kategoriju istom onda stupiti, kada se koji iz te kategorije pomakne, pa štogod više postane, ili ako jedan drugomu na smrt čeka. Oba ova uvjeta zavise opet od slučaja; po tom dakle nije *budućnost učiteljem nikako obezbjedjena.* Zaslužuje li pako učitelj, obrazovatelj mladeži, da mu se njegova budućnost sasvim ovako na kocku stavlja? Odgovara li ovako načelo onim, toliko puta uvaženim liepim riečim, koje se i u onih krugovih često čuju, koji o poboljšavanju školarstva odlučivati imadu? Da li je to priznanje te velike važnosti i domašaja o djelatnosti pučkoga učitelja?

Zar mislite, du se dade slavjem toga načela često puta žuhkimi i opornimi riečmi jadikovanoj oskudici za pravo valjanimi i vrlimi školnici pomoći i izposlovati, da se nadareni i talentirani

mladići školarstvu posvete? Komu bi od takovih mladića na pamet došlo, da sve svoje sile onomu zvanju posveti, koje mu oskudnu i punoskrbnu existenciju, a k tomu još nikakovu budućnost nepruža? Tko će se tomu stališu posvetiti, kada obća vojna dužnost obstoji, dakle kada to jedino dobro za pučke učitelje, koje su do sada imali, pada?

Uzmimo sada malo drugo načelo razmatrati.

Neka bi se trošilo na dotacije učitelja toliko, koliko je treba. Ali sada pitamo, koliko je treba? Toliko, da se budućnost svakoga učitelja osigura. Ali kako ju možemo osigurati? Sasvim jednostavno, ako se ustanovi: Najmanja učiteljeva plaća je tolika, poslje pet godina tolika, poslje deset tolika itd. Tako je pravo i pravedno. Neimamo se ni malo bojati, da se nebi tim načinom razlika u djelovanju pojedinih učitelja u obzir uzimati mogla (dočim bi takova razlika neobhodno potrebna bila), nego da bi se u tom slučaju sa svimi učitelji, bili oni sposobni ili nesposobni, jednako postupalo, da bi se svi u jednu torbu strpati morali. Što bi se ovdje od „nesposobnih“ prama sposobnimi govoriti imalo, nedokučujemo. Posve nesposobne ljude netreba podnipošto namjestiti za učitelja! Ako je pako tko za učitelja definitivno namješten, te po tom priznano, da je u obće sposoban, tada on ima pravo, pa makar i na najnižem stepenu sposobnosti stajao, tražiti, da mu se po točno i savjestno službovanih godina i materijalna korist poveća; u kratko rečeno, on mora znati: *Ako sam ja toliko i toliko godina vierno i pošteno službovao, imam tu ili onu materijalnu korist očekivati.* Ova će misao učitelja razveseliti (predmnievamo, ako je nagrada ili plaća u obće takova, da se učitelj zbilja na nju veseliti može!); te će se svimi silami i neutrudljivo svomu zvanju posvetiti, jerbo se može mirnom sasješću na svoju budućnost oslanjati.

Nije nam se bojati: ako se komu osigura posjed, da će popustiti u djelovaoju — i proti tomu ima lieka — nadziranje. Djelovanje učitelja valja nadzirati, i to strogo nadzirati. Savjestan, revan učitelj neće se nikada nadziranja bojati, pače će ga veseljem dočekati, lienoga, nemarnoga pako, neka zbilja zaslužena strogost, pače i kazan i postigne. Od učitelja valja da se zahtieva strogo, da svoju dužnost ovršava, ali valja čim više i na to gledati, da nemora niti u mladosti, niti u starosti oskudjevati, nuždu

trpiti. Ono, kao što malo prije napomenusmo, što u Njemačkoj za podignuće školarstva već toliko godina obstoji, mora se jednom i kod nas uvesti, da se i kod nas čim prije školarstvo na bolje uredi. *Učitelje valja od njihove kukavštine osloboditi, te jim neizvjestni njihov materijalni položaj poboljšati i osigurati.* To je jedini uvjet, po kojem bi se kod nas školarstvo podići dalo. Ama to zahtievaju i ista načela čovječnosti, načela, koja se u sadanje doba sve više i više razprostranjuju, koji sve dublje u sve vrsti družtva prodiru, sve obćenitija bivaju. Ponajprije upozorujemo naš glavni grad, da i u tom, kao što i u svem drugom prednjači, kako bi se nutarnja sloboda puka, koja od duševnoga razvitka zavisi, podignućem školarstva postići mogla!

Sveti Vid.

Razlaganje 7. štiva iz čitanke za 4. razred s gledišta povjestničkoga.

Mnogi učitelji imaju navadu, da pjesmice, što no se u čitankah nalaze, od rieči do rieči na izust daju učenikom učiti, a i nemisle, da valja takovu pjesmicu što moguće bolje prije raztumačiti, jer će djeca ono, što razumiju, lahko i na pamet naučiti.

Ovo štivo pruža učiteljem dovoljno gradiva, da u povjestnicu stare dobe posegne, te da učenikom barem nješto o rimskom carstvu, o progonstvu kršćana itd. proslovi. Mi ćemo dakle ovdje u kratko natuknuti, o čem bi učitelj mogao prije govoriti, nego što ovo štivo na pamet dade učiti.

Kako znamo dieli se povjest rimska na tri dobe: dobu kraljeva (od 759. do 509. god. pr. Is.), dobu republike (od 509. do 27. g. pr. Is.) i u dobu careva (27. god. pr. Is. do 476. g. po Is.). Početkom treće dobe bijaše rimsko carstvo najveća država na svietu. Ciela Italija sa svojimi otoci, Španjolska, Galija (sadanja Francezka), Belgija, Britanija, sve pokrajine na lievoj obali Rene, sve alpinske pokrajine, sve pokrajine na desnoj obali Dunaja, grčki poluotok, mala Azija tja do Eufrata, Sirija, Egipat i sjeverna Afrika bijahu dieli toga velikoga carstva.

Za Augusta, prvoga rimskoga cesara, rodilo se je svjetlo svieta, naš predragi Spasitelj. On nam donese glas spasa, sveti nauk ljubavi iskrnjega; on se uzprotivi krivim načelom raznih

vjerozakonskih sekta, imenito licumjernih farizejaca. Ovi mu priredіše krivim potvoram smrt križa. To se dogodi za Tiberia, Augustova pastorčeta i nasljednika (vladao od 14. do 39. god. po Isusu). Pošto židovske oblasti nikakove moći neimadoše, pošto dakle ni u stanju nebijahu, opreti se nauci Isukrstovoj, a kršćani, buduć vazda mirni, povoda nedadoše narušenju javnoga reda, to i nebijahu u svetoj zemlji (Palestini) kršćani uznemirivani i proganjani, izim pojedinih predstojnika kršćanske obćine u Jerusolimu, najme Stjepan i apoštoli Jakob stariji i mladji, koji padoše kao žrtve i to prvi god. 43. a oba posliednja god. 63. po Is. Tim više nastojahu židovi u rimskoj državi, gdje bijahu naseljeni, da pobude mržnju i ogorčenost Rimljana proti kršćanom.

Peti rimski cesar, imenom Nero, poče vladati sasma blago, nu postade s vremenom najvećim okrutnikom. Kad su mu prvi put smrtnu odsudu na podpis donesli, izjavi se, kako bi ga veselilo, da neumije pisati. Nu s vremenom ga učiniše njegovi podli dvorjanici svojim laskanjem i zavedbami najvećim okrutnikom, probudivši u njem onu zloćud, koja je valjda donle samo u njem spavala. On se podade sasma razuzdanosti, a tad bijahu smrtne odsude na dnevnom redu. Njegova supruga njegov učitelj, dapače ista mu mati postadoše žrtvom njegova okrutničtva. Da se osvjedoči, kako je bilo, kad je Troja goriela, dade zapaliti Rim, potvori kršćane, da su ga oni zapalili i stade ih tada u cieloj svojoj državi proganjati. To je bilo prvo proganjanje kršćana (vidi 105. štivo druge slov. čitanke), kojom prigodom padoše i poglavice apoštola sv. Petar i Pavao (god. 68. po I.), Petra razapeše na križu a Pavlu (buduć rimski gradjan) odsjekoše glavu. Drugo proganjanje kršćana nastade za cesara Domicijana (god. 95. po Is.), koji se je pobojao za svoj priestolj, misleći da bi ga Isusov koji nasliednik mogao krune lišiti, jer bo kršćani nazivahu Isusa kraljem. Treće proganjanje prouzročio je Trajanov zakon proti udruživanju i tajnim bratovštinam, usljed kojega je god. 105. po Is. zabranjeno i kršćanom sakupljivati se, pa i njekoji biahu kaznjeni toga radi, što se nehtjedoše klanjati carevom kipu. Potvoriše tada kršćane, da jedu čovječansko meso, da kane srušiti carski priestolj itd. God. 160. biahu kršćani izvrženi napadanju poganskih naroda u Maloj Aziji, kojem je prigodom zaglavio i kršćanski apologeta Justinus

i biskup iz Smirne sv. Polikarpo (vidi 33. štivo prve slovn. čitanke). Marko Aurelian navali oko god. 177. na kršćanske obćine u Galiji (sada Francezkoj) i to u Vieni i Lijonu obstojeće, te dade mnoge kršćane radi sv. vjere mučiti, i to je četvrto proganjanje. Koncem drugoga stoljeća izjališe se poganski narodi radi povrede njihovih starih bogova nad kršćani, a cesar Septimo Severio zabrani god. 202. prelaz na židovsku ili kršćansku vjeru: peto proganjanje. Cesar Maksimin ograniči njegovim predjašnikom Aleksandrom Severusom (222.—235.) kršćanom podieljene pravice i proganjaše osobito kršćanske učenjake i svećenike: šesto proganjanje. — Cesar Decio započe svoje vladanje naredbom o sedmom proganjanju kršćana, i već mu podje za rukom, da pod njegovim okrutničtvom mnogi se odrekoše sv. vjere, nu božja providnost učini njegovu nasilju i njegovu okrutničtvu na skoro kraj i konac, jer vladaše samo tri godine. Cesar Valerian (257 god.) podvrže većom stranom samo svećenike smrtnoj kazni: osmo proganjanje, a da se neizvedoše krvne naredbe, koje Aurelian oko god. 274. proti kršćanom izdade, deveto proganjanje, uzrokom je njegova smrt. Tim uzašnije bijaše deseto proganjanje, koje je cesar Dukljanin (vidi štivo 73. u čitanki za IV. razred) po nagovoru svoga suvladaoca Galeria i drugih kršćanskih neprijatelja godine 303. odredio bio. Po svoj rimskoj državi biahu kršćanske crkve razorene, svete knjige popaljene te sva moguća sredstva upotrebljena, da se kršćanska vjera utamani. Najposlie izmisliše, da su kršćani i carsku palaču u Nikodemiji zapalili, i s toga moradoše na hiljade kršćana mučeničku smrt podnieti pa i isti Konstantin Chlorus suvladaoc Dukljaninov inače privrženik kršćana nemogaše jih ni u svojih pokrajina naime u Galiji i Britaniji od ovoga proganjanja štititi i braniti, a u Grčkoj, Iliriji i Italiji i Španjolskoj mučiše i moriše Galerio Maksimino i Licinio kršćane a osobito svećenike sve do god. 310. *)

Za dobe Dukljaninova proganjanja dade nam medju ostalim dvanaestgodišnji dječak imenom Vid riedki primjer pouzdanja u Boga i još riedje postojanosti u vjeri. On se je rodio u Mazzari

*) Ovo, što dosele navedosmo, može se upotriebiti i za razširenje 105. štiva druge slov. čitanke u III. razredu.

u Siciliji. Roditelji mu biahu pogani, nu odgoji ga kao dojila kršćanka Rastisava. (Sad se pripovieda štivo 7. po čitanki) te valja još samo dodati, da je njegovi kosti pobrala njeka pobožna žena, imenom Florencia, te ih je crnoj zemlji darovala. Njemački cesar Henriko (Finkler) dobavio si je ruku sv. Vida, te ju je čuvao u svojoj jasprenici (blagajni). Jednom ga posjeti prijatelj njegov Vjenceslav, knez češki, a Henriko mu stavi na volju, da si za uspomenu ponese što iz njegove jasprenice. Vjenceslav si izmoli ruku sv. Vida i ponese ju kući. God. 1355. dade cesar Karlo IV. ostalo tielo sv. Vida iz Pavie u Prag donesti, te ga položi u crkvi na čast sv. Vidu sagradjenoj, gdje i danas leži.

Golema se opaža mahna slovničke obuke, da najme diete ili nije kroz mnoge godine naučilo slovnice materinskoga si jezika, ili znajuć slovnicu nije naučilo pravilno po njoj govoriti ili barem ne pisati: neka se dakle razvije i obrazloži za obuku narodnoga jezika pravi način pripominjuć dotičnim pravilom pogreške nevještih učitelja.

Mnogo se danas ob obuki u narodnom našem jeziku radi; svedj više sila baca se na to polje, te kao što s jedne strane nalaziš vriedne učenjake, koji jezik na tanko iztražuju, to isto tako naići možeš na muževe, koji nastoje, da po prvijih iztražena jezična pravila, t. j. slovnicu narodnoga jezika u školah što nižih što viših mladež nauče, pak se sada evo nedaju tajiti plodovi njihova nastojanja. Nije ti više potrebno, da prolaziš na daleko po uzornih i glavnih učiona, da nasladiš blagoglasjem oplemenjena jezika iz dječjih ustiuh hrapavimi glasovi seljačkoga narječja dugo mučeno uho. — U mnogih je naših pučkih učiona prestalo već ono „negagaganje“, „jöganje“, „kümovanje“, „vendökarekanje“ itd., mladež naučila je slovnicu, po njoj pravilno pisati i govoriti. Ja sam se o tom u istom našem školskom kotaru osvjedočio. —

Nu u koliko i jest ugodan i za naše doba pohvalan taj pojav, to se vendar nijekati nemože, da obzirom na obuku u narodnom jeziku još na čistu nismo. To dokazuje osobito upravo sada toli oćućeno teturanje u načinu predavanja, to dokazuje velika

različnost u izboru gradiva, a dokazuje napokon po višjoj evo vlasti postavljena za riešenje zadaća, koja je potekla s razloga, što izbilja dobrana stran mladeži kroz mnoge godine slovnice jezika si materinskoga ili naučila nije, ili znajuć slovnicu nije naučila pravilno po njoj govoriti ili barem ne pisati. —

Riešavajuć ovu zadaću, hoću da po mogućnosti naznačim gledište, s kojega da se u pučkoj našoj učioni obuka u narodnom jeziku rukovoditi imade.

Ako se stanemo pitati: Kako je to došlo, da je obuka u narodnom jeziku, koji je dugo vremena samo njekolicina naobraženijih ljudi točnije razumjela, takodjer u pučku učionu uvedena, to nam se ukazuje onaj u ljudskom djelovanju često dolazeći posao, da velik dio poduzeća nam nije proizvodom bistra razmišljanja, nije plodom jasna uvidjenja, već da je djelo pojedinih, u tajnoj, rek bi, radionici poslujućih predstava, da je djelo slutnje, koja nebje jasnim svjetlom savjesti prosvjetljena. — Razjasniti ću to.

Nedvojbeno jest, da je prva obuka u materinjem jeziku po *onih* ugledala sviet muževi, kojim najpreča zadaća bijaše, da podučenu u materinjem jeziku mladež, u tudjem poimence pako u latinskom i grčkom jeziku obučavati uzmognu; jer nisi mogao Hrvata naučiti latinski po slovnici njemačkim ili francezkim jezikom pisanoj. — Da je takova obuka u jeziku po tom osobite vrsti bila, uvidjeti se na prvi mah dade; jer se tuj nije nastojalo, da se jezikoslovnom obukom postigne kakova korist za život, već se je skrbilo samo za to, da se naučiti uzmognu tudji jezici na temelju naučenih najpotrebitijih pravila materinjega jezika. — Zato i nalazimo po staroj naukovnoj osnovi obuku u materinjem jeziku na pučkih seoskih i glavnih učiona u trećem odnosno u četvrtom razredu, gdje se je mladež pripravljala za gimnazije samo. I tako nebijaše svrha takove obuke ina, nego da se olahkoti učiteljem na srednjih učilištih naučenje latinštine itd.

Nu odkako su pučke seoske i glavne učione prestale biti pukimi pripravljajućimi zavodi, odkako su pučke učione postale učionami za život, skrenula je i obuka na njih u svih predmetih posve drugom stazom, t. j. stazom praktičnijom, plodonosnijom, stazom, po kojoj se dolaziti ima do onakova znanja i vještine, koja će mladeži, bez da se dalje na srednjih učilištih obučaje, u

životu koristiti moći. A kad je tako u svem, to se poče i obuka u materinjem jeziku posve u drugu svrhu u pučkoj učioni njegovati, tim većma, što je za to stigao po viših vlastih izdan nalog. — Pa gle! Učitelji počeše sad s djecom analizovati, svaka je strana govora na tanko razlagana, — tuj se je sklanjalo, sprezalo i sve moguće, ali do cilja vendar nedodjosmo, kad evo mnogo jih ima izašlih iz učione, koji se naučenom u njoj slovnicom u životu služiti neznadu, negovoreć po njoj ili nepišuć.

Predspomenuvši ovo, hoću sada, da jasnije odgovorim na po ovom izviruće pitanje: Kako ima jezikoslovna obuka u pučkoj učioni djelovati, i koja joj je svrha? — Pozivam se kod toga na potrebe, koje nam izkustvo kaže, pak odgovaram:

Obuka jezikoslovna ima tamo raditi, da se uzmogne narod naš jezikom, tim neprocienjivim darom božjim, bolje koristiti, da uzmogne ustmeno i pismeno misli svoje

a) sigurno t. j. tako priobćiti, da najmanjim naporom sve misli kazati može, ne da posumnjaš, da su mu važnosti izostale.

Tko je s prostim čovjekom iole u dotičaj došao, te sgodu imao, o važnu se kojem predmetu porazgovoriti s njim, taj sigurno neće prehvaljeno načelo u jezikoslovnoj obuci zabaciti. — Mučno ti je, kad nakon dugotrajna amo tamo pitanja još nesiguran stojiš, da li je dotičnik, komu iskreno dobro želiš, sve važnosti u predmetu izrekao. Tu će moći odgovoriti naši sudci, koji većput posla imadu s ljudmi, držećimi se običnoga kod nas onoga „da se samo po sebi razumije". — Nu nije samo to posljedica neizvjestna govora, treba jih još tražiti i u mnogih kućevnih nepodobština, treba tražiti izvor svakovrstnih svadja i pravda, pak ćeš zaključiti, da jim je povodom neizvjestnost u izražaju mislih.

b) Dobar govor ili pismo valja da je osim izvjestnosti izraza takodjer jasan t. j. treba mu onoga svojstva, po kojem te slušatelj lahko bez razabiranja razumjeti može. — O potrebi ovoga svojstva još koju rieč gubiti, značilo bi, danju svjetiljku nositi, i zato prelazim odmah na

c) svostvo, najme na ugodnost ili prijatnost govora, te razumievam pod tim onu kakvoću, koja u slušatelju dopadnost probudjuje. Ja toga svojstva naročito ljepotom neimenujem,

jer ta viši stupanj naobraženja iziskuje, kakova, barma ne još za sada, od našega naroda iskati nemožemo.

Osvjedočen sam, da učitelj, koji jezikoslovnom obukom ovomu svojstvu iole pripomogne, već tim dobročiniteljem naroda postaje. Znam, da prosta čovjeka nesmućuje prostački izraz; nu zar nije bolje, da prostote izostanu, a u mjesto njih sladji, ugodniji izrazi stupe?

U ostalom zaboraviti se nesmije i na silu rieči, koja nipošto bez važnosti nije. — Izkustvo nas uči, da je shodna uporaba govora odlučno na promjenu životnih odnošaja djelovala. Ili zar nije istina, da se i nehotice onomu uklanjamo, koj nam nepomoćnim, prostim, jednoglasnim govorom uho vriedja? Zar neprijanjamo više uz onoga, koj misli svoje ljepšimi i boljimi formami zaodjeti znade? —

Svaki je učitelj naličan graditelju, komu je zadaćom, da kuću u svoju svrhu sagradi. Kao što ovaj sgradu samo potrebnim postupanjem i sdruživanjem mnogobrojnih pojedinih predmeta i dielova sagraditi može, a u tu svrhu znanja podpuno imati mora, upravo tako valja i učitelju podpuno ove pojedinosti poznavati, od kojih zavisi svrha obuke njegove.

(Nastavit će se.)

Njekoliko rieči k izobrazi pučkoga učitelja.

(Konac.)

Nestalna, tamna izobraza kao i arogancia osobito mladjih učitelja jest tako škodljiva dalnjemu napredkn školarstva, kao i samo pomanjkanje vrlih učitelja. Jer pošto je koji takav izašao iz dvogodišnjega pripravničkoga tečaja, dodje možda već na samostalno mjesto, gdje bi istom morao učiti iz ono malo teorije što ju je naučio kroz 2 godine sada praktički po naputku jošte vrlih učitelja, a to ti je već on preskočio, pa sam radi kako znade i neznade. Pa ako takovo uredjivanje od godine do godine biva od takovih učitelja, to nije za čudo, da smo tako daleko zaostali.

S toga niti nije čudo, da takovi učitelji neznajnći pravi način predavanja muče diecu, pa kraj toga ubijaju mnogi veleduh, koji nemože podnašati radi težka načina predavanja, a kraj toga poradi pregustih i strogih kazna učiteljevih sve ono, što mu uči-

telj zapovieda, te mu poradi toga tako ogorča učitelj i škola, da kad se u životu sjeti, sve ga trnci prolaze. Upitajmo der marljive, te na glasu učitelje, koliko jim je manjkalo izašav iz dvogodišnjega učiteljišta dok su samo najpotrebitija za školu naučiti, te uz svoj svagdašnji veliki napor nešto smelije pred djecu stupiti mogli, pa jim njihovom dobrom metodom cielu nauku ponešto osladili.

Od svega navedenoga, što mora da je najpreče za učitelja, jošte se nješto od njega kao najuglednijega čovjeka u obćini zahtieva, što mi možda nijedan štovani čitatelj zaniekati neće, a to je, da i on znade njekom sigurnošću reći, kad bi ga već tko zapitao o setvi, žetvi, oranju itd., jer će se time mnogomu obćinaru vrlo prikupiti, kada njemu ili njegovu djetetu koju takovu rekne, jer kod nas, žalibože, neuvidja jošte naš seljak prave koristi, koja se postigava po dobrih učiona, te bi mnogi bio mnogo bolje za to, da mu tko diete poučava u gospodarstvu, nego da ga uči čitati, pisati, računati i koješta drugo. — Eto da ti kažem, mili čitatelju, što kaže njeki njemački pisac, što je jednom njeki seljak kazao: Naš učitelj je vrla glava za školsku struku, ali o setvi, žetvi i drugih stvarih ni pojma neima; jer nerazpoznaje raži od zobi na latih. — Mili čitatelju, kako god vidiš, da mu je tako na prečac sud izrečen, tako moraš priznati, da je učitelju od neodoljive potrebe, da o svačem nješto progovoriti znade. Pomislimo li jošte kraj toga koliko tisuća oči gleda na svoga učitelja, pita ga za savjet, zakone, naredbe. Napokon ima li dobar ugled u obćini kako će rado obćinari oko njega stati, te slušati što jim njihov dobar učitelj preporuča, česa li se imaju držati, što li odstranjivati, da nebudu pred drugimi pametnijimi bili kano glupi, tupi, nepokorni. Napokon jošte liepo će moći takav učitelj svoje obćinare na njeku pokornost, prama poglavarstvu, a na što veću ljubav svoje majke domovine dovesti.

Konačno mogli smo podosta iz ovoga zaključiti, da ovakav učitelj, koji može i hoće svemu ovomu zadovoljiti, što mu je dakako njekim načinom dužnost po svom zvanju kao prosvetitelju naroda a i dužnost prama domovini si, mora da bude muž stalnoga značaja.

Kako već prije kazah, samo ovakovi će zadovoljiti zadači svoga vrloga zvanja, samo takovi postat će pametnimi i zado-

voljnimi u obćini, samo takovi će pouzdane sluge i podložnike kao i sdušne i pravedne sudce odgojiti. Pa, vieruj mi, štovani čitatelju, to nisu samo moje posebne izmišlotinje, već goleme potrebe. Vidi li naobražen gradjanin ili opet seljak kakav dobar primjer kod učitelja bilo to u gospodarskoj struci ili kakovoj drugoj uredbi kućnoj, neće li ga nasliedovati? Hoće sigurno.

Dakako mili čitatelju! dopuštam ti, da učitelj nemože opet sve naučiti, kano da bi se od nas učitelja moralo zahtievati, da smo svim znanjem obsipani, ali da i malo dalje od školskoga praga podjemo u šareno polje neće nam sigurno biti ništa bezpotrebno, štogod budemo tamo vidjeli, jer ako odgovaramo struci svoga zvanja, doista smo zadovoljni, a kud i kako više, ako nećemo morati baš u ničem robovati.

Iz svega štogod smo dosada napomenuli, vidi se, da tu valja čvrsti temelj teorije i prakse sa sobom donieti na dotično mjesto, pa onda ćemo se moći kretati kano sviestni i vrstni učitelji mladoga naraštaja. Da pako sva ova pučki učitelj može već sa sobom donieti, valjalo bi mu najmanje 4 godine polaziti pripravnički tečaj i raditi kao i dotičnim učiteljem na učiteljištih, da jim se bude sva briga u tom sastojala, kako će samo podpuno naobražene i visokomu zvanju vrstne ljude razašiljati nam po miloj domovini, koji će imati onaj davna ožudjeni miomiris po svih stranah domovine naše a mlada srca sijati i korieniti.

Ferdo Hefele.

Umišljeni put u svemiru.

Iz prirodoznanstvenih pučkih spisa A. Bernsteina preveo Gjuro Ester.

(Nastavak.)

Mala zabava na mjesecu.

Kad smo dakle prinuždeni odreći se svake ljudske zabave na mjesecu, treba da se po mogućnosti drugim načinom zabavimo, pak buduć smo pomanjkanja zraka podpunoma oglušili, hajde da se barma rukama i nogama poslužimo.

To nam ide baš dobro za rukom.

Ponajprije osjećamo se na toliko lahkimi, da nam se čini, da smo krilate ptice a ne iz roda Adamova. Privlačna je sila na

mjesecu šest put manja od one na površju zemaljskom, te s toga kretati se možemo tuj neobično lasno. Da je samo moguće udariti tu u tamburicu — ali bez zraka neima sviranja —, ala silnoga nam plesa i skakanja! — Tko bi izmedju nas na zemlji jednim skokom na stol skočio, tu bi istim naporom na brieżuljak od 20 stopak visine prevalio. Da tu držimo tielovježbe s mladežju našom, bilo bi kretanja brza poput kolesa u željeznice. Oprčiti hrast (na glavu se postaviti), ovdje je obćenita posve nedužna zabava; jer mjesečna privlačna sila tako slabo privlači krv, da si tad pravo tek sviestan, kad noge prema nebu pružiš. — Sudruga u žep metnuti, pak s njim potrčati, ovdje je malenkost; jer tu nevaže više od 20 funtih. Uzbrdice možeš tu i za šalu, a što se tiče hoda, valja nam žaliboże primjetiti, da su nam noge prekratke prema ogromnim korakom, što bi jih ovdje činiti morali. Posve lasno prekoračiš duboke po 20 stopah široke ponore.

Bježeći rek bi lebdimo, a da nebude tu neizmjerno visokih brdina, mogli bismo za malo dana s jednoga kraja mjeseca na drugi pretrčati.

Uz takove okolnosti mogao bi si dakako predstavljati, da je na mjesecu blažen život. Čim su nam tu uda 6 put laglja, nego na zemlji, to proizlazi iz toga, da za jedan dan 6 put toliko posla svršiti možeš, koliko na zemlji u isto vrieme, te zato ti valjda i šest put manje odmora i sna treba za okriepu. — Nu kao što sve na svietu i zlu svoju imade stranu, tako je i tude.

Što ti koristi ta 6 put slablja privlačna sila u mjeseca, te po njoj isto tako 6 put jače mišice, kad je dan na mjesecu puna dva tjedna dug, te po tom vrieme radnje 14 put dulje nego na zemlji! —

Zar puna dva tjedna?

Jest, puna dva tjedna, i k tomu još 18 punih ura!

Mjesec najme, o tom osvjedočavamo se tude podpunoma, neokreće se za 24 sata oko osovine, a rekao bi skoro, da se niti neokreće; on obidje, kako to već odavna znamo, za jedan po prilici mjesec dana u velikom kolobaru oko zemlje, kojoj je viekom vjerni pratilac. U svom teku obraća mjesec vazda jednu samo polovicu zemlji; kakova mu je druga polovica, toga nevidje

još nijedan zemaljski stvor. Naličau je mjesec onim najponiznijim slugam, koje gospodaru uviek samo lice obraćaju. Dočim se zemlja svaki dan oko osovine okrene, te joj s toga sa mjeseca sve strane pregledati možeš, obilazi mjesec oko zemlje, kao da je o kolac nataknut, te daje zemaljskim stanovnikom jednu samo stranu, promatrati. Po tom pako godi mu se naopako; jer naokolo zemlje obići mora, da se uzmogne suncem cio nagrijati, pak pošto taj put do 29 i pol dana traje, to dan i noć na mjesecu čini 29 dana i 29 noći zemaljskih. — Komu da to nije dugočasno?! —

Dan 14 dana i 18 sati dug jošte kako tako; ali noć isto tako duga, pak na mjesecu još, gdje plesova, kazališta i nikakovih baš zabava neima, tuj neka uzdrži tko živi veselu glavu!

Što ćemo dakle u takovoj noći? Hajde da se malo prošećemo! Nu ne poput zaljubljenika na mjesećini; jer na mjesecu jesmo, nego uz zemaljsku svjetlost, a ta je u istinu krasna.

Imajući na mjesecu noć, stojimo medju suncem i zemljom, te vidimo, kako zemlja krasno u sunčanoj svjetlosti sjaje. Zemlja čini nam se odatle 14 puta većom od mjeseca, kada ga sa zemlje motrimo, pak se ona (zemlja) pri tom 14 puta u jednoj mjesečnoj noći oko svoje osovine okrene. Ukazuje nam se po tom odavle kao ogromna, blago svieteća zviezda, koja više veleliepno izgledje, nego sunce. Ta je zviezda toliko uslužna, te nam dugočasne sadanje noći razsvjetljuje, pak okretanjem svojim sve promjene pokazuje, koje se na njezinu kopnu i vodi sgadjaju.

Kad nas pako mjesečina već na sanjarije potiče, koli većma mora nas na to poticati zemaljsko svjetlo, i zato upustiti ćemo se malko u sanjarije.

(Nastaviti će se.)

Dopisi.

Iz vinkovačkoga kotara. Mili prijatelju! Mnogi tvojih štovanih čitatelja naći će se u čudu, da ti dobivaš dopise iz vinikovačkoga školskoga kotara. Znajući, da su Vinkovci glavno mjesto brodske pukovnije, pa da u pukovnijah školskih kotara neima kao u gradjanskoj Hrvatskoj i Slavoniji; nu evo me s toga ponajprije, da tu stvar razjasnim. Kako je znano, Vinkovci su glavno mjesto brodske pukovnije, ali ujedno i vinkovačkoga-crkvenoga kotara, u koj spada

i više župa gradjanske Slavonije. Ove župe sačinjavaju školski kotar vinkovački, na čelu toga sjedi sada velečastni i veleučeni gospodin Dr. Antun Jakševac kao podarcidjakon kotarski učiona, nadzornik i ujedno župnik u Otoku, selu spadajućem vinkovačkoj satniji.

Ovo priposlav, prijaviti mi je, da je za prošlu školsku godinu propisani učiteljski sastanak ovoga kotara držan, dne 30. Rujna m. g. u župnom mjestu Nuštru, dakako pod predsjedničtvom našega vriednoga kotarskoga učiona nadzornika. Izim njega bijahu prisutni: veleč. gosp. župnik nuštarski Florian Činček, gosp. Antun Topalović, učitelj antinački, Mato Kolarić, učitelj tordinački, Alojzija Heinović, učitelj jarminački, Vinko Dragoević, nuštarski i Ivan Svoboda, podučitelj nuštarski.

Ponajprije preduzeta bijahu praktična predavanja; mjestni župnik pokaza nam, kako postupa, kad se djeca uče molitve, zatim postupanje prve obuke u vjeri i o zapovjedih; učitelj Mato Kolarić pokaza nam, kako postupa pri predavanju glasice **i**, a učitelj Ante Topalović pri poluglasu **r** i iz napametnoga računstva postupanje pri sbrojenju od 1 do 10. Učitelj garminački pričavaše iz slovnice nauk o dielenju slovka, zatim o sastavljanju rieči i napokon o stavku.

Poslje kako su i pismene radnje pretrešene, predloži učitelj Topalović na pitanje predsjednikovo, da li ima tko što predložiti, da se ustroji u ovom kotaru školska knjižnica, koj predlog bude radostno prihvaćen. Odmah bude g. predložitelj izabran za knjižničara, svaki od prisutnih učitelja položi u tu svrhu po 1 for., a velečastni g. župnik Činček 2 for. austr. vriedn.

Ovom se je prigodom izjavio g. Vinko Dragoević, učitelj nuštarski, da pristupljenje učiteljskoj zadruzi kao utemeljiteljni član, a g. župnik Cinček darova istoj zadruzi 5 for. kao dobrovoljni prinesak.

Konačno bude zaključeno, da se i dojduće godine ovaj naš sastanak drži u Nuštru *).

— *Slavno uredničtvo!* Ako i nisam nikada dopisivala, ipak mislim, da mi neće slavno uredničtvo zamjeriti, ako koju sada prosborim.

U zemljopisu trojedne kraljevine veli se, da je u brodskoj pukovniji Bošnjake najbogatije selo, a sada čujte, kako i u koju svrhu svoje bogatstvo upotrebljava.

Buduć „Bošnjake“ ima do 4.000 stanovnika, i 400 kuća, to je lasno dokučiti, da i djece za školu dosta ima. Akoprem prvašnja školska sgrada bijaše još dobra, velika i zidana, ipak dade ova obćina na svoj trošak sagraditi novu školsku sgradu, da joj što više mladeži školu polaziti može. Nova škola je na kat sazidana, te na dvie školske sobe, i 4 učiteljske razdieljena. Ciela sgrada košta 20.000 for.

*) Oprostite, što do sada nismo mogli obielodaniti. Op. uredn.

Dosta požrtvovanja za jedno selo, pa još, ako k tomu uzmemo, da i svoje učitelje samo plaća.

Tim se eto ustroji prva obćinska djevojačka učiona.

Meni ta sreća u dio pade, da kao nova učiteljica, na novoustrojenoj, i tako rekuć prvoj u našoj Krajini sličnoj učioni, djelujem. Ove godine kano početne godine, broji dječačka učiona 86 svakdanjih, i 30 nedjeljnih učenika, a ženska 80 svakdanjih i 35 nedjeljnih učenica. Ove redke navedoh zato, jer sam osvjedočena, da Vam je napredak učiona najradostnija viest, akoprem žalibože takovih često nedobivamo *). S počitanjem

Ljubica Malović, učiteljica.

Viestnik.

— Gospodjica Ljubica Malovićeva imenovana je učiteljicom u Bošnjacih, a gospodjica Marija Miletićeva učiteljicom u Novoj Gradiški.

— Gosp. Mato Brtak naimenovan je učiteljem u Bosiljevu, gosp. Mato Ramušćak učiteljem u Šišincu a gosp. Ferdo Čuklić priv. učiteljem u Ljubiščici.

— Ravnateljstvo za razprodaju školskih knjiga u Beču razprodala je godine 1868. 133.374 hrvatskih, a 39 464 ćirilicom tiskanih školskih knjiga za pučke učione. Nebi li shodnije bilo, da se za naše pučke učione tiskaju sve knjige u Zagrebu?

— Zastupstvo slob. i kr. glavnoga grada Zagreba zaključilo je u svojoj dne 18. t. m držanoj sjednici, da se gradskim učiteljem dade u ime skuparine doplata, koja će iznositi 20% od uredne plaće. Živilo zastupstvo grada Zagreba i ugledala se u njegov primjer i ostala zastupstva naše domovine!

— G. Stjepan Dugački učitelj u Osieku poslao nam je 5 for. u srebru, da 3 for. uručimo odboru učiteljske zadruge, a 2 for. odboru za podporu oskudnih pripravnika. Novce predasmo, kamo idu, a ovdje nam je izjaviti, da je ovo jedini učitelj, koji se sjeća siromašnih pripravnika, te jim priteče u pomoć.

Natječaji.

— Na pučkoj učioni u Vrbovskom, županije riečke, popuniti se ima mjesto učitelja i orguljaša s godišnjom plaćom 31? for. austr. vriedn. slobodnim stanom.

Plaću tu dobiva učitelj iz obćinske blagajne u 274 for. 58 novč., iz blagajne komorske gospoštine Vrbovsko: 40 for. 42 novč.

Izviše uživa učitelj jednu sjenokošu od 12 velikih rali, i jedan vrt od 435 []° kod školske sgrade.

U ime goriva dobiva učitelj 12 hvati drva, a za orguljanje od svake sv. mise za mrtve 33 novč. austr. vriedn.

*) Zaista nas veseli, što nam priobćiste, te Vas molimo, da nas i ob uspjehu Vašega truda u svoje vrieme izviestite. Što će na to reći obćine: Babina greda, Niemci, Županje, Otok, Privlaka, Drenovci, Gradište, Sikirevci, Velika Kopanica, Gundinci, Komletince, Štitar, Rajevo selo i mnoga druga sela brodske pukovnije? Ugledali se na skoro u primjer vrlih Bošnjačana!

Za ovo mjesto razpisuje se natječaj do 10. Ožujka t. g.

Natjecatelji imati će svoje molbenice, upravljene na obćinu povlašćenoga trgovišta Vrbovsko, i podkriepljene krstnim listom, svjedočbom o školskom osposobljenju i orguljanju, ćudorednom ponašanju i dojakošnjem službovanju do pomenutoga roka poonieti kotarskomu školskomu nadzorniku g. Ferdinandu Pleše, podarcidjakonu i župniku u Fužini.

— Ne pučkoj učioni u Kuželju, županije riečke, ima se popuniti mjesto učitelja, s kojim je skopčana plaća od 315 for. austr. vriedn. godišnjih, i slobodan stan.

Plaću ru dobiva učitelj iz blagajne obćinske 165 for.. a 150 for. od zaklade vjerozakonske.

U ime goriva dobiva učitelj 18 hvatih drva, i to 12 hvatih za sebe, a 6 hvatih za učionu.

Za koje mjesto razpisuje se natječaj do 10. Ožujka t. g.

Natjecatelji imati će svoje, na obćinu Kuželj glaseće i s propisanimi urilozi o osposobljenju školskomu, i ćudorednosti providjeue molbenice do pomenutoga roka podnieti kot. školskomu nadzorniku g. Josipu Mrzljaku, zač. kanouiku, podarcidjakonu i župniku u Lokve.

— Na pomorskoj učioni na Rieci ima se popuniti mjesto učitelja za tasijanski jezik, zemljopis i knjigovodsto, s kojim je skopčana plaća godišnjih 650 for. stanbina od 150 for.

Za to mjesto razpisuje natječaj do konca Veljače 1870.

Natjecatelji imaju svojn na ovaj kr. vladni odiel upravljene svjedočbami o dobi, učiteljskom osposobljenju, kakovo se traži od učitelja malih realka, ćudovednom vladanju, dosadanjem možda službovanju i o podpunom znanju telijanskoga kano strukovnoga i nastavnoga jezika putem neposrednih svojih oblastih do gori naznačenoga roka predati kotarskomu škola nadzorniku na Rieci, kanoniku Ivanu Fiaminu.

— Pošto je razpis natječaja za učiteljsko i orguljaško mjesto u Ljubešiai na toliko bezuspješan ostao, što se odabrani za učitelja natjecatelj potvrditi nemože; razpisuje se za istu službu nov natječaj do konca Veljače t. g.

Natjecatelji za to mjesto, s kojim je spojen dohodak od 315 for. austr. vr., slobadae stan, art i 12 hvatih drva, imadu svoje potrebitimi dokaznicami obložene molbenice do dore pomenutoge roka podnieti velečastnomu g. Stjepanu Haukovcu, podarcidjakonu i župniku u Madjarevu (Novimarof).

— Na pučkoj školi u Slabinji, u dubičkoj satniji, banovačkoj drugoj pukovniji. izpražnjeno je mjesto učitelja. S ovim mjestom skopčana je godišnja plaća od 150 stot., bezplatan stan i uživanje polja od jedne rali, napokon ima pravo na 6 hvat. drva bezplatno. — Koji žele ovo mjesto zadobiti, neka svoje potrebitimi dokaznicami obložene molbenice do 10. Ožujka t. g. pošalju na c. k. satniju u Dubicu

Sbornica.

— G. Jokovu K. u B. Niti mnogo, niti malo. Sve je u redu. Uvažismo sve, što nam javiste. Primite srdačni pozdrav!

— G. R. u S. Kad se bude radilo o preinaki, odnosno o sastavljanju čitanaka za naše učione valjat će se svakako obzir uzeti i na financijalno pitanje, s toga možete već sada na to obzir uzeti i prema tomu svoju razpravu napisati. Mi ćemo ju primiti i obielodaniti, ma se i neslagali s njom; jer je u tako važnom pitanju neobhodno potrebno, da se više mnienja čuje.

— G. J. J. u K. Doći će u budućem broju na red. Srdačna Vam hvala. Ugledali se i drugi u Vaš primjer.

Uredjuje: **Fr. Klaić.** Naklada knjižare: **Fr. Županа.** Tisak Dra. **Lj. Gaja.**

Tečaj III. U Zagrebu dne 10. Ožujka 1870. Broj 5.

ŠKOLSKI PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. za 12 mjeseci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

Najuzvišenija zadaća pučke učione sadanje dobe.

Ako u tebi, ljubezni čitatelju, toplo srdce bije za dobro tvoga naroda, pa ako si s nami jednoga mnienja, naime toga, da se do prave sreće dokopati može samo onaj čovjek, koji neprestano i pomno nastoji, da se usavrši, tad će te zaista ovo njekoliko redaka zanimati. Sadržaj njihov toči bo se okol najprečega i najvažnijega pedagogičkoga pitanja, na koje se je dosele vrlo malo obaziralo; pitanje je ovo takovo, koje duboko zasjeca u svetinju narodnoga odgoja, pa ako se ovo pitanje sretno nerieši, to će djelovanje pučke učione ostati na sve vieke polovično.

U novije doba nastoji se sa raznih strana, da se pučka učiona podigne, pa koga da taj pojav nerazveseli i neuzhiti! Nu, ljubezni čitatelju, sve reforme, ma koje ime one nosile, bilo to pretvorba pučkih učiona u državne zavode, odciepljenje škole od crkve, produženje školskoga vremena itd. neće ništa hasniti, niti će šta doprinieti do postignuća velikoga djela pučke naobrazbe, ako sama učiona nebude svoje uzvišene svrhe kako valja shvatila, te ako nebude razumjela u djeci uzbuditi i okriepiti nagon za dalnjom naobrazbom. Zašto se izvjetri mnogo dobra iz glave i srdca djeteća kad jednom doraste; zašto toliko djece otupi te nemari za nauk, zašto podivlja toliko djece duševno u tako kratkom vremenu, da se učiona, kad na takove nesretnjake nakon njekoliko godina naidje, i sama prestrašiti mora? — Uzrok je tomu taj, što jim nije na put u život dan amanet težnje i požude za vlastitom naobrazbom; što nije učiona mogla shvatiti

duševnu i tjelesnu snagu svoje gojenčadi tako, da u njih zapali luč pravoga života. Kojim načinom da se uzbudi, hrani i uzdrži nagon i požuda za vlastitom naobrazbom, o tom ćemo ovdje sboriti.

„Kao što se već od njekoliko godina pokazuje velika živahnost i radinost na polju duševnoga razvitka, kao što znanosti u svojoj svetosti jednu tajnu za drugom odkrivaju, kao što se novi spisi, novi obrti i poboljšice starina medjusobno natječu, kao što se u svih kruzih čovječanstva samo zatim teži i bori, kako da se na vršak vremena dospije; tako je nastalo i veliko i silno gibanje na školskom polju, da bi smielo reći mogli: i škola krsi koplje za boljom budućnošću, Uzvišenim i plemenitim pojavom sadanjega vremena može se težnja nazvati, uslied koje se nastoji, sve ono i puku pristupnim učiniti, što se u svetom hramu umjetnosti i znanosti odkriva. S toga se i laćaju mnogi pisci pera, da napišu po koju popularnu knjižicu, u kojih je ono vrlo lahkim i shvatljivim načinom opisano, što su učenjaci svojim duhom i znatnim trudom pronašli; s toga se drže popularna predavanja, da se i medju neučenjaci prosvjeta i znanost širiti može. Ako nam je pako do toga stalo, da se prosvjeta i napredak u puku uvrieži, to moramo nastojati, da pučka učiona bude posrednicom izmedju puka i učenjaka, te da postane brižnom njegovateljicom silnih klica duševnoga života čovječanskoga. Nije dakle čudo, što se toliki zahtjevi stavljaju na pučku učionu naročito u pogledu positivnoga znanja. Jedan predmet goni drugoga, te kucaju na školskih vratih zahtjevajuć svom silom, da jim se ulaz unj otvori, a svaki hoće, da u školi prvo mjesto zauzme, te se pozivlje u to ime na simpatiju puka i duh vremena. Eto ti znanosti prirodne; svakoj se grani hoće važnijega mjesta, pa i kemija postaje najsilnijom. Ona misli, da zaslužuje najviše njege; zagovornik joj je veliki i to duh vremena, koj si je preduzeo, da podigne materijalni, obrtnički i teknički život, ma da i sve ostale struke znanosti propale. Književnost je već njeko malo ako i sukromno mjestance u pučkoj (višjoj) učioni zauzela; ali kako će se dugo tim mjestancem zadovoljavati. Već se dižu glasovi u njen prilog, pa s toga i veli dr. Dittes: Ovdje u viših razredih (pučke učione) nesmije književnost ostati; njoj se mora

prvo mjesto ustupiti, pa se nesmije njom kao s pastorčetom postupati.

Eto nauke o poljodjelstvu, radi koje se s ovu i s onu stranu Litave u austro-ugarskoj monarhiji baš ozbiljna rieč vodi, te se nastoji, da ova nauka postane glavnim predmetom pučke učione, pa stoga nećemo se u čudu naći, ako se na skorom bude zahtievalo, da se u pučkoj učioni i živinsko liečničtvo bude moralo učiti. Glasoviti pedagog dr. Carl Pilcz, navadja u svom djelcu, da se je već od učitelja zahtjevalo, da budu pregledatelji trihina. Ondje se opet nastoji dokazati silna potreboća roboslovja i teknologije, pak se dakako zahtjeva, da se samo uče prvi temelji tih znanosti; nu što će to reći, prvi temelji od onih predmeta, znati će samo onaj prosuditi, koji je ma i površno zavirio u ove znanosti. U najnovije doba zahtjeva se, da se i hitropis (Stenografia) u pučke škole uvede. Ova se drži načela: Sila Boga nemoli, pa s toga i nastoji svimi mogućimi sredstvi, da dosadanje pismo (krasopis) iz učione izrine. Što god se samo u znanstvenom, socijalnom, obrtničkom pa i u političkom životu do stanovita znamenovanja uzdigne, to nastoji, da si stalno mjesto u pučkoj učioni osigura, a pri tom se pristaje uz, prem staro ali ipak važno, načelo: „Tko ima u ruku školu, taj ima i narod.“ S toga su se u pravilu i svi reformatori na političkom polju revno bavili sa školom u tom uvjerenju, da se političkoj malodobnosti naroda može samo pomoći školom. Nećemo se dakle smjeti čuditi, ako ova gospoda budu naskoro zahtievala, da se u pučke učione uvede i zakonoslovje.

(Nastavit će se.)

Golema se opaža mahna slovničke obuke, da najme diete ili nije kroz mnoge godine naučilo slovnice materinskoga si jezika, ili znajuć slovnicu nije naučilo pravilno po njoj govoriti ili barem ne pisati: neka se dakle razvije i obrazloži za obuku narodnoga jezika pravi način pripominjuć dotičnim pravilom pogreške nevještih učitelja.

(Nastavak.)

Buduć da učitelj jezika tamo djelovati ima, da mu djaci misli u formi govorena ili pisana govora dobro očituju, te u tudjem

takovu ili onakovu govoru tudje misli razabrati umiju, to treba, da nastoji, da u mladeži svojoj probudi sviest o vlastitih mislih, a to takovim da izvede načinom, da po tom i obćeniti zakoni mišljenja za porabu govora na vidik stupe. U tu svrhu treba da uči

a) raznolikost naših predstava o stvarih, svojstvih i činih; neka mladež

b) upozori na mnogolike sveze njihove, u koje stupaju mišlju n. pr. pas za stolom, pod stolom, pri stolu, pred stolom, — ptica liepa, nije liepa, — ruža cvate, miriše, sahne itd.

Razjasnivši ove raznolikosti predstava, neka spoji odmah obuku o oznaki takovih po riečih i njihovoj promjeni; odkuda proizlazi, da ima

a) razlika izmedju pojmovnih imena,

b) da se odnošaji nemogu samo posebnimi riečmi, već takodjer samo promjenom pojmovnoga imena označiti. Po tom postaje potreba znanja svih odnošaja jednoga pojma, te svaki put i načina, da možeš mišljeni odnošaj i očekivati; kao što je i obratno potrebno, da po formi rieči s pojmom i odnošaj mu označiš.

Napokon treba, da učenik spozna, što se u duhu njegovu sgadja, kad pojmove njegove spaja ili jih u odnošaj stavlja, i što se u duhu onoga sgadjati mora, koji treba da mu govor razumije. Onda će tekar misli svoje dobro spojene u odgovarajućoj formi očitovat moći, a isto tako neće ta forma u slušatelja mu bez djelovanja biti.

Priznajem unapried, da mi nimalo nebi nenadano došlo, kad bi mi tko uslied izrečena ovdje zahtjeva primjetio, da mi toga u našoj pučkoj učioni s našom premalo razvijenom djecom u i ovako ograničenom vremenu učiniti nemožemo. Mnogo je, priznajem i sám, kad si množ pojedinosti ovdje samo u obće nacrtane jezikoslovne obuke predstaviš; nu moći je naći u boljih kućah djece, koja se već u nižih razredih prilično u materinjem jeziku kretati umiju. Zar se nebi to isto dalo postići i kod druge djece svrsishodnom obukom za 4 godine, dok je dokazano, da su djeca, nevješta svomu materinjemu jeziku, privatnom jednogodišnjom obukom tako daleko dotjerala, da su prilične sastavke izradjivati znala.

Nu neću da kod toga obćenitoga nacrta ostanem, hoću da pokažem osobitu stazu, po kojoj učitelj svrhu postići može, i velim:

Učitelj neka počima jezikoslovnom obukom već onda, čim djeca u školu stupe. Bude li uzeo koji godj način obuke, ili naime on u svojoj školi šlabikovao, ili glasikao, ili uzimao sadanji pisočitajući način, uviek će mu moguće biti, mladjahnu duhu već u prvih mjesecih znanja jezičnoga predati. Pri tom imalo bi se na sliedeće pojedinosti paziti:

a) Učitelj neka jezične vježbe tako udesi, da se razlika rieči po njihovu značenju opaziti uzmogne. Nagon djetinji pružati će tuj učitelju važnu pomoć. Imenovanje stvari vrlo je mila djeci zabava. Mudrost Višnja daje, rek bi, klici jezika u čovjeku prvu i najpotrebitiju hranu, tako, da učitelju ino nepreostaje, van da joj bude posredovateljem sviesti. Kad si diete kroz više ura takovim imenovanjem zabavljao, t. j. poslie nastavljene zorne obuke, to treba, da ga na sgodivše se pozornim učiniš, a to po prilici, kako svi znadete, ovako:

Evo znadeš već mnogim stvarim ime pogoditi, pak kad to već znaš, još ću ti nješto kazati. Rieči, kojimi imenuješ stvari, imadu takodjer ime, kao što se i njekoja djeca Franjo i Josip zovu. Zovemo takove rieči imena stvari ili stvarna imena, pak kad budeš opazio koju rieč, koja je ime stvari, znat ćeš mi reći, da je to stvarno ime i t. d.

b) Iz toga proizlazi, da pojam, t. j. poznavanje takova temelj čitave jezikoslovne obuke sačinjava, na kojem jedino takova obuka sigurno i naravi primjereno napredovati može. Pitanje: Na koliko se ima jezikoslovna obuka protezati i kojim redom? drži se onoga, na koliko je razvitak pojma napredovao, i kako još napreduje. — Po tom naravski nastaje učitelju nova zadaća: da se nauči ponajprije poznavati, kako se u djetinjoj duši pojmovi radjaju, i kako ono do sviesti dolazi; jer kad bi se hotio bez toga znanja na jezikoslovnu obuku dati, to bi svejedno bilo, kano kad bi se sliepac na obuku u risanju spremao.

c) Pazeć tako na razvitak djetinje duše, proizlazi, da se sa poznavanjem stvari poznanje načina djelovanja njihova spaja; svaki bo učitelj zna, da i manje razvijeno diete, čim u školu dodje, pitanja: Što je to? Kako je to?; Što radi to? razlikovati običaje. Uz to stoji uzko i pojam o broju, a niti pojam o uzkliku nebi se tuj imao izostaviti.

d) Paziti treba, da djetetu o riečih ništa više osim njihova znamenovanja nekažeš, te da se u imenovanje stranah govora stoprv nakon poredjena pojma upustiš, kao što opet obratno značajnim biljegom strane govora samo znamenovanje njegovo dostatnim biti ima. Sve ostalo neposredni su dometci, te bune neizkusni mladjahni duh onom istom mjerom, u koliko je i nenaravno, stavit koju definiciju, pak je neuporabiti.

e) Takovim načinom dotjerati ćeš bez velika napora tamo, da će ti mladež, stupivši u drugi razred, ako i nije naučila poznavati sve strane govora, nauk o odnošajih pojmova shvatiti moći.

Razborit će učitelj i tuj opet na temelju pojmova graditi, te mladež vazda na oznaku takovih svraćati, n. pr. reći će: Vi, djeco, znadete, da stvari u životu jedna s drugom raznovrstno posluju, pak da su naše misli o njih sad ovakove sad onakove. Upravo s toga od velike je važnosti, da si posve točno predstaviti možemo, kako o stvarih mislimo. K tomu nisu nam potrebne uviek posebne rieči, već možemo samo njeku promjenu na njihovih imenih učiniti. Ja n. pr. mislim sada onaj stvor, koji zovemo pas. Znadete li već, koliko ja takovih stvorovah mislim? (Broj.) Sad mislim na stvari pas i kuća. Znadete li, što ja o tih stvarih mislim? Nu reći ću: Kučni pas. Znadete li sada, o kakovu ja psu sada mislim? A znadete li, što o psu kazati hoću? itd. Pitati valja svaki put, kojom da je promjenom koji odnošaj označen, pa si pojam i definiciju odmah zadobio. Tako postupaj sa svimi stranami govora. A da kod takove jezikoslovne obuke neprestano u oku imaš svrhu njezinu, to ti valja nastojati, da mladež vazda pojam i odnošaj mu pamti, te da jih razložiti umije, i da za oznaku misli pravu rieč u odgovarajućoj formi izabere; da nadalje iz gotova govora po riečih i formi jim pojam

i odnošaj sigurnošću spoznati uzmogne, i tuj će umjetno biti, da analizovanje uporabimo.

Nakon takove priprave postati će skladnja samo zabavom, te se može u kratko vrieme dovršiti, dočim i nije ništa drugo, van sveza pojedinih elementa, s kojimi se je diete već mnogostruko upoznalo, zašto ja i daljnja promatranja o tom izostavljam.

Od važnosti mogla bi još samo dva pitanja biti, i to: Ima li se tvorba rieči izostaviti, i kada se sa pravopisom počima?

Što se tvorbe rieči tiče, to se po mojem mnenju može najshodnije kod svake strane govora prigodom posebnoga pretresivanja njegova preduzeti, dočim ju gledom na značenje, na sastavine, na promjenu i na odnošaj njezin prema drugim stranam govora razmotriti dadeš.

Pravopis spasti ima većom stranom u prvi i drugi razred, dočim se u viših nastavi na temelju zadataka kućevnih i školskih.

Sad pako još jednom, završujuć misli svoje u tom smjeru, opetujem načelo jezikoslovne obuke: Obuci jezikoslovnoj temeljem ima biti pojam misli, a zaboraviti se neima kod zaodievanja rieči na sáme misli, ili još kraće: Obuka jezikoslovna neka drži u desnici djetinju dušu, a u lievici sliku joj — naime rieč. —

Ja sam ovdje misli o načinu u obuci materinskoga jezika nacrtao onako, kako sudim, da valja, premda mi za takovu obuku danas već množinu svakojakih rukovodnika i knjiga pomoćnica, pače i propisanih slovnica imamo, na temelju kojih se ovakova obuka rukovoditi imade, te priznajuć rado, da se od njihovih načela udaljiti nisam kanio, priznati mi valja, da po stanju sadanjem našega razvijanja jezičnoga nećemo dugo one svrhe postići, da bi mladež izstupivša iz škole po slovnici književno govoriti i pisati umjela. Po mojem mnenju krivo sude oni, koji misle, da sadanji način obučavanja u materinskom jeziku nemože valjana imati djelovanja. Jezikoslovna obuka djeluje valjanim i priznanim pravcem, kao što i makina radi k svrsi, dok joj djelovanje nestegneš; nu našemu je učiteljskomu nastojanju uviek jedna te ista plaća, — mi smo uviek nalični onim židovom, kojim se jutrom radnja jalovom ukazivaše: Diete izstupi iz škole, sakupivši tu dosta znanja slovničkoga, govori dobrano već knji-

ževnim jezikom, piše sastavke pravopisno dobro, — a kad tamo kod kuće zamjeni liepi svoj školski govor prostom kajkavštinom. Nije to samo u obiteljskom krugu, isto tako kvari mu se božji taj dar po sudovih, a najposlie gdjegdje još, oprostite, i u crkvi. Nu nije dosta da ustmeni govor svoj u školi pribavljeni djelovanjem vanjskih ovakovih pritisaka pokvari, propade mu i pismeni pravilni izražaj misli, propade mu i pravopis, za koji je škola dosta godina žrtvovala. A kako? Lasno! -- Pogledjite samo u sviet! pak mi recite, da li su današnji molitvenici pučki, koji su puku našemu dan na dan ili barma kod sv. mise u ruci, da li su ti književnim, da li su čistim našim jezikom pisani? — Poznam ja dosta takovih molitvenika, a prodaju se javno i kod nas na sajmu; — poznam ja molitvenika (ne českih), koji su njemačkimi slovi u našem jeziku štampani. — Kažite mi, zar na našem zavodu nekola do osmero vrstih molitvenika, od kojih je svakomu drugi pravopis, svakomu druga skladnja, tako da je u našoj školi i u crkvi ciela pobuna i u pjevanju i molitvi nastala bila? Kako je sada u novoj našoj literaturi njekakovo krivo natjecanje u preinačivanju skladnje i pravopisa mah preotelo, to su nam i čitanke svaka drugačije pisane.

Što ću sad da rečem o izpravah, koje se po njekih sudovih izdaju? — Mili Bože! Kakove su! Neću niti da govorim o telenju (dieljenju), bundanju (puntanju) i drugih sličnih nepodoba, već vas pitam: Znate li, kakovi su nam narodni koledari? — Njekoliko jih valjanih poznam; ali jim je preoteo mjesto u narodu onaj peštanski „A. Bučanskoga koledar“, kojemu je istinabog dobra i hvalevriedna namjera, da razprostrani u puku znanje bibličke povjesti; ali mu je slog i pravopis u toliko protivan duhu našega jezika, da mu čitava nakladnina s toga gledišta zasluži jedino smetište. Naš se je „Šoštar zagrebački“ malko popravio, pak nije upravo prosti Šoštar.

Narodu treba pružiti hrane čistimi knjigami, — on sigurno na Ilirstvo sada već mrmljati neće. Evo nam pučkoga prijatelja u Varaždinu, čistim je pisan jezikom, pak ga seljak rado čita. Nu treba ga narodu dati, a ne daviti ga kojekakvimi A. Bučanskoga koledari.

Neću dalje da govorim o tom; jer jedno o ničem kao siromašni podučitelj kompetentan suditi nisam, a drugo, znam, da

je i Vašemu, gospodo, razboru to isto možda u knjizi spomenici ubilježeno, već da nam nebude jalov plod premučnoga nastojanja, te da se obuka naša primaknuti uzmogne sigurnije svrsi svojoj, to predlažem:

a) da se zamoli prečastni duhovni stol, neka bi nastojati blagoizvoljeo, da se u crkvu službeno uvede narodni književni jezik u molitvah, pjesmah i propovjedih;

b) da se tiskaju čistim, književnim jezikom svi molitvenici za puk, a da se za školsku mladež izdade (makar i družtvom sv. Jeronima) molitvenik takav, koji neće kod svake naklade promjenam izvržen biti, i da se isto tako

c) pod zaštitu višje vlasti uzmu sve knjige, namienjene školskoj mladeži za nagrade, kao i one puku pisane, a

d) da se od nagradjivanja školske mladeži naše neodustane, ako su to njeki Bečlije baš naumili i učiniti.

Nadalje predlažem, da se zamoli visoka zemaljska kr. vlada, da pozivom opomenuti blagoizvoli sve sudove, koji s pukom posla imadu, da jim izprave pisane budu književnim i pravopisno valjanim jezikom, a govor u uredovanju pravilan, kao što da se zabrani knjižarom po sajmovih medju puk turati neodobrene knjige. *Gjuro Ester.*

Indiferentizam.

Piše J. Jakovina.

Svakoji stvor božji, da se uzdrži, razvija i uspjeva, treba hrane. Istina ota valja za ustrojnu jednako košto i za neustrojnu prirodu. Nije doduše jošte ni danas stvar u svemu jasna i na čistac privedena obzirom na kamenje, kojimi organi i kako potrebitu za svoj razvoj hranu crpi; no jasno je, da mu takove treba, dosljedno da ju i prima. Ali gledji na zelenu pod nogom travku, sitnu biljku, mirisnu ružu, šaren cvietak, trovieki u dubravi dub, podvrgni ga analizi, pak si za cielo primjetio divotna u vriežju sisala, kojimi vlagom priugotovljenu, svomu ustroju srodnu hranu srče. Koli razna, koli umjetna, dà upravo zamierna i hrana i sprava za nju tek kod životinja! Ustroj tiela čovječjega možemo motriti, mnogobrojnu i upravo divnu pod-

redjenost sredstva k svrsi zamieravati; ali ga u cielini shvatiti i razumieti: to lje nikad nećemo.

Opažujem tom prigodom, da hrana, što je za uzdržavanje kojega stvora nužna u mnogom hranjeniku odgovara; čim dakle u redu stvorstva, koji stvorova odličnije mjesto zaprema, tim mu i plemenitija hrana tieče. Obzirom na to načelno prirode pravilo nije netemeljita zasada dušoslovca, što kaže: „Rekneš li mi čim se tko hrani, a ja ću ti kazati kakav je čovjek.“

Kad na tih načelih, što su najjasnija i najobćenitija u prirodi božjoj stojimo, pravedno izgledjem, da ćeš u njih uključen izum, kao takav opravdan i neizbježivo nuždan opravdati i povladati.

Jer što valja za vrste, valja i za osobine. Mora li svaki čovjek umrieti, bezpreporno je, da će i Petra jednaka sudbina stiči. Dakle: treba li svakoji stvor za uzdržavanje svoje hrane, a ono je za cielo i duh čovječi, buduć stvor, treba. No čim da ga hranimo? hliebom? „Neživi čovjek samo o kruhu, kaže Pismo, već o svakojoj rieči, što iz ustiju božjih dolazi. Jedrita je to misao i puna filozofije. A vrh toga znamo, da je kakvoća i ciena hrane u upravnom razmieru sa hranjenikom. Kakav je duh? netvaran: mora da mu je i hrana netvarna. A to će biti „istina.“ Kako je god pako tvarnih stvorova tvarna hrana prolazna, tako je istina uzvratno, što pita bezsmrtni duh trajna, nepromjenljiva viečita: jasan dokaz za uzstrajnost duše i prieko groba. Jer čemu tražiti bezkonačnu hranu konačnu stvoru? Jer u stvorstvu božjem ko što neimade svrhe, a da nebi imala svoga sredstva, isto tako neimade sredstva, a da nebi imalo svoje svrhe. Toliko mimogred iz načela. No stoji neoborivo to, da duh hrane treba, i buduć je beztvaran, hrane netvarne, a ta će biti „istina.“

„Hrana je za uzdržavanje svakojega bića neukloniv zahtiev. Uztegneš mu hranu, prekinuo si mu nit života. Krmiš li ga hranom neprirodnom mu, ono će onemoći, u razvoju zapinjati kržlaviti, a često i poginuti. Nemože nam biti svejedno, hranimo ili nehranimo svoje tielo, jer o tom zavisi naš život ili smrt; niti nam može biti svejedno hranimo li se zdravom hranom ili otrovom, jer ne samo oskudica već i nevaljala hrana donosi smrt tielu. Nerazumijemo dakle, kako može biti ljudi, što su jednako prama istini kao i neistini hladni, što laž pod istinu, a istinu

pod laž bez ćuvstva i sućuvstva primaju, što jih niti istina neudobrovoljuje, niti laž neogorčuje, jednako kano niti bezćuvstvene prirode. Ta šta bismo sudili o trgovcu, kojemu bi svejedno bilo, da li su ono, što jih je za milijun stotinjaka kupio pravi dragulji ili pako priprosto kamenje? Il' nebi li bila neopravdana prposnost u čovjeka, koji bi htio trajnomu gladu svoje tielo priučiti? Il' zar može čovjek zdrava razuma biti tako nehajan za svoje zdravlje i život, da mu je svejedno uzeti hranu zdravu ili otrovanu? Kakovo bismo o takovu mnienje imali? Za cielo bismo ga mahnitim i ludim proglasili.

A kad se radi o istini ili neistini koje stvari, tad možemo biti hladnokrvni, ravnodušni. Tad nam je jedno uglevje i zlatomelem i otrov. Tad nam je toliko stalo do nebeske hrane duha, koliko i do paklena otrova. Tad toliko marimo duh novom zrakom života pokriepiti, koliko ga gustim smrti mrakom obtočiti.

Jednako smo zauzeti, da mu životnu snagu razmaknemo, ko što da mu ju sûzimo. Svejedno nam je ili ga istinom kriepiti na život ili neistinom ubijati. Odkale ta ravnodušnost, taj indiferentizam? Koje je vrielo tomu zakletomu dušmanu svakoje istine, nepremostivoj preponi napredku, otoj mori, što težko tišti družtveni život, otim negvam, što sapinjaju mnogih naroda slobodu, otoj sponi, što mnoge podle i sebične duše tudjem robstvu navežuje? Odkud, pitam, taj skroz i skroz neprirodan pojav u prirodi božjoj? Prirodjen bo naravi čovječjoj nije. Jer kakogod kamen ućeran silom hitca u vazduh, teži k zemlji, dotično njezinu središtu: tako i čovjek po svojoj naravi čezne za istinom dotično, njezinim ognjištem — Bogom. — Neprirodno je dakle stanje čovjeka, koji je spram istine indiferentan. — Koji su ti pojavi, što tu nenaravitost u njem radjaju? Najobilnije ko što i najopasnije vrielo indiferentizmu za istinu jest strast. I to ponajčešće putena ljubav, pohlepa za vremenitom dobiti, častohlepje. Oni ljudi, kojimi ote i tim podobne strasti zavladaju, nisu više slobodni, već roblje svojih strasti, kad nisu slobodni, nisu 'ni samosvojni gospodari, već prezrene i sliepe sluge silničkih svojih gospodara. A tko nije slobodan, samostalan i svoj, taj nemože uspješno niti šta htjeti, niti nehtjeti. Zapovjed njegova gospodara mu je volja i želja. Nemože dakle čovjek, što pod gvozdenom

šibkom strasti stenje, istine htjeti uviditi i prigrliti, dok se to njegovu bezsmiljenu silniku neprohtije.

Pa buduć je to preriedak slučaj, da bi istina strasti u prilog išla: to je strastju opojen čovjek riedko ili nikada istini pristupačan.

Čovjeku, što ga je strast pod svoj jaram skučila, svejedno je zvalo se bielo-crnim i crno-bielim, njega to neinteresira, samo da može strasti ugoditi. Bio brod prijatelja, bio neprijatelja, samo da u luku časti nosi. Bio svetoga domoljublja žar, bio pustoga srca otrovan izljev, samo da sebičnosti godi. Gdje je strast sielo svoje udarila, tudjer za istinu doma neimade. Krivda i pravda, kriepost i opačina, svetinja kao i prokletinja jednake su joj ciene i vriede joj tada i u toliko, kada i u koliko njoj u prilog idu. Pak to ti je prvi razlog nenaravnomu indiferentizmu.

Drugi razlog indiferentizmu osniva se na duševnoj obamrlosti i životnom mrtvilu. Imade ljudi, što su bili živahna, promicava i odvažna duha, tanahna ukusa, gladka ponašanja, osjetljiva čuvstvovanja i zauzete duše za sve, što je istina, pravda i svetinja. No da li se na pustolovininu, oduzdali strasti na svakoju pustopašinu, tražili pokoja duši svojoj u nepokoju, htjeli nepremostive promostiti mostove, radili nezasitnu zasititi pohlepu: kad, al na jednom nadjoše se na pustom paprištu, gladni i žedni, željkujuć svega, a snemogli u toliko, da nemogu ničega u božjem svietu trošiti. Slabina i nemoć izrodila se antipatijom proti svemu, ostadoše mlačni, niti jih sunce istine ugrijati, niti led neistine umraziti može! oni su za istinu i laž jednako pokojni. Drugi se da li na plemenite i po čovječanstvo blagopolučne podhvate. Htjeli su biti na uharnu korist suvremenikom, uzorni izgled požrtvovanja budućnikom. U tu su plemenitu svrhu uložili sav tvarni i duševni kapital. Da osnaže svoje posobnosti, učili visoku nauku, tražili čuvenih učitelja, čitali naučnu knjigu, putovanjem i sa iskusnimi muževi druženjem obogatili iskustvo svoje. Kad se tako istinom i kriepostì naoružali, ustali na ozbiljan rad.

(Nastaviti će se.)

Umišljeni put u svemiru.

Is prirodoznanstvenih pučkih spisa A. Bernsteina preveo Gjuro Ester.

(Nastavak.)

Malko znanstvene sanjarije.

Kad bi ljudi u mjesto zemlje na mjesecu obitavali, čudan li bi pojam o zemlji zadobili bili?!

Mjesec, kako znamo, obilazi u okrugu svakoga mjeseca oko zemlje; bi li ljudi to znali, da su stanovnici mjesečji? Okladio bih se, da nebi. Na mjesecu neosjećaš niti najmanje, da je (mjesec) u gibanju, već protivno, ako mjesec sa neprestano vrtećom se oko svoje osovine zemljom uzporediš, to ti se čini, da je mjesec stalan, negibiv stan, dočim se sve ostalo miče. Ništa ti se tu naravnijim nečini, nego da je zemlja samo zato stvorena, da bude svjetiljkom mjesečnim dugim noćim, upravo tako, kao što ljudi neizkusni mniju, da je mjesec samo zato, da u noćih zemaljskih svieti.

Sa mjeseca čini se zemlja 14 puta većom od sunca. Kamenovali bi tuj onoga, koj bi dokazivao, da je zemlja mnogo manja od sunca, a mjesec da je još manji od zemlje, i da nije središtem svieta, kakovim ga drže tobožnji mjesečnjaci.

Uzamši to na um, vidi nam se posve sgodno, što ovdje na mjesecu nemožemo odkriti ljudi, njim bo bi manje još za rukom pošlo, uputiti ljudski duh o svietu, dočim nas uči izkustvo, da, čim je tamnije znanje ljudsko o stvarih naravi, da si ljudi tim više umišljavaju, da su tim većina nesnosljivi i okrutni.

Pošto pako nemožemo znati, hoće li ili neće mjesec, koj je valjda mladji od zemlje, zadobiti čovjeku naličnih stvorova, to ćemo si uzeti slobodu, pak razmatrati, što bi mjesečnjaci od zemlje vidjeti mogli, da jim budu dani toliki zornici, kakovih jih u nas imade.

Naperimo dakle sa mjeseca na zemlju zornik!

Nebi ni vjerovao, u koliko zrak, kojim je zemlja okružena kao u jajeta žumanjak bjelanjkom, u koliko nas taj zrak prieči u zrienju zemaljske kruglje, kad kroz zornik oko na nju bacimo. Prinuždeni smo u istinu, da izbrišemo čitave gomile oblakah, ako ponješto samo viditi kanimo. Pošto se pako zrak uzprkos svoj pomoći maštinoj sveudilj još giblje, to nam se ukazuje svaka točka zemaljska u neprestanu njihanju i lebdenju, i čini nam se tako, kao da na zemlji sve strane svieta kolo igraju.

Nakon brižna promatranja podje nam ipak za rukom, te uz 1.200 putno povećanje opazujemo, da Pariz, London, Beč, Berlin i Petrograd još na starome svom mjestu stoje, a i Zagreb da je izpod Medvjedgrada. Osobito krasan nam pružaju pogled stožeri zemaljski sniegom, a okolica jednačiteljava sunčanim svjet-

lom odjevena. Dočim nam Europa radi okretanja zemljina s vidokruga izčezava, ukazuje nam se kopno Amerike. New-Jork nemanje je jasan od najvećih gradova europejskih, a Misisipi isto tako. Zemlja u teku i okretanju neprestaje, pak evo ugledamo i Kaliforniju.

Po tom promatramo posve mirno tihi Ocean, dok nam se godj neukaže kopno koljevke čovječanstva Azije, za kojom dolazi najnoviji sviet Australija, maljušna, kao kapljica u viedru. Sad ugledamo Kitaj, Indiju i široku Rusku. Svrnuvši okom na stranu, opažujemo Afriku sa njezinimi pustarami, dok nam se napokon ukaže opet ona točka, s koje na put krenusmo, kao opomena, da nam se valja požuriti, da dalje u sviet dospijemo.

Hoćemo li ostaviti mjesec, a da mu nevidismo one polovice, koja se nikada zemlji neokrene?

Dobro da bi bilo, i tamo malo zavirit pokušamo, nu neobećaje nam taj pokus osobitih znamenitosti. Moći je uz raznolike okolnosti u tečaju mjeseca sa zemlje malko oko krajevah mu pogledati. Više je već od jedne polutke mjeseca poznato, a osobito mu je okolica oko ruba točno iztražena. Pošto je pako pronadjeno, da ništa osobita na drugoj polutki mjeseca neleži, pak pošto mu je $^{7}/_{11}$ površine skoro poznato, to se neizplati, da si maštom kakvoću ostalih onih $^{4}/_{11}$ predstavljamo; jer nam takovih, maštom samo stvorenih pripoviedaka i onako nitko vjerovao uebi.

Pripravi se dakle svaki; jer ćemo sada upravo do sunca, a to je prevelik komad puta.

(Nastavit će se.)

Dopisi.

Iz vojničke krajine. „Školski prijatelj" donaša mal ne u svakom broju viesti iz raznih krajeva naše mile domovine, samo iz naše vojničke Krajine čitamo kadkada po koju viest. Dozvoli mi dakle, mili prijatelju, da ti ja koju priobćim, uz koje će tvoji štovani čitatelji razabrati moći, da se i kod nas sve na bolje kreće, što se školarstva tiče.

Sve do konca školske godine 1867./8. obstojali su kod nas dvogodišnji preparandijalni tečaji, koji su sa nižimi realkami tako spo-

jeni bili, da su pripravnici tečajem dvijuh godina i višu realku i preparandiju svršiti morali. Koliko se tudier iz propisanih predmeta uzeti moglo, može si svaki štovani čitatelj misliti, nu naše visoke oblasti uvidiše, da tako površno naobraženje budućih učitelja po napredak i prosvetu nemože dobrim plodom uroditi i s toga odlučiše, da se budnim učiteljem bolja prilika pruži, za svoje se zvanje onako naobraziti, kako to duh sadanje dobe od njih zahtjeva. U tu svrhu bijaše kao najshodnije sredstvo pronadjeno ustrojenje učiteljskoga sjemeništa sa tri tečaja, a za učitelje ustrojit će se takodjer posebno obrazovalište sa isto toliko tečajeva.

Što bijaše naumljeno, to je odmah i izvedeno. Početkom školske godine 1868. najaviše se 58 pripravnika za primbeni izpit, od kojih su četvorica odmah, a petorica koncem prvoga poljeća kao nezrela i nesposobna iz zavoda odpuštena. Od ovih, koji u zavodu ostadoše, polazilo ih je 16 po koji gimnazijalni ili realni razred, 12 ih bijaše pučkim učiteljem, svršivši prije manje pripravničke tečaje, ostali su bili koje podčastnici, koje pisari. Od ovih dobi na koncu školske godine 15 svjedočbu osobite zrelosti da mogu nastaviti nauke, 27 svjedočbu zrelosti. Sedmoricu pako priznaše za manje zrele, nu tom primjetbom, da uz svoju napornu marljivost budu ipak mogli sa svojimi bolje usposobljenimi kolegi napredovati, jer su i onako prilično u godina, te su u više razrede primljeni. Za drugi razred prijavilo ih se je 47.

Kad se je početkom Listopada otvorio prvi razred, prijavilo se je 48 osoba za primbeni izpit, od kojih je 26 stranom svršilo stranom barem polazilo srednje škole, a stranom dokazalo, da se je pedagogičkom obrazbom bavilo, a dvanajestorici bude savjetovano, da se drugomu kojemu zvanju posvete.

Neće biti, mislim s gorega, ako naponem, da ima medju kandidati drugoga razreda izmedju 16. i 40. dobe 21 oženjen, a od onih prvoga razreda, izmedju 15. i 29. godine samo jedan.

Da se tako mnogobrojno ovaj zavod polazi, imade se jedino zahvaliti skrbljivosti c. kr. oblasti, koje nastoje, da se pripravnikom subsistencija poboljša. Svaki pitomac od svakoga razreda vuče stipendij od 10 for. na mjesec iz krajiške dohodne blagajne samo dotle, dok dobro napreduje u naucih; odlična djela nagradjuju se osobitom podporom. Nadalje već je pod krovom dvokatno zdanje samo za to odredjeno, gdje se budu mogli pitomci graničarski ne samo duševno i umno usavršivati, nego gdje će i materijalnu korist tako dugo, dok su u naucih, uživati. Razumnim rukovodjenjem priučavat će se tamo kako valja brižno tielo si timariti i na triezan življenja način priviknuti.

Nauk će se predavati stranom u njemačkom, stranom pako u hrvatskom jeziku; pismene radnje pisat će se iznimice i ćirilicom. Knjižnica izabranih djela za svaku znanstvenu struku u njemačkom,

hrvatskom i u ostalih živućih jezicih stoji kandidatom na razpolaganje. Za obuku u realnih znanostih rabe se modelli, sprave i ostala mjestne realke; prostrano školsko dvorište priredjeno je za gombanje (tielovježbu), a za glasbu nabavljena su shodna i prikladna glasbila.

Viestnik.

— Gospodjica Krunoslava Klaićeva i Sofija Meiksnerova imenovane su učiteljicami kod dolnjo-gradske glavne djevojačke učione u Osieku. Učiteljica gospodjica Slavka Oblakova premještena je u istom svojstvu sa dolnjo-gradske na gornjo-gradsku glavnu učionu u Osieku.

— Devetnajesta sveobća skupština njemačkih učitelja obdržavat će se u Beču 8., 9. i 10. Lipnja t. g. — Na ovakove skupštine običava država u cislajtaniji iz svake krunovine po njekoliko učitelja na državne troškove pozivati, kao što je i prošle godine iz vojne Krajine 13 učitelja na gradački učiteljski sastanak pozvala bila. Mislimo, da bi i za naše učiteljstvo civilne hrvatske od velikoga probitka bilo, kada bi naša visoka kr. zem. vlada k ovoj sveobćoj skupštini njemačkih učitelja na zemaljske troškove barem trojicu, četvoricu u Beč izaslala.

— U Gradcu zaključeno je, da se gradska viša djevojačka škola podigne. Ona bi imala biti u savezu sa djevojačkim učiteljištem, koje će se kao vježbalište gradskimi troškovi uzdržavati. Taj cieli zavod imati će 8 razreda. Prvih 6 tečajeva počimaju već početkom Listopada 1870., sedmi tečaj početkom Listopada 1871., a osmi početkom Listopada 1872. godine.

— U Pruskoj se već znatno oćutila oskudica na učiteljih. Da se toj oskudici doskoči, uredila je vlada pravo snubilište. Ona daje svakomu učitelju nagradu, koji mlada čovjeka nasnubi, da u sjemenište stupi. Nužda zakon mjenja, pa se zbilja njekoji učitelji toga posla latiše; ali je obće mnenje tu odredbu tako izžigosalo, da se nije više vriedno u taj posao mješati. Vlada se na to dosjeti, da bi dobro bilo sirotčad u tu svrhu upotrebljivati, pa predloži gradu Elberfeldu, bi li svoja sirotišta na korist preparandijam ustupio. Grad je zbilja taj predlog i primio. Takovim će dakle načinom naobraženi učitelji njemačku omladinu u buduće odgojivati! — Bojati se je slične oskudice i kod nas, ako se naša visoka zem. vlada na skoro nepobrine, da duševni napredak i materijalno stanje učiteljstva na bolje neuredi.

— Na ugarskom saboru u zastupničkoj kući bje na predlog zastupnika E. Kállaya zaključeno, da se ministru Etövöšu za poboljšanje i podignutje pučkoga školarstva jedan milijun odredi. Od ovuda se imadu ponajviše podizati pučke škole i graditi školska zdanja ondje, gdje jih još neima, a ona popravljati, koja bi loša bila. Da nebi pako školarstva taki u svom razvitku zapinjati moralo s nedostatka novčanoga, može ministar još i više, i to koliko bude vidio, da je potrebno na škole trošiti. — Kamo sreće, da bi se šta takova na našem saboru za naše pučke škole odredilo.

Natječaj.

— Za podučiteljsko mjesto u trgovištu Cernik, školskom kotaru i županiji požežkoj, s kojim je spojen dohodak od 150 for. austr. vriedn., slobodan stan od jedne sobe i 4 hvata drva, razpisuje se natječaj do 15. Travnja 1870. Natjecatelji imadu svoje, potrebitimi dokaznicami obložene molbenice, do gore-naznačenoga roka podnieti veleč. gosp. Augustinu Markoviću, podarcidjakonu, župniku i kotarskom učiona nadzorniku u Sesvetih kod Požege, zadnja pošta Kula u Slavoniji.

Uredjuje: **Fr. Klaić.** Naklada knjižare: **Fr. Župana.** Tisak Dra. **Lj. Gaja.**

Tečaj III. U Zagrebu dne 25. Ožujka 1870. Broj 6.

ŠKOLSKI PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. za 12 mjeseci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

Najuzvišenija zadaća pučke učione sadanje dobe.

(Nastavak.)

Što će biti, ako se ovim načinom učevni predmeti budu u pučku učionu nagomilavali? — Ta jedva ih može učitelj pregledati, a što da čini s njimi učenik? — Na viših učiona službuju učitelji za pojedine struke usposobljeni; to se želi gdjegdje uvesti i u pučke učione; idealom pako ostat će na vieke razredni učitelj, koj je pozvan, da u svom razredu sve bude, i da tako cielom razredu znak jedinstva udari. Predstavimo si sada duhom živahno diete, kojega krv tako rekuć vrije, pomislimo si, kako je takovo diete raztrešeno i kako malo volje ima, da se neprestano uči; pomislimo si, kako je svaki pojedini učevni predmet otežak, da često svu snagu učenika zauzme — i tad ćemo morat do osvjedočenja doći, da se na takovo gomilanje učevnih predmeta kod naše mladeži ni pomisliti nesmije. Takov non multum sed multa čini našu omladinu njekom vješću kramara, koji se napokon vesele, ako se svake nagomilane robe čim prije riešiti mogu.

Ali uzmimo za čas, da bi naše učione imale samo izvrstne učitelje i učenike, pa da bi ta množina predmeta i zbilja ostala u pameti, to se nebi smieli tomu radovati, već žalostiti i to s psihologičkoga razloga.

Prekomjerna množina učevnoga gradiva smeta učenike, da nemogu pravo i zdravo misliti, tim jim otupljuje moć razsudjivanja i tako postaju ljudi, koji uz svu svoju znanost svietu malo basne, jer su obično robovi bogatstva svoga znanja: „Imperat aut

servit collecta pecunia cuique“ veli Horac, a to se dade punim pravom u njekom smislu protegnuti i na pribavljeno znanje, pa neima krivo Wilberg, kad poznatu izreku: Što valja činiti, da djeca nezaborave ono, što su naučila“ ovako izvraća: „Što valja činiti, da djeca sve suvišno, što su učila, sasma opet zaborave“ *). Ako je tomu tako, da učiona sve te predmete, koji su joj u torbu strpani, svladati i probaviti nemože, te ako njeke i preko volje privatnoj obuki mladeži prepustiti mora; ako je istina, da se od naprtjenih joj predmeta samo počela i prvi temelji predavati a riedko kad koj predmet podpunoma izcrpiti ima **), ako je i to istina, da u započetoj naobrazbi djece smetnje nastaju izostatci iz škole koje nemara a koje i bolesti radi; ako je nadalje i to istina, da učenici svršivši nauke pučke učione za kratko vrieme mal ne sve da zaborave, jer se nisu sami dalje u tih naucih vježbali i usavršivali; ako je napokon i to nepobitna istina, da samoradivost u svakoj znanosti učeniku lovor-vjenac na glavu stavlja, tad se moramo pitati: *što je najuzvišenija i najprešnija zadaća pučke učione sadanje dobe?*

Uzbuditi i uspješiti valja u djetetu nagon za vlastitom naobrazbom i usavršenjem, to je najuzvišenija i najprešnija zadaća pučke učione sadanje dobe. Taj se nagon mora dati djetetu u školi kao amanet za budući život, on ima biti iskrom, koja ga oživljava i goni, da napreduje u carstvu znanosti i umjeće, u carstvu svega, što je istinito, dobro i krasno. Ako je diete ovaj nagon u pučkoj školi zadobilo, pa ako si ga je kao kakov dar u život ponielo, tad neće tako lahko knjige na policu stavljati, da jih tamo u prah zakopa; tad će izravnati one brazgotine, koje u školi neizpuni i neizravna, tad će djeteći duh onu jakost i snagu zadobiti, uslied koje će i one predmete rado učiti, koje mu pučka učiona nepruža; tad će rado i ona mjesta tražiti, gdje će obilnije hrane naći za duh i srce; tad će se u njem razviti onaj značaj,

*) Vidi Wilberg's Leben von Diesterweg.

**) Beneke veli u svojoj gojitbi i učbi: Naiči ćemo na točke, na kojih nam se jasno dokazuje, da bud za stanovita vremena bud i za ciele za odgoj opredieljene dobe, nije moguće sve ono pribaviti, što je za odgoj potrebno, i gdje zadaću, što smo ju si stavili, na to ograničiti ima tamo, da uz vanjski nacrt u pitomčetu živi nagon uzbudimo, uslied kojeg će u stanju biti, kašnje odnosni nacrt sam popuniti.

koj će ga osigurati proti duševnoj truleži, tad će mu omiljeti život, svjetlost sinuti a radost i veselje osladit će mu život. Tad će se izpuniti ono, što Weiller *) od učitelja zahtieva: „*Ako ti je koga odgojiti, to nastoj, da ga skloniš, da se sam odgaja.*“ Obistinit će se tada i Graserovo načelo: „Mlada i neznala čovjeka moraju zreliji podpomagati, da dozrije, da sam po sebi po svom opredieljenju živi.

Izpuni li se i obistini li se to, tad će pučka učiona ponosom moći reći, da je svoju svrhu čovječanske naobrazbe pri mladeži postigla.

Ako je nagon za vlastitom naobrazbom i usavršenjem neobhodno potreban, to mora i pitanje, kako da se taj nagon u djece uzbudi i uspješi pitanje vremena biti, a kao takovom dužnost nam je najveću pozornost pokloniti. Priznajemo rado, da nismo dorasli, ovo pitanje onako riešiti, kako to važnost njegova i svetost same stvari zahtieva, ali neka nam naši štovani čitatelji dopuste, da barem po mogućnosti o istom rieč zametnemo, te vrlijem i vještijem peru put prokrčimo.

Prije nego se upustimo u riešavanje pitanja: kako da ima pučka učiona ovaj nagon uzbudjivati i njegovati, valja nam se obazrieti na narav te duševne moći, te ju malo obširnije promotriti. Pošto se i u duši čovječanskoj, kao i svagdje drugdje, veliko razvija iz malenoga, to ima taj nagon svoj izvor u tragovi, koji se djetećoj duši onom prigodom utiskuju, kad je diete razne predmete motrilo. Ako su ti tragovi radosti i veselja, t. j. proizvodi, koji su iz ugodnih podraživanja proizašli, i koji su živom težnjom za svojim razvitkom nadahnjeni, tad će se pretvoriti u nagnuća, koja se mogu uzpeti postupice i do iste strasti. Takova nagnuća sačinjavaju nagon za vlastitom naobrazbom i usavršenjem, pa s toga i vidimo, da taj nagon nije ništa prirodjena (izuzam mu prvu klicu, t. j. težnju u pramoći duše, koju svaki čovjek posjeduje), niti je šta obćenita, da bi ga mogao odmah iz početka tako razviti, da bi za sve moguće struke jednako djelovati mogao. Nagon je taj raznolik, kako što su raznoliki i predmeti, s kojimi dolazi u doticaj, pa s toga i možemo si protumačiti, kako da jedan učenik toliku želju ima za naobrazbom u povjestnici, dočim se čini, da

*) Weiller's Lehrgegenstände der Erziehungskunde.

mu sva sposobnost za računstvom manjka *). Nagon za vlastitom naobrazbom i usavršenjem razvit će se za bud koji predmet, ako se u djetetu za taj predmet bud dražešću samoga predmeta, bud valjanošću predavanja živahna nagnuća uzbude i ako se ista sve to većma njeguju, jednom riečju: ako ga se diete cieniti uči i ako zanj osobitu naklonost dobije. Razvije li se u djetetu za toli veliku množinu predmeta dovoljna sila nagona, tad se može u obće reći: U toga je djeteta živahan nagon za vlastitom naobrazbom, koj se sve to većma razvijati i usavršavati dade. Kako da se taj nagon za sve predmete uzbudi i njeguje, nastojat ćemo pokazati, uzamši najprije negativne a zatim pozitivne zahtieve u obzir, izpeći ih većim dielom iz naravi i bića samoga nagona. Počimamo daklem s negativnimi zahtievi. Od ovih je:

1. Neprerani **). Sve što je neprerano, blišće istina bog njeko vrieme i godi našemu oku, nu nosi u sebi klicu smrti i razsula, pa s toga i kloni i povene na brzo. Svjedoči nam to vrt, šuma, polje; svjedoči nam to i izkustvo stečeno u školi i domu. Diete, kojega duh za rana napregnemo, mora s vremenom klonuti, takovo diete nepropada samo tjelesno nego i duševno. Srce bi nam po grudih puči moralo od žalosti, kad vidimo, da mala i nejaka dječica već u 6. godini dobe svoje moraju čitati, pisati tudje jezike i glasbu. Takova djeca nesamo da se lišavaju svoga djetinstva nego gube za rane dobe onu snagu i svežu, koja jim je neobhodno potrebna za budući život. Preranom obukom prenapnu se u djetetu sve duševne moći; to prenapinjanje prouzročuje razne bolesti, a tim se uništuje i razvitak težnje za vlastitom naobrazbom. Pravo veli Renake: Nedovoljno kušanje slabi i uništuje samo buduće čisto shvaćivanje i posvojavanje; buduć prirednim udovoljenjem otupljuje i one nagone, koji su se kojim inim dobrim uplivom razvili, u mjesto da samo taj nagon uzbudi. S toga bi se moralo baš zakonom ustanoviti, da se u školu nijedno diete neprima, koje 7. godinu nije navršilo, koje dakle za obuku nije

*) Za primjer služi nam Linné, koji je izim svoje botanike sve predmete slabo, a jezike baš bez svake volje učio.

**) Beneckc veli u svojoj učbi: Da se obuka čim prije dovrši, počima se njom, čim moguće prije, te se traži najveća slava u tom, da se obuka čim prije dovrši. Tud se pako varamo većom stranom; jer čim je sjajniji uspjeh izprva, tim kržljaviji su plodovi kašnije.

u pravilu dozrelo. Primjer tomu imamo u Sv. Louis (u Missouru). Tamošnja školska oblast zabranila je strogo primati djecu u školu izpod navršene sedme godine. Ali i škola neka sama barem negrieši, te neka neumara preranom obukom nagon za vlastitom naobrazbom. Učitelj neka ništa nepredaje, što se gledom na razvitak djeteći opravdati nedade. Tko učenika na ono sili da uči, što nije kadar shvatiti, i što se s njegovimi slabimi duševnimi silami u sklad dovesti nedade, taj ga za rana utrudi, ili ga čini bahata i hvalisava. Bilo jedno ili drugo, nijedno nevodi k svrhi, nego oboje podgriza koren toli potrebnomu nagonu, o kojem sborimo. (Nastavit će se.)

Nacrtajte štete,

koje iz krivične prosude ponašanja i napredka izviru! Na koliko načina može klasifikacia biti krivična? Hoće li sduševan i značajan učitelj radi prijateljstva ili zle volje krivo klasifikovati? *)

Svaki čovjek, baveć se poslom, n. pr. poljodjelstvom, zanatom, trgovinom, obnašanjem kakve javne časti i službe, mora pri nastavi svojih poslova sviestno djelovati, da njegovo nastojanje o promicanju napredka povjerenoga mu rukovodenja nebi u ničem kakve nazadnosti prouzročilo, inače bi ono bez uspješna cilja bilo. Gdje se ovaj takovim pokaže, tamo se opaža njeki nazadak, koj vodi k raspu i razdoru, a svatko živ božjim duhom nadaren, opaziv to, čudi se, te izriče njeko nezadovoljstvo i pripisuje krivnju onomu, koga se stvar tiče, mnogovrstnimi razlozi. A kad se takovoga šta dogodi, porodi se medju svietom njeka mržnja, zloba, nenavidnost, neprijateljstvo, prepiranje itd., a iz ovih opet svadja, koja potlam na put stavlja velike zapreke i to baš onda, kad bi trebalo, da se štogod na boljak obrati. Je li se štogod takovoga gdje dogodilo, eto ti onda tude i suprotivštine, kojoj velika gromada pametnjaka i učenjeka na kraj stati nemože. — Ako se kadkad ovomu svemu put i preprieči, a ono stane velika truda i napora, da svaki pojedini član, koj se onomu družtvu pribraja,

---

*) Ovo je jedno izmedju 5 pitanja, što su ih krajiški učitelji u prvom školskom polјeću t. g. za riešenje dobili, i koje rieši jedan od mladjih ali revnih krajiških učitelja. Op. ured.

osjeti njeku težko izliečivu ranu u svom srcu; jer se svako zlo, bud makar iz kakva obzira, širi daleko i tlači velikim uplivom na ljude.

Kako dakle već sám uvod ovoga članka očituje dokaze mnienja, zbiva se isto i na polju pedagogije i didaktike. — Učitelj ovršujuć svoj školski posao, dostaput ili iz prenaglenja ili nedokučljivosti prosudi gdjekoje diete površno. Izpitavajuć glas savjesti doznajem, da takva prosuda nije ništa drugo, nego krivičan sud u pogledu napredka i moralnosti. Sudeć ovako otežčava si učitelj posao na toliko, da dostaput mu ni kraja najti nemože. Odatle onda nastaje velik jauk i lelek, koji prodiru čak u kuće obštinara. Kada je jedanput hrdjav glas dospio u koju kuću, onda prodire takodjer u srdca one djece, koja nit su još dorasla za školu, nit poznaju školske zgrade ni učitelja, a o svem si tomu nješto strahovita predstavljaju. Najedanput kad jim je pojti u školu, nepolaze ju rado. Prisilivši jih na to, mrze učitelja, neciene ga niti mu izkazuju dužna štovanja, a učitelj uvidivši to, mrzi sebe i svoj stališ. Da pako odoli ovoj tuzi, očitova svoje nezadovoljstvo pred svietom, koj onda površno misli o školi, te malo ili nimalo cieni učitelja i njegov stališ. A gdje se učitelja i njegov stališ slabo cieni, tamo je nesamo loš njegov trud, nego i neplodonosan — a veli se: „koja voćka nedonosi ploda, ima se podsjeći i na oganj baciti“, dakle evo korena, odkud izvire ono, što narod veli: „koja nam je korist od škola“.

Takodjer nam krtvična prosuda moralnosti i napredka iz škole iznosi zaprieke, koje prieče put ljudskoj valjanosti, bratinsku ljubav i slogu, podsjeca žile čvrstoj vjeri i nadi za kraljestvo božje, proizvadjajuć sjeme hrdjava ploda; jer se kaže: „što mlad uči, to star čini“. Tako biva i s djetetom, ake je u mladosti valjano i dobro, već ga sviet na zemlji blagosiva, a s vremenom koristi sebi i svomu iskrnjemu, crkvi i državi. Nevaljalo diete pako truje, kao i trula jabuka, druge zdrave, tja do konca svoga života. Ovakova nevaljanost zahtjeva onda pomoć i obranbu od druge strane, koje joj iskrnji, dom, država i crkva pruziti mora, te se pravo i veli: „zbog jednoga nevaljanca trpe mnogi.“ Još je gorje, što ovako pokvareni ljudi misle, da je sve ono najbolje, što oni čine, preziruć valjane čine poštenih ljudi. A napori proti ovakovim neumjestnostim bezuspješni su, buduć bo više niti

dobar primjer, niti kazna, niti ikoje valjano sredstvo ovakove ljude, na dobro sklonuti nemože. — Mislim indi, da su te, u kolikom sam izrekao, štete, koje izviru iz krivične prosude i napredka. Ništa drugo, nego željeti je, da se svaki školom baveć osviesti i radi bez krivnje, te da si želi od Boga milosti i snage za točno izpunjenje dužnosti svoga striliša, kao što si je to želio kralj Salomon očitujuć riečmi: „Gospodine, podaj mi poučljivo srce, da budem mogao pravo suditi narodu tvojemu, i razpoznavati dobro od zla" — doista bi nam čelo za života cvalo, a grob vječnim i sladkim spomenom urešen bio.

Prelazeć na pitanje o načinih krivične klasifikacije kanim navesti ono, što o tom sudim, buduć bo u toj struci još nikakva izkustva, kojim bih mogao nješto tvrditi, izcrpio nisam. — Mnogoputa čuje se govoriti one, koji su glavne, a osobito srednje pučke škole dovršili, da jih je učitelj kadkad iz jednoga ili drugoga predmeta ovako ili onako, t. j. krivično običavao klasifikovati, dočim je komu opet bolje note dao, nego što jih je zaslužio bio. Hvala Bogu, ovakove tužbe nenameću se selskomu učitelju iz uzroka, buduć bo seljani većinom malo ili nimalo haju za školu i za izobraženje svoje djece. Redko kada da će se čuti, da bi koj seljak zapitao učitelja za napredak i školsko ponašanje svoga djeteta, jer on neprosudjuje važnost škole i buduće stanje istoga. Takodjer nisu po selih ni običaji djeci na svrhi školske godine školske svjedočbe djeliti, izim ako koj učenik otmenijih roditelja to naročito zahtjeva. Toga radi nepruža se učitelju na selu ni prilika koristoljubivoj pristranosti u klasifikovanju se podati. Ipak višeputa se dogodi, da će on iz njekih razloga gdjekoje diete krivo klasifikovati; nje dakle nabrajam i za krivične načine pri tom držim:

1. Krivična je klasifikacija, ako učitelj diete klasificira bez razsudbe njegova cielogodišnjeg školskoga napredka, prosudjujuć ga samo iz posljednjih odgovora u vrieme izpita. Svaki učitelj mora znati, da diete slučajno pri najboljoj volji i vještini iz gdjekoga predmeta neće kadkad ni rieči znati kazati; dakle griešio bi učitelj, ako bi diete u zabuni po odgovoru klasificirao.

2. Krivična je klasifikacija, ako učitelj djecu samo otmenijih i uglednijih roditelja po odgovorih pravo prosudjuje, onu siromašnih pako bez ikakove razsudbe opiše.

3. Takodjer je krivična klasifikacija, ako učitelj diete zle volje radi u svjedočbi ocrni, ili ako

4. drugo opet prijateljstva radi okiti.

5. Takodjer je krivična, ali ipak plodonosna klasifikacija, ako gdjekoji roditelji nemare mnogo za izobraženje svoga djeteta, te namjeravaju, da ga prije vremena zaustave od škole. Učitelj znajuć za stvar, opiše diete što bolje može, nebi li jih kroz oto sklonuo, da diete dulje vremena u školi ostave. Baš upravo imade roditelja koji vele, da su mislili diete zaustaviti od škole, buduć jim učitelj svjedoči, da dobro uči, ostavit ćemo ga još u školi.

6. Krivična, za diete pako plodonosna, a za roditelje iz materijalnih obzira hasnovita je klasifikacija, ako učitelj nižjih škola diete, koje nije sasma dozrelo za srednje škole, a roditelji si o tom ništa dokazati nedadu, krivično klasificira i tako mu prelaz u iste hrdjavom svjedočbom zaprieči, premda ono možebit zaslužuje takvu svjedočbu, polag koje bi ga se moglo primiti. Tako učitelj olakšava djetetu teret, kojim ga roditelji tjelesno i duševno ubijaju.

Roditelji, koji ravno diete u školu utiskuju, strašno grieše, što kad vide, da diete nenapreduje u nauku, nepropituju za uzrok, nego strašno navale svakovrstno ga ružeć i grdeć, neostaviv ni učitelja u miru osobito onda, kada vide, da kukavno diete mora jedan ili više razreda repetirati. U ovakovom slučaju gubi diete volju na školu i sve više si razum otupljuje, roditeljem pako puno više troška pravi, nego drugčije.

Razmišljavajuć, da li će sdušan i značajan učitelj radi prijateljstva ili zle volje krivo klasifikovati, shvaćam da je prava sdušnost i značajnost učiteljeva prvo sredstvo dobre i valjane gojitbe, s toga mu je neobhodno potrebno, da jih što u većoj mjeri posjeduje, jerbo bez njih nemože odgovarati svomu zvanju. Samo s njimi može pokazati djeci valjan put u svih odnošajih ovoga života i uvesti jih do uzvišene svrhe. Isto nas izkustvo uči, da ćudoredno uzgajanje samo ondje, najbolje i najlaglje uspieva, gdje se pitomac medju dobrimi i čestitimi ljudmi nalazi. Dobar primjer, što ga davaju odrasli, najbolji je učitelj mladeži, s toga je ono odgajanje valjano, u kojem se spaja pouka š činom. Pače ima mnogo slučajeva, u kojih sam primjer više vriedi i proizvadja, nego li ikakva rieč i uputa. Tko drugčije uči riečju, nego li po-

kazuje primjerom, taj neka neračuna na dobar uspjeh gojitbe. Odatle vidimo, kako treba da bude učitelj u svakom obziru liepim uzorom svojoj mladeži. Ćud njegova prelieva se u gojence, rieč njegova temelj postavlja i gradi, a čin svaku pouku dogradjuje, popunjuje i usavršuje.

Bude li sam krotak, pomirljiv i ljubezan, to će i u djeci slično stanje duševno izvesti; pokaže li se pokornim prama Bogu i poglavarom, bude li marljiv i uredan, istinit i pravedan, umjeren i čedan, uslužan i sramežljiv, tada će mu i gojenci obljubiti sve ote krieposti i nastojati, da jih vrše. Ravno tako nastanit će se strah božji u mladjano srce i probuditi čuvstvo za viečnji život u Bogu, ako djeca spaze, kako je učitelj skroz nabožan bez pretvaranja, imajuć djetinsko strahopočitanje pram Bogu i služeć se svakom zgodom, da pokaže, kako mu je vjera draga i mila, kako ga ona tješi, jači i miri.

Hoće li učitelj pokraj svih ovih krieposti da svoju nakanu izvede tako, da mu trud dobrim plodom radja, tad nesmije u nijednom slučaju radi prijateljstva gdjekoje diete odlikovati, a zle volje radi švanjiti. Svi ljudi imaju jednoga otca nebeskoga, komu su nebesa i zemlja podvržena, a svako diete jednoga otca i majku ili druge skrbnike, koji ga hrane i od zla brane. Djeca školu polazeća jednoga učitelja, koj jih ima svojim postupkom i poukom tako naobraziti, da se budu kadri jednom sami usavršivati.

Promatrajuć ove krasne i liepe čine i blagodati, koje iziskuje učiteljski stališ, je onaj, koj jih izpunjuje, te često kano u ogledalu ogledava sva svoja djela, te odstranjuje zla, a dobrimi prednjači svojoj djeci, i komu leži na srcu valjan uzgoj mladeži, žrtvujuć sva moguća za postignućem ovoga — sduševan i značajan. Nu dočim je učitelj sduševan i značajan, onda čini veću uslugu čovječanstvu, nego li koj drugi stališ, koj se samo za vremenito blagostanje ljudi stara, a bez dvojbe mu lebde neprestano pred očima i rieči, koje no Spasitelj svieta reče: „Pustite malene k meni, jer njihovo je kraljestvo nebesko“. Ovako je on onda takodjer svojih djela radi pravi angjeo čuvar povjerene mu mladeži, te koristno orudje Viečnjega, da njim mladu dušu sebi pritegne, a poput onih rieči opet nasljednik božanskoga meštra svojega, te mora nastojati, da ga djeca radi pravde i istine što većma obljube. — Dakle, nije moguće ni pomisliti, a kamo li tvrditi, da bi sduševan

i značajan učitelj radi prijateljstva ili zle volje htjeo krivo klasifikovati, osim ako ga budu na to silile okolnosti onih dvajuh zadnjih navedenih načina krivične klasifikacije, ili možebit kakve druge još važnije, kojimi u trag pasti nisam mogao.

Učitelj, koj je suprotivna mnienja i čina, rado da hoće radi prijateljstva ili zle volje krivično klasifikovati. Sa otim očituje, da niti je sduševan niti značajan, nego baš pristran. A pristranošću svojom daje djeci povod, da postaju neuredna, nepozorna, sebična, odakle se poradja i lukavština, zlaradost, varanje, kradja, tvrdokornost, neposluh, prkos, ili što još gore — licumjerstvo i pretvaranje. Marijan Vuković.

Indiferentizam.

Piše J. Jakovina.

(Konac.)

Trudom i mukom stečenu znanost stali medju svojimi surodjenici sijati, hram jim znanosti otvarati, zublju gradjanskih vrlina prižigati, da siplje svietlo prosvjete u svakoji pristupačni um, a razgara srca svetim domoljublja plamom, svigdje gdje imade roda i doma. U tu plemenitu svrhu položiše na žrtvenik ljubavi prama cielomu čovječanstvu spremno i požrtovno svoje materijalno dobro. Sami ostadoše pusti i nagi, samo da sirotinju priodenu i od studeni prikriju, odrekoše se svakoje slasti i toli slavljenoga, pomodnoga užitka, samo da narod pitkom hranom nauke i obrazovanosti zadajati uzmognu.

Svakoja njihova rieč, svakoji čin, svakoji novčić teži onamo, da bude čovječanstvu od koristi, da se istim naravsko pravo pribavi, da se svjetlo prosvjete širi, tama neznani razgoni, da se prirodjena prava pojedincem jednako kano i narodom od sviuh priznavaju, a lanci u roblje sputanih naroda, da se lome. Ali sviet sebičnošću otrovan, po kalu živinske putenosti gamzeć, magljuštinom varave, pritomne tvarnosti obtočen, kratkovid to viditi često na golemu sramotu svoju niti može niti hoće. Imade podlih potištenih duša, koji nevole svietlu, bježe pripaljenu luć istine, kako da nebaca jasnih zraka svojih na crna djela njihova i cielomu svietu rugobu njihovu neodgali. Nezaziru ovakovi od nijednoga ma i najpoganijega sredstva, kako bi svetinju za so-

bom povukli. Crna jim duša podnosi svakoju bezobraznost najplemenitijim nakanom nečiste namjere podvrgavati.

Tješiti može čovječanstvo pojav taj, što takova obsjena kratak čas podržuje, što se prigušena istina nedade poništiti. Kakogod zlato, čim ga jače prepališ tim sjajnijim pročišćeno blista žarom; jednako i istina, čim ju dublje poroniš, tim će više izronit. Uza sve to kod tako žalobnih pojava mora da poštenu čovjeku od težke bolji duša proplače, srdce krvave roni suze, volja se slomi, pregnuće smalakše, kad vidi, da se njegove ljubav odišuće namjere o ledenu sebičnosti hrid razbiše; kad uvidi da njegov poziv pod sveti stieg napredka, obrazovanosti i prosvjete u robstvu priviklu srdcû nenadje odziva; kad uvidi, da je većinu slojeva led podlosti, potištenosti i hinbenosti oblio. Pak buduć jedno tielo toplotu kao i studen drugomu prirodnim zakonom saobćuje; u sveobćoj studeni mora i on da obamre. — Riedke su iznimke.

Treći napokon razlog indiferentizmu jest priekoredna raztrešenost. Ljudi, što su se, sebičnošću ćerani, bezuslovno povukli za strujom dogodjaja, koji svigdje imadu svoj nos, koji bi sve rado vidjeti i znati, kojim nije do istine, već do novosti, koji bez odmora teže za tvarnom dobiti, koji nijednoj stvari neprikažuju potrebita vremena; u svojoj obćoj pogruženosti i zabašurenosti niti vide niti haje, što je istina, što li laž. Njih to nezanima, osim kad jim je u prilog.

Izvor je dakle, kako je iz onoga, što rekosmo razabrati, indiferentizmu; strast, duševna mlitavost i lienost ko što i raztrešenost. Stanje čovjeka indiferentna spram istine i laži jest, kako vidismo, u svemu neprirodno, jest pogotova smrt za duh čovječi, kojemu istinu otimlje, što je nenadoknadiva i upravo životna hrana njegova. Pak indiferentista ne samo da ubija duh svoj, već nanosi golemu štetu družtvu čovječanskomu, jer dočim na taj način zakrčuje put istini, neprovodeć je naravitim kanalom, lišava ga jeditoga u dvojbi savjetnika u neznani učitelja, u tuzi tješitelja, u tami svjetla. Željeti bi bilo dakle, da se obretne onaj sladki melem, što bi izcielio otu grdnu i smrtonosnu u čovječanstva ranu. Hajdemo, da ga potražimo.

Kad znademo, da je strast, lienost i raztrešenost vrutkom indiferentizmu, neće biti mučan posao tomu lieka naći. Trebati

ćeš strast upokojiti i samovladu preuzeti, jer kad budeš ti gospodovao, strast će se u prirodne svoje granice povući. Trebati ćeš upeti umne snage i u njih potaknuti ljubav i odanost k istini. Upetost duševnih snaga protrt će oko uma, odagnati duševni san. Trebat ćeš pozornost svoju pridići iznad predmeta, što usvojiše pomnju tvoju. Kad to provedeš, razbit će svakoje bezćustvovanje za laž i istinu, ko što se morski talasi o klisovitu žal razbijaju.

„Istina, reći ćeš, imadeš pravo; ali ded označi mi sredstvo, kojim ću do prevlade nad strašću, do duševne budnosti i pomnivosti doći?“

Promišljavaj, prijatelju mladi, često i ozbiljno, koje i kako su pogubne posljedice indiferentizmu, koja je ciena istini, koja li grdoba laži. Uvaži, koli plemenit je čovjek, koji sam sobom vlada i upravlja. Uzmi si k srdcu, da smo za istinu stvoreni, da k istini težimo, da je istina nenadoknadiva jestovka duha našega, da cieli sviet glavitom zadaćom svojom scieni istini u trag zalaziti. Znaj i to pod konac, da je dično u očiu poštenih ljudi biti tanašnja i osjetljiva ukusa za stvar, koja se cieloga čovječanstva tiče.

„Neimam proti tomu ništa, prihvatit ćeš; ali odkud mi pobude na ta toli mnogostručna razmišljavanja?“

Idi, pak čitaj zrele i valjane spise; no nehvaćaj se svakojega romana ili pustolovnih novina, što često sebične i pogubne svrhe gone, koje ti ruku dopadnu. Druži s ljudi, kojim se mili istina. Predočuj si one uzor muževe, što ih je istinoljubivost usretila i proslavila.

„Krasno svakako, nadovezat ćeš ti, ali rad sam znati sredstvo sredstvu?“

Ta tko će čovjeka, komu je strast mozgom pokrenula k čitanju, slušanju mudrih ljudi sklonuti. One, kojim je predmet pohlepe izključivo zanimanje, koji niti čuju, niti vide, niti osjećaju štogod, što nije hrana njihovoj strasti, pak zar nje da privoliš na ozbiljno zanimanje? Tko će se živ toga izčekivati?

Imadeš pogotovo pravo, prijatelju dragi! Prečesto nedotiču sva ljudska sredstva, pa bila ona najosnovanija, najmudrija i najlagodnija. Ja vidim, da si me u rog ugnao. Moja vještina se snebiva. Tudjer više lieka neumijem pripisati. Upućujem te na

onoga, koji je upriličio od grude zemlje tielo čovjeku, a zadahnuo mu bezsmrtni duh, nebi li te njegove ljubavi milost na nov život istine uzkrisiti blagohotno dostojala. Jer zalud ćemo mi orati, prearati i prašiti, ako nam nebo dobrotvorni svoj upliv prikrati. Kaže bo apostol naroda: „Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit.“ — Ja sam sijao, Apolo je zalievao, nu gospodin je dao uspjeh. — Kad sve žice popucaju, sve snage izdaju, tad svrati pogled svoj k otcu milosti, pak ga priklonito u svoj smiernosti zamoli za bodar duh istine. A onaj, koji je priproste i neuke ribice nebeskom zadahnuo mudrosti, za cielo niti tebe pusta i prazna ostaviti neće.

Umišljeni put u svemiru.

Is prirodoznanstvenih pučkih spisa A. Bernsteina preveo Gjuro Ester.

(Nastavak.)

Razmatranja putem na sunce.

Dakle na posao! Razapevši namišljeni svoj brzojav, razstanimo se sa mjesecom; po njegovu bo polustranom spoznanju niti na pol toliko nedobismo, kao što si mnogi možda predstavljaše, pak sada, uzamši sa sobom dvie samo zagonetke o mjesecu, krenimo na put.

Na tom dalekom putu na sunce neka nam riešavanje tih dvajuh zagonetaka prikrati vrieme.

Zašto neima oko mjeseca zraka, koji, kako stalno znamo, ostalim zviezdam nemanjka? — Zašto mjesec zemlji samo jednu polutku obraća, i zašto joj drugoga svoga lica pokazati nemože?

Učenjaci neodgovaraju nam na to skoro ništa, a filozofi, kojim je uviek puna torba pripravnih odgovora, već su i nam namišljenim putnikom prefantastični, pak s toga treba da si sámi po mogućnosti doskočimo, te u kratko, kako i dolikuje sličnim putnikom, na ova pitanja odgovorimo.

Privlačna sila zemlje dolikuje na obraćena joj obližja mjesečja mjesta, koja su zemlji do 250 milja bliža od središta u mjeseca, tako možno, da tuj treba osobite sile, da se takova zemlji približena točka od nje udalji. Kad bi dakle mjesec sačinjavao pravilnu kruglju, to bi i najmanji utisak dovoljnim bio, da ga oko osovine zaokrene; točka bo u mjeseca, koja je sada zemlji najbliža, nebi nipošto zapriekom stanovišta mjesečjega poput njihalice (pendel) k zemlji se vraćala, buduć bi u pravilu kruglje odmah druga točka podvrći se imala rečenoj privlačnoj sili zemaljskoj, čim bi na mjesto bliže točke stupila. Pošto pako mjesec nije kruglja pravilna, već pošto ima znamenitih gora na njem, to jača privlačna sila zemaljska nemože djelovati na svako

mjesto u mjeseca jednako, te se zato mjesec, baš da ga što za koji čas u stanovištu i smete, uviek poput njihalice u isti položaj vraća, gdje nanj privlačna sila zemaljska najjače djeluje.

Dočim se pako mjeseč neokreće oko svoje osovine, i dočim u tom pogledu naliči kruglji, koju nabodenu o kolac poput njihalice u velikom kolobaru okrenuti možeš, to ti je lasno uvidjeti, da ova točka, koja je najbliža zemlji, vazda najmanji zamašaj tečajem oko zemlje imade, dočim je najdalja točka najvećega zamašaja. U svakom takovu slučaju pako teži, kako je poznato, svaka točka u kruglje, da se od središta okružnoga udalji. Čvrsti dielovi (kopno) u mjeseca toga pako nemogu, dočim začive i tekućine za tim teže, te po tom najmanje na drugu stranu do skrajnje točke mjesecu priteći moraju, koja se sa zemlje vidjeti nemože.

Da nam je majka kadra uzdržati tolik teret, lasno bi nam bilo, da putem na sunce pogledamo mjesec u drugo lice, te po tom da pripoviedamo čitateljem što o plini vode i zraka, koja je tamo čanjevito nagomilana. Nu pošto nećemo da preteretimo maštu, treba da i čitatelji znaličnost umalje, te da se zadovolje površnim samo tumačenjem, kako ga mi namišljeni putnici izvesti možemo.

Pustimo zato preduboko mozganje sada, kad smo na putu k suncu! Evo već mjeseca i zemlje izza nas. Zemlja kao lopta, mjesec kao grašak, okretajući se naokolo lopte kolobarno, a oba kao putnika, kaneći prevaliti do 120 milijunah milja dalek put okolo sunca. Zemlja, vjeruj, upravo čestito koraca. U svakom hipu prevali više od 4 milje, to jest, ona teče 2000 put brže, nego željeznica. Mjesecu pako, pratilcu njezinu, još više treba podbrusiti pete; on bo mora izvan toga u godini više od 12 put oko zemlje prebježati, pri čem dakako, kako se odavle dobro razabrati dade, sasvim osobita kretanja čini, koja pravo rekuć skokove na lûk u okrugu sačinjavaju, na lûk skokove, koji su i uzrokom, što mjesec, tekuć oko sunca, sad za zemljom, a sad opet pred njom stoji.

Ali ako i jesu ta kretanja veoma brza, to su vendar još prespora, ako jih stravniš sa brzinom elektriciteta i svjetlosti. — Da je moguće brzojavnu žicu uzduž tečaja zemaljskoga oko sunca povući, to bismo mogli prije na svaku točku javiti dolazak njezin, kao kod željeznice dolazak i odlazak vlakova. Takova viest trebala bi po prilici samo jedan sat, da provali okrug, za koji zemlja cielu godinu dana iziskuje.

Nećemo se sada o tom upuščati u dalja iztraživanja i razglabanja — dalek nam valja put još prevaliti, zato tim putem gledajmo, hoće li nam se i tu zanimivi koj slučaj prikazati.

(Nastavit će se.)

Dopisi.

Iz Madjareva, 14. ožujka. Veleštovani i blagorodni gospodine! Uzimam si čest blagorodnosti Vašoj prijaviti tužnu viest, koja prouzroči veliku žalost roditeljem, a štetu milome narodu, koj je izgubio valjana, mogu kazati, jednoga izmedju prvih učitelja pučkih smrću Mirka Forsta, učitelja na glav. učioni u Krapini, koj je 10. o. m. u naručaju svoje mile majke u Kamenogorici usnuo u Gospodinu i preselio se u bolji viečni život.

Blagorodni gospodine! oprostite, da Vas ovom viešću zadržavam, nu nisam mogao propustiti, jer saviestno moram kazati: da Vam učeni gospodine, na najveću čest i utjehu služi, da se je pod Vašim revnim ravnateljstvom jedan mladić tako izobrazio i svrhu shvatio, ko što Mirko Forst — a to najvećma pripisujem, što je imao pokojnik sreću u previednoj kući Vašoj biti na košti i konaku, te mužem, ko što je blagorodnost Vaša, čestoputa koju rieč potrošiti i zajedno primjer viditi revna, valjana i poštena muža i učitelja — dà otca učitelja — pa ko što je vidio, tako i sam učinio — to sviedoči njegova mala, nu krasna knjižica, to njegova revnost i ljubav prama dietci i nastavi — a prisvojit si je znao od blagorodnosti Vaše onu omiljatu i ugladjenu konversaciju, koja ga je svakom ljubljena učinila, a kako je pravi učitelj bio u školi, tako je bio i u svojoj gorkoj boli, pun uztrpljivosti i pouzdanja u Boga, nikad nije zajaukao u boli, već se sam tješio i svoje roditelje, u zadnji čas cielivao je ruke roditeljem i hvalio jim za ljubav i otčinske trude, sa suznimi očima zaželio je vidjeti svoju školsku dietcu — spomenuo se i svoje subraće — svoga ravnatelja i nadzornika Finka, a budite uvjereni, da je spomenuo i Vaše čestito ime, izručio Vam pozdrav i zahvalu, zahtievajući goruću svieću, pogleda još jednom roditelje i braću, zdahne — i razstavi se sa hinbenim svietom.

Gospodine toliko se naučio u Vas, toliko u roditelja — Bog dao, da sva dietca takva bila.

Imam još jednu spomenuti i umoliti blagorodnost Vašu, da blagoizvoli u svojem toli obljubljenom „Školskom prijatelju" napomenuti sa pohvalom slavnu obćinu krapinsku, koja je privrženost svoju prema učiteljstvu dokazala time, što je zasluge Mirka uvažila, te mu je nuz kurentnu njegovu plaću u pripomoć velikodušno dala 50 for. Hvala i slava slav. obćini, ugledale se druge obćine u primjer njezin, a najvećma one, koje ni zasluženu plaću vriedna učitelja neizplaćaju. *H.*

Viestnik.

— Visoka kr. zemaljska vlada naimenovala je dosadanjega učitelja u Osieku g. **Ivana Humela** ravnateljem, a dosadanju učiteljicu tamošnje glavne učione gospodjicu **Magdaljenu Šreplovu** učiteljicom u novo-ustrojenom Huttler-Kohlhofer-Monsprgovom sirotištu u Osieku. Ostalo osoblje naimenovat će se za koj dan.

— Grad Beč sastavio je za g. 1870. svoj proračun. U njem se nalaze sliedeće svote na korist školskih zavoda: a) za pučke učione uredni troškovi 582.720

for. (za 100.000 for. više nego lani), a vanredni troškovi (za zidanje školskih sgrada) 102.000 for., daklem ukupno 684.720 for.; b) za srednja učilišta (realke i gimnazije) 187.100 for. Za sve ukupno 871.820 for.

— U Budimu je ustrojeno centralno učiteljsko sjemenište. Isto stoji pod neposrednim nadzorom i upravom ministra za bogoštovje i nastavu U njem ima zasad 11 pitomaca, koji dobivaju u zavodu hranu za malu cienu ili bolje rekuć badava Ovo se sjemenište razlikuje znatno od onih 20, što se uslied školskoga sustava imaju u Ugarskoj podići U njem izobraženi učitelji biti će kasnje kao izobrazujući učitelji u ostalih sjemeništih namješćeni.

— G. Mirko Forst, bivši učitelj kod glavne učione u Krapini, preminuo je nakon podulje bolesti. Lahka mu bila zemlja!

— G. Stjepan Binder postao je učiteljem u Imbriovcu.

— G. Josipu Plantiću, privremenomu učitelju glavne učione u Varaždinu, podieljena je dozvola, da se koncem tekuće školske godine može podvrći dopuniteljnomu učiteljskomu izpitu.

— Poglavarstvo grada Rieke doznačilo je pripravniku Vinku Tomšiću, rodom iz Rieke, novčanu podporu od 80 for. a. vr.

Natječaji.

— Dvadeset i četvrtim travnjem nastajućom na ratarnici kr. šumarsko-gospodarstvenoga učilišta u Križevcih školskom godinom imadu se na trošak samouprave ovozemaljske dotacije popuniti četvera pitomačka mjesta.

Tečaj traje tri godine. Učenici obskrbljivati će se u zavodu svimi potrebštinami u smislu postojećih pravila i naredaba.

Za upitna četiri mjesta mogu se pod dolje sliedećimi uvjeti natjecati sposobni mladići iz cieloga obsega hrvatsko-slavonskoga provincijala.

Natjecatelji za ova mjesta imadu vjerodostojno dokazati:

1) krstnim listom da su navršili 16. godinu.

2) izvadkom iz gruntovnice ili posiednim listom, da spadaju na seljački stališ, i koliko vlastita odnosno zadružnoga zemljišta posjeduje;

3) školskom svjedočbom, da su dobrim uspjehom svršili pučku učionu.

4) liečničkom svjedočbom, da su zdrava i čvrsta tiela, te da su im uciepljene boginje, ili da su takove naravnim načinom preboljeli.

5) očitovanjem zadruge, ili gdje ove neima, roditelja, da privoljuju u trogodišnje boravljenje učenika na ratarnici.

Ovimi dokazi podkriepljene molbenice imadu roditelji ili skrbnici molitelja putem dotičnih žup. kot. sudova ovoj kr. zemaljskoj vladi najduže do 5. travnja t. g. podnieti.

— Za podučiteljsko mjesto u trgovištu Cernik, školskom kotaru i županiji požežkoj, s kojim je spojen dohodak od 150 for. austr. vriedn., slobodan stan od jedne sobe i 4 hvata drva, razpisuje se natječaj do 15. Travnja 1870. Natjecatelji imadu svoje, potrebitimi dokaznicami obložene molbenice, do gore-naznačenoga roka podnieti veleč. gosp. Augustinu Markoviću, podarcidjakonu, župniku i kotarskom učiona nadzorniku u Sesvetih kod Požege, zadnja pošta Kula u Slavoniji.

Sbornica.

— G. Š. u B. Bijaše pometnja u odpravničtvu; nu sad je sve u redu. Nadamo se, da ste sve brojeve dobili! Oprostite!

— G. N. P. u Dr. Novce primili, te Vas kao predplatnika za prvo polgodište ubilježili, a jur izašle brojeve pod Vašim naslovom odpravili.

— G. M i R. Od prvoga tečaja imamo samo još pojedine brojeve, nemožemo dakle služiti cielim prvi tečajem.

— Veleč. g. A. M. u S. Želji Vašoj udovoljeno.

Uredjuje: **Fr. Klaić.** Naklada knjižare: **Fr. Župana.** Tisak Dra. **Lj. Gaja.**

Tečaj III. U Zagrebu dne 10. Travnja 1870. Broj 7.

ŠKOLSKI PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. za 12 mjeseci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

Okružnica

prečastnoga kapitularnoga vikarijata od 10. Prosinca 1869. br. 706.,

izaslana na sve kot. učiona nadzornike.

Budući da se je tečajem vremena opazilo, da njeki podarhidjakoni unatoč obstojećim naredbam u stvarih školskih latinskim jezikom dopisuju, pače ista izvješća u tom jeziku sastavljaju: poziva se ..... častnost Vaša, da se u buduće (na koliko se tomu dosada nije zadovoljavalo) u prenavedenih službenih dopisivanjih služi izključivo jezikom hrvatskim već i s toga razloga, što se izvješća školska često i vis. vladi na uredovanje dostavljaju.

Očekujuć, da će ..... častnost Vaša tu odredbu podčinjenim si ravnateljem učiona do znanja staviti, upozoruje se ista: da se s predlogom glede definitivnoga naimenovanja, kojega učitelja imade uvjek naznačiti, gdje i kada se je rodio? gdje je izučio preparandiju, i kakovim uspjehom? (ako to u prilozih molbenice nije naznačeno), nadalje, da li je oženjen? i koliko jezika govori?

Okružnica

prečastnoga kapitularnoga vikarijata od 18. Ožujka 1870. br. 120.,

izaslana na sve kot. učiona nadzornike.,

Pošto se tolikih nedostaka, koji su se prošaste školske godine 1869. kod pučkih učiona ukazali, znatna krivnja i svećenstvu pripisati imade, stranom što njekoji ni sami dužnosti svoje vršili nisu; stranom što su njekoji propušćali podčinjene si školske organe za boljak učiona rukovoditi; s toga kapitularni ovaj vikarijat sjeća jih svetoga njihovoga zvanja, koje su imali do sada marljivije i točnije vršiti: u nadi, da će barem u buduće, — jer uvidjeti moraju, u kako shodnom za pospješiti dobro učiona položaju se nalaze, — i sami svom silom uz školu prionuti, da jim se bar u buduće neće moći ništa predbacivati. — Nadalje, pošto se mnogimi opomenami i prietnjami nije posvema moglo to postignuti, da se kotarska izvješća ovamo, a odavle glavno izvješće vis. kr. zem. vladi u vrieme dostave, pače uz tolike naputke kotarska izvješća dosta manjkava prispjevaju, obnašao je kapit. ovaj vikarijat dotičnim podarcidjakonom ravnanja i točnoga obdržavanja radi sliedeće naložiti:

1. Svaki kotarski učiona nadzornik neka si nabavi propisane formulare, potrebne za razna izviešća, pak jih neka dade odmah kod svake učione prepisati, i u spravi čuvati za budućnost.

2. Kad se konačni školski izpiti približuju, ili za nje rok opredieljuje, tada neka kotarski učiona nadzornik sve područne ravnatelje opomene, da do izpita dadu sva izviešća prirediti, koja sám kao ravnatelj i podpisati imade, a ta jesu: Tabela *A.*, — izviešće o voćarstvu, pčelarstvu, svilogojstvu, o školskih zaklada, o stanju učiona i učiteljskom osoblju, o dohodku i trošku učiona, o privatnih i izraelitičkih učiona, o porabi hrvatskoga jezika, pa makar i negativna, ako neima ništa pozitivna.

Razumieva se po sebi, da se glede izviešća o dohodku i trošku i zastupnici obćine, koji ga sastavljati imadu, pozovu, da ga za taj izpitni dan priredu i na izpit sa sobom ponesu, kamo se i onako pozivaju. — Ta izviešća ponieti će kući kotarski učiona nadzornik, te jih lahko do konca Rujna pregledati, i u slu-

čaju mogućih nedostataka po dotičnicih izpraviti dati, a poslje iz njih za cieli kotar do polovice Listopada sastaviti izviešće, koje se duhovnoj ovoj oblasti podastire.

3. Pošto su dosada njeki kotarski učiona nadzornici naprosto simo slali posebna izviešća učiona, iz kojih bi bili imali za cieli kotar jedno skupno sastaviti, i ovamo poslati, a ona posebna kod sebe zadržavati: Napućuje se veleč. Vaša, da u buduće od izvieća, stigavših od pojedinih učiona, koja će ista kod sebe zadržati, jedno ukupno sastavi, kod sliedećih sastavaka: Tabela *A.*, izkaz o voćarstvu, pčelarstvu, o školskih zakladah, o stanju učiona i učiteljskom osoblju; jedino izkaz o dohodku i trošku, kako ga obćine sastavljaju, imadu se ovamo slati tako ipak, da i kot. učiona nadzornik iz njih sastavi jedan izkaz za cieli kotar, te ga s onimi obćinskimi duhovnomu ovomu stolu dostavi.

4. Izkazi o stanju glavnih učiona, koji se do 12. Listopada podnieti moraju, šalju se ovamo onako, kako jih dotični ravnatelji sastave bez svake promiene; isto tako i izviešća o napredku u vjerouci, o ćudorednosti mladeži i učitelja, o službi Božjoj, o porabi hrvatskoga jezika itd., koja se koncem svakoga póljeća podastiru, šalju se, kako su od župnika — ravnatelja sastavljena. —

Opaziti je ovom prilikom, da se imena učitelja i učiona, kad je o njih govor, bilježe, što su dosad mnogi propustili, kao da se ovdje sva imena u glavi držati mogu, dočim jim se toga kod jedne učione neće bilježiti.

5. Brojevi, koji u izviešću ili izkazu kakovom dolaze, imadu se sumirati.

6. Visite školske se najshodnije obavljaju prigodom konačnih školskih izpita, kojim obično prisustvuju zastupnici, političke oblasti, obćinsko starešinstvo, pokroviteljna osoba, ravnatelj učione, učitelj itd., dakle svi organi, koji su potrebni kod visite školske, pa se mogu odmah upozoriti na školske potrebštine, i glede istih shodna odrediti; dosljedno imade visitator gledati i ubilježiti; što bi se moglo pohvaliti, a što bi se imalo pokuditi, što je dobra, a što je zla? pa što je u obojem slučaju odredio? itd., a ne — ko što njeki učiniše, samo naprosto kazati, da je visitu školsku obavio, — nu što i kako je obavio? nenapominje. —

*

7. Učiteljske sastanke ima kot. učiona nadzornik rukovoditi, da se neodalje od svoga cilja, i djelokruga već usuprot, da se medjusobnim posavjetovanjem boljak obuke postigne. — Prigodom poziva na taj sastanak može i učiteljsko osoblje pozvati, da riešenja stavljenih pitanja svaki nefaljeno na sastanak donese.

8. Zapisnici i izviešća u ime cieloga kotara sastavljena, imadu se po kotarskom učiona nadzorniku, a onih pojedinih učiona po dotičnih ravnateljih podpisati.

9. Iz posebnih formulara za sirotinske knjige, koje imadu dotični ravnatelji izpuniti, sastavit će kotarski učiona nadzornik jedan za cieli kotar, te ga ovamo poslati.

10. U svih župa ove nadbiskupije, imale one učionu ili ne, imadu se sposobnjaci, koji bi svakdanju učionu polaziti morali, u tabeli *A*. zabilježiti; isto tako imadu se pobilježiti sposobnjaci za opetovnicu i ondje, gdje su učione, a možda se opetovnice nedrže.

11. Glede jezika, kojim se imade dopisivati, i glede načina predlaganja kojega učitelja za definitivno namješćenje, valja ono, što je ovostranom okružnicom od 10. Prosinca 1869. br. 706 ustanovljeno.

Najuzvišenija zadaća pučke učione sadanje dobe.

(Nastavak.)

Nevalja se u ničem prenagliti, preraniti; nego valja spokojno djetećoj želji u prilog ići, ko što Goethe u svom Mignon pjeva: „Pustite me sjati dok nepostanem i nesvlačite mi bielih haljina!“ Zato nenavaljivajte na siromašno diete preranom pohlepom za prosvetom više nego je moguće, a ma nas već staro izkustvo uči, ko što nam i Bogumil Goltz u svojoj knjizi djetinstva tvrdi, da nemogu djetca ni malo onomu biti zahvalna, koji jim njihova čudesa uzkračuje. Koji prerano koprenu s preobraženih tjelesa djetinjega neba svlači, a i nepobitna je istina, da su djetca, koja su sasvim triezno odgojena, koja su s vremenom kroz svakojake dvojbenosti prošla, a u srdcu tako rekuć ohladila, kasnije u praktičnom životu šepesala i malo nastojanja, malo krepkoće pokazivala.

2. Nikakova preterećenja i prepitanja! Smilujte se gospodo! reče profesor Bock u Lipskoj učiteljem, kada jim jednom kod predavanja mekane djeteće moždjane pokazivaše. Otaj „smilujte se“ valjalo bi u svaku školu dozvati, koja je učevnim gradivom i svačim od svačesa prepuna, što se sve na duševnom jestveniku, na naukovnoj osnovi liepo dade nacrtati, a dan na dan mladež nam kvari, duševno ubija. Psihologija nam sama jasno kaže: ako se na duh čovječji mnogo toga natrpa, da će morati omalaksati, a tako klica samorada propast. Ovakovu propast prouzrokuje svaki, koji mladež učevnimi sati obterećuju, koji odviše znanosti na jedanput djetetu natrpaju tako, da si ni jedne pravo prisvojiti nemože; — djetetu će se svaki zamjeriti, koji uzprkos riečim vrloga Diestervega: „Po tom, što mudro zna zamučati, pokazuje svoju vrlinu u obuci“, hoće da svaki predmet sasvim izcrpi, i koji djetcu svojimi dugimi propoviedi, čestimi opomenami i razglabanjem tako utrude, da već niti šta misliti, niti ga slušati hoće. Često puta su takovi ljudi na glasu, ili se znadu i sami hvalisati! Koliko puta se već čulo na izpitu: „Ovaj se učitelj daleko pušća sa svojom djetcom. Jest, i to žali Bože, tako daleko, da ga djetca niti shvatjati nemogu, te tako sám za govori! Svaki onaj, koji misli, da se u školskom nauku mora svaka nauka dovršiti i izcrpiti, neka promisli, da bi po tom površnu svietsku naobrazbu u mladeži zaveo, nipošto pako zdravo nagnuće obrazbom u djetetu uzbudjivao. Benecke je nepobitnu istinu naveo u svom nauku o uzgoju i obuci: Pomisao, koja nam se namiće, da se naime svaka nauka školskom obukom izcrpiti i završiti mora, je njekakova nasliedna pogrieška, rad koje smo se već toliko put pokajali, i još često kajati se budemo morali. Nasuprot valja svom odvažnošću zahtievati, da se u tom pogledu samo na prikladne zahtjeve svedemo, te samo podtičemo, volju i nagnuće uzbudjujemo, naputjujemo i savjetujemo. Ništa nije kadro tako volju i nagnuće ugušiti, ko što kad se od svašta okusi.“ Isto tako ima pravo i Börne kada kaže: „Kamo dospješe nebrojene, nerabljene i neuživane sile tolikih milijunah ljudi, koji ništa nebijahu, i ništa biti nesmjedoše? Gojitba je ubila. Ukaže li se koja moć u djetetu, eto već joj se laskaj, već joj dosadjuj, već ju trapi. Liepih mi talenata od takove gojitbe! Talenat naliči guščim tustim jetram. Nastane li kakova bolest, jetram za volju, daj gusku

zakolji!“ Dakle pomilovanje, gospodo učitelji, školski predstojnici i roditelji! Treća opomena glasi:

3. Nikakovih dugih sistematičnih predavanja! Osobito u pučkoj školi nejašite na nikakovih sistemah. Čemu ta stara sablast, koja se je već odavna preživila! Možda će mi koji od čitatelja reći: Oho! čekajte malo gospodine! sistematika vam bukće još u više od sto škola. Tu vam se dakle još uviek materinji jezik po staroj okostnici uči. Tu vam se drže marljiva, strogo po sistematičkoj kojoj knjizi predavanja od poviesti, biljarstva, zemljopisa itd., pa kada je učitelj sa zadnjim §. svoje učevne knjige gotov, što je postigo! Izmučio si je učenike do zla Boga, odurio jim znanosti, a ugušio u korenu nagnuće za napredkom. To si osobito zapamtite vi mladi bogoslovci, koji hoćete, da vam učenici kakovu dogmu sistematično prouče, koja se djetinjega mladjahna srdca još nikako primiti nemože, nego kao kakova ne shvatljiva pritega u pameti leži.

Dugi su govori i za odrasle nesnosljivi, kamo li nebi i za živahnu djecu bili. Djeca neimaju još nikakova duševnoga zaloga, niti duševne pruživosti u sebi, što se svakako zahtieva, ako hoćemo duge govore sliediti, a takovomu se govorniku dogadja kao čaklji na uri; istom kada se umiri, opaziš, da neide. Sistem je okostnica, koju su istom oni sastavili, koji su koju znanost podpuno razmotrili sa svih njezinih strana i razvoja, pa kao što je svaka kriepost mnogo prije obstojala, nego joj se za ime znalo, tako je i svaka znanost obstojala prije, nego je svoj sistem dobila. Kako možemo dakle od djeteta, koje istom počima sakupljati, koje samo za vreži život prianja, za takove sistematičke abstraktne stvari pozornost očekivati, da ju zanima? Nedavno proslavi njeki govornik pred odraslimi velikoga muža, pa navadjaše sistematički sva njegova djela, što je u istinu zanimivo bilo. Ali slušaoci, koji su prvi dio govora velikom pozornošću sliedili, utrudiše se u pozornosti, kada je sistematički govoriti zaćeo. Razlog je jasan. A djeca? Ona nemogu kod sistematičkog predavanja pazljiva biti, ali ona moraju, pa makar pomoćju šibe. Zar nije taj slučaj za diete isto tako nesnosan, kao i za onoga čovjeka, koji bi rado zaspasti, a ti ga neprestrano budiš? Kada tako učitelj svoju djecu izmuči, neće li jim se onda taj predmet

omraziti, i jedva čekati, da iz škole izadju, a učitelja izbjegavati, samo da se s njim nigdje nesastanu. Ali uzmimo, da bi gdjekoji učitelj znao svoje sistematičko predavanje tako udesiti, da bi ga učenici rado slušali, to bi još uzaludno predavanje bilo. Ako učitelj naime premalo tumačeć nerazvija dovoljno mišlenja moći, obuzme diete njekakov driem, sliepo, lieno pouzdanje u tudje razsudjivanje, pripoviedanje i stečevine, s koje se stranom nadutost i objest radja, stranom pako želja za dalnjim napredkom davi. Zaključujemo dakle ovo poglavlje riečmi glasovitoga njekoga pedagoga: Svaki je način obučavanja valjan, samo onaj ne, koji je dugočasan.

(Nastavit će se.)

Zašto je školsko tiranstvo najnemilije i najteže?

Učitelj ima u školu nadošavšu djecu samo u onom naobrazovati, što jih valjanimi ljudmi učiniti može. Pri tom treba mu iz svih sila nastojati, da ona školu, njega i njegov nauk obljube. Ovo može on postići samo dobrom voljom i valjanim nastojanjem oko toga, služeć se pedagogično-didaktičnimi načeli. Liepo, napredno i hvale vriedno bi bilo, kad bi se svaki, naučajuć djecu, ovoga držao; ali buduć mnogi učitelj niti razumije, niti hoće da razumije, što je valjana gojitba i obuka, a drugčije si pomoći nezna, nego čim mu malo što po volji u školi neide, odmah krbača i mlati djecu, kao njeki vola u kupusu. Pa za oto se i čuje mnogoga mladića, izstupivšega iz škole, kako se kroz cieli svoj život spominje onih težkih udaraca, koje mu je učitelj kao djačetu dao. Nu što je još gore, on mu se grozi osvetom ili ga proklinje do groba. — Prije nego ovo produžim, očitujem, da pod riečmi „kazne“ ili kako mi gdje u govoru bude došlo, nesmatram one, kojimi učitelj kazni milom otčinskom strogošću, već one tiranskim mrcvarenjem. Nitko nemože tajiti, da učitelj neima pravo, nego i dužnost mu je kazniti učenika u slučaju, gdje se drugčije nemože pogreška izpraviti. Istom onda ćemo moći kaznu sasma iz škole ukloniti, kada budemo imali sasma oduševljene učitelje za svoj stališ, kada budu učitelji štimani onako od svih državnih i crkvenih glavara i od prostoga svieta, kako jim to njihovo stanje

zahtjeva, kada jim materijalno stanje na toliko bude poboljšano, da jim ono dobar ugled medju narodom pribavi, kada nijedan učitelj nebude smio imati više nego 40 djece za podučavanje, kada se svi roditelji budu toplo zauzimali za izobraženje svoje djece — a prije ne. Djeca, koja nemare ni za opomene, ni za hvalu niti prietnju a ima jih do 80 u školi, a od kuće su već razpuštena, hoće li se kazniti ili ne? Mislim, da ovdje učitelj mora upotriebiti pravilna sredstva, jerbo drugčije prije i laglje cilju nemože jih dovesti.

Sada je znati, da li je školsko tiranstvo komu milo i lahko. Milo i lahko je čovjeku samo ono, što mu tielu i duši godi. Buduć da kazna ni duši ni tielu negodi, već ubija jedno i drugo, a Bog zabranjuje svako zlo postupanje s njegovimi stvorovi. A djeca, koja polazkom škole svoje dve najljepše strane gube, naime slobodu i bezbrižnost, da se kaznom na dobro priučavaju, odstraneć ona sredstva, koja odgovaraju želji i naravnim sklonostim djeteta, nemože se nikomu odobriti, jer takovo naučanje neće nikada žudjena cilja postići. Osim toga su ona nevina, te jih Bog i dobri ljudi miluju i ljube, a ono što se većinom miluje i ljubi, da tko zlostavlja, nemože se odobriti.

Neima otca ni majke, koji bi rekli, nek jim tkogod djete zlostavlja. Ono im je najmilije blago ovoga svieta, koje nikakov biser naplatiti nemože, kako nam to svjedoče mnogovrstni primjeri davnih i današnjih vremena, da roditelji, osobito majke, svoju djecu tako ljube, da ni svoj vlastiti život nežale smrtnoj žrtvi podati za spas iste. Iz ljubavi daju roditelji djecu si u školu, da jih učitelj tamo nauči sve, što oni nisu kadri bud iz kakvih razloga, a ne da jim se tamo batinom muče ili drugčije mrcvare. Čestiti i valjani ljudi negledaju rado ni mrcvarenje životinje, a kamo li ono ljudi. Treba samo pogledati, kako majka gorko cvili, kad joj djete boluje, pa onda suditi, kolika je njezina skrb i ljubav prama istomu. Istom onda može se saznati, što je djete i kako se ima š njim postupati, blago ili okrutno? Dovoljno je dokaza, iz kojih može svatko lahko crpiti, da je školsko tiranstvo nemilo i težko, pače ostaje i grdnom uspomenom za onoga, koj ga je trpio. Svatko hoće, da si od Boga podieljeno zdravlje i veselje uživa, do božje volje. A buduć bo ni mravku, a kamo

li čovjeku zdravlja bez Boga dati nemožemo, nesmijemo mu ga dakle ni oduzimati, kao što to, ako kaznimo bez milosrdja — činimo, nego treba pustiti, da si ga svatko uživa po volji božjoj. Učitelj neka se pri naučanju služi načeli, koja kazuju, kako se djeci razum bistri i um oštri, kojih ima dosta u knjiga za školsku obuku opredieljenih. Treba znati, da roditelji dotičnih učenika sve jim ono čine, što jim ugoditi može, pa bi jim zaisto i ovo t. j. kaznu opredieljivali bez škole. Poznato je, da samo opaki ljudi tuku i ubijaju druge, a sud onda opet njih po zakonu kazni. Nevina dječica pako, koja istom misle, da pametni i razboriti muževi postanu, da se poput zločinaca kazne, nije nijednomu načinu prikladno. — Indi školsko tiranstvo nemože se za milo i lahko u nijednoj struci odobriti s toga, što svatko kazni izbjegava, jer kazna nije nikoga pametnim učinila, nego mu strah samo zadala. Toga radi su ljudi, koji se samo batinom na dobro pritežu samo dotle dobri, dok jim strah kazne pred očima lebdi. Narodna poslovica veli: „Vrag se batina boji."

Odstranimo kaznu tako dugo iz škole, dok to nebudu različiti razlozi zahtjevali, te napućujmo djecu riečju, opomenom, poukom, prietnjom i savjetom, da čine dobro, jer su za oto na svietu i jer je ono, što tako čine, valjano, te je Bogu i dobrim ljudem milo i drago, a njimi, kad ga čine hasnovito i koristno i da samo kroz to mogu jednoč postati dobri ljudi, čestiti gradjani i pravi kršćani, a napokon dionici kraljestva nebeskoga.

Što pokazuje i krivcem čega može postati učitelj, koj djecu pljuska ili drugčije zlostavlja?

Občina, država i crkva povjeriše učitelju prevažan i velik posao, radi čega je štiman i častan, dok svomu zvanju podpuno odgovara. Toga radi potrebno je, da je nadahnut pravim duhom kršćanskim, oduševljen živom vjerom, pun čiste ljubavi prama Bogu i bližnjemu, jak i postojan proti suprotivštinam. Da je prijazan i ustrpljiv, dobrohotan i krotak, umjeren i štedljiv, ponizan i čedan, učtiv i ugladjen, blag i ljubeći čistoću duševnu i tjelesnu, to sve nesmije manjkati učitelju kršćanskomu. Svemu ovomu mnogi su nasuprot i pokazuju se sa stvarju preobratno, to jest mo seza jesto da dužnosti svoga stanja izvršuju onuko, kakhtjeva,

a oni jih ili sasvim zanemarivaju ili zlo izvršuju, te pri obučavanju povjerene si djece postupaju s njom tako, da jim se za rana njihov mladi život ogorči, što je takodjer uzrokom, da si onda zgradu (školu), u kojoj ovaj svoj čemerni život upoznavati počmu, za najveće stratište ovoga svieta drže.

Najveći čemer za djecu je pljuskanje ili drugčije zlostavljanje po učitelju. Takov učitelj, mjesto da zastupa roditelje kod djece i da se pokaže otcem svoj povjerenoj si djeci i da joj pruži ruku pomoćnicu, pokazuje, da neima milosrdja, srdca ni skrbi otčinske prama istoj, da nije vriedan i dostojan, da udovolji uzvišenomu očekivanju izrečenu po proroku Danielu: „Učitelji će sjati kao jasnoća obzora, a oni, koji mnoge uputiše na pravednost, kao zviezde po sve vieke"; da nije vriedan, da čuva onu sliku i prilku božju, skupocjeniju od svega zlata i dragoga kamenja, očišćenu krvju odkupitelja, sliku vječnoga kraja slave, koju mu on sam predade, da ju čuva, veleć svojim učenikom: „Vi ste sol zemlje, tako neka svieti svjetlost vaša pred ljudmi, da vide vaša dobra djela i slave otca vašega, koj je na nebesih." Takodjer pokazuje znak prostote i okrutnosti, nezrelost, neizkustvo i nezadovoljstvo za učiteljski stališ, pravo rekić, da mu je taj stališ najmienički, kojeg se je samo za ljubav gospodstva poprimio, da si tako pribavi od svieta njeko štimanje, a izbjegne prostačkomu poslu, kao što je oranje i kopanje itd.

Osim toga što učitelj odkriva tolike mahne svoje slaboće i pogrdjuje sam svoj stališ, navlači na se takodje mržnju svojih učenika i njihovih roditelja, obćinara i predpostavljenih si glavara, podvrgava se odgovornosti poglavarstva, roditelјem dotičnih učenika, učenikom samim, sebi i Bogu, te se čini krivcem bolesti, ako ju komu djetetu svojom okrutnošću prouzroči i krivcem raznih neprilika i iztraga, krivcem pristupljenja dravnoga zakona, u kratko dakle, krivcem ubojstva. A je li učitelj jedanput pao u spljetku, prepiruć se s roditelji svojih učenika i svojimi obćinari i glavari potepljuć se po sudu, a ono je sve njegovo nastojanje o uspjehu škole bez ploda. Djeca više neljube niti neslušaju njihovih opomena.

Hoće li učitelj da si bez silovitih srestva steče povjerenje, ljubav, pokornost, poslušnost, odanost i privženost svojih učenika, da jih skloni na pomnju i marljivost pri naučanju i izradjivanju

školskih žadaća, i na dragovoljan i marljiv polazak škole, napòkon na sve, što u prilog njegovu naučanju ide, da š njimi može poput omekšana voska amo tamo gibati, a on neka jim se nikad nepokaže nigdje i u ničem kao njihov gospodar ili gospodin, nego u kolikom hoće, da mu dužno štovanje i pokornost izkažu, kao ugledan i učen čovjek, koj je samo radi svoje izobraženosti školi na kormilo stavljen, drugčije pako kao učtiv, uslužan, ljubezan, krotak i razborit saučenik, te će na skoro opaziti da niti pčele svoju maticu u košnici bolje neslušaju i nedvore, nego ona njega ne samo u školi nego i izvan nje.

Marijan Vuković.

Nješto o sjetvi.

Domaća radnja jednoga pripravnika II. tečaja.

U zemljice crne krilo
Čovjek dvorom temelj bije,
Po njoj sijač sjeme sije,
U dobri čas nebi l' klilo,
Ako dobri Bog uzhtije.
(*I. T. Pjesma o zvonu po Šileru.*)

Kadno ljudi i životinje hoće da poskapaju od velike žege i vrućine, a drveće i grmlje svoje lišće spusti, kada žarki sunčani traci još nježna stabalca opale, te kad seljak zabrinut u svoj usjev, snuždeno na vedro nebo pogleda —; tad se najednoč začuje njeki šapat i popuhivanje medju granjem i hvojem, tad opazimo njeko drmanje, privijanje i kretanje medju drvljem, kano da bi si htjela šumica štogod pripoviedati i pojedino drveće jedno drugomu prišaptnuti: „Dolazi, dolazi dugo izčekivanana!"

I zaista, na skoro pokriju tmasti crni oblaci modri nebeski svod i daleko zujanje i bučanje naviešta nam skoru oluju. Prve i to ovelike kapljice padaju na izsušenu zemlju, a ona jih kao i ostalo, što je na njoj, drveće, životinje i ljudi pohlepno usisavaju. Nu za malo začme kiša sve to gušća i tako silovito padati, da si čete njom okriepljenih se stvorova moraju potražiti brže bolje sigurno sklonište. Al kako je brzo i naglo došla, isto tako je opet prošla; za njekoliko trenutaka sjaji opet žarko sunašce sa svom krasotom na modrom obzorju.

Neopisiva radost obuzme i oživi svako živuće stvorenje;

lišće i cvieće stoji ravno, a ptičice pocikivaju u razkošju, a iz grudih poljodielca uzdiže se dugo oskudjevana slast.

Tudier će nas opet umni prirodoznanac poučiti, da je uzrok tih slastnih ćuti u zraku, kog je blaga lietna kišica očistila; a ovim sviežim zrakom upijamo upravo u se onu česticu, koja na životnu snagu tako blago djeluje.

Nu mi imamo ovdje nječim drugim posla. Netom što sunčani traci, već od žege dozriele sjemenke i tobolce raznoga bilja poslje kiše opet ugriju, razpuknu se i razprsnu isti, te lahkim povietarcem ganuta zrnca izškliznu se i odbiju iz svoga majčinoga zastora, pa padaju na zemlju, il se zaostave gdjegod na griču oli kamenu.

(Nastaviti će se.)

Umišljeni put u svemiru.

Iz prirodoznanstvenih pučkih spisa A. Bernsteina preveo Gjuro Ester.

(Nastavak.)

Putne sgode i nesgode.

Provalismo već dobrano dug komad puta, pak evo nas na putu k suncu. Pogledj sada, koli čudnovat roj zvjezdica prolieće desno i lievo u široku pojasu oko nas. Te su zvjezdice — tako nam je barma slutiti — rojevi nebeskih tjelesa, od kojih pojedina od vremena na vrieme zemlji na put teku, pak u takovu slučaju, dospjevši u zrakokrug zemaljski, što jim tek prieči, kao meteori na zemlju padaju.

Ovakovi rojevi, čini se, nedolaze pojedince; jedan za drugim na blizu sliedi, te tako zajedno sačinjavaju, rekao bi, kolobar prostih, pojedinih maleni tjelesa nebeskih, koja u nebrojenoj množini oko sunca kolo igraju.

Pogledavši jih s daleka, a imenito sa zemlje, naliče ta malena nebeska tjelesa svjetlu traku, koj se iz sunca po tamnom nebeskom svodu izlieva, a takav trak zove se zodiakalnim svjetlom. Da je s nami na umišljenom tom putu Aleksander Humbolt, taj bi nam potvrdio, kako pravedna bijaše njegova slutnja, da to zodiakalno svjetlo neizvire iz sunca, već da je uzki vienca rub, koji rečeni rojevi oko sunca igrajuć sačinjavaju.

Koliko imade takovih oko sunca igrajućih rojeva? Broj

jim je sigurno neizmjerno velik, t. j. neizmjeren za nas zemljake, koji smo vikli, sve nazivati vječnošću i bezkrajnošću, čemu kraja i broja proračunati neznamo. — Hoće li ti rojevi uviek tako ostati? Tko je, tko bi nam to kazati mogao! — Sigurno vrve mali rojevi oko veće slične jim družine, pak ako kada mnogi od njih dospiju do stanovišta, gdje se medjusobno privlače, to je dakako i moguće, da se sdruživati počimaju; a možda nakon 1 ili 2 milijuna godina — šaka godina u svemiru malena je stvar — postaju od njih sborovi, zatim s vremenom pravi planetići, dok jih napokon tko odkrije, te imenom u astronomičkih knjiga okrsti. —

Ali nemojmo se zabavljati s takovimi okolnostmi; jer evo gdje nam u susriet dolazi najbliži susjedni planet, mila večernica i danica zviezda „Venera“, koja je suncu za 5 milijunah milja bliže, nego zemlja, te joj se požuriti valja, da svrši šetnju oko sunca; jer joj je računom neumrloga Newtona već propisano, da ima za 224 dana put taj provaliti.

Neznamo, da li ravnatelj astro-meteorologičkoga zavoda u Berlinu, gospodin Šnajder, Veneru medju hladeće ili grijuće planete broji; toliko samo možemo reći, da nam se dižu grudi, dok se približavamo tomu planetu. Nijedan planet u sunčanom sustavu nije zemlji toliko naličan, koliko ovaj. Masa mu je jednaka skoro sa masom zemaljskom, a po veličini kruglje takodjer nisu si mnogo na razno. Venera okružena je zrakom. Ona se okreće oko osovine, i to za 23 sata. I gora ima na tome planetu, a bez dvojbe rieka i mora, pak da pokušamo, na površju prošetat se, opazili bismo, da mu se privlačna sila sa privlačnom silom zemaljskom skoro sudara, te da bi nam tu svejedno i lasna i mučna radnja bila, kao na zemlji.

Sigurno je susjedni taj planet zemlji dobar pobratim ili dobra posestrima; jer mu nadievamo žensko ime, dočim ostale redovite planete — osim njekih zvjezdica medju Marsom i Jupitrom — mužkimi krstimo imeni.

U jednoj samo točki, vele, da je Venera osobite vrsti konjić; ona bo ili on — kako ti drago — po mnenju njekih astronoma kreće se oko osovine, posve koso prema njezinu putu stojeće, tako, da ljeto i zima na Veneri još osobitije se razlikuju, nego na zemlji.

Nu ako je Venera u istinu žena, to joj možemo mušice oprostiti; jer je osobito krasna, te sjajnošću svojom sve ostale planete nadkriljuje. Negovorimo tako, da joj se laskamo; jer nam po duši priznati valja, da nas pobliže spoznanstvo s njom neće baš mnogo uzradovati, već je u istinu tako.

Svjetlost ovoga planeta jest zasjenjajuće biela, dočim je u Marsa crvena, u Jupitra žuta, a u Saturna bliedo-modra, u Urana pako i Neptuna svjetlost nikakova skoro značaja.

Svjetlost Venerina tako je jaka, da, bližeć se njoj namišljeni putnici, niti najmanje se nečudimo, kad zviezdari, motreći ju zornikom, oko sklapati moraju, te što je njekomu zviezdaru, po imenu Mædleru, veoma vid oslabio, dok je tečajem njekoliko godina iztraživao rogove Venerine.

Što? Zar ima Venera rogova? Zar je nakaza ota posestrima zemaljske kruglje?

Nipošto, nu rogove vendar ima. Taj planet ukazuje se naime, stojeći medju zemljom i suncem, sasvim tako, kao mlad mjesec u slici srpa; tada bo malen samo dio kruglje razsvjetljen vidimo. Krajeve ovomu srpu nazivlju zviezdari vrlo neuljudno rogovi, motreć jih marljivo, da po njihovih promjenah, kojim su promjenam uzrokom brda na Veneri, vrieme okreta ovoga planeta oko osovine saznaju.

(Nastavit će se.)

Viestnik.

— Zastupstvo sl. i kr. glavn grada Zagreba dozvolilo je u svojoj dne 24. p. m. držanoj sjednici svotu od 178 fr. 15 nov. na nabavu učevnih sredstva za višu djevojačku učionu, — Ravnateljstvo je dotične učione upitnu svotu jur primilo i učevna sredstva naručilo.

— Za devetnajesti obći sastanak njemačkih učitelja, koji će 8. 9. i 10. Lipnja t. g. u Beču biti, poziva bečki mjestni odbor, koji je iz raznih zvaničnosti samo za to sastavljen, da sve goste čim dostojnije dočekati, primiti i nastaniti uzmogne, njemačke učitelje, da bi se svaki, koji k tomu sastanku doći želi za vremena na odbor prijavom pismenom obratio, i to najdulje do 15. Svibnja t. g. a to radi toga, da uzmogne u dovoljnom broju čim jeftinijih pače i bezplatnih stanova za gospodu učestnike priskrbiti. Prijavnice ovakove imadu glasiti: An das Anmeldungskomité für die 19. allgemeine deutsche Lehrerversammlung, Kommunalschule im VI. Bezirk, Magdalenenstrasse Nr. 1, in Wien.

— Švajcarska opažava takodjer oskudicu učitelja. U kantonu Apencelj, kao što švajcarske učiteljske novine priobćuju, nije 1869/70. godina povoljna, jer bo je premjestjivanjem učiteljskog osoblja napredak školski jako zaostao. — Od Svibnja godine 1869. izmjenjalo se je učitelja na 21 školi. Od 20 obćina ostalo je samo 6 učiteljskih mjesta nepromjenih. Tako je više od jedne šestine učitelja svoja mjesta izmjeniti moralo. U cielome kantonu ima 115 učiteljskih sila. Ostarjeli u školarstvu nesjećaju se slične godine. Ako se zapita što je tomu uzrokom, odgovara se: oskudica učitelja. Jerbo je samo jedan umro, trojica su svoje zvanje zamjenila. Jedan učitelj radi starosti nije u obćini prigodom preustrojivanj, izabran. Vriedno je da se napomene, da je ta obćina (Lutzenberg) tomu mužna

koji je blizu 50 godina na istoj školi radio, za mirovinu bezplatan stan u dojakošnjoj školi i 150 franaka na godinu dala, doduše jako štedljivo, a opet za malu obćinu hvale vriedno, ako se još i to u obzir uzme, da taj učitelj neimade obitelji. Da nebi morao taj vrli starina, koji uz pomenutu mirovinu još samo na starost gledeć 50 franaka dobiva, — oskudicu trpiti, dogovorilo se je učiteljstvo toga kantona, te mu nješto u pripomoć doprinaša. (Tako valja!)

— Zanimivi razpis nagrade. Koruški sabor zaključio je 28. Listopada 1869. nagradu od 400 fr. a. v. dati onomu, koji najbolje sastavi domaći zemljopis s domaćom povjestju s osobitim obzirom na kulturni razvitak i sustavna počela; jezik mora biti lahak i za pučke škole prikladan i shvatljiv. Ovakova bi što i za naše pučke škole dobro došlo.

— G. Ivan Šulc postao je učiteljem na glavnoj učioni u Rumi, a g. Augusto Matoš bivši učitelj u Tovarniku premješten je na vlastitu prošnju za učitelja u Irig.

— Početkom dojduće školske godine otvorit će se djevojačka glavna učiona u Rumi.

— G. Antuna Felingsteina privr. ravnajućega učitelja dolnjo-gradske glavne učione u Osjeku imenovala je visoka zemaljska vlada pravim ravnajućim učiteljem kod iste učione.

— Ljudevit Hunka imenovan je po vis. kr. zem. vladi pravim ravnateljem kr. male realke i spojene s njom glavne učione u Varaždinu, te tim povjereno ravnateljstvo privremene izrael. učione i Halteričina privatna zavoda.

Književnost.

— Književne nagrade. Glavna namjera, rad koje smo „Sokola“ pokrenuli, bila je ta da što više života i natjecanja pobudimo na polju liepe naše književnosti, i da u kolo umnih radnika potegnemo i one, koji drugdje, još zaokupljeni nisu. Al buduć da u sadanje vrieme ništa tako dragocjeno nije, kao što je vrieme samo, te od nikoga zahtievati nemožemo, da bi našemu podhvatu, ako i za obću narodnu korist, badava prikazivao toli dragocjeno svoje blago, obrekli smo odmah u 1. broju „Sokola“, da ćemo rado svaki bolji râd pristojno nagraditi, pa ćemo u tome i nadalje od rieči biti. Tim smo zadovoljili — mislimo — svim pravednim zahtjevom, koji su se u tom pogledu od nas kao nakladnice očekivati mogli; nu mi ipak nežalimo ni dalnjih žrtava, niti ćemo ih i u buduće žaliti, ako nas samo cilju vode, te razpisujemo ovim sljedeće nagrade za izvorne novele naime:

1. Za najbolju jednu novelu 100 fr. a. vr.
2. Za drugu iza najbolje 50 for. a. vr.
3. Za treću novelu 30 for. a. vr., a
4. Za dvie daljne po 25 for. za svaku.

Gradivo za novele ima biti izvadjeno ili iz hrvatske poviesti ili iz narodnog života, i zapremati barem jedan tiskani arak „Sokola“; a poslati se imaju knjižari Hartmánovoj do konca Svibnja t. g. Rukopisu neka se još doda zapečaćen listak s imenom pisca i njegovim podpunim naslovom, a izvana na list valja napisati naslov novele.

Nagrade dosudit će poseban odbor iz pouzdanih vještakâ, i proglasit će uz svoj podpis imena nagradjenih novela i imena nagradjenikâ.

Nagradjene novele priobćit će se u „Sokolu“, a uz to si pridržaje još nagradnica pravo, da ih u njekom broju i u posebnih otiscih izdati može. Nagrade će se odmah iza dosudbe dostaviti dotičnikom preko Hartmánove knjižare. Hrvatsko-srbska uredničtva molimo da nam ovaj razpis u svojih listovih razglase.

— „Zlatnih oraha“ izašao II. broj, koje učitelj g. Ljudevit Tomšić u Karlovcu izdaje, izišo je 20 ožujka. Sadržaj toga broja jest: što se u šumi sve nedogadja, (šaljiva pripoviest iz prirodopisa); pjesma djevojke, koja je hodila u školu; naša zemlja (drugi razgovor); smiešan liek; pucanje s ključem Martinu oko izbije; peri se često; smiešice; zagonetke i listovnica. — U Zagrebu mogu

se dobiti u knjižari gg. Hartmána i Albreht-Fiedlerà po 5 novč. komad. Preporučamo „zlatne orahe“ učit ljem i roditeljem naše „male, dobre mladeži“ najtoplije.

Natječaji.

— Za izpražnjeno odlazkom učitelja Mate Topolnika učiteljsko i orguljaško mjesto na gornjoj Rieci razpisuje se natječaj do 20. Travnja t. g.

Dohodak: 252 for. u gotovom, ¼ radi vrta, 72½ vedra vina i za drva 43 for. 30 novč. a. vr.

Natjecatelji imadu svoje, potrebitimi dokaznicami obložene molbenice, do gore označenoga roka podnieti veleč. gosp. Stjepanu Haukovcu, podarcidjakonu i župniku u Madjarevu (Novimarof).

— Za podučiteljsko mjesto u trgovištu Cernik, školskom kotaru i županiji požežkoj, s kojim je spojen dohodak od 150 for. austr. vriedn., slobodan stan od jedne sobe i 4 hvata drva, razpisuje se natječaj do 15. Travnja 1870. Natjecatelji imadu svoje, potrebitimi dokaznicami obložene molbenice, do gore-naznačenoga roka podnieti veleč. gosp. Augustinu Markoviću, podarcidjakonu, župniku i kotarskom učiona nadzorniku u Sesvetih kod Požege, zadnja pošta Kula u Slavoniji.

— Budući da je razpis natječaja od 13. Siečnja 1870. br. 1671 sbog nedostatka natjecatelja ostao bezuspješan, to se za popunu učiteljskoga mjesta za talijanski jezik, zemljopis i knjigovodstvo na pomorskoj učioni u Rieci, s kojim je skopčana plaća godišnjih 650 for. i stanbina od 150 for., razpisuje drugi natječaj do konca Svibnja 1870.

Natjecatelji imaju svoje na ovaj kr. vladni odiel upravljene i sviedočbami o dobi, učiteljskom osposobljenju, kakovo se traži od učitelja malih realka, o ćudorednom vladanju, dosadanjem možda službovanju i o podpunom znanju talijanskoga kano strukovnoga i nastavnoga jezika putem neposrednih svojih oblastih do gore naznačenoga roka predati kotarskomu škola nadzorniku na Rieci, kanoniku Ivanu Fiaminu.

— Na glavnoj učioni u Krapini izpražnjeno je učiteljsko mjesto, s kojim je spojena godišnja plaća od 403 for. a. vr. i baščica.

Za popunu ovoga mjesta razpisuje se natječaj do konca Travnja 1870.

Natjecatelji imaju svoje, na ovaj kr. vladni odiel upravljene i sviedočbami o dobi, učiteljskom osposobljenju, ćudorednom vladanju, dosadašnjem možda službovanju i podpunom znanju hrvatskoga kano nastavnoga jezika, podkriepljene molbenice, putem neposrednih svojih oblastih do gori naznačenoga roka predati kotarskomu škola nadzorniku Eduardu Finku, radobojskomu župniku.

Sbornica.

— G. *V. H.* u *D.* Oboje morate naručiti ma u kojoj knjižari, inače nemožete dobiti.

— G. *M. C.* u *B.* Dobroste učinili. I mi ćemo, udovoljiti Vašoj želji, i to valjda u budućem broju. Obćina se još dosele nije predbrojila. Obećano izgledjemo. Primite srdačni pozdrav.

— G. *V. R.* u *V.* Vi nas dobro shvatiste. Hvala na pošiljki. Uporabit ćemo ju u budućem broju.

— G. △ u ⊙. Prvo to glavno pedagogično načelo je za svakoga učitelja, bio on ma na kojem mu drago učevnom zavodu: „Nastoj, da si stečeš ljubav i povjerenje svojih učenika“; jer tko si to steče, taj se neće tužiti imati, da ga učenici neslušaju, da mu prkose, da ništa neuće itd. Tko se na svoje učenike u tom pogledu tuži, taj pokazuje sam, da ni prvog a i najglavnijega načela pedagogičkog shvatio, da dakle ni za učitelja nije. — Mnogi su pozvani, ali malo ih je odabranih!

Uredjuje: **Fr. Klaić.** Naklada knjižare: **Fr. Župana.** Tisak Dra. **Lj. Gaja.**

Tečaj III. U Zagrebu dne 25. Travnja 1870. Broj 8.

ŠKOLSKI PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. za 12 mjeseci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

Naredba

vis. kr. zem. vlade od 19. travnja 1870. br. 1017.

Budući da je doba za preduzimanje godišnjih vježba, propisanih u §. 36. obranbenoga zakona, sa pričuvnici i na trajnom dopustu nalazećimi se vojnici, kao i s onimi, koji po §. 27. napomenutoga zakona uživaju pogodnost odriešenja od prezentne službe, ustanovljena na mjesece Kolovoz i Rujan, to je od potrebe, da se na svih pučkih škola svakogodišnji veliki školski praznici u cieloj zemlji tako urede, da upravó na te mjesece padnu, za da tako oni učitelji i učiteljski kandidati, koji budu unovačeni, ali po §. 27. obranb. zak. od prezentne službe odrešeni, bez uštrba na nastavne interese tim vježbam prisustvovati mogu.

Prečastni duhovni stol se moli, da ovu naredbu u svojem području proglasiti, te ju već tečajem ove školske godine oživotvoriti izvoli.

Tegobe i zahtjevi pučkoga učiteljstva.

Mi smo već jednom rekli, da se u nikakovu polemiku upuštati nećemo, nu na naročitu želju g. pisca ovoga članka uvršćujemo ga evo bez ikakovih opazaka u naš list, akoprem je u „Narodnih Novina“ prije štampan bio, jerbo se većom stranom čitateljstva našega lista tiče.

Pod gori navedenim naslovom priobći „Vienac“ u svom 4. broju po učiteljstvo vrlo zanimivi članak. Koliku bi senzaciju bio kadar pobuditi rečeni članak, u našem inače strpljivom učitelj-

skom stališu, može si svatko pročitavši ga predstaviti, kao bi bio plod mnienja „svegakolikoga“ pučanstva, odnosno inteligencije hrvatske nam domovine. Roditelj toga članka ogradjuje se na njegovu svršetku riečmi: „S pravimi i rodoljubivimi učitelji lahko ćemo se nagoditi, a jesmo li s krivimi proroci boj zametnuli, nežalimo ni malo.“

Doduše nije potrebno, a niti je učiteljski stališ vičan, upuštati se u znamenite polemike, al kad mu se o koži radi, a uz to ostao bi ladan, nebi doista drugo svietu pokazao, nego da mu je samomu toliko do njegova obstanka, koliko i njegovu protivniku.

U 41., 42., i 43 br. „Nar. Nov.“ našao se prvi glas proti rečenomu članku, a taj iz Krajine, a kod nas u provincijalu, barem do sada, ko da nas ni neima. Rodoljubivu obćinstvu neće dosaditi, ako i još uzčita o tegobah i zahtjevih pučkoga učiteljstva, a g. pisac toga članka neće nam zamjeriti, ako u našem razmatranju prodjemo sve točku po točku njegove razprave.

Kad bismo baš točno poznavali g. I. P., mogli bismo možda temeljitije razglobiti njegov članak, nu, nepoznavajuć mu potanko način mišljenja, hotjenja, ćutjenja i činjenja, možemo samo izvoditi neke hipoteze, za koje smo uvjereni, da se od istine neodmiču.

Prije nego se u potankosti upustimo, budi nam dozvoljeno, reći koju u obće o članku g. I. P. Pročitali smo ga dobro i pazljivo, da mu što bolje skroz i skroz u duh proniknemo, što nas na žalostan rezultat dovede, da g. I. P. nije onakav prijatelj našemu učiteljstvu, kao što si ga mišljasmo. Rekosmo žalostan rezultat, nu da se nebi pomslilo, da nas je taj članak razžalostio, ne, podnipošto, ta znademo mi, da nam „Vienac“ neće sudbine krojiti.

U obće o članku moramo izreći, da je poteko iz predsude o stališu učiteljskom ili iz osobna neuvažavanja. Što nas na tu misao dovede, jeste: što se barma nesjećamo, da smo dosada igdje u naših glasilih naišli na častno ime g. I. P., kad se radilo u ustrojstvu plaće ma koje korporacije niti contra. Jedino učiteljstvu pade ta sreća u dio!

G. I. P. svojim člankom poriče svaku sposobnost učiteljstva, da ono samostalno misli i želi, dočim kaže, da je ta želja učiteljstva neosnovana, što je ono zaželjelo biti zemaljskim činovnič-

tvom, pa i kao takovo plaću birati iz zemaljske blagajne. Učiteljstvo je po svoj prilici imalo razloga, otu želju gojiti, a na temelju svoga razloga valjda je i svoju želju svoga razloga osnovalo i nju javno izrazilo, dakle je svakako bila osnovana. Uztvrdi li nam g. I. P. protivno, tad bismo i mi mogli reći, da mu se želja „neosnovanom" smatrati mora; jer bez dvojbe je g. I. P. svoju ideju na nekakovu temelju i razlogu osnovao, inače nebi bilo logike ni s jedne ni s druge strane. Čija li je osnovana, dokazati će vrieme.

Kad-no se je traženjem primjerne nagrade učiteljskoj zaslugi, krivim putem došlo do naopakoga zahtjeva, to pitamo g. I. P., da li je on točno izpitao rad i nagradu svakoga stališa, onako, kao što je tobože učiteljskoga, može li nam na to g. I. P. odgovoriti sviestnim licem, a da sama sebe neizpusti iz omjera?

Kakav si je pojam g. pisac stvorio o svih kolikih socijalnih odnošajih i narodnom gospodarstvu našega puka, nerazumijemo, kad kaže, da bi se ovi morali u jedan mah pretvoriti, kad bi se učiteljstvu htjela plaća povisiti. Molimo g. pisca, neka nas uputi, u čem su se promjenili socijalni odnošaji i narodno gospodarstvo od to doba, što je učiteljstvo stalo dobivati svoju plaću u novcu, a ne u proizvodih; mi s naše strane neuvidjamo nikakova prevrata.

Mi barem mislimo, kad bi učiteljstvo vuklo svoju plaću iz jedne zajedničke blagajne, zvala se ona sad državna, zemaljska ili kako mu drago, da bi se time sa mnoge male i neznatne obćine, koja svoje troškove znamenitim nametom podmiruje, taj trh svalio, dočim si mnoge velike obćine bez svakoga nameta samo iz svojih prihoda troškove namiruju i još k tomu glavnice ulažu. Doista socijalni odnošaji male obćine promjenili bi se na bolje, dočim se velike obćine nebi baš na gore okrenule. Nije li prosvjeta zajednički interes države ili zemlje? Zašto onda da nebude i trošak zajednički? Zašto da mala obćina bez sredstvah bude manje prosvjetljena od posestrime bogate si obćine, je li to pravedno i razumno?! Bi li bilo to krivo, da svaki državljanin ili domovljanin prinosi razmjerno jednake žrtve za prosvjetu države ili zemlje? Nebi li tad imale mnoge obćine školu, koje su sad bez nje, a bili se socijalni odnošaji okrenuli na zlo, a narodno gospodarstvo bi li tim propadalo? — Sudite! —

*

G. I. P. kobi u tom povredu obćinske autonomije, kad bi se učiteljstvo emancipiralo na činovničtvo državljansko ili pako nazire u toj frazi neku neovlaštenu oholu težnju učiteljskoga stališa. Što se tiče prvoga, to bi sigurno mnoga sirotna obćina rada pregorjela i prikazala za svoje dobro mali dio svoje autonomije, a bogata bi velikodušno za dobro svoje sirote posestrime takodjer svoj dio ustupila. Doduše nije ova teorija osnovana na temelju ili diplomatičkom ili državnopravnom, ali po našem subjektivnom mnienju jest ideja praktična. — Što se tiče pako drugoga, krivo misle oni, koji u toj težnji učiteljstva možda naziru oholosti. — Učiteljstvo po svom sobstvenom osjećanju prama današnjemu duhu vremena i prama svomu intelektualnomu naobraženju, a zatim poradi socijalnoga odnošaja prama neukomu žiteljstvu obćine, bi moralno prisiljeno, zamisliti ovu težnju. Koji je čovjek od zanata, kako naši kažu, bit će živo osjećao, koliko je potrebno učiteljstvu ugleda i autoriteta da može djelovati na um i ćud svojih obćinara, bez toga jalov mu je posao. — Značaj obćinskoga činovnika nije u položaju, dati mu potrebni autoritet; ta znadete sami, što naš seljak drži do učitelja. Mislite li se stvoriti u dobu pred petdeset godina, a tu ćete si naći učitelja, kojim nije stalo do značaja ni obćinskoga ni državljanskoga činovničtva. Učiteljstvo napreduje duhom vremena, a ovaj naprečac pretvara i socijalne odnošaje i narodno gospodarstvo naroda.

Nismo toliko sposobni, da prodremo u duh logike g. I. P., kojom on dovodi rad učiteljstva u savez sa radničkim pitanjem i sa zaslužbom radnika. Kakovo razmierje imalo bi se postići izmedju rada i plaće radnika, dok bi se učiteljstvu plaća povisila, nerazumijemo. Nu protumačili bi si to jednostavno ovako: Koliko bi morao imati plaće rudar, koji vazda s pogibelju života težak posao pod zemljom obavlja ili koji naš primorac, razbijajuć i obdjelavajuć kamen kod željezničkih gradnja. — Ako to stavimo u razmjer sa radnjom učiteljskom, to bi onaj prvi morao dobiti plaću, neznam ni kakovu, dočim bi učitelj zavriedio možda plaću onoga radnika — a koliko bi po tome razmjerno g. I. P. zaslužio — sudite.

To bi bilo pravedno i materijalno razmjerje, za kojim će badava g. I. P. težiti, „dok bude svieta i vieka“. Oprostite, ovako si je naš slabi razum ovu stavku tumačio.

G. pisac, istina, kaže, da prema sadanjemu narodnomu gospodarstvu nemože govora biti o razmjernoj zaslužbi pojedinih radnika i pravednoj nagradi svakoga pojedinoga posla. Nu pitamo mi g. pisca, zašto baš on učiteljstvo uključuje u to pitanje? Nije li bilo dovoljne prilike, povesti to pitanje, kad-no se je radilo o povišenju plaće županijskih činovnika i profesora? — Zar ovi stališi nisu mogli o dosadanjoj svojoj plaći obastati, jedino pučko učiteljstvo da može; samo za ove stališe bilo je načina u sadašnjih okolnostih hrvatskoga naroda, da su jim se plaće povisile; samo za pučko učiteljstvo, da jih neima? G. I. P., dajte nam razloga o tome?! Jesu li se promjenili socijalni odnošaji hrvatskoga puka? Je li narodno gospodarstvo udarilo drugim putem? Odgovorite po pravu i pravici. Čudne li prednosti za pučko učiteljstvo!

Da i mi na manje svedemo ovo ogromno pitanje, to uzimamo za podlogu naše daljnje razprave ponajprije stavljeno pitanje g. pisca: „Može li hrvatsko pučko učiteljstvo bar za nevolju obastati o svojoj današnjoj plaći?

Ponajprije molimo odgovor na ovo: Nisu li mogli oni stališi, kojim je evo u najnovije vrieme plaća povišena, bar za nevolju obastati o svojoj prijašnjoj plaći? Može li nam g. pisac, kao mudar i pametan muž, kakova ga scienimo, prema svojemu izrazu za nevolju na ovo pitanje po duši odgovoriti ovo: Stališi, kojim je plaća povišena, nisu ni za nevolju mogli obastati o svojoj prijašnjoj plaći, no pučko učiteljstvo može, mi se tada do crne zemlje klanjamo g. I. P. i oporičemo sve, što do sada rekosmo.

Taj izraz g. pisca „bar za nevolju“, kako nam se bar čini, skroz je materijalne naravi, čudo, da se još neposluži onom šaljivom ironijom „Napredka“ u „Priskoku“ na st. 5. kano receptom načina učiteljskoga življenja. Neznamo kojega i kakova učitelja uze si gosp. pisac za uzor, kadno je svoju razpravu gradio; kad bi taj uzor pozvnavali, mogli bismo se možda lasno doviti, u kakav socijalni položaj postavlja učiteljstvo g. I. P. prema drugim stališem; kad bismo to znali, lasno bi si tad i složili razmjer, po kojem pučkomu učiteljstvu nije od potrebe povišenje plaće — da, možda još umaljenje. Kad bismo dakle znali taj razmjer, kako rekosmo, mogli bi možda i gosp. pisca izpričati.

— Ko što svaki stališ napreduje s duhom vremena, tako isto i učiteljstvo, a nemanje i naš seljak. S tim napredkom rastu i potrebe, a s ovimi troškovi, ove namiruje promet, industrija itd. Gdje toga neima, tu je nazadak. A Vičete „napred". — A mi velimo za nevolju! — Dokle će te plaće učiteljstva biti za n e v o l j u, po njih će Vam biti narod prosvjetljen za n e v o l j u, a tad hrvatska domovino razplini se za n e v o l j u medju svojimi susjednimi narodi, ako te izbavi za n e v o l j u g. I. P.

Ako hrvatska domovina bude samo za nevolju plaćala svoje učitelje, to nesmije zamjeriti, ako sbilja, kao što već rekosmo, bude učitelja samo za nevolju. Ta neuvidjate li, da mnogi, koji je okusio sladkoga učiteljskoga krušca, pa ima izgleda samo za drugu sličnu subsistenciju, ostavlja učiteljstvo, te se laća drugoga zvanja, pa to Vam nisu možda učitelji nesposobni, već baš ponajvrlije učiteljske sile odtudjuju se tomu stališu, a to s toga, što nesposobni za nevolju obastaju o svojoj plaći, a sposobni po svom značaju i naobraženju stavljeni u drugi socijalni položaj ni za nevolju nemogu bez povrede svoje samosvjesti i značaja ovim primjerno živjeti; s toga se i ori medju učiteljstvom kobni glas: „Ako samo možeš, laćaj se drugoga starliša." To Vam je plod nedostatne subsistencije i školskoga sustava. Čitao sam u nekih novinah od g. 1857., da u Frankfurtu krojači imadu jednu do dvje hiljade plaće, pa jih je još težko dobiti. U Londonu, kaže se, da dobiju i šest hiljada, dakle koliko i koji ministar u maloj državici; ergo, učitelji! Corpus juris za peć, pa iglu i nožice u ruke!

G. pisac vrlo je učtiv, dočim necjeni pučkoga učiteljstva nimalo manje od učiteljstva srednjih ili čak visokih škola, ali kad bi samo bio i tako darežljiv, eto ti mecenata, učiteljstvo! Ta razumijemo mi takovu udvornost, ali Vam je to „sve za nevolju".

G. pisac iztaknuo je nadalje, da pučko učiteljstvo želi biti ravno „profesorom". Ovu želju razborito pučko učiteljstvo nikad gojilo nije, a još manje, da mu se tim plaća povisi za 20% doplatka. Čudne li poboljšice! Od 315 for. došao bi tad učitelj na 375, veseli se učiteljsvo pa gladi bradu!

Nu pustimo tu malenkost, pa idemo dalje.

G. pisac kaže, da se ota želja nebi imala sve dotle protezati na 20%, dok oni bar djelomice neumalje prevelike postotke,

kojimi se od drugih učitelja razlikuju u svakakvu znanju. S naše strane čast i priznanje štovanomu učiteljstvu srednjih i višjih učiona, ali neznamo, kakav pojam ima g. I. P. o napredku jednoga i drugoga učiteljstva. — Bila bi drzovitost pučkoga učiteljstva, hvastati se, da je ravno učiteljstvu srednjih i višjih učilišta u svakakvu znanju, nu častno napomenuto učiteljstvo bit će s druge strane pravedno, te će priznati, da pučko učiteljstvo nije upravo u onom primitivnom stanju, kako ga je g. pisac predstavio. Po logiki g. I. P. imalo bi se učiteljstvo pučkih škola iz normalnoga stanja svoje sadanje znanstvene naobraženosti za mnogo i mnogo postotaka primaknuti do naobraženosti učiteljstva srednjih i viš jih učilišta, kad bi istom zavriedilo 20% doplatka. Da budemo pako pravedni i dosljedni, pitamo mi gosp. I. P., može li on po svjesti i duši svojoj nam dokazati, da se je učiteljstvo srednjih i višjih škola, iza kako dobi 20% doplatka, barem i za toliko postotaka uzdiglo u znanstvenom naobraženju; — dokaže li nam to, čast i poštenje njegovoj logici!

Još molimo g. pisca, u kojem pogledu on sudi, da se pučko učiteljstvo nebrine toliko za duhovne potrebe školarstva, koliko za materijalno blagostanje, a u koliko se više razmjerno brine učiteljstvo srednjih i višjih učilišta. Pa znajte, ono učiteljstvo, koje se brine za materijalno blagostanje, brine se bome i za duševni napredak, ta toliko je razborno, da ako se učiteljstvu materijalno stanje poboljša, da se neće tad gledati, tko je učitelj za nevolju, već koji je sposobniji. Što se toga tiče, to nam je sviest posve mirna, a jeli Vaša?

Istina je, da se po naših novina razliežu često glasovi o slaboj dotaciji učiteljstva, nu s kojega razloga Vi, g. I. P., velite, da je sve ono, što se govori o stradanju, pretjerano, neznamo. Kakav li si pojam stvarate o stradanju, nerazumijemo.

Dok nevidite osušenu kožu postradala učitelja, dotle valjda nećete vjerovati, da učiteljstvo strada. Prosjak strada, kad neima suha krušca; seljan strada, ako neima k suhu krušcu i prikladna smoka i potrebne odjeće, a učitelji i svaki naobražen čovjek strada, ako neima dovoljnih sredstva za namirenje svojih zvaničnih i staliških materijalnih potreba. Smatrate li Vi učiteljstvo prosjačinom, to je ono bogato i prebogato; smatrate li ga naobraženom i inteligentnom klasom, to ono bome oskudjeva i strada; za ovo

imadem razloga i dokaza. Mi priznajemo žrtve, kojih je naš puk dovoljno prinesao na žrtvenik prosvjete, no nemožemo se in genere pohvaliti onom privrženosti puka, kojom nam g. I. P. laska; a nije ni čudo; kako da nam bude neuki puk privržen, kad nas drugi preziru?

G. pisac pošao je stranputicom, kad iztiče, da ono, što pučki učitelj na selu dobiva vriedi 700 for. Tude ste, g. uredniče „Vienca", pravili račun bez krčmara. Vi ste zaključak stvorili a minori ad majus, a ne po pravilu iz većine. Izpitajte točno dotacije učiteljske, pa ćete vidjeti, koliko ćete jih naći sa 700 for. Naći ćete, iznimaka i sa više od 700 for. — Pa zar da ona ostala većina slabo dotiranih manjini za volju strada i kuburi, bi li to bilo pravedno?

Vi računate po gradskoj cieni, a ja Vam kažem, ono, što po Vašoj gradskoj cjeni iznaša 700 for., iznosi po mojoj seoskoj 300—600 for. a zašto? — Sve, štogod trebate za živež, dobijete u gradu jeftinije nego na selu. Hoćete li na selu govedine, prevari Vas kod vage, pa dobijete zločesto meso; hoćete li kakove kolonijalne robe, morate platiti više deset, pa i više novčića od funte; želite si dati sašiti pristalu odjeću, morate se odvesti u grad, a to bome novca stoji; sve ovake malenkosti moramo Vam skuplje platiti nego Vi u gradu; od mnogih drugih niti nogovorim. Kako da mi sad računamo po cieni gradskoj?

Da se opet povratim na Vaših 700 for. Iz kojega sela uzeste obrazac, to neznam, nu kažem Vam, da veći dio naših seoskih školskih dotacija nenadmašuje ni 450 do 500 for., uzevši sve skupa 315 for. plaće, stan drva i vrt. Uzmite sad, da je to odmjereno po mjerilu gradskom, ali se po seoskom, kako prije rekoh, živjeti mora. Pitam Vas sada kao računara, može li otac sa ženom i sa sedmero djece sa 450 for. pošteno kao učitelj živjeti? Mogao bi Vam jih sijaset navesti, koji si nisu kadri ni u svetac kupiti zalogaj govedine, a po odjeći nebiste jih razlučili možda od mjestnoga kovača. Jesu li ti ljudi krivi, što se nemogu sa svojih 315 for. stalne plaće povesti za onimi, koji po Vašem računu imadu 700 for.? Jesu li ti ljudi krivi, što jih sila uklanja školskoj radnji i prigoni za drugimi poslovi, samo da si sami subsistenciju poboljšaju? Hoće li ti ljudi biti prosvjetitelji naroda koji u siromaštvu i bjedi svoj posao bez svakoga oduševljenja

obavljaju? Jesu li ti ljudi krivi, što jim neima „ni za nevolju“ napredka? Ili ste Vi krivi, koji kažete, da „za nevolju“ može pučko učiteljstvo obastati o dosadašnjoj svojoj plaći — ta dodjite k sebi! —

Moram Vam natuknuti, da to, što su nekoji učitelji bolje dotirani od drugih, proiztiče iz njihove orguljaške službe, te taj suvišak dobivaju u naravi, kao milostinju, što veoma škodljivo djeluje na njihov pedagogično-didaktični položaj u obćini; pa se to mora prvim preustrojstvom školskoga sustava organizirati, te će možda tada i taj suvišak učiteljstvu odpasti. Što pako gosp. I. P. navadjate zemljišta, to Vam samo u kratko kažem, da ako razumijete praksu, bit ćete dovoljno osvjedočeni, da ota zemljišta svjestnomu učitelju nenose toliko koristi, da se ovdje i spominje, jer biti učitelj u školi i ratar na polju, neda se u jedan pojam spojiti. Želite li, mogu Vam potanje dokazati, da imam pravo, no radi kratkoće to prelazim.

Da se stanje učiteljsko poboljša, trebalo bi prije izpitati, kako ono stoji u drugih država, kaže g. I. P. Na ovu ćemo u kratko ovu: Kad bi g. I. P. uzporedio bio kulturni stepen našega naroda s drugimi susjednimi narodi, pa kad bi on na um uzeo, od kolike je važnosti po obstanak hrvatskoga naroda, da što prije u kulturi dostigne svoje susjede, govorio bi drugačije. Kultura razvija se sadanjom snagom u drugih naroda kroz stoljeća, a evo u nas istom kroz nekoj desetak godina. Nećete li doskora u neuku puku uzgojiti narodnju samosvjest poput inih naroda, a to si pripišite sami, ako Vam hrvatski narod narodno propadne. Narodi su pred Vami a Vi podvostručite korake, pa radite ne po tudjem kalupu, nego na svoju ruku. — Dokle nepoboljšate stanja učiteljskoga, dotle će Vam se i najvrlije učiteljske sile odtudjivati. — Odgovor na drugo pitanje razpravit ćemo drugi put.

Gosp pisac I. P. neće nam valjda u grieh upisati, što se za svoje borimo, a nadamo se, da će tko još koju u tom pogledu reći. Mi s naše strane pako tim se tješimo, da ćemo se s čovjekom značajnim, kao što je g. I. P., lako nagoditi.

M. C.

Umišljeni put u svemiru.

Iz prirodoznanstvenih pučkih spisa A. Bernsteina preveo Gjuro Ester.

(Nastavak.)

Dalje putne sgode i nesgode.

Dva su još slučaja, gdje nam priznati valja planetu Veneri, da zemlju nadkriljuje, akoprem se to nemože uračunati u njegove zasluge; svemu bo je tomu uzrokom njegovo do sunca bliže stanje.

Razsvjeta i grijanje, koja su, kako iz izkustva znamo, u svakom gospodarstvu od velike važnosti, u kućanstvu sunčanoga sustava osobitog načina razdieljenje imaju. Sunce razsvjetljuje i grije površje blizu planeta upravo četiri put jače nego površje drugoga planeta, koji je od njega još jednom toliko odaljen.

Kad je dakle koji planet od sunca triput dalje od drugoga, to će taj tri put dalji planet devet put (3×3) slablje ogrijan i razsvjetljen biti. I tako ide stvar sve dalje, pak je tako istinita kao j e d a n p u t j e d a n, koji je, kako znamo, najnepobitnija istina na svietu. Čim je dakle Venera samo 15 milijuna milja od sunca daleko, to se posve lasno proračunati dade, da je po tom na Veneri dvaput tako svjetlo te dvaput tako vruće kao na zemlji.

Koga je sada volja, navratiti se malo na Veneru, tomu valja pripravnim biti na razsvjetu onakovu, kakova bi kod nas bila, da nam dva sunca na jednom sviete.

Za jasne sunčane svjetlosti već smo i na zemlji prinuždeni, šetajuć po prostu polju, da oči zatvaramo; kako bi nam se gogodilo, da se ta svjetlost podvostruči, o tom zaista neimamo prava pojma. Promislivši k tomu još, da je toplina krvi čovječje jednaka po prilici s toplinom, koja u vrućih predjelih vlada, pak uzamši po tom mogućim, da bi stanovnici planeta Venere dvostruku toplinu krvi imati mogli, kakova se nalazi u vrućih predjelih na Veneri, to nam unapred reći valja, da će polag toga krv Venerinih stvorova do 60 stupnjeva imati, te da bismo se mi zemljaci prema njim upravo toliko mrzlo susrietali, u koliko po prilici u tom pogledu stoje uzpored s nami žabe i zmije.

Kako godj bi nas i bila indi volja, da se na umišljenome našem putu svratimo malko na Veneru, tako isto i priznajemo, da nam, baš da je i moguće, prelazi volja na poduzeće takovo. Makar i jest s gledišta zviezdarskoga Venera mnogo slična zemlji,

to će isto tako odlučno drugojačiji biti ljudi i životinje na njoj. Stvoreni za dvaput tako jaku svjetlost i za isto takovu toplinu mogli bi se sigurno vrlo lasno ugrijati, spazivši nas hladne ugrjelice, pak ako na um uzmemo još i to, da je naša mati zemlja njekad, dok još vruća bijaše; žabe velike kao današnji telići, guštere poput naših volova, ribe tolikimi vratovi, da ptice u zraku proždirati mogoše, a mirnih travojedaca radjala takovih, kojim pojedini zub velik i širok bijaše kao u nas danas hljebac po 10 novčića, — uvaživši sve to, mnijemo, da bi previše držao svaki do mašte naše, kad bismo se iz puke znaličnosti tamo nastaniti kanili. —

Budi nam dakle dosta, što možemo s nedaleka pozdraviti Veneru; ovaj bo planet krasno izgledje. Od njega smo do po prilici 100.000 milja udaljeni, te nam se ukazuje već do sedamput tolikim kao što vidimo mjesec sa zemlje. Svjetla je toli jaka, da nam je moguće promatrat ga uz najsjajnije svjetlo sunčano, što nam čitatelji slobodno vjerovati mogu, uvjeriti bo možemo jih, da dobro oko i sa zemlje već Veneru danju vidjeti može, kad se u povoljnom položaju za to nalazi.

I tako pozdravljajuć ovu ljubeznu zviezdu, velimo još samo to, da se varahu gospoda zvjezdari Fontana, Kasini i Šort prošloga stoljeća misleći, da oko Venere njekakav mjesec obilazi, premda Fridrik Veliki toliko do toga držaše, da je nadjenuo tobožnjemu mjesecu tomu ime prijatelja svoga, zviezdara d'Alemberta. Nu vendar pozdraviti nam valja Veneru uz primjetbu, „dok se opet vidimo“! a to će biti na 9. prosinca 1874., kada ćemo vidjeti — što i svim našim čitateljem od srca želimo — kako kao crna kruglja kroz sunčani kotur prolazi. Tko bi zakasnio na tu igru, čekaj strpljivo do 6. prosinca 1882., kad će se isti komad opetovano davati. Tko bi i taj rok promašio, zaigrao si, ako ti nebude živjeti do godine 2004., kad bi sa našom unučadi na 8. lipnja riedkom se tom igrom nasladjivati mogao.

Put pod noge, pak dolazimo sve bliže te bliže suncu. Ognjevita ta kruglja svedj većom postaje, svedj jače svieti i svedj više ti blište oči od nje. No još jedan nam je slučaj opisati; blizu bo sunca, samo 8 milijunah miljah udaljeno, leti planet Merkur naokolo njega. Merkur je najmanji od velikih planeta, a nije za mnogo veći od mjeseca. Tako ga blizina sunca sakriva, da je

glasoviti Kopernik još na smrtnoj postelji žalio, što ga nikad nevidje. Oko sunca prolazi radi blizine i privlake njegove (sunčane) vrlo brzo, te provali do $6^1/_2$ milje za jedan hip, i s toga svrši godišnji svoj put za 88 dana.

I Merkur jest očevidno zrakom obkružen, ali da ga posjetimo, nevuče nas baš jako želja; na njem bo 7 put je jasnije i 7 put vruće, a to nije malenkost. Šetajuć za sunca tuj bismo vrućinu od 200 stupnjeva podnositi imali, vrućinu toliku, da bi nam se olovnata i kositrena puceta na haljinah raztalila, što sigurno nije ugodno. Ako pako tuj ima ljudi, to moraju da su od kreča ili kremena, te veoma dvojimo, da bi nas primili mekanim, mirnim srcem.

Površje sunca.

Približavamo se evo svomu predbježnomu cilju, naime suncu, koje veličinom i sjajnim svjetlom pred nami svietli, koje maštu svih umišljenih putnika nadkriljuje.

Sa stanovišta, gdje Merkur oko sunca putuje, pokazuje nam se možna ta zviezda 7 put većega površja nego sunce i mjesec na zemlji; nu pošto se pako svedj većma te većma suncu približavamo, te nam samo njekoliko još milijuna milja prevaliti valja, da mu na površje stupimo, to se sunčana kruglja svedj jače razprostranjuje, predstavljajuć tim u svom krugu igru, o kojoj nas na zemlji najprije velebrižnimi i netrudivimi razmatranji zviezdar imenom Šwab u Desavi ubaviest dade.

Pravo uzamši, čini se, da je massa sučana ogromna, svjetlu zraku slična kruglja, imajuća privlačnu silu, koja sveukupne planete sustava sunčanoga sili, da oko njega teku, te koja još nerazjašnjenim načinom svjetlost i toplinu u sebi proizvadja, pak svietleć i grijuć na daleko nedosežnim prostorom djeluje.

Čudnovato je neprestano bibajuće micanje, štono ga na površju opažati možemo. Sunce, koje, motreć ga sa zemlje, posve gladko izgledje, ukazuje nam se, dok ga s bliza motrimo, izdrto ili zgužvano, te tamnimi točkami i finimi crtami prepleteno, koje kao troske na talogu u kovine plivaju. Ove točke i crte postaju i prestaju, kao da iz dubljine prema površju teku, tuj se pomaljaju, da za kratko vrieme opet na novo propadaju, te prelaze u dublji sloj sunčane gromade. Po tom dade se slutiti, da se sunčani parokrug neprestano amo tamo ljulja. Predstavivši si, da u

dubljini viši stupanj topline vlada, te da se po tom žračine, koje ugrijav se, laglje postaju, uzdižu, to se pomisliti dade, da se masse na površju, gdje toplinu puštaju, opet ohladne, te dakako po tom i teže postanu, pak sgusnuvši se i postavši vidljivim, u dubljinu propadaju, da opet laglje i toplije masse uzići uzmognu.

(Nastavit će se.)

Niešto o sjetvi.

Domaća radnja jednoga pripravnika II. tečaja.

(Svršetak.)

Počasimo sada vrieme od njekoliko mjesecih, pa izadjimo opet van u narav, čim nastane prvi hladnji jesenski danak, i motrimo pomno dalje veliko djelo naravi — sjetvu. Grozan vihar podigne pjesak i prah, pomješa skupa s njim tisuću sitnih zrnaca, te jih pobaca sve poprieko i posije u najzadnje i najdalnje kutiće, na najvišja i nepristupna mjesta. Tako leti lako sjemenje mnogog drveća više tisuć milja daleko, pa gdje prije ni traga nije bilo takovu drveću, dodje ono sada na vidik, — dapače na tornjevih u pukotina, gdje se liepo zeleni, da se mnogi ljudi pameću boče, neznajuć, kako je tamo dospielo.

Blaga kišica navlaži prah, koji sakriva zrnce, te tako je sjetva sačuvana u naručaju mile majke zemlje, do proljeća, dok se neprobudi i klice nepoćera.

Medjutim je marljivi poljodjelac polja pospremio, preobilati plod leži u žitnicah i štagljih, u seljaka svega dosta, sad si može malo odpočinuti i dobro se gojiti; ali Bože sačuvaj! — umoran i znojan mora svoj krušac jesti. Ooo! iii! hajd! oha! čujemo opet orača, gdje volove tjera — i za njekoliko dana, pokle je zlatno snoplje kući doveženo, sije poljodjelac raž — ozimicu po rahloj crnici.

Pa kad su polja posvema pusta, i zadnja jarina već spravljena, korun i repa (i drugo povrtelje) izkopano, tad nastane opet novi rad i za koj čas se opet veseli seljak, upravljajuć svoj pogled na zeleni usjev —; tad može snieg padati i ledit se, kako mu drago; pa snašla njega tuga il nevolja, on ipak nosi u grudih tajnu nadu, kao što nosi i njiva raž, pšenicu i nježnu repicu pod debelim sniegom i mrzlim ledom.

Veli se: „Mladost je vrieme sjetve, a starost je vrieme žetve“. Kao što je u životu za mladost, tako je i proljeće za sjetvu pravo vrieme. Mnogo šumsko sjemenje dozrieva tek kroz zimu, ili počiva mirno u kriocu mile si majke zemlje sakrito pod lišćem, dok ga proljetni vihari neraztepu i nerazasi ju po svih krajevih.

Čim seljak začuje prvo veselo ćurlikanje mile ševe, izadje opet na polje. Opet povjerava zemlji nježno sjemenje, sijuć po redu jedno za drugim; najprije raž i pšenicu, zatim grahoricu, zob i korun, proso i heldu — a i mnogo drugo sjemenje pada iz seljakovih rukuh, punih žuljeva, kao zlatna kišica u plodnu zemlju, da se povrati kao stostruki blagoslov opet u hambare i žitnice, u žepove bogataša, a iz rukuh u usta siromaka.

Tako je cieli posao seljakov — kao i svakoga čovjeka — vječiti obtok od sjetve do žetve, od nade do postignute svrhe, pa napokon i od smrti, te najtajnije sjetve čovječjega tiela do zadnje žetve, — budućega života vjernih umrli:

— U zemljice spušta krilo,
Čovjek tužan blago draže,
Nebi l' iz nje procvatilo,
Gdje nam bolji viek se kaže.

Kô što najhladnije srce u proljeće, kad se čovjek više mjesecih iz dugog zatvora opet povrati u božju narav, nehotice uzklikne, te uzhićen pogled nemože odvratiti od zelenih gajeva i usjeva, — isto tako zanese čovjeka tihi uzhit, kad promatra poslenu gospodaricu, gdje marljivo u vrtu radi. Ona sama, milena slika prebogatoga božjega blagoslova, sije opet dar božji, puna nade i pouzdanja u blagoslov nebeski. Tu ćemo opaziti rano već u Ožujku liepo uredjenu gredicu luka, tamo opet vidjet ćemo, gdje se repno, špinatovo, pršunovo i drugo sjemenje vlažnim pjeskom oli rahlom crnicom mješa i na drugu gredicu sije. Uz oto sije se opet razno sjemenje zelja. Poslje u travnju dolazi u vrućem vremenu toli okriepljujuća loćika, koja se, počam od zime kroz cielo lieto na gredica može saditi i svježa uzdržati. Zatim dodje red na sladki grašak i bob, koji se mora liepo u redu po slogovih saditi. Najviše brige i njege zahtievaju kod svakoga gospodarstva gredice za krastavce, kojim se još dinje i buče (tikvanje) pridruže. Napokon sliedi, da se s koristnim i liepo spoji, gojenje

cvietnjaka, česa marljiva i prava Hrvatica nigda zapustiti neće, pruža li joj se samo gdjegod sgoda i prilika.

Nu tu se još plašljivo i na to pazi, kad se što sije, tako se korun sadi samo kad je uštap, luk u znaku kozoroga i sve ostalo sjemenje u drugih dobrih znakovih, kao n. pr. djevice i tezulje, a osobito se na to gleda, da krastavci onda u zemlju dospiju, kad se mjesec puni, napokon se ostalo sjemenje (kao repe i zelja) smije sijati samo kad su križni dani. Za korienjače (Wurzelgemüse) su osobito opasni kozorog i rak, pokle bi repa posijana u prvom tvrda postala, a u posliednjem korienčasta. Nu to je puko praznovjerje, koje se je posvuda tako duboko ukorienilo — da i mnoga naobražena gazdarica te propise točno obdržava. *Dobrotin.*

Dopisi.

Iz brodske pukovnije. — Mili prijatelju škole! dopusti mi, da Ti jednim samo primjerom za sada nacrtam materialno stanje naših ovdašnjih učitelja i to u osobi gp. A. H. pučkog učitelja u R. On naime svoju trudno zasluženu plaću nikada uredno dobiti nemože, nego siromah mora po 5 do 6 mjeseci na nju čekati. Sada si možeš misliti mili prijatelju, kakovim veseljem može takov učitelj svaki dan u školu ići i koliko se siromašna djetčica od njega naučiti mogu, kada se sam mora ponajprije za hranu svoje obitelji u takovoj okolnosti boriti, a odkuda si još potrebite pomoćne knjige i školske listove nabavljati, da s duhom vremena napredovati može. — Uzrok toga nereda neću za sada navadjati, jer mi se neće nikoga vriedjati, nego mi je samo reći, da je za nas učitelje žalostno da se naš važni posao takovom plaćom nagradjuje. Z.

— („Pučki prijatelj" o izpitu u Petrijancih.) Dne 5. o. m. pane mi u dio preugodna sgoda, te sam prisustvovao polgodišnjemu izpitu u Petrijancih. Tom se prigodom uvjerih, da tu nije samo velika nova školska sgrada podignuta, već da je i puno mladeži mužke i ženske, koju obučava jedan učitelj i jedna učiteljica, i da ova pučka učiona vrlo liepo napreduje. Tu bo gotovo sva djetca odgovarahu izvrstno iz zemljopisa i povjestnice, a vidjela su se najljepša ručna ženska djela od najprostijih do najfinijih, te se je svačije oko nasladjivati moglo.

Slava za to školskoj obćini Petrijanečkoj i čast veleč. gosp. mjestnomu ravnatelju, g. učitelja i gospodični učiteljici!

Viestnik.

— Odbor „učiteljske zadruge“ imao je danas svoju sjednicu, u kojoj odluči visokoj kr. zem. vladi smiernu zahvalnost izraziti, što je dozvolila, da se na korist učiteljske zadruge jedna predstava u narodnom kazalištu još ove sezone dati može. — Za tim je zaključeno, da se još jedan put dugujući članovi rečenoga družtva opomenu, da svoje zaostatke čim prije namire, inače bo po družtvenih pravili prestaju biti članovi družtva a njihova sirotčad gubi pravo na podporu. —

— (Devetnajesta obća skupština njemačkih učitelja.) Slavno zastupstvo prestalnoga grada Beča darovalo je u svrhu 19. učiteljske skupštine u Beču 6000 f., c. kr. povl. nar. banka 100 for., obćina Ottakring takodjer 100 for. — Druge pako manje obćine i korporacije po 10, 20, 25 for. Svakako je to liep znak, koliko ta učiteljska skupština u gradjanskih krugovih simpatije imade.

Natječaji.

Za učiteljsku i orguljašku službu u Novoj Bukovici, s kojim je spojen dohodak od 315 for. u ime plaće, za orguljanje 25 for., 8 hvatih drva, ral vrta uz bezplatan stan, razpisuje se natječaj do 20. svibnja t. g.

Natjecatelji imadu svoje molbenice, potrebitimi dokaznicami ,obložene do gore naznačenoga roka podnieti veleč. gosp. Josipu Kršnjaviu, podarcidjakonu i župniku u Feričancih.

Na glavnoj djevojačkoj učioni u doljnjem gradu Osieku izpražnjeno je mjesto učiteljice s godišnjom plaćom od 420 for. i stanarinom od 105 for. a. vr.

Za popunu toga mjesta razpisuje se natječaj do konca svibnja 1870.

Natjecateljice imadu svoje na ovaj kr. vladni odjel upravljene i svjedočbami o dobi, učiteljskom osposobljenju, ćudorednom vladanju, dosadanjem možda službovanju i podpunom znanju hrvatskoga kao nastavnoga jezika, podkriepljene molbenice putem neposrednih svojih oblastih do naznačenoga roka dotičnomu kotarskomu školah nadzorniku podnieti.

Na kr. šumarsko-gospodarskom učilištu u Križevcih ima se popuniti mjesto učitelja za struku prirodoslovnu.

Plaća tomu učitelju odmjerena je u godišnjih 900 for. sa pravom na definitivno imenovanje po minulom pokusnom trogodištu, pravom na mirovinu i desetgodišnje doplatke.

Natjecatelji imadu svoje, valjanimi dokazi o svojoj dobi, dosadanjem službovanju ili zanimanju, zatim svjedočbom o položenu budi za više gimnazije i više realke izpitu iz prirodopisa i lučbe i dokazom o podpunom znanju hrvatskoga jezika obložene molbenice, i to oni, koji stoje u javnoj službi putem neposredno predpostavljene jim oblasti, ostali pako putem nadležne jim oblasti političke kr. ovoj dalm.-hrv.-slavonskoj zemaljskoj vladi do 15. svibnja o. g. podnieti.

Sbornica.

— G. I. N. u Ivankovcu. Brzojavni kurz neće se u Zagrebu ove godine držati.

— G. —a— u P. Priposlano moglo bi dobro biti, samo da je podpunije, izvolite i nadalje ustrajati u začetom poslu, uvjeriti ćete se, da ćete žudjeni cilj polučiti.

— G. I. S. u V. Po Vašoj želji odredili smo, te će Vam se naš list i ove godine uredno slati.

Uredjuje: **Fr. Klaić.** Naklada knjižare **Fr. Župana.** Tisak Dra. **Lj. Gaja.**

Tečaj III. U Zagrebu dne 10. Svibnja 1870. Broj 9.

ŠKOLSKI PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. za 12 mjeseci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

Najuzvišenija zadaća pučke učione sadanje dobe.

(Nastavak.)

4. Okani se svakoga mrtvila. Za diete je sve mrtvo, štogod si još u pameti zadržati nije kadro, štogod mu bez pravoga nutrnjega tumača samo kao zvuk kroz uha prolazi. Mrtvo je takodjer za diete i ono, što mu njegova ćućenja i nagnuća nadmašuje; mrtvo je, ako se diete mora štogod na pamet učiti, a shvatiti nije kadro, mrtva je svaka rieč, od koje diete stvar pred sobom nevidi, mrtva svaka razstavina, od koje diete pravi sadržaj još pojmiti nemože. Tako nije u redu, kada na pr. vjeroučitelji više puta na široko stanu štogod opisivati, kao grieh, zlo itd.

Mrtvo je takodjer za diete sve, što se malo ili ništa na praktični život neproteže. Čemu da mučimo djetcu tolikimi imeni i brojevi, koji se u povjestnici ili zemljopisu navadjaju? Dakle okanimo se svakoga mrtvila, u obće svake tamahne besjede! Ona bo je ubitačna; samo ono, što je jasno i istinito, podtiče nas k napredku i vodi do svrhe. Napokon promotrimo još peto i to zadnje negativno zahtievanje.

5. Nemojte si mučiti učenika! Ali kako možete takovo zahtievanje još 1870. godine od škole tražiti? Ta zar neznate, da je vreća, u koju su nemirnjake vezati znali, narisani magarac, koga su na ledjih prikopčana po ulici morali nositi, helda, na kojoj se klečati moralo i ostalo okrutničtva orudje davna iz škole izbačeno, ali je za to paličak i brezovača još pričuvana, nu nemaše se njom već tako hudo kao prije, kad sn znali do krvi koga po debelom mesu četkati. — Nu imade i duševno

mučenje djetce, koje je često puta mnogo gore, nego li ono tjelesno. A to je ponajprije pretjerana pažnja nad djetetom. Imade učitelja, koji bi sa svojom djetcom kao sa kakovom urom postupali, te ju niti najmanje izpred oka pustili. Nadgledanje i ravnanje djeteće mora takodjer imati svoje granice; stanovita mjera slobode je za djetcu neobhodno potrebna; u slobodi istom može se duh u svimi svojimi težnjami pravo razvijati; u slobodi može se mnogo bolje ćudoredje i nagnuće za napredovanjem razvijati, nego li u sponah mučnih, tako zvanih hodalicah. Nadalje k duševnom mučenju spadaju takodjer ćutljive počastne kazni. Gdjekoji učitelji običavaju i za najmanji prekršaj taki diete izazvati, da vani stoji ili sjedi, ili ga čak pred vrata školska izvedu, a ako je štogod više prekršilo, znadu mu štogod nataknuti na ledja i tako ga smiehu i ruglu izvrgavati. Neću reći, da se i tim sredstvom gdjekoje diete znade popraviti, kao što i otrov gdjekojemu na zdravlje biti može; ali tude valja osobito na oprezu biti. Jedan mali udarac po ruki, kojom se diete igra, ili po lajavu jeziku koristi bez ikakovih zlih posljedica; kazan onepoštenja pako uvriedi dušu i zada joj ranu, koja će težko zacieliti, tko se takovimi kaznami služi, taj zaisto ubija i zadnju volju za boljkom i čini djetetu školu odurnom. K ovomu ruglu spadaju još i radnje za kaznu dane. O tomu se je već toliko govorilo i pisalo; ali bez ikakova uspjeha, to se je uvuklo u školu kao kakova pošast. Radnja za kaznu jest rieč sama po sebi bez smisla. Radnja neka se nedaje nikada za kaznu, kao niti kazna nikada za radnju. Tko, kao diete, koj posao za kaznu raditi mora, neće mu za sigurno nikada od srca ići; pa ako bude diete moralo često za kaznu raditi, dosadit će mu i odurit će mu se svaka radnja. — Ako je posao ugodan, nemože već nikakovom kaznom biti. Njeki učitelj krasopisa dade jednomu dječaku, koji je kod pisanja neposlušan bio, da mu jednu rieč sto puta prepiše, drugi, učitelj računstva, dade 20 do 30 primjera da izračuna. Da li će se takovim načinom učenik popraviti, ili hoće li ga taj predmet u buduće zanimati? Nevjerujemo! Ali kojim načinom to nadomjestiti? Radnjom, ali podnipošto nevalja djetetu kazati, da za kazan radi. Učitelju je reći: „Žao mi je, ako tako budeš radio, nećeš posla dogotoviti, pa ćeš morati poslje škole ovdje ostati i s mojom pripomoćju zadaću dogotavljati. Učitelj neka zatvor na-

zove pomoćnim vremenom, pa neka i sam kadkada ostane u školi kod takove djetce. Dakle se tu radi samo o nazovu? O, već se je toga mnogo u svietu dogodilo, da je kakov stari nazov, ime ili nespretno označenje, koje se često kao kakovo prokletstvo stvari drži, te ju utamanilo. Ali, mi bi se jako varali, kada bi samo kazan onepoštenja, radnje za kaznu, za duševno mučenje držali. Imade učitelja, koji siromašnu djetcu još većimi zadatci muče, nalažuć joj, da se toliko pjesama, poslovica, crtica na pamet nauče, da jim predugačke zadaće rieše; pa što po tom polučiti znadu? — Nadalje imade učitelja, koji se u svojoj pedanteriji i zadaviti znadu tako, da se s vremenom u nadute samovoljnike pretvore. Takav sitničar postane lahko mrzlovoljavcem, komu se nikako nedade ugoditi, koji i najbolje izradjenu zadaću kudi i svaki učenikov potez kritizira. Tako strogi sitničar mogao bi možebiti dobar biti za kakov veleduh, ali za djecu podnipošto. Svojim neprestanim kudenjem i posprdnim karanjem (što kod takovih ljudi nikad nemanjka) djeluje kao kakova pošast na djetcu, ono gubi štovanje samoga sebe, i volju k napredovanju; njegovomu je naobrazbenom nagnuću korenje obamrlo.

Još nam je u ovom poglavlju napomenuti i one učitelje, koji su pristrani. Još dan danas imadu gdjekoji svojih ljubimaca, koje tobože nježnosću svojom nemogu dosta da obsipaju, a uza to pepeljuhe, koji njihovim ljubimcem za volju krivicu trpjeti moraju, koji samo mrvice ljubavi mjesto podpune ljubavi dobivaju, kojim nikada nikakova čast u dio pasti nemože, ali ako bi u zao čas štogod sakrivili, eto podpune strogosti i kazni vrhu njih. Ovakova privrženost imade svakojakih zlih posljedica: zavist se probudi proti onim učenikom, koji su povladjivani, česta napadanja na nje, nevjerovanje u učitelja, često i mržnja; ali po najveća šteta je ta, što djetca, s kojom se pristrano postupa, volju k nauku sasvim izgube. Tako je njeki učenik marljivo polazio risanje i s osobitim veseljem risao, ali kada opazi, da je učitelj prama njemu mrzal (baš kad bi i najbolje risao) dočim je prama drugim sasvim prijazan znao biti, izgubi sasvim volju za risanje, pa se radje poprimi druge struke podvostručenom marljivošću. Tako se je dogadjalo i drugim mu suučenikom. Dakle nemojte mučiti djetce privrženošću! Sada ćemo odgovarati na pitanje: kako

imade učiona nastojati, da se u djetci uzbudi nagon za napredkom, pozitivnimi zahtjevi.

1. Izaberi si iz svakog učevnog predmeta samo ono, što je najzanimivije! Imade nas još jako mnogo pedagoga, koji s temeljitosti stradaju, naime s temeljitosti obučavanja djetce. Oni predaju učevni predmet što najpodpunije, pa se gotovo srde, ako su samo koje dielce izpustili, što su nakanili predavati. Ovi se neka sjete rieči trijuh glasovitih pedagoga. Weiss veli u svomu glasovitomu djelu: „Ueber die Nothwendigkeit und die Erfordernisse eines einfachen und zugleich wirksamen Lehrsistems in den Volksschulen“. Obuka ako hoće, da svekolike sile učenika, kao ćuvstvena razborita bića, za samostavnost i vrlinu života pripravi, neka nastoji, da vazda ćud kao središte svih duševnih sila i njihovih proizvoda podtiče i u podpunoj djelatnosti uzdrži. To pako biva po tom, kada se svagdje tvar samo sredstvom vrle naobrazbe drži. A Graser kaže: Kako postupa narava kod svojega obučavanja? ona neobučava; ona samo podtica na samouku. Neka tako i učitelj nuka učenike si, da dalje razmatraju! Najvrlije pravilo za učevni predmet neka nam bude: Traži postupnost životnim nagonom u naravno uvišujućoj se pohlepi za znanjem!“ *)

Curtman veli: Znanost dosiže dalje nego li škola; pučka škola može samo sastavke koje znanosti protumačiti. Zakoni znanosti jesu podpunost i pouzdanost; nastava se pako ima ravnati po potreboći i po silah onoga, koji se uči“. Ako ovi muževi imadu pravo, tada ćemo sigurno na to doći, da učitelju nije treba znanosti predavati od A do Z, nego zanimivim tvornim gradivom znatiželjnost, u obće duševne sile učenika uzbudjivati i pitati. Da se to poluči, valja osobito na ovo dvoje paziti: Prvo, mora učitelj, kad predaje, gradiva dovoljno imati i prikladno izabirati, za tim mora skroz djeteću dušu spoznavati; on mora znati, što će diete više zanimati, u čemu živi, što mu je bliže, što laglje promozgati može itd. A to će mu uz psihologičku nauku i uz razmatranje djeteće naravi najbolje znati vlastita njegova mladost pripoviedati.

*) Noviji pako njeki pedagog veli: Obuka mora nastojati, da osobnoga uzorčovjeka, kojega si svako diete u grudih nosi, razvije, prosvietli.

Ono „γνωθι σ' αυτον“ mora učitelj i na prošlost protezati. Poznavaj se ne samo po tom što si, nego i po onom, što si bio! Kada se učitelj tako oboruža, neće mu težko biti n. pr. iz poviesti ono uzimati, što će osobito mladež zanimati, on će znati toliko čovječanskih krieposti i opačina navadjati, koje će si diete tako zapamtiti, da će se jih kroz cieli svoj život sjećati, te uz krieposti prianjati, a opačina se čuvati znati. — Neće se učitelj, kada o zemljopisu govori, još staroga šlendrijana držati, te toliko vremena potrošiti, da djetci toliko imena gradova, rieka, broj stanovnika itd. u glavu zatuvi, nego će svoje gradivo liepo na putovanja razdieliti, na kojih će se djetca sa narodnimi običaji, sa liepotom naravi i raznovrstnimi proizvodi upoznati moći. Razumije se samo po sebi, da neće biti moguće učitelju na tom putu sve pojedinosti izpripoviedati, ali će se diete u jednoj uri, kada se kaže: „Danas ćemo iz Varaždina u Zagrèb!“ više zanimati, nego li kada mu stanemo svakojake malenkosti koje države nabrajati. Jasan pregled one okolice, kojom kanimo putovati, ima svakako učitelj prije razjasniti. Iz naravopisa uzima učitelj one slike, koje su za praktični život najpotrebitije, i koje se djeteta najbliže nalaze. Nijedan se dječak neće sriedstvom okostnice od biljarstva ili životinjarstva sprijateljiti s naravju, ali ako mu život samo jedne mušice znadeš točno opisati, kako se ona u svih svojih osobninah ukazuje, tada ćeš od njega sigurno, ako ne naravoslovca, barem prijatelja životinjarstva dobiti tako, da će svoja opažanja vàviek nanj svraćati. Pomislimo na književnost! Tude misle mnogi učitelji, da su Bog zna kakova čudesa počinili, kada su djetcu tumaćenjem poetičkih uznešenja dugočasili, a nepomisle, da su baš tim djetci svu nasladu poetičku odurili.

Takove težke pjesničke uzhićenosti pustimo na stran, pa se zadovoljimo prostimi, djetinskimi, shvatljivimi, a tih, hvala Bogu, imademo na izbor. Ako smo djetetu takovimi pjesmicami, koje dakako valja ozbiljno razlagati, da joj djete pravu krasotu shvati, nastojali pjesničku žicu uzbuditi, tada će ono sámo malo po malo težiti, da u svetinju naših pjesnika zaviri; ono se nije dugočasilo u predvorju, u koje ga učiona uvede, ono stupa s veseljem pripravljeno u pravi hram njihov. Mogli bi se sada i na druge struke obazrieti i kazati, kako n. pr. matematikerom nije samo suhoparne forme uvježbavati, nego je valja zanimivimi i iz života uze-

timi primjeri ogrijati iliti začinjiti, tako niti risar nesmije samo forme geometričke tjerati, nego mora s vremenom djetetu i takovoga šta dati, što će djetetu duh uznijeti, uzbuditi moći itd. Nu nije tomu ovdje mjesta samo to potanko razvijati, nego nam valja još jedan prigovor razjasniti. Veli se: „Na taj način pretrgava se nauk, pa se ništa temeljito neuči!“ Iz izkustva možemo kazati, da smo već njekoliko sistematičko obučavanih učenika imali, pak smo se osvjedočili, kako jim je raztrgano i razkomadeno njihovo predtečno znanje bilo; sistematično obučavani razlikuje se od ovog samo u tom, što ovaj nastoji, da si sve svoje pukotine izpuni i izpravi, dočim bi prvom to deveta briga bila. Mojsievu palicu dakle mora učitelj u ruci imati, da je kadar iz svakoga učevnoga predmeta, makar on bio sama gola pećina, život i okrepu izbijati. Da onaj, koj predaje, sam za ono, što predaje uzhićen biti mora, razumieva se samo po sebi. Ako si dakle nakanio nagnuće za naobrazbom u djetce uzbudjivati, a ti joj predaji samo ono, što ju zanima i to zanimivo.

(Nastavit će se.)

Poljsko gospodarstvo i narodna učiona.

Dočim o poljskom gospodarstvu govorimo u ovom listu, koje mu je samo ta namjera, da se naše narodno školarstvo podigne, to mislimo osobito na pučke učione. Većina učenika, koji se tu podučavaju, posvećuje se gospodarstvu; oni izlaze iz učione, uzev motiku ili plug u ruke, odmah u praktični život, a malo kojemu sreća posluži, da bi se dalje u toj struci na kojem višem zavodu izobraziti mogao.

Stoji dakle samo do učitelja, da u toj struci što revnije djeluje. Osim svoje naročite zadaće, što imade naime upućivati učenike u počelih najpotrebitijih znanosti, nastojat će vjeran učitelj još i o tom, da je pripravi praktično za budući život. Pa ako se i nemože poljsko gospodarstvo naučati u pučkoj učioni kao poseban predmet, to ipak u toj stvari mnogo može učiniti revan i vješt učitelj. Mnoge zaokorjele i smutljive predsude može on tu svladati; starog šlendrijana odstraniti mudrim, dobromislećim i razboritim savjetom, te tako za razvitak i napredak poljskog go-

spodarstva, stočarstva, voćarstva, vinogradarstva i pčelarstva mnogo doprinieti. Pomislimo samo, kako netrpi naš narod gospodarstvenih strojeva, kako tvrdokorno teži za starim nepraktičnim trojakim gospodarstvom, to se napokon sve odstraniti mora, ako hoćemo da se shodnih gospodarstvenih načela poprimi, ako u obće želimo, da se seljački stališ podigne. Pučka učiona je seljakom škola za cieli život; ona jim mora nastojati, da iz glave izbije onu: „Moj ćaćek i moj dedek su takaj tak delali, pak su vendar dobro živjeli i svega dosta imali.“ Osobito zrelijim učenikom valja predočiti, da su zahtjevi sadašnjosti sasvim drugi, nego li su oni u prošlosti bili — da je veći proizvod tim potrebitiji, što su se osebne potreboće znatno povećale. Moramo jim jasno predočiti, da ta „dobra stara vremena“ nisu bila napredna, da jim je poreklo odanle, gdje nije još nikakve obrtnosti bilo. Primjerâ imademo za to sijaset, kojimi možemo učenikom predočiti, da je to puka priča „stara dobra vremena“, te da zahvalno priznati moramo blagodati današnjega napredka. Koli liepo i široko polje pruža se tu revnosti pučkog učitelja!

Njeki veoma vješt učitelj, imenom Th. Vernaleken, kaže u jednom svojem spisu: „Kad na selo dodjem kojemu učitelju, to zavirim ponajprije u njegov vrt, da ga uzmognem spoznati i prosuditi ga. Idemo dalje. Pogled na poljane (oranice), koje se prostiru oko sela, obavieśćuju nas o inteligenciji vlastnikovoj, a po tom sudimo vrstnost učione, koja uzgaja takove gospodare.“

Učitelj svojom inteligencijom podiže i svoju okolicu, jer revno stvara i unapredjuje, te znatno upliva svojom opreznošću i svojim duhom na blagostanje školske obćine; pa si pribavlja još uzato nutrnjom samosviešću zabavu i veselje, dà, što je još više, on će si steći svojim stvarnim djelovanjem štovanje i ljubav ob ćine, te će ga tim radje svojim saobćinarom smatrati.

„Što ljubimo, to činimo,
O tom rado viek sborimo.“

Tu staru poslovicu nalazimo kao svetu istinu u najvećem stupnju kod dobrih gospodara. Zadružne misli gospodarstvom se bavećeg pučanstva sjedinjuju se ponajviše u njihovoj okolini i

oko njihove osebne radnje; učitelju je pako boraviti ponajprije u tom sboru, dapače, on je sliedom svoga djelovanja na to pozvan. A o tom nam nije ni sboriti, u koliko će se brže i vrlije pouzdano sdruženje sklopiti, ako nepočme učitelj svoje djelovanje visokimi frazami, ili ako se odviše nepovisi, — nego odmah riečju i činom, i to pouzdanom rukom prihvati uz njihov djelokrug. Naskoro će se sklopiti uzka sveza medju učionom i obćinom, na korist i boljak obijuh, a još više za učiteljevo dobro. Umje li se on razborito stvari i pravim načinom poprimiti, to će si pribaviti naskoro i nehotice veliku poslušnot u obćini, koju na znatan probitak svoje učione upotriebiti može.

Učitelju se nesmije vrtjeti po glavi predsuda, da je poljsko gospodarstvo toli nizki obrt, da bi ono trebalo posebne vježbe (prakse); da bi ga druženje sa poljodjelci nižjeg reda snizilo; da to u njegov djelokrug nespada, dapače da bi po tom njegov ugled mnogo patio i druge slične trice.

Odkako su njekoji na tom poslu raditi počeli, povišeno je poljsko gospodarstvo na znanost. Pa u istinu ono i jest znanost. Nijedan obrt, nijedna radnja netreba za umnu upravu toli mnogostrane i vrle znanstvene poučnosti (theoreme), koli gospodarstvo. Sveobće siloslovje, lučba, tloznanstvo (tlehoznanstvo, Bodenkunde), biljarstvo, životinarstvo itd. neobhodno potrebite su znanosti za gospodarstvo. Dakle je uzvišena i plemenita, a podnipošto ponizujuća radnja za učitelja, kada joj se posveti. Nu za njega je tu još i drugi probitak: on se naime sve više i više usavršava razmatrajuć narav u njezinih pojedinostih i liepom njezinom skladu *). Na svršetku napomenuli bi još i ovu: učitelj neka nastoji, da se pridruži gospodarstvenim družtvom, ako mu je samo iole moguće i sgodno; tu si on može nauka pribaviti, i opet druge podučavati i uputjivati, i tako si steći njeki upliv u kotaru, u kojem djeluje. A to mu je doista najnuždnije u sadašnjih okolnostih. Što se pako nas tiče, nastojat ćemo u toj struci svoje doprinašati. Pridržajemo si dakle razpraviti u sliedećem broju pi-

*) U tom pogledu doniet ćemo takodjer jedan članak, gdje se u obće razmatra narav.

tanje: „Kako bi morao i mogao učitelj u gospodarstvenoj struci blagotvorno i koristonosno djelovati?“

Umišljeni put u svemiru.

Iz prirodoznanstvenih pučkih spisa A. Bernsteina preveo Gjuro Ester.

Površje sunca.

(Nastavak.)

Osim toga vrienja pokazuje se u sunca pravilno okretanje oko osovine, okretanje, koje se redovito za 25 dana i 12 ura dovršuje. Okretanje ovo pozna se po osobitih velikih muzgah, koje se na površju radjaju i gube, po muzgah, koje su toli ogromne, da jih kadkada dobrim žestnim zornikom sa zemlje vidjeti možeš, čim se na sunce za magljuštine večernjega ili juternjega sutona pogledati dade, ili ako si crnim staklom ili drugim kojim sredstvom preprečio, da ti od sunca oči neblešte.

Nu ove muzge nisu nipošto jedini pojav, već stoje u savezu sa inimi pojavi, koji se na površju sunčanom pokazuju. Opažamo naime u okolici tih muzgah mjestimice jače svjetljenje, te se ukazuju osobito svjetle točke, koje nazvaše sunčanimi bakljami.

Što su te muzge? Odkuda su?

Na ova pitanja neznamo niti ovdje blizu sunca ništa bolje odgovoriti od zviezdara sa zemlje motrećih. Muzge ove ništa nisu ino, nego spomenute jur tamne crte i točke, dieli žarećega sunca, koje se, ohladniv na površju, sgusnuše, te tako svjetleću jakost svoju izgubiše. Najshodnije možeš jih prispodobiti našim oblakom, koji se takodjer visoko u zrakokrugu ohladom iz uzdušja radjaju.

U žarkom sunčanom parokrugu postaju takodjer takova sgusnuća, koja budući hladnija i čvršća od svoje okolice, nepušćaju, da svjetlo i toplina sunca probija, te se s toga ukazuju kao crne muzge na svjetlome suncu.

Na tih je sunčanih oblacih profesor Spörer u Anclamu vlastita gibanja opazio, kojim, veli, da su uzrokom strujevi u sunčanom parokrugu poput naših pasatah. Zamašaj okretanja, koj na jednačitelju mora da je jači nego na stožerima, te nerazmjerna

oblada uzrokuju na suncu strujeve slične našim vjetrom, a ovi vjetrovi tjeraju, razbijaju i sakupljaju sunčane oblake istim načinom, kao što se to sbiva na malenoj našoj zemlji sa vodnimi oblaci.

Nu nesmijemo se tuj dulje zadržavati, potražiti nam valja mjesto, sa kojega nam moguće bude približiti se žarkomu ovomu moru. —

Potražimo si dakle mjesto, na kojem ćemo odsjesti.

Nedvojbeno najsgodnije bi bilo, da na takovu sunčanu oblaku odsjednemo.

Prostora nebi nam tuj nipošto uzmanjkalo. Još prošloga vieka opažena je jedna muzga na suncu, pet put veća od zemaljske kruglje. Glasoviti zviezdar Heršel (otac) vidje pače muzgu na suncu, koja bijaše petnaest put veća od zemlje. Iz brižnih razmatranjah zviezdara Švabe-a u Desavi proizlazi, da u sunčanom parokrugu oblaci veliki kao Evropa medju najobičnije pojave spadaju; pak ako je i pravo, da se oblaci kadšto na male dielove razbijaju, to vendar neima niti najmanje dvojbe, da bi na najmanjoj se sunčanoj muzgi domovina naša veoma udobno smjestiti mogla.

Sasvim tim promišljenja treba ta nastana, pak se i nadamo, da nas neće nitko proglasiti malodušnimi, ako nas nije baš volja u istinu tuj nastaniti se.

Ponajprije valja znati, da i sredina sunčane muzge, gdje je naravski mnogo tamnija nego na rubu, svedj još jako svjetli. Uzporediv površje sunca, od kojeg ti zabliešte oči, sa središtem sunčane muzge, pokazuje se takovo dakako crno kao ugljen; ali koliko godj putih planet Merkur uz sunce prolazi, i kao crna ljaga na njem se (na suncu) pokazuje (a to se sgadja u jednome vieku do 20 putih, kao što se dogodi na 9. Studena 1848. o 2 sata poslie podneva), kolikogodj putih dakle Merkur kao crna ljaga nuz sunce prolazi, te kadšto i pred središtem sunčane koje muzge stoji, to možeš opaziti, da to središte nipošto nije crno kao ugljen, već da je još veoma jaka svjetla, odkuda sliedi, da takova oblačina neizmjerno još mnogo vrućine ima, te da je u istinu nastana na njoj promišljenja vriedna.

Pak da se i ohrabrimo na odstranjenje ove zapreke, to ćete nam ipak dopustiti morati, da prije promislimo, koju da ulogu na suncu preuzmemo.

Sunce nam se čini, rado priznajemo, ponješto biedno.

Privlačna je sila u sunca 350.000 putih jača od privlačne sile u zemlje. Kolikim bismo dakle udarcem o sunce tresnuli, netreba niti da pomislimo. Udarac će taj još jači biti, ako odbijemo od sunčane kruglje veoma gusti parokrug, te uzmemo, da je po tom jezgra suncu još veće masse i gušća, nego li je to obično. Na površju sunčanom padaju stvari za jedan hip najmanje 430 stopa, pak su i najmanje 30 puti teže nego na zemlji. Kad bismo dakle i dospjeli zdravih i čitavih uda na sunce — o čem veoma dvojimo — to ipak stoji, da se svaki izmedju nas 30 puti težim osjećati mora nego na zemlji, a to je — blago rečeno — malo previše za našu maštu.

Umišljeni jedan putnik ima, recimo, jednu centu težine, i po tom će tielo naše na suncu tako težkim postati, kao da nas tišti 29 centi. Uzmimo, da ima ljudskoj glavi 5 funti, to bi nam tamo glava u istinu do cente vagala. Srce, komu ima 20 po prilici loti, na suncu tiskalo bi nas poput kamena od 20 funti. Kad bi dakle težkom samo glavom i izvanredno težkim samo srcem tamo na šetnju mogli, to je vjerojatnije još, da bismo se posve na tlo poleći morali, te da bi nam čekati valjalo, hoćemo li zadobiti sila, da uzmognemo bar jednim od težkih nam uda micati.

Kako je pako, ako su tamošnji stvorovi ili sunčani ljudi istom mjerom veći stvoreni, u koliko je sunce veće od zemlje? Sunčani čovjek imao bi po tom mjerilu po prilici tako dug biti, kao Ilica, pak da mu je ustroj razmjeran, tako širok kao trg Jelačića bana u Zagrebu. U rukavici njegovoj mogao bi nas koji zabluditi, a u žepu se njegova prsluka lasno šišmiša igrati.

Ležeći dakle tuj, bez da se maknuti možemo, kad nam je pače i jezik, kojim, na zemlji, parlamentarno naobraženim, posve lasno krećemo, pretežkim postao, za da šetajućemu sunčanomu čovjeku „pazi!“ doviknemo, a taj bi nas nogom velikom kao zagrebačka gostiona k caru austrijskomu posve tiho pogaziti mo-

gao — u istinu — tada priznati valja i najsmjelijemu stvoru božjemu, da smo na putu svome odviše lakomišljeno radili.

Takova pako ukora nam se neće.

(Nastavit će se.)

Čitanke za pučke škole.

Ovo su pitanje prošle godine pretresivali gg. učitelji cislajtanski u svojem sastanku u Gradcu; buduć da je i našim učiteljem vis. kr. zem. vlada stavila pitanje: kako bi se čitanke za naše pučke škole na najshodniji način prirediti imale, mislimo, da ćemo jim u prilog doći s ovimi razpravami, jer će moći svoja mnenja s ovimi prispodabljajuć na stavljeno pitanje kako treba odgovoriti.

Pitanje o čitankah: a) Kakove moraju da budu čitanke, da mogu zahtievom i potreboćam školskim odgovarati? b) Tko da je ima sastavljati?

Prvi govori gosp. Holczabek iz Beča: „Moja visoko štovana gospodo! Što školske čitanke znamenuju, znano nam je svima, s toga mi nije treba tu stvar istom potanko razvijati. — Čitanka nam je do sada bila, a i sada je pravilom obuke; ona je ujedno bila točka, oko koje se je sva obuka kretati imala; je li to tako pravo bilo ili krivo, neka nam za sada još ostane otvoreno pitanje.

Svakako je pitanje o čitankah od velike važnosti, koje u živac škole zasjeca, pa je sada već jednom vrieme, da se već i o tom pitanju odlučna rieč progovori. Orudje ili alat može samo onaj dobro poznavati, koji se je njim priviko služiti, i koji s njim dan na dan posla imade. — Moja gospodo! Čitanka je naše orudje, pa kada se o njoj razgovaramo, izvršujemo samo svoju dužnost.

Do sada u obće nije bilo dozvoljeno učitelju o čitankah štogod odlučna govoriti, a mi dobro znamo, kako su one sastavljene; jer čim je pregledamo, možemo vidjeti, čijim su se uplivom morale onako sastaviti. Država kao takova sastavljala je čitanke, tiskala je i prodavala. — Država je dakle u jednoj osobi sastavatelj, izdavatelj i prodavatelj tih knjiga. Ali država imade tude i drugo njekakovo šeprtljavo sredstvo — naime na-

silje. Nesmjedė se nijedna druga, nego samo njezina knjiga tiskati i prodavati. — Ja mislim, da nemožemo nikako proti tomu biti, što država knjige piše, tiska i prodaje; ali proti nasilju moramo se opirati. U sustavnoj državi niti smije niti može nikakovo nepravedno nasilje obstojati, neka dakle nebude nasilja niti u onih stvarih, koje se ponajviše škola tiču. Ja bi rado malo zavirio u novi školski zakon, koji u tom pogledu stanovite mjere sadržaje, pa bi na štovanu gospodu pitanje stavio, šta bi tu raditi? — Školski zakon veli: Popečitelj za bogoštovje i nastavu imade u sporazumljenju sa zemaljskom školskom oblastju odredjivati broj čitanka. Izmedju ovih ustanovljenih čitanka imade nadzorničtvo škola u sporazumljenju sa okružnom školskom konferencijom jednu knjigu izabrati." Ali se ovo, moja gospodo, tiče samo gradjanskih škola; ove dakle same imadu slobodu izbora. Ove imadu pravo izmedju po njihovimi učitelji sastavljenih čitanka, koju je jur odobrio popečitelj nastave izabrati i u škole uvesti. Pučka škola toga prava neima. Pučka je škola obvezana kao i dojako, knjige za se iz c. k. školske naklade uzimati. — Mislim da će se naći gospode, koja će može biti u tom pogledu stanovite predloge učiniti, u suprotivnom slučaju sadržajem si pravo na koncu ove razprave u tom obziru nješto predložiti.

Drugo pitanje tičuće se moje zadaće jest: **k a k o v o g a s a d r ž a j a v a l j a d a b u d e č i t a n k a?** Moja visokoštovana gospodo! Ja izražujem sada mnenje, koje nije sve obće. Ja se nemogu s načelom, da naime čitanka središtem obuke ima biti, nikako slagati. Ja sam proti tomu načelu, i velim: čitanka nikako nemože biti pravcem ukupne obuke. — Njom se imadu svakako znatne svrhe u obuki postigavati; ona neka razvija mladeži jezikoslovnu struku, literaturu, estetiku, ali podnipošto nesmije biti podlogom za zemljopis, poviest, graditeljstvo, naravopis i kako se već svi zovu predmeti za stvarnu obuku. Čitanka neka nije samo rukovodstvo za ove učevne predmete, nego ima izključivo samo za dopunjenje te obuke služiti. Čitanki se je do sada preširok domašaj davao; govorilo bo se: samo su dobre čitanke u stanju školi i nauku njezinom dobar temelj postaviti. Moja gospodo! Ja mislim, da mi jednomu učevnomu sredstvu nesmijemo toliku prednost davati. Prvo i najbolje učevno sredstvo jest i ostaje učitelj sám. Meni reče jednom njeki vrlo izkusan i star

školnik, da će dobar učitelj znati takodjer iz Tila Eulenspiegla dobro obučavati, a ta izreka ima mnogo za se. — Kakvoga dakle sadržaja imade da budu naše čitanke? Ona neka, kako već napomenuh, jezikoslovnu struku i estetiku u mladeži razvija i neka uvadja mladež u narodnu literaturu. Moja gospodo! meni je već s više strana rečeno, da je ta rieč „narodna literatura“ za pučku školu opasna; neka ju podnipošto neizgovaramo. Ja sam sasvim protivnoga mnenja: Narodna literatura nespada samo u gimnazije, realke i u sveučilišta; narodna literatura spada baš u pušku školu, jerbo je pučka škola jedina za puk škola, a puk valja da se sa svojimi junaci uzpoznade, svoje korifeje na polju jezikoslovnom slavi. — Jest, moja gospodo! ja idem još dalje; ja nalazim, da bi od potrebe bilo, da se poviest narodne literature u pučku školu uvede. Mi sada radimo, da se pučka škola na novo preustroji na 6 i čak na 8 tečaja; neznam, za što nebi u tolikom vremenu djetci kratak nacrt naše literature davali? — za što nebi rabili u školi djela, koja su muževi tolikim duhom, oštroumnostju, veseljem i ljubavju u našem milom jeziku izradjivali? zašto se nebi mladež i narod s njimi uspoznao, da se njimi ugrije? — Velim nadalje: Čitanka neima biti rukovodstvom za zemljopis, povjestnicu i naravopis itd. kao što je dan danas. U našoj čitanci za 4. razred stoji u odsjeku za zemljopis: Carevina Austrijska, Njemačka, Europa jedno za drugim. Pa to da je cieli učevni tečaj, a tako nam je čitanka rukovodstvom, a to baš nebi smjelo biti. Obuka se ima u svoje razne grane razstaviti (osobito pako u viših razredih); svaki učevni predmet neka se napose predaje, ako se ima neprekidno predavati. Nesmije se od životinje, kamenja i rastja u jednoj te istoj uri govoriti, na što bi se mogao učitelj lahko zavesti, kada (kao u pomenutoj čitanci) vidi o konju, kozi, riži, soli jedno za drugim natiskano. — Sada se vraćam na „Početnicu“, i u njoj se mora zorna obuka od čitanja razstaviti. Ja znam, da će uz ovo mnenje u obće malo tko pristati: Veli se: Čitanje mora stvarnoj obuci na ruku ići; što diete čita, mora taki da i razumije. Uz to moram i ja pristati; ali se ipak može čitanje razbaškati od stvarne nastave. Pa da se stvarna nastava neprekidno predavati može (što nije moguće, ako je sa štivi spojena) ima se ili mjestu ili vremenu pridružiti. Učitelj se neka razgovara s djetetom, kada prvi put u školu stupi od rodi-

teljske kuće, što mu je sigurno poznato, neka ga vodi mislju u školu, razmatra ulice, kroz koje prolaziti mora, pa tako neka dodje u školu, a to mu neka bude prva zorna obuka, a to ništa drugo nije, nego strogo domoslovje. Neka svoju obuku svede na godišnju dobu. Školska godina počima u jesenskom mjesecu. Dobro, sva pojavljenja, koja se u tom mjesecu opažavaju, i tako će diete cielu godinu pojmiti, te imamo na taj način pojam o neprekidnoj stvarnoj obuci. To se pako nedade nikako izvesti, ako se staroga načela držali budemo: Čitanje i stvarna obuka mora jedna drugomu na ruku ići. — Moja gospodo! Usudjujem se taj predlog učiniti. Učiteljski sastanak neka izvoli zaključiti: „Čitanke imadu mladeži za jezikoslovni razvitak i estetiku služiti, i imadu u obzir uzimati zemljopisna, povjestna, naravopisna i literarno-povjestna gradiva i tako nadopunjivajuć znanje — dotičnim učevnim strukam put krčiti, podnipošto pako da nam budu čitanke i u buduće samo rukovodstvom.“

(Nastavit će se.)

Viestnik.

— Ugarski ministar nastave tražio je od sabora naknadnu svotu od milion forinti za školske svrhe. Od te svote, koju će sabor jamačno dozvoliti, imalo bi se 385000 for. upotrebiti na učiteljska obrazovališta, 300000 na pučke škole a 100000 for. na zabavišta.

— (Učiteljski sastanak u Ugarskoj) Ugarski „Schulbote“ imade vjerodostojnu viest, da će se ugarska obća skupština učitelja i to u Pešti mjeseca Kolovoza o. g. obdržavati. Peštansko učiteljsko družtvo poprimilo se svrsi shodnih priprava.

— Dvoje sirotčadi Janka Kovača, bivšega učitelja u Virovitici, koje je dosada učiteljska zadruga podupirala, primljeno je u osiečki sirotinski zavod; jedno je već od 20. Travnja o. g. u zavodu, a drugo će istom pod jesen u zavod stupiti, treće pako istoga učitelja sirotče primat će podporu, dok za zavod nedoraste.

— Glavnica „učiteljske zadruge“ nadmašila je već 17. tisuću.

— U sv. Stjepanu umrla je nedavno njeka djevojka Kata Sýbek, bivša radnica u tvornici. Ona je svu svoju imovinu u iznosu od 289 for. 89 novč. ostavila sv. Stjepanskoj školi tim nalogom, da se od kamata te glavnice nabavljaju potrebna školska sredstva. To je djevojče tim pokazalo, kako valja prosvjetu i napredak cieniti.

— (Školska priča). Učitelj pita: Od česa je tvoja haljina napravljena? Djak: Od sukna. Učitelj: Od česa je sukno napravljeno? Djak: Od vune. Učitelj: Od kud vuna? — Djak: Od ovce. Učitelj: Od koje dakle životinje imaš svoju haljinu? Djak: Od svoga otca. —

Književnost.

— Tiskom i nakladom Lav. Hartmána u Zagrebu izašao je „hrvatsko-njemački pučki listar za sva odnošenja gradjanskoga života". Sastavio i hrvatski izradio Mijat Stojanović. Drugi dio, 8mina, 168 str. Ovim je dielom listar dogotovljen. Njem je zadovoljeno prešnoj jednoj potrebi naše knjige, a ime štovanoga i poznatoga pisca liepa mu je preporuka, da će kupac u njem sve ono naći, što želi i što mu za svakdanji život sbilja treba.

— Istom nakladom izašao je VII. svezak „Novog njemačko-hrvatskoga riečnika u Zagrebu pod uredničtvom gospode I. Filipovića, Lj. Modeca i Gj. Deželića, koji počima riečju „Gebäck", a dovršuje riečju „Grossenterig".

Sbornica.

— G. M. D. u voj. K. Novce primili, a zahtievane brojeve poslali.

— G. F. B. u R. Vaše smo pismo primili, a nemožemo ništa rabiti, jer se s Vašimi ondje izraženimi nazori nikako neslažemo. — U ostalom, ako ste voljan, da po našem kalupu preradimo, pišite nam.

G. Bezimenoviću, učitelju napredne stranke u Podravlju.

Otvoreno pismo, pa bez podpisa, nije nikakova odgovora vriedno. Ali, kada zanovetate, pitamo Vas, je li ste zdrava čovječjega razuma, kada ono, što čitate nerazumijete i neshvaćate. — Da ste Vi pri zdravu razumu bili, kada ste Vukovićevu osnovu a i prvi ljetošnji broj našega lista čitali, nebi nikako mogli u svom otvorenom, bez podpisa listu ono pitanje na uredničtvo ovoga lista staviti, jer bi za sigurno naišli i na 75, 87. i 88. točku Vukovićeve osnove, koje Vas jasno ubavjestjuju i nikakova Vam povoda nepružaju onomu zadirkivanju. U ostalom, da Vi i najmanju iskru prave kolegialnosti i čovječnosti u Vašem inače miroljubivom srdcu imate, nebi nikako mogli čovjeka, koji radi svoga poremećenoga zdravlja u kupelji mora boraviti sličnimi napadanji uznemirivati. Nu ovo Vam neka bude i to zadnja na Vašu interpelaciju.

U Sv. Radegundu mjeseca Svibnja 1870.

Uredjuje: **Fr. Klaić.** Naklada knjižare: **Fr. Župana.** Tisak Dra. **Lj. Gaja.**

Tečaj III. U Zagrebu dne 25. Svibnja 1870. Broj 10.

ŠKOLSKI PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. za 12 mjeseci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

Najuzvišenija zadaća pučke učione sadanje dobe.

(Nastavak.)

2. Nastoj u obće, da ti djetca predavanje i učenje obljube. Tko nebi ovdje pomislio na ono, što čovjekoljubi (filantropi) zahtievaju? Ta oni su nam bili prvi, koji su osobito na to gledali, da nauka svakom omili, pa s toga sve odstranjivali, što bi nauku moglo smetati. Ako bi nam se baš koja uporaba filantropa nepraktična ili smiešna činila, to jim opet moramo zahvalni biti, što nam je od njih prvih načelo, da nastojimo da nam budu djetca kod nauka vazda dobre volje. Kako nam pako valja postupati da djetca predavanje i učenje obljube? Podnipošto ako bi predavanje odviše lahko bilo. Ako je predavanje lahko, neće moći duševne sile dovoljno zanimati, te će djetca pospana, raztrešena, a najposlje zlovoljna i svadljiva postati. Poznato priečje: per aspera ad astra mora se i djetci razjasniti, pa će jim ono, što si velikim naporom svojih duševnih sila pribave, ne samo milo i drago biti, nego će jim ostati iskricom, koja će je u napredovanju znatno podupirati. Da nevalja opet od djetce nemoguća zahtievati, oraha jim tvrdih nagrnuti, da si zube polome, razumieva se samo po sebi. Da pako djetci, i to svoj, dakle i najslabijoj nauka omili i uz nju sveudilj prianja, valja se sliedećih zahtieva držati: Nebudi maloréčan i dugočasan u predavanju! Tu opet nesmijemo zaboraviti onoga, što Diesterweg kaže: „Govorljiv mi je školnik mrzak, on ubija djetcu.“ Neprenagli se u predavanju i izbjegavaj sve, na što nisu djetca dosta pripravljena, neusudjuj se zadavati djetci, što

ona nebi kadra bila shvatiti; porazi smutjuju djetcu, i čine ju pospanom. Nepreskači, nego polahko naprvo stupaj; kada diete oćuti, da je zaostalo, to ga boli, kano da bi ga mora na duši pritiskala; raztrešenosti stati ćeš na put, ako nebudeš s djetcom svašta na jedanput započimo (valja bo nam pomisliti na dra. Hauschilda metodu, jezike napose i ogromno učiti, i na Diesterwegovu opazku: „Treba tako obučavati, da ti jedan predmet glavnim predmetom, ostali pako uzgredni predmeti budu). Napokon potiči učenike kod svakog predmeta na samoradnju! *) Ovo baš riedko kada biva. Naša je sva katekeza više put takova, da nam kod nje djetca, mjesto da se podtiču misliti, postanu liena, pa ništa nemisle. Jerbo mi najjednostavnije stvari pitanji iz djetce izvlačimo, mjesto da ju navadjamo, da sve više i više u savezu svoje misli slobodno izraziti mogu, pa tim mekanizmom postanu nam djetca prave blebetuše, nipošto pako razmišljači. Mnogo se je već puta pisalo, da se imadu djetca u slobodnom govorenju s početka tako vježbati, da već u prvom razredu znadu govoriti o vjerozakonskih i drugih malo težjih stvarih, ali se malo tko toga naputka drži; mnogi učitelji vole se baviti slovničkim razglabanjem, nego li početci u vježbanju govora, pa tako čine krivdu djetci svojom takovom obukom.

U ostalom pruža se učitelju svagdje dosta prilike, da djetcu na samostalnu radnju priučava, samo se je treba znati valjano poprimiti. „Ja pustim“, veli W. Lange, „da se djetca sama u geometriji vježbaju, dok nepočmem jim taj predmet predavati. Put je težak i trnjem obrašćen; ali ja mislim, da je moći ipak nješto polučiti.“ Sigurno će se tim načinom to polučiti, da će se učenik napeti i više za svoj predmet zauzimati, nego li kakovim na široko razlaganjem. Ali nesmijemo zaboraviti na dva glavna

---

*) Ovdje moramo i to napomenuti, da poticanje duševne pažnje, znatiželjnosti mora takodjer, pa makar i najmanje mjestanca imati. Kada učitelj u pripoviedanju na jedan put prestane i želju uzbudi još više toga čuti; ako o kom glasovitom mužu počme, pa samo na pol pripoviedа; ako u poviesti kod koje točke prestane, gdje djetca jedva čekaju, kako će se svršiti; ako koju zadaću samo na pol rieši, djetcu pako upozori, da ju sama dogotove, — tako on zakvači nit težnje u djetinjoj duši, koja će se malo po malo tako ojačati, da se neće nikad otrć, nego će temeljem moćne težnje za nepredovanjem postati.

sredstva, ako hoćemo da djetca nauk obljube. Prvo je promjena. Gdje se dan na dan jedan te isti predmet tegom preduzima, tu postaju tvrde školske klupe djetci još tvrdjimi. S toga neka se čita, sada po klupi, sad pojedan, sad natjecajuć, sad pred drugim itd., kod vježbanja u mišljenju i govorenju pružaju i zagonetke djetci promjenu (na pr.: Ja znam jednu životinju, koja ima 4 noge, 2 roga, koja je crna ili biela, koja travu, zelje, detelju jede itd., što je to?). Jezikoslovnom strukom može se takodjer mienjati. Sad valja poslje pripoviedanja samostavnike, sad glagolje na ploču napisati, pa u stavcih pripoviedku opetovati, sad opet neka kratak list jedan drugomu napiše, — ali što bacamo kapljice u more? — Svaki učitelj, koji ponješto samo o promjeni svoga obučavanja premišljavao bude, naići će na tisuću promjena, koje može rabiti. Nu ako hoćemo, da nam djetca zbilja rado uztraju u učenju, to mora ponajprije nastojati učitelj sám, da ga djetca obljube. Djetca mnogo toga rado čine, što jim se kaže, samo zato, jerbo su privržena onomu, koji jim zapovieda. „O, znadu se kasnije razgovarati, kod onoga smo se učitelja mnogo mučili i učili, jerbo smo ga rado imali!“ Učitelj, kojemu djetca nisu privržena, neka se muči koliko mu drago, neće nikada do toga doći, da bi mu djetca s veseljem uz nauk prianjala. Kako si pako učitelj ljubav svojih učenika steći ima, nespada ovamo; nu nije niti, bog zna, kakova tajna. Jean Paul odkrio je tu tajnu, kada je rekao: Ljubite, pa ćete biti obljubljeni! Tko pako nauk svoj zna tako udesiti, da ga djetca obljube, nepostigava samo to, što mu djetca uz sve svesrdno prianjaju, nego što joj se još uzza to nagnuće za napredovanjem sve više i više širi.

3. Nastoj, da ti učenici blagoslov nauka oćute! „Uvedi učenika u život!“ veli Graser, pa je tim jako mudru pedagogičku rieč kazao. Ali ona neveli, da samo djete potrebitim za život obskrbimo, nego da najviše o tom radimo, da se diete životu i priuča. Dakako da se mora mladež mnogo toga učiti iz same oddanosti prama svojim odgojiteljem i učiteljem. Ali zanima to djetcu veoma, ako ono, što su se naučila, praktično kao u životu (makar samo u igri) radila budu. Ona rieč: „Ti ćeš to jedan put trebovati!“ podtiče na djelatnost i odrasle, a kamo li nebi djetcu. Pa, bi li se zbilja dalo ono, što su se djetca učila na taj način, taki izvesti? Barem u njekojih slučaje-

vih. Kada se predaje računstvo, onda veli učitelj: „Djetco, danas vam valja na sajam, vašar ići! ovdje sjede prodavači; jedan od vas je kupac, njemu ću dati njekoliko stot., on neka kupuje po cieni, koju mu prodavači kažu, a ostale novce ima mi natrag dati. Kako će sada navaljivati na kupca!“ „Igrarija!“ reći će možebiti čitatelj! Jest igra dakako, ali je i predigra za život i za to glavno veselje za djetcu. Pomislimo sada na krasopis! Bit će svečanost, gdje će se mnogo liepih pjesama pjevati. Tada učitelj veli: „Djetco, danas se izkažite kako liepo pisati znadete; svako će jednu kiticu one pjesme napisati, koja će se kod te svečanosti pjevati, ali liepo morate pisati, da budu ljudi mogli čitati. To nije već škola, to je život. Njetko pripovieda, kako se je učio voćarstvo kod njekoga staroga učenjaka. Taj stari znao je predavati ciele mjesece, a mi, veli, driemasmo liepo kod njegovog predavanja, kada je znalo sparno vrieme biti. Nijedan nas nije po njegovu predavanju mogao postati voćarom, ali nas je njekoje znao ipak njekako predobiti, da smo još i sada za voćarstvo zauzeti. Jednom reče taj starina. Dakle, draga djetco, danas ćemo u botanički vrt otići; pa ćete ono, što ste čula, ne samo vidjeti, nego ćete i izvesti. Sada stadosmo ciepiti, očiti, kalamiti, vezati, šibice za cepljenje odrezavati itd. Kakova nas revnost sada neobuze, a jedan izmedju nas, koji je malo prije svoje botaničke knjige mal ne u peć pobacao, dade je sada liepo kod knjigoveže vezati. To je sila života. Ali pomislimo još na pjevanje. To je krasna umjetnost, ali prava težnja za njom probudi se istom, kada se u skladu pjeva. Za to su koncerti, gdje djetca u kakovu dobru svrhu pjevaju, djetinje zabave, gdje u svoje i drugih ljudi razveseljenje pjevaju; službe Božje, gdje opet na umnožanje pobožnosti pjevaju. — Osobito valja ova potreba kod vjerozakona. Diete neka u vjerozakonu živi, nipošto pako da se samo vjeronauk uči. Što hasni katekiziranje, razlaganje, opominjanje, na pamet učenje, što hasni biblija, što katekizam, kada diete već u mladosti svojoj blagoslova vjerozakona u svojoj nježnoj duši neosjeća. Taj će pako blagoslov diete oćutiti, ako učitelj bude nastojao živahno vjerozakonom na njegovu dušu djelovati, što je dakako samo u roditelja kući moguće. Ako učitelj nebude po

staromu običaju vazda pred naukom s djetcom molio *), nego ondje, gdje je jako djetinje srce uzdrmao, (tako nemoljaše jedan svećenik na početku svoje propoviedi sa pukom, ali u sred govora, kada vječitost Božansku čudnovato liepim načinom razloži, uzkliknû: „Kleknimo sada pred Viečnoga Boga, pa mu se pomolimo!“ Njegova je molitva skroz uzniela slušatelje!), kada u važnih dogodjajih napomene, da mu djetca oćute, koju uzvišenost i koliko utjehe vjerozakon pruža, kada kod pobožnosti nedrži duge govore, nego prijaznimi znakovi, simboli, uzbudjujućimi pjesmicami i nagovori nastoji djetcu za vjerozakon zadobiti, tako će blagoslov i moć vjerozakonsku u sebi oćutiti, na koju nikad nebi slutila učeć se katekizam samo na pamet. A ono, o čem smo jur u mladosti blagoslov oćutili, ostaje nam živo u duši, postane plamenom, koji se sve dalje i dalje razvija i znatno k napredku vodi. Za to stoji: Ako treba da škola djetcu na napredak podtiče, valja da mladež, gdje je ikako moguće blagoslov obuke oćuti.

(Nastavit će se.)

Poljsko gospodarstvo i narodna učiona.

Znameniti francezki državnik Sully reče: „Poljsko gospodarstvo jest dojka države“, pa sbilja, svaki će potvrditi tu istinu, koji samo iole poznaje obrazavanost naroda. Svi su si narodi otvorili put do višje civilizacije samo tim, što su se ostavili nomadskog črgaškog i lovačkog života, te se poprimili obdjelavanja zemljišta, što je posve mirnije, bolje i udobnije.

Kako je začelo propadati ratarsko obradjivanje, tako je padala i uredba države; kao što to uvidjamo kod Rimljana, na sjeverno-afrikanskoj obali, u Španjolskoj, gdje je ratarstvo cvalo osobito u Andaluziji i Valenciji, pa je poslje progonstva Rimljana i Maurâ začelo propadati. — U podpunoj mjeri mogaše se samo ondje razvijati umjetnost i znanost, gdje se je obradjivanjem zemlje hranio mirni narod; gdje se ratarstvo zanemarilo raznimi seobami i barbarskimi napadanji, tu je postala od najliepših zem-

---

*) Može samo nabožnom izrekom, na pr. Bog s vami! Amen. Ili: Milost gospodnja neka bude s vami.

ljišta sama pustoš, zarašćena dračem i korovom, bojište i trkalište najdivlje strasti i živinske surovosti.

Prelazimo na odgovor našeg pitanja: kako bi mogao i morao učitelj u gospodarstvenoj struci blagotvorno i koristonosno djelovati!

Tu je polag svega najprije potrebno, da spoznamo bolesti, s kojih naš narod baveći se gospodarstvom gine. Onda samo nam je moguće prave i plodonosne propise izdati, kada poznamo te bolesti, tada tek možemo reći: kako bi se mogle blagotvorno i koristonosno vidati.

Kod nijednog obrta nevjeruje i nedrži se toliko do starodavnosti, koliko upravo kod gospodarstva (mislimo ponajviše ratarstva). Uzrok se nalazi ponajviše u tom: što po pravilu uprave prelazi gospodarstvo, od otca na sina, a od ovoga opet na unuka, od kojih riedko kad prekorači i otac, i sin, i unuk medju, granice svoje postojbine. Tako obradjuje unuk isto poljane, kò i njegov pradjed, sije ih istim plodom, kojim su posijane bile od vajkada. Plod mu dozrieva, kô i u susjeda. Nabere li manje, tad se to nepripisuje neratarskom i neshodnom (nevaljanom) obradjivanju zemljišta, već se u kratko kaže: krivo je podneblje i zlo vrieme — okolnosti su nepovoljne.

Svaki poljodjelac dobro znade, da čim bolje obradjuje njivu i čim ju obilnije gnoji, da mu tim više ploda donosi i da mu se tim više trud naplaćuje. Ta i oni sami kažu: „Gdjegod je dosta volova, tu je i Božjeg blagoslova", nu on ipak nemari mnogo zato, nit se skrbi, da si pomnoža stoku, već uviek radi po starom šlendrijanu, noseć mržnju u grudih, što i njega nije nadario dragi Bog tako, kao i pradjeda mu. On to dobro znade, da dvie njive (oranice) manje ploda donese, nego li tri (od kojih svaka isto površje ima), — pa još uviek ipak prianja uz trojno gospodarstvo itd. Dakle je prvo zlo i prva bolest, što se naš narod drži tako žilavo u gospodarstvu starodrevnosti.

Da se pako upustimo u potonje razglabanje ostalih nepogoda i bolesti, kô što kod prve učinismo, bilo bi preko smiera ovoga lista. U kratko ćemo dakle ovdje napomenuti daljne nepogode i bolesti.

Druga bolest (zlo, nepodobština) jest: što su veoma raztepene zemljištne parcelle, gdje se u pogledu radničkih silâ izgubi na

godinu više stotina sati. Sporo djelo rukuh, gdje bi strojevi mnogo hitrije, više i bolje učinili; pomanjkanje veresije, da smogne, najmi koji stotinjak u nuždi itd. To su ponajglavnije nevolje, s kojih najviše trpi pučanstvo baveće se ratarstvom. Ovdje dakle može učitelj, a i mora njekim načinom pomoći i djelovati. On, višeputa jedini inteligentniji u selu, neka poduči i potakne na razne pokuse, — neka stupi sa kojim gospodarskim družtvom u savez, i odtud neka si naruči sjemenja, modela (kalupe) raznih strojeva i drugih potrebitih stvari. Dapače može on i više toga i vrlo sgodno činiti. Svaki znade, koji se je dulje vremena zadržavao medju seljaci i radnici, kako se mužkarci sakupljaju po nedjelâ i svetkovinâ, te se razgovaraju ponajviše o stvarih, koje u njihov djelokrug nespadaju. Nebi li tu bolje i koristnije bilo, kad bi razboriti i revni učitelj pozvao te ljude po praznicih k sebi u školsku sgradu, ili do njih u sastanak otišao i tuder ih podučio u poljskom i domaćem gospodarstvu? Izprva išlo bi poslabo tom gradjom. — Ali lati se stvari pravo i neumorno, ići će! — Učitelj bi morao nastojati, da najprije oko sebe sakupi razboritije seljane, ostali bi naskoro i sami nje nasljedovali i u skupštine takove dolazili.

Gradivo u takovih sastancih sačinjavalo bi učitelju: razno pitomo bilje (Kulturpflanzen); svakojaki gospodarstveni strojevi, koje bi jim morao pokazati i raztumačiti, kalupi skupa sa točnim opisom, priredjivanje gnoja; mienu (promjenu) usievâ; tratinarstvo (Grasbau) i stočarstvo; nadalje o sastavu zemljišta (Kommassirung). On bi mogao potaknuti, da se podignu uzajmne vjeresione ili predujmna družtva (Kreditvereine), da znade seljak, kada je u nuždi, kamo će se uteći, kad pomoći uztreba; a ne, kao što višeputa u novinâ čitamo (skoro svaki dan), pod naslovom: „dražbeni razglas“, gdje mu se poradi njekoliko stotinjaka prodaje ciela pokretnina, dapače kuća i kućište.

Sad pako dolazimo na pitanje: „Može li i mora li učitelj već u školi kod dietce djelovati, da se podigne poljsko gospodarstvo?“ a tad ćemo tekar, ako samo dobri Bog uzhtije, svrnuti našu pozornost na pojedine grane gospodarstva.

Praktično predavanje.

Neću možda biti kriva nazora ako kažem, da je prečji predmet za pučkoga učitelja na selu, ako što jasnije, što praktičnije protumači pojmove o dužniku, vjerovniku, jamcu, zalogu, svjedoku i jamčevini, nego da muči djetcu na svemoguće načine doista potrebnom slovnicom, koja se malo vreži (sa žalošću kazano) u naš narod. Polag izkustva moga jošte kratkoga učiteljevanja došao sam do toga uvjerenja, da kada se djetci gore navedeni pojmovi razlažu na sliedeći način, da će je dosta hitro shvatiti.

Draga dječice! Da vas koji uzpita kojega starca, kako je njegda bilo, je li bolje, je li gorje. to budite uvjerena, draga djetco, da bi vam ovaj starac pripoviedao mnogo žalostna, a i mnogo vesela i liepa. On bi vam doista pripoviedao o onih neplodnih godinah, kada je on i drugi njegovi gladovali poradi pomanjkanja žita i novca, ali uz to možda bi vam i o svom djedu pripoviedao, kako je onda liepo i udobno življenje bilo, kad je njegov djed živio. Starac ovaj pripoviedao bi vam, kako je znao njegov djed jadikovati, da je svaki dan sve slabije i gorje na ovom svietu, jer svakim danom sve su gorji i bezbožniji ljudi, pa s toga je i Bog svakim danom kazni, jer jim polja sve manje i manje rode, pa s toga najveće nezadovoljstvo, s toga prevare i Bog zna šta sve ne. Pripoviedat će vam taj vrli starina, kako je njegov djed znao više puta kazati: Gdje su ona blažena vremena Hrvata, kada nisu znali ni pojmiti, što je dužnik, što zalog, što svjedok, što jamac, što li jamčevina. Svi mi, rekao je moj djed, imali smo hvala Bogu svega u izobilju, a ako bi se kada slučilo, da je koji od nas što uztrebao, išao je k svomu najbližemu susjedu, pa bi rekao: susjede! kume! treba mi sutra plug volova. daj, pomozi mi za sutra; ili uzajmi mi 100 for. do sutra godine, evo ti desnice, dobit ćeš sve u redu natrag. Pa i zbilja, nikad nije nijedan pogriešio, reče djed, da nebi u urečeno vrieme svoju rieč držao, a kako to danas biva? Vidite, draga dječice! kako god biva miena dana i noći, isto tako vam biva miena ljudske ćudi. Poslje kako bi nastala gora vremena i pošto bi se počeo raznovrstni narod s našim narodom družiti i trgovati, prisiljeni su i poštenjaci sa svojom robom trgovati samo uz

gotov novac; jerbo se je već više puta pošten trgovac opekao. Da uz sve to trgovina obastati i razvijati se može, načinili su ljudi njeke uvjete, ne samo kod trgovine, nego i kod ostalih stvari, kad bi tko komu što povjerio, uzajmio itd. Tim načinom došao je narod naš do nesretna mnogo puta pojma: Dužnik, vjerovnik, jamac, jamčevina, zalog i svjedok. Kad baš evo dolaze ove rieči, hoću da vam protumačim, samo budite pazljiva. — Djetco! ponajprije, što je vjerovnik? Vi znadete, da i kod vas to biva, da otac uzajmi od susjeda za koji časak bud motiku, kola itd., pa mu opet natrag neoštećeno i pošteno povrati. Ali vidite, više puta bi otac vrlo trebovao novaca, a neima jih kod kuće, što će učiniti? Ide k susjedu, da mu jih posudi. Otac kaže: Dragi susjede, posudi mi (ne uzajmi) toliko i toliko novaca, trebam bo silno, a ja ću ti tada i tada pošteno vratiti. Draga djetco! kažite mi, je li susjed vjerovao otcu, da će mu u vrieme povratiti novce, ako mu jih je posudio? Jest, vjerovao je. Kako će se dakle nazvati zato susjed? Vjerovnik. Dobro. — Što mislite, kako će se otac zvati, koji duguje susjedu? On će biti susjedov dužnik. Dobra. — Vidite djetco! dogodilo se je već i to, da je njetko vrlo novaca trebovao, a nitko mu jih u selu nije imao posuditi, odputi se on u bliže selo i nadje čovjeka, koji privoli, da će mu posudit; ali kako će on njega osjegurati za novac, da ga negubi, jer ga nepozna kakav je. Morat će mu ovaj kazati: Prijatelju, ja vam zalažem svoju njivu, ako vam novaca nebi dao, a njiva vam je mnogo više vriedna. Ona dakle njiva dana je u zalog ili založena je dotle, dok će dužnik vjerovniku novce nepovratiti. — Opet njeki slučaj: Dogodi se, da Gjuro uztreba novaca, a nitko mu neće posuditi, van da što založi, a on baš ničesa neima, što bi mogao založiti. Sada otidje k svomu prijatelju i kaže mu: Molim te, prijatelju, hodi sa mnom, pa budi tako dobar, kaži onomu čovjeku, neka mi posudi novaca, ja ga već umolih, a on mi prista posuditi, samo ako mu ima tko jamčiti za sjegurnost njegovih novaca. Ja umah pomislih na tebe, a ti nećeš mi možda odbiti molbe, a ja dobijem sigurno, ako budeš ti jamčio za mene. Prijatelj zbilja to učini, te podje k čovjeku, pa mu kaže: Posudite li Vi ovomu čovjeku novaca, ja vam budem jamac, a za veću sigurnost zalažem ili ujamčujem moju njivu. Djetco! pogodite, kako se zove onaj, koj je za Gjuru

jamčio? Zove se jamac. Dobro. A kako se zove ona njiva, kojom je jamac zajamčio? Zove se jamčevina. Dobro. — Napokon jest jošte to, da Stjepan Josipu posudi 260 for., da si kupi konja, nu da nebi danas ili sutra Josip toga mogao zatajiti, da mu ovaj nije posudio ništa ili bar ne toliko, to si Stjepan traži poštena čovjeka, koji će svjedočiti, da je zbilja Stjepan Josipu posudio rečenu svotu novaca do stanovita vremena. Onaj dakle poštenjak, koji je prisutan bio, kad je Josip od Stjepana primio rečenu svotu, zove se svjedok. To vam valja draga djetco, zapamtiti, jer inače možete i kao pošteni ljudi prevareni biti, a pamtite, kamo li sreće, da jošte doživimo ono zlatno vrieme, gdje bi opet rieč poštena čovjeka toliko i više vriedila, nego danas svi jamci skupa sa jamčevinami i svjedoci. Ferdo Hefele, učitelj.

Čitanke za pučke škole.

(Nastavak.)

Gosp. Hermann, državnoga vieća izaslanik. Gospodin predgovornik predlaže, da čitanke imadu jezikoslovnu struku razvijati i estetiku mladeži pred oči stavljati. — Moja gospodo! ja moram reći, da se s tim mnenjem sasvim slagati nemogu.

Kada je reakcija godine 1851. u život stupila, tada se je nastojalo, da se cielo školstvo, sva školska nastava itd. u jednu čitanku strpa. To mi se je svakako činila velika uvrieda za veliku, liepu njemačku literaturu. Zato moram iskreno izpoviediti, kada bi se sav jezikoslovni razvitak, sva estetična naobrazba mladeži samo iz čitanke vadila, da ja to nikako odobravati nebi mogao. Moja gospodo! Stara je rieč: „Slovo ubija, rieč pako oživljuje.“ — Gospodin je predgovornik, doduše priznao, da se od čitanke nesmije sve zahtievati; ali je s druge strane u tiesnac došo. Mi moramo svakako za jezikoslovnu struku pomoćno sredstvo imati; ali krepka učiteljeva rieč jest vazda glavna stvar, pa bi se moralo kod sastavljanja čitanke i na oto obzir uzeti. Da nam ima čitanka za razvitak, jezikoslovne struke služiti, priznajem i odobravam i sám, ali u čitanki na njekoliko strana samo, sve tražiti, čini mi se za istinu smiešno. Zato mislim, da bi se mogao predlog malo preinačiti da ovako glasi: Čitanka neka temelj polaže razvitku jezikoslovne obuke, ali ima ujedno i obćoj

zadači školskoj u prilog biti. — Što se druge strane predloga tiče, gdje se veli, da čitanka imade zemljopisna, poviestna, literaturno poviestno gradivo itd. u obzir uzimati, mislim da će biti posve nemoguće sve to u jednu čitanku strpati. Iz izkustva sam sažaljivao, kada je prije propis bio, da čitanka mora biti središtem, kojem se morade sva obuka pridruživati, pak sam se sám više puta znao pitati: Je li to sbilja moguće? — Sjetite se onoga prirečja: „Tko bi rado cielomu svietu prijateljem biti, jest cielog svieta norc." — Moja gospodo! vi ste danas dosta važnih rieči čuli ob onom, što se istinom zove. Mi hoćemo, da u buduće našu mladež pravo obrazujemo, s toga razloga nesmijemo dopustiti, da se sve u školsku čitanku strpa. Moj je dakle amandement ovoga sadržaja: Čitanka neka bude temeljem za razvitak jezikoslovne struke i estetične naobrazbe mladeži; dakle samo početci. Naravski, nemislimo da se jedna te ista knjiga kroz osam godina čita! To nebje rečeno, 'pa bi mi se s praktičnoga gledišta nemoguće činilo, to valja zabaciti.

Gosp. Ernst iz Beča: „Ja mislim, prije nego stanovit predlog o naših čitanka stavim, valjalo bi stvar još s njekojih gledišta razmotriti. Promotrimo malo pobliže naše obstojavše i još obstojeće čitanke, pa recimo odprto: „Čitanke, kakove su sada nevaljaju ništa više." — Jest, zašto nevaljaju? — Čitanke su bile do sada samo za to, da od starosti iznemoglom Schulverfassungu u prilog idu. Čitanke niti valjaju, niti su valjale, jerbo su u raznih perioda, u kojih su sastavljene, zapoviedajuću stranu zastupale. Imali smo čitanka, koje su nabožnimi štivi natrpane bile, i to tako protuslovnoga sadržaja pričicami, da su učitelju i djaku kriv moral narivavale. Moja gospodo! Tko se silom u crkvu tjera, taj se Boga nemoli. Naše su čitanke poslje takovim pravcem udarile, koji bi malo slobodniji bio. One su, da zahtievom sadašnjosti u prilog budu, narav zastupale, kalaburina jedno na drugo bez ikakova smisla u takovomu slogu, koji za razvitak misli kod djeteta nikako nevalja. Baš onako, kako gosp. izvjestitelj navadja — priklopili su nam k čitanci naputak za slovnicu. Što se kani tim postići neznam. Nadalje htjedoše nam u čitanke strpati i domaću povjestnicu, htjedoše pokazati učitelju, kako valja postupati, da si diete narodnost u dušu učita. Dopustite mi gospodo, po ovoj šali malo ozbiljnijim biti, pa se i nas samih popri-

miti. Možda nas je naukovna osnova ili naukovni red naveo, da smo čitanke naše zlo shvatili. Čitanje se ponajviše vidi u redu nauka. Za čitanje imade najviše zabilježenih ura, koje su samo za jednostavno čitanje odredjene, a to mi se vidi pogibeljno. Sa čitanjem se radilo kao i sa pisanjem. — Pitanje čitanke je svakako važno školsko pitanje. Pita se: Kako mora čitanka sastavljena biti, i tko ju ima sastaviti? Gospodin izvjestitelj je sasvim točno to pitanje razvio. Ja velim: čitanka neka nije podnipošto učevna, nego pomoćna knjiga, da svoju svrhu postigne. — Čitanku pako nemože nikada samo jedinac sastaviti, koji se u svojem suženom mišljenja krugu znanstvenim prepisivanjem pomaže. Čitanku neka njih više zajednički izradi, mnogi izkusni strukovnjaci neka svoje razgranjene misli u nju svedu, jerbo se u njoj mora na sve države austrijske obzir uzimati. S toga bi se jako pogriešilo, kada bi jedna te ista čitanka za sve narodnosti izradjena bila.

„Ja nebi bio za to, da mi predlog, kako je jur učinjen, taki s početka poprimemo; ja bi bio za to, da je gospodin izvjestitelj sa svojim predlogom do konca razprave čekao. Tako bi se mogli sa svakog gledišta uputiti, i shodan predlog učiniti. Danas na jedanpat štogod u obće valjana u toj stvari izreći, mislim, da nam nije moguće. Samo pravičnim zahtievom učitelja moramo udovoljiti. Tko bi najprije pozvan morao biti da čitanku sastavi, jest jedino izkusan učitelj. Meni se je uviek činilo, da se u stanovitih kabinetih čitanke pišu za učitelje, podnipošto pako čitanke za djetcu.

Gospodin gradski savjetnik Ivan Umlauft iz Beča imade rieč: „Moja gospodo! Vi ćete mi vjerovati, da sam kao novak — kao prijatelj škole u Gradac došao, podnipošto da ovdje govore držim, nego da štogod čujem — da se štogod naučim. I samo me ona okolnost, što je gospodin izviestitelj nehvativ pravo zakona o čitankah onako govorio, nuka, da malo izpravim, jerbo nebi rado, da bi se predbacivati moglo trećem austrijanskih učitelja sastanku, što nije taj krivi izraz taki ovdje izpravljen. Kako bi nam se dopalo, kada bi nam vlada rekla: „Gospoda su se u Gradcu o čitankah dogovarala, a nisu niti to znala, što zakon u pogledu čitanka naredjuje!“ To bi me jako žalostilo. — Ja sam uvjeren, da vas većina to stanovište dobro pozna, ali ga se možebiti nijedan neusudjuje kazati, s toga sam ja tako slobodan, da ga

kažem. Onaj gosp. govornik pred menom (vriedna će mi skupština potvrditi, da istinu govorim) je rekao, da po novom zakonu mora pučka škola kao i dosad samo one knjige rabiti, koje su nakladom školskom izdane. A ja velim, da to nije tako! O čitanka govori naš novi školski zakon od 14. svibnja 1869. na dva razna mjesta, i to ondje veli, gdje se o gradjanskih škola govori — u paragrafu 19.: „Učitelji u svojih konferencija izabiraju si od dozvoljenih čitanka i učevne knjige; mogu takodjer predlagati zemaljskoj oblasti, koje bi nove čitanke i učevne knjige shodnije bile.“ Taj dakle propis valja za gradjanske škole. Za pučke pako škole valja baš onaj propis, što ga je gospodin izvjestitelj za gradjanske škole naveo. Paragraf 8. ustanovljuje naime: Čitanke i ostale učevne knjige odobrava i dozvoljuje ministar za bogoštovje i nastavu, pošto je prije saslušao u tom pogledu zemaljske školske oblasti“; a opet dalje: „Od onih dozvoljenih čitanka i učevnih knjiga izabira okružno školsko nadzorničtvo poslje kako je saslušalo okružne školske konferencije.“

Nemojte moja gospodo misliti, da sam ovamo došao, da pred vama ove odredbe branim i zagovaram. Sasvim suprotivno. — Ovimi je propisi za čitanke i učevne knjige u Austriji, žali Bože, opet birokratički put ustanovljen i to zakonito. — Pitam ponajprije, zašto bi sám ministar nastave sposoban bio razsudjivati, koje su knjige za školu svrsi shodne, a koje ne? Veli se, doduše: „Ministar odlučuje poslje kako je saslušao zemaljsku školsku oblast.“ Ali ga ipak mnenje zemaljske školske oblasti neveže. Dakle, on nje saslušav čini opet što mu se hoće. Ja mislim, moja gospedo, da ondje, gdje se u zakonu govori o učiteljskih konferencijah, moralo bi se reći, da učitelji imadu u pogledu čitanka predloge činiti, i da onda zem. školska oblast u sporazumljenju sa učiteljskom konferencijom svoje mnenje imade dati, ova ili ona čitanka ima se primiti ili ne. — Ja nisam opet ni za to, da si svaki učitelj učevno gradivo, koje sám rabiti razumije, sám neizabire. Kakogod nije u redu, da rukotvorcu, komu kakav posao naručimo, naložimo, da se kod izradjivanja samo stanovitim orudjem ima poslužiti, a drugoga, kojim on želi raditi, nesmije se ni dotaknuti, tako isto nije u redu, kada bi učitelju, komu je takodjer stanoviti posao izraditi, da se propisuje, kako i kojimi sredstvi da svoju zadaću rieši. To će reći miešati se u

metodu, a metoda je samo učiteljeva stvar. U nju se malo šta ili ništa nerazumije ni zem. školska oblast ni ministar sám. Moja gospodo! Mi stojimo danas istom (neznam, bi li smio izreći — ali moje je osvjedočenje) — mi stojimo istom na pragu praga u napredku. Mi imamo jedva početak od onoga, što ima doći; mi nismo kadri, da ono, što želimo, izvedemo. Mi možemo doduše govoriti, ali moramo i onim, koji su pozvani, da nas slušaju, pripustiti, ako jim je u obće volja, da nas slušaju. Pravo, štogod zahtievati, toga učitelji još danas neimaju. Ja držim za vjerojatno i rekao bi za sigurno, da učitelji nikada do toga doći neće, da bi si slobodno i neodvisno čitanke i ostale učevne knjige odredjivali. Toga se lje u Austriji (žao mi je, što moram tako reći) doživjeti nećemo! Popušćat će doduše u napredku malo po malo uzde, dopustit će njekoliko čitanka i učevnih knjiga rabiti, pa će onda gledati, koju da izaberu.

Ja sam već reko, da sam bezuvjetno za slobodan izbor svakog pojedinog. Ali buduć smo, kako rekoh, samo na putu, da put k napredku nastupimo, pitam sada: „Kada je već koja čitanka za škole odredjena, šta može učitelja priečiti, da si iz nje ono neizabere, što mu se najbolje dopada? To je sasvim dosljedno. — Pitam vas sada, moja gospodo, zašto se nebi u okružnoj učiteljskoj konferenciji ustanoviti imalo, koja se čitanka u školi rabiti ima?! — Ja opetujem: to je opet staro birokratičko stanovište, — nipošto pako slobodna škola; jerbo u slobodnoj školi može se učitelj načina iliti metode držati, koju za najbolju drži, a čitanka je metoda.

Napokon bi imao još jedno napomenuti. — Moja gospodo! Što ovdje u zakonu čitamo, nije sve rečeno. Ako mi hoćemo, da zakon dobro shvatimo, moraju nam i razlozi poznati biti, koje je visoka vlada državnomu vieću saobćila, kada je ovaj zakon predložila. Razloge moramo prije dobro proučiti, pa ćemo onda istom znati, što vlada namjerava. Medju timi razlozi nalazi se svakojakih stvari, što se čitanka tiče! Tako stoji u nutri n. pr.: Kod odobrenja valja paziti i na cienu, — cienu čitanke! Ako je čitanka skupa, već nije za škole, već se nemože u školi rabiti! Čitanci se dakle sasvim protivne stvari na ledja prišivavaju.

Ja sa svoje strane opetujem: Osvjedočen sam, da se po novom zakonu pitanje školskih čitanka u slobodnom smislu rie-

šiti neće. Zakon pokazuje prstom, kako valja birokratičnoj volji bravu i vrata otvoriti. To je moj nazor. — — — Oprostite, što sam ovaj mali časak Vašeg skupocienog vremena ovako upotriebio.

(Nastavit će se.)

Dopis.

Iz vojničke krajine u mjesecu svibnju 1870. Slavno uredničtvo! Stavljam Vam ovim do znanja, da je vojno zapoviedničtvo odlučilo nadučitelja Spudića iz Vinkovaca i učitelje: Pechana iz Petrinje. Lisca iz Belovara i Bobinca iz Otočca poslati 19. obćoj učiteljskoj skupštini njemačkoj u Beč.

Nemogu da ne napomenem, koliko naše visoke oblasti nastoje oko izobrazbe pučkih učitelja krajiških. Koliko se pripravnika bavi na preparandiji petrinjskoj o carskom trošku! 6 ili 7 imade glavne učione učitelja na pedagogijumu bečkom! Sve se to izvanrednimi podporami podupire!

Nu visoko ratno popečiteljstvo i glavno zapoviedničtvo zagrebačko, znajući da čovjek neživi samo o kruhu, u svojoj bezgraničnoj skrbi za učiteljstvo, šalje svake godine po njekoliko učitelja, da prisustvuju obćim učiteljskim sborovom, buduć da radi velikog posla, koji zadaje sveobće preustrojstvo ciele krajine, još dosada učiteljski sastanci uvadjani nisu.

Ako se i dosada nisu krajiški učitelji na dosadanjih obćih sborovih naticcali u razpravljanju pedagogičko-didaktičnih predmeti, neodoše zato kući, neobogativši se znanjem. U čem se tko nevežba (kao što se učitelji krajiški u javnih govorih nevežbaju) toga i nezna; svaki majstor mora najprije biti šegrt!

Visoke su oblasti, nemogavši nam dosada dati posebnih sastanaka, svakako udarile pravim putem.

Veći dio krajiškoga učiteljstva, neimajuć novaca da putuje po inostranstvu, ostade u svom kutu; tako izčeznu gdjekoja izvrstna glava s pozorišta, neučiniv ono, za što je imao sposobnosti.

Da je naša visoka oblast i prije tako postupala, bili bi učitelji krajiški dostojni premci svojih sudrugova u naprednijih krajevih. — Nu što rekoh! I sada imade u krajini nemali broj takovih! Ali oni se poput nezaboravka nalaze u skrovištu. Tko nevjeruje, neka pregledava pučke škole krajiške, pa neka prost od svake presude iskreno sudi! Ako su dosadanji učitelji samo dvogodišnji tečaj, većom stranom bez predtečne realke ili gimnazije izučili, neostadoše na onom stepenu. Imade i u nas naprednjaka, koji su si svojom privatnom marljivošću u čednom skrovištu toliko znanja prisvojili, da bi se i naprednija pokrajina njimi ponositi mogla. Zadnji svoj novčić potrošiše na knjige! Učiteljskih sastanaka neima! Po inostranstvu nemogoše se ogledati! — Tako si nisu mogli dosta razboritosti u sudu vrhu sebe i vrhu drugih prisvojiti. Živila dakle ideja, da se učitelji podpomažu radi ogledavanja inostranstva! Živili oni ljudi, koji ju oživotvoriše!!! —a— u P.

Viestnik.

— Učitelji zagrebačkih glavnih učiona obratili su se na vis. zemaljsku vladu, pa i na gradsko zastupstvo s molbom, da odašalju njekoje učitelje na XIX. skupštinu njemačkih učitelja, koja će se dne 8, 9. i 10. lipnja o. g. u Beču obdržavati, gdje će takodjer izložena biti razna učila. — Kako smo ubavieššćeni, namjerava sbilja visoka zem. vlada dvojicu na zemaljske, a grad opet dvojicu učitelja na svoje troškove na tu skupštinu u Beč poslati.

— Kao utemeljiteljni članovi pristupiše k učiteljskoj zadruzi: Velemožni gosp Drag. Cekuš, načelnik grada Zagreba, g. Hondl, predsjednik trgovačke komore, gradjanin i gradski zastupnik, g. Antun Poh, odvjetnik, gradjanin i gradski zastupnik, g. Dietc, nadporučnik i pobočnik g. grofa Kulmera, i g. Gustav Habjanić, učitelj na uzornoj glavnoj učioni. Živili! Dao Bog, ugledalo se u njihov primjer više rodoljubivih i za tu plemenitu svrhu zauzetih gradjana i odličnih muževa.

— Definitivno namješten učiteljem g. Tomo Hitrec u Maria Gorici. — G. Franjo Tepeš, privr. podučiteljem na gl. učioni u Krapini, Škender Kolenc, privremeno za učitelja na gornjoj Rieci.

— Dozvola za dopunjenje učiteljskoga izpita dana: Nikoli Šanteku, Stjepanu Pečeku i Miji Odnikoviću.

Književnost.

Doskora će izaći „Ljubice“, sbirka pripoviedakah za našu mladež. Sabrao i izdao o svom trošku Vjenceslav Záboj Mařík. Knjižica imati će 5 do 6 tabaka, te će stajati 30 novč., liepo vezana 40 novč. Svaka od ovih pripoviedaka imati će 3 do 8 strana, te će ta sbirka baš dobro doći kao uzdarje učenikom za 3. i 4. razred. Mi je što toplije preporučujemo.

Natječaji.

— Za izpražnjenu učiteljsku i orguljašku službu u Čadjavici, s kojom je spojen dohodak od 315 for. a. vr., slobodan stan, vrt i 10 hvati drva, razpisuje se natječaj do 10. lipnja t. g. — Molbenice potrebitimi dokaznicami obložene, te na presvietlog gosp. Gustava baruna Hilleprand Prandauskoga upravljene, imadu se do gore naznačenoga roka podnieti veleč. gosp. Josipu Kršnjavi-u, podarcidjakonu i župniku u Feričancih.

— Za izpražnjeno mjesto podučitelja u D. Dubravi (u Medjumurju). Plaća 200 for., 2 hvata drva i stan. Molbenice se šalju na veleč. g. Miju Legina, župnika dubravskoga kano predsjednika školskoga odbora u Dubravi, do 1. lipnja t. g. (Pošta Koturiba). U Dubravi 3. svibnja 1870. Dragutin Maršić, učitelj i bilježnik školskog odbora.

Sbornica.

Gosp. Stjep. B. u K. Slike Hermanove su najbolje za zornu obuku; one stoje 7 for. 44 novč. a vr., zemljovid pako Europe od Holle-a na platno razapet, stoji 3 for. 80 novč. Oboje možete dobiti u knjižari Albrechta i Fidlera u Zagrebu u naznačenu cienu. — Vaša je predplata na ovaj list s izmakom g. 1869. iztekla. Na naročitu Vašu želju šalju Vam se sada evo svi ove godine izišavši brojevi u nadi, da ćete predplatu za III. tečaj „školskog prijatelja“ na skoro nam poslati.

Uredjuje: **Fr. Klaić.** Naklada knjižare: **Fr. Župana.** Tisak Dra. **Lj. Gaja.**

Tečaj III. U Zagrebu dne 10. Lipnja 1870. **Broj 11.**

ŠKOLSKI PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. za 12 mjeseci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

Školska zdanja.

Ako je koja občina dobila za svoju djetcu valjana i čestita učitelja; učitelja, koji je tielom i dušom zauzet za svoje toli važno zvanje; učitelja, koji kao pravi otac sa povjerenom si dječicom znade postupati: tada je svakako potrebno, da bude školska sgrada i učiteljev stan spoljašnosti svoje na ugled škole.

Dok god budu školske sgrade u ovakomu stanju, u kakovom se sada još u mnogih mjestih nalaze, nemože još pravoga govora o uzgoju i napredku naše mladeži biti. Ako na selo dodješ, pa se za školu opitaš, pokažu ti njekakovu kućicu, koju bi za sve drugo držo, samo za školu podnipošto. Ali imade i gradova, koji za svaku drugu svrhu novaca i liepih sgrada smognu, samo za školu, opet nevolje, neda se nikako prikladno stanje narediti, nego se moraju pojedini razredi pače i cieli zavodi po privatnih kućah nastanjivati, koje za privatno obitavanje najprikladnije mogu biti, ali za školu svojimi malimi prostorijami nikako prikladne nisu. Prije njekoliko godina bila je i naša preparandija, od uzorne škole, kamo preparandi na praksu ići moraju, bila je rekoh u petoj ulici smješćena. Koliko je tu neprilika bivati znalo, kada su jednu uru na praksu, a drugu na predavanje ili obratno morali pripravnici ići.

Kako je zastupničtvo gradsko do uvidjenja došlo, da valjana škola takodjer prikladno zdanje mora biti, da su u prijatnom zdanju i učenici i učitelji voljniji i zdraviji, i da po tom obuka bolje napreduje, stade po mogućnosti nastojati, da jim sada njekoja školska zdanja prilično i svrhi svojoj odgovaraju, i nade je,

da će i nadalje gledati, da i ona, koja su još u najmljenimi kućami smješćena valjanimi zamiene. Da bi tako ostali gradovi i obćine, razmjerno svojim silam na to doprinašale, da spoljašnostju ugled svoje škole podignu.

Nizke i vlažne školske sobe škode tielu i duši. Prostor školske sobe neka poprieko najmanje 7—8 □' prostora za jedno diete pruža; neka za ulaz, prolaz, potrebštine i za učitelja dovoljno prostora imade. Za svrsi shodnu sobu potrebno je nadalje, da je svjetlost povoljna, sačuvana od svjetlosti sunca, ugledna, ali nipošto pretjerano visoka, suh položaj, prikladno mjesto za školsku tablu. Za obuku potrebna učevna sredstva moraju uviek pri ruci biti, zato je od potrebe, da je dotična obćina čim prije nabavi, da obuka ni najmanje netrpi. Čistoća u školi mora cieloj obćini ugledom biti, školsko pokućtvo naredno i tako nastavljeno, da svrsi svojoj podpunoma odgovarati može.

Ali ne samo školske prostorije, nego i stan učitelja neka je, ako je sa školom spojen prijatan i stališu učiteljskom primjereno uredjen; ondje pako gdje učitelj izvan škole stanuje, neka mu se primjerena stanarina ustanovi, da si može svomu zvanju primjeran stan držati. Neka nije prisiljen kao nadničar u kakvom goder kućariću, ili kako je na mnogih mjestih običaj, u školskoj sobi stanovati. Učiteljev položaj zahtieva, da pristojno stanovanje imade. Učitelj je kao i duhovni pastir u duševnom smislu vodja u obćini, oba imadu veliku zadaću rešavati, pa zato i zaslužuju, da jim obćina svako štovanje izkazuje. Prosta mračna sobica za učitelja je dokazom, kako obćina malo cieni i drži do učiteljskoga stališa. Šta takova je za revnoga i urednoga učitelja nedostojno; to ga mora boljeti a nikako ga nemože podticati, da svoju dužnost s veseljem ovršava.

Da bi samo već jednom to bilo, da obćine stanu većom pozornosti školska zdanja njegovati. Ta školsko zdanje i učiteljev stan spada takodjer medju obćinska zdanja, od kojih si svaki naobraženost obćine spoljašnosti tih zdanja predstavlja. Hoće li kada obćine do tog osvjedočenja doći, da se ne samo Bogu, što je Božje, a caru, što je carevo, nego i učitelju, što je učiteljevo mora davati, onda bi s većim veseljem doprinašale na žrtvenik naobraženja svoje omladine. Tada bi se istom mogli nadati, da će i u pogledu škole u krasnom tielu plemenita duša stanovati!

Učiteljska sjemeništa.

Friedrichsstadt, predgradje Dreždjana, ima na kraju grada dvokatno zdanje samo na strani ležeće, liepim prostorom, vrtom, voćnjakom i gombalištem obkoljeno. Na ovako ukrašenom dvorcu mogao bi pitomce sjemeništa i njihovoga ravnatelja knez crnogorski u svojoj seljačkoj prebivaonici nenaviditi. Prostorije toga istom za potreboće sjemeništne sagradjenoga dvora jesu sve svjetle i prijatne, i potrebnimi odušnici sa staklenimi kapci providjene. Prostorije griju se vrelom vodom, koja se kroz cievi po cielom zdanju razlieva. Čim je koja soba veća, tim su dulje cievi po njoj provučene.

Sjemenište ima šest razreda, odkad je dvogodišnje zasjemenište *), (koje Köpenickovoj preparandiji odgovara), sa ostalima 4 razreda (koji su istom prava preparandija) spojeno. Ovo pako spojenje nije tako dugo organično, dok god gojenci zasjemeništa sve predmete podpunoma nesvrše, a u pravom sjemeništu opet na novo sve predmete učiti se nepočmu; k tomu su pitomci zasjemeništa izvan, sjeminišta pako u zavodu. Gojenci se primaju u zasjemenište (u 14. godini) iz pučke škole, gdjekoji takodjer iz gimnazije ili realke; u tom slučaju mogu ti zasjeminište preći. Za oskrbu pojedinoga plaća se na mjesec 4 talira, za to dobiva: za zajutrak u pol šest sati kavu s kruhom, u 10 sati prije podne komad kruha s putrom. Objed, šest put u tjednu, juhe (čorbe) mesa i variva, za večeru ništa mesa, nego samo variva. Svaki gojenac dobiva na tjedan stanovit komad putra, k čemu si može po volji kruha uzeti, ako komu nebi bilo dosta putra, slobodno si može za svoje novce još prikupiti.

Sa sjeminištem spojena je dvorazredna škola za vježbanje; svaki takov razred ima 4 godišnja tečaja i broji 28—30 učenika (ukupno dakle do 60), koji nikakove školarine neplaćaju, jerbo su od najsiromašnijih roditelja. Polag svega toga pružaju djetca svoje ruke ravnatelju ili učitelju, prem ako bosa, kada se doma vraćaju. Za vježbalište neima nikakovih razrednih učitelja, ali zato ipak vodi poslove jedan pomoćni učitelj i drži predavanja na tjedan jedno 12 ura, da se jednolikost i učevna osnova u pre-

*) Zasjeminište, to jest priprava za sjeminište.

davanju i odgojivanju uzdrži i možebiti gdjekoje manjkavosti izpune.

Pravi učitelji na vježbalištu jesu pitomci sjemeništa zadnjih dvijuh godina, oni drže predavanja pod rukovodstvom onog sjemeništnog učitelja, koji dotični predmet u sjemeništu predaje. Ovu onu uru drži predavanje i sjemeništni učitelj u vježbalištu, pokazuje na taj način pitomcem, kako imaju drugi put predavanje nastavljati. Prve početke jezikoslovne obuke predavaju pitomci po tako zvanom piso-čitajućem načinu; računa se većom stranom pismeno, jer se moraju u svakom razredu 4 godišnja tečaja u obzir uzimati; u prirodoznanstvu ide se od pojedinih na obćenita. Tako se na pr. svakom učeniku višeg razreda dade u ruku batvo od raži, koje ima savršenu lat, te se svestrano razloži i protumači, pojedine česti od lati rišu se malo veće na školskoj tabli.

U drugom zasjemeništa razredu razpravljano je jednom „poručanstvo od Schillera. Taj je spjev ponajprije pravilno čitan, zatim sadržaj mu kazan, napokon psihologička vriednost sadržaja izcrpljena. Poslje kada je stvar po tanko razmotrena bila postiglo se to: „Prijateljska vjernost je moć, koja a) najveće potežkoće svlada, b) život na kocke baca i c) najokorjelije srdce ublažuje.“ Za pismenu domaću radnju zadano bje „Misli Sebenuciove u tamnici“. — U predzadnjem sjemeništnom razredu čitalo se: „Mina von Barnhelm“, od kitice do kitice po sadržaju i značaju navedenih osoba protumačena i svaki stavak psihologički razložen. Pismena radnja zadaje se u dolnjih razredih svaki tjedan po jedna, u srednjih svako 14 dana a u viših svakog trećeg tjedna po jedna.

Iz poviesti uzima se već u zasjemeništu stari, srednji i novi viek sveobće poviesti, ali samo pregledno; u sjemeništu uzima se to isto obsežnije a u zadnjoj godini saksonska posebna povjest. Baš kod ovoga predmeta ukazuje se kako su pruska sjemeništa za saksonskimi zaostala.

U računstvu počima se u zasjemeništu ulomci, koji se već i u pučkoj školi predaju, pa se ide do izvlačenja drugog i trećeg korena. Omjeri i razmjeri uzimaju se istom u sjemeništu prem ako u geometriji omjeri dolaze. U zasjemeništu rešava se tako zvano trojno pravilo po zaključcih.

Iz glasbe se mnogo uzima: pjevanje, generalbas, gusle, or-

gulje, glasovir. Sve po šest pitomaca (na orguljah 2—3) vježbaju se skupa; izim toga ima svaki za se odredjeno vrieme za vježbanje. Pitomci imadu troje orgulje, 7 glasovira itd. na razpolaganje. Dva učitelja za glasbu jesu namještena.

S pedagogijom počima se taki u prvom sjemeništnom razredu, pa se u prve dvie godine propedevtički postupa; u trećem razredn započima gojitba a u zadnjem razredu nješto sisteme s pedagogičkom povjestnicom.

Sjemište ima prikladno uredjenu knjižnicu za učitelje kao i za pitomce, koji ju često rabe. — Učiteljsko tielo sakuplja se poslje svake predavanja ure u jednu sobu (nadzorničtva soba) na jedno 10 do 15 časova, pa imade tude prilike da se porazgovara ob onom, što se je u zavodu opazilo, te tako da se sve u jednoličnost laglje svede.

Premako je ovo sjeminište skroz ugledno organizirano, ipak je sadanji ravnatelj za shodno pronašo, da visokom ministarstvu za nastavu njekoje neznatne preinake predloži kako je evo

učevna osnova.

Predmet	Zasjemenište		Sjemenište				Opazka
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	
Vjeronauk	4	4	4	4	4	4	
Njemački jezik . . .	6	6	5	5	4	4	
Pedagogija	—	—	—	1	3	3	
Katekeza	—	—	—	1	1	1	
Matematika	4	3	3	3	2	2	
Generalbas	—	1	1	1	1	1	
Orgulje	—	—	1	1	1	1	u raznih grupah.
Glasovir	2	2	1	1	1/2	1/2	
Gusle	2	1	1	1	1/2	1/2	
Pjevanje	3	3	3	3	3	3	
Povjestnica	2	2	2	2	2	2	
Zemljopis	2	2	2	2	2	2	
Naravopis	2	2	2 (zajedno s fizikom)	2 (zajedno s fizikom)	2	2	
Naravoslovje (fizika)	1	1			2	2	
Geomatrija	—	1	2	2	2	2	
Risanje	2	2	2	2	2	2	
Krasopis	2	2	1	1	—	—	
Gombanje (tielovježba)	2	2	2	2	2	2	
Vježbanja škola . . .	—	—	—	—	—	—	2 do 6 sati kako već koji predmet zahtieva.

Izvan ovoga ovdje razloženoga sjemeništa za učitelje imade Saksonska kod 2,340.000 stanovnika još jedanaest drugih, dakle skupa 12 sjemeništa, od kojih su samo dva trorazredna, ostala sva četverorazredna, koja oko 700 pripravnika (izim onih zasjemeništa) polazi, a 72 učitelja namještena, za koje sve država 96.000 talira na godinu plaća.

Najuzvišenija zadaća pučke učione sadanje dobe.

(Nastavak.)

4. *Zadaji zadaće, koje da podtiču na naobraženost!* Vi drage školske zadaće, kakovu vi kavgu medju školom i kućom neprouzrokujete! Jednom ste prevelike; drugomu premale; jedan bi rado čim više vas, drugi opet, ako je ikako moguće, nijedne; jednomu se otcu činite prelahke, drugom opet preteške. A što da mi kažemo: Naše su zadaće više put jako suhoparne i okorjele! Velimo: naše! s toga nam se valjda neće zamjeriti! Primjeri u ostalom neka sami govore. Učenik imade obuku iz prirodoznanstva. Učitelj mu diktuje jednu stranu i zada mu, da diktovano na čisto prepiše. To može doduše dobro biti, ali zanimivo podnipošto nije. Učitelj računstva zadade šest primjera s golimi brojkami ili stvarmi, koje učenika ni najmanje nezanimaju. Kako bi bilo, kada bi učitelj mjesto onih fizikalnih zadaća po prilici ovako zadao: Promatrajte domaćeg psa, pa mi napišite, što ste opazili! Promatrajte privlačivu silu drva u zdjeli pa ju opišite! Razmišljavajte sastavine svakdanje hrane, pa napišite što ste mislili! *) Zar nebi takove zadaće od veće koristi bile, zar se nebi nastojanje učenikovo silnije razvijalo a mišljenje oštrilo, razmatranja volja uzdizala itd.? Dakako da se škola neće tako lahko

---

*) Sličnih zadaća imade Stoy u svojem spisu: Vaterhaus und Muttersprache: „Uzmi u ljetno doba izkuhane vode pa napravi sliedeća tri pokusa: a) metni jedan dio od te vode u otvorenu šaljicu na sunce i vanjski zrak; b) isto tako jedan dio u uzkog grljka ali otvorenu staklenicu; c) i opet u jednu neprodušno zatvorenu bocu! Razmatraj dulje vremena, pa raztumači što si vidio! — Naberi si sjemena od vrbe, bresta, jove, breze, hrasta, javora, omorike, bora pa pusti neka leti! — Takove zadaće imadu još i to dobra, što nesile diete da sjedi, nego da se giba, a duh da mu sám radi i sám iztražuje.

onih suhoparnih i mrzlih zadaća ostaviti; ali koji razumije zadaće kadšto bujnim, veselim i privlačivim cviećem okititi, taj je tajnu odkrio. Kako valja s djetcom postupati da postanu revna i radena. Kod toga se nesmije još na koje što zaboraviti! Nikada nesmije prvo zadaća takova biti, da diete svaku srdačnost izgubi, da već naprvo znade, da ju neće znati valjano riešiti. Zadaća ga bi imala istom ohrabrivati i srdčanost mu zadavati za napredkom. Dobro rešena zadaća daje mladjahnu duhu krila; krivo i zlo izradjena pako naliči mrazu, koji na svježu cvatnju oduševljenja padne. S toga bi skoro rekli: Zadaće neka budu radje lahke, nego li težke! premda nesmijemo zaboraviti, da prelahke zadaće u shvaćanja i izradjivanja moći svoju slabu stranu imadu. Da se može jedanput oteža zadaća dati, da se vidi, koliko će ju učenika valjano riešiti, to stoji, ali to neka su jako redke iznimke. Za tim moraju zadaće drugo, takove biti, da u sebi sadržaju stanovito veselje, ugodnu jezgru, koju kada učenik odkrije, da se razveseli i sam po tom stane težiti za napredovanjem. Za to nije s gorjega, ako se kadkada zadaća zaodjene zagonetkom, ili primjerak u obliku igre dade, ili stvari izradjivaju, koje kada diete izradi osobitu dragost za naukom oćuti. Takove bi stvari bile: risanje zemljovida, sgotavljanje fizikalnih (naravski sasma prostih) sprava (n. pr. njihalice, poluge itd.), i naravno risanje. Ali u obće mora se i na to gledati, da se zadaće iz života uzimaju i da se učenik u njem orientirati znade. I ovdje se valja Graserove rieči sjetiti: „Uvedi učenika u život!“ Život proizvadja opet život; a zadaće, koje se iz života za život uzimaju, nisu još svoje skrajnosti polučile, kada učenik zadnju točku napravi, one bo rade, ruju neprestano. Pravo i Benecke veli: „Nastojmo da nam se nauk odnosi na život, a u životu da se odnosi samosviest na nauk; nemojmo zadavati učenikom samo zadaća, koje oni pismeno imaju u posebnom vremenu izraditi, nego i takovih, koje će mu duh, čim je s jednimi gotov, i na druge iz vlastitoga nagona navadjati.“ U ostalom zadaće nesmiju duge niti velike biti, da učenika nevežu, da mora dugo kod stola sjediti, da mu tako život ne podkapaju i svu volju za napredkom neubijaju; učenik mora dosta vremena imati, da je dobro razabrati i valjano riešiti može; redoslied zadaća mora se strogo po shvaćivanja moći i napredovanju učenika ravnati; zadaće, kako je već rečeno, nesmiju se za kaznu davati; to su stvari,

koje će svaki razboriti pedagog priznati. Dosta, mi moramo kod našega zahtieva ostati: „Ako misliš volju za napredovanje u svojih učenika uzbudjivati, a ti jim daji zadaće, koje će ga zanimati, koje će ga podticati, da misli, razmišljava, koje će ga veseliti i njega sa životom spajati!“

(Nastavit će se.)

Kopriva.

Preveo *Vl—*

Kao što je poznato, da svaki doticaj koprive prouzročuje osjetljivu ból, tako ih opet malo znade, što kod toga biva. Dakako da se zna, da je lišće koprive pokriveno malenimi dlačicami, koje ozledjuju našu ruku, kad ih se dotaknemo. To je sve, što se zna. Progledajmo s toga stvar pobliže i protražujmo uzrok te boli, koju je već svatko izkusio.

Dlačice koprive prvi je počeo iztraživati biljar Schacht. Po njegovu mnienju postaju te dlačice tako, da se u prvom razvijanju lišća jedna stanica gornje kože na listu, koj radi svoga pravilno pilata ruba medju najljepše lišće spada, u vis protegne. Umah se zatim na vršku toga produška načini na stran nagnuta glavica, koja jako malo raste, dočim se dlačica znatno protegne. Pod svakom se dlačicom nadigne parenchym, t. j. mriežica pod gornjom kožom u cilindričnoj spodobi, te se u toj stanici sakuplja oštri sok, kojim je dlačica napunjena.

Dlačice na listu koprive sačinjavaju jednu jedinu stanicu; one su gibke, samo prema vršku su krhke, kao da su od stakla, tako da se glavica umah odkine. I u istinu razlikuje se ovaj dio od ostaloga, jer se netopi u sumpornoj kiselini nego u lugu. Kod najslabijega doticaja odkine se glava, ozledi našu kožu a otrov prodre u ranu. Mnienje, da, kad čovjek koprivu čvrsto primi, da se nerani, doista je obćenito, nu nije uvjek pravo. Ako potegnemo rukom odozgor dole po listu, to ćemo se isto tako raniti, ko da smo se ga lahko dotaknuli, dočim se, ako potegnemo rukom odozdol gore, dlačice prignu a glava se neodkine. Tada nećutimo nikakove boli.

Dlačice koprive prispodabljahu neki otrovnimi zubi zmije,

njeka se sličnost u toj prispodobi neda nijekati. Zmije imàdu u gornjoj čeljusti dva duga, uzka, nješto svinuta zuba, koji su u dužinu prošupljeni. Ovi zubi nisu kao ostali u čeljusti učvrstjeni, nego su poput nokata u mačke gibivi. U šupljini čeljusti ima pod svakim zubom malen mjehurić, u kojem se otrov pripravlja. Mjehurići ti spojeni su sa zubnim kanalom, te otrov iz njih izlazi na kraju zuba. Kad zmija ugrizne, pritisne gibivi zub mjehurić, iztisne iz njega otrov i dovadja ga u ranu.

Ali ova prispodoba nevalja poput svih drugih. Ozleda timi dlačicami biva na sasvim drugi način nego kod zmije, da rt dlačice ostaje u rani, o tom se lahko možemo osvjedočiti povećalom. Isto tako ako iglom dotaknemo dlačicu, vidjet ćemo gledajuć na sitnozor, kako se glavica odkine a tekućina izcuri.

Bol dakle u rani potiče iz dvajuh uzroka: od tvari, koja ostaje u rani i od soka, koj se u nju izlije. Da prvi uzrok bol povećava, dade se lahko dokazati. Ako se naime ubodemo rtom igle umočenim u otrov koprive, osjetit ćemo bol mnogo slabiju i kratkotrajniju, nego je, kad se koprivom ranimo.

Kemički iztražena nije još ta kiselina, koja se sakuplja na podnožju dlačicâ. Bilo bi i jako težko sakupiti je toliko, koliko bi je trebalo za to.

Smatramo li ovu prispodobu koprive sa zmijom valjanom, to se nalazi još u tom njeka sličnost, što je otrov naših kopriva i zmija jako slab prema otrovu zmija i kopriva u vrućjih pokrajinah. Čim se više tropom približujemo, tim su pogibeljnije i zmije i koprive. Bol, koju prouzročuje naša kopriva, neda ni slutiti na strahovite boli, koje prouzročuje kopriva iztočne Indije. Lahak doticaj dovoljan je, da sva ruka uz najveće boli otekne, a te boli traju i nedjelje danâ, dočim bol, koju prouzročuje kopriva naša, već za sat prestane. Često utrne ozledjeno udo, dà, pripovjeda se o nekoj na Timoru rastućoj vrsti, koja se od urodnjakâ Daoun Setan (vražji list) zove, da boli nesamo godine traju, nego da ni smrti nije moći izbjeći, ako se ozledjeno udo neodsječe.

Uzmemo li u obzir, kako je neizmjerno i neizrecivo mala količina tekućine, koja tako pogibeljne posljedice u ljudskom ustrojstvu proizvadja, to možemo ustvrditi, da je otrov koprive najjači od svih do sad poznatih otrovâ. Po veličini dlačice dade se proračunati, da niti 500·000ći dio grana toga otrova u ranu nedodje,

Na koncu imamo još primjetiti, da naša kopriva ima i svojih dobrih strana te da se dade koristno upotrebiti. Tako je često koristila kopriva kod mliedosti, ako su se ista uda koprivom tukla. Važnije je još to, što stabljika velike koprive imade jako nježno liko, kojega je vlakno mnogo finije od lanovoga. Možda će u obrtnosti biti nekoč od veće važnosti, kao što se je to zbilo sa koprivom Urtica navea, koja u Kini raste. Da toliki pokusi nisu doveli do porabe koprivna lika, leži u tom krivnja, što su ljudi odveć dugo čekali, dok je stapka ostarila i odrvenila; pogrješka, koju mnogi još sada kod lana čine. Stabljika od koprive dade se upotrebiti i u tvornicah papira; pruža bo izvrstno gradivo, koje se može takmiti sa gradivom, što ga pružaju prnjci a mora predpostaviti svim surogatom, što se iz pomanjkanja prnjaka rabe.

Čitanke za pučke škole.

(Nastavak.)

Gospodin ravnatelj Lederer iz Pešte: Visoko štovana skupštino! Pitanje je o čitanka svakako onakovo pitanje, koje zaslužuje, da se u ovako mnogobrojnoj skupštini, kao što je ova, pretrese, da svaki po svojih silah k razvitku i riešenju mu koju progovori; čitanka bo je kao i vrt, u kojem da imade cvieća raznovrstna, miomirisna, ugodna kao i koristna bilja. Neka je vrt, u koj djetcu uvadjamo, da se s veseljem nasladjuju liepim, mirisavim cviećem čovječanskoga duha. Buduć da je ovdje mnogo toga liepo rečeno, to ću si samo dopustiti: „Tko misli, prije nego sudi, tko iztraživa prije nego triebi, to je pravi muž. — S ovoga gledišta neka mi bude dozvoljeno koju u tom predmetu prozboriti.

„Istina je doduše, da sadanje čitanke mnogo nedostataka imadu, istina je, da je birokratizam kod izbora čitanka jako škodljiv, — mi to svi priznajemo, — ali s druge strane moramo dopustiti, da čitanke, ako je uzporedimo sa dojakošnjimi, pa ako je prispodobimo sa onimi, koje su većom stranom u Njemačkoj izašle, — da čitanke, velim ja, ipak gdješto dobra imadu, i da sadanji austrijanski ministar prosvjete nastoji, da nam školarstvo boljim putem udari, što su svakako dojakošnji zanemarivali. Čim

više od nas traže, da na silu radimo, tim više čine krivdu našoj individualnotti. S toga se mora gledati, da se birokratizam stegne; nu nipošto da poprimimo monopol, nipošto, da knjige piskaramo, da si samo novaca zaslužimo, nego da duh učiteljev slobodan postane, da se plemenito natjecanje uzbudi, i da knjiga, koju učitelj rabi, njegovim potreboćam podpunoma odgovara. Ali budući smo mi učitelji i ljudi, za to bludnjam izvrženi, pogrieškam podvrženi, neka bi učitelji svakako školske si knjige izabirali, nu moramo dopustiti a i željeti, da strukovnjaci o njih svoje mnenje izraze. — Da je izbor čitanke od velike važnozti, priznajemo svi, pa bi baš za to bilo faljeno, kada bi si čitanke sami izabirali, a nehotjeli, da strukovnjaci o njih svoje mnenje izreknu. Ja sa svoje strane nebi nikako hotio tu odgovornost na se uzeti. Drago bi mi bilo, kada bi smio čitanke izabirati, ali bi moj izbor svakako morali strukovnjaci i vještaci razpitati i razsuditi.

U pogledu „kako“ da se čitanke sastave, imao bi još primjetiti, da se one u organičkom savezu sastave. Kada se čitanke sastavljaju, valja, kako jur prvo rečeno bijaše, svakoga učitelja mnenje saslušati, ne može biti s toga, što bi rado zapoviedali, što bi težili za neograničenom slobodom, nego što ljubimo i što smo zauzeti za stvar, za mladež. Nismo samo mi, koji znamo, što je mladeži potrebno za gradjanski život; nesjećamo se samo mi, što bi valjalo djetci predavati, da se nauče, kojih pogrešaka valja da se čuvaju. Pa kada tako upozoreni budemo, a i upozorimo druge, što sve čitanka sadržavati ima, jesmo dobroj stvari dosta u prilog. — Mi želimo nadalje, da učitelj kod sastavljanja čitanke najvažniji glas imade, jer znamo, da čitanke moraju u organičkom savezu biti, da diete nečita u prvom razredu, od česa u drugom razredu nikakova pravila nenalazi za opetovanje; jerbo znamo, da onaj, koji ondje sije, gdje nije prije orao i zubijo, nikakove žetve imati neće. Moramo uviek cielu osnovu pred očima imati; moramo kod sastavljanja početnice znati, što sve čitanka najvišega razreda sadržavati ima. Samo onda, kada čitanke na taj način sastavljene budu, uzbudjivat će djetcu na čitanje, a ona će i s veseljem čitati, što sada žali Bože nije; onda će i volja k čitanju uredjena biti, jer se neće samo ono čitati, što maštu razdražuje, nego i ono, što um bistri i čovjeka obučava o njegovih dužnostih, i ne-

samo ono, što ga zabavlja, nego i ono, što mu je koristno i poučno. — Volju k čitanju uzbudjivati i volju k čitanju pravim pravcem voditi, mora takodjer biti svrha čitanke!

(Nastavit će se.)

Umišljeni put u svemiru.

(Nastavak.)

Postojmo malo.

Kad nam se dakle s rečenih gori razloga sunce posjetiti neda, to nas odvraća od toga još većma misao, da iz toy posjeta nikakove koristi znanju crpiti nebismo mogli.

Sigurno će se naći koji, pak reći: „Što, zar posjet na suncu nebi mogao znanje nam vele obogatiti? Mogli biste nam pripoviedati, što se sve tuj vidjeti može, kakovi su tuj gradovi, drumovi, ljudi, životinje, kakova brda, kamenje, vode, pak sve to da nebude stečevinom velikom znanju našemu, sve to da nerazgrani duševno nam spoznanje? — Nije moguće, da je to pravo!“

Pa ipak u istinu jest tako. — A zašto? — Jer mi umišljeni putnici, kad bi nam i bilo dano, da sve to gledamo, niti najmanje znati nebismo mogli, što gledamo.

Zar nebismo mogli gradove kao takove upoznati? — Jest, kad bi oni formom i svrhom nalični bili našim gradovom; ali promislimo li, da na suncu neima niti ljeta niti zime kao u nas, da tamo neima nikakova vremena, da tamo nepada kiša, pak sigurno niti snieg, niti se nesmrzava, te da po tom razumni stvorovi tudier kuće u drugu nam posve nepoznatu svrhu grade, da jih čuvaju od prirodne nepogode, koje mi niti pojmiti nemožemo, to bismo se slobodno na visoko okladili, da bi uz svu svoju maštu i znanost više satih kuću takovu motrili, a da niti najmanje neslutimo, da je to kuća. Kad nebismo dakle upoznati mogli kuću kao kuću, kako da onda znamo, da li je to, što gledamo, grad? —

Ali bilje mogli bismo vendar upoznati? —

Jok valja, niti toga!

Kad bi hrast na suncu takav bio, kakav je na zemlji, još, još. Nu takav sigurno nije. Prirodno je stanje tamo posve dru-

gačije, nego u nas, tako, da bilje, ako tamo bivstaruje, sigurno niti najmanje našemu bilju nenaliči. Čemu da je tamo hrastu korenje, kad nepada kiša, te po tom neima u tlu vode, da kroz korenje uzmogne hrana stablu doticati? Čemu da mu je lišće, kad sunce nije pokrito zrakom, već žarkom odorom? Pak čemu stablo bez korenja i lišća. Bilje izgleda na suncu valjda kao u nas kamen, pak samo onda, kad bi nam ga više godina promatrat dano bilo, mogli bismo po rastu upoznati, da je bilje. Na prvi pogled pako težko koju stvar na suncu upoznajemo, te se vraćamo zato sa pogibeljnoga toga puta u toliko neizkusni domu, kako i na put krenusmo.

Ali da zadovoljimo znaličnost, valjalo bi ipak, da barma kakav kamen ili komadić pare sa sunca sobom ponesemo, to bi sigurno na zemlji postalo predmetom važna iztraživanja za staro i mlado, te bi nam znanje sigurno obogatilo.

Dakako, tako i jest; ali se neizplati, da predmete tako daleko nosimo, kad je zemlja prepuna blaga takova, koje sveudilj znaličnost ljudsku zabavlja. Kamenčić sa sunca natjerao bi dakako cieli sviet u čudo; nu zar neima kamenja dosta i na zemlji, o kojem isto tako na milijune i milijune ljudi ništa nezna, kao i o sunčanu kamenu? Koliko imade ljudih, koji nisu kadri razlikovati kamen od kamena na zemlji! Malo ima ljudi, kojim je brigom mineralogija.

Da preduzmemo pogibeljan put na sunce, za zadovoljiti znaličnosti njihovoj, i donesti jim s njega koji kamen, trebala bi nam najmanje ta utjeha, da su ti zemaljski znaličnici sve kamenje zemlje dobro već proučili. Sigurno bi jih zanimao i po koji komadić zračišta; ali sunce je na toliko prijateljno, te izašilja svakim danom po njekoliko kvadrilijuna zraka zemljakom, pak po ovih zrakah evo jim pružena prilika, spoznavati sastavine sunčana zračišta, o čem će kasnije biti govora.

Nezamjeri nam s toga nitko, ako niti zračištu sunčanomu za volju neudarimo ravnim putem sunca, te pričekamo s tim dotle, dok znaličnost ljudska barma svjetlo, kojim nas sunce dan na dan ogrieva, podpuno iztraži.

S toga postati ćemo pred suncem, te spustiti sidro na 32.000 njem. milja izpred njega, i to na vele glasovitu mjestu, na mjestu onom, gdje veliki komet (repatica) godine 1680. suncu naj-

bliže stajaše, te za tim čudnovatim pravcem odė, da se, kako to glasoviti astronom Enke jur proračuna, za 8000 po prilici godina vrati, da opet u lice suncu pogleda, ili da se po njem razsvjeti i ogrijav si hladne žile, da opet odjuri na novih 8000 godina.

Ovdje ćemo postojati, a sve nam se njekako čini, da ćemo se na svome putu sastati sa još kojim kometom, po kojem će nam moguće biti, pozdraviti repaticu od godine 1680. — Dospjevši na to mjesto, odložimo malo, te razmatrajmo s njega sve zanimivosti, koje se tude ukazuju. —

Veličina sunca.

Ovdje s našega glavitoga mjesta vidimo tek pravo, koliko je sunce.

Pa koliko je?

Tude ukazuje nam se tolikim, da nam skoro polovicu neba sakriva; nu tim nije mnogo rečeno; jer ako staviš makar i novčić na tiesno pred oko, i on će ti sakriti cielo skoro nebo. Veličina nas dakle na izliku može o pravoj veličini veoma varati. Mi naumismo govoriti o pravoj veličini sunca, i to o veličini čitave kruglje zajedno sa zračištem joj, pošto, i iskreno govoreć, nismo kadri debljinu mu na točno kazati.

Da nam se pohtije sunce probosti ražnjem, koj bi mu središtem prolazio na drugu stranu, to bismo debljinu sunca ili promjer mu odmah saznali. — Pak učinivši tako, osvjedočili smo se, da su astronomi posve pravo računali; promjer bo je sunca, kako oni jur rekoše, dug 192.600 milja.

A kolika je to duljina 192.600 milja?

Vrpcom, dugom 192.600 milja, možemo si to tako predstaviti. Zadregni jedan kraj o Markov toranj u Zagrebu, a drugim otidji do mjeseca, opaši ga šest put, vrati se tada do Markova tornja, obidji tuj crkvu, putuj po tom šest put oko zemlje, pak došavši tom sgodom u Zagreb na kraljevski sajam, ostati će ti još komadić vrpce, koji možeš tuj prodati. Pustiš li, ne na štetu konkurenta, već na korist kupcem, rif po grošić, to možeš za sedam tjedanah oglasiti podpunu razprodaju, dnevice prodati 1200 rifah, pak od preostatka više još od 200 talirah sabrati.

Evo ti 192.600 milja!

Obseg sunca iznosi po prilici 605.000 milja, to će reći, treba ti tako dug komad vrpce, kad bi s njim jednom sunce opasati kanio. Takovu vrpcu možeš pako deseterostruko uzeti, načiniti uže dosta dugo, da bi ga njim mogao mjesec o zemlju privezati. Uzmimo, da bi željeznica na suncu 100 milja na dan provalila, to traje put oko sunca svedj parom punih 18 godina, dočim bi sličan put oko zemlje danas za dva mjeseca prešao.

Kad se o promjeru i obsegu sunca tako govoriti mora, to nas u istinu žaca, o cielome sadržaju ove kruglje progovoriti štogodj; jer kad bismo vas uvjeravali, da 3700 bilijuna šestornih (kubičnih) milja sadržaje, to bi svedj još prazna bila rieč, dok pojma nezadobismo o šestornoj milji, te neuvidimo, kolik je jedan jedini bilijun.

Kolika je jedna šestorna milja? Što je jedan bilijun?

To ćemo odmah vidjeti.

Od Zagreba do Sesveta, recimo, ima upravo milja daljine, pak si predstavimo i to, da tu daljinu iz Zagreba okom upravno gledati možemo. Položi sad stup, koji dosiže od skrajne kuće laške ulice do miljokaže kod Sesvetah, te osvjedočiv se, da je u istinu milju dug, osovi ga kod Zagreba. — Pogledaj ga sad u vis, da vidiš, kako je visok!

Kako visok, ta to znamo: jednu milju!

Znamo, istina je; nu vendar ćemo si težko pravo predstaviti to, neposegnemo li do njekojih pomagala. Predstavimo si zato, da nuz taj stup stoji kip upravo tolikoga čovjeka; kip dakle milju velik, pak sada ćeš već točniji pojam o toj visini zadobiti, ako stvar ovako razmatrati uzmeš.

U podplata je noga čovječja, kako znamo, nješto svedena; u našega kipa bio bi taj svod visok, da bi podanj cielu crkvu sv. Stjepana sa tornjem podmetnuti mogao. Kad bi htjeli prošetati se nad svodom tim podplata, trebalo bi nam nastaviti više tornjevah jedan na drugoga. U kipa milju visokoga stoji koljeno na četvrt milje visoko, dakle 6000 stopah, pak pošto najviši tornjevi iznose 240 po prilici stopah, to bi trebalo 25 takovih tornjevah nakladiti jedan na drugi, da dospiješ do koljena. Spomenemo li još samo, da 25 egiptičkih piramidah treba staviti jednu na drugu, za dospjeti do boka tolikomu kipu, to je jasno, da ti treba čitavih gora, da po njih uzmogneš višinu mu mjeriti; jer samo najviša

gora zemlje, Everest u Himalaja, visoka je $1^1/_8$ milje. Po ovome dade se primjerno po prilici pokazati, što će reći milja visine.

Vratimo se sada k stupu, kojino u laškoj ulici osovismo, pak predstavimo si, da je istim pravcem milju daleko kod sesvetske miljokaže osovljen isto takav stup, pak o ova dva stupa od zemlje zabijmo sad daske milju duge, i evo zadobismo plot milju dug i milju visok.

Zar je to šestorna milja? Nipošto, to je tekar četvorna milja.

(Nastavit će se.)

Viestnik.

— Vis. kr. zemaljska vlada poslala je na zemaljske troške k XIX. skupštini njemačkih učitelja u Beč učitelja Ivana Filipovića, obće poznatoga hrvatskoga literata i pedagoga; on će za sigurno svoju misiju valjano obaviti i nas hrvatsko učiteljstvo točno o razprava sjedničkih kao i o izložbi učila obaviestiti. On imade takodjer nalog od vis. vlade, da poslje te skupštine još njekoje vrieme u Beču ostane i sve normalne zavode razvidi i o njih vis. vladi izviešće podnese. Takodjer je i grad Zagreb na svoje troškove na brzu ruku poslao jednoga od učitelja svojih, i to Tomislava Ivkanca. Ob svomu pako trošku uputiše se tamo Josip Posavec i Ljudevit Modec. Na ovu skupštinu sastade se jur, kako smo ubavieśćeni, do pet tisuća učitelja.

— Dozvolu za dopunu učiteljskoga izpita dobiše na dalje: Stjepan Janzon, Ferdo Benković, Dragutin Juriša, Ferdo Ulses, Josip Bišćan, Skender Denk, Andrija Fijan i Adolfo Korenić.

Natječaji.

— Za izpražnjeno učiteljsko mjesto na trorazrednoj pučkoj učioni u unutrnjem gradu Osieku, ujedno i ravnatelja kora i orguniste. Plaća je 420 for., slobodan stan, odnosno 105 for. stanarine, te 200 for. iz crkvene blagajne. Zahtieva se: podpuno znanje hrvatskoga i njemačkoga kao obijuh nastavnih jezika na rečenoj učioni, podpuna vještina u orguljanju, generalbasu i sposobnost za upravljanje i rukovodjenje figuralne glasbe. Rok za natjecanje traje do 30. lipnja t. g. — Natjecatelji imadu svoje molbenice potrebitimi svjedočbami providjene do gore navedenoga roka, na prečastni duhovni stol djakovački upravljene, školsko-kotarskomu nadzorniku Cvjetku Lutkoviću, župniku u Alimašu poslati.

— Na pučkoj učioni u Hreljinu, okružju bakarskom, ima se popuniti mjesto učitelja i orguljaša, u koju svrhu razpisuje se natječaj do 15. srpnja t. g. Učitelj hreljinski dobiva: 400 for. godišnje plaće, 50 for. za paušal, slobodan stan; za orguljanje. kada posebnik zahtieva, od svake pjevane sv. mise 35 novč. — Natjecatelji imat će svoje obrazložene molbenice na poglavarstvo obćine Hreljin glaseće podnieti kanoniku i okružnomu učiona nadziratelju g. Ivanu Soiću u Bakar.

Uredjuje: **Fr. Klaić.** Naklada knjižare: **Fr. Župana.** Tisak Dra. **Lj. Gaja.**

Tečaj III. U Zagrebu dne 25. Lipnja 1870. Broj 12.

ŠKOLSKI

PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. za 12 mjeseci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

Najuzvišenija zadaća pučke učione sadanje dobe.

(Svršetak.)

5. *Navadjaj svojim učenikom uzor slika, koje će jim se srca primiti i za sobom povući!* Idealnost u djetetu uzbuditi i nastojati da napreduje, jest kruna školske obuke. Idealnost u duševnom životu čovjeka razvija se, kada se u najvećem stupnju temelj položi u ćustva. Čim su savršenija, čistija ta ćustva, tim će zdravija, bistrija i uzvišenija idealnost biti, koja se kao razcvat duševnoga života iz njih razvija. Ako učitelj učeniku sve dražesti znanja umjerenim i pravim načinom priobćiti znade, a nezna ga ugrijati i (u pravom smislu rieči) idealistom učiniti, napravit će, doduše, iz njega pametna čovjeka, nipošto pako neće moći u njemu za napredovanjem upaljen duh uzgojiti. Zato sasvim pravo veli školski savjetnik Eberhard: „Jezgra odgojivanja sastoji se u tom, da znaš cielu osobninu uznieti, da mladjahni duh i tielo samo za čim višim i idealom teži.“ A idealnost u djetetu uzbuditi je najpreče, prava ćućenja u njemu uzbuditi, ojačati i uzhititi, da se iz njih idealnost kao razcvat iz pupoljka razvija. Ali znatno i neodoljivo uzbudjuju se djetca k idealnosti, kada onakove osobe pred sobom vide, u kojih se idealnost utielovila. I zato je osoba učiteljeva uzor slikom za učenika od velike važnosti. Ako učitelj svoju znanost pred djetcom izgovori bez ikakova oduševljenja, tada može siguran biti, da mu učenike njegov predmet ne samo nezanima, nego će ga malo po malo počet mrziti i odurjavati. Revnost učiteljeva i njegovo veselje na predmetu svome uzpali gojence; reći bi, djetca se uvuku u duh učiteljev. Izim uzor slike

pako, koju učitelj u svojoj osobi predstavlja, mora takodjer povjestne uzor slike često navadjati a to nam daje mig na biografiju u pučkoj školi. Wilberg veli: Valja nam slike plemenitih i velikih muževa osobito navadjati, da na mladjahni značaj uplivati mogu." Pogrešit ću u školi sve poviesti svieta, biografije pako podnipošto. U pravomu smislu nebi se smio ni jedan predmet u pučkoj školi predavati, bez da nebi junaci i vodje, koji su se u dotičnom predmetu izkazali, naslikani i točno opisani bili. To će istom uzbuditi nagnuće za napredovanjem. Nevarajmo se; mi ćemo samo onda u kojem predmetu probitak osjetiti, ako nam bude tako diete duševno oduševljeno i uzhićeno, da će mu se svim svojim nutrnjim naguućem posvetiti. Više će koristiti samo njekoliko bibličkih uzor slika zorno, oduševljeno djetetu naslikanih predstaviti i živo opisati, nego li dati cielu bibličku poviest, da se diete velikom mukom na pamet nauči. Koji je mnogo životopisa glasovitih muževa pročitao, taj će znati, da su se mnogi izmedju njih po tom uznieli, što su životopis jednoga u ruke dobili, koji je za njih ideal takav bio, da je je uznio i na dalje podticao. Razumieva se samo po sebi, da životopis (bio on od poviesti, naravopisa ili biblije) takav mora biti, da si diete svom svojom krepkošću kazati mora: „Takav ću i ja biti, za tim ću i ja težiti. Više uzor slika — zanimivih — nastoj djetinjoj duši predstaviti, morat će se željno moć napredovanja na njih razvijati, ako nije možebiti cielo prvašnje odgojivanje krivo bilo, i sve uobće težnje podkopane." Razmotrimo sada šesti zahtiev:

6. Pružaj djetci takove knjige u ruke, koje će mu težnju hraniti i ohrabriti. Što prećerano, krivo štivo, naime tako zvani srkalj iz svakojakih knjiga, ili pogibeljno piskaranje knjiga kvara počiniti može, znano nam je svima; ali isto tako istinito je, da je prava uporaba dobrih knjiga za djetcu od prevelike koristi. Dakako dobre knjige — ali, kako su redke medju tolikimi i kako ih je težko u knjižarah naći! Pa ako stanemo iztraživati, koje bi spise djetci tu i tamo za nagradu dali *), koje su za škole od-

*) Njeki razredni učitelj reče jednoč njekom svojih učenika, koji je na badnjak jednu knjigu za božićnicu dobio: „Daj mi tu knjigu, sinko moj dragi, ja ću ti dati drugu ljepšu, da te taj smetuk nepokvari! To nije baš liepo bilo od učitelja, ali je knjiga za diete sasvim pogibeljna bila.

redjene, ili koje su u školskoj knjižnici za čitanje na posudbu, tude ćemo mnogo toga naći, što nije niti diete duševno uzbuditi, a kamo li na napredovanje podticati kadro.

Knjiga, koja dodje do rukuh učenika, mora ponajprije pravi namjestnik učitelja biti, te u kratkoj, jasnoj i saveznoj formi ono ponavljati, što je već diete riečju od učitelja čulo; ona nesmije golo, ćelavo polje biti, na kojem bi učenici samo na gdjekoju strnjiku naišli, ona mora krepke hrane davati; u njoj se mora život zrcaliti, ona mora znati željnost razdraživati sredstvom slika z naravopisa, povjetnice; ona mora u najljepšem jeziku pisana biti, u njoj moraju biti najljepše pjesme glasovitih naših pjesnika. Pa ako bi baš i takovih knjiga imali, ili ako jih imamo, onda istom nastaje velik i važan posao za školu, naime, da nauči učenike pravo čitati. Čitati? Jest, jest, čitati, t. j. ne samo slova čitati, nego duh i smisao knjige shvatiti, savez misli upoznati, korišću čitati (tako, da nam čitano plodonosno bude) i štivo si tako prisvojiti, da smo ga u stanju pripoviedati. Na to mora pučka škola napućivati; ali težko bi vjerovati, da ona to posvuda čini. Ako je učenik od najnižega razreda vazda morao čitano svojimi riečmi kazivati, onda bi za čudo bilo, kada nebi u višem razredu učenik znao knjigu sam na svoju korist rabiti. Nadalje valja nam i to primetiti, da su knjige na dar dobljene u tom pogledu od neizmjerne vriednosti.

Sjećam se jednoga, koj, kada je već prilično odrasao bio, došao k njekomu učenjaku, zamoli od njega jednu knjigu, a ona baš filozofičke sisteme. On se zadubi njekakovim načinom u nju, pa mu ju odnese natrag. Kada taj ljubezni učenjak opazi, da je mladić jezgru knjige shvatio i oduševljenjem o njoj govorio, prikaže mu ju govoreći: „Uzmite ju za se, neka ostane kod onoga, koj ju je tako obljubio.“ Od to doba poprimi se mladić te knjige svimi svojimi duševnimi silami i neimade mira, dok ju nije skroz proučio i temeljito shvatio. A na djetcu djeluje takav dar još većma osobito ako je od obljubljene osobe. Prikazane knjige mogu za djetcu dobri i zli biesi biti. Ponajprije valja osuditi pospana, ili živce razdražujuća, samo zabavna i zabavljujuća štiva na koliko nespadaju i djetinji krug, jerbo ona više ubijaju težnje, nego li je podtiču. Plitka čitanja za djetcu jesu kriva, što tako malo

oduševljene naravi mladića uzgojivamo. Da bi pučka škola u tom pogledu jednom počela raditi, što joj je prava dužnost!

7. *Podtiči pravu revnost nagradami!* Već unapred vidimo, kako njekoji naših čitatelja glavom klimaju, koji se taki prestraše, kada o nagradah štogod čuju. Oni misle na zablude filantropa (čovjekoljuba), na pohvalnice, zlatne medalje itd. Tko bi te spomenike za dobro namienjene, ali svakako zle reforme hvalio? Dobro se valja upozoriti na Stoyovu rieč u „otčinska kuća i materinji jezik". Mladež neka ima, kao da nebi imala! Koga budući probitak, koga veće dostojanstvo na pazljivost, marljivost, radinost podtiče, taj je po krivnji svojih odgojitelja i učitelja u nekršćansku surovost pao. Posljedice neće nikako zakasniti. Kriva napetost popušća, čim dražest odstupi; plodovi tim načinom polučeni ništa drugo nisu, nego trome, sebične pristrane naravi." Ali usuprot svemu tomu nemožemo blagoslova mudro, štedljivo i pravim duhom podieljenih nagrada nikako tajiti, pače ćemo kadkada opaziti, da su za mladjahnu ćud neobhodno potrebne. Ovdje se nerazumievaju samo ona osobita odlikovanja, kao što su nagrade i darovi (školske knjige, sprave svake vrsti), koji da kako velikom dražesti nadarenoga razveseliti mogu (bez da bi po tom sebičnjakom postao), ali samo gdjekojim u dio pasti mogu, nego pohvale raznovrstne, koje si svaki pojedini zaslužiti može. Medju timi pohvalami stoji prijazna pohvala učiteljeva na prvom mjestu. Kada je Wilberg učitelja s proljetnim suncem prispodabljao, tada je za sigurno mislio na onu vruću pohvalu učiteljevu, koja da mladjahna srdašća uzbudjiva. Čovjek, komu se zla volja uviek na čelu čita, koji na najbolji uspjeh djeteta suhoparno „d o b r o" kaže, taj bi bolje učinio, da je redarstvenim slugom postao, nego li učiteljem *). Kako su uprti djetinji pogledi na učiteljeve oči, kako su pozorni na njegov sud, koji je za njih kao Božji sud! Kada dakle prijaznu učiteljevu rieč čuju, kada ga vide, da se je zadovoljno nasmijao, kada mu opaze veselo njegovo lice, o kako se to sve njihove volje prima, kako jim to razpali veselje! Tako prijazno opominjajući i podticajući učitelj (jerbo pohvala mora dakako i opomenu u sebi skrivenu imati i nikada bezuvjetna biti), stoji pred djetetom kao angjel

*) Pohvala je neobhodno potrebna podloga za ukor. Ukor bez te podloge jest bezuspješan. — Benecke.

mu čuvar i onda još, kada je već školu ostavilo nuka ga, da za napredkom teži. Uz tu pohvalu imade učitelj još i mnogo drugih manjih nagrada pri ruci. Ako se računa, učitelj kaže: Koji se izkaže, dati će sam njekoliko zadaća. Djetca se napinju cielim oduševljenjem, a ova nagrada, koja je sa samom stvari i napredovanjem djeteta uzko spojena, može samo na korist djetetu biti. Prava je ludost, misliti, da se po tom vrieme gubi i u taman troši, i da nauk po tom mnogo gubi. Ovdje se i mora u istinu vrieme gubiti, da se vremena dobije. Ako koje diete kaže: Troje djetce išlo je na šetnju, pa se na tri mjesta navrnulo; na 1. mjestu potroše 3 gr. i 2 novč., na 2. 5 gr. i 3 novč. a na 3. 4 groša i 4 novč., koliko su potrošili? Tako se uče djetca ujedno u govoru. „Ma zato je učitelj tu!“ zagrmi jednom ravnatelj na učitelja, koji je tim načinom dao u školi računati. Dakle, djetcu samo vodati, za automate imati, za to da je učitelj u školi? Nipošto, on je u školi, da uči djetcu misliti, govoriti i da ju oduševljuje za predavani predmet. To će pako lahko polučiti, ako pusti, da njekoji učenic u njegovoj nazočnosti izpitavaju, bilo to kod računstva ili kod zemljopisa na zemljovidu ili kod poviesti ili kod naravopisa. — Honor alit artes. — Ova stara rieč valja naime kod djetce; tko želi volju joj za napredkom uzbuditi i njegovati, taj mora u izobilju imati hvala, pohvala, odlikovanja, kojimi kadkada svoje gojence poškropi. Dakako da je to zadnje sredstvo; bilo bi i žalostno, da je to jedino; ali s ostalimi bit će blagoslovno i plodonosno.

Dalo bi se još sijaset sredstva u tu svrhu navesti, ali čemu, da bi samo i ostali na ovom snošenom gradivnom kamenu dalje gradili, da se sgrada dogradi. Nagon za vlastitom naobrazbom u mladeži podticati jest djelo, kojemu pučka škola sve svoje sile žrtvovati mora. Jer ako je istina, što jednom njeki prijatelj učiteljstva reče: „Učitelj je gospodar dobe, on je mogućniji od generala pred svojimi bajonetami“, tada se prije svega od njega zahtievati mora, da nam mladež odgoji, da bude puk onakov, koji će se za svojim boljkom svestrano trsiti.

Poljsko gospodarstvo i narodna učiona.

Dosad se nastojalo raditi u Avstriji po njekom opredjelonom tvorilu (šablonu). Birokracija nezna upravo inače. Sve bi tu moralo

ići poput kakova stroja, njekim načinom u jednom pravcu, kojim kakovo micalo upravlja. Sve se tud trpa u mekanizam (strojstvo), nebrineć se, da li je ili nije pravo razmierje. Tako bijaše dosada naravski i po pučkih učiona, ni ona nebje poštedjena (izuzeta) od birokratizma, koji se posvuda razširio i udomio. Sve su učione bile uredjene po jednom načinu, nebrineć se za potrebštine pučanstva, bilo to sad u prestolnici ili na selu, u alpa ili ravnini, u slovenskoj ili njemačkoj pokrajini, medju ratarskim ili trgovačkim (rukotvorci) pukom, u vinogradarskom ili obrtničkom okružju — sve su bile jednake, neshodne. Dà, te potrebštine bjehu smatrane kao nješta suvišna, upravo kao pobočna stvar! Ista učevna svrha, isti učevni tečaj, ista učevna sredstva, iste učevne knjige bile su jim, a i još su jim sada žalibože pravilom.

Školarstvo se uprav birokratiziralo — pa uslied toga nemogaše inače nit izgledati. Sve morade biti jednoliko i jednako, da, kad bi kojemu od gospode školskih poglavara na um palo pregledati učione, bude laglje razsudjivati i prispodabljati tu jednolikost, da mu udobniji put i trud (!) bude — nije njemu ni na kraj pameti bilo upoznati se prije raznimi zapti i potrebštinami škole.

Pa nesamo to, već i opaki i obratni pojmovi o učioni bili su običajni, dapače su i sada još uviek. Podmetnula se narodnoj učioni lažna (kriva, zabludna) i jednostrana zadaća, buduć se nije obaziralo na budući praktični život; ona je bila njeko pripravno odgojilište za srednja i višja učilišta. Nu narodna učiona nije u nikakovom savezu po svojoj naravi sa daljnimi nauci, dočim veći dio učenika prelazi iz narodne učione odmah u praktični život.

Zadaća narodne učione nemože i nesmije biti, da polaže temelj za srednje učione (realke i gimnazije), ona se nesmije ovim prilagodjivati — već srednja učilišta imadu se ravnati po narodnoj učioni, te za njom se povadjati, — narodna škola mora sačinjavati temelj, na kojem se bude mogao učenik u životu sam dalje izobraziti. Narodna učiona mora mu dakle pružiti sredstvo, kojim da poluči (postigne) svoju svrhu; ona mora imati pred očima buduću radinost (razni obrt itd.) učenika, te polag toga urediti učevnu svrhu, učevna sredstva i učevne knjige. Neučinili toga, tad joj je svrha promašena; tad bi bolje bilo, da učenika naučimo samo jednostavno počela računstva, krasopis i čitanje, a zatim da ga odmah iz učione izpustimo, — jer sve ostalo je za njega nekuhana i

neslana hrana, koju probavljati neima volje, a još manje da ju želudac prokuva.

Govorimo samo sa kojim seljakom ili rukotvorcem o učioni, pitajmo ga o ovom ili onom, što se je tamo učio i naučio, pa ćemo se osvjedočiti, da on o svem samo toliko znade, koliko mu je neobhodno potriebno za njegovu radnju i zvanje, a o drugom neima niti pojma — ostalo za njega nije bitisalo. Njegov će odgovor biti sasvim lakoničan: „Od onoga, što trebam, posve sam se malo učio, ostalo pako sve me nije zanimalo.“ To je govor, kog dan na dan čuti možemo, i koji je zaista podobro označajan. Pa je doduše to i osobita, dapače čudnovata logika (smisao, bolje reći nesmisao), kad vidimo, kako dietca po gradovih, koja se samo trgovini, zanatu ili bilo kakvomu obrtu posvećuju, ono isto učevno gradivo uče, koje i učenici seoskih učiona, gdje se oni opet samo poljodjelstvom bave budi to sad kao posjednici ili nadničari.

Isto razmierje vidimo i u predielih briegovitih (u Alpa) ili tvorničkih (gdje su same tvornice). Hoće li učiona u istinu biti podučavajuća i koristonosna, i ono, što joj već samo ime označuje, to joj mora tad i učevna svrha ista biti, te tako da u njoj uzmognu učenici dobiti pravu hranu za budući život; pa zato se i usudjujemo smjelo reći: da bi učitelj u učioni m o g a o, dapače morao izobraziti si učenike za budući praktični život i za njihovo zvanje, ako je samo iole sviestan si svoje odabrane i važne zadaće i svog svetog zvanja. U mjestih napučenimi samimi seljaci (poljodielci) posvećuju se dieca najviše poljskomu gospodarstvu, zato mora učitelj u takovih učionah obraćati ponajprije svoje djelovanje na tu plemenitu radnju — na poljsko gospodarstvo.

I tako odgovorismo na pitanje, što si ga stavismo u prvašnjem nacrtu: kako bi imao i morao učitelj u pučkoj učioni djelovati, da se podigne gospodarstvo, i dolazimo tako na drugo pitanje, što se tamo nalazi: da li učitelj već u školi u tom pogledu djelovati m o ž e?

Na ovo nam je pitanje mnogo laglje odgovoriti, nego li na ono prvašnje. Psihologička istina„ da se utisci, u mladosti primljeni (zadobljeni) mnogo dugotrajnije i čvršće u nas uvrieže, nego li oni, što ih zadobimo u poznijoj starosti. U mladosti nam se stvorilo još malo predstavnih krugova, pa oni, koji su se već stvorili, slabo se učvrstili, te se jih mogu još uviek nove predstave primati.

Jeli se već stvorio takav krug mislih, bilo za što mu drago, to će on uztrajati. U starosti nije pako taj slučaj; misli, koje se stvore, dobro se i učvrste, te se nedadu više tako lahko pročerati. Uslied toga mora, da je sve, što učitelj u učioni govori, probitačno i koristno za učenikov život. On bo zadrži čvrsto zadobite nauke, i uporabit će ih u buduće po mogućnosti, osobito, ako mu se te nauke predoče dobro i zorno i to njekim uzletom. Ako li učitelj sam predmet dobro razumije, i ako ga shodno priobći učenikom, to je bezdvojbeno, da će mu trud uroditi dobrim i koristnim plodom.

Umišljeni put u svemiru.

(Nastavak.)

Da vidimo, što je šestorna milja.

Pomisli sada, da je takav plot od Zagreba do Svesvetah povučen, u koga visina i duljina 1 milju, to ti valja nuzgredno pripomenuti, da bi po tom plotu vrieme u Jurjevcu posve drugačije bilo nego s ovu stranu Jurjevca. Nu to nespada ovamo, pak niti mi se nećemo sada s vremenom baviti.

Što reći naumismo, evo Vam:

Do sada osovismo samo jedan plot sadržavajući jednu četvornu milju. Sada pako pomislimo si četiri takova zida, pak jih sabiti tako, da postane od njih škrinja, kojoj, pošto je odozgor otvorena, zamislimo pokrovac, koji je takodjer milju dug i milju širok.

Ova bi škrinja sadržavala prostor jedne šestorne milje, ili jednostavnije, bila bi kockovna milja; svaki bo će nam to dopustiti, da takova škrinja ima lik kocke, kojoj je svaka strana milju duga i milju visoka.

Pošto dakle već znamo, što je šestorna milja, ajde da pogledamo, koliko takova šestorna milja prostora zauzimlje.

U tu svrhu skinuti ćemo pokrovac našoj za sada još praznoj skrinji, te pokušati ju napuniti sa svim, što vam godj do rukuh dodje. Grad Zagreb upravo nam najsgodnije dolazi, te kao igračku bacimo ga u tu škrinju, pak učinimo sa svimi seli i gradovi tako sve do Trsta. Pošto sve to jedva dotiče, da se pokrije škrinji pod, to nam valja dalje još posegnuti. Uzmimo dakle čitavi Pariz sa svimi stupovi, tornjevi i crkvami; nu pošto i to jedva opaziti mo-

žeš, bacimo u nju još i London. Da Beč takodjer uzeti moramo, o tom neima dvojbe, a da samo se po sebi razumieva, da ćemo i Petrograd uzeti. Buduć pako sve to nepomaže, da škrinju svoju ponješto bar izpunimo, to ćemo umetati u nju sve ostale gradove i sela. Ali sve to još nedotiče. Bacimo sad sve tvorine čovječje ruke u nju, i tim izpunismo jedva jednu četvrtinu. Primjetnimo sada sve brodove sa mora, ali sve uzalud. Utecimo se k starinam, pak bacimo u tu lakomu škrinju sve egipatske piramide, a zatim i sve željezničke i ine tvornice iz Amerike, napokon metnimo u nju sve ljudske tvorine iz Afrike, Azije, Amerike i Australije, pak će i svim tim jedva još na pol izpunjena biti. —

Stresimo sad malo tu našu škrinju, da se sve te stvari u njoj stegnu, i pošto si već jednom preduzesmo napuniti ju, pokušati ćemo još, nebi li se s ljudmi izpuniti dala.

Saberimo dakle svu slamu, koliko se godj na zemlji sabrati dade, pak razprostrimo ju po škrinji; nu pošto niti njom još dovoljno pokriti nemožemo svu nagomilanu jur prteninu, to ćemo posegnuti malo i do lišća, te tako mekan krevet prostrieti, da uzmognemo čovječanstvo nanj metati.

Buduć treba za svakoga čovjeka dvie stope u širini, to stavimo uzduž škrinje, kojoj ima 24.000 stopah, red od 12.000 ljudih, a pošto ljudem rado dosta prostora dajemo, uzeti ćemo jim visinu po 6 stopah na pojedinca tako, da na prostrtu slamnicu 4000 takovih redovah staviti uzmognemo. Svaki pako znaš, da 4000 put 12.000 upravo 48,000.000 iznosi, pak pošto Amerika neima mnogo baš više stanovnika od 48 milijuna, to ćemo amerikansko čovječanstvo najsgodnije u prvi steralj smjestiti.

Pokrijmo sada sve te Amerikance mekanim kakovim pokrivačem visokim jednu stopu, pak stavimo nanj ona dva milijuna stanovnika, štono u Australiji živu, pak nam preostane tako još mjesta, da nuz nje 46 milijunah stanovnikah iz Azije smjestimo. Pokrijmo sada i ovu steralj mekanim kakovim pokrivačem, pak priredjujmo svedj nove postelje za 48 milijunah ljudi, to nam jedva 10 takovih postelja uztreba, da uzmognemo 454 milijuna stanovnika Azije u škrinji smjestiti. Za Afriku, gdje ima po prilici 130 milijunah ljudi, treba nam jedva tri takove postelje, a 252 milijuna sadržavajuće čovječanstvo evropejsko, komu je inače sviet premalen, zauzimlje u našoj škrinji jedva šest sterala.

U svem možemo u tu škrinju samo 20 steralja s ljudmi izpuniti, pak uračunav za svaki steralj uz slamu tri stope, to zauzimlje svekoliko čovječanstvo zemaljske kruglje u našoj škrinji samo 60 stopa visine, tako da bismo trebali 200 putih toliko ljudi, koliko jih na zemlji bistvuje, da na po samo izpunjenu škrinju sasvim izpunimo.

Što ćemo dakle i kako? Uzmemo i životinju, pak nakladimo sve volove, magarce, ovce, konje, deve, slonove itd. na čovječanstvo, bacimo nanj perad, ribe i zmije, pak sve, štogodj leti i puzi, škrinje još neizpunismo, ako neposegnemo do pećina i brdina.

I to je jedna jedita šestorna milja! Ogromna li je ta šestorna milja! —

Zar to u istinu stoji, da je jedna jedina šestorna milja toli ogromna? Zar izbilja nije moguće škrinju, kojoj svaka stiena milju duljine i milju visine broji, sasvim napuniti? Zar neima u nas sada strojeva, kojimi se sve u svietu postići može, zar nebismo mogli sastaviti stroj takav, kojim bi se i ova zadaća riešila?

Ajde da pokušamo!

Priredimo si dakle ciglanu uz takov parostroj, koji će svaki liep dogotoviti po jednu ciglu, stopu visoku, stopu debelu i stopu široku, t. j. ciglu od jedne šestorne stope. Parostroj taj priredimo tako, da danju i noćju neprestano radio bude, te uz sve to još, da svaku gotovu ciglu odmah i u škrinju položi. Sad bi čovječe moj, ipak čudna to bila stvar, da skoro škrinje nenapunimo!

Parostroj je gotov, i već je u tečaju. Svaki liep, to nije malenkost, načini po jednu ciglu, te ju, što je još više, čestito u škrinju položi, i to tolikom brzinom, da ju jedva okom sliediti možeš. S toga pričekat ćemo malo; jer će valjda skoro posao svoj svršiti.

Dakako, skoro! Skoro — a kako skoro, lasno nam je posve proračunati.

Svaki liep načini jednu ciglu, dakle za časak 60 komada, za uru 60 put. toliko, dakle 3600; a za jedan dan 24 puta toliko, dakle 86.400. Za cielu godinu načini 365 putih toliko, a to čini 31,536.00 takovih cigla.

Sada da vidimo, koliko se tih cigla u našu škrinju spremiti dade.

Izpunimo ponajprije redovito pod. Svakomu redu ima jedna milja u duljini, te po tom ide na jedan red 24.000 cigla. Buduć

pako pod u naše škrinje dvadeset i četiri tisuće takovih redova ima, to valja imati 24.000 × 24.000 cigla za pokriće poda joj, a to je na okruglo 567,000.000 komadah.

Pošto pako parostroj naš samo 31,536.000 komada na godinu dogotovi, to će svako diete proračunati moći, da za 18godišnjega neprestanoga poslovanja danju noćju još nedotjera niti tako daleko, da bi barma pod čudnovatoj toj škrinji ciglom pokrio!

Nu naša je škrinja i visoka jednu milju, t. j. treba za izpuniti ju, 24.000 takovih slojeva, kakav je onaj, koji pod pokriva, pak ako te je volja malen račun izvesti, kakav svaki djačić načiniti znade, osvjedočiti ćeš se, da naš parostroj radnjom svojom neće baš tako na brzo gotov biti, kako to mišljasmo. Valja joj naime neprestano danju i noćju punih 438.356 godina, jednu uru, 26 časaka i 24 hipa raditi, da svrši zadaću svoju.

Da je praotac naš Adam prije 6000 godina deset takovih parostroja postavio, to bi do danas uz neprekinuto poslovanje njihovo sedmi tek dio šestorne milje sličnimi ciglami izpunjen bio.

To je jedna jedina šestorna milja, kocka, koja je samo jednu milju duga, jednu milju široka i jednu milju visoka, pak pošto u zemaljskoj kruglji 2650 milijuna takovih kocka imade, to nam je, čudećim se nad ogromnosti jedne jedite šestorne milje, još za veće čudo ciela zemaljska kruglja.

Ali gle, zaboravismo posve, da na umišljenom svome putu pred suncem postasmo, da razmatramo veličinu sunca. Kako jur spomenusmo, sadržaje sunce 3700 bilijunah šestornih milja, pak pošto si evo predstavismo točnu sliku šestorne milje, valja nam još odgovoriti na pitanje: kolik je jedan bilijun?

Jedan bilijun jest milijun putih milijun, te izgleđje brojkami pisan ovako: 1,000.000.000.000. Nu brojčani redovi nemogu niti najmanje predstaviti množ, koju nose u sebi. Naše oko, možda i razum, tako je ograničeno u shvaćanju množina, da jedva više od trijuh stvarih pregledati možemo; jer hoteći šest crtica (— — — — — —) jednim jeditim pogledom brojiti, razdvojimo jih i nehotice na dva puta tri, te po tom jih kao šest tekar shvatimo. Najbolji kartaši nebi tako brzo žirovnu osmicu od desetice razlučiti mogli, da tamo znaci nebudu razdieljeni, kako jesu tri po tri itd. Veće množine učimo se tekar poslie izkustva cieniti,

a množine, o kojih nikakova izkustva neimamo, nemožemo si niti predstaviti.

Jedan bilijun tako je ogroman, da bi čovjek, koji može svaki hip tri nabrojiti, do deset tisućah godinah dan i noć brojiti morao, da ga izbroji!

Buduć se pako iz sunca 3700 bilijunah šestornih miljah izrezati dade, to neima dvojbe, da bi, kad bi koja ruka premogla u svakom hipu tri takove kocke od sunca odkinuti, da bi, velju, punih 37 milijunah godina posla imala, da cielo sunce uništi.

Predstavimo si, da se je kod postajanja sunca svakoga hipa po jedna šestorna milja te mase sabrala — što je malko pretjerano — to izminu 111 milijuna godina. prije nego bje sunce gotovo.

Uz ovakove okolnosti nemoj nam umišljenim putnikom nitko zamjeriti, ako se lecamo pred suncem, te sa svoje postaje izpred njega počimamo ogledavati se malko po svietu, koji taj gorostas ogrieva.

(Nastavit će se.)

Čitanke za pučke škole.

(Nastavak.)

Gosp. Kaltner iz Beča. Visoko štovana skupština! Dragi sudruzi i prijatelji! Nisam mislio, da ću o tom predmetu štogod govoriti, niti sam se pripravljao, da vam ovdje praznimi frazami dosadjujem, ja ću se strogo pitanja o čitankah držati. Navesti ću njekoliko stavaka, koji će Vas dovoljno ubaviestiti, koji se nesmisao i neistine u čitankah nalaze. Ako promislimo, kako su naše čitanke sastavljene, onda moramo reći, drugačije nije bilo ni moguće: tu se je mnogo čitanka uzimalo u ruke, dok se je jedna sastavila. Po tom imamo u njih raznih pisanja načina i raznih interpunkcija. Ponajprije bi pitao, čemu nam imadu biti čitanke? Najveći i to jedini stup države i priestolja jest narod. Jedino pako sredstvo naobrazbe za narod jest pučka škola. Pučka dakle škola mora pružati djetci sve ono, što je od potrebe, da ju pravom djetcom naroda učini, da postanu pravi članovi obćine i države, s toga mislim, da bi čitanka morala iz svake struke pružati pravila, po kojih bi pravu svrhu polučiti mogli. — G. Ernst je iz Beča pravo napomenuo: „Najbolje sredstvo jest učitelj sam“, a ja bi još jedno

dodao i rekao: Drugo pako sredstvo jest sviet sa svojimi nebrojenimi pojavljenji, koja nam se svaki dan ukazuju.“ Neka dakle čitanka gradivo si crpi iz pojavljenja svieta; neka narav, neka sviet motri kao naravno izhodište svakoga poznanja. Tu nam se dosta gradiva pruža, da možemo naravoznanstvo, zemlju s narodi proučiti. Mi hoćemo da nam čitanka, koju djetci u ruke za čitanje dajemo, izvan samoga vježbanja u čitanju još nješto drugo pruža, zato valja, da je gradivo u nju sabrano od pojedinih znanosti.

Promotrimo malo gradivo, koje imamo u naših čitankah pa ćemo mnogo toga naći, što nikako u čitanku nespada. Tu se nije pazilo, što valja u čitanku uzeti, nego se je svašta u nju trpalo. Njekoja su štiva samo pretiskana, njekoja preradjena, da se Bog smiluje; inače bo nebi moglo u štivu: „Zec“ stati, šumski zec je veći i tušći od poljskoga valjda zato, jer neima u šumi toliko hrane i jer ga lisice i drugi grabežljivci progone.“ Niti bi smjelo u čitanci stati, da dječak, koj po liečnika za mater si ima ići, već unapred znade, da mu dvadesetica za ljekarije neće dosta biti. Ali još je gore s onom za 4. razred i to onaj odsjek za povjestnicu. Čemu hoćemo da imamo povjestnicu u naših čitankah, čemu u obće povjestnica u pučkoj školi? — Hoćemo da uzbudimo našu mladež za domovinom, — hoćemo da ju oduševljujemo i podtičemo, da kad odraste i dozreli kao vierni sinovi svoju proslave otačbinu. Imademo dosta muževa u našoj poviesti, koje za primjer navadjati možemo; ali tu treba, da je odgojivanja način sasvim drugi. Imademo dosta u čitanci za 4. razred poviestnih štiva, ali kada je čitamo, sasma ostajemo hladnokrvni; način, kojim je poviest pisana, nevalja. Sa mladeži valja se sasvim drugačije razgovarati, nipošto na tako suhoparan način. — Uzmimo koji drugi diel n. p. slovnički, i tamo ćemo naći kako je sve na jednu hrpu strpano. Imao bi ponajprije napomenuti, u čitanci bi morala biti djela naših glasovitih njemačkih pjesnika. Ova štiva imadu biti uzorom za izraz misli; ona nesmiju tamo stati, kao što sada, da se djetca uče ono, što nesmiju raditi. Gradivo se mora uzimati (kao što s početka rekoh) iz naravi, a tamo gradiva ima dosta! Vodimo mi djetcu na polje u veliki, široki sviet; pustimo ju motriti, razmatrati što se sbiva, nastojmo, da nam djetca budu ljudi, koji budu znali zrelo misliti! Strojeva imademo dosta, koji na dvie noge po svietu tumaraju; od njih nam nikakove

koristi. Čovjek, koj samostalno nezna misliti, nego ga treba na uzici vodati, nespada u današnji sviet. Mi ćemo pako samo onda našu djetcu moći naučiti da pravo misle, kada nam budu čitanke dovoljno gradiva pružale. Naravski da mora učitelj sam znati gradivo, koje je u čitanci, dobro prorešetati. Tko hoće čitanku da sastavi, nesmije po starom običaju gradivo iz raznih knjiga po svojoj volji sabirati; on mora — rekao bi — cielu osnovu pučke škole od prvoga do zadnjega trenutka pred sobom imati. On mora dobro znati, što se sve mora u 6 ili 8 razredah proučiti, pa po tom čitanku sastaviti. Čitanke moraju u savezu sastavljene biti, i to tako, da svaka druga višeg razreda prijašnju nadopunjava, razgranjuje. Temeljni se nacrti moraju već u onoj prvoga razreda nalaziti, da se ondje nacrtano u sliedećem višem razredu dalje i obsežnije razglabati može. Ako se tako nebude postupalo, tada ćemo, žali Bože, opet onako kao i do sad dosta puta porušiti, što smo u nižem kojem razredu težkom mukom sagradili. Žalostno je, moja gospodo, da moramo čuti, kako gg. učitelji, kada djetca u srednje škole dodju, govore: „Ono, što ste se u pučkoj školi učili, nije za ništ!“ Ja i opet velim, naša nije zadaća, da djetcu za srednje škole pripravljamo, nego mi moramo pučku školu smatrati za savršeno cielo. Mi nismo nikakovi težaci srednjih škola; pučka škola dovrškom svoga šestoga ili osmoga razreda — gradjanska škola — ili kako se god ona zvala, ima nješto samostalnoga cieloga sačinjavati, bez da strogo znanstveno predmete pretresava. Čovjek, kad u sviet izadje, mladić, kad u praktični život stupi, neka znade, što mu treba. Njega valja na toliko uputiti, da se bude mogao u svietu kretati. Strogo znanstveno naobraženi dakako mogu se i u više naobraženih krugovih kretati, ali zato nismo mi postavljeni; ovdje je govor samo o pučkoj školi, pa to je dosta, ako nam se je mila uaša mladež iz naravopisa, zemljopisa, poviesti itd. samo najglavnija naučila. Napravimo si iz toga živu sliku, pomećimo to u čitanku za pučku školu, koja nikako učevna, nego pomoćna ima biti knjiga, i tako obuku podupirati! Čitanka neka barem sadržava red, kojim valja stupati i što se zahtieva. Izvedimo tako našu stvar, pa ćemo pravi pregled od cieloga imati, a to nam je ponajprije od potrebe! Sada nemožemo za sigurno reći, što se od nas zahtieva. Zašto ne? —

Jerbo jedan hoće to, a drugi opet ono. Što ovo poglavarstvo nalaže, to ti ono zabranjuje.

Ja sam, moja gospodo, vrieme, koje mi je dano, nastojao, da po mojem najboljem znanju i mnenju upotrebim, da vam naslikam, kako bi se čitanke sastaviti imale, sada pako imam još na pitanje odgovoriti, tko da imade čitanke sastaviti. — Čudnovato bi mi se vidjelo, kada bi tko zapitao: „Tko ima bolestnika liečiti?“ Tko čitanke sastavljati? Naravski učitelj! Učitelj mora najbolje znati što mu treba i kako mu treba! Kakvu bi korist imali od onih čitanka, koje bi kod zelenoga stola sastavljene bile, i to od onih ljudi, koji u svom životu u školi nikad radili nisu. Izkustvo mora u tom poslu u pripomoći biti i mnogo valja razmišljavati, dok se šta čestita nesastavi. Mi svi skupa, ako i sastavimo sami čitanke, nećemo moći reći, da je savršena, jer što po svietu postane, ima ovu ili onu pogrešku. Ali ćemo barem to polučiti, da će manje pogrešaka u čitankah biti, i da neće tako krupne biti, pa će napokon malo po malo izčezavati, pa smo i tim načinom mnogo polučili.

Ja sam sada gotov. Kazao sam, tko ima čitanke sastavljati i na što se ima pri tom poslu obazirati, da se tako sastave, kako su potrebne. On mora zrelo razmišljavati, mora cieli plan iliti osnovu pučke škole od početka do kraja pred sobom imati, on mora marljivo raditi: ali mu još nješto važnoga treba, treba mu i sposobnosti za taj posao. Imade ljudi, koji jako marljivo rade, i kojim doista posao ide od ruke, ali neimaju prave vještine da ono izvedu, što izvesti kane — pa nam niti od toga nikakove pomoći.

(Nastavit će se.)

Viestnik.

— XIX. obća skupština njemačkih učitelja u Beču držana dne 8., 9. i 10. Lipnja 1870. Na ovu skupštinu došlo je do 5000 učestnika. Prvu sjednicu otvori nadučitelj Robies shodnim govorom, za tim ju pozdravi od strane grada Beča načelnik Felner, a od strane carsko-austrijske vlade odsječni predstojnik u ministarstvu za nastavu Czedik. Za predsjednika izabran je dr. Hoffmann iz Hamburga, a za podpredsjednike: Robies iz Beča i Berthelt iz Draždjana. Predsjednik Hoffmann priobći, da se izvjestitelju pol sata a svakom ostalom govorniku samo 10 časova dozvola govoru daje, — Za razpravu izabrana su sliedeća themata: 1) o sjemeništnom pitanju; 2) o vjerozakonskom pitanju; 3) o rekonstruiranju njemačkoga učiteljskoga družtva i o obrazovanju žena. — Ravnatelj Köhler iz

Beča predlaže, da se kod svih viših njemaćkih škola podigne učiteljska stolica za ukupno njemačko naobraženje. Dr. Brüllow iz Berlina govori o učiteljskih sjemeništih i predlaže, da se ukine internat kao neshodan, jer prieči naobrazovanje. Prihvaćen je predlog Schwiggerov, da se tako zvana proseminaria i preparandije dokinu. Preparandi neka nastoje, da si obću naobrazbu u srednjih škola pribave. Kehr i Brüllow predlažu: 1) Za učiteljski stališ prikladni su samo oni djaci, koji su tielovno zdravi, duševno dovoljno nadareni i pravo ćudoredno odgojeni i koji su posao pučke škole shvatili. 2) Sa svakim naobrazovalištem ima se uzorno uredjena sjemeništna škola spojiti već iz toga razloga, da se naobrazovališta u velikih gradovih smjeste. 3) Posebna sjemeništa za gradske a druga opet za selske učitelje nisu shodna. 4) Najbolje sjemenište je ono, koje znade u svojih učenika volju za dalnjom naobrazbom uzpiriti. 5) Internat je za pučku školu neshodno uredjenje. — Lederovi predlozi: 1) U sjemeništih mora se više pozornosti obraćati na naravoznanstvo nego do sele. 2) Svaki se gojenac mora u sjemeništu na to napućivati, da uzmogne roditeljem kao duševni liečnik i antropolog dobrim savjetnikom biti. Napokon prihvaćen je još predlog dra. Dittera: „Popečiteljstvo za nastavu ima se sasvim od popečiteljstva bogoštovlja oddieliti, te, ili za se samostalno ustrojiti, ili pako k onomu za nutrnje poslove pridružiti.“

— Pismeni i ustmeni godišnji izpiti za odobrenje učiteljsko počimaju na kr. mužkom učiteljištu zagrebačkom tako za redovite, kako i za vanjske učitelje privatiste dne 4. i traju do 21. Srpnja u jutro u prostorijah zavodnih. — Gospodi privatistam poskoriti će se tako, da odmah poslje pismenih stupe prvi na red oni, ter se mogu povratiti što brže u mjesto svoga službovanja.

Natječaji.

— Za izpražnjeno učiteljsko i orguljaško mjesto u Špišić-Bukovici razpisuje se natječaj do konca Srpnja t. g. Dohodak: 315 for. a. vr., 20 hvatih drvah, za učitelja i učionu stan i bašća. — Natjecatelji imadu svoje potrebitimi dokaznicami obložene molbenice do naznačenoga roka podnieti veleč. gosp. Ivanu Grgesini, podarcidjakona i župniku u Turnašici (Pitomača).

— Za izpražnjeno učiteljsko mjesto u Novom Gradcu, područnoj učioni župe gradinske, s kojim je spojen dohodak od 315 for. a. vr., stan. vrt i 12 hvatih drvah, razpisuje se natječaj do konca Srpnja t. g. — Natjecatelji, od kojih se iziskuje znanje jezika magjarskoga, imadu svoje potrebitimi dokaznicami obložene svjedočbe do gore naznačenoga roka podnieti veleč. g. Ivanu Grgesini, podarcidjakonu i župniku u Turnašici (Pitomača).

— U Čeralji, područnoj učioni župe vučinske imade se popuniti mjesto učitelja uz godišnji dohodak od 250 for. a. vr., slobodan stan, vrt i 12 hvatih drvah. — Molbenice potrebitimi dokaznicami obložene imadu natjecatelji za to mjesto do konca Srpnja podnieti veleč. g. Ivanu Grgesini, podarcidjakonu i župniku u Turnašici (Pitomača).

Uredjuje: **Fr. Klaić.** Naklada knjižare: **Fr. Župana.** Tisak Dra. **Lj. Gaja.**

Tečaj III. U Zagrebu dne 10. Srpnja 1870. Broj 13.

ŠKOLSKI PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. za 12 mjeseci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

Zakonska osnova o ustrojstvu narodnih škola.

Mi smo u svoje vrieme priobćili osnovu za uredjenje narodnih učiona, što ju je sastavio prečastni gospodin kanonik i narodni zastupnik Stjepan Vuković, napomenuli smo i onu osnovu, što su ju izradili njekoji učitelji zagrebačkih glavnih učiona, te smo se onom prigodom izjavili, da će i visoka zemaljska vlada posebnu osnovu sastaviti, i takovu visokomu saboru kao svoj predlog podnieti. Što smo onda rekli, to se sada obistinilo.

Visoka zemaljska vlada pozvana po samom saboru sastavila je takovu osnovu, te pošto nam je takova do rukuh došla, smatramo si za dužnost, da ob istoj naše cienjene čitatelje po mogućnosti izviestimo.

Ova osnova, kako ju pred sobom imamo, još nije zakon, nego je nacrt, koji je njekolicini strukovnjaka poslan, da ob istom svoje mnienje podnesu. Na temelju toga mnienja izpravljena je ista, te se taj prerad ima podnieti visokomu saboru kao vladin predlog. Pošto u stanju nismo o tako preradjenoj osnovi govoriti, i pošto te preinake nisu tako znatne, to ćemo o izvornoj toj radnji ovdje prosboriti. Prije nego to učinimo, upraviti nam je presmiernu molbu na visoku zemaljsku vladu, da bi visokoista tečajem dojdućih praznika blagoizvoljela sazvati u glavni grad Zagreb sve hrvatsko-slavonske učitelje na skupštinu, te da toj skupštini predloži pomenutu osnovu i da od iste zaište obrazloženo mnienje. Uvjereni smo, da bi se tom visokom pozivu, ako ne svi, a ono sigurno znamenita većina hrv.-slav. učiteljstva ra-

dostno odazvala, a visoka bi vlada tim jedinim načinom saznati mogla želje i zahtieve svegakolikoga učiteljstva.

Pomenuta osnova dieli se na dva diela. Prvi dio (o škola) §§. 1., 2., 3. i 4. naznačuju, što su narodne škole i kako se diele. U odsjeku I. govori se o javnih narodnih škola. Poglavlje I. o narodnih škola u obće. §. 5., 6., 7., 8.: tko može podizati i uzdržavati škole; §. 9. i 10. vrsti škola; §. 11. tko može polaziti svaku narodnu školu; §. 12. gdje da stoje sgrade narodnih škola i kakove moraju biti; §. 13. učevna sredstva; §. 14. koja djeca nesmiju narodnih škola polaziti; §. 15. podučavanje po spolu; §. 16. nastavni jezik; §. 17., 18., 19., 20., 21. i 22. školske knjige; §. 23. opredieljuje dobu, kad se koje diete u školu primiti može; §. 24. ustanovljuje, kako dugo trajati imadu predavanja (20—25 ura na tjedan); §. 25. praznici, a §. 26. zabranjuje uvadjanje primarine i školarine na narodnih škola. Poglavlje II. o narodnih škola napose. Glava I. o pučkih škola. §. 27. i 28. Što su pučke škole? §. 29. *dieli narodne škole na male i velike, i to male sa tri, a velike na četiri razreda*; §. 30. ustanovljuje broj učitelja na ovih škola; §. 31. naznačuje broj učenika za pojedine razrede; §. 32. dozvoljava, da se mjesto trećega i četvrtoga učitelja na velikoj pučkoj školi mogu namjestiti i dva podučitelja; §. 33. *U 1. i 2. razredu mužkih velikih pučkih škola mogu se u slučaju potrebe i učiteljice namjestiti;* §. 34., 35. i 36. ustanovljuju, gdje se ima podići mala a gdje velika pučka škola; §. 37. obćine su dužne o svom trošku podizati i uzdržavati svoje pučke škole; §. 38. prostor školskih soba i stan za učitelja; §. 39. školski vrt; §. 40. preinačenje dosadanjih školskih sgrada; §. 41. ustanovljuje, da je svaka obćina dužna prije početka školske godine nabaviti za sve učenike potrebite školske knjige; §. 42. siromašnim učenikom daje obćina knjige badava; §. 43. ustanovljuje vrieme za polazak učione i to na malih škola od navršene 6. do navršene 12. dotično 15. godine, a na velikih pučkih škola do navršene 10. dotično 13. godine; §. 44. i 45. koja se djeca i tko ju može na duže ili kraće vrieme od polazka škole oprostiti; §. 46. kazne za nemarno pošiljanje djece u školu; §. 47. ostavlja se roditeljem na volju, svoju djecu ili doma ili u kojemgod bud privatnom bud javnom zavodu podučavati; §. 48. privatno podučavana djeca moraju se svake godine na kojoj javnoj pučkoj školi izpitu podvrći;

§. 49. ustanovljuje **prijamni izpit** za sve one, koji prelaze iz male u veliku pučku školu; §. 50. Redoviti nauci na pučkoj školi jesu: 1) nauk vjere i moral; 2) čitanje i pisanje; 3) računstvo na pamet i u pismu, znanje domaćih vaga, miera i novaca; 4) slovnica; 5) vježbanje u govoru; 6) domaći zemljopis i povjest; 7) nješto iz obćenitoga zemljopisa i povjesti; 8. i 9. početci fizike i prirodopisa s obzirom na čovjeka i njegovo zdravlje i obzirom na potrebe one okolice, gdje stanuje pretežnji dio dotičnih roditelja; 10) uputa u glavnih gradjanskih pravih i dužnostih; 11. praktička uputa u gospodarstvu i vrtlarstvu; 12) risanje geometričko s tumačenjem najobičnijih geometričkih oblika; 13) pjevanje; 14) gimnastika s mogućim obzirom na vojničke vježbe. §. 51. propisuju se za djevojčice isti pr.dmeti, samo što se kod fizike i prirodopisa ima obzir uzimati na vrtlarstvo i domaće ženske poslove, a kod gimnastike netreba se obzirati na vojničku vježbu. Tomu se još dodaju ženska ručna djela.

(Nastavit će se.)

Pčela.

Prirodopisna crta za učitelje.

Tko kani ma koju životinju odgajati, taj ju mora prije svega dobro poznavati, t. j. mora poznavati sva njezina svojstva ili njenu narav. To isto valja i o pčeli i njenom odgoju.

Pčele pako imaju osobita, znamenita, dapače čudnovata svojstva, i to tolika, da pojedini ljudi kroz cěli svoj život nebi ih mogli skroz proučiti.

Narav pčele potanko proučiti je za pojedince ogromna zadaća. Nu srećom, da su se od vajkada pojedini pčelari i učenjaci starali, da prouče život i narav pčela, te su obširno opisali uspjeh svojih pokušajeva i svega što su gledom na svojstvah znativriedna opazili. Opis ovaj zove se: „Prirodopis pčela“.

Tko ovaj opis marljivo čita i prouči, taj će si na brzo pribaviti potrebito znanje o pčelarstvu ili zorno pčeloslovje *).

---

*) Težko će nam tko vjerovati, ako kažemo, da je u našoj domovini malo ljudi, koji bi pčele pobliže poznavali. Od pčela dobivamo med i vosak, to je sve, što se o pčeli u obće znade, pa ako je

Ovdje neka dakle sliedi najvažnije iz ovoga prirodopisa:

I.

O pčeli, divjoj i pitomoj. O vrsti pčela. O pčelcih.

Naša pčela uvršćuje se medju bube i to zareznjake. Njeki ju zovu i pčelom-medicom (Honigbiene), da ju razlikuju od pčele-zidarke (Mauerbiene) i sagarice (Rosen- oder Teppichbiene). Pčela-medica sabira najviše meda, pak ga dëli s čovjekom, s toga i njena velika korist.

Naše su pčele pripitomljene od divjih pčela, jesu dakle jedne naravi i imaju i ista svojstva, kao i divje. Divje pčele živile su u prastara vremena po velikih šumah i nenapučenih predeljih, a dan danas ih ima još u šumah Litvanskih i u Rusiji, zatim u Aziji i Americi, gdje su udomljene u šuplju drveću a često i u špiljah i u zemnih jamah.

Divje pčele prenešene su iz šumah u selah, i tako se je pretvorilo divje pčelarstvo u pitomo sliedećim načinom: Da se ljudi okoriste s medom i voskom šumskih pčela, pa da laglje do toga doći mogu, stadoše sami pojedino drveće u šumi dubsti, a ovo duplje daščicom poput vrata zatvarati. Pčelci se pri rojenju naseliše u tako priredjene stane. Da se mnogo drveće dubenjem nekvari, uzeše ljudi samo pojedine komade drveća, izdubiše ih i postaviše ih na tlo, te prisiliše cëli roj, da se u ovako priredjene stubljike (Klotzbeuten) nasele, sgrnuvši ga naime u stubljiku. Krčenjem šuma nastade nova doba za pčelarstvo. Ljudi prenesoše pčelce iz šuma u sela, te jih postaviše ponajviše uz kuću u vrt, prirediviši za nje posebne stane (ulišta, trnke,

---

koga još žalcem ubola, taj znade, da ima i žalac. Dočim mnogi prosti ljudi znadu koješta pripoviedati o kitu, slonu i lavu, jer su ili po koju o ovih životinjah gdje čitali ili pripoviedati čuli, nečuju o pčelici, toj veoma koristnoj životinjici, riedko kad ili nikad što govoriti, a sami o njoj ništa neće da čitaju. Pa u tom pogledu nisu ništa bolji ni izobraženiji. I u onih predielih, gdje se pčelarstvo znatno tjera, malo je zornoga znanja, a pčelari se bave s pčelarstvom iz puke navade samo mekanički, obuzeti sa sijaset predsuda, a nepoznavaju ni najmanje narav pčela. Neslužili to pučkomu učitelju na čast, ako on u tom pogledu iznimku čini! Pa kako lako, da tu iznimku činiti može, budué je izobražen, i budué si pomoći može čitanjem shodnih knjiga.

košnice) iz dasaka, slame, šiba i inih stvari davši jim razne oblike i ustrojivši ih na razni način. Za ove prirediše napokon i posebne sgrade — pčelinjake. Tim načinom priučiše se pčele na ljude, i postadoše sve to pitomije, a ljudi upoznadoše se sve to većma s naravju i svojstvi pčela, te jim tako moguće bijaše nesamo pčele proti raznim nepogoda mštititi, nego i na nje u mnogom obziru uplivat, i tako pčele, kao i druge domaće životinje odgajati. — To je u kratko poviest o pripitomljenju divjih pčela, a ujedno i o postanku pitomoga domaćega pčelarstva, koje se obično po svuda tjera, te se razlikuje od prijašnjega šumskoga pčelarstva.

Kako se je u najnovije doba doznalo, ima u južnoj Americi više odroda naše pćele, koje takodjer mnogo meda skupljaju. Nu o ovih je malo pisano, s toga se i mi nećemo u potanje o njih upušćati. Uz našu domaću ili crnu pčelu živi u Europi još i tako zvana ligurska ili talijanska pčela, koja se bojom i još niekimi drugimi svojstvi od naše domaće razlikuje. Ligurska pčela nalazi se u staroj Liguriji, na kopnu Sardinije, u Lombardiji i Mletačkoj, pa i u jednom dielu Švajcarske. Godine 1853. pribavilo si je gospodarsko družtvo u Beču ovu vrst pčela, pa se sada goje po Njemačkoj, a osobito u Šlezkoj po naputku župnika Džeržona. Vještaci, koji su se bavili s odgojivanjem ligurskih pčela pišu o istih sliedeća: a) talijanska pčela je mnogo ljepša od naše; buduć da su njena prva dva trbušna prstenka kao i obrub svih ostalih narančaste masti, počem se i od crne pčele odmah razlučiti dade. Tim znakom je pčeloslovcem posao i trud znatno olakoćen što je s obzira prirodoslovnoga i praktičnoga gledišta od velike koristi. b) Njen je let i zuj nemanje i cielo držanje mnogo blažije; nebode tako lako i s toga je njom mnogo laglje i manje opasnije postupati, što joj takodjer znamenitu prednost daje; nu to valja od sasma čiste pasmine; polutani, t. j. pčele, koje su smiesa od crnih i talijanskih, mnogo su zloćudnije nego ikoja posebna čista vrst. c) Talijanske pčele marlivije su poslenice nego crne ili njemačke, osobito proljećem i jeseni. d) Lako mogu bez štete kod nas prezimiti. e) Talijanske i njemačke pčele nemogu se lahko sprijateljiti, s toga i je medju njimi neprestana borba, što u mnogih pokrajina i otežava zaplodjenje talijanskih pčela. f) Težko je kod nas sasma čistu pasminu talijanskih pčela uzgojiti, buduć se matice, kad izlete, s njemačkimi trutovi naplode, i tako jaja

nesu, iz kojih se polutani polegu. Takovih polutana ponajviše ima u Kranjskoj, Koruškoj, Štajerskoj a i naše pčele u Hrvatskoj nisu sasma crne, nego vrst polutana s jednim žutkastim prstenkom.

Ako se na um uzme, da ima i u Italiji naime u Napulju i Siciliji crnih pčela, a da talijanske pčele žive tja na sjeveru u Normandiji, to se mora priznati, da su žute pčele (talijanske) posebna vrst pčela, a ne samo, kako mnogi misle, pasmina, ili odrod koje je proizvelo podnebje.

A sad razmatrajmo koli u obće toli i napose cieloga pčelca ili pčelnu naselbinu.

Sve pčele skupa u jednom stanu — stubljiki, košnici, uljištu ili trnki — živuće čine jednu obitelj — naselbinu ili pčelca.

Pčelci nisu svi jednako veliki. Imade pčelaca, koji broje 2000—10.000—60.000 pčela. Po broju pojedinih pčela ima dakle slabih, srednjih i jakih pčelaca. Mladi pčelac zove se roj.

Da pčele obstati mogu, trebaju izim košnice još i posebne kućice, što no si ih same iz voska prave. Ove su ujedno i pokućstvo njihova stana.

U svakom zdravom pčelcu su u pravilu tri vrsti pčela.

a) Matica ili kraljica.

b) Truti, i

c) Pčele radilice.

Nijedna od ovih trih vrstih pčela nemože sasma za se obstati — nego moraju sve tri vrsti u zadrugi živjeti; sve tri vrsti čine skupa jednu organičku cielinu, jednu naselbinu, ili bolje rekuć jednu obitelj.

A sad ćemo pokušati, da potanje opišemo svaku pojedinu vrst napose. Tom prigodom nećemo se upuštati u znanstveno, razudbeno (anatomičko) i strogo životoslovno razglabanje, nego ćemo samo ob onom govoriti, što je najbitnije, i što valja svakomu pčelaru znati, da može umno pčelarstvo tako tjerati, da mu bude od koristi.

(Nastaviti će se.)

Umišljeni put u svemiru.

(Nastavak.)

Neštednja prostora u sunčanoga sustava.

Ako i jest sunce toli ogromno, s naše postaje ovdje ipak toliko samo kazati možemo, da je maleno, neizmjerno maleno prema prostoru, koji mu je opredieljen za djelokrug. —

Žacamo se spomenuvši golemu masu, koja je u suncu nagomilana; ali još većma se zapanjujemo od neizmjerne praznine prostora, koja naokolo sunca vlada. Kreće se doduše oko sunca liep red planeta, koje ćemo doskora pobliže poznat učiti; ali svi se kreću u kolobarih, stojećih skoro u jednom te istom pravcu sa jednačiteljem sunca. Čovjek na suncu, postavivši se tako, da mu s desne jedan a s lieve strane drugi stožer sunčane kruglje stoji, pa gledajući takav čovjek pravcem u daljinu, vidjeti će svekolike planete, kako se oko sunca kreću, kao da svikoliki zajedničku, veoma uzku cestu imaju. Nijedan od tih planeta neizlazi mnogo s puta toga na desno ili na lievo. Baci li pako pomenuti motrioc čovjek sa sunca oko desno ili pako lievo prema kojemu sunčanomu stožeru, te pogleda tuj u daljinu, to će gledati daleko, veoma daleko u prazan prostor, koji bi posve bez pučanstva bio, da nebudu kometi u toliko dobri, te da kadkada u tu pustinju nepodju kao umišljeni putnici putovati, te bez svakoga reda desno i lievo na sve strane svieta okret svoj oko sunca vršiti.

Osobito je, koli neizmjerno daleko sunčani sustav u svemir prodire, a koli uzak je prema svemu tomu. — Kad bismo htjeli sunce sa svimi planeti spremiti, a da jim tečaj nesmetamo, to bi u tu svrhu trebali škrinju, naličnu običnoj krugljasto-pljosnatoj burmutici. Duljina ote burmutice, u kojoj bi se Neptun, posliednji medju do sada poznatih planeta, oko sunca kretati mogao, morala bi 600 miljuna milja iznositi, dočim bi visina joj jedva jedan milijun milja trebala.

Bacimo sada oko lievo i desno s naše postaje. t. j. povirimo malko onim pravcem, koji nam stožeri sunčani kažu, to ćemo naići na prazan prostor, koji sve do zviezda stojalica (Fixstern) dopire, pak ako bi nam se pohtjelo najbližu koju stojalicu zviezdu posjetiti, to bi nam predstojao put, za koji, baš i na električkom

telegrafu, kojim se mi umišljeni putnici služimo, treba do dvie i pol godine dana. —

Da je to pako daljina, koja svaku maštu nadkriljuje, to će nam svatko dopustiti, da si u toj praznini samo jedno potražimo mjesto, s kojega će nam moguće biti, sunčani sustav sa strane razmatrati, a u tu svrhu poskočiti ćemo na svome putu sa zemlje prema suncu desno u prazan svemirski prostor, da si tamo cieli sunčani sustav t. j. sunce sa svimi kolobari, po kojih planeti oko njega putuju, točno predočimo. —

Za da pako medju tim nezabrazdimo predaleko u tu praznu bezkonačnost, neka nam bude za skok naš dosta pol ure, a to će reći po prilici toliko, da tamo postati kanimo, dokle nas brzina elektriciteta za pol ure donesti može, što po prilici 108 milijuna milja iznosi. Pak dočim taj skok odmah učinismo, nalazimo se sada već izvan okružja, gdje planeti oko sunca teku, pak pregledamo tuj stvar mnogo točnije s daleka.

Nu u koliko udobno i bez svakoga smetanja ovdje i zasjedosmo, to nas vendar jedna okolnost smeta, okolnost, koje svladati upravo kadri nismo. —

Motreć odavle, sunce nam se ukazuje pet puti manje, nego li ga sa zemlje vidjesmo; nu to sve još ništa nečini. Spoznati ga vendar možeš po njegovu svedj još jasnu svjetlu, koje 25 puti po prilici slabije zrake baca, nego na zemlji; nu sa planeti imaš tuj posla; zemaljska kruglja bo odavle izgledje kao fina točka, koju jedva pravo vidjeti možeš, susjed naš Mars izčezava skoro, dočim su mali planeti, koji medju ovim i Jupitrom oko sunca obilaze, posve nevidljivi. Ovdje dolazimo do osobitoga osvjedočenja, do osvjedočenja najme, da u svemiru neima nijedne točke, s koje bi ljudsko oko udobno sunčani naš sustav pregledati moglo I blizu tomu sunčanomu sustavu kolobari tako su veliki, da jih nemožeš jednim pogledom zaokružiti, a s daleka mu njeki su planeti u toliko maljušni, da sasvim izčezavaju.

Odavle vidimo tek pravo, koli neizmjerna neštednja prostora u sunčanoga sustava vlada, pače i ondje, gdje njim planeti putuju. Uzmu li se samo planeti kao živa bića, dočim prostor, u kojem se kreću, njeku neživuću stran sačinjavaju, to život u bezkonačnom, velikome svemiru zauzimlje posve sitne točke, koje kraj veličine svieta kao malenkosti s oka silaze.

Dočim dakle neumismo jasniji pregled pomenute neštednje prostora u sunčanome sustavu nacrtati, premjestiti ćemo cieli sunčani sustav na zemaljsko, Zagrebčanom barma veoma dobro poznato okružje, te u tu svrhu neprevidljive daljine na toliko umanjiti, da jih svaki lasno pregledati uzmogne. —

(Nastavit će se.)

Čitanke za pučke škole.

(Svršetak.)

Sad stane Antun Petrić iz Zagreba govoriti, nu budući se je bio od predmeta odaljio i svakojaki nesmisao stao buncati, bude mu rieč oduzeta. Napokon su još gg. Salomon Goldberger, Josip Baier, Lederer, Gustav Eisfeldt, Franjo Sima, Deinhardt, Jessen i Herrmann u smislu prijašnjih govornika govorili.

Nakon svih govornika sveo je g. izvjestitelj Holzabeck jezgru razprave u pitanja, a predao je visokom predsjedničtvu, da se vrhu njih glasuje.

Prvo pitanje glasi: Čitanka neka je sredstvom čitanja, da se sadržaj štiva shvaća, rečitost razvija i krasota jezika uči. — (Prima se.)

Drugo pitanje glasi: Čitanka mora svojim sadržajem gojiti ćut i srdce oplemenjivati. (Prima se).

Treće pitanje glasi: Čitanke se moraju svojim sadržajem i formom prilagoditi dobi, a stvarnom obukom shvatljivosti učenika. (Prima se.)

Četvrto pitanje glasi: Svako štivo mora jedno cielo sačinjavati te po tom, kao i po živahnosti svoga predavanja i po svom gledištu na sistematičku obuku smjerati. (Prima se.)

Peto pitanje glasi: U čitanku ima se za svaki stepen iz narodne literature prikladno gradivo uzimati. (Prima se.)

Šesto pitanje glasi: U prvom odielu čitanke ima se najviše na pjesničtvo obzir uzimati. (Prima se.)

Sedmo pitanje glasi: Samo onaj, koj je pedagogičko naobražen i izkustva ima, kadar je čitanku sastavljati. (Prima se.)

Osmo pitanje glasi: Dobre čitanke sastaviti i učevnim potreboćam zadovoljiti neće nikako moguće biti, ako se nesmije po volji iz čitanka izbirati, što je u njih dobra.

Pučki učitelji kao gospodari; pomanjkanje radnih sila na selu.

Poznato je u obće, kako se naši narodni učitelji — no ne samo kod nas u Hrvatskoj, već i u ostalih drugih zemaljah osobito po njemačkih, — bave osim školarstva i svojim gospodarstvom; pa za to jim se i po koj komad kakove zapuštene i hrdjave zemlje dopita za užitak, da se tobože mogu kojom ratarskom strukom zanimati, sebe time podpomoći te učećoj se mladeži i ostalomu puku za ugled gospodarstva služiti. Tako dakle postaje National-Lehrer gospodarom — i učiteljem narodnog gospodarstva zajedno.

Dakako, gospodarska je pouka absolutno i predmet pučke škole, o čem mi ni najmanje nesumnjamo, i bilo bi posve u redu, kad bi se učeća mladež u najglavnijih i ponajnuždnijih struka domaćega gospodarstva ne samo teoretički, nego zajedno i osobito praktički vježbala. U tom obziru najsilnije djeluje živ primjer, mladež da naime gleda te sudjeluje kod rukovodjenja umnoga gospodarenja, kojim učitelj nastoji mladenčadi i puku prednjačiti. No glednimo malko ta kućna i vanjska gospodarstva naših pučkih učitelja, je su li to zbilja ugledna gospodarstva? Bora mi nisu, a i nemogu inačija biti! Pitat ćeš me možda: kako to da nebi bolja mogla biti. Tomu ima mnogo uzroka, nu ponajglavniji je taj, što učitelj po sadanjem uredjenju gotovo čitav dan učeć i pripravljajuć se u školi sprovede, tako, da ono malo vremena, što preostaje, nije dostatno za rukovodjenje i nagledanje gospodarskih radnja, ako hoće, da jošte kao čovjek i malko se iza školskoga rada odmori. Nadalje znademo, da gospodarstvo i njime skopčana radnja, potrebuje osim vremena dovoljno radnih sila, a ovih opet malo koji učitelj ima, jer težaci su bome skupi, a učitelj kao takav s novčane oskudice težko boluje; po tom niti služinčadi držati, niti si za plaću težake najmiti nemože. Kad navali sila za koju radnju, prijatelju, ni za debele novce nećeš na selu kadkada težaka dobiti, ma prošao čitavu obćinu. Tako se je bar meni više puta, a osobito ove godine dogodilo, gdje sam nedavno više sela obišao, novce gotove unapried nudio, ali težaka polag svega toga u vrieme ipak nedobio. A ima li učitelj i vremena okolo hodati?! — Tako biva gospodarstvo po sadanjih okolno-

stih učitelju i školi na uštrb. U nevrieme raditi, znači uzalud raditi; a to se obično nam učiteljem sgadja, kad već seljak svoje „tedanegda“ jednoč poučini, onda tekar, ako platiš 40 do 50 nč., dobit ćeš težaka. Hvala liepa na takovoj pomoći. Dade li se tako ugledno gospodariti?; Naš seljak, kako ga već skroz poznamo, lagane je i spore naravi, radnja vanjska sliedi jedna za drugom, jedna drugu zateče, a on još nije prvašnjoj na kraj dospio; ako li ga hoće vlastelin, župnik *) bilježnik, učitelj ili ini koji činovnik upotriebiti na svoju stranu, mora čekati, često Bogu hvaliti, da ga je samo i za dobre novce namamio i dobio, da mu u vrtu, polju, livadi itd. radi.

Nadalje narušeno suglasje zadružnih naših obitelja, takodjer je jedan od onih glavnih uzroka, radi koga se nemože na selu težaka dobiti. Pitaš li kuće gazdu, da li je voljan težake za plaću dati, odgovorit će ti. „e neznam, hoće li družina volit poći“; a uztražiš li opet družinu, reći će ti: „mi smo pripravni poći, kukuruz smo okapali itd., al nas gospodar neće pustiti.“ I tako s jedne strane „vrag“, a s druge „pasja vjera“, pa si pomozi čovječe!

(Nastavit će se.)

O mirovini pučkih učitelja.

U 68 saborskoj sjednici držanoj dne 2. Srpnja t. g. podneo je narodni zastupnik, inače obće poznati prijatelj i promicatelj školarstva poglaviti gospodin veliki sudac Lj. Rajzner sliedeći predlog:

„S razloga, što razvitak duševnoga i materijalnoga blagostanja naroda bitno zavisi od dobro ustrojene pučke učione;

s razloga, što se pučki učitelji nemogu sa potrebitim požrtvovanjem zvanju svomu posvetiti, dok nebudu glede svoje budućnosti osigurani i umireni,

s razloga, što obćine sa najvećim naporom svojih sila jedva uzdržavaju učione, a uz to jim nije moguće doprinašati na mirovine učitelja;

---

*) Njekoja gg. župnici imadu u ime svoje plaće za obću crkvenu službu bezplatne težake. Ovi već mogu ugledno gospodariti, kao što mi je dobro poznato. Op. pis.

s razloga nadalje, što glasom §§. 48. i 49. nagodbenoga zakona od godine 1868. poslovi bogoštovlja, nastave, i odnosećih se na nje zaklada sačinjavaju autonomne ovozemske predmete, medju koje spadaju dosliedno tomu takodjer dohodci dobara nadbiskupskih zagrebačkih za vrieme intercalara, stoga predlažem:

Neka visoki sabor izvoli zaključiti: da se iz dohodaka, koje će dati dobra nadbiskupije zagrebačke za vrieme intercalara, naime iza smrti kardinala Haulika do namještenja novoga nadbiskupa, ustroji zaklada za mirovine pučkih učitelja, te da kr. zemaljska vlada iznos tih dohodaka u svoje vrieme saboru priobći.“

Predlog će se staviti na dnevni red.

Mi za sad priobćujemo ovaj predlog, a naumismo ob istom predmetu u budućem kojem broju obširnije progovoriti.

Cjenik

fizikalnih sprava za pučke učione u skladištu kod Sigmunda Mitlbacha

u Zagrebu, dugoj ulici, broj 775.

			for.
Magnetiz.	1	Podkovasti magnet kotvicom (Magnet)	—.60
	2	Magnetična igla sa razdieljenim krugom, zajedno priredjena za dokaz upljiva munjine na magnete (Magnetnadel)	2.—
Munjina (Electrizität)	3	Staklena šibka (Glasstab)	—.25
	4	Pečatna šibka s krpami (Siegellackstange) . .	—.6
	5	Dvie kruglice od bazgove srčike na svilenoj niti (Markkugeln)	—.10
	6	Munjokaz (Elektroskop)	1.—
	7	Munjonoša od kaučuka s poklopcem i suknenimi krpami (Electrophor)	2.50
	8	Leidenska boca (Leydnerflasche)	—.50
	9	Odponac (Auslader)	—.35
	10	Članak munjevni (Element)	2.—
	11	Boca sa sumporovom kiselinom	—.20
	12	Dvie vodive žice	—.30
	13	Munjomagnet s kotvicom (Electromagnet) . . .	1.50
Svietlo	14	Sbirna leća ili zapalno staklo (Brennglas) . . .	—.70
	15	Stakleni bridnjak (Prisma) . . . . . . —.20 i	—.70

			for.
Toplina	16	Toplomjer (Thermometer)	—.80
	17	Sprava za dokaz raztežljivost krutnina toplinom	—.60
Tlak vode i uzduha	18	Spojene cievi, kojimi se zajedno pokaže tlak uzduha	—.70
	19	Karteziański ronilac	—.50
	20	Obični vodomet	—.50
	21	Staklena pucalica (Knallbüchse)	—.30
	22	Obična teglica (Stechheber)	—.30
	23	Teglica zavinuta (Krummheber)	—.16
	24	Prekinuta zavinuta teglica kao vodomet . . .	—.35
	25	Staklena strcaljka	—.20
	26	Heronova tučka (Heronsball)	—.20
	27	Boca kao vodomet, kojom se pokazuje sustav ognjogasne strcaljke	1.—
	28	Obična sisaljka iz stakla (Saugpumpe)	3.—
	29	Vlasaste cievi različitih širina (Haarröhrchen) . .	—.30
	30	Ploče za prionjivost (Adhäsionsplatten)	—.40
	31	Boca, kojom se dokaže, da je uzduh tělo . . .	—.25
	32	Staklene kaplice, komad po	—.5
	33	Utez s kvakicom	—.25
	34	Staklena svetiljka za žestu (Spirituslampe) . .	—.40
	35	Tronožac od bielog lima sa žicanim trokutom .	—.30
	36	Tri staklene tikvice s plutovim zatkom . . .	—.50
	37	Četiri pokusne ciev̌čice (Eprouvetten)	—.12
	38	Tri zavijene cievi sa zatkom	—.12
	39	Plutovrt (Korkfeile)	—.30
	40	Držak za retorte (Retortenhalter)	—.70
	41	Retorte . . . . po —.30 i	—.40

Sve sprave ukupno stoje 24 for. — Kao najpotrebitije sprave nalaze se pod brojevi 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 23, 25, 26, 29, 31, 32 i 33, te se mogu dobiti ukupno za malu cienu od 15 for., ovamo računajuć i sanduk sa spravljanjem.

Dopis.

Iz gradj. Siska. Blagorodni gospodine uredniče! Poznavajuć smier Vašeg cienjenog lista, kojim nastojite vazda oko naobrazbe učitelja i o boljku nezavidive im sudbine, usudjujem se zamoliti Vas, da izvolite ovo njekoliko redaka u Vaš list uvrstiti.

Poznato bude Vam i čitateljem Vašeg lista (Školskog Prijatelja) veleliepni i svake hvale i nasliedovanja dostojan čin sl. našeg zastup-

stva, da se podigne bivša trivialka na glavnu školu. Uz bezprimierno revnovanje naših prvaka u zastupstvu, uzprkos velim zapriekam i preponam svladane budu natražnjačke ideje, škola bude osnovana i započeta i evo drugo poletje na izmaku uz skladni rad učitelja. Za onda neimadjaše naša obćina znatnih prihoda, ustanovi učiteljem plaće onim okolnostim moguće, danas, hvala mudrosti vis. vlade, umnoži nam se obćinski prihod pravom pobiranja izvoznine po pol, dotično i cieli novčić od col-cente što godimice popriečno i do svotice kakovih 50.000 računati se može. Plaća sadašnjih učitelja, dakako samo u velikoj hitrini, i što napomenuh, za onda malom obćinskom prihodu prirezana, jadna jest učiteljem dvima skup sa stanom (satirički glasi ali je istina) po 500 for. — Dvim podučiteljem, pomislite si, po 375 for. 3 učiteljicam sve po 380 for. Ako uzmemo bezprimjernu skupoću našeg trgovišta, nečuvenu u našoj domovini, jer samo za hranu i s tom nedotiče ti mjesečno 25 do 30 for bez pranja rublja i ostalih naobraženu čovjeku neodoljivih potriebština. To ti je neoženjen, a što li on, koj se oženi. Žrtva, koju svaka obćina ulaže za prosvjetu svog mladog neraštaja najprevednija jest, i sigurno nosi ponajbolje postotke, po nazorih prosvjetljenih Evropljana.

Naše ovdašnje učiteljstvo, što se bezpristrano mora dopustiti, sjegurno nije lošo, svjestno vrši svoju dužnost i pokazuje u svačem volja, akoprem ko što mi je poznato oskudieva.

Poznana svakom poslovica sbori: kakva plaća, takav posô (dielo), da našu jedva osnovanu školu nezatcče, bojim se, a da se tomu predusretne upozorujem sve one, kojih se u prvoj liniji tiče, i to slavno zastupstvo*); jer bolji učitelji željeći nagraditi prema svojim silam i revnovanju, i punim pravom prema svomu naobraženju željeti i izčekivati će od našeg pravdoljublja zasluženu nagradu i pripoznanje svojih zasluga, u protivnom pako slučaju prvom prigodom okrenuti će se tronuti od nas, kako se odvraćaju razžalošćeni u srcu svom od bogatih tirana, pak će drugdje si tražiti primjerenu nagradu za svoje zasluge. — Doista mi ćemo dobiti i opet učitelja, nu bojim se (iz izkustva govoreć), da namamimo našom plaćom takovih k nam, da će nam morati biti i za ono malo troška žao. Nemojmo tudje štediti, gdje valja punimi rukami dieliti, imadu stotina drugih načina; da opetujemo jur rečeno taj izdatak vratiti će se našoj djeci obilnimi postotci; — napredujmo, nenazadujmo! Čuo sam iz ustiuh naših učitelja hvaliti velerevno nastojanje mjestnoga nam nadzornika u interesu škole; tako n. pr. izposlova svojim uplivom ko zastupstva nabavljenje svih fizikalnih aparata, zemljovida, zemaljskog obla, prirodopisne slike i nekoja ina učevna sredstva ze obuku potriebna, vele nemari on na mrko gledanje i okašanje njekog mračnjaka. Slava takovom nadzorniku, potomstvo znati će mu hvalu. Prij. školarstva.

*) Čuje se, da su učitelji podastrli molbenicu, da im se povisi plaća, i sva je nada, da će se ta molba uvažati. Tako valja! Op. ured.

Viestnik.

— Za učitelje seoskih škola iz Kranjske, Štajera, Koruške, Primorja i Dalmacije otvorit će se u Gradcu dne 16. Kolovoza t. g. škola gospodarska, te će trajati predavanja na istoj do 24. Rujna. Oni učitelji, koji dozvolu dobiju, da tamo putovati mogu, dobit će od vlade putne troškove i za vremena učenja po 2 stot. na dan. Ostalim učiteljem prosto je tamo ići, ali to mogu učiniti samo na svoje troške.

— U Beču ustrojilo se družtvo učiteljica i odgojiteljica, te je imalo 30. Svibnja prvu svoju sjednicu. Svrha toga družtva je: 1) Podupiranje duševnih i materialnih interesa učiteljica i odgojiteljica; 2) nastojanje, kako da učiteljice i odgojiteljice stupiti mogu u užji savez s roditelji, te tako da uspešnije mogu djelovati okol naobrazbe djece.

— Kako je velika oskudica na učitelji u Pruskoj, pokazuje i ta okolnost, što se u gradskoj školi u Rheinu (istočnoj Pruskoj) jedan razred od 80 djece morao povjeriti 18godišnjoj djevojčici. Gradsko poglavarstvo razpisavalo je više puta natječaj za to mjesto, ali se neprijavi nijedan učitelj.

— Gradski magistrat u Monakovu zaključio je u svojoj dne 3. Svibnja t.g. držanoj sjednici, da se odsele učenici više nenagradjuju.

Natječaji.

— Za učiteljsko i orgaljašku službu u Irigu razpisuje se natječaj do 31. Srpnja t. g. Molbenice se šalju vel. g. Gjuri Malachovskomu, podjašprištu u Irigu. Plaća; 315 for., 6 hv. drva, stan i vrt, zatim za orguljanje 50 for. a za svaki pokop 50 novč.

— U Rumi izpražnjeno je mjesto učiteljice s plaćom od 315 for., 3 hv. drva i slobodan stan. Molbenice se šalju do 31. Srpnja t. g. vel. g. Gjuri Malachovskomu u Irig.

— Na Hreljinu, okružju bakarskom, traži se učitelj i orguljaš uz plaću od 400 for., 50 for. paušala i slobodan stan, napose od svake pjevane mise 35 nv. Molbenice valja poslati do 15. Srpnja t. g. preč. g. Ivanu Soiću, kanoniku i okružnom školskom nadziratelju u Bakar.

— Na glavnoj katoličkoj učioni u Vukovaru izpražnjeno je učiteljsko mjesto s godišnjom plaćom od 315 for, i stanarinom od 52 for. 50 novč. a. vr.

Za popunu toga mjesta razpisuje se natječaj do 15. Kolovoza 1870.

Natjecatelji imaju svoje na ovaj kr. vladni odiel upravljene i sviedočbami o dobi, učiteljskom osposobljenju, ćudorednom vladanju dosadanjem možda službovanju i podpunom znanju hrvatskoga kano nastavnoga jezika podkriepljene molbenice putem neposrednih svojih oblasti do gori naznačenoga roka predati dotičnomu škola nadzorniku.

— Na novo ustrojenoj gradskoj samostalnoj maloj realki u Osieku, koja će se tečajem vremena u veliku realku pretvoriti, imaju se početkom školske godine 1870.—71. popuniti sliedeća učiteljska mjesta:

1. Mjesto ravnatelja sa sustavnom plaćom godišnjih 1300 fot. a. vr.

1. Mjesto profesora jezikoslovne-historične ili matematično-prirodoslovne struke, polag toga koje će struke ravnatelj biti, sa sustavnom plaćom god. 1000 f.

Ravnatelj i profesor imadu osim toga pravo na desetogodišnji doplatak u iznosu od 200 for.

— Mjesto asistenta za risanje i krasopis sa plaćom od 600 for., koji će, ako svim zakonitim zahtjevom zadovolji, do godine postati pravim profesorom.

Natjecatelji za ta mjesta imadu svoje na osiečko gradsko poglavarstvo upravljene i potrebitimi dokaznicami, kano rodnim listom, svjedočbom o učiteljskom osposobijenju za velike realke, svjedočbom o dojakošnjem službovanju i o znanju hrvatskoga i njemačkoga kao nastavnih jezika providjene molbenice najkasnje do konca Srpnja 1870. ovamo podnieti.

Od natjecatelja za mjesto ravnatelja imati će onaj prednost, koji se izkaže, da je više godina na realci službovao. Kod profesora matematično i prirodoslovne struke i kod asistenta odustati će se u slučaju vrieduom osobitoga obzira od zahtjeva znanja hrvatskoga jezika, ako se samo obvežu, da će za godinu dana hrvatski naučiti.

Sbornica.

— G. J. Z. u V. Za obuku u gospodarstvu najbolje su one slike, što ih je priredio A. barun Babo. Naručiti ih možete u knjižari Sallmayer et Comp. u Beču „Landwirthschaftliche Tafeln von A. Freiherr v. Babo. 16 Blatt in Gross-Folio. „Ciena jim je na ljepenki priljepljene i pokošćene 22 for. 40 nv.

— G— o— Buduć da neima u Hrvatskoj učiteljske zajednice, kojoj bi, kad bi i htjela visoka vlada dati mnienja radi svoju osnovu o uredjenju škola, to se nemojte čuditi, zašto ju je poslala samo pojedincem. Bilo Vam i drugim stupiti u zajednicu, koju je visoka vlada dozvolila. Naša je dakle krivnja, ako se što načini o nas bez nas.

— G. K. u R. Cienik fizikalnih sprava za pučke učione u skladištu kod Žige Mitlbacha u Zagrebu natiskali smo u ovom broju. Glede ostalih učila donesti ćemo u svakom broju malo izviešće.

— G. D. u V. Evo kako vidite, živimo još. Hvala Svevišnjemu!

Umoljavamo štovane naše čitatelje, da nam se, koji to još učinili nisu, čim prije oduže i predplatninu pošalju. Izdavanje časopisa skopčano je s velikim troškom, a ovoj se dade podmiriti samo onda, kad predplatnina u svoje vrieme stigne.

Žao bi nam bilo, kad bi nehajnikom morali list obustaviti, a to ćemo morat učiniti, jer nije od nas zahtievati, da za druge badava radimo. Ako već neimamo nikakove koristi, to lje nećemo ni troška.

Bez zamjere dakle!

Uredjuje: **Fr. Klaić.** Naklada knjižare: **Fr. Župana.** Tisak Dra. **Lj. Gaja.**

Tečaj III. U Zagrebu dne 25. Srpnja 1870. **Broj 14.**

ŠKOLSKI PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. za 12 mjeseci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

Zakonska osnova ob ustrojstvu narodnih škola.

(Nastavak.)

Poglavje II. §. 52. Cilj opetovnica. §. 53. Opetovnicu moraju polaziti: a) djeca, koja su svršila pučku školu a nepolaze viših učilišta b) šegerti c) trgovački pomoćnici. §. 55. S roditelji i njihovimi zamjenici, koji propuste slati dotičnu djecu u opetovnicu ima se postupati po §. 47. — Ako šegrti svojom krivnjom propuste polaziti opetovnicu moraju nadoknaditi zanemareno vrieme dužim polaženjem opetovnice. — §. 56. Pod globom od 20—50. for. nesmije majstor svoga šegrta, a trgovac svoga naučnika osloboditi, ako školskom svjedočbom nedokaže, da je uredno polazio opetovnicu.

§§. 57. 58. 59. Učitelji pučkih učiona dužni su učiti u opetovnici — ako imade više učitelja, dieli se opetovnica u više razreda. Opetovnica se drži nedeljom i blagdanom prije podne po dva sata. §. 60. Obuka u opetovnici: Osim nauka vjere i morala predaje se na temelju posebnih opetovničkih čitanaka po selih najvažnije iz gospodarstva, po gradovih najvažnije iz obrtoslovja, domaće poviesti i poglavitimi crtami zemaljskoga ustava i gradjanskih prava i dužnosti, što god zemljopisa, računstvo, pouka i vježba u pismenih sastavcih s obzirom na obične seljanske i obrtničke poslove.

Poglavje III. Gradjanska škola §. 61. U gradjanskih se školah nastavlja nauk pučkih učiona za one učenike, koji viša učilišta nepolaze — i to obzirom na trgovinu i obrt. §. 62. 63. Gradjanska škola traje najmanje dvie godine, a polaziti ju mogu

samo oni, koji su svršili veliku pučku školu. §. 64. Na mužkoj se gradjanskoj školi uče ovi nauci: a) Nauk vjere i moral, b) hrvatski jezik, štilistika i poviest književnosti, c) njemački jezik d) zemljopis domaći i obći, e) poviest domaća i obća, f) prirodopis, g) fizika, h) lučba, i) računsvo, j) geometrija, k) gospodarstvo i obrtoslovje s osobitim obzirom na dotičnu potrebu mjesta l) Statistika domaća i obća, m) Načela privatnoga i mjenbenoga prava, n) knjigovodstvo, o) risanje geometrično.i ornamentalno, p) krasopis, r) pjevanje, s) go nbanje s obzirom na vojničku vježbu. — §. 65 Isto valja za ženske gradjanske škole, dodaje se još ručno djelo. §. 66. Dosadanje male s glavnimi školami spojene realke imaju se pretvoriti u gradjanske škole.

Poglavje IV. §. 67. Svrha preparandije. §. 68. Preparandija uzdržaje se o zemaljskom trošku. §. 70. U Djakovu se preparandija ukida. — §. 71. Vierske obćine, koje same nemogu uzdržavati preparandije, mogu svoje pripravnike na zagrebačku preparandiju slati. §. 72. i 73. Uz svaku preparandiju mora da bude velika pučka škola, a uz svaku mužku još prostran vrt, barem od dvie rali. §. 74. Tečaj preparandijski traje četiri godine. — §. 75. govori ob obskrbi ubogih preparanda. §. 76. zahtjeva da svaki, koj u preparandiju doći želi, mladić i djevojka, bude 15. godinu navršio, te izučio nižu gimnaziju ili gradjansku školu. §. 77. odredjuje, da u jednom razredu više od 40 učenika biti nesmije. §. 78. Naukovna osnova za preparandije; a) za mužku preparandiju: 1. nauk vjere i moral, 2. hrvatski jezik: nauka o slogu i poviest knjige, 3. njemački jezik, 4. Zemljopis i poviest domaći i obći s obzirom na poljodielstvo, obrt i trgovinu. — 5. Prirodopis, 6. fizika, 7. Lučba, 8. računstvo, 9. geometrija, 10. gospodarstvo i obrtoslovje 11. Statistika domaća i obća, 12. načela privatnoga i mjenbenoga prava, 13. ustroj hrvatsko-ugarskoga ustava, 14. Knjigovodstvo, 15. Pedagogija s obzirom na čovjekoslovje i zdravlje čovjeka, 16. Metodika, 17. pjevanje i glasba, osobito orgulje, 18. risanje geometrično i ornamentalno i krasopis, 19. gimnastika, s obzirom na vojničku vježbu, 20. praktične vježbe na velikoj pučkoj školi, 21. praktične vježbe u poljodjelstvu. — §. 79. Na ženskoj se preparandiji uči isto, samo što se kod prirodopisa, fizike i lučbe ima obzir uzimati i na domaće ženske poslove, što se kod glasbe neuči orguljanje, što se kod gimnastike

netreba obazirati na vojničku vježbu; tomu se dodaju pako ženska ručna djela. — §. 80. Preparandije imadu se upućivati u načinu, kako se obučavaju sliepci i gluhoniemi, te kako se uredjuju zabavišta. — §. 81. govori o semestralnih izpitih na preparandiji. §. 83. Po dovršenom četverogodištu polažu preparandi učiteljski izpit pred izpitnim povjerenstvom. §. 84. Prvi obći red čini preparanda sposobnim za učitelja ili podučitelja narodnih učiona. Tko dobije jedva dovoljnu biljegu, nemože prvoga reda u obće imati. — §. 85. Podučitelji prave iza dvogodišnjega službovanja naknadni izpit, da postanu učitelji. §. 86. učiteljski se izpit može samo jedanput ponoviti. §. 87. Preparandi, koji po dovršenom tečaju nisu bili u javnoj službi, moraju prije svoga namještaja ponoviti učiteljski izpit. Jedino zemaljska vlada može jih te dužnosti oprostiti. §. 88. Učiteljem na preparandiji imenuje zemaljska vlada samo takova, koj je izvrstnim uspjehom usposobljen za gradjanske škole i koj 6 godina već drugdje pohvalno učiteljevao.

Poglavje V. Produžna obrazivala učitelja. — §. 89 Za daljnje obrazivanje učitelja rabe knjižnice, školski časopisi, učiteljski sastanci izvanredni i produžni učevni tečaji. §. 90. Svaka obćina obćina plaća za uzdržavanje obćinske školske knjižnice na godinu 10 for. Knjige nabavlja školski odbor u sporazumku sa dotičnimi učitelji. — §. 91. Svaka obćina dužna je držati bar jedan školski časopis, koj se u zemlji izlazi. §. 92. Najbolji će časopis dobivati od zemaljske vlade shodnu novčanu podporu. — §§. 93. 94., 95., 96. govore o učiteljskih sastancih, te se odredjuje, da se sastanak u svakoj županiji barem jedan put na godinu držati imade. Opredieljuje se, tko mora na sastanak doći koj je djelokrug sastanka. §. 97. Zemaljska vlada daje dvojici učitelja narodnih škola novčanu podporu, da podju na obćeniti sastanak istih školah budi u ugarskoj, budi u austrijskoj državi. Ti su učitelji dužni, podnieti izvješće ob uspjehu tih sastanaka. §. 98. Na svakoj se preparandiji drže za jesenskih praznika izvanredni produžni učevni tečaji. §. 98. Svi su javni učitelji, koje zemaljska vlada pozove, dužni doći na produžni učevni tečaj.

Odsjek II. O privatnih narodnih školah. §. 100. Privatne narodne škole kano i zavodi se dozvoljavaju uz uvjete: a) Vlastnik i učitelji zavoda moraju usposobljeni biti, kako no učitelji javnih narodnih škola, te moraju b) biti moralno nepo-

ročne. c) Naukovna osnova mora barem onoliko sadržavati, koliko se u javnih narodnih školah uči. d) Svaka promjena glede učitelja naučne osnove i zgrade imade se preko županijskoga školskoga nadzornika zemajskoj vladi na odobrenje predložiti. — §. 101. Uz napomenute uvjete nesmije zemaljska vlada nikomu dozvolu za privatne narodne škole uskratiti, samo mora dotičnik prek žup. škol. nadzornika vladu za dozvolu zamoliti. §. 102. Školske knjige bira si vlastnik privatne narodne škole sam, uz pravo vrhovnoga nadzora zemaljske vlade. §. 103. I glede načina, kojim se naučna osnova izvadja, ostavlja se vlastnikom privatnih zavoda na volju. §. 104. Privatne narodne škole, ako postižu cilj javne škole, mogu dobiti od zem. vlade pravo izdati pravovaljane svjedočbe. §. 105. Svi predstojnici privatnih narodnih škola dosele imadu prama zahtjevom ovoga zakona tražiti novu dozvolu. §. 105. Ako koja od privatnih narodnih škola prestane odgovarati zahtjevom ovoga zakona, može joj uskratiti zem. vlada dotično pravo.

Dio II. O učiteljih na javnih narodnih školah. §. 207. Učitelji narodnih škola jesu zemaljski javni činovnici. §. 108. Učiteljem na narodnoj školi može samo onaj postati, koji je na kakovoj javnoj preparandiji u Hrvatskoj i Slavoniji izpitan. §. 109. u prelazno doba mogu se učitelji na gradjanskih školah i oni imenovati, koji su se svojim znanjem onih strukah, što se ondje predaju iztakli. §. 110. Čovjek, kaznenim sudom jedanput odsudjen nemože biti učiteljem. §. 111, Čovjek, koj se poročno vlada tako da mu se bez štete nemože povjeriti školska mladež, nemože kano učitelj namješten biti. — §. 112 Privremene učitelje namiešta i odpušta žup. nadzornik (s obzirom na §. 6). §. 113. Učitelje narodnih škola imenuje zemaljska vlada na predlog dotičnih občina. Vierske občine u §. 6. naznačene dužne su o svakom izboru učitelja najduže za 4 tjedna prijavu učiniti zemaljskoj vladi. §. 114. Učitelje na zemaljskih narodnih školah imenovanje zem. vlada na predlog žup. školsk. nadzornika. Za učitelje na preparandiji netreba predloga. §. 115. Nijedan učitelj nije dužan predavati više od 30 sati. na tjedan §. 116. Nijedan učitelj nesmije povrh orguljanja primiti još kakovu službu, koja bi priečila u izvršivanju učiteljskih dužnosti. §. 117. Učitelji moraju uredno živiti, da mogu i učenikom i občinam za uzor služiti. — §. 118. Učitelj, koji tomu nezadovoljava, može se po zemaljskoj vladi odpustiti

iz službe. §. 119. Učitelji dobivaju svaki mjesec svoju plaću unapried iz občinske blagajne a učitelji na zemaljskih pučkih učionah vuku svoju plaću iz zemaljske blagajne. §. 120. Plaće učiteljske. Najmanje plaće: a) Učitelj na maloj pučkoj školi 315 fr., b) podučitelj 210 for. c) Učitelj na velikoj pučkoj školi 600 fr., d) podučitelj 400 fr. e) Učitelj na gradjanskoj školi 700 fr., f) podučitelj 500 for. g) Učitelj na preparadiji 800 for., h) podučitelj 600 for. Povrh toga nagrade: i) Nadučitelj na maloj pučkoj školi 50 for., j) nadučitelj na velikoj pučkoj školi 100 for. Nadučitelj na gradjanskoj školi 150 for. l) Nadučitelj na preparandiji 200. for. — §. 121. Učiteljice dobivaju najmanje ove plaće: a) Učiteljica na maloj pučkoj školi 210 for., b) podučiteljica 180 fr. c) Učiteljica na velikoj pučkoj školi 400 for., d) podučiteljica 300 fr. e) Učiteljica na gradjanskoj školi 500 for., f) podučiteljica 400 for. g) Učiteljica na preparandiji 700. for. h) podučiteljica 500 for. Povrh toga nagrade: i) Nadučiteljica na maloj pučkoj školi 30 fr. j) Nadučiteljica na velikoj pučkoj školi 50 for. k) Nadučiteljica na gradjanskoj školi 100 for. l) Nadučiteljica na preparandiji 150 for. §. 122 Svaki učitelj na maloj pučkoj školi ima bezplatan stan u školskoj zgradi i drva za ogriev. §. 123. Beriva u naravi ostaju. §. 124. Učiteljem, koji sada veće plaće imaju, nesmije se ista umaljiti. §. 125. Svake pete godine povisuje se učiteljem plaća za dvanaestinu redovite plaće. §. 126. *Svaki učitelj je dužan služiti 30 godina. §. 127. Svi stalno namješteni učitelji imaju pravo na mirovine. §. 128. govori o mirovinah stalno namještenih učitelja, koji su manje od 30 god. služili §. 129. U mirovinu računaju se sve godine, koje je učitelj neprekidno probavio ma gdje u Hrvatskoj i Slavoniji. — §. 130. Udovice učitelja i sirotčad dobivaju mirovine i podpore onako, kako i ostali zemaljski činovnici.*

(Nastavit će se.)

Pučki učitelji kao gospodari; pomanjkanje radnih sila na selu.

(Svršetak.)

Drugo je vazda pitanje, kako se seljak kao ratarski vještak razumije u svoj posao. Dobro znamo i to, kako seljak ore i slo-

gove pravi, kako okapa i ogrinja, žanje, kosi, sije, sadi itd. Da se posao ovrši kako treba, valja ti polag biti, poučati ga, paziti i nadzirati, da li sbilja on po tvojojoj želji radi. Može li pako učitelj zajedno u školi i na svom polju, vrtu ili livadi biti? — Budi pako takav, pak mu zamjeri, što mu gospodarstvo sa svih stranah i gledištah loše izgleda. Vidite, za obradjivanje škol. cjepiljnaka i voćnjaka dopitani su bezplatni težaci naredbom vladinom, pa ipak badava će se učitelj pozivati na zakon, ili se groziti tužbom, ma i zaista tužio; cjepiljnjak i voćnjak nit je na mnogih mjestih ogradjen, zasadjen, okopan, ni pošteno uredjen. To su prizori naprednjačtva u gospodarstvenom obziru na selu, a vjerujte mi, sve Vam tako izgleda. Najrevniji čovjek mora popustiti, kad vidi da drugačije neide s našim neprosvietljenim pukom.

Još i to: tko si je truda dao, da prouči svakdanji život našega seljaka, mora priznat, da je u ovoga neki liberalizam u ćudorednom i vjerozakonskom obziru već jedno 20 godinah zavladao, koji nikoga veseliti nemože, pa bio on prijatelj kojega god mu drago pučkoga napredka. — Prosti ljudi privikli su sve samo napolag učiniti, nova šta, ma bilo to kako god dobro i valjano, neučiniti. E! kad je i dok je tako, tu onda neima napredka za nas: bob se neprima stiene, a puž još nikada nije putujuć milje provalio. Ja sam vazda stalnoga mnienja i osvjedočenja, da bi se naš seljak, komu je zora pukla iznenada, dok nebude svjestniji, imao staviti pod strožju upravu i svestrani nadzor. Tako na primjer, bila bi nam kod Boga i domovine velika zasluga, čim bi se uveo i oživotvorio zakon, uslied koga bi se mjestna politička poglavarstva imala brinuti za narodno gospodarstvo; to jest bditi nad tim, da seljak u vrieme ore i sije, u vrieme kosi, sadi, žanje itd. Što se tiče berbe, — no tu je naš seljak i onako prenagao.

S toga nebi bilo s gorega, kad bi se seljaku našemu po rukovodstvu samoga poglavarstva i praktički pokazivalo, kako se umno ore, sije, žanje, kosi itd. U svakoj obćini našlo bi se takovih ljudi, koji se u razumiju. Osobito naša vlastelinstva, koja, sigurno, kako smo osvjedočeni, drže se načelah novijega vremena u obćem gospodarenju, mogla bi se za primjer prostomu puku navesti, te njemu preporučiti, da se u svem narod po ovih

povadja i ravna. Tako, vidite, mogli bismo i mi, ako ne baš u vrieme, a to ipak ne u nevrieme skrajne težake dobiti, te u gospodarstvu napredovati. Naš je prosti narod ko diete, on hoće u svem da bude ravnan; on si sam po sebi nezna razdieliti radnje, pa zato i nam nemože pomoći.

Ovim postupkom napredovao bi pak poput ostalih, i učitelj, jer bi se i laglje kretao sa svojim gospodarstvom, pa narodu na izgled služio. Iz „N. N."

Pčela.

Prirodopisna crta za učitelje.

(Nastavak.)

II.

Matica.

Najznamenitija pčela u pčelcu, a jedina svoje vrsti zove se matica, kraljica ili vodja. Maticom se zove toga radi, što je ženskoga spola — ženka ili samica, pa pravilno jedino plodno biće cieloga pčelca, koja jaja nese, iz koje se pčeleradilice i trutovi legu, te koji se smatraju za članove jedne obitelji — matičinom djecom. Ime kraljice nosi, što od njene pribitnosti ili bivanju u košnici sva radinost i djelovanje pa nemanje od njenoga upravljanja sav red i obstanak pčelca zavisi. Što ju nadalje sve pčele neizmierno ljube, i što ju množina radilicah poput tjelesne straže neprestano okružava i svuda prati pa najposlie i toga radi, što je mnogo veća i ljepša od ostalih radilica. Vodjom ju zovu, što se je sve do niekle držalo, da ona pri rojenju cielom roju put naznačuje te ga tako predvodi. Ovo je ime u našem narodu već izčeznulo, jer se za stalno znade, da to ime nezaslužuje.

Svako diete pozna po obliku pčelu-radilicu. Sravniv maticu sa pčelom-radilicom naći ćemo, da je u matice glava okruglija nego li u pčele radilice; grudi su širje, a zadak je dugaljastiji i šiljastiji, pa je za njekoliko crta dulji od krila. Ima kraće rilce, manja grizala, finija ticala a jačje i dulje noge. Kad jaja nese, tad hodi lagano i ponosno, a leti veoma tromo; budući da

nosi u sebi na hiljade jaja. Tielo joj je sada najdužje. Mlade i još nenaplodjene matice su vitka tiela, bježe brzo i lete lako.

Gornja strana matičina tiela je sjajno smedje boje često i crnkaste doćim je po dolnjoj strani a imenito po trbuhu i noguh žutkasta prelievajuć na zlatožutu boju. Čim je starija, tim je osobito po ledjih gladja, crnija i sjajnija; a to zato, što fine dlačice njena tiela duljim poslovanjem opuznu. Mrtve matice izgube svu svoju krasotu i snovaju se sasma. Riedko kad moći je opaziti u pčelcu tako zvanu nadrimaticu, o kojoj mnogi misle, da je to matica trutova. Ovo je prava matica, samo što se nije moglo kako valja razviti, te je ostala nerazvita. Poznati ju je težko, jer naliči i po obliku (veličini) i po boji pčelam radilicam, samo što je nešto širih grudi, i što ima jače noge.

Nutarnji dieli prave matice su: žalac, jajnak i oplodni mjehurčić. Žalac je kučastiji i jači od žalca pčela radilica. Ovim se oružjem služi matica samo onda kad se bori drugom maticom; i to je, ćemu se baš diviti moramo. Maticu možemo ma kako nespretno u ruku uzeti, ona nas neće ubosti. — Jajnak u zadku je dvojnast, i sastoji se iz dva svezka mnogobrojnih cievčica, u kojih jaja kao biser ponizana stoje, pa odakle dopiru do neselišta, skojim ih pčele u stanice polažu. Oplodni mjehurčić ili oplodnica je tako velika kao prosino zrnce, tvrdkasto je i pruživa te je napunjena, gustim i bielušastom židčinom, t. j. sjemenom prigodom oplodjivanja od trutovah dobivenim.

U jalovih maticah, to jest takovih koje su prestare, ili koje nemogu više letiti na oplodjenje ili koje su badava na oplodjenje izletale, u takovih maticah je oplodnica napunjena njekim kao voda bistrim sokom, koga je težko i opaziti. U novije doba opazilo se je, da matice nesu jaja i onda, ako ih trutovi i nenaplode, pa da iz takovih jaja izvale savršeni trutovi, nu da se iz takovih jajah nikada nemogu izleći pčele radilice. S toga se dade zaključiti, da oplodnica ima tu svrhu, jaja u matici prirediti, da se iz njih mogu samo pčele radilice leći. Učenjaci mislili su, da se prigodom nesenja jaja za pčele radilice oplodnice taknu, pa da se njekim načinom naplode, pa i sbilja, u najnovijoj dobi obrelo se je povećali, da se jaja prigodom nesenja nesamo oplodnice taknu, nu da se i pojedine cievčice oplodnice u istih jajah zapile.

Glas matičan (zuj) razlikuje se takodjer od glasa ostalih pčela, i vrlo je važno da svaki pčelar poznaje glas matičin. Riedko je kad čuti maticu, i tad naš narod veli: Matica pjeva. Kad leti matica tad ju je moći čuti; jer više pjeva, nege li zuji, i po tom se može razlučiti a to tim laglje, što joj je glas mnogo jači i zvučniji. Mladu maticu čuti je češće, a i glas joj je ugodniji. Obično pjeva, kad će mladi roj rojiti. Tad se čuje njezin „ci! ci! ci! po deset putah iza sebce osobito pod večer, pa baš i na tri, do četiri koraka deleko od ulišta. Kad kada se ćuje u ulištu i glas drugih maticah, ovom sasma protivan naime: kva! kva! kva! Pjevanje traje do 3 dana i dulje.

Ci! i kva! pjevaju mlade matice i to ci! one, koje su iz stanica izmilile, pa već po ulištu hode te još mladje u stanicah, ćute, na koje su sada ljubomorne; kva! pjevaju one, koje su premako sasma dorasle, još iz straha pred starijimi u stanicah skrite, pak se neuhvaju, svoja skrovna mjesta ostaviti. Nutarnji nagom kaže ovim, da nije probitačno, stanice ostaviti dotlje, dok se druge starije matice u košnici čuju; buduć jim pogibelj prieti, u kojoj bi mogle kao slabije podleći.

Dva do šest dana sprovadjaju mladje matice u stanicah zatvorene, gdje jih pčele radilice kroz oduške stanicah hrane. Jasno pjevanje matica u obće je znak da se ili na mladje hruste ili da pozivlju svoju svojtu, da se košnjice udalje — da se roje. Muklo kvače svaka dorasla mlada matica u stanici, da se osvjedoči, da li je koja druga matica još u košnici, Odazove li joj se takova sa svojim jasnim ci! to se neuhva iz stanice dotle dokle joj takmačica košnice neostavi. Da se je roj iz košnice udaljio, opazi mlada matica odmah i eto je u isti čas van iz uze u kojoj je dragovoljno čamila. Dogadja se, da u isti mah dvie, tri, ili i više matica iz stanica izmile, kojom se prigodm dogodi, da ih pri rojenju ostale pčele sa sobom povedu, te se s toga i višekrat vidjeva, da u jednom roju ima više maticah. Poslje rojenja ostane u košnici samo po jedna matica, i tad se više nečuje niti cikanja niti kvakanje. Ako se po košcici lupa, da se pčele iz nje iztjeraju, tad obično izmile iz stanica i sve one matice, koje su još kvakale.

Ako roj ima više mladih matica, to sve pjevaju i novom stano svoj cih! Svaka bo se boji svojih takmačica, znaju bo dobro da u

košnici može samo jedna ostati i vladati, s toga i zovu svoj puk, da se dalje seli, što se višekrat i dogadja.

I stare matice pjevaju poznati ci, prem to riedko kad biva. Ako je n. p. zlo vrieme pa to prieči rojenje prvaka (prvi roj), tad se glase mlade matice spoznatim kva, a stara jim odgovara sa ci, iz straha za svoj udes. — Stavimo li staru maticu u košnicu bez prave matice, nu ako još nisu dorasle; to jih odmah stara zanjuši i stane pjevat. Ureže li pčelar sa santih matičnjake (stanice u kojih se legu matice), to će odmah stare matice prestati čikati. Izvadili ju pčelar iz košnice, pak ju za koj čas opet u košnicu pusti, to će odmah zapjevati svoj ci! ci! ci!, a to čini obično iz veselja, što je svoje mjesto zauzela, ili od straha, da joj nije koja druga prestoli zauzela.

(Nastaviti će se.)

Izviešće

o djelovanju 19. glavne skupštine njemačkih učitelja, obdržavane dne 8. 9. i 10. lipnja t. g. u Beču.

Nepobitna je istina, da obrazovanost jedina krči put k slobodi; a ova opet jedina kadra je, da uzgoji u narodu u svih vrstah ljudi, na svakom polju plemenite i koristne radinosti mnogo značaja, bez kojih narod nezna cieniti zlatu slobodu. Bez nje pako neima čovjeku spasa, neima krieposti, neima prava, neima napredka k boljemu. — Tomu svemu pako glavna je poluga „škola.“ —

Nemožemo, da dosta opetujemo, od kolike eminentne važnosti po čovječanstvo je škola i to: „pučka škola.“ — Prije svega nam je misliti na demokraciju, njoj moramo cielu našu pozornost obratiti; njezina bo budućnost zavisi o pučkoj školi. — Dok se nedotjera do toga, da će, ako ne cio, a to bar većina naroda znati „čitati i pisati“, uzaludno je misliti o narodnoj samosviesti i individualnosti njegovoj. — Ta neima sigurno uzvišenije duševne stečevine, no kad narod koj po slobodnoj volji primjereno moralnim zakonom radi i živi. — Toga se načela držahu i njemački učitetelji, uzevši si za geslo liepe i istinite rieči: „Bildung ist Freiheit.“ — Te rieči si mogao čitati i na tribüni, iz koje su borioci njemačke uljudnosti i prosvjete izrekli mnogu liepu nu i preranu misô. —

Iz svih krajeva čitave Njemačke i Austrije hrlilo je u Beč —

to sjedište znanja i umienja — množtvo muževa, snivajućih o intellectualnom, boljku svoga naroda; nije ljepših dana za pučko učiteljstvo niti krasnijega prizora za pedagogičku poviest u Austriji bilo, nego prizor 19. skupštine njemačkih učitelja. — Tu se sakupilo do „pet tisuća" muževa, kojim je mučna, a višeputa i nezahvalna zadaća njihova života — uzgoj mladeži — da viećaju o načelih, koja bi po budući naraštaj od mjerodavne koristi bila. —

Ta skupština obdržavana je u prekrasnoj i ogromnoj dvorani „glasbenoga zavoda." — Milota je bilo pogledati, kad si stupio u dvoranu, te vidio sve prostorije — parter, lože i galerije — dubkom napunjenje samimi naobrazovatelji narodâ. — U pročelju bijaše smještena tribina s gore napomenutim napisom: „Bildung ist freiheit," a za njom opet prestolje za predsjedničtvo nakićeno poprsji cara i Pestalozia, cviećem i barjaci.

Upravljajući odbor razredio je sjednice na sljedeći način: na

a) Glavne skupštine: dne 8. 9. i 10. lipnja. Početak u 9 sati u jutro.

b) Predbježnu skupštinu: dne 7. lip. ob 8 sati na večer. —

c) Male ili specijalne skupštine, koje se za vrieme glavne skupštine, obdržavati nesmiju. —

d) Sjednice ukupnoga odbora svaki dan u 7 sati u jutro. —

Odborâ bijaše osam. — Svaki imadjaše svoju posebnu zadaću. —

Od pitanja (themata), koja su sa svih strana na odbor za to opredieljen slali, izabrano je 17jih, od kojih su se onda opet najvažnija u predbježnoj sjednici za pretresivanje u glavnoj skupštini izabrala. —

Themata za male skupštine bijahu razdieljena na tri odsjeka i to:

a) Odsjek za učitelje gluhoniemi, sliepacâ i idiota.

b) odsjek za fröblovo zabavište, i

c) matematičko-prirodoslovni odsjek.

Ovi odsjeci su se opet razgranili na sjaset razreda, o kojih je mnogo pojedinaca govorilo.

Predbježnu skupštinu otvorio je dne 7. lipnja u $^1/_2$9 na večer nadzornik Bobies iz Beča, te je gostove pozdravio sliedećom besjedom: „Visokoštovana gospodo, veleštovani kollege i kollegice! Kô predsjedniku odborâ pade mi ta čest u dio, da mogu predbježnu skupštinu za 19. glavnu skupštinu njemačkih učitelja otvoriti, i vas u ovih krasnih, bogatonakićenih prostorijah pozdraviti. — Ja vas srdačno po-

zdravljam i kažem vam: Dobro došli njemački učitelji i njemačke učiteljice u njemačkom gradu Beču. Uspjeh, što ga njemački učitelji postigoše, već je odavno pozornost i želju u austrijskih učiteljih pobudio, da se i oni za njimi povedu, pa da u svojoj sredini utanače učiteljsku skupštinu. Dokaz je tomu najbolji: dosadanje 3 austrijske učiteljske skupštine. Predlog lanjske berlinske skupštine, da se buduća učiteljska skupština u Beču obdržava, primljen bje s uzhitom. — S toga one, koji su u našu prestolnicu velikom nadom došli; a ova se pako izpunila nebi, molim, da nezamjere. — Nadam se; da će sve u redu i slozi proći; pa u tom smislu pozdravljam još jedared skupštinu u ime odbora.“ —

Bobies predstavi za tim Dr. Schulcea iz Ohrdrufa, koj već 21 godinu kao referent kod učit. skupština fungira skupštini kao takovog opet, pa ga umoli, da predloge odbora predloži.

Dr. Schulze zahvaliv se na kollegialnoj prijaznosti, predloži Bobiesa za predsjednika predbježne skupštine, što se jednoglasno i primi, a iza toga predloži za prvi thema: „O napredku školskih zakona u Austriji“ od Dr. Adolfa Fickera; za drugi thema br. 6. sjemeništno pitanje; a za treći: „Pučka škola, škola značaja“ od Dr. Rieckea. —

Iza dulje, dosta živahne debatte, kod koje je vrlo mnogo članovah sudielovalo i u kojoj su Neumann (Eberswald) i Sack (Berlin) za oto govorili, da se samo o načelnih pitanjih, a medju timi osobito o vjerozakonskom pitanju vieća, bude na Sackov predlog zaključeno, da se za sva tri dana unapred themata izabrati i odlučiti imadu. —

Kod dalnjega glasovanja odluči se skupština za sliedeća themata:

Za prvu glavnu skupštinu: „Sjeminištno pitanje.“ Predavanje od ravnatelja Köhlera iz Beča. Za drugu glavnu skupštinu: „Vjerozakonsko pitanje.“ — Predavanje „vjerozakon i znanost“ od Trieschera (Trebić). —

Za 3. gl. skupštinu: „Pitanje o ženskom obrazivanju“ i „reorganizacija sveobćeg njemač. učiteljskog družtva.“ —

Drugi predmet, koj je na dnevnom redu stajao, bijaše izbor predsjedničtva za glavne skupštine. — Izvjestitelj Dr. Schulze predloži za predsjednika Theodora Hoffmanna iz Hamburga; za prvoga podpredsjednika nadzornika Bobiesa iz Beča, a za drugoga podpredsjednika ravnatelja Berthelta iz Draždjana. Svi ti izbori bijahu jednoglasno primljeni. — Poslje njekoliko primetaba o dnevnom redu bude sjednica u 10 satih zaključena.

(Nastavit će se.)

Umišljeni put u svemiru.

(Nastavak.)

Umaljeni sunčani sustav.

Načinimo sada sunčani sustav u malom, pak predstavimo si zajedno veličinu sunca i planeta, kao i njihovu uzajemnu udaljenost u takovu razmjerju, kako ćemo jih sjetili svojimi najlašnje shvatiti moći.

Potražiti ćemo u tu svrhu poznato mjesto, pak pošto nam je k tomu od potrebe prilično dug prostor, to predlažemo savski most kod Zagreba, gdje ćemo smjestiti sunce, dočim ćemo planete uzduž cestom do Zagreba ponamieššćati. —

Pomisli si sada na sredini savskoga mosta kruglju, kojoj je promjer dvie stope dug, — ova nam ima predstavljati sunce. Tolika kruglja, s bliza gledana, prilično nam se već čini velikom; objem ima jednak skoro sa kotačem prednjakom na kolih gospodskih. Takove kruglje nije čovjek kadar rukama opipati- Ova nam dakle kruglja neka predstavlja sunce.

A kolikoga da načinimo Merkura, koj je najbliži planet suncu, da nam izide pravilno razmjerje? Prost račun pokazuje, nam, da u takove okolnosti Merkura nesmijemo načiniti većim, nego li je zrno gorušično.

Tko si indi veličinu gorušična zrna prema kruglji od dvie stope promjera živahno predstaviti može, taj će priznati, da to dvoje u s'abo cienjenu razmjerju za oko naše stoji. Kamo da stavimo to sitno zrno, da ga barma oko ugledati uzmogne kraj veće one kruglje? —

Zrnce, koje pod nokat spraviti možeš, i kruglju, koju nisi kadar rukama objeti, jedva se u jedno isto vrieme razmatrati dadu; pa kad bi zrno to baš, radi boljega zrienja, i na kruglju sámu stavio, to bi se nanj upravo toliko obazirao, koliko se obzireš na zrno pieska, priliepivše se o kotaču. —

Kamo dakle da stavimo to zrnce, da nam bude mali naš sunčani sustav onomu u istini sustavu sunčanomu razmjerno što sličniji?

U tu svrhu valja nam osamdeset po prilici stopa prema Zagrebu od mosta odmjeriti, pak u svakoj udaljenosti od velike kruglje postavimo Merkura — gorušično zrno. —

Kanimo li i drugi planet, Veneru, na shodno postaviti mjesto, to nam valja, za predstaviti ga dobro, uzeti već zrno graška, pak postavivši ga 149 stopa od kruglje, prilično će odgovarati svrsi. —

Makar se mi ljudi i scienili velikimi, to smo, kako je poznato,

vendar maljušni prema zemaljskoj kruglji, pak još smijemo graškovo uzeti zrno, da nam zemaljsku kruglju predstavlja. Stavimo to zrno od sunca (našega na mostu) prema Zagrebu 206 stopa, to će na tom mjestu našemu malenomu sustavu odgovarati.

Za Marsa upotrebiti možemo samo na po toliku kruglju, kao što je zrno graška, pak nam ju valja tamo po prilici staviti, gdjeno stoji prva krčma na savskoj cesti od mosta prema Zagrebu.

A sada uzeti valja nam devetdeset i devet posve sitnih, prostim okom jedva vidljivih prašaka, da predstavimo onih devetdeset i devet planeta, štono izza Marsa oko sunca teku. Ove praške razsipamo tamo na cesti savskoj, gdjeno prolazi željeznica preko puta; nu vendar tako, da nipošto nebude blizu jedan do drugoga na stopu daljine

Sad valja nam za najveći planet, za Jupitra napne, s hodnu kruglju potražiti; a ta je prema drugim već podosta velika. Našemu sustavu razmjerno možemo za Jupitra najviše breskvu trebati, te nam ju valja odnesti do blizu gostione g Prezla.

Ovdje razmišljati više još moramo, čim da predočimo Saturna, koj je, kako je poznato, kruglja, lebdeća prosto u pljosnatu prstenu. Tuj će nas trešnja lasno iz škripca izvući; njezina bo veličina najprikladnija je za naš model, pak uporabivši dva podulja držka za prsten, koji oko trešnje njekim načinom nastavimo, odputimo se s tim saturnićem do polovice puta k tratini, pak ga tamo postavimo.

Za Uranusa uzeti ćemo posve droban lješnjak, pak postaviti ga blizu magazina. — Napokon treba za tek. god. 1846. odkritog Neptuna krugljicu veliku kao tunja, pak i tu postaviti ćemo s ovkraj magazina bliže gradu.

Ovakav sunčani sustav na malom, ako uzmemo veličinu sunca s promjerom od dvie stope, pak ako si predstavimo, da će se svikoliki planeti jednom u pravcu s jedne strane suncu nalaziti, odgovara našemu modelu. —

Ovaj ćemo maleni sunčani sustav u tečaj staviti, pak na njem pokazato ono, što se ukazuje u svemiru nam umišljenim putnikom.

(Nastavit će se.)

Dopis.

Iz Zagreba. — Na da sv. Ilije obdržavana je velika učiteljska skupština kotara zagrebačkoga pod predsjedničtvom prečastnoga gosp. Josipa Šuškovića; pro arcidjakona, kotarskog školskog nadzornika. U tu skupštinu došla su dva veleč. gosp. žup. kao mjestni školski ravnatelji i svi ovog kotara učitelji koji nisu bolešću zapriečeni bili. Prečastni gosp. nadzornik pozdravi sakupljene učitelje i reče da se raduje što ove godine može učiteljstvo ovoga kotara ovdje sakupljeno vidjeti i o boljku se našega školarstva porazgovoriti. Poslje kako prečastni g. predsjednik izjavi, da za prošle godine u zapisnik stavljene zaključke nikakovo riešenje stiglo nije, stane g. Celinić iz Granešine čitati svoj izradak o naših čitankah. To napomenu, da se ponajprije pučke škole preustroje, a po ustrojenju čitanke sastave. Na to primjeti skupština da će još mnogo vode Savom proteći dok se do pre ustrojenja pučkih škola dovijemo, s toga bi nuždno bilo čitanke odmah, kako g. Spanović učitelj iz Vrabča misli za sadanje uredjenje škole preraditi. On veli: predmeti se imadu na temelju štiva razvijati. Štiva se imadu preraditi i za djetinju dobu shvatljivo postaviti; ona se imaju iz domaćega života uzimati i to onu koja djecu ponajviše zaokružavaju, koja ju više zanimala budu; zemljopis i poviest ima poznavati mladež sa svojom domovinom, tako isto valja prirodopisne a i prirodoslovne crtice prirediti. Slovničkimi pravili nije treba djecu mučiti, nego ju valja upućivati, da pravilno misli, i svoje misli pravilno i točno izraziti i napisati znaju. Za opetovnice ima se posebna čitanka sastaviti; u njoj ima skroz gospodarstvena struka zastupana biti, i to što je za naš puk najpotrebitije. Struka vinogradska imade se po Stražimirovu vinarstvu u štiva svesti. Sastavoslovna struka ima na toliko u čitanku doći, na koliko je seljaku potrebna. Gospodarstveni strojevi imadu se u čitanki naslikati, da se mledež s njimi laglje upoznati može.

Na dalje došla je skupština do toga uvidjenja, da bi dobro bilo visoku vladu umoliti neka bi ona izvolila kojega vješta spisatelja pozvati, neka bi u „Tjedniku“ poput pučkoga prijatelja izdavao zakone naredbe i druge koristne i gospodarstvene članke za puk razumljivim jezikom. Velečast. gg. župnici, duhovni pomoćnici i učitelji neka bi po nedjeljah i praznicih puku čitali i tumačili, a političke vlasti neka odrede, da spočetka barem selski sudci i obćinski starešine ovomu čitanju prisustvuju. Ovim bi načinom, mnije skupština, puku prije škola omililа, te bi svremenom svako selo, a i svaka kuća taj Tjednik držala, čitala i svoje nastojala gospodarstvo na naprednjii način voditi.

Ostala pitanja čitala su gg. učitelji: Spanović, Lenar i Cunić te se je vidjelo, da su stvar dobro shvatili i rešili.

Mi se tvrdo nadamo, da će naša Visoka Vlada svu svoju pozornost obratiti na toliko nuždni za naš puk **Tjednik**, te nastojati da se čim prije stane po našemu narodu širiti i plodonosno sjeme boljega gospodarssva po njem sijati U to ime Bog, pomozi!

Viestnik.

— Na izpit dopuniteljni na kr. preparandiji netom držanih došla su bila 24 privatiste. Dvojica od njih odustaše od izpita, a od ostalih odobrena su 4 za učitelje glavnih učiona, 3 za učitelje seoskih učiona. Ostali nemogahu svoj izpit nadopuniti. Od pripravnika drugoga tečaja podvrgoše se propisanomu izpitu 21, a 3 ostadoše radi bolesti neizpitana. Od izpitanih odobrena su 2 za učitelje glavnih učiona, 7 za učitelje seoskih učiona, 4 za podučitelje glavnih učiona, a 6 za podučitelje seoskih učiona. Dvojica proglašena su za učiteljstvo nesposobnimi.

— Dne 20. t. m. držana je učiteljska sjednica kotara zagrebačkoga.

— Dne 15., 16. i 17. Kolovoza držat će se u Pešti obća ugarska učiteljska skupština. Nadamo se, da će i visoka vlada a i naše obćine poslati na tu skupštinu po njekoliko učitelja.

Književnost.

— U narodnoj tiskarni dra. Ljudevita Gaja izašla je izpod tiska nova knjiga pod naslovom „Lira“. Ova knjiga sadržaje pjesme spjevane mladim ali veoma revnim pjesnikom Velimirom Gajem. Predbrojitelji dobiti ju mogu za 1 stot., a na drugu knjigu pozivlje vrli pisac, da se čim prije predplata pošalje. Mi preporučamo ovu knjigu radi njena čista jezika i jezgrovitih misli veleštovanomu obćinstvu što toplije.

Natječaji.

— Na filijalnoj učioni u Bušetini, župe virovitičke, imade se popuniti mjesto učitelja, s kojim je skopčan dohodak od 315 for., stan, vrt i od svake kuće voz drva; razpisuje se natječaj do 15. kolovoza t. g.

Molbenice imadu se do gore označenoga roka podnieti veleč. gosp. Ivanu Grgesini, podarhidjakonu i župniku u Turnašici (Pitomača).

— Kod novoustrojene glavne učione u sl. kr. gradu Požegi razpisuje se ovim natječaj za četiri učiteljska mjesta sa godišnjom plaćom od 500 for. a. vr. desetgodišnjim doplatkom od 100 for. i pravom na normalnu mirovinu.

Natjecatelji želeći ovo mjests zadobiti neka izvole do najkasnije 30. kolovoza t. g. svoje sa propisanimi svjedočbami obložene molbenice kod gradskoga poglavarstva u Požegi predložiti.

U Martijancih valpovačkoga školskoga kotara izpražnjeno je na filialnoj mješovitoj učioni je mjesto učiteljsko uz plaću od godišnjih 127 stot. 40 vagana žita, 30 centi sijena, 6 hv. drva, 2 rali oranice, slobodan stan i veliki vrt. Molbenice se šalju Franji Taglieberu kot. školsk. nadzorniku do 20. kolovoza u Valpovo.

Sbornica.

G. F. L. u M. Beckerov zemljovid nemože se za sada dobiti, jer je sva prva naklada razprodana, te ćete morat čekati dok drugo preradjeno izdanje svietlo ugledje. Ako Vam je dugo čekati a vi si nabavite zemljovid Austrije od Kocena, koji je vrlo točan i koj se mnogo od Beckerova nerazlikuje, osim što je od njega manji ali zato i stoji samo 3 stot. 50 novč. I Kružićev zemljovid trojedne kraljevine sav je razprodan i težko da će se više kad na novo izdati, nu sva je nada, da će do skora od jednog naših najvrlijih geografa izaći sasma novi zemljovid trojedne kraljevine.

Uredjuje: Fr. Klaić. Naklada knjižare: Fr. Župana. Tisak Dra. Lj. Gaja

Tečaj III. U Zagrebu dne 10. Kolovoza 1870. Broj 15.

ŠKOLSKI PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. za 12 mjeseci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

Seoba Hrvata i pripoviest cara Konštantina.

I.

Težnja današnjih pisaca jest, muku naučnika na književnom polju širemu krugu čitatelja pristupnom načiniti. Nije bo čovjeku moguće, da se u sve znanosti zadubi i rad svih znanosti prouči. Sve su pako znanost i u tiesnom medjusobnom savezu, da naobražen čovjek valja, da barem glavne crte pojedinih nauka znade.

Obzirom na našu hrvatsku poviest uradilo se u novije doba sila. Vienac umnih književnika se sabrao, da nam poviest, taj ponos svakoga naroda, prouči i narodu rezultate svoga iztraživanja priobći.

Pitanje o porieklu Hrvatah, o njihovoj seobi, reko bih, nije još danas riešeno. Valjalo je prije dragociene izvore izpitati, nebi li se na čvrstom temelju vjerno izpitanih izvora sagradila stara poviest naroda hrvatskoga.

Kao što je svakomu Hrvatu znano, najstariji, dosele nam poznati povjestnik hrvatskoga naroda jeste carigradski car Konštantin Bagrenorodjeni. Ovaj car, koj je od g. 905.—959. po Isusu vladao, posvetio je u svom djelu pod imenom: „*Ob upravi carstva*“ nekoliko poglavja (od 29. - 36. pogl.) povjesti hrvatskoga i srbskoga naroda. Ovdje nam priča taj učeni car o porieklu i prastaroj domovini Hrvata, te nam pripovieda tako-

djer došašće Hrvata na jug i povod toj seobi. Sadržaj njegove pripovjesti jest po prilici taj:

„Još prije došašća Hrvata na jug navali obarski narod na Dalmaciju, te ju zauzme. Grčki car Eraklij, kojemu je dosele Dalmacija pripadala, htjede izgubljenu zemlju opet zadobiti. Pusti se zato u ugovaranje sa Hrvati, koji su negdje iza Bagibarske, t. j. po prilici u današnjoj zemlji naroda poljskoga prebivali. Na poziv Eraklija podju Hrvati sa petero braće (Klukas, Lobel, Kosenac, Muhlo i Hrvat) i dvjema sestrama (Tuga i Vuga) put Dalmacije. Medju Obri i Hrvati nastane višegodišnji rat; napokon pobjede Hrvati i stvore si dvie države: jednu izmedju Drave i Save, tako zvanu posavsku Hrvatsku, a drugu u današnjoj Dalmaciji."

Buduć je Eraklij u vrieme od 610.—641. godine vladao, to bi po pripoviedci Konštantinovoj Hrvati u 7. stoljeću na jug došli bili.

Liep broj starijih i novijih povjestnika sliedjaše rieč po rieč poviest Konštantinovu i smatraše ga nepogrešivim. Nu marljiva iztraživanja učiniše toj netemeljitoj lahkovjernosti kraj. U djelu „*Ocjena starijih izvora*" uze dr. Fr. Rački vjerodostojnost cara Konštantina i njegove pripovjesti o došašću Hrvata pobliže zpitivati, a iztraživanje mu izadje na to, da „djelo ob upravi carstva *nije niti poviest niti narodopis u strogom smislu*, *te zato da je potrebno*, *svaku viest ovoga pisca sa drugimi pisci prispodabljati*, *a kad ovih neima*, *tada na temelju nutarnjih razloga viest prosuditi.*

Nepobitnimi je dokazi podupro dr. Rački ovu svoju izreku i mah je nastojao, da lažne viesti od istinitih razluči.

Uslied ovih iztraživanja preobrazila se poviest došašća Hrvata na jug. Petero braće i dvie sestre izgubiše svaku važnost do samih imena, a ciela pripoviedka o došašću Hrvata, kako nam ju Konštantin pripovieda, uvrstila se u red priča, kao što je ona o Čehu, Lehu i Mehu. Da su Hrvati prije iza gora karpatskih obitavali, to se pronašlo istinitim — nu da su Hrvati kao saveznici Eraklije u 7. stoljeću na jug došli, to pade.

Sliedeć rezultate dra. Račkoga imade se sa seobom Hrvata po prilici ovako:

Tečajem petoga ili šestoga stoljeća krenu Hrvati sa ostalimi slovjenskimi plemeni put juga, ne kao prijatelji već kao neprijatelji grčke carevine. Dalmacija i dolnja Panonija (zemlja med Dravom i Savom) bijahu tada još u rukuh grčkoga cara. Komad po komad zemlje moradoše Hrvati oružjem osvojiti; prokonzul (namjestnik) carski u Dalmaciji dizao je češće vojsku na nje; višeput bi jih potukao na obću radost Latina, nu navali Hrvata nesmogne napokon odoljeti. Latinsko stanovničtvo bijaše u velikom strahu pred Hrvati, koji su još pogani i neprijatelji kršćanske vjere bili. Do mala zapletu se Hrvati s drugim narodom u rat.

Izmedju Tise i Dunava naselio se nešto prije narod azijatski, imenom Obri (Avari). Podložnici i najhrabriji vojnici ovih Obara bijahu Slovjeni. U svih poduzećih pratili su Slovjeni Obre te sačinjavali glavnu moć njihovu. Hrvati imadjahu u Dalmaciji posla proti Latinom, a u Panoniji bijahu čas podložnici čas neprijatelji Obara, koji su već Panoniju i Dalmaciju češće poharali i poplavili bili. Domalo dosadi jim šurovanje s Obri. Oko god. 600.—626. počela se za cara Eraklija razpadati država obarska, lahak bijaše zato posao Hrvatom, da Obre nadjačaju. U višegodišnjoj borbi svladaju Obre, koji su već i u Dalmaciju prodrli bili, te ovako dobe prevagu u zemljama, što su jih već prije djelimice zauzeli bili. Obrom nestade traga u dolnjoj Panoniji i Dalmaciji.

I nad rimskim življem stekoše Hrvati prevagu. Tako uspije Hrvatom u prvoj polovici 7. vieka utemeljiti hrvatsku državu. Tim si proslaviše svoje plemensko ime, te nam od to doba dolaze kano poseban narod.

II.

Iz rečenoga lasno je uvidjeti, da se podatci svjestna i stroga iztraživanja razlikuju od povjesti Konštantinove. Dužnost nastaje ovdje za povjestnika, kad je pogrešku kojega pisac dokazao, ne-

samo poviest izpraviti; nego on mora i nastojati, da pogrešku dotičnoga pisca protumači, pokazujuć, kako i zašto je pisac krivo shvatio i napisao.

Svatko, koj Konštantinovu pripoviest o dolazku Hrvata pozorno pročita, uvidjeti će, da je ta pripoviest sastavljena iz dvijuh viesti, koje prvobitno u nikakvom savezu bile nisu. Konštantin naime govori:

1) O borbi Hrvata sa Obri za Eraklija (dakle izmedju (610. i 641.)

2) O porieklu i seobi Hrvata na jug.

Borba Hrvata sa Obri je istinita, kako sam već gori spomenuo. Jer ne samo, da se nijedna druga viest ovoj viesti neprotivi, nego drugi nam lietopisi dapače upravo to potvrdjuju. Ruski pisac Nestor znade takodjer o borbi Slovjena proti Obrom (Avarom); a lietopisac franački Fredegar iz 7. vieka pripovieda nam obširno o slavnomu slovenskomu kralju Samu, koji da je Slovjene od Obara oslobodio*).

Fredegar pisao je malo kasnije poslie borbe obarske; u 48. poglavju pripovieda on, kako se slovjenski kralj Samo bori god. 623. proti Obrom. U ovoj se točki sudara Konštantin sa Fredegarom. Kako nam Konštantin kaže, borili su se Hrvati negdje izmedju 610. i 641. proti Avarom; a Fredegar nam točnije opredieljuje vrieme, naime godinu 623. Tko će ovdje podvojiti o istinitosti viesti Konštantinove. Boj s Avari je istinit: ne samo Hrvati, već svi Slovjeni, koji se danas različitimi imeni zovu, digli se u jedan mah proti neprijatelju, nebi li se ga riešili. U njedrima slovjenskoga plemena ugniezdio se obarski narod; da se

*) Fredegar u 48. poglavju veli: „God. 623. udruži se neki Samo, rodom iz Francije, sa više trgovaca, te se uputi do Slovjena, koji se Vinidi zovu, da tamo kod njih trguje. U to se počeše Slovjeni buniti proti Obrom, nad kojimi je kralj Kagan bio. Kad je vojska Vinida (Slovjena) proti Obrom pošla, sprovadjaše ju trgovac Samo. U boju se on svojom hrabrosti tako izkaže, da je sve u čudu bilo i velik broj Obara bude mačem Slovjena uništen. Osvjedočiv se Slovjeni o Samovoj hrabrosti, izaberu ga za kralja. Pod njegovom vladom vodili su Vinidi mnogo ratova proti Obrom: Pomoćju i vještinom kralja Sama vazda bi Slovjeni Obre nadvladali.

sramotna podložničtva obarskoga oslobode, pograbili su svi Slovjeni oružje.

Boj Hrvata s Obri neda se zanijekati.

Inače je to s drugim dielom Konštantinove pripoviesti. Ovaj nas sjeća živo na onu vrst priča, kakovih mi glede poriekla i seobe kod svih narodah nalazimo. Narodna pjesma ili priča, taj jedini povjestni spomenik nenaobraženih naroda, kolala je od ustiju do ustiju po narodu hrvatskomu. Pod nakićenim ruhom sakrivala je ona duboku povjestnu istinu, da Hrvati prasjedioci u Panoniji i Dalmaciji nisu, već da jim je pradomovina daleko negdje na sjeveru — iza Karpata.

Ovu je narodnu priču ili pjesmu Konštantin upotrebio i ovdje spomenuo. Priča imade doduše, kako sam spomenuo, duboki historični znamen, ali neporočnim svjedočanstvom za poviest nemože biti; jer akoprem je istina, da se u narodnih pjesmah prvobitno zrcali sva prošlost naroda, to se ipak s vremenom pjesma sasvim preinači. Glavni čin i glavne osobe metnu se s vida; svaki pjevač nešto je dodao, a nešto izpustio; često zamieni jednu osobu s drugom i tako izgube pjesme svu historičnu važnost do vodeće niti ili ideje. Ako je dakle Konštantin u 10. stoljeću čuo pjesan o došašću Hrvata, to je već sigurno 4—5 viekova prošlo, odkad se pjesma ova u hrvatskom narodu pjevala — a u koliko se tečajem ovoga vremena od prvobitne sadržine stare pjesme promienila, neda se opredieliti.

Jasno je, da je Konštantin za svoje pripoviedanje dva izvora pred sobom imao: a) staru knjigu, odakle je crpio viest o borbi Hrvata s Obri, i b) narodnu pjesmu Hrvata o njihovoj seobi, koja je mnogo preinačena bila, dok je do njega došla.

Pita se sada, kako dolazi, da je Konštantin došašće Hrvata u 5. stoljeću i njihovu borbu s Obri za cara Eraklija (610. do 641.) u savez stavio, te tako poviest pomeo? —

Borba Hrvata s Obri, kao što je gori rečeno, prva je zgoda, gdje su si Hrvati nekakav glas stekli. Pisac onoga vremena zabilježio je vjerno dogodjaj taj, i od to doba poznati su Hrvati kano poseban narod na jugu. — Kasniji car Konštantin,

pišuć o Hrvatih, našao je najstariji dogodjaj u njihovoj prošlosti njihovu borbu s Obri. Željan pako, da čitatelja u poviest Hrvata uvede, valjalo mu nešto o njihovu porieklu i prijašnjoj poviesti reći. Neimajući pisanih vrela, utekao se poput ostalih pisaca srednjega vieka, narodnoj priči. Znajući iz pisama, da su se Hrvati u 7. stoljeću prvi put kano narod pojavili, mislio je on, da su se oni tada i na jug doselili, pa zato je scienio bagrenorodjeni pisac, da je najbolje, ako onamo, gdje o borbi Hrvata s Obri govori, takojer i priču o njihovoj seobi uplete.

Ovako načini Konštantin tri pogreške:

a) on stavi seobu Hrvata u 7. stoljeće;

b) on spoji seobu Hrvata sa njihovom borbom proti Obrom;

c) on predstavi Hrvate kano prijatelje i saveznike cara Eraklija *).

Zakonska osnova ob ustrojstvu narodnih škola.

(Konac.)

Dio III. Uprava narodnih škola. Glava I. Obćinska uprava. §. 131. Svaka obćina mora svoj školski odbor imati, kojega članovi jesu: župnik, načelnik i pet obćinara. — §. 132. Obćinski školski odbor bira se na tri godine, ali može opet izabran biti. Župnik i načelnik nisu izboru podvrženi. — §. 133. Ako obćina neizabere poslie tri godine novi odbor, imenuje po izminuću dvijuh tjedana županijski školski nadzornik na jednu godinu novi odbor. §. 134. Izbornik je svaki obćinar, koj i obćinsko zastupstvo bira. §. 135. Školski odbor bira izmedju sebe obćinskog školskog nadzornika, koji mora da bude pismen i naobražen čovjek. — §. 136. Školski odbor: a) imenuje učitelje u smislu §. 113. — b) brine se materialno stanje svojih škola c). Nastoji, da

*) Pisac ovih redaka nada se, da će oni učitelji, koji se povješću bave, nešto bolje proučiti ovu dobu hrvatske povjesti, tako, da će nestati doskora krivih nazora o seobi Hrvata. U školskih knjigah (najpače u povjestih za djecu) imade Konštantinova priča kano posve nepobitna istina još uviek mjesta, valjalo bi zato i takove knjige udesiti prema napredku povjestne znanosti.

djeca idu marljivo u školu d). Riešavčitea razmirice izmedju ulja i roditelja djece, te je u disciplinarnih pitanjih prvi sud e). Nadzire putem obćinskoga školskoga nadzornika barem jedan put na tjedan svoje škole. f) Pazi, da učitelji svoje dužnosti točno vrše. §. 137. Za znanstveni i moralni napredak škole odgovoran je učitelj (dotično nadučitelj). §. 138. Ako nadučitetj nije sposoban za obavljanje nadučiteljskih dužnosti, onda imenuje županijski školski nadzornik drugoga nadučitelja.

Glava II. Županijska uprava. §. 139. Za svaku županiju imenuje zemaljska vlada izmedju takovih učitelja narodnih škola koji su barem 6 godina u službi školskoj sproveli, županijskoga školskoga nadzornika. §. 140. Ovaj je ujedno i redovit član županijskih i gradskih skupština sa pravom glasa. §. 141. Županijski školski nadzornik: a) nadzire sve javne i privatne škole u županiji barem dva put na godinu. b). U didaktično-pedagogičnom pravcu rukovodi, na svih javnih narodnih školah i upućuje učitelje, ter čini u tom pogledu prvu molbu. c) Izvršuje naredbe zemajske vlade glede narodnih škola. — d) Brine se za svekoliko znanstveno i moralno stanje svih narodnih škola. e) Riešava razmirice izmedju učitelja i obćinskih školskih odbora, i nadzire djelovanje istih odbora. f) Saziva i predsjeda županijskomu školskomu odboru i ućiteljskim sastankom svoje županije. §. 142. Županijski školski nadzornik jest zemaljski činovnik, stoji u IX. na dnevnom razredu, ter bere iz zemaljske blagajne stalnu plaću i to po 1200 for. zagrebački, varaždinski i virovitički, a riečki, križevački, požežki i sriemski po 1000 for.: §. 143. Na službenih putevih dobiva županijski školski nadzornik, ako se parobrodom i željeznicom nevozi, miljarinu i 3 for. na dan dnevnica. §. 144. O službovnom tečaju i mirovini valjaju zanj §§. 126.—130. §. 145. U svakoj žup. postoji škol. odbor, kojega članovi po §. 146. jesu: a) Po jedan zastupnik duhovnih oblasti, kojega imenuju dotične duhovne oblasti. b) Dva učitelja narodnih škola. b) Šest županijskih obćinara. d) Gradovi izabiru po jednoga člana u županijski školski odbor. — §. 147. žup. škol. odbor izabire se svakih 6 godina na novo, nu mogu se isti članovi opet izabrati. —

§. 148. Ako se poslie 6 godina za 4 tjedna neizabere od dotičnih oblasti i zastupstva žup. škol. odbor, imenuje vlada na jednu godinu novi odbor. §. 149. Članovi žup. škol. odbora nedobivaju nikakove plaće. §. 150. Žup. škol. odbor: a) pregledava i potvrdjuje račune obćins. škols. odbora. b) Čini u disciplinarnih stvarih drugo sudište. c) Brine se za svekoliko materijalno stanje javnih narodnih škola. d) Podnosi svake godine obširno izviešće županijskim i gradskim zastupstvom o materijalnom i disciplinarnom stanju dotičnih javnih učiona.

Glava III. Zemaljska uprava. §. 151. Zemaljsku t. j. vrhovnu školsku upravu izvršuje zemaljska vlada. §. 152. Zemaljska vlada: a) Riešava sva načelna didaktično-pedagogična i disciplinarna pitanja svih narodnih škola. b) Izdaje naučne osnove za sve javne narodne škole. c) Izdaje i propisuje školske knjige d) Potvrdjuje, i dotično imenuje učitelje na javnih učionah. e) Izvršuje vrhovni nadzor. f) Čini najvišu molbu za sve školske poslove. g) Izdaje godimice tiskom obširno izviešće o stanju svih narodnih škola. §. 153. Kod zemaljske vlade postoji stalni školski odbor od 15 članova, koji u Zagrebu stanuju §. 154. Članovi ovoga odbora jesu: a) Po jedan zastupnik vjerskih oblasti. b) Dvanaest učitelja, što narodnih, što srednjih škola. §. 155. Prama potrebi može se u zemaljski školski odbor imenovati i nekoliko vanjskih članova. §. 156. Članovi zem. škol. odbora nedobivaju zato nikakove plaće. Vanjski članovi, kad u Zagreb polaze, dobivaju putne troškove i dnevnice. §. 157. Predsjednika tomu odboru imenuje zemaljska vlada. §. 158. Ovaj se odbor može prama potrebi u dvoje razdieliti, na dva odsjeka: za narodne i za srednje škole. §. 159. Zem. škol. odbor vieća o svih načelnih, didaktično-pedagogičnih i disciplinarnih pitanjih; osobito pako o školskih knjigah na narodnih i srednjih školah. §. 160. Zemaljska vlada je u navedenih pitanjih dužna saslušati mnienje zem. škol. odbora. §. 161. Zemaljska će vlada imenovati u Zagrebu stalni odbor, koji će uz primjerenu nagradu pregledavati radnje pučkih učitelja. §. 162. Zemaljska vlada šalje jedanput barem na godinu dotičnoga didaktičnoga izviestitelja, da se osviedoči o djelovanju žup. škol. nadzornika.

Glava IV. Crkvena uprava. §. 163. Svu obuku nauka vjere samostalno nadziru i rukovode dotične vjerske duhovne oblasti. §. 164. Ove oblasti imenuju učitelje nauka vjere, sastavljaju naučne osnove o istom nauku i propisuju vjeroučne knjige, koje zemaljska vlada o svom trošku izdaje. Imenovane učitelje moraju vjerske oblasti priobćiti zemaljskoj vladi na znanje. §. 165. Vjerskim oblastim pripada pravo, obavješćivati se po svojih organih o ćudorednom stanju škole, te prama potrebi tražiti lieka kod zemaljske vláde. §. 166. Koliko se sati ima u školah predavati nauk vjere, opr. dieliti će zem. vlada u sporazumku sa vjerskimi oblastmi. 167. Sve vjerske oblasti i svi učitelji vjere imaju se pokoravati školskim zakonom i naredbam zem. vlade. §. 168. Naredbe vjerskih duhovnih oblasti o podučavanju u nauku vjere i o izvršivanju nabožnih obreda imaju se putem zemaljske vlade propisanim načinom za izvršenje na znanje dati predstojnikom narodnih škola. §. 169. U nauku vjere podučava na maloj pučkoj školi bezplatno dotični župnik. §. 170. Samostalni se katekete glede plaće i mirovine uzporedjuju ostalim učiteljem. §. 171. Na svakoj velikoj glavnoj školi mora se za učitelja nauka vjere namjestiti poseban kateketa. §. 172. Provedba ovoga zakona povjerava se banu.

Izviešće

o djelovanju 19. glavne skupštine njemačkih učitelja, obdržavane dne 8. 9. i 10. Lipnja t. g. u Beču.

(Nastavak.)

Prva glavna skupština obdržavana dne 8. Lipnja. —

Pjevački sbor imenom „Schubertbund“, koj sastoji iz samih učitelja, te komu je predsjednikom Franjo Mair, nadučitelj u Beču, odpjeva 23. psalam Davidov: „Gospod je pastir moj, ništa mi neće nedostajati.“ Taj psalam stavi u glasbu Schubert, a učitelji ga uz sprovadjanje njekoliko harfa tako precizno izpjevaše, da ih je bilo milota slušati; sve slušateljstvo bijaše uzhićeno. — Taj koral bijaše mjesto mise i zazivanja duha svetoga, s njim bo se otvori prva gl. skupština. —

Na to pozdravi Bobies u ime bečkoga mjestnoga odbora skupštinu. Željno izčekivani dan svanu, tisuće, iz daleka i bliza dodjoše evo ovamo. Dajte, reče govornik, da složno radimo za boljak omladine! U pedagogičkom odnošaju neima cis i tras Lajte, neima cis i trans Majna. Bože dao, da urode dobrim plodom rezultati našeg viećanja po dom i školu!

Načelnik grada Beča Dr. Felder pozdravi iza njega skupštinu u ime grada Beča — On naglasi medju ostalim osobito, kako je zanj ugodna zadaća, da može 19. učiteljsku skupštinu u ime njemačkog grada Beča pozdraviti. — Beč se raduje i veseli, da može svoje staro gostoljublje onim dokazati, kojim je zadaća njihova života — uzgoj mladeži. — On uputi skupštinu na nastojanje grada Beča o promicanju školarstva itd., pa reče, da se pučka prosvjeta i obrazovanje nesmiju ograničiti s granicami koje zemlje, već da je to sveobće dobro. Beču će ostati 19. skupština učitelja uviek u ugodnoj uspomeni. —

Školskoga odsjeka u ministarstvu načelnik Dr. pl. Czedik pozdraviv skupštinu, u ime vlade, svraća ju na reforme, što ih je austrijska vlada na polju školarstva učinila, te sjeća na *ozbiljnu* skrb cara, vlade i carevinskog vieća za dizanje pučke prosvjete. — Vlada će pratiti pozornim okom razprave 19. gl. uč. skupštine, te će zaključke iste i uvažiti. — Neka se osvjedoče i neaustrijski učitelji, da svi narodi monarkije simpatiziraju skupštinom njem. učitelja u Beču. — On pozdravi skupštinu još jedared u ime vlade, te joj uzklikne: „Živili i dobro došli." —

Dr. Dragutin Hoffer pozdravlja skupštinu u ime „njemačkoga družtva", te misli, da škola ima zadaću uzgojiti naraštaj, koj bi za velike političke zadaće budućnosti zrio bio. —

Glavna skupština potvrdjuje za tim izbor Theodora Hoffmanna iz Hamburga za prvoga predsjednika; isto tako potvrdi i izbor ostalih članova predsjedničtva. —

Predsjednik Hoffmann se zahvaljuje skupštini na povjerenju, te želi, da isti duh, koj je prijašnje skupštine oduševljivao i ovu sada vodi.

Predložene poslovne odredbe primi skupština jednoglasno.

Iza toga preuze ravnatelj Köhler iz Beča rieč za svoj thema: „Nedostatci i dizanje njem. prosvjetne struke i njegova uprava s gledišta znanstvenoga." — Njegovo predavanje se svršuje s pre-

logom, da se na svih sveučilištih u Njemačkoj ustroje učiteljske stolice za pedagogiku. — Ovo pitanje, kaže, nadmašuje sjemeništno pitanje, ono zauzimlje sve ljudske uredbe. — Znanost o toj struci mora se istom otvoriti, praksa bo čini samo pokuse. Sve učiteljstvo, uprava, cio narod mora kod dizanja te znanosti sudjelovati. Srednje škole su još odciepljene, te u njih vlada jošte stališki duh. — Prvi i jedini slučaj je taj, da se je Štein, profesor na juridičkom fakultetu izrazio, da se mora pučkom školom ići. Neznanje je uviek praznovierje i glupost proizvadjalo, kao što to najbolje španjolska inkvizicija dokazuje. — Sve što se na prosvjetnu struku odnosi, mora organično spojeno biti, a to se može postići samo osobitim obrazovnom znanošću, koja sve istine iz povjesti, filozofije, naravoslovja i pravoslovja sadržaje; za tu znanost moraju se po svih sveučilištih stolice učiteljske ustrojiti, iz kojih bi se ustanovio glavni oblik obrazovne struke. Obrazovanje pako oslobadja nas hierarchije (svetovlade) i despotizma; ono je ukinulo robotu i kmetstvo; ono je učinilo, da je Švedska i Norvežka demokratičkom seljačkom državom postala; ono nas je ovdje sakupilo, stvorilo je austrijski i njemački učiteljski sastanak, poprimilo je duh Ganganellia i pape Clemensa XIV.: a ono će nas osloboditi i mamelučtva i božje milosti. — Napokon će razvojni postup učati narode poznavati pravoga Boga, a s propovjedaonice se neće propoviedati ino, do morala. — Onda će biti raj na zemlji. —

Dr. Brüllov iz Berlina stupi na tribinu uz ogromno pleskanje. On stavlja za sjemeništno pitanje dvie theze: 1. Sjemeništa moraju po velikih gradovih biti; 2. Internat u sjemeništih mora se ukinuti. Da je naš kulturni život, kaže, poput indijskih kasta uredjen, to bi se i sjeminišta na kaste razrediti dala, t. j. po mjestih i po kulturnom razvitku pojedinih zemalja. — U današnjem vieku pako, u kom se sloboda duha razvija, to neide. Sjemeništa moraju pučkog učitelja na takov duševni stepen postaviti, da će biti sa svimi potrebitimi obrazovali za podignut pučki život obskrbljen; on bo mora iz sjemeništa sa sobom ponieti klicu k znanstvenom nastojanju za čitav svoj život. — To ga neće uzoholiti; samo glupost čini oholim. — Sjemeništa moraju po većih gradovih stoga biti, da si pitomac uzmogne osim svoje strukovne obrazovanosti i sveobću usvojiti. U većem gradu mu se uzbudi duh za umjetnost; tu bo nalazi hištoričkih spomenika, koji ga k nauku za povjest

svoje otačbine potiču. Pa onda i družtvenu obrazovanost može si samo po gradovih steći. Usuprot pako su: sliepa pokornost, robski duh, nestrpljivost plodovi internata. Samo onaj, koj je sam značajan, može i svoga učenika značajnim učiniti! Pa zar nije pogibelj života takodjer škola značaja i samostalnosti? U internatu se odaja, licumjerje, prietvaranje i ulagivanje šire. Zato proć s internatom!

(Nastaviti će se.)

Dopisi.

Iz Tuhlja. Mili prijatelju! dopusti, da ti i ja koju saobćim iz našeg Zagorja. — Dne 20. Srpnja t. g. obdržavan je učiteljski sastanak u Kraljevcu pod predsjedničtvom veleč. g. Ferdinanda Krajačića, podarcidjakona kotara Tuheljskoga. Na gore rečeni dan sakupilo se je sve učiteljstvo i većina svećenika istoga kotara, oduševljeno za napredak i boljak našega školarstva. Sastanak započe po običaju sazovom sv. Duha, službom božjom, što ju odčita sam podarcidjakon. Poslje službe božje podjosmo u školsku sgradu, gdje budu najprije praktični pokusi sa školskom mladeži preduzeti, i to od sliedećih učitelja: G. A. Šuflaj iz V. Erpenje preuze praktični pokus iz zorne obuke sa djecom u I. razredu; G. J. Vitković iz Klanjca izvede obširniji pokus sa djecom II. razreda iz računstva na tabli; G. M. Cerhauer (Cepanić) iz Jezera predavao i razglabao je iz druge — slovničke čitanke za III. razred, upotriebiv za osnovu 190. štivo „o pčelah.“ Ovom zgodom označio je mladeži pojam o zareznicih, i koje životinje spadaju u red istih. Poslje tog bude školska mladež po g. predsjedniku kao ravnatelju učione kući odpuštena i sad započe sjednica. Prvo pitanje zadano po visokoj vladi, bi na poziv g. predsjednika po bilježniku sjednice Josipu Jambrešiću učitelju tuheljskom pročitano, koj kod istog dokaže, da se štiva imaju u čitankah za djecu shodno preraditi. Pitanja po preč. nadbisk. duh. Konsistoriju dana pročitaše gg. učitelji Šuflaj i Cerhauer, te se uvidjelo, da su stvar dobro shvatili i riešili. Poslje budu prinesci od gg. učitelja po g. knjižničaru Vitkoviću sakupljeni, od svakog po 2 for. u ime kot. školske knjižnice. Ujedno je učiteljstvo kao redoviti član k družtvu sv. Jerolima sa svotom od 10 for. pristupilo. Najveća slava tako podupiratelju kot. škol. knjižnice, kao i školarstva pripada našemu vriednomu i milomu nadzorniku i predsjedniku v. g. Ferdinandu Krajačiću, koji nas već 4. godinu od kako je knjižnica ustrojena, svaku (godinu) napose sa 5 for. podupire, a sada će za knjižnicu o svojem trošku shodan ormar načiniti dati. Sjednica bude sa pjesmom „Tebe Boga hvalimo“ zaključena, a buduća za g. 1871. u V. Erpenju urečena.

Ovogodišnje izpite obavismo pod nadzorničtvom gore rečenog g. predsjednika i nadzornika sliedećim redom: 23. Srpnja u Kraljevcu; 25. u Jezeru; 26. u V. Erpenji; 27. u Tuhlju; 28. u Rozgi, a 30. u Klanjcu. Vriedno je spomena, da je kod istih izpita prisustvovao naš žup. kot. sudac pogl. g. Tomo Salopek, sa svojim pristavom g. Š. Kirholcom. Poslje dovršenoga izpita opomene g. sudac dotične roditelje, a odsutnim se zaprieti po nazočnih poglavarih obćine, da će u buduće strogo paziti i gledati, da svako diete za učionu ubilježeno, istu marljivo polazi, protivnim načinom da će stroža sredstva proti roditeljem, koji su najviše krivi, što djeca nemarno polaze učionu, — upotrebiti. Poslje toga razdieli tako g. sudac, kao i g. kot. nadzornik, svaki preko 2 for. desetica i dvadesetica medju bolje učenike pohvale radi. Budućom pako školskom godinom obeća g. sudac, da će više puta svaku učionu u svom području posjetiti, te strogo paziti i nastojati, da sva potrebita učevna sredstva nabavljena budu, da se tako i bolji i veći napredak zahtievati uzmogne. Za gore navedena dobročinstva nezahvaljuje se samo mladež, nego i dotični učitelji, tako v. g. kot. sudcu Salopeku, kao i v. g. nadzornlku Krajačiću.

Iz vojničke Krajine. Veleštovani gospodine uredniče. U Vašem cienjenom listu naišao sam češće na takove viesti, koje su me kao učitelja veoma uzradovale. Ta radost bila mi je tim veća, kad sam čitati mogao, da se ova ili ona obćina živo zauzela za svoju školu, te žrtvovala koji stotinjak, da se za istu nabavi po koje valjano učevno sredstvo. Obuka bez svrsi shodnih učila u pučkoj je školi mrtva; ova joj daju život i čine ju koristnom za budući praktični život. Toga su mnienja i naše školske oblasti, naročito visoko zemaljsko zapovjedničtvo u Zagrebu, a duša tomu vrli Trnski i Sabljak, kojim osobito prosvjeta i napredak u našoj krajini na srcu leži. Iz Zagreba stiže na pukovnije nalog, da se za naše škole na državne troške nabave razna učila, a naša pukovnija naruči odmah za svojih deset erarialnih učiona i to svaku napose sliedeća učila: „zemaljsko oblo s hrvatskim nadpisom stoji 17 stotinj., poluobla od Kocena na platnu stoje 3 stot. i 60 nov., Beckerov zemljovid Austrije na platnu 8 stot. 70 nov., Kružićev zemljovid trojedne kraljevine na platnu 9 stot., prirodopis živinstva u slikah od Šuberta na ljepenki 24 stot. 28 nov., prirodopis biliustva u slikah od Šuberta na ljepenki 15 stot. 40 nov-, gljive od Hartingera i Beckera 15 stot. 40 nov., zareznici škodljivi gospodarstvu od Müllera, 2 table 5 stot. 30 nov. sbirku ruda (100 komada) 7 stot. i 50 nov., predlozci za risanje od Knapeka 3 stot. 43 nov., Bornov stroj za računanje u obsegu brojeva od 1 do 100 stoji 12 stot. i slike za gospodarstvenu obuku, od kojih je 16 tabla, nu naručeno je samo 9 tabla u vriednosti od 9 stot.

Evo vidite, da je u naših učionah znala u napredak učinjen, a nadamo se, da će se i naše obćine u primjer visokih oblasti ugledati,

te da će i one za svoje škole potrebna učila čim prije nabaviti. U toj nadi ostajem Vaš privrženi. — *o* —

Preporuka.

Na Margaretinje ob noć upalio je grom na Bednji občinsku učionu, koja je u tren plamenom buknula i do dna pogorjela. Siromah učitelj, revni i vrstni g. Miroslav Cugšvert, koji je bolestan već duže vremena u krevetu ležao, jedva da se je sa suprugom spasio. Sva mu imovina dogorjela, knjižnica, jedino mu blago obratila se u pepeo.

Vriedni učitelj ostaje sada bez kućišta, a k tomu je još na nozi bolestan. Prepuruča se dakle za malen darak svim, a napose svojim kolegom.

Prinesci se mogu njemu direktno na Bednju (zadnja pošta Ivanec kod Varaždina) ili uredničtvu ovoga lista poslati; a sve dobrotvore i njihove darove obielodaniti će uredničtvo ovoga lista. —

Viestnik.

Na predlog preč. zagrebačkoga kapitularnoga vikarijata blagoizvoljela je visoka kr. zemaljska vlada odpisom svojim od 14. Lipnja t. g. br. 999. radi revna nastojanja oko škeolarstva u godini 1869. izraziti pohvalno priznanje:

a) podarcidjakonom *Rusanu, Šavoru, Eduardu Finku, Jambrešćaku, Novoselu, Kršnjaviu, Horvatinoviću, Pavčecu, Budickomu, Cerovskomu, Grgesini, Šuškoviću i Haukovcu;*
b) župnikom kao ravnateljem učiona: *Josipu Beruti, Fučecu, Kosu, Žigeru, Miji Smetiški, Muljeviću, Barabašu, Mirku Belasu, Skalaru, Šnapu i Vojskiu;*
c) Ravnatelju kr. preparandije i gradskih učiona u Zagrebu: *Franji Klaiću;*
d) kateketom: *V. Cirilu Crnogaju, Kovačiću, Golubu, Bielaku, Ivanu Franetiću, Cvjetku Rubetiću i svim kateketom zagrebačkih uciona;*
e) Učiteljem i učiteljicam: svim učiteljem uzorne i dolnjo gradske glavne učione, učiteljem kaptolske učione: *Ivanu Filipoviću, Josipu Posavcu, i Ljudevitu Modcu,* i učiteljicam u samostanu milosrdnih sestara u Zagrebu, zatim učiteljem *Antunu Kovačiću. Stjepanu Rubinu, Josipu Cuniću, Ivanu Benkoviću, Gjuri Popoviću, Franji Belčiću, Vinku Bratiću, Mati Crhaueru Josipu Putareku* i njegovoj supruzi, *Josipu Sušniku, Josipu Vanjeku, Stjepanu Ježeku, Nikoli Kindleinu, Martinu Horvatu, Salamunu, Maljevcu, Esteru, Hercegu, Feržiću,* svim učiteljicam koprivničke djevojačke učione, učiteljici *Filipini Malerovoj i Draginji Plušćecovoj.*

— Na zagrebečkih gradskih učionah bilo je i to: a) na uzornoj učioni 171 učenik, od kojih je dobilo prvi red s odlikom 62, prvi red 88, drugi red 21. Lani biaše na ovoj učioni 161 učenik, dakle je ove godine za 10 više; b) na višoj djevojačkoj sa 6 razreda, a prvi razred sa tri odiela bilo je 305 učenica od kojih dobiše 101 prvi red s odlikom, 138 prvi red, 37 drugi red, 2 treć red, a 27 ostalo je neizpitanih. Lani bile su 284 učenice, dakle ove godine za

21 više; c) na kaptolskoj učioni 176 učenika dakle baš onoliko, koliko i lani, od kojih je dobilo prvi red s odklikom 47, prvi red 94, drugi red 31, a treći red 4; d) na dolnjo-gradskoj učioni bilo je 257 učenika (za 8 više nego lani), od kojih dobilo je 68 prvi red s odlikom, 124 prvi red, 50 drugi red, 7 treći red, a 9 ostade neizpitanih.

— Na djevojačkom učiteljištu kod milosrdnih sestara u Zagrebu polazilo je prvi tečaj 19 pripravnica od kojih je za prelaz u drugi tečaj sposobne 16, u drugom tečaju bilo je 15 pripravnica a dvie se podvrgaše dopuniteljnomu izpitu. Od pripravnica drugoga tečaja i privatistica odobreno je za učiteljice glavnih učiona 8, za učiteljice trivialnih učiona 6, za podučiteljicu, glavnih učiona 1, a za podučiteljicu trivialnih učiona 1.

— Na kr. učiteljištu u Djakovu polazilo je ove godine prvi tečaj 7 pripravnika, a drugi tečaj tri pripravnika. Kol ko je od pripravnika drugoga tečaja ove godine za učiteljstvo odobreno, to će se u izviešću kr. učiteljišta buduće godine naznačiti. Koncem školske godine 1869. odobreno je na ovom učiteljištu od pripravnika drugoga tečaja 5, a 4 privatista dopuni e izpit.

— Višu djevojačku učionu od 6 razreda u samostanu milosrdnih sestara u Zagrebu polazilo je ove godine i to IV. razred 12, V. razred 17, IV. 40, III. 45, II. 70, I. razred odjel I. 60, a I. razred odiel II 112 djevojčica medju kojimi 28 ostade neizpitanih Ukupno dakle 356, djevojčicah medju kojimi ostalo 37 neizpitanih.

S ovom učionom spojeno je i nutarnje gojilište sa 5 razreda, koje je polazilo 66 učenica.

Književnost.

Ovih dana izadje izpod tiska, prvi svezak

Poviesti Hrvatah

od Ivana Tkalčića.

U tom svezku govori pisac, i to u uvodu: O prasjediocih Hrvatske, zatim sliede poglavlja, i to: I. Seoba Slovjena. II. Hrvati utemeljuju državu na temelju kršćanskom i narodnom. III. Borba Hrvata proti uplivu Franačkom. (Ljudevit posavski, Mojslav, Trpimir, Krešimir I., Miroslav, Pribunja). IV. Borba Hrvata proti prevladi bizantinskoga dvora. (Domagoj, Ilik Bona, Inik, Sdeslav. Branimir, — sv. braća Ciril i Method, Mutimir, — Hrvatska narodna crkva, Tomislav, Borba za narodni jezik u crkvi, Krešimir II. veći). V. Borba Hrvata proti Mletčanom, koji nastoje ugnjezditi se u gradovih dalmatinskih. (Držislav, Svetoslav, Krešimir III. i Gojslav, Stjepan I.). VI. Hrvatska i Dalmacija u podpunoj neodvisnosti i samostalnosti (Petar Krešimir IV. veliki, spljetski sabor zabranjuje iznovice slovjensko bogoslužje, Slavić, Svinimir, Stjepan II.).

Pripovieda zatim pisac o poganskoj vjeri Hrvata, a nakon toga o ustroju države, gdje govori o obiteljih, plemenih, selih, županijah, o plemstvu i kmetstvu, o kraljih i njihovih pravih i o uredjenju kraljevskoga dvora itd., napokon o crkvenoj upravi, gdje se pobrajaju sve biskupije po Hrvatskoj i samostani; a najposlje o književnosti i umjetnosti. — U tom još er svezku ima I. poglavje: Kako Hrvatska na temelju personalne unije čini savez s Ugarskom. (Tu se govori o Ladislavu, Kolomanu i napominju se pacta conventa.)

Poviest ova izać će u tri svezka, od kojih I. tiskan u osmini 96 str. može se kupit u knjižari „Albrechta et Fiedlera“ za 40 novč.

Preporučamo ju što toplije.

Natječaji.

Na glavnoj učioni u Samoboru u Hrvatskoj izpražnjeno je mjesto učitelja s godišnjom plaćom od 315 for. austr. vriedn., sa slobodnim stanom, uživanjem kućnoga vrta i 20 for. u ime drvarine.

Za popunu toga mjesta razpipisuje se natječaj do 25. kolovoza 1870.

Natjecatelji imaju svoje na ovaj kr. vladni odjel upravljene i svjedočbami o dobi, učiteljskom osposobljenju, ćudorednom vladanju, dosadanjem možda službovanju i podpunom znanju hrvatskoga kano nastavnoga jezika, i podkriepljene molbenice putem neposrednih svojih oblastih do gori naznačenoga roka predati dotičnomu kotarskomu škola nadzorniku.

Izpražnjeno je učiteljsko i organiste mjesto u Irigu, županiji sriemskoj. Plaća: 315 for., 6 hvat. drva, stan i vrt, za orguljanje 50 for., za ukop 50 novč.

Molbenice, namjenjene preč. duh. stolu djakovačkomu, šalju se Gjuri Malahonskomu, podarcidjakonu u Irigu, do 31. kolovoza. Obučava se u hrvatskom i njemačkom jeziku.

Novo mjesto za učiteljicu u Rumi, žup. sriemskoj. Plaća: 315 for., 3 hvat. drva i stan.

Molbenice, namjenjene preč. duh. stolu djakovačkomu, šalju se Gjuri Malachonskomu do 31. kolovoza. Hoće se od učiteljice podpuno znanje hrvatskoga i njemačkoga jezika.

Početkom buduće školske godine 1870/71. stupit će u život dva štipendija kanonika-čuvara nekoč zagrebačkoga Mate Vukovića, ustanovljena u smislu oporučne odredbe za dva javne učione dobrim uspjehom polazeća mladića, koji rodbinstvom proizlaze iz zakladateljeve sestre Barbare, udate Šeger, onda iz strica mu Mateža Vukovića, odnosno iz ovoga rodjene djece Ivana Vukovića i Ivane, udate Vrbna, te Anke, udate Konaić.

Koji ova štipendija, sastojeća se iz kamatah odpadajućih od razteretnicah na 8000 for. zadobiti žele, neka svoje molbenice, providjene dokazi o prije rečenom rodbinstvu, te o ćudorednom i naukovnom napredku zagrebačkomu kaptolu do 15. kolovoza o. g. predadu.

Za izpražnjeno mjesto učiteljice u Ludbregu, razpisuje se natječaj do konca kolovoza t. g.

Dohodak: 210 for. u gotovom novcu, 3 hvata drva. stan, odnosno u ime stanarine 50 for. austr vriedn.

Natjecateljice imadu svoje potrebitimi dokaznicami obložene molbenice, do gore spomenutoga roka podnieti veleč. gosp. Josipu Šavoru, podarcidjakonu i župniku u Vel. Bukovcu (Mali Bukovac.)

Za učiteljsko mjesto u sv. Petru, područnoj učioni župe veliko bukovačke, s kojim je spojen dohodak od 315 for. austr. vriedn. plaće, 10 for. za čišćenje, 12 hvatih drva, slobodan stan i zemljište od 1 rali, razpisuje se natječaj do konca kolovoza t. g.

Molbenice, potrebitimi dokaznicami obložene, imaju se do gore pomenuta roka podnieti veleč gosp. Josipu Šavoru, podarcidjakonu i župniku u Velikom Bukovcu (Mali Bukovec).

Na dan 30. prošl. mj. prestavi se s ovoga svieta u bolji g. **Gustav Habjanić**, učitelj na uzornoj glavnoj učioni u Zagrebu. Bilježimo ovu viest pretužnim srcem tim više, što je pokojnik u najljepšoj muževnoj dobi umro, ostaviv za sobom razcviljenu suprugu sa dvoje drobne djece. Bijaše vješt, uman i revan radnik na polju prosvjete i još njekoliko dana prije svoje smrti izpitivao učenike svoje na javnom izpitu nehtjevši to pripustiti po ravnateljstvu odredjenom mu namjestniku, a nemogav se dočekati konca školske godine. —

Sjajan sprovod svjedočio je, koliko nam zavriedio nezaboravni pokojnik. Nagradio ga Bog za višegodišnji težki trud njegov oko napredka naše mladeži! —

Uredjuje: **Fr. Klaić.** Naklada knjižare: **Fr. Župana.** Tisak Dra. **Lj. Gaja.**

Tečaj III. U Zagrebu dne 25. Kolovoza 1870. Broj 16.

ŠKOLSKI PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. za 12 mjeseci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

Statistični pregled o polazku učenika i učenica na gradskih glavnih učionah i kr. učiteljištu u Zagrebu tečajem godina 1861.—1870.

Godine	Upisano djece	Koncem školske godine ostade			Opetovnika bijaše	Pripravnika		Opazke
		dječaka	djevojaka	ukupno		upisano	ostade	
1861	669	475	153	628*)	454	54	51	
1862	771	533	156	689	452	34	34	
1863	704	526	119	645	452	25	25	Kapt. djevojačka učiona ukinuta
1864	742	559	131	690	468	43	37	
1865	743	556	131	687	452	49	45	
1866	785	582	151	733	345	60	54	Podignuta treća dječ. (doljnogradska) učiona
1867	795	566	159	725	162	65	59	
1868	832	564	205	769	85	68	58	
1869	986	586	284	870	332	61	57	Podignuta viša djevoj. učiona (5. razred)
1870	1021	604	305	909	405	48	40	Podignut 6. razred više djevojačke učione

*) Ovo 628 djece bijaše smješteno u dvie dječačke (kaptolska i uzorna) učione i dvie djevojačke (kaptolska i gornjogradska.)

Iz predložena pregleda može se uvidjeti, da broj djece na gradskih glavnih učionah svedjer raste, i ako nije uspjeh najpovoljniji, ipak je nade, da će doskora broj učenika zahtjevom odgovarati.

Osobito je povoljan rezultat glede djevojačke učione, gdje se je broj podvostručio. Ako uzmemo još u obzir, da imade privatnih zavoda, zatim izraelitička učiona, višja djevojačka učiona u samostanu milosrdnih sestara, gdje je broj polazećih učenica veći od 305 — to nam u glavnom gradu našem prieko 1000 djevojaka niže škole polazi.

Žalostan je rezultat glede opetničara. G. 1867. i 1868. krivo je bilo nemaru tomu, što je za obučavanje šegrta mjesto nedjelje ponedjeljak opredieljen bio, te zato mnogi gospodari svojih naučnika u školu šiljali nisu, nu tomu se zlu doskočilo, pa ipak još imade razmjerno prema prijašnjim godinam jako malo opetničara.

Glede pripravnika neopaža se ni napredak ni nazadak. Tomu doprinosi mnogo toga. God. 1862. i 1863. bijaše broj pripravnika veoma malen, a razlog tomu je taj, što se je god. 1862. *prestalo* primati u preparandiju iz glavnih učiona, već se zahtjevalo, da se svaki izkaže svjedočbom o svršenoj maloj realci ili gimnaziji. Posljednjih pako dvijuh godina ugrabi novačenje mnogo mladića, koji su nakanili preparandiju polaziti.

Mirnim okom gledjemo u budućnost našega glavnoga grada, u nadi, da će se broj učenika i učenica svedjer množiti.

Suežki kanal.

Duh čovječji napreduje orijaškimi koraci. Sve zaprieke, što mu jih priroda stavila, uklanja si s puta, da uspješnije djelovati može. Duh čovječji stvorio je zgradâ i zidina, kojim bi se pred nekoliko godina sviet divio i pribrojio čudesom staroga vieka; duh čovječji znade široke doline premostiti, da željeznica prolaziti može; i u dubokom moru znao si je um prokrčiti puteva, po kojih s jednog kopna na drugo dojavljuje, što se na svietu zbiva. — Pače i svezu dvijuh strana svieta znao je u širini od

15 milja prokopati, i dva silna mora spojiti, da time pomorskim narodom trgovački put do Indije za stotine milja prikrati. —

Poput neprevaljive prirodne granice stere se već tisuću godinâ suežka priečba, te lučeć dva mora, zatvara morsku cestu, koja tri strane staroga svieta: Europu, Aziju i Afriku spojiti može. Zaludu siže indijsko more, koje Aziju na jugu i zapadu oplakuje, svojim ogrankom, crvenim morem u zaton, ležeći Africi na sjevero-iztoku. Ali ogranak ovaj nedopire do sredozemnoga mora; priečba bo suežka, slična kamenitoj pučini, spaja ovdje Aziju i Afriku poput mosta, koji ne samo da oba mora luči, nego takodjer uslied svoga pustoga i neprijaznoga karaktera prelaz s kopna na kopno otegoćuje.

Već u ono doba, kada je Egipat najznatnijim sielom prosvjete bio, dadoše Faraoni (egipatski kraljevi) kanal od Nila do crvenoga mora prokopati. S protivne strane, s Palestine i edomitske krajine sagradi kralj Salomon na crvenom moru glasovitu luku Ezion-Géber. Oba ova poduzeća zgodila se u isto vrieme i to s opravdanom namjerom, da se sviet iztočnoj Aziji bliže prikuči. —

Nu barbarstvo kasnije dobe razori kulturu ovoga kraja: od liepih luka na crvenom moru nalaze se samo razvaline. Kanal bude zasipan, a suežka priečba, izložena neprestanim pjeskovitim vihrom, postade gotovom pustinjom. Vodena je cesta izmedju Nila i crvenoga mora tisuću godina za obćenje služila, a opet tisuću godina prodje, odkako je razorena i zapuštena. I duh kraj toga otupio: narodi onih krajeva zapav u robstvo i praznovjerje, nemogahu se više nad prirodu podići te ju svladati, istom za posljednjih deset godina stavi evropska civilizacija svoju blagoslovljenu ruku na zemlje, koje su jednom koljevkom čovječje prosvjete bile. Suežka priečba bude probušena i novi kanal izkopan, koji sredozemno more sa crvenim u jednu cjelinu spaja.

Posljednjih vjekova, kada su napose Englezka i Holandija trgovačke puteve do bogatih primorskih zemalja istočne Azije tražili, i do danas, kad su i ostali Evropejci ovimi putevi prolazili, moralo se mnogo okolišati i cielu Afriku obroditi. Bure i vjetrovi

načiniše taj put do istočne Azije još dužim, moralo se bo najprije zapadnim pravcem do amerikanskoga kopna ploviti, ondje okrenuti, pa istočnim smjerom indijsko more potražiti. Sada je pako novi put otvoren, koji u dužini od 20 milja sredozemno more sa arapskim zalievom spaja, i tako plovbu okolo Afrike suvišnom čini. — A što još više vriedi: ova će morska cesta nekadanju pustinju domala pretvoriti u sjedište cvatuća prometa. Tužne krajine, gdje su pjeskoviti vihri harali, postati će živahnimi prometišti za prirodne i umjetne proizvode najdaljih zemalja.

Potrebno je, da ovo liepo i gorostasno poduzeće ocienimo, tim više, što se je pitanje o izvedenju ovoga u Francezkoj zametnulo i zato neprijaznim okom od drugih evropskih vlasti praćeno bilo. Englezi bijahu puni bojazni, da će ovaj kanal jednom jedino francezkomu ratnomu brodovlju u sredozemnom moru služiti, da prije do Indije doploviti uzmogne, te nastojahu cielo ovo poduzeće pred svietom ocrniti i osujetiti. Bijaše tu primjetba, da je gradnja kanala nemoguća, kanal sam da neće nikakove hasne donositi; uz to upotriebe Englezi odvisnost Egipta od Turske, nebi li ovako radnje prepriečili. — Znanstvenimi razlozi i drugimi opazkami nastojahu kredit gorostasnomu poduzeću pokvariti. Uzprkos tomu ipak se rad započeo; a uztrajnošću i razborom napokon dovršio. Najprije izkopaše kanal od Nila kroz pustinju. Time pretvoriše pusti kraj mjestimice u liepe vrtove. Uz to se dobra voda za pilo do radionica dovodila, a ujedno se dovažala hrana za radnike.

Mjesto radnika, koji su kano robovi jako malo radili, nadodjoše strojevi, i para izvede ono, što bi čovječja ruka težko kada do kraja dotjerala bila. —

Francezki generalni konzul u Aleksandriji pl. L e s s e p s potakne prošlih deset godina nanovo pitanje o kopanju suežkoga kanala. Njegovim nastojanjem, a podporom francezke i egipatske vlade stvori se družtvo, koje je izvedenje ove goleme zadaće preuzelo. — Izprvice činjaše za taj posao glavnica od 200 miliona franaka u dionica dostatnom, nu istinu stajaše ta radnja 30 miliona franaka. Godine 1859. zače radnja, te družtvu bude stavljena po-

godba, da kanal za 10 godina dogotovi. — I zbilja koncem god. 1869. eto kanala gotova.

Suežki kanal proteže se od Port Saida na sredozemnom moru, te prolazi ponajprije jezeri Menzaleh i Ballah. Ovo je posljednje jezero uslied nejednake dubljine dna u više kotlina podieljeno. — Kanal reže zatim 16·5 metara (1 metar = 3·16 bečkih palaca) visoku naborinu tla El Guisr, a odavle teče u jezero Timsah (krokodilsko jezero), najdubljé mjesto na suežkoj priečbi. Polazeć zatim kroz 10—12 metara visoku uzvisinu tla kod Tussuma i Serapeuma, teče gorkimi jezeri, do grada Sueza, gdje u crveno more utiče. Kanal je u svemu 160 kilometara (100 metara = 1 kilometar) ili 86½ morskih milja dug, a dubok 8 metara. — Širina na površini vode iznosi mu 100 metara, na dnu samo 25 metara.

Buduć da je okolica, kojom je kanal prolaziti imao, pusta bila, moradoše drugi kanal (sa sladkom vodom) izkopati. Kod grada Sagazig-a primaše taj kanal vodu od pobočne rieke Nila, te obskrbljivaše cieli kraj od Porta Saida do Sueza vodom za pilo. —

Dva grada Port-Said i Izmailia nastala i procvala su upravo uslied gradnje suežkoga kanala. Port-Said (nazvan po god. 1863. preminulomu podkralju u Egiptu, Said-paši) odlikuje se osobito svojimi veličanstvenimi lukami. Dva valobora (Wogenbrecher) sižu daleko u sredozemno more; zapadni je 8000′, a iztočni 5700′ dug. Umjetno kamenje, iz kojega su ovi nasipi sagradjeni, sastoji iz pieska (sa sladkom vodom), cementa i hidrauličnoga kreča. Za dva mjeseca okamenila se ova smjesa, te postaje u moru sve tvrdjom. — Iz ovakove se smjese priugotovilo sila balvana. Svaki balvan bio je 400 centi težak i stojao 400 franaka. Do 300.000 balvana potrošilo se kod gradnje rečenih nasipa. — Utemeljenje grada Izmailia pada takodjer u vrieme gradnje ovoga kanala. U slavu sadanjega podkralja u Egiptu, Ismail-paše bude ovaj grad Ismailia nazvan, te leži u sredini medju sredozemnim i crvenim morem. Na južnom kraju suežkoga kanala, na sjevernoj obali crvenoga mora, leži grad Suez, koji g. 1863. nije više od 4000

stanovnika brojio, sada pako po prilici do 30.000 duša imade. Već u staro doba bijaše uslied svoga položaja ovaj grad prometištem za trgovinu izmedju Arabije i Indije, nu uslied odkrića (1498) morske ceste do istočne Indije propade on sasvim. — U novije vrieme, odkad je indo-evropejska trgovina putem prieko Egipta udarila, osobito pako, odkad se kanal graditi počeo, postade ovaj grad opet veoma znamenitim.

Na dan 17. Studenoga 1869. bude kanal svetčano otvoren. Car austrijski, carica francezka, nasljednik krune pruske, englezki, danski i holandezki princi — prisustvovaku svetčanosti otvorenja. Podkralj egipatski odstupi evropskim gostom osim svojih palača još drugih 500 kuća za porabu. Taj je kanal s političnog gledišta važan, nu još večma u trgovačkom obziru, pa akoprem se još sada sa mnogih strana ovo poduzeće kudi, nadam se, da će se s vremenom nazori promieniti. M. B–r.

Izviešće

o djelovanju 19. glavne skupštine njemačkih učitelja, obdržavane dne 8. 9. i 10. Lipnja t. g. u Beču.

(Nastavak.)

Lederer iz Pešte. — On zagovara živahno Köhlerov predlog, pa veli, tko neima pregleda nad cielim, taj nemože ni pojedino razumjeti. Nadalje je takodjer za to, da se učiteljske stolice za pedagogiku ne sveučilištih podignu, da se savez uzgojnih i obrazovajućih faktora upoznati može; onda bo bi se i od zakonodavnih korporacija themata zasjecajuća u naš djelokrug više uvažavala. Što se tiče sjemeništnoga pitanja, to on misli, da dobro uredjen internat — bez silenja — nemože škoditi, to bo zavisi samo o značaju i ob-obrazovanosti ravnatelja. Zatim veli, se u sjemeništih osobito obzir na dobru praksu uzeti ima, jerbo još dan danas mnogi misle, da je svaki, koj čitati i pisati umije, takodjer sposoban, kô učitelj djelovati. Učitelj mora posebni zvanični studij imati, da si može strukovnoga zvanja usvojiti; morat će se do toga dotjerati, da kao što se bolestniku samo

liečnik, tako i u školu samo učitelj zove; nu ovaj posljedni mora takodjer usposobljen biti, da duševno stanje djeteta presuditi može. To se pako može postići, ako se gojencu (seminaristi) jedan učenik povjeri, te mu se na uzgoj preda, pa mu se naloži, da nanj pazi i njegovo duševno stanje opiše.

Schwicker, sjemeništni ravnatelj iz Pešte očituje se proti internatu, pa kaže, da sjeminišta samo po velikih gradovih biti moraju. On nemisli, da će stoga ikada pravi učitelj, što je u većem gradu obrazovan, seoski život zametavati i prezirati. — Nakon je i za to, da se proseminarija ukinu,

Profesor Eckardt iz Beča govori za Köhlerov predlog, koj nam veleliepu peršpektivu otvara i koj svakoga učitelja obujmiti mora, jerbo on pučku školu u velikom organizmu s obrazovanošću spaja. — Napomenuto je, da su sve škole — do sveučilišta — u savezu; u njih još vlada stari duh. On pita, što iz djeteta poslje 14. godine postaje, koje, ako padne, mi prokljinjemo i osudjujemo? Nadalje svraća na djelujuće elemente, koji su izvan uredovne škole. Važnost se njihova od države slabo uvažava. — Ta ista država, koja je proti slobodi tiska, trpi i brani gjnusnu literaturu, t. j. romane o razbojnicih, samostanih i duhovih, pa i svakakve druge nevaljale spise! Ta ista država, koja političku liriku progoni, trpi gnjusobu Thereze i Mannsfeldta. Ta ista država, koja narodnoj povjesti na pozorištu vrata zatvara, trpi na njem kankan! On obstoji kod nas tako dugo, kao što i konkordat; glupost se rado čuvstvenom omamom brati. — Svi učitelji, pjesnici, glumci, umjetnici, čitav narod mora djelovati kao jedna osoba za svoju obrazovanost. U tom smislu napisasmo evo ovdje: „Obrazovanost jest sloboda“. — Napokon pozva svoju njemačku braću na uzajemnu radinost.

Lüben iz Brema kaže, da se skupština neka nevara, jerbo unapredjivanje pedagogika ima se samo sjeminištom zahvaliti; stoga nastaje zahtievanje: podizati valjana sjeminišta! Naravski, ako ta sjeminišta budu tako uredjena, kao što su danas theologična, da pitomac većinu vremena u sjeminištu sprovede, onda neodgovaraju svrsi. Ali neka skupština zaključi, da vlade samo

takove ljude na kormilo sjemeništom postave, koji neimaju znanstvenih i theologičnih predsuda. — I on je za to, da se sjemeništa po velikih gradovih podignu.

Dr. Bornemann, školski nadzornik iz Draždjana misli, da se Köhlerov predlog samo tamo izvesti može, gdje tomu sredstva ima. Sjemenište neka se tamo podigne, gdje se čovjek moralno obrazovati može. — Internat neka bude u dolnjih, a sloboda u višjih razredih.

Pollak iz Boskovica u Moravskoj govori proti Bornemannu: Napredak je uviek iz velikih gradova proizticao, mali gradovi proizvadjaju samo bogomiljstvo. Tko je bio do sada obrazujući učitelj? Onaj, koj si je najbolje brkove brijô — nije se trpio ma ikakav izvanjski znak značaja. — Govornik podupire u svom govoru predlog Brüllovov i Köhlerov, pa svrši uz sveobće odobravanje.

Neumann iz Neustadt-Eberswalda takodjer je proti Bornemannu, pa kaže, neka država za externat toliko izda, koliko izdaje za internat. Pogibelj zavodjenja za sjemeništnoga gojenca nije veća, nego za gimnazijalca ili drugoga djaka. Obrazovanje učitelja je većputa još u gorjem položaju. — Pruski regulativ nije ino, nego austrijski konkordat, stoga se u pruskih sjemeništih i neuči stara poviest, samo da seminaristi, učeć ju, nepostanu značajni. Stoga proć s preparandijami! Zahtievajmo od budućih učitelja zrelost za realne škole, zahtievajmo znanje tudjih jezika!

Dr. Hermes iz Berlina misli, da se kod obrazavanja učitelja i na oto gledati ima, da budući učitelj sposoban bude i u djevojačku školu doći; postupanje s djevojačicami je sasvim različito od onoga s dječaci, zato moraju sa sjemeništi i djevojačke škole spojene biti.

Ravnatelj Heinrich iz Praga kaže, da su česka sjemeništa pedagogičke kasarne, t. j. jedna vrst svećeničkih sjemeništa, koja svoje pitomce samo za podle skutonoše popovstva odgojiva; nu ipak jim to nepodje za rukom; mladi se bo učitelji laćaju Diesterwegovih pisama, te se nikada neće za sliepo orudje reakciji po-

dati. — Napokon reče, da se mjesto internata štipendija neka umnožaju.

Dr. Meier iz Lübeka predlaže, da: 1) Sva sjemeništa sa svojimi programi u javnost stupiti i pedagogičkoj kritici se podvrći imadu. — 2) Za dalnje obrazovanje neka se učiteljem i učiteljicam svake godine dopust i putni trošak dozvoli. — 3) Svaka škola neka sama za svoj naraštaj učiteljske sile odgojiva.

A. Petsch iz Berlina: Pruski ministar Bethmann-Hollweg pripozna, da je uspjeh pučke škole veći od onoga sveučilištnih profesora, te ovi posljedni imadu se od onih učiti. Sjemeništa neka uzimlju mladiće u 18.—19. godini. Učitelj mora prije obiteljski život poznavati, njegova nesgrapnost pokazuje se najbolje kod obuke djevojčica. — Ta on posjeduje čitavu zalihu pedagogičkih znanostî i obrazovanosti, nu malo prakse. — Gradjanskim, pa komunalnim zastupstvom, a ne ministrom, recimo: Utemeljite u vaših gradovih sjemeništa i pedagogija, kao što je i Beč učinio, vi priskrbite budućim učiteljem dovoljnu obrazovanost.

Dr. Dittes, ravnatelj bečkoga pedagogija poprimi iza njega rieč, pa reče, da za Köhlerov predlog tako dugo biti nemože, dok barem kakov nacrt naukovne osnove nevidi, koju bi te učiteljske stolice imale izvadjati.

Govornik nenalazi takodjer temeljito, da se internat absolutno ukine; predlog, da se učiteljske obrazovaonice na sveučilišta prenesu, čini mu se takodjer malo opasan. — Najbolje će biti, veli, da iza dobre pučke škole šesterorazredno sjemenište sliedi. — Samo se mora jamčiti, da se pedagogika klerikalnih upliva oslobodi. — Nadalje izjavljuje, da je njegovo podpuno osvjedočenje, da se neće uspjeh škole tako dugo podpunoma osigurati moći, dok se škola od crkve neemancipira. — Sve svećenstvo, što poviest poznaje, bilo je od pamtivjeka uviek zapinjalo i zapreka pučkoj prosvjeti, akoprem govornik i mnoge hvalevriedne i dične iznimke pripoznaje. Isto tako mora se i glava u školarstvu promieniti. — On drži za nesreću, što je ministar bogoštovja i nastave po pravilu samo jedna osoba. On se je osvjedočio na više mjesta, da su svećenički članovi od najviših

nastavnih oblastí za vrieme, kada su si slobodnim govorom pohvalu steći moli, vrlo hrabro napredak branili, nu da su se opet kroz zadnja vrata uvlačili, kada su kroz sprednja slavom izlazili. Da se pako škola te neprestane smetnje, koja i u Austriji razvoju školarstva prieči i štete donaša, rieši, potrebno je, da se ministarstvo bogoštovja od nastave sasvim odciepi. — Iz ministarstva nastave mora se absolutno svaki theologički upliv izključiti. — U velikih država neka ministarstvo nastave samo za se bude, a u manjih pako neka se ministarstvom njuternjih posala spoji. — U bogoštovnom odsjeku drži se učiteljstvo neprestano u plahosti, odvisnosti, snebivanju i prepirci sa svojimi pedagogičkimi osvjedočenji i sa svojimi sućnimi odnošaji; to je indi ognjište toga pitanja. — Ako se pako to sbude, to će se i pedagogička znanost podpunoma od crkve emancipirati. — Izpravljajmo, krpajmo, ljepimo i prianjajmo koliko nam volja, dok školarstvo na svojih noguh stajalo nebude, nemože nikada svoje zadaće izvršiti.

Sack iz Berlina predlaže, neka skupština odmah odbor od 18 članova izabere, koj će na temelju obdržavane debate zaključke tičuće se učiteljskoga obrazovanja ustanoviti, te treći dan kratkim izvješćem skupštini te zaključke preporučiti; nu proti tomu se izjavilo više govornika, te se zaključilo, da se odmah glasuje.

Skupština indi poprimi predlog Schvickerov, „da se tako zvana proseminarija i preparandije ukinu. — Seminaristi moraju si svoju sveobću obrazovanost još u srednjih škola usvojiti.“

Nadalje poprimi Böhmov predlog: „Sjemenište za pučke učitelje ima strukovna škola za narodnu pedagogiku biti, sagradjena na temelju valjane sveobće ljudske obrazovanosti.“

Zatim se odobre sliedeći Kehrovi i Brüllovovi predlozi:

1. Učiteljskom zvanju sposobni su samo tjelesno zdravi mladići, koji su duševnimi silami dovoljno obskrbljeni i moralno dobro odgojeni, pa koji su naročito zadaću pučke škole dokučili;

2. učiteljsko obrazovalište mora se dobro uredjenom sjemeništnom školom spojiti, pa i stoga je već potrebito, da se učiteljska obrazovališta u velike gradove prenesu;

3. razna sjemeništa za gradske i pučke učitelje neodgovaraju svrsi;

4. Najbolje je sjemenište ono, koje u svojih gojencih nagon i volju za dalnje obrazovanje probudi;

5. internat za pučke škole ima se dokinuti.

Predlozi Ledererovi:

1. U sjemeništih se mora veća pozornost naravoslovnim znanostim obratiti, nego što je to dosele bivalo.

2. Svaki gojenac mora u sjemeništu takodjer na to upućen biti, da može kao odgojitelj i strukovnjak, kô duševni liečnik i anthropologički savjetnik roditeljem u pomoć priteći; — napokon Kehrov predlog, nastavljen Böhmom, da se višjem obrazovanju učitelja veća plaća, drugi nadzor i sloboda u školi doda, budu primljeni.

Predlozi dra. Hermesa:

1. Da se na sjemeništih pedagogička obuka tako udesi, da učitelji takodjer usposobljeni budu u djev. učionah obučavati;

2. da se na sjemeništih djevojačke učione ustrojiti, a na ove opet iskusni učitelji postaviti imadu — budu zabačeni.

Isto tako budu prva dva predloga dra. Meiera zabačena; treći uze on sam natrag.

Predlog Petschev:

„Skupština neka sve velike gradove potakne glede ustrojenja gradskih sjemeništa prema zahtjevom moderne pedagogike“ bude primljen.

Pollakov amandma na Köhlerov predlog bude iza dvakratnoga glasovanja zabačen, a Köhlerov predlog primljen.

Napokon bude Dittesov predlog primljen:

Ministarstvo nastave ima se sasvim od ministarstva bogoštovja odciepiti, pa ili se samostalno organizirati, ili odsjekom nuternjih posala spojiti.

I tim bi skupština u $^{1}/_{2}$2 svršena.

(Nastavit će se.)

Pčela.

Prirodopisna crta za učitelje.

(Nastavak.)

II.

Matica.

Kad matica pjeva, tad tiska svoj glas svom silom kroz rupice ili oduške, što no jih po boku tiela ima, kojom se prigodom osobiti krili pomaže. Što mladje matice u stanicah tako muklo pjevaju, misli se, da je tomu uzrok, što se nemogu krili pomagati.

Ako maticu na dlan metnemo, to ćemo opaziti, da miriši osobitim mirisom, koji no je sličan mirisu trave, poznate pod imenom „matičnjak“ (Melissenkraut). Ovim mirisom zadahne matica i sve ostale pčele, i to je valjda ono osobito sredstvo, kojim matica sve svoje pčele, a ove opet nju i svoje ukućanice baš i sada poznadu, ako se za koj čas i razdruže, te opet snadju.

Pošto smo maticu polag njezinih glavnih obilježja pobliže motrili, biti će na svom mjestu, da i o tom progovorimo, kaho postaje matica?

Pčele radilice odgoje si matice na tri načina: 1. U vrieme rojenja. Radilice sagrade temelj matičnoj stanici poput želudove zdjelice (kapica od žira). U ovu zdjelicu snese matica jaje, iz kojega se navadno legu pčele radilice. Tad grade pčele radilice na ovom temelju započetu stanicu dok ju sasma za matičnu stanicu nedograde. Ovakove stanice, sagradjene u vrieme rojenja, zovu se rojne stanice. 2) Ako pčelac ostane iznenada bez matice, ili ako stara matica nemože više jaja nesti, tad raztrgaju pčele radilice ma koju stanicu za pčele radilice sagradjenu u kojoj se još jaje ili crvić nahodi, pa sagrade vrhu jaja ili crvića matičnu stanicu. Takove stanice zovu se nadobavne stanice, jer bi si pčele rada u takovih maticah nadobaviti *). 3) Kad pogibelj prieti, da će pčelac ostati

*) Iskustvo nas uči, da pčele nikada neprenašaju jaja iz jedne stanice u drugu, kad žele matice si odgojiti.

bez matice tad se brinu pčele radilice, da ih da bieda nesnadje. Opaze li, da jim matica neće dugo živjeti, ili da neće moći jaja nesti, odma sagrade nekoliko zdjelica, što će temeljem biti matičnim stanicam. Matica poćuti u sebi, što će se njom na skorom dogoditi, pa se nutarnjim čudnovatim nagonom sama na to skloni, da u puću gotovljene zdjelice po jedno jaje snese, a to sve iz bojazni, da se nebi pčelac po njenoj smrti razsuo. I ove stanice dograde pčele radilice kasnije i odgoje si matice. Matica se više putah i zato pobrine, kako da se mlade matice naploditi mogu; stoga snese uz matične stanice po nekoliko jajah za trutove. Kad i ovaj zadnji posao obavi, onda ju nekoliko dana iza toga možemo vidjeti mrtvu pred košnicom. Običpo se mienjaju matice kod pojedinih pčelacah ovim trećim načinom.

Čim je crvić u stanici opredieljenu svrhu za maticu postigao, stanu ga pčele radilice hraniti hranom u sebi navlaš zato priredjenom, dočim ga svega tim hranivim sokom tako obliju, da u njemu tako rekuć pliva. Ovako se hrani do 7. dana, iza kako je iz jaja izmilio. Tad se spruži uzduž stanice glavom prema otvoru stanice. To je znak, da će se zapredati, odnosno u ličinku preobražavati. Sad ju nahrane pčele radalice svoje pitomče još jednom, i to obilno, pak zatvore voščanim pokrovcem stanicu, koju su medjutim sasma dogradile. Sad se zaprede utamničena ličinka u svoju finu košuljicu, u kojoj se sasma preobrazi, te nakon 12 do 14 dana iz svoje tamnice kao savršena kraljica izmili, dočim si svojimi grizali kao škarami naokolo ogrize pokrov stanice, te iz nje izadje.

Gledeć na prije rečena, možemo sliedeća za pravilo uzeti: a) Iz svakoga jaja za pčele radilice opredieljenoga, dapače iz svakoga črvića, samo ako nije već prestar, mogu pčele radilice maticu odgojiti.

Od prestara crvića postaje nadri-matice (Afterweisel). Uzrok će tomu biti, što se je za pčelu radilicu već dosta razvila bila, te što su ju kasno pravom matičnom hranom hraniti začeli. b) U sva tri gore naznačena slučaja kušaju pčele u više stanica, da si matice odgoje. Nije li to velika obzirnost! Nebi li se lako

dogoditi moglo, da jim posao od ruka nebi išao, kad bi samo jednu stanicu u tu svrhu priredile, te bi tada pčelar morao ostati bez matice? c) Rojne stanice, kojih 6 do 10, a i do 20 često ima, neprave pčele radilice sve na jedan put, nego tako, da jih po nekoliko svaki drugi, treći ali i četvrti dan naprave. Ovdje pokazuju opet, kako su mudre i obzirne; jer bi se inače sve matice na jedan put polegle, te bi sve s prvim rojem izletiti mogle, a košnica bi ostala tada opet bez matice. Stoga se i može jedan pčelac više putah rojiti. Nadobavne stanice grade pčele sve u jedan te isti dan, i to u roku od 24 sata iza kako je stare matice nestalo. Dogodi li se to baš u tako vrieme, kad se pčelac nemože rojiti, n. pr. odmah, kako se je rojio, tađ su pčele zadovoljne s prvom maticom, koja se izleže, i zapuste obično sve ostale tako, da moraju poginuti. d) Pošto se znade, da si pčele radilice po poginuću matice iz nalazećeg se zameta mogu jednu ili više mladih matica odgojiti, pa pošto se i to znade, da se iz jaja ili crvića za pčele radilice opredieljenoga tim, što se stanice povećaju i što se posebnom hranom hrane, mogu matice odhraniti; to su radini pčelari izumili odrojke, t. j. umjetne rojeve, o kojih će se u praktičnom dielu govoriti. Stoga si možemo i raztumačiti, zašto mnogi pčelci mogu tako dugo živovati. Pošto jedna matica poprieko uzeto, 3 godine, riedko kad 4 ili 5 godina živi, to su morale pčele pčelca 40 godinah stare, to najmanje 10 putah matice mienjati i nove uzgajati. — Napokon e) matične stanice (matičnjaci) su u obće mnogo veće, nego stanice ostalih pčela i trutova. Sagradjene su čvrsto od voska i ozdol su nabrana oblika. Rojne stanice (rojke) vise ovjesno poput ledenica ili želuda po okrajcih satja, dočim nadobavne stanice (nadobavke) stoje obično u sredini satja. Ove su s temelja sagradjene, kao i obične stanice, nu povrh su satja skučene tako, da vrškom vise ovjesno. — Jednom upotrebljene matičnjake poruše pčele radilice, ako ne iste, a ono sigurno buduće godine, pa jim samo ostave temelje, koji su lika male zdjelice. Dno ove zdjelice je okruglo i kotlasto, ako je stanica bila rojka; šestouglasto pako, ako je bila nadobavka, odnosno u matičnu stanicu pretvorena stanica pčele radilice.

Izlet i naplod matičin. Svaka mlada matica mora barem jedanput iz košnice izletiti, da se naplodi, i da bude

mogla jaja nesti; jer se samo u zraku može naploditi, a nipošto u košnici. Obično izleti iz košnice, kad je liepo i ugodno vrieme, izmedju 11 i 2 sata, dočim ostale pčele i trutovi veselo okolo košnice obleću i zuje; i to kod parojah obično drugi dan po rojenju. Opazilo se se je, da matica više dana iza sebce iz košnice izlić́e, a to valjda tako dugo, dok se nenaplodi.

(Nastaviti će se.)

Dopis.

Iz Zagreba dne 22. Kolovoza. Danas bi se imala držati glavna skupština učiteljske zadruge, nu morade se odgoditi. Radi česa? — Radi maloga broja nazočnih redovitih članova. Polag ustanova družtvenih pravila moralo bi biti barem dvadeset članova u glavnoj skupštini, da se valjan zaključak učiniti može. Ako na um uzmemo, od kolike je koristi učiteljska zadruga, kolikim je sirotam već za kratko vrieme svoga obstanka gorkih suza obrisala, kolikim sirotam jedinu pomoć pružila, te jih od glada i nevolje spasila, onda se zaista sgražati moramo nad tolikim nehajom od strane našega učiteljstva. Žalostno je zaista, da se učitelji tako slabo odzivlju ovomu družtvu, koje najplemenitiju svrhu za cilj ima, i koje se baš upravo samoga učiteljstva tiče. Gospodo učitelji! Zar Vam je do budućnosti Vaše djece tako malo stalo? — Nepopada li Vas strah i trepet, kad Vam iznenada dopire do Vas glas: „Ovaj je ili onaj učitelj preminuo, a ostavio iza sebe dvoje, troje djece, koja od učiteljske zadruge jedinu pomoć i podporu izgledju? — Zar neimate srca za ono, što je Vaše? Zar Vam pristup u ovo družtvo i udioničtvovanje kod glavne skupštine toliko glavobolje zadaje? Zar je taj mali godišnji prinesak za Vas tolika žrtva, da ju kao otci za svoju djecu učiniti nebi mogli? — Imate li koje bolju sredstvo za osiguranje budućnosti Vaše djece, a Vi ga priobćite u glavnoj skupštini i budite uvjereni, da Vaš glas neće ostati glas vapijućega u pustinji.

Upravljajući odbor odgodi dakle na danas urečenu glavnu skupštinu, te opredieli rok za 27. Listopad, u nadi, da će istu više članova posjetiti. Dao Bog, da se u toj nadi neprevarimo!

—*a.*—

Viestnik.

— Dne 30. i 31. Kolovoza, zatim 1. i 2. Rujna obdržavati će češki učitelji glavnu skupštinu u Pragu, Dr. Henrik Beranek izdao je u ime odbora učiteljske skupštine proglas, u kojem medju ostalim to veli: „Mi češki učitelji valja, da osim obćenitih načela i drugim dužnostim udovoljimo, dužnostim prama miloj domovini i prama milomu narodu, na n j e g o v e okolnosti i potrebe valja nam osobito paziti.“

Za ovu skupštinu prijavilo se preko 1000 českih i inih slovjenskih učiteljâ.

— Njemački učitelji u Českoj drže takodjer glavnu učiteljsku skuštinu. Dr. A. Wiechovsky pozivlje u ime odbora sve učitelje za 20. i 21. Rujan u Prag.

— Kako čujemo, kani grad Varaždin gradsku glavnu djevojačku učionu ustrojiti. To bi liepo, krasno bilo! — ali i potrebno.

— Bečki ministar prosvjete dao je razpisati 60 štipendija za učiteljske pripravnike i pripravnice: 50 jih je po 100 for., a 10 po 200 forintih. Pa to biva u zemlji, koja na učiteljih obiluje!! — A kod nas?

— Glavne učione u gradu Osieku polazilo je: a) u dolnjem gradu: 252 učenikâ i 208 učenica, ukupno 456. (Od ovih ima 74 odliku, 208 prvi, 84 drugi, a 13 treći red. — b) u gornjem gradu: 362 učenikâ i 263 učenica, ukupno 625. (Od ovih imaju 100 odliku, 320 prvi, 79 drugi, a 13 treći red.)

Natječaji.

Na uzornoj glavnoj dječačkoj učioni u Zagrebu izpražnjeno je jedno učiteljsko mjesto s godišnjom plaćom od šest stotina for. austr. vriedn. uz desetgodišnji doplatak od 100 for. austr. vriedn i uz stalni godišnji desetpostotni doplatak. Za popunu ovoga mjesta razpisuje te natječaj do 20. Rujna 1870.

Natjecatelji imadu svoje na odjel za bogoštovje i nastavu (kod kr. zemaljske vlade) upravljene i svjedočbami o dobi, učiteljskom osposobljenju, ćudorednom ponašanju i dosadanjem možda službovanju, kano i o podpunom znanju hrvatskoga jezika podkriepljene molbenice putem neposrednih svojih oblastih do naznačenoga roka podnieti školskomu nadzorniku zagrebačkoga kotara.

Za izpražnjeno učiteljsko i orguljaško mjesto u Rakovcu, s kojim je spojen dohodak od 315 for. plaće, 30 for. nagrade za nedjeljno podučavanje, 24 hvata drva i štolarnoga dohodka do 20 for., uz slobodan stan i uživanje vrta od pol rali, razpisuje se natječaj do konca Kolovoza t. g.

Natjecatelji za to mjesto imadu svoje potrebitimi dokaznicami obložene molbenice do gori naznačenoga roka podnieti veleč. gosp. Henriku Jandi, podarhidjakonu i župniku na Preseki (Vrbovec).

Na kr. djakovačkoj preparandiji imadu se početkom nastajuće školske godine 1870/1. podieliti dva štipendija svaki od 42 for. austr. vriedn. na godinu za učiteljske pripravnike u koju se svrhu razpisuje ovim natječaj do 20. Rujna 1870.

Natjecatelji imadu svoje na kr. vladni odjel za bogoštovje i nastavu upravljene i svjedočbami o dobi, o dovršenih dosada naucih, poimence o dobro dovršenoj maloj gimnaziji ili realci, o podpunom zdravlju i siromaštvu podkriepljene molbenice, uz vlastoručno pisano i podpisano očitovanje, da će, ako upitni štipendij poluče, barem deset godinah u Hrvatskoj i Slavoniji učiteljevati, do gori naznačenoga roka putem neposrednih svojih oblastih duhovnomu stolu biskupije djakovačke podnieti.

Na obćinskoj školi u Zamagovini u području druge banske pukovnije, a Umetićke satnije izpražnjeno je mjesto učitelja, s kojim je skopčana plaća od 152 for. 40 novč austr. vriedn., slobodan stan, 5 hvat. drva, i uživanje vrta od 928 []hv. Za ovo se mjesto razpisuje natječaj do 31. kolovoza, a molbenice se šalju na zapovjedničtvo pomenute satnije.

Sbornica.

G. Gj. E. u Koprivnici: Nekanite li nastaviti?

Uredjuje: **Fr. Klaić.** Naklada knjižare: **Fr. Župana.** Tisak Dra. **Lj. Gaja.**

Tečaj III. U Zagrebu dne 10. Rujna 1870. Broj 17.

ŠKOLSKI PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. na 12 mjeseci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

O mirovini učitelja.

Mi smo u jednom broju našega lista ob ovom predmetu rieč poveli, a tomu nam dade povoda predlog narodnoga zastupnika poglavitoga gospodina Ljudevita Rajznera, kojim svraća pozornost visokoga sabora, da se i kojim načinom položi temelj zakladi za mirovine učitelja.

Taj je predlog pobudio bio u našem učiteljstvu veliku radost, i mnogi učitelji poslaše u znak zahvalnosti vrlomu predložitelju zasluženu zahvalnicu.

I mi se uzradovasmo, kad smo za taj predlog dočuli, ali ne s toga, kao da bi nas način, kojim da se toj zakladi temelj položi, zadovoljne učinio, jer smo dobro znali, da se proti obstojećim odredbam oni novci na druge svrhe, ma bile još tako plemenite, obratiti nesmiju, nego mi se uzradovasmo; jer nam je godilo čuti, da se ljudi, koji u krug učiteljski nespadaju, za samo učiteljstvo tako revno zauzimlju, te se i za osiguranje njegove budućnosti brinu. Godilo nam je čuti, da se u saboru, gdje nijedan pučki učitelj nesjedi, ipak glas podiže za ovaj stališ i njegovu sudbinu, i u tom neka nam za sada bude utjeha.

Sabor od god. 1861. prihvatio je u svojoj osnovi pod §. 17. sliedeću ustanovu: „*Svi uredno i valjano naimenovani učitelji i učiteljice imadu pravo na mirovinu. Cielu plaću dobivaju u ime mirovine samo onda, ako su 30 godina služili.*

U ostalom valjaju za mirovinu učiteljskih osoba one iste zakonske ustanove, koje su izdane glede mirovine ostalih državnih činovnika.

Do konačnoga uredjenja ovoga predmeta ima se učiteljska mirovina i dotično podpora udovica i sirota glede učitelja glavnih škola iz dotične gradske, a glede učiteljah početnih škola iz zemaljske blagajne, po obstojećih za državne činovnike propisih izplaćivati.

Nu ova ustanova kao što i ciela osnova nije do danas stekla previšnjega odobrenja i s toga valjaju za naše učiteljstvo §. 290. (Ratio educationis publicæ od god. 1806.) i §. 71. (systema scholarum elementarium od god. 1845).

Pošto svi državni činovnici imaju služiti 40 godina, ako žele dobiti cielu plaću za mirovinu, a učitelji bi imali polag gore navedenih ustanova do podpune mirovine služiti samo 30 godina, to se i nemože uzeti kod umirovljenja učitelja onaj ključ, kojim se odmjerava mirovina ostalim državnim činovnikom. To je ponukalo visoko ugarsko ministarstvo, te je ovih dana izdalo naredbu, odobrenu previšnjim riešenjem od 10. Svibnja t. g., kojom se mirovina učitelja na kr. ugarskih učevnih zavodih sliedećim načinom uredjuje: „*Kada stupe u mir, dobivaju poslje 10 godina službe* $^2/_6$, *poslje 15 godina* $^3/_6$, *poslje 20 godina* $^4/_6$, *poslje 25 godina* $^5/_6$, *a poslje 30 godina službe cielu plaću kao mirovinu.*

Ako išto, to bi ovu naredbu valjalo i na sve učiteljstvo u našoj domovini protegnuti, a to tim više, što ovaj predmet kod nas sve do sada još nije doveden na čisto.

I sadanja visoka zemaljska vlada pobrinula se svojski za bolju budućnost našega učiteljstva, jer nesamo da je u svoju osnovu, koju našim čitateljem priobćismo, posebnimi §§. ustanovila shodne plaće nego je uvrstila i ustanove glede umirovljenja odnosno mirovine učiteljâ.

Nu odkle da pučki učitelji dobivaju svoju mirovinu? Polag gore napomenutih ustanova morale bi mirovinu davati obćine, nu pošto su neke obćine tako siromašne, da ni službujućega učitelja plaćati nemogu, a kamo da bi smogle još i za mirovinu umirovljenomu učitelju, s toga bi skrajnje vrieme bilo, da se poprimi predlog, što no ga saboru godine 1861. podnese odbor vještaka na uvaženje. Taj predlog glasi:

Da učitelji, koji su u službi domovine ostarjeli i iznemogli, neostanu u starosti svojoj bez svake podpore, osigurava se svim uredno i valjano naimenovanim učiteljem i učiteljicam mirovina, i to na temelju školskoga sustava od god. 1806. „ratio educationis publicæ“ i §. 71. školskoga sustava od god. 1745. „systema scholarum elementarium.“

To silno zahtieva ne samo čovječnost, nego zahtieva i javni interes države same, jerbo je stvar sasvim naravna, da će onaj samo posvetiti moći sve svoje sile i sve vrieme težkomu zvanju svomu, komu je država bar ponješto osigurala budućnost, samo tako se može očekivati, da će izvrstniji mladići sile svoje posvetiti ovomu zvanju, koje je u svakom obziru i težko, i velevažno za čovječanstvo. Od učitelja, komu je osigurana budućnost, može država punim pravom i mnogo više zahtievati.

Budući da je §. 290. gore pomenutaga školskoga sustava „ratio educationis publicæ“ od god. 1806. i mirovina za učiteljske udove ustanovljena, i to tako, da ju obćine davati imaju, s toga, da se obćine barem toga tereta rieše, a da i učitelji sami do osiguranja budućega življenja svojih supruga i svoje djece štogod doprinesu, ima se utemeljit za naše kraljevine zaklada za mirovnicu učiteljskih udova, i njihove sirotčadi, i pri koje utemeljenju imadu udioničtvovati ne samo učitelji i obćine, no i ista država.

U tu svrhu imali bi 1) učitelji kod svakoga naimenovanja jednu trećinu svoje plaće poput ostalih činovnika napomenutoj zakladi uz rok od najmanje dvijuh godina ustupiti, a već namješteni, treba da to čim prije najprimjernijim načinom namire.

2) imala bi svaka obćina u istu zakladu uz rok od najmanje dvijuh godina za svakoga svoga učitelja 100 for. jedan put za uviek uložiti, i po 5 for. svake godine u istu svrhu toj zakladi dotlem ustupiti, doklem upitna zaklada tako nenaraste, da i bez ovih godišnjih prinesaka svojoj svrhi odgovarati bude mogla.

3) Globe novčane, koje plaćaju roditelji ili skrbnici, kojih djeca bez svakoga uzroka 15 puta iz učione izostanu.

4) Imala bi država glavnicom od 10,000 for. toj zakladi u

*

pomoć priteći — jer je i ovoj do toga stalo, da se naraštaj svrsi shodno izobražava — a tu svrhu će najsigurnije postići, ako budu namješteni izvrstni učitelji, koji će se svetom svom zvanju sasvime posvetiti.

Iz prinesaka pod 1. i onih, koje bi obćine jedan put za uviek uložiti imale, kao i iz prineska pod 4. napomenutoga, unišla bi u upitnu zakladu svota od 82,000 for. Ako bi se ovaj novac plodonosno uložio, imenito ako bi se nabavile hrvatsko-slavonske razteretne obveznice, to bi ova glavnica veoma lahko narasla do 100,000 for. Kamati ove glavnice (5%) iznose 5000 for.

godišnji prinesci pod 2. pomenuti do	1700	„
novčane globe (pod 3.) računajuć od svake učione samo po 4 for.	1300	„
Ukupno . .	8000	for.

kao dohodci odmah u početku.

Daljne izvedenje ostavlja se administrativnoj vlasti, a manipuliranje s ovom zakladom zemaljskoj blagajni.

Najuzvišenija kriepost gradjanska.

Napisao A. Frank.

Ovogodišnje prvo pedagogično pitanje, od prečastnoga nadbiskupskoga vikarijata učiteljem za riešenje dano, zahtieva, gradjanskih kriepostih, na koje učenike osobito podučavati valja. S razloga, što sam s nekimi učitelji vrhu ovoga pitanja češće se razgovarao, te uvidio, da skoro svaki meni bar poznati, o ovom pitanju drugčije misli i sudi, kao i s toga, što me nekoji od mojih prijatelja nagovarahu, da svoj sud o tom napišem: odlučio sam u vjernom našem „prijatelju školskom“, nešto u kratko ob ovom predmetu progovoriti u nadi, da će se bar veći broj moje braće sa mnom u nazorih složiti i ujediniti.

Načelo, da učiona ima državi dobre gradjane odhraniti, nemože se drugčije shvatiti, nego da učitelj u srdcih djece, pravo domoljublje uzpiri i razpali; — pa za oto sam ja za najuzvišeniju kriepost gradjansku upravo „domoljublje“ spoznao. — Da pitomca svoga u pravom smislu čovjekom načinimo, to mo-

ramo, za ljubavju Boga, prije svega nastojati, da mu u srce ljubav otačbine kao najuzvišeniju gradjansku kriepost usadimo; pa kada smo ovo učiniti kadri bili, tada možemo čvrstim uvjerenjem pitomca svoga na polje života izvesti, da neće biti sličan gusjenici, koji bi od državnoga lista samo trošio, bez da blagostanju iste, štagod nedoprinese.

Ljubav otačbine svakako je sveta i Bogom nam dana kriepost, koje blažena iskra frknula je ne samo u srdce svakoga čovjeka, nego dapače i u srdce nieme životinje; jer i one ljube onaj kraj, gdje ugledaše svjetlo božje. Nevraća li se lastavica vesela u svoje staro gniezdo? a neveli li se, da zec najradje glavu izgubi tamo, gdje se je okotio? — Ovu iskru ljubavi donosi svaki čovjek porodom svojim na ovaj sviet, a roditeljem i učiteljem preostaje važna i sveta dužnost, da ovu iskru podpiruju, i djelovanju njenom valjan pravac daju.

Samo je mati nametnica na presudu Salamunovu mogla privoliti, da se čedo zavadnje na dvoje razsieče, da se tobož tim načinom pravednosti zadovolji: isto tako samo nametnik i krivimi načeli odgojeni sin otačbine, na zapuštenje i propast domovine svoje privoliti može, te pobjeći ili odmetnuti u krilo i zaštitu matera tudjinskih — zato, što su možda silnije, uzmožnije i slavnije.

Da je ljubav otačbine nad sve ine gradjanske krieposti cienjena i uvažavana kriepost, jasno se vidi već i odtuda, što vlada da i isti kralj odlikuje one muževe, koji iz ljubavi prama domovini učiniše veliko koje djelo.

Koji iskreno ljubi domovinu svoju, i kome je sreća domovine cilj svih težnja njegovih, znajuć, da u sreći domovine njegova vlastita, i sreća njegovih sugradjana leži, taj će nedvojbeno i kralja kao brižljivog svoga otca grliti i ljubiti, — što i sam njeki poljski pisac tvrdi veleć: „Ljubav prama otačbini i kralju, dvie su rodjene sestre, ili — da bolje rečem — blizanci, koji se razdvojiti ili odtudjiti nikako nedadu. — Tko iskreno ljubi domovinu svoju, taj je zaista svega svieta dobri prijatelj, nesmeta ničijemu napredku, ljubi i štuje svoga okrunjenog kra-

lja, njega razbor vodi u svih slučajevih života, nepodmitljiv je sudija u svemu, što na dobro i napredak domovine služi. On nije željan tudje muke uživati, nego pomnjivo radi, stiče i proizvodi, pak mu nigda vrieme dugo nije, niti će mu na um pasti kradja ili druga koja slična opačina. Njemu je božji i gradjanski zakon svet, te mu se svom dušom pokorava.

Iz navedenog jasno se uvidja, da je domoljublje zbilja najveća i najuzvišenija gradjanska kriepost, jer se evo u njoj sve ostale gradjanske krieposti, kao: pokornost, postojanost, pravednost štovanje zakona, uljudnost, pošten način življenja itd. stiču i usredotočuju. —

Kad sam malo više gore, vrline, koje pravoga rodoljuba rese, nacrtao, budi mi ujedno dozvoljeno, da opišem i takvoga čovjeka, koji je — možda tudjim duhom opojen — krivim i protivnim pravcem udario, i koji se odpadnikom domovine naziva.

Da je odpadničtvo od domovine, najveća i najgrdnija podlost, — mislim — da nitko posumnjati neće. Takov nesretnik zataji rodjenu svoju majku, taj predmet najsvetije ljubavi srdca čovječjega; on prezire svoju braću, svoj narod, — on mu postane pogibeljnim dušmaninom koji mu radi o glavi, gdje bi ga naproti ljubiti i podpomagati morao; on zataji svoj materinji jezik, u kojem ga je majčica učila nevine ruke k nebu dizati, i u kojem je prvu riečcu izgovorio; riečju: on zataji najsvetija čuvstva svoja, i u najgorjem smislu rieči, on zataji glas istoga Boga, koji mu je čuvstvo domoljublja, u mladjahno jošter srdce usadio.

Promislimo sada, kakov mora da je takov čovjek u očima poštenih ljudi, premako sam samo posve malo još zla ovdje o njemu napisao!?

Za učitelja, glede toga predmeta „domoljublje", stoji veoma prostrano polje otvoreno; — Bog mu je tam u vrtu posadio mladicu voćku od neprocienjene vrsti i vriednosti, a njegova je dužnost — kao vrtljaru — snažiti ju i valjan joj pravac davati.

Nu, kako će učitelj na ovu gradjansku kriepost djecu priučavati?

Obće je poznata pričica, kako su stari raci svoje mlade učili, nagovarali i svjetovali, da neidu natražke, već poput ostalih životinja, naprvo; nu mladi ràci videći da stari i sami ne drugčije nego natražke idu, nemogahu a i nehtjedoše drugom čemu priučiti se. — Pedagogično je već mnogokrat dokazano, da primjer kod djece neodoljivu moć imade: za oto daklem ako i učitelj želi, da iz svojih pitomaca rodoljube, i to onakove, kakove Bog i domovina želi, načini, nepreostaje mu ino, nego da je i on sam dušom i tielom pravi rodoljub. Nu žalibože, ima još i dan danas priličan broj učitelja, koji ni pojma o domoljublju, — kamo li samoga čuvstva ljubavi prama domovini — neimaju. Još i dan danas pita mnogi učitelj svoga sudruga: „Pa što je to u glavu upiljeno domoljublje?“ — ali kada u družtvu, na domovinu treba čašicu vina na žrtvu prinieti, tada neće nijedan od njih da zaostane. Kamo sreće, da bi tako isto i svietu domoljublja u srdcu svom nosili! —

Da učitelj ovu ćut domoljublja u srdcu učenika svojih razpali, treba:

1.) Da je i on sam — kao što napomenuh — dušom i tielom valjani domoljub, jer će samo iz ustiju vatrena domoljuba proiztjecati moći takove rieči, koje će kosnuv se mladjahna djetinjega srdca, ožudjenim plodom uroditi, i tamo se za uvieke udomiti.

2.) Buduć da djeca pripovjedke rado slušaju, to će si vrstan učitelj izabrati znati shodne pripovjedke, u kojih će živahnimi bojami naslikati takove ljude, kojisu si svojem domoljubljem neumrlo ime i slavu stekli; naproti opisati će im i odpadnika, koji akoprem rodjeni u krilu jedne te iste majke domovine, nemariše za nju, već joj štetnimi uplivi i djelovanji svako zlo na našahu, — nu zato ih zaslužena kazna ostavila nije, jer se izdajstvo domovine polag obstojećih zakona, oštro — da i smrću — kazni; a čovjeka takvoga smatra svaki poštenjak za izrod, koji nije vriedan, da ga zemlja nosi.

3. Navesti će dobar učitelj i to, da domoljublje i sam Bog od nas zahtieva, i da su još u starom zakonu ljudi domovinu

svoju cienili i za njom čeznuli. — Sam umiruéi Jakov u sv. pismu I. knjizi Mojsijevoj na poglavju 48. red. 21. veli: „Evo ja ću skoro umrieti, ali će Bog biti s vami, i odvesti će vas opet u zemju otaca vaših.“ U sliedećem pako poglavju iste knjige u redku 29. dodaje: „. . . . pogrebite me kod otaca mojih u pećini koja je na njivi Efrona“ —; želi evo stari Izrailj, da mu i kosti u domovini njegovoj ostanu, toliko bo je čeznuo za otačbinom svojom.

Napokon:

4. Dovadjati će učitelj ujedno pred duševne oči učenika svojih i pojedine dužnosti, koje su sa pravim domoljubljem uzko skopčane, — a te su izmedju ostalih: svjestno izpunjivanje dužnosti svojega stališa, pokornost prama zakonom i poglavarstvu, ozbiljno pritjecanje u pomoć ubogom i nemoćnom sugradjaninu itd. — Predočiti će im ujedno, da su i učenici — dakle baš i oni — mali gradjani, i sinovi jedne te iste majke domovine; pa kao što običavaju svoju rodjenu majku ljubiti i cieniti, isto tako da su istom ljubavju — da i još većom — domovini obvezani, u kojoj sva dobra ovoga svieta uživaju; pa kao što pošteni gradjani jedan drugoga podpomažu i ljube, nikakvoj krivici na sebe doći nepuste itd. isto tako da su i oni dužni jedan drugoga ljubiti i u čemu moguće podpomagati, a čuvati se ujedno, da zakon ili zapovjed starijih, ni u čemu neprekorače, te da tako krivci prestupka nepostanu.

Nu kao što ovu svetu ćut domoljublja kod mužkoga spola uzpirivati i uzbudjivati moramo, nemanju, da još veću pozornost i nastojanje zahtieva ista kod ženskoga spola, kao druge polovice naroda.

Ženski spol bi najprije i najlaglje mogao zasaditi u ljudstvo najvažnija načela domoljublja, jerbo je ženski spol mati naroda, koja odgaja buduće njegovo pokoljenje, i koje će onakovo biti, kako ga ovaj spol uzgojio bude. Najbolje i najdublje se ukorienjivaju ona načela, koja je diete mliekom majčinim usisalo, — a u rukuh matera je — tako rekuć — budućnost domovine.

Ako dospijemo dotle, da nas tudjinci pa i isti dušmani naši štuju, tad smo zaista veliko djelo proizveli; štovati će nas pako tudjinci samo onda, ako se najprije sami štovali budemo. — Kao što po nauku crkve, tko hoće da se spasi, mora biti kršten, — i kao što pred licem neba u prah padaju sva zemaljska dostojanstva: tako isto tko želi spas domovine, treda da prije svih ostalih imena, na prvo mjesto posadi ime domoljuba; — pa kao što u crkvi, tako i u domovini, osim vjere treba i dobrih djela: za oto će svaki čestit domoljub sva svoja djelovanja na korist domovine, kralja, svoju i svojih sugradjana — obraćati. —

Vrlina i radinost, poštenje i prinesci doneseni na žrtvenik naroda, domovine i čovječanstva, neka budu mjerilom, kojim imaš mjeriti zasluge gradjanske, po kojih štovati i uvažavati sugradjane svoje. — Neklanjaj dakle poštena čela svoga pred nikojim velikim dostojanstvom, koje nije sa uzvišenimi djeli ovjenčano; jerbo su prošla vremena neznabožtva, kad su ljudi kamenje i zvjerad sliepo obožavali; no pokloni pred zaslugami, jerbo u zasluga počiva duh božji, i blagoslov njegov snići će na te.

Izviešće

o djelovanju 19. glavne skupštine njemačkih učitelja, obdržavane dne 8. 9. i 10. Lipnja t. g. u Beču.

(Nastavak.)

Predsjednik Hoffman otvori u 9 satih drugu glavnu skupštinu 19. učiteljskoga sastanka i proglasi za prvi thema: „Vjeronauk i znanost.“ — Friescher iz Trebića pretresuje prije svega pitanje: Kako se odnaša vjeronauk prema slobodi? On dolazi do rezultata, da jedno drugom nije unatoč, ali da se vjeronauk strogo od vjere razlučiti ima. — Glede dalnjih pitanja, kako se vjeronauk prema znanosti odnaša, kaže govornik, da znanost pojam o Bogu nenijeće, njezin napredak religioznu potrebu dopušta. Crkva sa svoje strane uzaludu će znanstveni razvoj zaustavljati i ogradjivati.

Obuka vjeronauka u školi neka religioznomu mithosu pedagogičku vriednost poda, svjestnu porabu neka nastoji do štovanja dotjerati, ali ne duh u verige dogmani sapinjati.

Superintendent dr. Moritz Schulce iz Gothe veli, da vjeronauk neka bez vjeroizpovjedanja bude, u tom smislu, da kô što na srednjih školah učitelji za tehničke učevne struke namješteni biti mogu, koji nespadaju na vladajuće vjeroizpovjedanje; pa da se u pučkih školah vjeronauk slobodno po duhu sv. pisma kreće. — Stanje bez konfesije neka se pako podnipošto nemienja s bezvjerstvom, od tog posljednjeg govornik ozbiljno odvraća; jer u školi vjerouku dokinuti, značilo bi, dušu joj izvući. Stoga stavlja govornik sliedeće predloge: Pučka škola nemože da bude bez vjeronauka, jerbo nauk o ćudorednosti bez vjeronauka neda se ni pomisliti, i jerbo škola inače svoju zadaću i svrhu: uzgoj i postignuće sveobće ljudske obrazovanosti — postići nemože.

Drugo: Vjeronauk neka bude bez konfesije, u koliko učitelj ne po slovu crkvenoga priznanja, već po duhu sv. pisma podučavati ima, pa neka se roditeljem sasvim na volju stavi, hoće li djecu svoju u kojem drugom vjeroizpoviedanju ili u onom koje se u školi zastupa, podučavati dati.

Iza njega će ravnatelj Dittes iz Beća: Theologija i pedagogika nemogu se složiti; nagodbu medju njimi absolutno je nemoguće izvesti. — Vladajući theologički sustavi osnivaju se na stavcih, koji nisu izkustveni, koji se znanstveno dokazati nemogu jerbo su nedokaživi; tako n. pr. nauk o prirodjenom (iztočnom griehu, ob opravdanju, ob objavljenju, o nadahnuću, (inšpiraciji), o trojstvu, o čudesih, o angjelih i vragovih. — Svi ti nauci neimaju s anthropoločkim načelom, koje se na indukciji, na naravoslovnoj znanosti, na izkustvu i razumu osniva, ništa posla. Ako nam se ovako nedokazani i absolutno nedokazivi stavci za znanstveni temelj pedagogike narinuti hoće, to moram proti tomu prosvjedovati. Ja nalazim to s theologičkoga gledišta sasvim dokučivo; ta oni idu zatim, da ne samo obuku vjeronauka, već i svu ostalu nadziru, ili kao što natučak pruskih bogoslovacah kaže, „da se sve božjom rieči ukisati mora“, a po pruskom

regulativu (naredbi) izbilja i jest ciela obuka ukisnuta duhom, koga ta uznosljiva gospoda „božjom riečju“ nazivaju. — Theologičkim duhom prekine se još za mladosti duh u djetetu. Methoda theologa probudjuje ugled, a methoda pedagoga razvoj.

Nagodba je indi nemoguća; ona bi se jedino onda izvesti dala, kad se svećenstvo opet pameti dozove i svoju pravu zadaću opet preuzme. — Bečko zastupstvo si steče tu zaslugu, prvi put odkad njemačka pedagogika obstoji, da joj je pripravilo mjesto, u kom neograničena i slobodna djelatnost vlada. — Ja bi sastavio takovu knjigu za vjeronauk, u kojoj bi poredao samo bibličke pripovjesti, da probudim pobožnu ćud u djetetu. Ja bi u koliko je to moguće, nastojao, da na temelju takove knjige učiteljstvo obuku vjeronauka poprimi, te da se nijedno diete nesili, da ga uči. Ako li se to postići nemože, onda neznam drugo no da se vjeronauk iz škole sasvim izključi.

Još su uviek svi činovnici počamši od ministra popovski skutonoše, pa izda li se kakov slobodan zakon, to već nove smetene naredbe, a za njimi i interpelacije dolaze, koje kažu, da se je inače mislilo; pa nepostigne li se kod ministra ništa, to se obrate na višju inštanciju, koja i ministra potlači. — Mi sa crkvom sada dakle ugovarat nemožemo, prije svega se mora škola bezuvjetno svih crkvenih upliva riešiti. — (Pleskanje, vikanje, „Živio“, i sveobće uzhićenje bijaše tako silno, da je trebalo dulje vremena, dok se skupština opet umirila; utisak pako toga govora bio je tolik da su odmah glasovanje zahtievali, nu na molbu predsjednikovu dozvoli se rieč još nekolicini govornika.)

Ravnatelj S. Götel iz Beča drži u svom govoru konfesionalni vjeronauk važnim, te želi da i on plaštom slobode obavit bude. (Budać da je govor Dittesov toli silno na skupštinu djelovao, to je govorniku nemoguće, da dodje do uvaženja. Prelazeć na svoj thema: „konfesijom ili bez konfesije“ bude uz opetovano vikanje, da prestane, u svom govoru prekinut, pa jer mu je već 10 slobodnih časova prošlo, to je time prinužden bio, svoje predloge predsjedničtvu pismeno predati.) Predlozi glase:

1.) a) Znanje vjerozakonske ustrojbe kod raznih konfesija potrebito je za sveobću obrazovanost, te se sasvim i s duhom našega vieka slaže; b) da se to znanje razširi i u školu prenese, sasvim su shodna za to sjemeništa.

2.) Skupština neka svoj stalni odbor opunovlasti, da izabere drugi odbor, koj će izraditi vjerozakonsku knjigu, u kojoj bi se idea interkonfesionalne obuke vjeronauka uvažila.

Iza toga nastane dulja pauza, — Kad je sjednica opet započela, govorio je Binstorfer iz Beča za Götclove, a poslje njega Neumann iz Eberswalda za Dittesove predloge. — Ovaj medju ostalim reče, da bi on volio školu bez konfesije s nješto vjeronauka, nego bezvjersku školu, ali u Nizozemskoj se je dokazalo, kako je bezvjerska škola koristno djelovala, te se nikada nije tolika liberalna većina u sabor izabrala, kô što godine 1868., kad se je radilo ob uredjenju konfesionalnih škola. Veli se, da konfesionalna škola demoralizira, ali više puta se onaj već bezćudnim drži, koj na djavla nevjeruje, — Svaki nas bez iznimke vjeruje na Boga i vjeru! Ali vjera nije načelo, kojim se hoće dokazati, da zemlja stoji, ili, kojim se u gorskih predjelih žene razdražuju, da školske nadzornike, vladom potvrdjene, iz škole, pobacaju. — To se naravski nedogadja u našoj domovini, nego to čujemo iz Azije, iz Siama. Čista djetinja ćud neodvraća se od učitelja, koj s njim istog vjeroizpovjedanja nije; u protivnom slučaju je djetinja ćud već izopačena.

Župnik Obert iz Erdelja: Pomisao, da vjeronauk u školu nespada, mogla je samo iz nezdravog razvitka proizteći. — Previšak vjerozakonskog gradiva, što se djeci mehaničkim i nemehaničkim putem dokazivao, pokvario je vjeronauku cielu vriednost. Ako se koj učitelj obuke vjerozakona odriče, to je samo stoga to učinio, jer je morao dogme predavati; pučke škole pako bez vjeronauka neima. Uzmemo li učitelju obuku vjeronauka iz ruku, to smo onda diecu predali vlasti, kojoj namjere nepoznajemo. — Govornik predlaže: 1.) Pučka se škola nemože više nadzorom svećeničkim udovoljiti, ali ona se nesmije ni vjeronauka odreći, uzamši, da pedagogičke strukovnjake za nadzornike ima, ako neće, da tim svoju vriednost neizgubi. — 2.) Kod izbora gradiva i kod postupka toga predmeta, kao što i kod svakog drugog mora se samo po načelih pedagogike raditi.

Za theze ravnatelja Dittesa izjave se: ravnatelj Heinrich iz Praga, Lederer iz Pešte, dr. Meier iz Lübeka i Pollak iz Boskovica. — Ovaj posljedni predlaže sliedeće:

1.) Pučka se škola nemože isto tako, kao što i čovječanstvo vjeronauka odreći. — Da pako mladež izbilja religiozna bude, moraju škole bez konfesije biti, a ćudoredba i načela moraju se osnivati na osvjedočenju dobra i spoznavanju vječne istine.

2. Vjeronauk mora učitelj predavati.

3. Vjeronauk za interkonfesionalne škole mora sadržavati crtice ne samo iz bibličke, već i svjetske povjesti, zatim iz prirodoslovja i ethike.

Petsch iz Berlina misli, da težkoća vjerozakonskoga pitanja u tom leži, što mi raznih vjeroizpovjedanja imademo, a država sama po sebi bez konfesije kaže: Izaberi si vjeru, koju hoćeš, nu u jednoj vjeri moraš djecu si odgojivat; ti možeš djecu učiti dati, da za spasenje na neprogriešivost crkve vjerovati moraju; a ti ju možeš i učati, ako protivno vjeruje, da će se spasiti; ali kazati, netrebaš nit jedno nit drugo vjerovati, neznajuć, što je pravo i istinito, bilo bi neumjestno. Stoga moraju obćine to pravo imati, da si svoje učitelje same izabiru, a crkvene obćine neka imadu isto pravo gledeć na učitelje vjeronauka.

Mora doći još do borbe za slobodno osvjedočenje; onda će se za koje stoljeće obielodaniti istine, koje će religiozne temelje obrusiti, i obuku vjeronauka bez konfesije pospješiti, onda će konfesionalna razlika medju ljudmi prestati. — Zato se mora obuka vjeronauka roditeljem i od njih slobodno utemeljenim vjerozakonskim obćinam prepustiti.

Sack iz Berlina i referent Schulce govore za Dittesove predloge.

Glasovanjem primi skupština sliedeće predloge:

I. Dra. Dittesa: Obuka vjeronauka u pučkoj školi ima se po svojoj organizaciji i izvedenju sasvim učiteljstvu povjeriti; nu roditeljem stoji na volju, hoće li svoju djecu u tom predmetu obučavati dati ili ne; — tako dugo, dok se to neizvede, smatra se za najshodnije, da se vjeronauk u školi sasvim ukine.

II. Obertov: Kod izbora gradiva i postupka toga predmeta, kao što i kod svakoga drugoga, mora se samo po načelih pedagogike raditi.

Poslje toga izvješćuje Böhme iz Berlina u ime lani ustanovljenoga odbora za prosudu nagrade za najbolju izradbu na pitanje: Zašto se sjemeništa samo po velikih gradovih ustanoviti imadu, te zašto internat sa ciljem učitelja u protuslovju stoji?

Najbolje izradi taj zadatak Ernst Wunderlich iz Draždjana, te stoga dobi za nagradu 25 talira. — Predsjednik toga odbora zahvaljuje se u ime dosadanjega odbora na povjerenju, te moli, da se uslied pravila neka izabere drugi odbor.

Na predlog Neumannov (Eberwald) zaključi skupština, da dosadanji odbor i nadalje ostane, nu da mu se 4 nova člana iz njemačke Austrije dodadu: — Uslied toga budu aklamacijom u taj odbor izabrani: Bobies, dr. Dittes, Jessen i ravnatelj Heinrich i tim se sjednica u 2 sata svrši.

(Nastaviti će se.)

Dopis.

Na Rieci. Dopustite, štovani uredniče, da Vam nešto o stanju riečkih glavnih školâ pišem. U nas imade dvoja učiona: talijanska spojena sa nižom nesamostalnom realkom i hrvatska glavna učiona. Tko znade statistiku grada i kotara riečkoga, pomisliti će, da je hrvatska učiona djaci prepuna, talijanska pako prazna. Ali prevariti će se svatko u toj svoj pomisli, ako u izviešća naših učiona zaviri. Dočim u talijanskoj školi 320 učenika imade, polazi hrvatsku školu jedva 120 djaka! U Rieci dakle Hrvata veoma malo biti mora, uzradovati će se koj dušman Hrvatstva. — Nu nije tako, uzrok toj nehajnosti za hrvatsku školu leži u drugom grmu. — Zar će tko vjerovati, da su djaci, kakono: Rajčić, Martinjolić, Martić, Sabljić, Babić, Mohović, Smokvina, Blecić itd. sinovi talijanskih roditeljâ?

Hrvatska je učiona na Rieci prava pepeljuga, gradsko zastupstvo nebrine se za nju, privrženici talijanštine ju preziru, te ju ocrnjuju. Lahkovjerni pako naši gradjani šalju djecu u talijansku školu, misleć, da će djeca u talijanskoj školi više naučiti, nego li u hrvatskoj. A da se gradsko zastupstvo zbilja za hrvatsku školu nebrini, dokazom budi to, što na ovoj četverorazrednoj glavnoj učioni samo tri učitelja imade. Drugi hrvatski gradovi i trgovišta otvaraju svedj nove škole, pretvaraju trivialke u glavne učione, a naše riečko zastupstvo ubija i onu hrvatsku školu, što ju imademo. Zar ima u Osieku možda manje njemačkih obitelji, nego li na Rieci talijanskih? Pa zato ipak neobstoji u Osieku njemačka glavna učiona na uštrb hrvatskoj. — Težko je za cielo negdje pri srcu vriednomu promicatelju pučke prosvjete g. Ivanu Fiaminu, kad vidi vlastitim očima, kako hrvatska škola propada.

Da tužno je stanje na Rieci — kad će se jednom Hrvat u svojem jeziku naobraziti moći? Pišuć ovo, molim i zaklinjem sve prija-

telje naroda hrvatskoga, neka nastoje, da nam na Rieci Hrvatsvo nepropadne. — *Z. B. . . . . ć.*

Viestnik.

— Na srbskoj učiteljskoj školi (preparandiji) u Somboru bijahu ove godine u drugom tečaju 24, a u prvom 18 pripravnika. Od pripravnika drugoga tečaja odobreno je: 5 za glavnu osnovnu školu, 4 za osnovnu školu i niže razrede glavne osnovne škole, 15 za osnovnu školu.

— Učitelji seoski školskoga kotara zagreb. i pakračkoga poslali su narodnomu zastupniku gosp. Ljudevitu Rajzneru adrese zahvalnice uslied njegova govora i predloga o mirovini za pučke učitelje.

— U sjednici gradskoga zastupstva zagrebačkoga od 24. Kolovoza zaključeno je, da se na Zrinskovom trgu nova učiona sagradi, te da se u nju sadanja kaptolska i dolnjo gradska škola smjeste.

— Nj. c. i kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je podieliti nadučitelju Marijanu Šuviću zlatni zaslužni krst sa krunom, a pučkomu učitelju Josipu Sutiću sreberni zaslužni krst sa krunom.

Natječaji.

— Na glavnoj dječačkoj učioni u Varaždinu izpražnjeno je mjesto učitelja sa godišnjom plaćom od četiri stotine sedamdeset i dva for. 50 novč. i s godišnjom nagradom od sto dvadeset i sedam for. 50 novč., dakle s godišnjim prihodom od šest stotina for. austr. vriedn.

Za popunu ovoga mjesta razpisuje se natječaj do 25. Rujna 1870.

Natjecatelji imadu svoje na kr. vladni odjel za bogoštovje i nastavu upravljene i svjedočbami o dobi, učiteljskom osposobljenju, o ćudorednom vladanju i dosadanjem možda službovanju, kano i o podpunom znanju hrvatskoga kano nastavnoga jezika podkriepljene molbenice do gori naznačenoga roka putem neposrednik svojih oblasti podnieti školskomu nadzorniku, kanoniku Franji Sladoviću u Varaždinu.

— Za izpražnjeno učiteljsko mjesto u Žažini, s kojim je skopčan dohodak od 278 for. 25 novč. austr. vriedn. $17\frac{1}{2}$ vagana kukuruza, 18 hvati drva i vrt od $\frac{3}{4}$ rali, razpisuje se natječaj do 25. Rujna t. g.

Molitelji imadu svoje potrebitimi dokaznicami obložene molbenice do gore označenoga roka podnieti velečastnomu gospodinu Josipu Mallančecu, podarhidjakonu i župniku u Selih (Sisak).

— Za učiteljsko mjesto na obćinskoj školi u Stazi u hrastovačkoj satniji, s kojim je spojen dohodak od 168 for. plaće, prost stan i vrt, zatim 6 hvati drva, razpisan je natjcčaj.

Molbenice se šalju najkasnije do 20. Rujna na spomenutu satniju.

— Na novo ustrojenoj pučkoj učioni u Pribiću imade se popunuti služba učitelja i orguljaša. — Natječaj za to mjesto, s kojim je spojen dohodak od 315 for. plaće, 30 for. za orguljanje, 20 for. za opetovnicu, vrt od pol rali, drva i slobodan stan, razpisuje se do 25. Rujna 1870.

Molbenice, potrebitimi dokaznicami obložene, imadu se do do gore naznačenoga roka podnieti veleč. gosp. Jakovu Jambrečaku, podarhidjakonu i župniku u Slavetiću (Jaska).

— Na novoustrojenoj učioni u Vrhovcu imade se popuniti učiteljska i orguljaška služba, s kojom je spojen dohodak od 315 for. plaće, 20 for. za nedjeljnu učionu, 30 for. za orguljanje, bezplatan stan, bašća od 1 rali i 10 hvati drva.

Natjecatelji imadu svoje, potrebitimi dokaznicami obložene molbenice do 25. Rujna t. g. podnieti velečastnomu gosp. Josipu Mavretiću, podarhidjakonu i župniku u Vivodini.

— Za izpražnjeno učiteljsko i orguljaško mjesto u Remetah razpisuje se natječaj do konca Rujna t. g.

Dohodak: 315 for. u gotovu novcu, 36 for. austr. vriedn. mjesto drva; osim toga liep nov stan i uživanje zemljišta od preko dvie rali.

Natjecatelji za to mjesto imadu svoje, potrebitimi dakaznicami obložene molbenice do gore označenoga roka podnieti prečastnomu gosp. Josipu Š u š k o v i ć u, kanoniku i namjestnomu arhidjakonu u Zagrebu.

— Na novo otvorenoj učioni u Ruševu imade se popuniti mjesto učitelja, s kojim je spojen dohodah od 315 for. austr. vriedn. plaće, 14 hvati drva i bašća uz učionu.

Za to mjesto razpisuje se natječaj do konca Rujna t. g., te se imadu molbenice, potrebitimi dokaznicami obložene, do gore označenoga roka podnieti velečastnomu gosp. Josipu K r a l j e v i ć u, podarhidjakonu i župniku u Kutjevu (Kula).

— U Č e p i n u, valpovačkom školkom kotaru izpražnjeno je učiteljsko i orguljaško mjesto, radi kojega se razpisuje natječaj do 20. Rujna t. g. Plaća: 315 for. austr. vriedn., 30 for. austr. vriedn. štolarnih pripadakâ, slobodan stan, vrt od 2 jutra, 6 hvati drva za učitelja i 6 jutara oranice. Molbenice se šalju veleč. gosp. školskomu nadzorniku u Valpovo.

— U D o l n j e m M i h o l j c u virovitičke županije izpražnjeno je mjesto u č i t e l j i c e uz plaću od 210 for., u ime stanarine 60 for. i 3 hvata drva. Molbenice, upravljene na školskoga savjetnika preuzv. gosp. baruna Gustava P r a n d a u - a valja poslati veleč. gosp. Antunu R e g e n u, podarcidjakonu i župniku u Podgajcih najdulje do 20. Rujna t. g. (Pošta: Dolnji Miholjac).

— Na glavnoj gradsko-djevojačkoj učioni u Zagrebu su dva učiteljička mjesta s godišnjom plaćom od čctiri sto for. austr. vriedn. s desetgodišnjim doplatkom od sto for. austr. vriedn. s desetpostotnim godišnjim doplatkom.

Za popunu ovih mjesta razpisuje se natječaj do 30. Rujna 1870.

Natjecateljice imadu svoje na kr. vladni odjel za bogoštovje i nastavu upravljene i svjedočbami o dobi, učiteljskom osposobljenju, dosadašnjem možda službovanju i ćudorednom vladanju, kano i o podpunom znanju hrvatskoga kano nastavnoga jezika do gori naznačenoga roka putem neposrednih svojih oblasti predati kotarskomu škola zadzorniku i kanoniku Josipu Š u š k o v i ć u u Zagrebu.

Sbornica.

— G. A. F. Srdačna hvala i pozdrav.

— G. V. M. Udovoljit ćemo Vašoj želji u budućem broju.

— G. A. Š. D. Zašto nam se neoglasite?

Uredjuje: **Fr. Klaić.** Naklada knjižare: **Fr. Župana.** Tisak Dra. **Lj. Gaja.**

Tečaj III. U Zagrebu dne 25. Rujna 1870. Broj 18.

ŠKOLSKI PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. za 12 mjeseci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

Naredba

obstojavšega kr. namjestničkoga vieća od 19. Rujna god. 1866 broj 14.296/2963. razposlana na sve duhovne stolove.

Povodom nastajuće nove godine školske pronašlo je ovo kr. namjestničko vieće izdati neke opazke na nastavnu osnovu propisanu za pučke učione naredbom bivšega c. kr. hrv.-slavonskoga namjestničtva od 2. Studenoga 1855. br. 15.980. (zem. vlad. list. razd. II. kom. 24.)

Dokle god se ustavno-zakonodavnim putem inače neodredi, imade ova osnova i nadalje ostati temeljem obuke u ovostranih pučkih učionah. Toga radi ostaju i nadalje kano naukovni predmeti pučke učione nauk vjere, nastava u jeziku, pisanje, risanje, računanje i pjevanje.

Obzirom na nauk vjere propušta se prečastnomu duhovnomu stolu shodan predlog učiniti nebi li se rečena osnova u tom pogledu mogla i imala popuniti.

Jedna od najvažnijih nastava u pučkoj učioni jest obuka jezikoslovna, o kojoj govori §. 4. obstojeće osnove. Jer ova obuka neobsiže samo čitanja, razumievanja i pisanja nastavnoga jezika, nego joj je k tomu zadaća uvesti mladež, da si prisvoji potrebito znanje nekojih predmeta za njezin budući život. Prema tomu ova se obuka dieli na slovničku s pravopisom i pismenim izrazom mislih i na stvarnu; pak je za jednu i drugu odredjen poseban broj nastavnih ura, koj se mora sviestno upotrebiti.

Ali da učitelj uzmogne uspješno naučati hrvatski kano nastavni jezik, ima ga on sam dobro poznavati u govoru i pismu. A na što će svaki učitelj u govoru paziti, je to, da rieči čisto izgovara i pravilno naglasuje, jer se ima nastojati o tom, da se u našem narodu književnomu jeziku polje svaki dan to više širi. Ovo kr. namjestničko vieće toliko cieni to svojstvo pučkoga učitelja, da mu se nemože ino van preporučiti prečastnomu duhovnomu stolu neka učiteljem kroz svoje organe opet naloži ozbiljnu

nauku hrvatskoga jezika u govoru i pismu, pak da u tom pogledu nemarne učitelje potegne na izpit iz ovoga predmeta nastavnoga.

Učitelj, sam vješt nastavnomu jeziku, nastojat će, da ga učenici temeljito nauče. Prema ovoj svrsi radit će on s učenikom čim dodje u školu; a radit će do kraja kod slovničke i stvarne obuke, jer i posljednja, ima li biti koristna, mora biti jezično razumljiva i pravilna.

Bolje ubaviesti radi dopunjuje se pomenuta osnova nastavna u toj jezikoslovnoj struci ovimi opazkami, koje se glavno tiču porabe propisane početnice i čitanaka.

U I. razredu imadu se a) u prvom poljeću za vježbanje u pravilnom govoru u početnici uzeti postupno 1—11 13., 16., 21., 26. i 27. vježba gradiva za zorove. Kod posljednjih dviuh vježba nepušta se učitelj u obširnije tumačenje, koje valja ostaviti za višje razrede. Uz to da se učenici priprave za piso-čitanje, vježbaju se praveć raznovrstne crte i sastavljajuć raznovrstne likove iz ravnih i zavijanih crta, te se tako polaže temelj pisanju. Risanje pako nastavlja se kroz cielu godinu. — Na dalje, kada se djeca nešta uslobode, počmu se uvidjati u pisanje i čitanje prvoga diela „početnice“, ter imadu se tako rukovoditi, da uzmognu ne samo čitati i pisati svaku vježbu, no i pojedine izreke, koje jim se kažu, kamenom ili kredom na pločicah ili na ploči pravilno napisati. Kod prvih 42 viežbah imaju se pojedine rieči tumačiti, i mienjat jim se pojedini glasovi tako, da se tim promieni i njihovo znamenovanje; čim se djeca u slovnici vježbaju. Počam od 43. vježbe do konca prvoga diela vježbaju se djeca u uporabi velikih pismena i upoznaju se vlastitimi imeni, koja jim valja ovom sgodom protumačiti stvarno. Što se preduzima ustmeno, to se izradjuje na tablicah pismeno; ali na papiru još ništa. b) U drugom poljeću vježbaju se učenici u pravilnom čitanju štiva drugoga diela „početnice“, a svako štivo tumači se stvarno i spaja se s prikladnimi vježbami iz zornoga gradiva. Osobiti obzir ima se uzeti na 12., 14., 20., a zatim na 21.—43. vježbe, koje se tako razdiele, da se prvim šest štivom za podlogu uzme 95. vježba zornoga gradiva, 7. štivu 12. vježba, 8. štivu 33 vježba, 10 štivu 14, 16, 18 i 35 vježba, 12. štivu 24 i 29 vježba, 13. štivu 22 vježba, 15. štivu 17 i 19 vježba 17. štivu 19 vježba, 19. štivu 20 i 31 vježba, 22 štivu 13, 22 vježba, 23 štivu 16 vježba, 26 i ostalim štivom ovoga odjela 23, 24, 36—40 vježba. U ovom poljeću imaju se učenici uvježbati ne samo u čitanju svih vrstih pismena, no i u pisanju u toliko, da se mogu u prostih stavcih izraziti pismeno ob onom, o čem govore ustmeno. Stoga imat će učenici pismene zadaće, i to svakoga tjedna po jednu domaču i jednu školsku,

izradjivati u posebnih pisankak. Ovdje se oni podjedno uče prve temelje slovnice i pravopisa, poznavati naime glasice i suglasice, broj i vrsti slovaka, začetke i dočetke, mehke i tvrde suglasice, kada se rabe velika pismena i razlikujući znakovi, a pravopis uči se čestim prepisivanjem a ne pravopisnimi pravili. Stvarnoj pako obuci daju povoda i pojedina štiva i razne vježbe gradiva za zorove. Napokon, da si djeca oštre pamet i prisvoje dobar izgovor, imadu se učiti na izust kratke pjesnice i kratke izreke iz „početnice“ a pojedina kratka štiva pripoviedaju svojimi riečmi. Osobito mladjim učiteljem, da umiedu upotriebiti, „početnicu“ preporuča se Franje Klaića: „rukovodstvo za početnice“. Za ovaj dio obuke odredjuje se u I. razredu 12 učevnih ura na tjedan.

U II. razredu nastavi se vježbanje u mekaničkom čitanju, kod koga ima se paziti osobito na dobar izgovor i naglasak. Zatim iz slovnice uči se ono, što je propisano, a što se čita, tumači se stvarno. Prema tomu upotrebit će učitelj neka štiva navlaš za čitanje, druga za slovničku, a ina opet za stvarnu obuku. Pošto se je opazilo, da mnogi učitelji neshvaćaju dovoljno sadržaja i svrhe propisane čitanke, pak jedni upotrebljuju za slovničku obuku štiva, koja po svojem sadržaju imala bi se upotrebiti za stvarnu obuku i obratno, to se odredjuje sliedeće: a) u I. polietju ovoga razreda imadu služiti za čitanje štiva 1, 7, 11, 21, 25, 26, 30, 37 i 41 za slovnička vježbanja štiva 2, 5, 14, 16, 18, 22, 35, 39 i 42. S ovimi se štivi spaja I. i II. članak jezičnih vježba dodanih prvoj slovničkoj čitanci. Nadalje za pismene sastavke i to školske rabe se osobito štiva 4, 9, 23, 29, 45 i 59 za obuku u zemljopisu 38, 51, 65 te 66 štivo; za obuku u povjesti 33, 36, 85—89 štiva; za obuku u prirodopisu štiva 15, 27, 47, 48, 60, 61; za prirodoslovnu obuku 56, 8, 57 štivo. b) U II. poljeću toga razreda rabe se za čitanje 103—106 i 116 štivo, gdje se učenici vježbaju u čitanju ćirilice. Zatim za slovničko vježbanje uz III. i IV. članak jezičnih vježba, dodanih prvoj slovničkoj čitanci, rabe se štiva 43, 44, 49, 63, 64, 100, 101 i 102; za pismene sastavke u školi štiva 94, 108, 109, 110, 112 i 113; za obuku u zemljopisu štiva 67, 84 i 90; za obuku u povjesti štiva 91, 92, 93, 95 98; za obuku u prirodopisu štiva 62, 69, 70, 75, 78, 111; za obuku u prirodoslovju 19, 81 i 82 štivo. Kod mnogih od ovih štiva povratit će se učitelj na ono, što je u I. razredu uzeo u kratko, tako na pr. kod 69. štiva na 23, 28 i 29 vježbu zorne obuke itd. Kao u I. tako u II. razredu, da se učenikom pooštri pamet i da uče pravilno izgovarati, vježbat će se u pjesmicah, koje su u čitanci. Od 30 pjesmica naučit će se u I. poljeću 18 kraćih i lagljih, u II. poljeću 12 duljih i težjih. Svakih osam dana dati će učitelj jednu domaću, a svakih 14 dana jednu školsku zadaću; ove imadu biti teže od onih, ter

kod njih može učitelj pomoći učenikom; ali jedanput na mjesec dati će jim u školi izpitnu zadaću, kod koje neće pomagati učenikom. Kao što štiva rabe za razne struke, tako zemljopisna služe za risanje zemljovida. Ovo risanje započet će u ovom razredu i to tako, da se nariše najprije škola i dotično mjesto, pak se prelazi na okolicu, zatim postupno na cielu domovinu, t. j. na kraljevinu Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju. Jezikoslovnoj obuci imade se u tom razredu posvetiti 9 učevnih ura, koje se tako razdie ljuju, da se ze vježbanje u čitanju, za slovničku i pravopisno-sastavoslovnu obuku, ter za stvarnu obuku uzmu svagdje po tri učevne ure.

U III. razredu razredit će učitelj gradivo dotične čitanke za oba poljeća na pojedine struke ovako: a) u I. poljeću za čitanje štiva 1, 3, 9, 11, 14, 21, 26, 28, 37—40 i 45, za slovničke vježbe štiva 5, 12, 18, 19, 23, 31, 33, 36 i 42; za sastavoslovne vježbe 7, 15, 24, 29, 34, 35, 41, 43, 46, 49; za obuku u zemljopisu štiva 91, 92, 95 i 97; za obuku u povjesti štiva 104, 105, 107, 114; za obuku u prirodopisu štiva 86—90, 63—67, 69, 70—75, 77 i 78; za obuku u prirodoslovju štiva 51, 149 i 147. b) u II. poljeću za čitanje štiva 126—128, 131, 136, 138, 139, 141, 143, 150; za slovničke vježbe štiva 129, 132, 133, 135, 140, 142 i 151; za sastavoslovne vježbe štiva d4, 134, 137, 152, 175; za obuku u zemljopisu štiva 100, 99, 98, 101, 102 i 103; za obuku u povjesti štiva 115—124; za obuku u prirodopisu štiva 53—62, 79—85. Ova štiva imadu se sa ostalimi tako dopuniti, da se ona, koja su u savezu, u isto doba tumače. Prema tomu uz 53. štivo tumačit će se 167, 169, 170, 172, 174, uz 58. štivo 177, 184, uz 63. štivo 187, uz 64. štivo 174, 175, 186, uz 65. štivo 188, uz 66. štivo 189, uz 82. štivo 191, a uz 83. štivo 190. — Od ovih dopunjujućih štiva valja toliko uzeti, koliko je prema svrsi pučkih učiona. Nadalje osim štiva za sastavoslovne vježbe imaju se čitati pismeni sastavci, što no su u čitanci, kano: opisi, listovi, svjedočbe, namire, prijamnice, punomoćja, računi itd., pak će polag dotičnih primjera sami učenici u II. poljeću takove sastavke praviti. Broj zadaća kao i u II. razredu: U slovničkoj obuci nastavlja se u I. poljeću obširniji nauk o glasovih, o pretvaranju suglasnika, o samostavniku, pridavniku, brojniku, i zaimenu; u II. poljeću tumači se obširnije glagolj, zatim o prislovu i predlogu; obširnije o prostom, razširenom i skraćenom stavku, o vezniku i sastavljenom stavku, k tomu tumače se uzgredice tvorba i naglasivanje rieči, pravopis i razstavni znakovi. Glede na obuku u prirodoslovju, buduć da za nju imade malo štiva u čitanci, dopunit će ju sam učitelj u II. poljeću, pak će sgodnom prilikom progovorit o jednostavnih strojevih, o svjetlosti, o toplini, o tlaku zraka i raznih inih pojavih prirodnih. Kod zemljopisne obuke

imat će učenici narisati sve što uče. U drugom će poljeću na temelju štiva 100 narisati Dunav s pritoci, onda gore na temelju štiva 99, napokon medje na temelju 98, a zatim uče se 102. i 103. štiva. Za oštrenje pameti i vježbanje u govoru učit će se djeca na pamet iz čitanke 14 pjesmica svakoga poljeća. Od devet učevnih ura odredjenih u tom razredu hrvatskomu jeziku ustanovljuju se 3 za čitanje, 3 za slovnicu, a 3 za stvarnu obuku. Od ovih posliednjih svakoga se tjedna uzima po jedan sat za zemljopis i za poviest a dva za prirodopis i prirodoslovje.

U IV. razredu služit će: a) u I. poljeću za čitanje štiva 2, 6, 10, 16 i 23 za slovničke vježbe 4, 8, 17, 20, 22 štivo i za sastavoslovne vježbe 11, 12, 18, 26 i 29 štivo; za obuku u zemljopisu štiva 61, 62, 63, 64, 65 i 70; za obuku u povjesti 73—76, 78, 80—83, 85—87 štivo, za obuku u prirodopisu štiva 45, —48, 33—36; za obuku u prirodoslovju štiva 49—55. b) u II. poljeću za čitanje štiva 24, 28, 30, 31, 96, 104, za slovničke vježbe štiva 71 i 72 sa svimi odsjeci; za sastavoslovne vježbe štiva 77, 79, 84, 93; za obuku u zemljopisu 66, 67, 65, 69 štivo; za obuku u povjesti štiva 89, 90, 92, 95, 97, 98, 100, 101, 102, 103, 105; za obuku u prirodopisu štiva 37—44; za obuku u prirodoslovju štiva 56—60; za jezikoslovnu obuku u ovom se razredu rabi posebna slovnica, a za sastavljanje različitih listova i poslovnih sastavaka propisan je „pismovnik". Svakoga tjedna ima se učenikom dati jedna domaća i jedna školska a svakoga mjeseca jedna izpitna zadaća.

Ono što je gore napomenuto, ima se i ovdje pamtiti kod obuke u zemljopisu, t. j. nastojat će učitelj, da učenici ovoga razreda nauče narisati sve strane svieta, a najpače Evropu. Najshodnije je, ako se za temelj risanja ove strane svieta uzme razvodje, štono počima kod Pireneja, pak prolazi naprama uralskim goram. Za vježbanje pameti u govoru učit će se učenici od 16 pjesama u čitanci 8 u prvom, 8 u drugom poljeću. Za nastavu u hrvatskom jeziku odredjuju se 9 satih na tjedan, od kojih za pravilno čitanje dvie, za slovničko i sastavoslovnu obuku četiri, a za stvarnu obuku tri učevne ure. Posliednje razdiele se medj obukom u zemljopisu i povjesti, onda prirodopisu, ter prirodoslovju tako, da na svaki od ovih predmetah dodje jedna učevna ura na tjedan. Ako se ovako razdieli i razredi jezikoslovna obuka u pučkoj učioni, pak se učitelj bude strogo držao ove razredbe, onda mora uroditi plodom dobrim; onda će mladež naučiti pravilno čitati, pisati i govoriti hrvatski kano nastavni jezik, a uz to prisvojiti si onoliko znanje iz zemljopisa, povjesti, prirodopisa i prirodoslovja, koliko od nje iziskuje njezino buduće zvanje. Samo se kaže, da jezikoslovna obuka mora biti jednaka u prva tri razreda, na seoskih trorazrednih i gradskih glavnih učionah; pak se

ovaj dopunjak učevne osnove propisuje za trivijalke i za glavne učione u jednakoj mjeri i jednakom obsegu. Pošto se je opazilo, da se u mnogih trorazrednih učionah nije mnogo gledalo na sastavoslovno vježbanje, to se tim učiteljem ovih učiona strogo nalaže, da u buduće svojim učenikom u smislu ove naredbe zadaju domaće školske i mjesečne izpitne zadaće, pak da zahtievaju od svojih učenika, neka ove zadaće pišu u dotične zadaćnice, koje se imadu školskim organom pokazati na njihovo zahtievanje, a na poljetnih izpitih imadu se izložiti na ogled. Isto tako nastojat će učitelji, da za stvarnu obuku nabave potrebita učila, kano što su: krugla zemaljska, zemljovidi, prirodopisne i prirodoslovne slike, i po mogućnosti Friča obrtničko-prirodoslovni muzej itd., kojimi učili znatno se podpomaže stvarna obuka. Osim ovih opazaka na §. 4. učevne osnove pronašlo je ovo kr. namjestničko vieće dopuniti §. 8. iste osnove, koj glasi ovako: „Obuka u risanju ima se svagdje, gdje to dopuštaju i svjetuju školske okolnosti, uvesti u IV. razredu i dovesti u shodan savez s ukupnom nastavom.“ Ovo kr. namjestničko vieće osvjedočeno o važnosti risanja ne samo za gradske, nego i za seoske učenike, znajuć nadalje, da taj predmet nije tegotan ni seoskoj djeci obnašlo je protegnuti tim obuku u risanju i na prva tri razreda pučke učione. Već se u prvom razredu udari temelj risanju kod priprave za pisanje. U II. razredu nastave se one vježbe tako, da u I. poljeću mogu učenici iz samih upravnih crta risati razne likove. U II. poljeću prave isti učenici razne likove pomoćju četvorine i okruga, zatim najjednostavnije likove lišća, laglje predmete i jednostavno orudje. U III. razredu uče se učenici poznavati i risati sve geometričke likove, pak ih tada rabe za podlogu prostoručnoga risanja. U ovu svrhu riše učitelj na tabli postupice geometrički lik i u liku izvedenu sliku, a učenici jih s table prerišuju. U IV. razredu vježbaju se učenici u sastavljanju raznih geometričkih likova; rišu zatim polag predložaka pojedine česti čovječje slike, pak životinje, najjednostavnije bilinske oblike, i to izprva samo u strogom obrisu a kašnje u izvedenom narisu. Za risanje odredjuje se u svakom razredu jedna ura na tjedan, a dotična djela Vocela i Rollera mogu služiti za uputu.

Na temelju propisane učevne osnove, kano i ovih dopunjaka za jezikoslovnu struku i risanje, ima se u smislu §. 11. osnove ustanoviti učevna osnova s razredbom predmeta polag učevnih ura. Po ustanovi navedenoga §-a nesmije u pučkoj učioni biti učevnih ura manje od 20, a više od 24 na tjedan.

Prema tomu imade se sastaviti naredba predmeta. Ovo dakle pred očima imajući mogu se u I. razredu odrediti za vjerozakon (po §. 3.) dvie, za obuku jezikoslovnu 12, za računstvo 4, za krasopis dvie, za risanje dva puta po pol sata; dakle ukupno 21 sat

na tjedan. U II. razredu za vjerozakon četiri (2 za predavanje, 2 za opetovanje), za jezikoslovnu obuku 9, za računstvo 3, za krasopis 3, za risanje 1, za pjevanje 1 (svaki put pol sata), dakle ukupno 21 sat. U III. razredu za vjerozakon 4, za jezikoslovnu obuku 9, za računstvo 4, za krasopis 2, za risanje 1, za pjevanje 1, ukupno 21 sat na tjedan. U IV. razredu za vjerozakon 5 ura, t. j. 3 za predavanje, 2 za opetovanje, za jezikoslovnu obuku 9, za računstvo 4, za krasopis 2, za risanje 1, za pjevanje 1, ukupno 22 učevne ure na tjedan.

Prema tomu imat će se već početkom nastajuće god. školske razrediti predmeti na učevne ure, a osnova s razredbom na ure ima se na glavnih učionah u sjednicah učiteljskih, na trivijalkah porazumno s mjestnim ravnateljem sastaviti i u školi na ogled i za ravnanje shodno izložiti.

Ovdje se samo to primjećuje, da se obuka u risanju, krasopisu i pjevanju uz ostale predmete tako porazredi, kako bi ona podjedno za duševni odmor mladeži služila. Školski pako ravnatelji bit će dužni nadzirati, da se nastava dieli polag osnove i po naredbi predmeta na učevne ure.

Poziva se prečastni duhovni stol, da ovu naredbu učiteljstvu u svojem području čim prije oglasi.

Izložba

učila XIX. učiteljske skupštine u Beču.

Tkogod je bio dionikom ove skupštine, taj mora priznati, da je izložba učila bila najkrasnija ali i najvažnija strana ove skupštine. Izložba ova nadkrililа je sve dosadanje, koje svojom ogromnošću toli i svojom nutarnjom vriednošću. Tomu su doprinašali razni uzroci; ponajprije nam je reći, da je uredjenje ove izložbe povjerio mjestni odbor poznatom i za školsku stvar veoma zauzetom mužu, ravnatelju učiona Szantó-u, koj se je ovoga povjerenja podpunoma vriednim i dostojnim pokazao.

Zatim su i prostorije, u kojih biahu učila izložena, bile prema ovoj svrsi, i doista valja reći, da se u tu svrhu nebi shodnije i bolje prostorije naći mogle, nego što su one, u kojih su učila bila izložena. A što da rečemo o samih učilih na tisuće izloženih? Trebalo ti je bilo pogledati tudier nagomilane predmete, te ih vlastitim okom motriti, ako želiš, mili čitatelju! da dobiješ pravi pojam o toj izložbi. Mi ćemo nastojati, da ti bar u onolikom na-

slikamo sliku te izložbe, koliko je to perom moguće, nu neizčekivaj od nas, da ti ju onako opišemo, kako bi si ju sam opisao, kad bi ju sam u osobi bio posjetio. Najprije vodimo te, mili čitatelju, u duhu onamo, gdje su izložena

Učila za zornu obuku.

Tud će ti pasti ponajprije u oči chromo — litografirane slike Antuna Hartingera i sina iz Beča. Izim slika, koje nam predstavljaju gljive i otrovno bilje, biahu izložene i slike gospodarstvene, a osobito nam udariše u oči slike za povjest, koje baš sada dogotavlja Hartingerova umjetnara po naputku M. A. Beckera, a koje je narisao J. N. Geiger.

Od Josipa Langl-a izložila je realna gimnazija Leopoldovoga predgradja u Beču uljenimi bojami naslikane slike gradjevina staroga vieka. Da se ovimi slikami i drugi učevni zavodi okoristiti uzmognu, potražila je firma Hölzel u Olomucu dozvolu, da ih umnožati smije, koju je dozvolu i dobila, te će ih naskoro tiskom izdati.

Roth iz Wiesbadena izložio je slike za zornu obuku i domoslovje, koje se svakoj gradskoj školi najtoplije preporučiti mogu, jer predočuju u jednoj cielini diel življenja na selu tako, da djeca u gradu živuća ob istom pravi pojam dobiti mogu.

Gospodin Izidor Grimme, učitelj u Badenu, pokazao je, da je na svom mjestu, i kako je marljiv u sakupljivanju zorila za obuku. Sabrao je i izložio cielu sbirku ruda odnosećih se na štiva u čitankah, metulja, kebara, sjemenje otrovnoga bilja, gospodarstveno orudje u malih modelih, učila za štiva „lan“, „ovca“, „pamuk“, „svilac“ itd. Samim motrenjem ovih predmeta dobivaju djeca prave pojme ob ovih stvarih. Ako ne tako točno, to ipak s osobitim trudom i vještinom natjecali su se gg. Glaubinger i Degen iz Beča; prvi sabrao je i izložio domaće i inozemske plodove a zadnji razna krzna, razno drveće, kove i klasje žitovnica, koje se kod nas siju.

Izim toga bilo je izloženo još njekoliko makina za čitanje i računanje. Istina bog, da su krasni izumi, ali nam se nečine svrsi shodni, jer će se i bez njih djeca i to mnogo laglje naučiti,

čitati i računati. Ako se već kod računa hoćemo poslužiti kojim učilom, tad upotriebimo tako nazvanu „rušku kretaljku“.

Učila za zemljopis.

Ovih bijaše najviše. Sve stiene i stolovi ogromne prostorije, u kojoj se nalažahu ova učila, biahu zastrta zemljovidi, zemaljskimi krugljami itd., koje izložiše stranom najbolje firme u najfinijem ukusu uz primjerene ciene, stranom glasoviti strukovnjaci na ovom polju.

Artaria u Beču izloži izvrstne radnje Steinhauserove, štono se odlikuju izvanrednom točnošću. Najnovije njegovo djelo „Izothermna karta po mjesecih“ upade nam najviše u oči; ovdje se na prvi pogled vidi, kako je toplota kroz svih dvanaest mjeseci na zemlji razdieljena. Ovo je prvi svezak takova djela, koje će se dopuniti kartami morskih i zrako-struja.

Naručbenom nakladom g. Črmaka u Beču izašli pučki atlasi od Arnthora i Issleiba, zatim školski atlas od Kocena tako su jeftini, da si ih baš i najsiromašniji učenik nabaviti može. Prvi stoji 50, a zadnji 56 novč.

Justus Perthes iz Gotha-e i Beča nadkrilio je u ovoj struci sve svoje sudruge; on bo je izložio bio djela Berghausa, Petermanna, Spinnera, Stielera i Sydova, imena tako na glasu, da jih je dovoljno samo napomenuti. Sve, štogod su Ritter i A. pl. Humboldt neumornim trudom po svih krajevih svieta vidjeli, iztražili i utanačili, to se je sve ovdje vidjeti moglo.

Reimer iz Berlina izložio je zemljovide Kiepertove, od kojih su se osobito historični odlikovali; izim toga je izložio bio i zemaljske i nebeske kruglje.

Braća Scherk iz Berlina biahu izložila geognostičnu zidnu kartu i jednu od okolice grada Berlina. Ova je zadnja bila unicum svoje vrsti. Na istoj je vidjeti tloris grada Berlina i njegove okolice i to tako točno, da se više željeti nemože.

Za matematički zemljopis biahu najizvrstnije zemaljske i nebeske kruglje Schöningerove iz Beča. Osobito se može preporučiti njegov astronomički globus za sve pučke učione, buduć

se njim dade djeci najlaglje predočiti sve, što svakim danom i godinom na nebu biva.

Mnoge firme izložiše razne mreže za risanje zemljovida, pa i zemaljske kruglje obložene brusilovačkom povlakom, na kojoj se dade brusilovcem pisati i risati. Od koje su koristi ovakove mreže i kruglje dovoljno će poznato biti našim čitateljem.

Obće udivljenje pobudiše geografične slike profesora Symony-a: „Idealni predieli za raztumačenje pojava na sniežnicih“ i „listovi iz njegovoga fizikalnoga atlasa austrijskih alpa“. K ovim se uzporediti mogu „etnografički (narodopisni) zemljovidi dvorskoga savjetnika dra. Ficker-a. Na ovih vidimo, kako su pojedini narodi po svom porieklu u austrijsko-ugarskoj monarkiji nastanjeni. Barun vitez pl. Hauslab, c. kr. feldzeugmeister, pokazao nam je s nekoliko svojih zemljovida razne methode, kako se imaju karakterizirati razmjerja visina austrijsko-ugarskoga tla.

Tu istu svrhu namjeravahu postići i plastične (relief) karte Huge Fischera, Schotte-a iz Berlina i Felkla iz Praga.

(Nastaviti će se.)

Izbori

za sabor i pučki učitelji grada Beča.

Pod ovim naslovom donosi bečki školski časopis „Volksschule“ u svom 20. broju članak, kojega mi ovdje u prievodu našim čitateljem priobćujemo:

„Beč je opet izbirao poslanike za sabor; talasi izbornoga kretanja, koji su se ovdje i ondje nemilo uzburkali, slegli su se, uzrujane stranke umirile su se i sve ide već svojim pravim tekom. (?) Pučanstvo bečko udioničtvovalo je revno pri izborih za sabor — sigurni znak, da si je narod sviestan svoje misije i da je politički zrio. Nam bečkim učiteljem mora da sram u lice udari, ako pomislimo, da mi pri izbori sudjelovati nesmjedosmo i da sudjelovati nesmijemo. Majstori s dretvom, gospoda s iglom i mnogi drugi patuljci stupahu ponosito i gizdavo do izbornice, da svoje političko mnenje javno izraze. A mi ljudi od škole, mi pe-

dagogi — što činjasmo? — Dozvoljeno nam bijaše, da za ovoga ili onoga kandidata mogli malo agitirati, i to bud iz osobnih interesa, bud iz jala i gnjeva. To bijaše sve! — Zar smo mi prognanici, robovi, da u biralište stupiti nesmijemo? — Zar smo mi državni zločinci ili izdajice domovine, da nesmijemo udioničtvovati kod najsvetijih interesa zemlje? — Zar smo mi ljudi od škole potepuhi bez prava i poštenja? Ili smo još nejaka djeca bez razuma i suda? Nesačinjavamo li mi učitelji posebnu frakciju, koje interesi moraju se u saboru osigurati? Ili zar da se interesi škole i učiteljstva u saboru nezastupaju? Vriedi li slobodna škola u slobodnoj državi manje nego trgovina i obrt, manje nego li pojedini drugiststališi.

Kako da se zastupaju interesi pučke škole u saboru, kad se ljudi, koji u školi i školom živu, najsvetijega političkoga prava — prava izbora — lišavaju. — Da li je to sloboda? — da li je to jednako pravo za sve? — To ne! To je skrbničtvo, to je potištenje, to je slugovanje!

Veli se: učitelji neka se nebave politikom! kako malodušno! Ta mi se hoćemo i moramo za naše vlastite interese brinuti; mi si kao pošteni ljudi moramo izvojevati politička prava svakoga slobodnoga čovjeka. Ta svatko se ćuti sposobnim i pozvanim, da o školi govori, prem ako je samo preko školskoga praga prešao; a učitelju da bude tudje i nedohitno, što je izvan škole. Mandat za sabor je pouzdanica politička, a takovu mogu i moraju davati učitelji. Ako se namjerava, učiteljstvo podići i ako mu se štovanje pribaviti kani, to moraju svi pojedini učitelji uživati prava, koja uživaju i svi ostali gradjani. To zahtieva koli njegova javna služba, toli i njegovo ozbiljno i vriedno s probitkom države uzko spojeno zvanje. Tkogod u ustavnoj državi javnu službu obnaša, mora i udioničtvovati kod državnih interesa. Nesmije mu biti svejedno, u čijih se rukuh nalazi sreća i nesreća grada, zemlje ili države. Obrazovatelj mladeži, komu do toga nije stalo, nezaslužuje častnoga naslova „učitelj“.

A zašto baš mi — bečki učitelji — da smo izključeni od tako važnoga čina javnoga života? — Zašto da su pred nami za-

tvorena vrata političke arene? — Zašto baš da je nami uzkraćeno prvo pravo svakoga ustavnoga državljanina? Dočim se naši sudruzi na ladanju ovoga prava u podpunoj mjeri uživaju, dočim oni izvršuju aktivno i pasivno pravo izbora koli za zemaljska koli i za obćinska zastupstva, jesmo mi — bečki učitelji — toga prava sasma lišeni. Kojim pravom? — pod kojom izlikom? — Manjka li nam bečkim učiteljem, koji se gradskoj službi baš žrtvujemo, patriotizam, inteligencija, ili nevršimo li mi svojih dužnosti savjestno, da se ladanjskim učiteljem zapostavljamo? To nemože tako ostati! Takova razlika medju članovi jednog te istog stališa nemože i nesmije obstati! — Otci grada Beča! Ljudi zemaljski! Gospodo države! Iz dubine naše duše, čistim austrijskim srcem vapijemo k vami: Dajte nam pravo izbora, slobodu i — naš svakdanji kruh.“ F. B.

Umišljeni put u svemiru.

(Nastavak od broja 14.)

Nekoji pojavi na nebu.

Uzmimo, da smo svoj mali sunčani sustav u istinu u tečaj stavili, i to da smo u isto doba gorušičino zrno, oba graška i ostale krugljice itd. pokrenuli, to će se doskora pokazati, da krugljice, predstavljajuće planete, nestoje više u istom pravcu, te da se niti nenahode uviek s jedne strane velikoj krugli, kao što si to izprva prije kretanja njihova predstavismo.

Prije kretanja stojaše naše umjetno sunce na savskom mostu, a svi umjetni planeti naši u istom pravcu na putu prema Zagrebu. Nakon 24 dnevnoga kretanja pako stoji Merkur već s drugu stranu sunca, dočim je svršio polovicu tečaja svoga; Venera stoji već nešto nad suncem, pak i zemlja ponešto se jur podiže. Kod ostalih planetah dogodi se izza 44 dana isto tako, premda kod njih tim manje tu promjenu mjesta opazaš, čim su udaljeniji od sunca. Uzmi sada, da umjetni naš sustav sunčani samo do dva već vieka obstoji, to će posve naravna biti stvar, da, ako kad tečajem toga vremena nanj okom svratimo, da planete na svih stranah u posve različitih položajih prema suncu nadjemo.

Pošto je pako tečaj planeta poznat, te se unapried proračunati može, to se dade ustanoviti posve lasno i vrieme, kada će tri ili četiri planeta u istom pravcu stojati. Kod planeta suncu bližih, koji po tom brže teku, biti će takav slučaj istinabog češće, nego li kod udaljenijih, posve lagano mičućih se; nu vendar medju riedkosti spada slučaj, kada će četiri bližnja planeta u jednom te istom pravcu stojati.

Pak pošto se je taj riedki slučaj tek 7. i 8. veljače 1855. sbio, te si ga malo prije zapada sunca vidjeti mogao, zato smo i mi malo i krenuli s našega umišljenoga puta, da čitatelje upozorimo na ovaj pojav; jer ga od nas nitko tako brzo doživjeti neće.

Ponajprije valja nam predstaviti ono, što si u sriedu dne 7. veljače 1855, malo pred sunčanim zapadom o 5 satih s večera na nebu opaziti mogao. Motreć dne 7. i 8. veljače 1855. prije sunčanoga zahoda nješto lievo nad točkom, gdje sunce zalazi, vidio si tri zviezde uzko jednu do druge, od kojih si slaba vida samo treću jasno razabrati mogao. Sve su tri zviezde, koje oko sunca teku, te u istini veoma na razno jedna od druge stoje; po tom samo, što zemlja, koja takodjer ništa ino nije nego planet, tečajem oko sunca upravo takav zauze položaj, da su sva četiri planeta skoro u upravnoj crti stojala, po tom su samo jedna uz drugu vidljive bile, premda u istini veoma na daleko jedna od druge stoje. Ona jasna bijaše Venera, od onih manjih biela bijaše planet Merkur, a crvenkasta planet Mars. U tom položaju, kako se tada prikazaše, bijaše nam Merkur najbliže, premda do 28 milijuna milja udaljen.

Za pravo bijaše Merkur još s onu stranu sunca: nu na putu na ovu stranu, kojom zemlja u isto doba putovaše. Vidio si ga uzlaziti u luk nad suncem, da na ovu stranu predje.

I Venera putovaše isto tako; nu taj planet bijaše još dalje od nas, dočim se ta daljina broji na 34 milijuna milja. I nju vodjaše put s one strane sunca, da se u okrugu nad njim na onu stranu odputi, na kojoj zemlja stojaše. Planet Mars stojaše dobrani komad puta još iza Venere, a to do 50 milijuna milja. — Uzrok pako, što si pomenute tri zviezde tako prividno na blizu

jednu do druge god. 1855. rečenih dana vidjeti mogao, jedino je taj, što se četiri planeta u neodvisnom tečaju svom oko sunca upravo tako sastadoše, da jim je crta, potegnuta od jednoga k drugomu, sačinjavala pravac, od kojega jedan kraj mi na zemlji posjedosmo.

Neka bude ovo dosta sa stranputica na putovanju našem, od sada nećemo više tako brzo s puta kretati, te zato jednim skokom upotrebimo sgodu, pak bacimo se ravnim putem do planeta Marsa, gdje nas na drugom kraju pravca ista nu ljepša zabava čeka. (Nastavit će se.)

Dopis.

⁂ **Iz Badljevine** (kotar daruvarski), dne 15. Rujna. Mjesto Badljevina nije baš na daleko poznato, akoprem u mnogom veću prednost zaslužuje, nego na daleko i široko razglašeno susjedno mu trgovište Sireć, koje u sadanje vrieme bi reć na zadnjem stepenu gospodarstva a i naobrazbe stoji. — Temelj pučkom blagostanju polaže svakako pučka učiona, a takovu počam od 1. Siečnja 1869. posjeduje naša dična Badljevina, koju je kako prošle tako i ove godine do blizu stotine učenika pohadjalo. Mnogo se je pisalo a i mnogo novaca u svrhu sagradjenja učione po zločestom gospodarenju razsulo, a ipak tečajem više godina nemogahu naši vriedni Badljevčani davno žudjenu učionu u selu svom ugledati, dok se napokon nestavi na kormilo muž, komu je crkva i škola predmet najsvetijeg nadahnuća, te već uspavani posao gradjenja učione k novom životu opet probudi. Istini za volju iznašam na javnost vriedno ime našeg obljubljenog pastira, župnika pakračkoga veleč. g. Nikole Švajcara, koji vlastitim požrtvovanjem po liepu i zločestu vremenu poldrugu uru daleki put skoro svaki dan prevali, seljane blagimi riečmi na posao nagovaraše, sam u studenu vremenu kraj poslenika stojeć, isti upravljaše itd., pa gle! sada je u nas škola takova, kojoj na udobnosti u cieloj našoj županiji premice nije; nu zato se i čuje iz ustiju svakog našeg seljanina: „Liepa je naša škola, ali da nebijaše našeg župnika Nikole, nebi joj se još niti danas za temelj znalo.“ — Slava velečastnom gosp. Nikoli Švajcaru, župniku pakračkomu!

Dne 14. Srpnja t. g. imadosmo učiteljski sastanak u Pakracu, i to pod predsjedničtvom velečastnog gosp. Dragutina Pavčeca, podjašprišta i župnika kutinskoga. Prisutni bijahu veleč. g. N. Švajcar, župnik pakrački, veleč. gg. I. Mesić, župnik gajski, i A. Kožić, župnik medjurički, — zatim mnogočastna gg. duhovni pomoćnici I. Grubić iz Pakraca i P. Pazman iz Gaja, — konačno učitelj mjestni L., gajski, ilovski, kutinski, dežanovački, brestovački, končanički, daruvarski i badljevački.

Praktično predavanje sa prvim razredom, pojam o vjerozakonu, razvi sam g. predsjednik, poznavanje glasica i suglasica učitelj mjestni, krasopis

početke računstva učitelj badljevački, koga pri računstvu zamieni učitelj končanički B, htijući svoje postupanje za bolje pokazati, nu zaboravi ujedno, da je

„Schulkunde ist häufig nur wie Dunst,
In der Praktik lebt die wahre Kunst!“ —

Prvo od prečastnog nadbiskupskog vikarijata dano pitanje — dotično riešenje istog — čitao je pisac ovih redaka, drugo učitelj dežanovački, a treće od visoke zemaljske vlade, učitelj gajski bez primjetaba.

Sjednica se svrši ob 12 sati, nakon koje uslied poziva veleč. g. mjestnog župnika, imadosmo krasan i prijateljski objed u župničkom stanu, pri kojem su se mnoge rodoljubive zdravice nazdravljivale i mnoge krasne pjesmice izpjevale. — Prigodom ovom darovà naš veleč. g. predsjednik učiteljskoj zadruzi 10 for. a. vr. Hvala mu budi! — Motrioc današnjega sastanka našeg mogao je sa radošću opaziti, da medju sakupljenim osobljem medjusobna ljubav, pouzdanje, oduševljenje za napredak i zbiljna volja poslovanja vlada i gospoduje. — Tako valja! samo tim načinom može se veliko djelo željenoj svrsi privesti. —

Kad sam već pri pisanju, javiti mi je još jednu za naše u ovom kotaru nalazeće se učione — a mogao bih baš slobodno uztvrditi — cieloga kotara prežalostnu viest, da će nas naš obljubljeni pogl. g. veliki sudac Al. Virag za kratko vrieme ostaviti. Koliko nas ovaj slučaj žalosti, toliko nas opet tješi viest, da je njegov zamjenik posve plemenitog značaja, te zauzet za naše pučke učione, — dobro nam indi došao! — Mi nemožemo našem dosadanjem prijatelju vel. sudcu drugo željeti, nego da na svom novom mjestu steče povjerenje i ljubav u njegovom se području nalazećih učitelja i seljana, i to takovu, kakovom ga mi sada pratimo, i u kakovoj ćemo ga vazda zadržati.

Viestnik.

— Tajnik kod odsjeka kr. hrv. zemaljske vlade za bogoštovje i nastavu g. Adolfo Veber postao je zagrebačkim kanonikom.

— Družtvo sv. Jeronima u Zagrebu imade do sada ukupno 1286 članova.

— Zastupstvo slob. trgovišta Siska povećalo je svojim učiteljem plaću i to svakomu godimice po 100 for. a. vr.

— Ovih će danah birati zagrebačko gradsko zastupstvo jednoga učitelja i dvie učiteljice. Imade tu mnogo natjecatelja i natjecateljica, s preporukami i bez preporuka; nu mi se nadamo, da će gradsko zastupstvo samo probitak i boljak svojih škola pri biranju pred očima imati, te da se neće na ništo drugo, do na vrstnost i sposobnost natjecatelja i natjecateljica obzirati. Bože daj, da se u toj nadi neprevarimo.

Natječaji.

— Za izpražnjenu učiteljsku i orguljašku službu u Konobi, s kojom je spojen dohodak od 315 for. a. vr. plaće, uživanje vrta od 400 □°, u ime drvarine 36 for. i slobodan stan, razpisuje se natječaj do 8. listopada 1870. — Natjecatelji imadu svoje potrebitimi dokaznicami obložene molbenice do gore označenoga roka podnieti veleč. gosp. Eduardu Finku, podarcidjakonu i župniku u Radoboju (Krapina).

— U trgovištu Daruvaru, eparhiji pakračkoj, izpražnjeno je mjesto srbskoga učitelja s godišnjom plaćom od 315 for., 14 hvatih drva, slobodnim stanom i bašćom. Prositelji imaju svoje molbenice s nuždnim svjedočbami najdulje za 25 danah daruvarskoj ovoj crkvenoj občini podnieti.

Književnost.

Družtvo sv. Jeronima izdalo je sliedeće dvie knjige:

— Povjestnica naroda hrvatskoga. Napisao Š. Balenović. U Zagrebu 1870. Štamparija Karla Albrechta. Strana 320. Ciena šivenoj knjizi samo 80 novčića, a vezanoj 1 forint.

U obširnu uvodu piše pisac o svietu u obće (Zemlja, Čovjek, Plemena, Narodi, Država, Seoba naroda), prelazi na Hrvate (Slavjani i Hrvati, Nove hrvatske zemlje), spominje susjede hrvatske (Franak, Italija, Avar ili Obar, Slavjanske kneževine Moravska i Panonska, Bugarin, Srbin, Grčko carstvo.

Samu poviest Hrvata dieli na tri dobe: a) Hrvat sam za sebe; b) Hrvat s Magjarom; c) Hrvat i Magjar pod domom Habsburgom. — U svakoj dobi obzire se političnu i kulturnu poviest (Vladanje, vjera) hrvatskoga naroda, i u posebnih poglavjih razlaže o zakonu i pravici.

— Danica. Koledar i ljetopis družtva sveto-jeronimskoga za prostu god. 1871. — U Zagrebu 1870. Štamparna Lavoslava Hartmána i družbe. Ciena 30 novč. Zabavno-poučni članci su sliedeći: Popratnica Danici, spjevao I. Trnski; Pravdaš od I. N. Jagića; Pravo junačtvo, spjevao Fr. Sajvrt; Rodoljublje hrvatsko, od Dragutina Jambrečaka; Domoljub na moru, spjevao I. Trnski; Prava pomoć kod bolesti i raznih nesreća od dr. Ivana Dežmana; Gospodarstvo od I. T. i Milutinova.

Sbornica.

G. V. M. Kako na čelu našega lista vidjcti možete, udovoljili smo vašoj a i mnogih drugih želji.

Gdj. K K. Veoma će Vam hasniti: Die gebildete Hansfrau als wirthschaftliche Einkäuferin und Verwalterin nach Grundsätzen der Naturkunde, Gesundheitslehre, Oekonomie und gute Sitten. Von Dr. Med. Hermann Kleinke. Od istoga spisatelja možete dobiti: Chemisches Koch- und Wirthschaftsbuch oder die Naturwissenschaft im weiblichen Berufe. Naručiti možete obe ove knjige u svakoj knjižari.

Poziv na predplatu.

Evo nas na izmaku trećemu četvrtgodištu našega lista, te s budućim brojem započimljemo posliednje četvrtgodište. S ponosom možemo pogledati na prošlu radnju našu i naših suradnika, te kanimo, uzdajući se u podporu našeg rodoljubivog čitateljstva, posao svoj nastaviti. — U to ime pozivljemo svekoliko učiteljstvo i sve ostale prijatelje škola i mladeži, kojih se broj svakim danom više množi, da se na ovaj list predplate.

Pošto se je urednik od težke bolesti, koja ga prieko pol godine kidala, na toliko oporavio, da se većim naporom naloženoj si dužnosti posvetiti može, nastojati će, da mu list bude sve to zanimiviji i da koli obilnim sadržajem toli izbornim gradivom bude mogao udovoljiti i najstrožim zahtjevom. Osim toga donašati će kao i dosele najvažnije naredbe, zasiecajuće u školstvo, upozorivati će na sve promjene u učiteljskom osoblju, naznačivati će čitateljem najnovija učila, te gdje i pošto se nabaviti mogu. — Pripravni smo nadalje u „Sbornici“ na stavljena nam pitanja čim točnije i savršenije odgovarati; jednom riečju: mi ćemo nastojati, da nam bude list pravim prijateljem školi i svim, koji se njom bave.

Još nam je jedno primjetiti. List je naš neodvisan, jer nedobiva od nikuda ni najmanje podpore. S politikom se nebavi, nije mu zato sila pristranu biti; — on zastupa školu i interese njezine svigdje i pred svakim. Svi dakle glasovi, koji nas u tom pogledu ocrnjuju, puka su tlapnja, na koju jedino šutnjom i preziranjem odgovaramo.

Ciena našemu listu ostaje i nadalje ista; naime na cielu godinu 3 for., 1 for. 50 novč. na pol, a 75 novč. na četvrt godine.

Umoljavamo sva uredničtva domaćih naših časopisa, da ovaj poziv u svoje cienjene listove uvrste. **Uredničtvo „Školskoga prijatelja“.**

Uredjuje: **Fr. Klaić.** Naklada knjižare: **Fr. Župana.** Tisak Dra. **Lj. Gaja.**

Tečaj III. U Zagrebu dne 10. Listopada 1870. Broj 19.

ŠKOLSKI PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. za 12 mjeseci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

Izložba

učila XIX. učiteljske skupštine u Beču.

(Nastavak.)

Učila za pisanje i risanje.

Izložba ogromne množine predložaka za pisanje i posebnih pisanaka, u kojih su prvi redci već natiskani bili za uzor, pokazala nam je, da se pravi cilj obuke u krasopisu još nije posvema shvatio. Jednom bi se ipak spoznat moralo, da se pisanje nemora samo pisanja radi nego toga radi učiti, da bude sredstvom obuke u pismenom izrazu misli. Izložiše pako Beck iz Nördlingena, Greiner iz Beča, Heckmann iz Manheima, Kummer iz Berlina, Muk iz Beča, Wild iz Regensburga i Winiker iz Brna. To su pako sve poznata učila. Steffers iz Beča izložio je nove pločice (Ivorit-Tafeln), na kojih se može pisati i risati i to olovkom, što se napiše, može se lahko sbrisati. Groll iz Hernalsa izložio je već i u Hrvatskoj poznate table od platna. Ujedno je izložio i njeki nadomjestak krede, koje je sada već riedko gdje dobre dobiti. Njegova kompozicija nadomješća podpunoma najbolju kredu i može se dobiti u svih bojah.

Predložci za risanje izloženi pokazuju, da se risanju u pučkoj učioni sve to veća važnost daje, pa da se nastoji dokinuti puko prerisavanje (kopiranje) a usposobiti učenike, da mogu sami pojedina proizvadjati. U tom smieru radili su Fialkovsky, Kümpa, Laizner, Herzsprung, Knapek, Fröschl, Stohanzl i

Hann. Profesor Fialkovsky vodi učenike na temelju geometrije kroz sve temeljne likove, te ih uči iz ovih likova praviti najkrasnije i najraznovrstnije slike; istim putem idu Kumpa, Laizner i Herzsprung; prvi izdao je ovelike zidne table, drugi omanje svezke, u kojih je na svakom listu po jedan lik naslikan a uz koj ima još dosta prostora, na kom se isti lik risati može. I Rollerovi predložci imaju isti smier. Knapek iz Zmojna izložio je drvene modele, koji mnoge razne like predstavljaju. Ovi se ovjese iglami na tabli u lik četverokuta, trokuta itd. i tad je nov lik gotov, a netreba ništa risati.

Hugo Fröschl (Nikolai iz Berlina) izložio je cielu sbirku zidnih tabla, na kojih su ponajviše narisani dieli čovječjega tiela, pa se toga radi u srednjih učionah (a ne u pučkih) rabiti mogu.

Predložke za prerisavanje izložili su: Bermann iz Beča (Wiener Originalien mit guten landschaftlichen Studien), Paterno iz Beča (Köpfe und Ornamente von Taubinger, und Landschaften von Höger); Voigt iz Vajmara (Matthäy's Zeichenschule in 48 Vorlegblättern), Voith iz Karlsruha predložke za sve stavke risanja, a Köhler iz Darmstadta — veoma bogatu sbirku predložaka pod naslovom: Landschaftliche Studien für bereits Vorgeschrittene od Pavla Vebera.

Učila za prirodopisnu struku.

Kao što su bogato zastupane prve dvie struke, najme zorna obuka i pisanje i risanje, tako je naprotiv ova struka slabo zastupana bila.

Izim njekoliko rudnih zbirka i nadjevenih ptica bilo je malo šta vidjeti, što bi ovoj struki obuke u prilog išlo. Nadjevene ptice Glaubingerove i Erberove iz Beča pružaju učionam veliku korist; jer pravi predmeti imaju vazda prednost pred ma i najboljimi slikami; i kosture Erberove neće moći nikoje drugo sredstvo pri označivanju vrsta nadomjestiti. — Najbolji biljevnik izložio je doista nadučitelj Meissl; jer nesamo da su biljke sasma pravilno poredane i složene, nego su i svoju naravnu boju (mast) mal ne sasma zadržale.

Bečko vrtlarsko družtvo izložilo je modele ucvata u tako velikom mjerilu, da se za savršeno učevno sredstvo pri obuci u bilinstvu smatrati mogu.

Od firma Hauk i Winter iz Beča bijaše veliki izbor fizikalnih imenito munjevnih aparata, koji su tako jeftini, da ih svaka škola nabaviti može. Najizvrstnije u tom pogledu bijaše izložba wirtemberžkih učila, o kojoj ćemo drugi put govoriti.

Učitelj Hering iz Reichenbacha izložio bijaše podpun fizikalni aparat za pučke učione, koj samo 10 talira stoji.

Zabavište (Kindergarten).

Mal ne trećinu stola zauzimale su radnje malene djece, pa tu nebijaše samo inozemstvo već isti Beč vriedno zastupan, pa s toga se je moglo i zaključiti, da je i u Austriji ova vrst škola dobrano prodrla.

Fischerov atelier za likovne radnje i Stein- i Neubauerovo zabavište dokazaše, da se Beč u ovoj struci sa inozemstvom natječe. Iz inozemstva najviše je izložilo berlinsko gospojinsko družtvo, komu je na čelu Goldammer, a zatim Köhler iz Gothe.

Razna učila.

Ovamo ćemo uvrstiti ona učila, koja se strogo nedadu uvrstiti u nijednu od prije nepomenjenih vrsta, isto tako i ona, koja su izložena bila kao kakova cielina.

Grad Olomuc ima u svojih školah nove klupe, ter je i poslao na izložbu jednu takovu za dječake a jednu za djevojčice. Ako i je su ove klupe mnogo bolje, nego li dosada je u školah rabljene, to ipak neudovoljavaju svim zahtievom.

Stroj za čitanje kajda (noten), što ga je izložio H. Allihn iz Lipskoga, doći će samo onomu učitelju dobro, koji nije u stanju, na školskoj ploči pet crta kredom povući, te medju ovimi kajde pisati. G. Schmidt iz Praga izumio je liru za glas, kojom se može glas *a* u svako doba i svagdje točno označiti.

Na ovoj izložbi biahu zastupana oba hitropisna sustava,

najme Gabelsbergerov i Stolze-ov, nu neznamo, s koga razloga biahu jedan od drugoga tako daleko postavljeni; valjda su ih redatelji iz opreznosti tako stavili, da se nebi radi svojih protunačela i na izložbi popravdali. U oči su nam pala „pismena hitropisna", što ih je obreo Faulmann za tisak listova za hitropis.

Ako smo virtemberžku kolektivnu izložbu učila, koja se u tamošnjih pučkih školah već preko 10 godina rabe kao najzanimiviji i najznatniji komad ove izložbe naznačili, to se sigurno nesmijemo bojati, da će nam tko u tom pogledu prigovoriti ako prem su pojedini njeni komadi i kod nas već poznati. Ova sbirka je podpuna cielina i motreć nju, možemo odmah prosuditi sve školske odnošaje u Virtemberžkoj. Prvo mjesto u toj sbirci zauzimlju zaista fizikalni aparati, što no ih je profesor Bopp većom stranom sam napravio. Imali smo priliku vidjeti, kako gosp. Bopp pram jednostavnimi aparati eksperimentira, pak mu svi pokusi podjoše za rukom, a učenici mogoše na tako jednostavnih strojevih odnosni pojav bolje zrieti, nego li na kompliciranih strojevih.

S ovom se je izložbom natjecala knjižara Sallmayerova i druga mu iz Beča, dapače u njekih strukah nadkrililila je virtemberžku, jer nesamo da je izložila čisto austrijska nego i ona inozemna učila, koja se rabe u austro-ugarskih pučkih učionah. Uz pražka učila za zorove uzporedjena bijahu i berlinska i virtemberžka, uz prirodopisne slike Šubertove liepi zidni atlas prirodopisni od Ruprechta, uz popravljenu rusku kretaljku vidjeti si mogao Borneov stroj za računanje. Isto tako mogosmo u ovoj izložbi životinske kosture od Müllera i anatomičke slike od Fiedlera, koje su i u zagrebačkoj preparandiji nabavljene. Uz sve ovo biahu još poredane razne sbirke ruda, kukaca, ledačnih modela, umotvorine itd. Osobito nam se dopadoše učila za zemljopisnu obuku, najme: globi, telurija, zidni zemljovidi na običnom i voščanom platnu, foto-litografični zemljovidi, uzvišeni (Relief) zemljovidi, atlanti razne vrsti itd. Risarsku struku zastupahu Schrader, Boltz, Goldhann, Taubinger itd. Kao nješto dosele nevidjena naznačit nam je risar-

ske predložke za djevojačke učione od Gabriele Hillardtove· Upitna knjižara izložila je i za fiziku posve praktično uredjene aparate za pučke učione, koji su se učiteljstvu veoma dopali. Šteta, da zagrebački liekarnik g. Mittelbach nije poslao na izložbu svoje fizikalne aparate za pučke učione, jer se sigurno nebi sramiti morao.

Na ovoj izložbi zastupani bijahu i razni instituti, najme c. k. državna tiskarna, c. k. muzej za umjetnost i obrt, c. k. geologičko državno družtvo itd., nu pošto ovo nespada u obseg pučke učione, to i nećemo njihove izložke poimence navadjati.

K. Š.

Kratka uputa u stilistiku.

Dio I.

Theorija stilistike govori:

I. O zadatku ili themi (epigraphika);
II. O crpljenju gradiva (heuristika);
III. O poredanju gradiva (oekonomika);
IV. Ob izboru rieči, kojimi gradivo zaodievamo (phrastika)
V. Ob izpravljanju pismenih sastavaka (epanortotika.

Glava I.

O zadatku (themi).

Zadatkom ili themom zovemo obično glavnu misao ili izreku, na kojoj se skup više predstava osniva. Zadatak valja s dva gledišta razlikovati, i to glede sadržaja i glede oblika. S obzirom na sadržaj dielimo zadatke: a) na theoretične, b) na historične.

Sadržajem prvih su pojmovi i priznana načela, zatim istine, koje se iz tih načela i pojmova izvode; u drugom pako slučaju zadatci sadržavaju povjestne zgode, dogadjaje itd.

Zadatci koli theoretični koli historični mogu jednostavni ili sastavljeni biti. Oblik zadatka ili naslov mora da bude jasan, točan, opredieljen i kratak. Zadatak možemo na više načina izreći, kano: a) samostavom, na pr. „Bura“, „Smrt kraljevića Marka“, „O vilah“; b) upravnom izrekom, na pr. „Bog nikomu dužan neostaje“; c) neupravnom izrekom, na pr. „Izkustvo nas uči, da

Bog svake subote neplaća"; d) imperativom ili uzklikom: „Hajd na gore!" e) upravnim pitanjem: „Čim vjekuju narodi u povjesti?" f) neupravnim pitanjem: „Nastaje pitanje, da li je kriepost osnov života?"

Uzhtije li se komu zadatkom ujedno i smjer sastavku opredieliti, to se može služiti apozicijom: „Demosthenes i Cicero- Parallela.

Glava II.

O crpljenju gradiva (heuristika).

Gradivo sačinjava skup misli. Tražeć potrebno gradivo valja nam ponajprije zadatak po sadržaju i obsegu razjasniti i obrazložiti, te si sve, što nam pamet i mašta saobćuje, što nam pismene i ustmene viesti donose, usvojiti. Djelovanje uma, kad nastoji, da zadatak toli glede obsega, koli glede sadržaja prouči, zovemo meditacijom. Za meditiranje rabe nam točke, na koje se kod promatranja svakoga predmeta posvema ili dielomice oziremo (*τόποι* — loci communes et particulares). Umjetnost, koja nas s rečenimi točkami upoznaje, zovemo topikom.

A.

Theoretični zadatci.

Theoretičnomu zadatku gradivom su pojmovi (istine). Svaki pojam (istinu) treba: 1. da razjasnimo toli glede sadržaja, koli glede obsega; 2. da istinitost njegovu dokažemo; 3. da o shodnosti i porabi njegovoj što spomenemo. —

1. Kako da razjasnimo pojam (istinu).

Pojam tumačimo glede sadržaja oznakom (definicijom). Označiti pako znamenuje razviti cielovito sadržaj pojma; to pako biva, ako se izbroje svi bitni biljezi njegovi. Oznaka valja da bude kratka, razgovjetna, jednovita. Oznaka je dvovrstna, i to nominalna i realna.

Oznaka nesmije biti: 1. preširoka niti preuzka. Na pr.: Životinje su ustrojna bivstva, koja se miču (nevalja, jer se i biline miču, a nisu životinje).

Životinje su ustrojna bivstva, koja se svojevoljno s jednog mjesta na drugo miču (nevalja, jerbo imade životinja, koje se nemiču) 2. Nesmije se vratiti u oznaci (ne fiat in orbem). Na pr.: Zakon jest naredba, stvorena zakonom. 3. Nesmije biti niječna

(ne sit negans). Na pr.: Munjina nije niti svjetlost, niti toplina. — Osobita vrst definicije jest razredba (partitio), kad cielost na pojedine česti razložimo, neobziruć se, da li su te česti uzporedne ili podredne. Na pr.: Čovjek sastoji iz tiela i duše. Pojam glede obsega razvijamo razredbom (divisio). Kano što je sadržaj pojma osnovom njegovoj oznaci, tako je obseg pojma osnovom mu razredbi. Oznaka kaže nam jedrinu (intensitas), a razredba količinu (extensitas). Razredba smatra pojam kano neki rod, pa raztvara ovaj rod na rede, razrede, podrazrede itd. Na pr.: Zahvalnost se izkazuje: a) zahvalnom ćuti (gratias habere), b) izricanjem hvale (gratias agere), c) povratom učinjenoga dobročinstva (gratias referre).

Razredba valja da bude:

a) Shodna (adaequata), t. j. svi članovi razredbe moraju biti kano svota, jednaka cielku, zato niti koj član više, niti koj manje. U tom bi griešio onaj, koj bi na pr. razdielio otrove na rudne i na biline.

b) Razredbeni članovi moraju se medjusobno izključiti (formae sint repugnantes, membra opposita). U tom bi griešio, koj bi sva ustrojna bivstva razdielio na životinje, biline i sisavce.

c) Razredba mora biti postupna (fiat in membra proxima). U tom bi griešio onaj, koj bi, neznajuć, da se sva priroda luči ponajprije na strojnu i neustrojnu, razdielio ju na životinje, biljke i rude.

d) Razredba nesmije biti sitničarska (ne fiat in nimia). Pojam se može takodjer s drugim prispodobiti. Tom zgodom govori se obično o sličnosti i nesličnosti, o suglasju i nesuglasju, o uzroku i posljedicah. Na pr.: Može se prispodobiti poštenje sa srećom.

2. Kako se dokazuje istinitost pojma.

D o k a z a t i z n a č i i s t i n u n e k e i z r e k e p o d k r i e p i t i r a z l o z i. Prije dokaza valja znati, šta znači pojam, a onda, kolik je: Prvo je oznaka ili sadržaj pojma, drugo je razredba ili obseg pojma, a na obojem osniva se dokaz ob istinitosti pojma.

Dokazu se hoće:

a) Dokazbeni sud ili dokazbena izreka (thesis).

b) Dokazbeni razlozi (argumenta), iz kojih se izvodi istina dokazbene izreke.

c) Dokazbena sila (vis, nervus probandi), t. j. nuždni savez, što je izmedju dokazbene izreke i izmedju dokazbenih razloga.

Dokazi se diele: 1. Obzirom na vrelo, odkuda se crpe, na dokaze iz uma (a priori) i na dokaze iz izkustva (a posteriori). 2. Obzirom na oblik diele se na upravne (ostensivne) i na neupravne (apagogične); prvi dovode istinu dokazbene izreke upravo iz dokazbenih razloga; drugi pako izvode istinu dokazbene izreke iz neistine protuslovne sprotnosti. 3. Gledom na dokazbenu silu diele se dokazi na neuklonivo istinite (apodiktične) i na vjerojatne (probatorične); prvi je dokaz strogo znanstven, kojega svaki zdravi um priznati mora, drugi su takovi, koji nas svojimi razlozi mogu skloniti, da prionemo uz istinu neke izreke, jer je više razloga za istinitost, nego li proti istinitosti. 4. Obzirom na izvedenje diele se na dialektične i rhetorične; prvi su strogo znanstveni te djeluju samo na um; drugi djeluju takodjer na volju.

Istinitost dokazbene izreke dokazujemo: 1. Tumačenjem samoga pojma, na pr. dužnost ljubavi domovine možemo dokazati, tumačeć pojam ljubavi prama domovini. 2. Nabrajanjem pojedinih česti i vrsti i to tako, da ono, što o pojedinoj česti ili vrsti stoji, na cielak ili na red uporabimo. Ubitačnost ratovanja dokazat ćemo, nabrojiv posljedice, koje bitke, obsade i druge ratne nepogode sobom donose. 3. Dokazom mi rabe nazori i načela drugih ljudih i moja, zatim ćut istine (sensus communis), koja je svakomu prirodjena. Na pr.: „Čovjek je slobodan“ ili „diel je manji od cielka“; to ću dokazati, ako spomenem, da svi ljudi, koji su zdrava uma, ovako misle. 4. Dokazbenim razlogom služi mi izkustvo, bilo moje, bilo tudje. Na pr. da laž čovjeka uznemiruje, mogu izkustvom dokazati. 5. Ćutila su takodjer dokazom. Na pr.: da ruža miriše ili da slavulj miloglasno pjeva, svjedoče mi ćutila. 6. Prispodoba mi dokazuje. Na pr.: da veleumi puni strasti urode zlim plodom, mogu obrazložiti, ako neobuzdan veleum prispodobim sa vatrom, koja sve pohara, kad se svojih okova rieši, dočim unutar svojih granica blagotvorno djeluje. 7. Istinitost dokazbene izreke dokazujem primjerom. Na pr. da znanost i umjetnost na ćudorednost upliva, vidi se odtuda, što su svi naobraženi narodi i u ćudorednosti napredovali. 8. Dokazom mi rabe svjedočanstva i izreke čuvenih ljudi. 9. Osobite je vrsti neupravni dokaz (indirektan). Indirektan dokaz protuslovnom sprotnošću dokazbene izreke

dovodi odatle nezgrapne i zdravomu umu opriečne izume (deductio in absurdum), te izvodi iz njihove neistine neistinu protuslovne sprotnosti, a tim dosljedno istinu dokazbene izreke.

3. O porabi i shodnosti pojma.

Želim li u obće što o praktičnoj shodnosti i uporabi pojma ili nazora spomenuti, valja mi reći, da je taj pojam ili nazor istinit, dobar, vjerojatan, koristan, ugodan, a njegova protuslovna sprotnost neistinita, nevaljala, štetna i neugodna.

B.

Historični zadatci.

Historičnomu zadatku gradivom nije samo poviest, već ujedno sadanji čini i zgode, zatim dogadjaji crpljeni iz izkustva, napokon osobe i stvari bitisale one u istinu ili bile samo umišljene. Kod hist. zadatka moram:

1. Čin pripoviedati, osobu ili stvar opisati.
2. Istinitost čina dokazati (hist. dokaz).
3. Vriednost čina prosuditi.
4. Uzroke i posljedice čina razložiti.

1. Pripoviest i opis.

Želim li čin pripoviedati, ili osobu ili stvar opisati, valja, da ponajprije čin, osobu ili stvar sam valjano proučim i znadem. Pripoviedajuć čin koj, moram si izabrati središte, okolo kojega se sva pripoviedka vrti (historična jednost). Kod opisa moram takodjer sve iz stalnoga gledišta promatrati.

2. Historični dokaz.

Ovdje mi valja govoriti o mogućnosti, vjerojatnosti i sjegurnosti. Ako je čin moguć i vjerojatan, nije se zato morao u istinu zbiti; zato mogućnost i vjerojatnost niti nedokazuju.

3. Razsudba.

Ovdje valja govoriti o kakvoći čina ili osobe ili stvari te njezinu vriednost procieniti.

4. Razlozi i posljediee.

Razlozi kojega čina proiztiču iz istodobnih i prošlih čina, ili pako temelje na ćudi djelujućih osoba.

Posljedice protežu se na istodobne promjene ili na kasnije zgode. Ovdje imademo sliedeće točke:

Quis, quid, ubi, quibus auxilus, cur, quomodo, quando.

1. Quis? tko?

Ovo pitanje rabim, kad je govor ob osobah, koje su na koj čin uplivale. Ovdje se nabrajaju tjelesne i duševne sposobnosti djelujućih osoba, kano i spol, oblik, stas, razum, mašta, volja, strast, značaj, temperament itd.

2. Quid? što?

To pitanje rabim, kad je govor o kojoj stvari ili činu.

3. Ubi? gdje?
Quando? kada?

Ova se pitanja protežu na prostor i vrieme, gdje i kada je tko živio ili gdje i kada se što dogodilo.

4. Quibus auxiliis?
Kojimi sredstvi?
Čijom pomoćju?

Sredstva, kojimi tko šta radi, jesu dvojaka: a) Nutarnja sredstva, t. j. njegove duševne sposobnosti, i b) vanjska sredstva, t. j. okolnosti, koje mu prijaju.

5. Cur? zašto?

Ovdje se navode razlozi, iz kojih je koj čin proiztekao.

6. Quomodo? kako?

Ovdje razpravljam, da li je koj čin dobar ili zao, koristan ili štetan, slavan ili neslavan.

(Nastavit će se.)

Umišljeni put u svemiru.

Nekoji pojavi na nebu.

(Nastavak.)

Prije nego li sunčani naš sustav u tečaj stavimo, valja nam nješto samo primjetiti.

Što bi rekao na to, kad toli prostran prostor, kako ga mi upotrebismo za naš sunčani sustav, nebi ničim inim posut bio, van krugljom od dvie stope promjera i ostalimi onimi svimi krugljicami i zrnjem, koje uzesmo na naš sustav? — Sigurno čudio bi se nad tolikom razsipnosti prostora, pak punim bi se pravom pitao, nebi li tu, ako to izbilje sunčani sustav predstavljati ima, tisuću puti toliko još krugljica uljesti moglo, gdje jih evo šaka samo smjestismo?

I mi bismo takodjer skoro toga bili mnienja, da bi, kad bi čovjek s tom krugljom sa krugljicami i zrnjem razpolagati imao, te mogao jih po volji i po svom ukusu namjestiti, da bi nedvojbeno posve drugačije uredio stvar, pak smo s toga i toga mnienja, da bi sviet, t. j. sunčani sustav posve drugojačije izgledao, da bude čovjek, koji kod zametka mu kakav odlučni glas imao.

Nu vendar svom iskrenošću priznati nam valja, da nevjerujemo, da bi ikoja čovječja ruka sunčani sustav bolje i, što je tuj glavno, stalnije uredila sunčani sustav, nego li jest.

Istina jest, sunčani sustav nije upravo po našem ukusu, nu pošto znamo, da je već tisuće godina stalno uztrajao, pak pošto nas prirodoslovci uče, da već na bilijune godina postoji, pak napokon još, pošto najoštroumniji zviezdar, francezki prirodoslovac Laplace dokaza, da je sunčani sustav toli solidno uredjen, da će nakon bilijuna i bilijuna godina sveudilj stalan biti, te da skoro niti nemožemo pomisliti čas, kad bi se srušiti mogao, nalazimo se u čudu, pak tim više smiriti nam se valja mozganjem, dok ga nismo kadri promjeniti.

Pak pošto je tomu tako, podjimo razmatrati u našem sustavu kretanja planeta.

U tu svrhu predstavimo si živahno red svih naših krugljica i zrnaca, pak još i to, da polag njih ništa drugo neobstoji. Predstavimo si dakle, da od savskoga mosta do Zagreba ništa nejma van prazan prostor, u kojem se naša velika kruglja sa sto i sedam manjih krugljica nalazi. Predstavivši si sve tako, evo nam u podpunoj istini pred očima sunčanoga sustava.

U praznu će prostoru nedvojbeno massa veće kruglje sve ostale krugljice, pače i najodaljeniju privlačiti; a one bi se pravcem prema njoj micale. Sad treba nam samo još svaku krugljicu odozdo udariti tako, da silom istom, kako ju naše sunce privlači, teži protivno napried micati se, pak si polučio, da vidiš, kako se sve krugljice u vječnih kolobarih oko sunca kreću.

Gorušičino zrno, koje Merkura predstavlja, prelaziti će naokolo sunca našega sustava i to za 83 dana, upravo tako kao pravi planet Merkur oko sunca; naša bo kruglja od 2′ promjera na savskom mostu, uzevši, da je od bukova friška drva načinjena, na

gorušičino zrno, koje 80′ od nje udaljeno teče, upravo će tako djelovati, kao ogromno možno sunce na Merkura.

Gorušica će nakon dvadeset i dva dana 80′ visoko upravo nad krugljom lebditi, te će po tom s druge strane niz kruglju spuštati, pak nakon novih 22 dana stojati će upravno s druge strane našega sunca. Poslie novih 22 dana sići će pod kruglju, pak 80′ od nje udaljeno kretati, da opet nakon 22 dana na ono dospije mjesto, s kojega je uslied udarca našega krenula, pak će bez svake nove sile istim okrugom prolaziti vječito točnije, nego ikoja ura na svietu; za načiniti bo sunce i koji planet, nije mnogo baš potrebno, dočim k tomu neobazriev se na mnoge ine stvari, netreba ino, van prazan prostor, te okolica takova, gdje ničesa nejma, što bi protivno privlačnom svojom silom djelovati moglo, zatim još jedna oveća i druga manja kruglja, koju udarcem u tečaj stavivši, slobodno onda pripustiš ravnanju veće kruglje, jer će manja ravnana privlakom veće neprestano po ovoj naznačenim joj okrugom prolaziti.

Pak kakogodj što će gorušičino zrno vjerno predstavljati Merkura, isto će tako grašak uslied zadanoga mu udarca kretanja planeta Venere nasljedovati. Grašak obići će za 224 dana oko kruglje. On će slično gorušici nakon 56 dana nad krugljom tako udaljeno stojati, u koliko ga udaljeno izprva od nje stavismo, i tako svedj dalje put svoj nastaviti, dok kao i gorušica neprispije na ono mjesto, s kojega je potekao.

Uvjeravajuć se po tom, da će drugi grašak, koji zemlju predstavlja, za godinu dana oko kruglje obići, a isto tako i ostale po nas nastavljene krugljice redovito poput pravih planeta Jupitra, Saturna, Urana i Neptuna oko glavne kruglje prolaziti, priznati valja, da se naš sunčani sustav u malom s onim u istini posve sudara. (Nastaviti će se.)

Pčela.

Prirodopisna crta za učitelje.

(Nastavak.)

Kad matica kani prvi put izletiti, tad su pčele radilice pred košnicom osobito živahne, i rado ubodu svakoga, koj jim se približi. Na jedan put se pokaže kraljica na prelu, obrne se kao

i mlade pčele nekoliko puti pred prelom desno i lievo, podigne se na krilih, obleti nekoliko putah košnicu na okolo, upiruć oči neprestano u svoj stan, kano da si ga hoće dobro zapamtiti, pa na jedan put se otisne tada na daleki put. Iza 10—20 da i do 30 časovah povrati se s puta, obliće okol košnice motreći ju obzirno, da nebi svoj stan promašila, pa eto je kroz prelo u nju. Mora li drugi dan i opet na polje, to se mnogo nezadržaje pred košnicom, nego, kako iz prela, tako odmah na svoj put.

Maticu naplode trutovi, i to visoko u zraku. U tu svrhu udalje se matica i trutovi i na pol sata daleko od košnice, s čega si i možemo raztumačlti, kako da postanu polutani, o kojih smo već govorili. Svako naplodjenje mora trut životom platiti; obično bo ostane u matici spolno udo trutovo. Jednom naplodjena matica ostaje u pravilu kroz cieli svoj život plodnom, stoga i neizlazi više iz košnice, izim kada se pčelac roji, kad obično stara matica s prvim rojem (glavnim) izleti.

Kako nese matica jaja? Matica je u košnici jedina pčela, koja jaja nese, te joj je zadaća, da razplodjuje koli ženski toli mužki spol, t. j. pčele radilice i trutove. Najznamenitiji pčeloslovci pronašli su u najnovije doba, da jaja nanizana još na jajnaku nose u sebu klicu za ovu ili onu vrst pčela. Jaja, iz kojih se legu trutovi, već su sama po sebi za leglo sposobna, i nije od potrebe, da se naplodjuju; s toga mogu trutove izleći i one matice, koje nisu nikada naplodjene. Jaja za pčele radilice opredieljena, moraju se još napose naploditi, što biva sredstvom onoga mjehurčića, o kom smo prije govorili, kraj kojega mora takovo jaje projti, kad ga matica nese, te se od njega naplodi. Da se nebi tom sgodom naplodilo, izlegao bi se iz njega trut, a ne pčela radilica.

Ako je ulište staklenimi pločami providjeno, tad se može viditi, kako matica jaja nese, i to pred rojenjem, buduć da onda nese jaja na kraju satja. Njene pratilice obkole ju poput zviezde glavom k njoj okrenutom, a ona nese u sredini. Po pol sata dugo nese jaja. Plodna matica nese u svaku stanicu po redu po jedno jaje; slabija, starija i manje plodna matica nenese u svaku stanicu, nego preskače čestokrat ciele komade satja, što se osobito onda vidi, kad su stanice zatvorene, buduć da su samo one zatvorene, u kojih su jaja, a one otvorene, koje je matica, presko-

čila. Snešeno jaje priliepi se vrhom svojim na dno stanice, pa se prigne ponješto napram jednom kutu stanice. Liepivo k tomu spusti matica u stanicu onda kad i jaje snese. Kadkada se dogodi, da se i po dva jaja u jednu stanicu snesu, što osobito onda biva, ako je matica vrlo plodna, nu to biva samo nehotice.

U ovom slučaju izpiju pčele radilice jedno od ovih jaja, a samo jedno ostane u stanici. Vrlo plodna matica prvaka (glavnoga roja) razsipa svoja jaja i po podu, jer još neima u košnici satja; nu kako su radilice počele satje graditi, to ona odmah nese jaja u stanice. Kad je vrieme, da se pčele roje, tad može matica snesti na dan 2000 do 3000 jaja, daklem u godini od 180.000 do 200.000 jaja.

(Nastavit će se.)

Dopis.

Iz Varaždina. Godina se školska ovdje otvorila — nu gradske djevojačke škole još neima. U samostan sestara Uršulinka nahrupilo sila djevojaka, tako, da bi se dvie paralelke, i to za *prvi i* drugi razred otvoriti morale. Kako čujem, ustrojena za prvi razred već paralelka, nu za drugi razred, glasa se, da se nemože naći prostora. Neznači li to, da je od prieke nužde druga djevojačka učiona, i to gradska, o kojoj se već nekoliko godina toliko govori, nu koja žali bože još ni danas ustrojena nije! —

Grad ima zgrada, učiteljica imademo po izbor, što je dakle zapriekom, da se gradska djevojačka škola neotvori? — Za bi svota od 1600 for. gradu toli teretna bila, da ju nebi pogorjeti mogao?

Svaki grad hrvatski i trgovište ima svoju glavnu ili trivialnu djevojačku učionu, jedini još Varaždinci moraju svoju žensku djecu šiljati u samostansku učionu, akoprem mnogi, da imade druga, onamo šiljali nebi.

Čovjek bi pomislio, da Varaždincem do naobrazbe ženske mladeži stalo nije, da oni poput starih ženu samo kano kućnu gazdaricu smatraju, kojoj ništa do kućnih poslova znati netreba. Nu kad čovjek vidi, kolika je sila djevojaka ljetos u samostansku školu nahrupila, neće kriviti napredne gradjane, već će posumnjat: dali uzrok, što grad djevojačke škole neima, gdje drugdje neleži?

Neću se upuštati u razglabanje, tko da je kriv neoživotvorenju gradske djevojačke učione, već opominjem one, koje to ide, da ljetos barem prvi i drugi razred otvore, da tim priekobrojne učenice samostanske škole u svojej kući udome. —y.—

Prisega. *)

Vi ćete se zapriseći Bogom živim, prečistom dievom Marijom, svimi Svetci i Izabranici božjimi, te svojim poštenjem i vjerom se zavjeriti, da ćete Njegovu Veličanstvu, prejasnomu vladaru i gospodaru Franji Josipu Prvomu, božjom milosti caru austrijskomu, kralju ugarskomu i českomu, dalmatinskomu, hrvatskomu, slavonskomu, galičkomu, vladimirskomu i ilirskomu, kralju jerusolimskomu; nadvojvodi austrijskomu, velikomu vojvodi krakovskomu, vojvodi lotrinžkomu, solnog radskomu, štajerskomu, koruškomu, kranjskomu; velikomu knezu erdeljskomu; markgrofu moravskomu; vojvodi gornjo- i dolnjo sležkomu, modenskomu, parmanskomu, piačentinskomu i gvastalskomu, osviećinskomu i zatorskomu, tešinskomu; pokneženomu grofu habsburžkomu, tirolskomu, kiburžkomu, goričkomu i gradiškomu; knezu tridentskomu i briksenskomu, markgrofu gornjo- i dolnjo lužičkomu i istrijskomu, grofu hohenembskomu, feldkirchskomu, bregenskomu, sonnenberžkomu itd.; gospodinu od Trsta, Kotora i slovenskoga kraja; velikomu vojvodi vojvodine srbske itd. itd., a zatim svim iz njegove krvi i koljena dohodećim nasljednikom biti neuzkolebivo vjeran i pokoran, te pošto Vas je kr. zemaljska vlada kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije imenovalo učiteljem (učiteljicom) na glavnoj (nižoj realnoj) učioni u — — —, to ćete se zakleti, da ćete u svojoj službi svagda i svagdje samo dobro Njegova c. k. apoštolskoga Veličanstva i domovine pred očima imati, zakonom se i nalogom od Vašega glavarstva izdanim spremno i točno podlagati, Vašu službu, kako Vas Bog i dušu uči, oprematì, svake se njezine zlorabe brižno čuvati, imenito one, koja bi vjeri, ćudorednosti, kralju ili domovini opasna bila, da ćete starješini učilišta, na kojem ćete imati službovati, izkazivati pristojno počitanje i propisani posluh, da ćete u skladu, slozi i ljubavi sa svojimi drugovi oko dobra zavoda nastojati, medju mladežju, koju ćete naučiti, ne samo znanosti, nego najpače bogoljubnost, strah božji i težnju za pravom kršćanskom kriepošću, koja i jest poglavita svrha svake znanosti, u Vašem djelokrugu svimi silami širiti i tvrditi, kod izpita i razsudjivanja učeničkih radnja sa sdušnom strogosti i nepristranosti postupati, te se od savjestna ovršivanja ovih dužnosti niti čijom milosti niti nemilosti niti ikakovim drugim obzirom dati ikada odvratiti i napokon da ćete službenu tajnu vierno čuvati.

Ovo, što mi je sada pročitano, te što sam dobro i podpuno razumio, dužan sam i voljan sdušno izvršiti.

Tako mi Bog pomogao, blažena dieva Marija te svi Svetci i Izabrani božji.

U — — — dne — — — 18 — N. N„ učitelj.

Viestnik.

— U Kranjskoj obstoji jedno desetak godina družtvo, slično našoj zadruzi, pod imenom: „Družtvo u pomoč učiteljem, njihovem vdovam i sirotam na Kranjskem“. Ovo je družtvo obdržavalo dne 22. Rujna o. g. svoju glavnu skupštinu, na koju je prieko 100 učitelja došlo. Osim drugih stvarih promienila se družtvena pravila, te tu se medju inim ustanovilo: da stari bolestni učitelji imaju dobiti pomoć, zatim učiteljske udove

*) Priobćujuć ovaj primjerak prisege, što ju novo naimenovani učitelji i učiteljice glavnih učiona polagati imaju, udovoljavamo želji više put izraženoj.

da imaju godimice 80 for. — a svako diete po 20 for. dobiti. Dosadanja glavnica ovoga družtva iznosi 23.068 for. 94 novč. a. vr.

— Preuzv. nadbiskup zagrebački Mihalović odredio je za mladiće, koji zagrebačku preparandiju polaze, četiri godišnja štipendija po 60 for.

— U Petrinji započela je početkom ove školske godine učiteljska preparandija za krajinu kano podpun samostalan zavod od tri godišnja tečaja s posebnim učiteljskim zborom.

— Na skupštinu njemačkih učitelja iz Češke sastalo se u Pragu do 300 učitelja. Predsjednici budu izabrani: Dr. Wiechovsky, Heinrich i Giršik. —

Natječaji.

— Početkom školske godine 1870—1. imade se na kr. zagr. preparandiji podieliti sedam štipendija, i to tri po 120 for. 50 novč., a četiri po 73 for. za one mladiće, koji se posvećuju pučkomu učiteljstvu u Hrvatskoj i Slavoniji. U tu svrhu razpisuje se natječaj do 31. listopada 1870. — Natjecatelji za te štipendije imaju svoje, na kralj. vladni odiel upravljene molbenice podkriepiti krstnim listom, školskimi svjedočbami o dovršenoj s dobrim uspjehom maloj gimnaziji ili maloj realci, liečničkom svjedočbom o podpunom zdravlju i vlastoručno pisanim i podpisanim očitovanjem, da će u slučaju, ako postignu koj od razpisanih štipendijah, barem deset godina u Hrvatskoj i Slavoniji učiteljevati. — Tako podkriepljene molbenice imadu se do rečenoga roka putem dotičnoga školskoga ravnateljstva predati duhovnomu stolu nadb. u Zagrebu.

— Na glavnoj gornjo-gradskoj učioni u Osieku izpražnjeno je mjesto učiteljice s godišnjom plaćom od 420 for. i stanarinom od 105 for. na godinu. Za popunu toga mjesta razpisuje se natječaj do 20. listopada 1870. Natjecaljice imadu svoje na ovaj kr. vladni odjel upravljene i svjedočbami o dobi, učiteljskom osposobljenju i ćudorednom vladanju, kano i o podpunu znanju hrvatskoga kano nastavnoga jezika podkriepljene molbenice do gore naznačenoga roka putem neposrednih svojih oblasti podnieti dotičnomu kotarskomu škola nadzorniku.

— Na katoličkoj glavnoj dječačkoj učioni u Rumi izpražnjeno je mjesto učiteljsko s godišnjom plaćom od 400 for., bezplatnim stanom i vrtom i sa 6 hvati drva, i ako bude učitelj i risanje predavao s nagradom od 50 for. i 2 hvata drva na godinu. Za popunu toga mjesta razpisuje se natječaj do 20. listopada 1870. Natjecatelji imaju svoje na kralj. vladni odjel upravljene i svjedočbami o dobi, učiteljskom osposobljenju, dosadanjem možda službovanju i ćudorednom vladanju, kano i podpunu znanju hrvatskoga kano nastavnoga jezika do gori naznačenoga roka putem svojih neposrednih oblasti podnieti dotičnomu kotarskomu škola nadzorniku.

Sbornica.

G. G. E. u K.........i. Hvala Vam srdačna i pozdrav. Žalimo Vas, nu nadamo se, da Vam je već bolje.

G. Ivanu J......i. Čudimo se, što ste sasvim zamuknuli. Nebi li se doskora nas sjetili? —

Uredjuje: **Fr. Klaić.** Naklada knjižare: **Fr. Župana.** Tisak Dra. **Lj. Gaja.**

Tečaj III. U Zagrebu dne 25. Listopada 1870. Broj 20.

ŠKOLSKI PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. za 12 mjeseci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

Još jedna o učiteljskih sjemeništih.

U našem listu poveli smo mi njekoliko puta rieč ob ovom predmetu i dokazali smo nepobitnimi dokazi, da je po obći napredak neobhodno potrebno, ustrojiti učiteljska sjemeništa, a dokinuti obstojeća učiteljišta. Na XIX. učiteljskoj skupštini povela se je takodjer o tom rieč, dakako ne na korist sjemeništa, nu bilo je i u toj burnoj skupštini glasova za internat.

Kad smo čitali izviešća o toj skupštini i kad smo osobito razmatrali govore ob ovom predmetu držane, čudili smo se, da su ljudi, koji su sami u sjemeništih odgojeni i naobraženi, i koji su si slavno imé stekli na po'ju pedagogičko-didaktičnom, da su baš ti ljudi proti sjemeništu govorili. Ta nije moguće, da su proti svome uvjerenju govorili, valjda s toga, da si i u pogledu liberalnosti njeko ime steku. Nas neće nitko s našega puta svratiti, jer smo živo uvjereni, da u Hrvatskoj uz naše okolnosti samo mogu biti na uhar učiteljska sjemeništa. Da i drugi tako misle, evo najboljega dokaza.

„Narodni list“ iz Dalmacije doneo je pod naslovom: „Gojilište hrvatskih učitelja“ sliedeći članak, kojega i mi našim čitateljem od rieči do rieči priobćujemo, iz koga će svatko uvidjeti moći, da mi toliko ljeta nismo u vjetar govorili. Taj članak glasi ovako:

„Zemaljski odbor dalmatinski podnio je na zem. namjestnika ovu predstavku glede hrvatskoga odgojilišta u Arbanasih kod Zadra:

Preuzvišenosti!

Visoko pokrajinsko učionsko vieće, u jednoj od zadnjih svojih sjednica zaključilo je, da bi se ukinulo hrvatsko gojilište učitelja u Arbanasih kod Zadra, a da se u gradu Zadru ustroji u smislu novih naredaba, sadržanih u temeljnom zakonu od 14. Svibnja 1869, jedini učiteljski zavod, na kom bi predavanja morala biti u obadva zemaljska jezika; da bi pitomci dobivali zakladnine, te o sebi kod privatnih kuća živjeli, a na predavanja pristupali kakogod to sada biva kod normalne učione u Zadru.

Ova odluka, kad bi višu potvrdu dobila i u djelo se izvela, cieni pišući zemaljski odbor, da bi se javno mnienje oćutilo, dočim svrši svojoj odgovarala ńebi.

Od kada je previšnjom carskom voljom narodu u Dalmaciji udieljena ustavna sloboda, i od kada je on mogao želje i zahtjeve svoje, smjerajuće na obću korist slobodno izjavljati, od tih želja prva, od tih zahtjeva najprvi bi mu, da se u narodu prosvjeta širi kroz pučku nauku i da se nemar u toj struci prošastih vremena izpravi, a da se nauk narodu predava u svom materinskom jeziku. Zemaljski sabor, obćinska vieća, glasila javnoga mnienja, svi za to su složno se zauzeli, svakom prigodom glas odvažno podigli, kazuć mahne i pitajuć im lieka.

S početka odmah težko se ukazalo postignuti žudjen cilj: a to s nestašice valjanih i sposobnih učitelja. Ono malo učitelja, što je bilo, viši dio slabo je vješt narodnomu jeziku. Pedagogični tečaji kod glavnih učiona gradskih, obstojali na papiru: a gdje su se i obavljali, od njih slaba ili nikakva korist. Narod dakle kroz svoje zakonite predstavnike vapio je za shodnim učiteljskim zavodom, na kom da bi se odgajali vriedni pučki učitelji.

Tomu pravednomu zahtjevu i dokazanoj nuždi vlada da zadovolji, godine 1864. izdala je naredbe za ustrojbu hrvatskoga učiteljskog gojilišta u Arbanasih; i pomoćju pokrajinske zaklade, zavod je taj postao god. 1865.

Ustanove njegove, osnovane na temelju obstojećih zakona učionskih, a prilagodjene čuvenim potrebam, kojim se zadovoljiti imalo, bile su s vremenom shodno i popunjene, tako da kroz ovo

pet godina njegovog obstanka, zavod je svedjer napredovao i dobra ploda iznio. Iz zavoda izadje liepa kita mladih učitelja, te ponamješteni po zemlji, svuda su se dosad odlikovali, toliko svojim čudorednim ponašanjem, koliko i umnom radinosti na učiteljskom polju. Narod vrlo je pomnjivo pratio korake zavoda, i divio se, gledajuć, kako mu je odgoj vrlih učitelja u milom materinskom jeziku jur utvrdjen, te da odsele razprostiranje nauka i njegov duševni napredak neće ostati na praznoj nadi.

Ali je i ljudi bilo, kojim uspjeh zavoda nije bio po ćudi. Pišući odbor razloge tomu navadjati neće, uvjeren da V. P. lasno će jim se dosjetiti. To stoji, da su se množile svakovrstno klevete i napadanja proti zavodu, i glas se podizao tražeći, da se zavod ukine. Ta graja nije zavodu smela; on je svojom stazom odvažno stupao napred; čemu su najbolji svjedok konačni godišnji izpiti i vrstna valjanost, što su pri istim pokazali mladi pitomci.

Kad bi sad jednom zavod se ukinuo, narod bi naravno mogao tu mjeru smatrati kao nezasluženu pedepsu zavodu, a samomu sebi udarac, udarac narodnoj samosvjesti i težnji za prosvjetom. Dajte mi učiona i u njih sposobnih učitelja — narod je vapio; — pa ono, što je s te strane stekao u nepogodna ponj vremena, uprav sada, kad bi rekao kano da mu je na bolje okrenulo, da mu se bez temeljita razloga otme.

Nije ni s daljega na pameti pišućemu odboru u sumnju stavljati namjere pokr. uč. vieća; dapače on cieni, da su te namjere najplemenitije. Ipak mora izpovjediti, da ustroj novog učiteljskog zavoda, kako ga je gori rečeno vieće predložilo, nebi podnipošto svrsi odgovarao.

Poznato je V. P., da se hrvatski predava u pretežnoj većini pučkih učiona, a uhvat je, da će skoro malo kud ili nikud inače biti. Nastojati dakle mora se, da učiteljski zavod tako udešen bude, kako bi se u njem odgajali učitelji tomu jeziku prevješti i sposobni.

Od svih predavanja pri učiteljskom kakvom zavodu, najvažnije je ono, koje se praktike tiče; a to je vježba budućeg mladoga učitelja u podučavanju. To vježbanje obavlja se svagdano

u učioni, koja pri zavodu stoji. U gradu Zadru za sada, i još možda za dugo, predavanje u početnih učionah mora biti u jeziku talijanskom. Odkud sliedi, da mladi pitomci vježbanja praktična svagdanja morali bi obavljati u tom jeziku; te po taj način oni nigda postali nebi vriedni učitelji za pučke hrvatske učione. Da drugoga razloga nema; taj bi dovoljan bio odvratiti i pomisli, da se učiteljsko gojilište prenese u grad Zadar. Što bi se gdjekoji predmeti u hrvatskom jeziku predavali, to bi slabo pomoglo, kako će i V. P. lasno uvidjeti.

Osim toga, pošto na tomu zavodu glavni naukovni jezik bio bi talijanski, to bi mnogo smetalo, pa baš i zapriečilo, da u gojilište pristupe mladići hrvatske ruke, a tizih uprav i je najviša potreba, jer izkustvo uči, da baš vriedni hrvatski učitelji mogu biti samo oni, koji su Hrvati rodjeni i hrvatski odgojeni u prvih naucih.

Po osnovi novog zavoda, pitomci bi zakladnine primali pa o sebi kod privatnih kuća živili, i samo u zavod na predavanja pristupali. Tim bi prestala jedna od temeljnih ustanova sadašnjega zavoda u Arbanasih, to jest zatvor pitomaca i njihov skupni život u zavodu pod upravom svojih učitelja i odgojitelja. Po mnenju pišućeg odbora, ovoj se ustanovi prepisati ima liepi napredak i uspjeh dostignut u gori rečenom zavodu. Mladić pušten sam sebi, izvrgnut svakovrstnim pogibeljim, koje pruža jedan grad, malo satih na dan pod uplivom svojih učitelja, lasno je, da s pravog puta okrene, i da od njega, mjesto vriednog pučkog odgojitelja, poštane izkvarena ništavica. Pitomac uklonjen od svieta, kako je dan danas u Arbanasih, u neprekidnom obćenju sa svojimi stariji, podpuno materialno obskrbljen, ne samo da nema misli i prigoda, koje bi ga od zvanja svog odvraćale, nego duševno se kriepi i uči svaki čas, tako da vas njegov život i vas rad upravljen je jednoj svrsi, koja mu vazda pred očima lebdi.

Ako se pravi učiteljski zavod imati hoće, treba da je učiona i sjemenište sve zajedno, i treba da je skupa učilište i gojilište; treba da se odgoji, u pravom smislu rieči, mladih pitomaca

toliko, a i još više obzira ima, nego istomu nauku; a to se jedino sa zatvorom postići može.

Usljed gori navedenih razloga zemaljski odbor ima čast moliti P. V., da svoj možni upliv upotriebiti udostoji, da navedena odluka pokr. uč. vieća nepotvrdjena ostane; nego da predmet o ustroju učiteljskog zavoda po propisih temeljnog zakona od 24. Svibnja 1869 opet na pretres istomu viećn predložen bude! da — ili sadašnji zavod a Arbanasih uzdržan bude i razširen po novih zahtjevih, što bi i najbolje, po mnenju odbora, bilo — ili slični zavod, sa zatvorom pitomaca, ustrojen bude u jednom mjestu, gdje je na početnim učionam hrvatski jezik naukovni jezik, tako da bi u tom jeziku pitomci praktična vježbanja obavljati mogli.

U svoje vrieme, uhva pišući odbor, da će ga V. P, o svojoj odluci u ovom važnom predmetu obznaniti izvolili."

Izvješće

o djelovanju 19. glavne skupštine njemačkih učitelja, obdržavane dne 8., 9. i 10. Lipnja t. g. u Beču.

(Nastavak.)

Treća glavna skupština obdržavana dne 10. Lipnja. Sjednica započe u 9 sati. — Predmet za pretresivanje glasi: Sveobće njemačko učiteljsko družtvo.

Superintendent Schulze iz Gothe predaje u ime odbora izvješće, te govori o velikoj vriednoti učiteljskih skupština i učiteljskih družtva, jerbo se njimi sjedne strane o bratskoj ljubavi i kolegialnosti nastoji, s druge pako strane stvaraju značaji, pa bude u učiteljih oduševljenje i potiču ih na novu revnost za svoje zvanje. — Govornik pripovieda zatim, kako se je godine 1848. u Ajsenaku (Eisenach) utemeljilo njem. učiteljsko družtvo, kako je kašnje ukinuto, te kako je napokon došlo do učiteljskih skupština, koje još i danas obstoje, pa predlaže skupštini u ime odbora sljedeće pitanje: Da li sadanje učiteljske skupštine ostati imadu, kako jesu, ili, imade li se opet njem. učiteljsko družtvo ustrojiti?

Behrens iz Borzoma u Brunšvigu je za učiteljske skupštine, kakove su i sadanje, iz tih razloga, što u njih sloboda vlada.

Predsjednik čita za tim pismeno predani predlog profesora Richtera iz Beča: gledajuć na to, što dosadanje stanje zakono-

daje i pravosudja u pojedinih njemačkih zemljah i u Austriji učiteljem prisustvovanje kod sveobće njem. učiteljske skupštine osujećuje, zaključi 19. glavna njem. učiteljska skupština na taj predlog, koj je za obćenito njemačko učiteljsko družtvo, da se prelazi na dnevni red.

Rieke iz Virtemberga veli, skupština neka prije svega prosudi, hoće li joj se biti slobodnom ili ne: onda zna, što će skupština zaključiti; jer on je osvjedočen, da svaki, koj je na skupštinu došao, i čuvstvo slobode u svom srcu nosi. — Prava skupštine jesu uviek zadnje, što se napada, dočim „družtvo" oblastim uviek više sgode pruža, kojom ga sasvim zavesti mogu. — S toga sam ja za slobodne njem. učiteljske skupštine.

Lüben iz Brema kaže, da je skupština sada suverena (vladajuća); ima li štatuta, onda je na njih vezana.

Schulze iz Djevina kaže, kako je koristno, kad učiteljsko družtvo odbore za specijalna pitanja i ustanovu glavnice za učiteljske svrhe postavlja, nu ta korist prama šteti, kada bi se dosadanji savez promienio, neodlučuje.

Profesor Richter iz Beča. Za stanje Njemačke, na troje razdieljene, nu na ovoj dvorani trojedne bilo bi najbolje, da ostane kod dosadanjeg običaja. Austrijanci nebi po zakonu kod njem. učitelj. družtva učestvovati mogli, a bilo bi čudnovato, kada bi njem. učit. sastanak u Beču Austrijance iz sveobćeg učiteljskog družtva izključiti morao. — Obće njemačko učiteljsko družtvo moralo bi se apoštolskog poslanstva odreći, koje je njem. učit. skupština u mnogih krajevih naše domovine tražila, pa i našla.

Iza kratke primjetbe Köhlerove govori Petsch iz Berlina za utemeljenje zemaljskih učiteljskih družtva, a osobito za takovo u Pruskoj, za koje će skorieh dana poziv izaći. — Poslje toga bude zaključeno, da dosadanja uredba i nadalje ostaje.

Dr. Meier iz Lübeka izvješćuje o pitanju „obrazovanost njemačkih ženskinja." — To pitanje imadjaše dva smjera u reformi; prvi govori o vrsnoći zaslužbe, drugi o kućevnoj radinosti; on je za 2. smjer, te predlaže: 1. Ženska obrazovanost, kako sada u višjih krugovih vlada, pa za kojom i mnoge škole teže, nedostatna je. 2. Škola mora s toga kod obrazovanja, koja žene ide, najviše na to gledati, da se postigne svrha obiteljske kućevnosti. 3. Isto tako mora se višeputa potrebita sposobnost zaslužbe uvažiti. 4. Ona mora pogubne uplive na značaj i ćudorednost, koji se na sadanje družtveno stanje u obitelji protežu, energično pobiti.

Osim toga predlaže dr. Pollak iz Boskovica, da se nauk o uzgoju u naukovnu osnovu za višje djevojačke škole poprimi, zatim da se javni učevni tečaji ob odgojivanju ženskinja, kao što i putujući učitelji za oto ustroje.

Lederer iz Pešte predlaže: 1. Djevojke siromašnih rodi-

telja u 12.—16. godine neka se obučavaju u znanostih, koje su im za ćudorednu eksistenciju potrebite. 2. Svrha je ženskoj obrazovanosti, usposobiti ih, da u svakom položaju kadre budu svoju kao što i svojih sreću svimi mogućimi moralnimi i intellektualnimi sredstvi promicati.

Reif iz Pešte misli, da se osim na žensku narav, na duh vremena i na socijalne odnošaje gleda.

Trinaest govornika i jedna gospodja se javiše za rieč; skupština zaključi jednoglasno, da se gospodji najprije dozvoli govoriti.

Gospodja Augusta Veirovic iz Berlina prihvati uz svеobću pozornost rieč; njezin bi govor već puta pljeskanjem prekinut. — Meierove theze nisu joj dovoljne; žena, kaže, neima na nikakov način podčinjenu, služeću zadaću, ona neima samo uzdržavati, već ima poput muža kulturnu zadaću vršiti, koja se cielosti čovječanstva obraća. Ta se zadaća riešava ponajprije u uzgojnoj radinosti, što je dr. Meier premalo naglasio; ona zauzimlje i umno njegovanje tjelesna čovjeka i najviše ciljove cielosti čovječanstva. — Odsudi li pako sudbina ženu, da neima nigdje nikoga svoga, to joj je kao što i mužu baš tako ista dužnost, svoje radne sile na svakom polju, za koje moći i sposobnosti ima, napeti. Posao, koj muža slobodnim čini, vodi i ženu k najplemenitijoj slobodi; naše kćeri moraju zato za svaki pošteni posao i izvan kuće odgojene biti. — Govornica predlaže: 1. Ženski spol neka se odgojivanjem i obukom za svoju specijalnu uzgojnu zadaću potanko praktično i theoretično priprave. 2. Uzgoj i obuka ženskoga spola mora se tako udesiti, da djevojke svršiv škole, obskrbljene budu solidnim znanjem i umiećem, da će znati bistro misliti i dobro htjeti; samo na takovu temelju biti će žena kadra i svoju uzgojnu zadaću sviešću riešiti, kao što će i usposobljena biti u svaku strukovnu školu stupiti.

U smislu theza gospodjice Veirovicove govore još: Pollak iz Boskovica, Stojanović iz Zemuna i Tozelovski iz Berlina. — Janzon Brema govori takodjer za theze gćne. Veirovicove, te naglašuje osobito ravnopravnost ženskinja.

Poslje toga bude pismeno predani predlog Soukupa iz Beča pročitan: 1. Samostansko odgojivanje nenadomješćuje branište ženske obrazovanosti, t. j. obitelj. 2. Djevojačke škole, bile one javne ili privatne, moraju zajednički potrebito znanje i vještinu, koja prema duhu vremena k ženskoj obrazovanosti spada, rukovoditi i uzgojno unapredjivati. 3. Neka se podignu ženska obrazovališta ili samostalno ili neka se djevojačkom školom spoje. 4. Za postignuće ženitbene privolje treba obrazovalištna svjedočba.

(Nastavit će se.)

Kratka uputa u stilistiku.

Dio I.

(Nastavak.)

Glava III.

O poredanju gradiva (oekonomika).

Pronašav putem meditacije dovoljna gradiva, valja mi isto nekako poredati, t. j. stalno ustanoviti svakomu pojmu mjesto kojega u sastavku ide.

Promozgav s nekog gledišta svekoliko crpljeno gradivo i pojedine pojmove, radim kod poredanja ovako:

1. Ponajprije valja mi one pojmove sabrati, koji mi rabe kano glavne česti sastavka: A) za uvod, B) za izvedenje, C) za zaključak.

2. Tražim pojmove, koji su s prijašnjimi uzporedni, te jim naznačim mjesto.

3. Svim glavnim pojmom valja mi dotične podredne pojmove pridieliti, te jih poredati.

Kod poredanja valja da se služim: 1. zrienjem (Anschauung) osobito u opisu, 2. asocijacijom pojmova, 3. logikom, osobito u razpravah, 4. estetikom, u opisu, 5. umjetnimi formami, t. j. svim onim, što se rabi u običnom životu (u listovih).

Gradivo poredati mogu na više načina, bilo to sada razredbom, bilo razdielbom.

Glava IV.

O izboru rieči, kojimi gradivo zaodievamo (phrastika).

Želim li o kojem predmetu pisati ili govoriti, valja mi najprije sav predmet izcrpiti i dostatna gradiva za svoju radnju pokupiti; zatim mi valja crpljeno gradivo s nekog stalnog gledišta poredati. Uradiv ovo nastojim, kako da svoje bilo u glavi, bilo na artiji poredano gradivo riečmi zaodjenem, a to me uči phrastika.

Phrastika govori:

1. Ob izboru stila i tona,
2. Ob izboru rieči i izraza,
3. Ob odnošaju gradiva prama zadatku i poredanju,

4. O tvorbi izreka,
5. O razvitku pojmova (mislih) u obće.
6. O razvitku pojmova na pose, i to:
   a) ob izboru uvoda,
   b) ob izboru prelaza.
   c(ob izvedjenju glavne misli (pojma),
   d) ob izboru zaključka.

1. Ob izboru stila i tona.

Pod stilom razumievamo način, kojim tko što izriče. Stil se dieli na: a) nizki, b) srednji, c) visoki.

a) Nizki stil izrazuje jednostavno, kloni se svakoga nakita i svega, čim bi ćud čovjeka razdražiti mogao. Rabi nam zato osobito kod tumačenja, pouke itd.

b) Srednji stil obiluje na liepih izrazih, nu u ostalom neima velike razlike izmedju njega i nizkoga stila. Rabi nam u sastavcih, pisanih u zabavu.

c) Visoki stil obiluje na slikovnih izrazih i na krasnih riečih, te ljubi osobito pomno periodovanje.

Rabi nam osobito za govorničke i pjesničke sastavke, nu nesmije se ni ovdje uvieke rabiti, već samo onda, kad se mašta potaknuti, a duša uznieti ima. U ostalom rabimo sve tri vrsti stila onako, kako nam uztreba.

Pod tonom razumieva se stanje duše, koje se iz sastavka razabrati može. Ovo se stanje pokazuje a pojedinih izrazih, u figura, u broju itd.

Imade više vrsti tona. Ima ton ozbiljni ili humoristični, čedni ili preuzetni itd. Izbor tona zavisi od okolnostih piščevih, te je osobito u listovih od velike važnosti.

2. Ob izboru rieči i izraza.

Da ti stil liepimi riečmi i izrazi obiluje, valja ti liepim čitanjem i pametisanjem dobru kitu ovakovih nakupiti. Ponajprije valja, da im značenje znadeš, a zatim si je dobro upamti, da ih koji put možda ne izmieniš ili iz dvajuh izraza treći jošte nečuveni skuješ.

3. O tvorenju izreka.

Tvoreć izreke valja ti paziti na sva svojstva, koja se zahtievaju, da stil bude valjan i liep. Osobito ti je paziti, da ti više

jednako udešenih izreka uzastopce jedna za drugom ne sliedi, a zatim nastoj osobito u našem jeziku, da ti izreke čim kraće budu. Glede perioda valja, da se obazreš na pravila o periodih, t. j. da period nebude odviše dug, jer tim se smeta razumljivost; da nebude medju članovi nerazmjerja itd.

4. Ob odnošaju gradiva prama zadatku i poredanju.

Ponajprije valja mi promotriti, da li koj pojam mojega gradiva u obće i na zadatak spada, a zatim, da li ga ide ono mjesto, na koje ga staviti kanim. Cielo gradivo moram tako prirediti, da bude jedna cielost, a i da štioc uviek znade, u kojem se dielu sastavka nalazi.

5. O razvitku pojmova u obće.

Razvijajuć pojmove mogu na dvostruk način grešiti, ako pojedine pojmove dostatno neizvedem, ili, ako se puštam u ciepidlačarenje, te o jednoj stvari više zborim, nego li je potrebno. Prva se mana opaža kod početnika, kod kojih se često i o tom greši, što jedno te isto u dva puta, al svaki put drugimi riečmi kažu. Da se tomu otmem, valja mi, kad na kraju kojega odsjeka ništa više neznadem, da kažem, a ipak ćutim, da predmeta dovoljno izcrpio nisam, točku, kod koje sam zapeo bio, uzeti kano nov zadatak, te po njoj iznovice meditirati. Da drugoj mani predusretnem, valja mi u konceptu sve, što upravo na zadatak ne spada, izpustiti.

6. O razvitku pojmova na pose.

a) Ob izboru uvoda.

Uvod (predgovor, exordium) nije ništa drugo, van pripravа na glavnu misao ili na temu, te nam zato rabi, da si u slušaocu pozornost uzbudimo.

Uvod nesmije:

1. da bude predug, on mora da bude u naravnom savezu sa cielim zadatkom;

2. nesmije sadržavati glavnu koju misao same razprave.

U uvodu se: 1. ili zadatak tumači ili rieč, o kojoj je govor označi. Na pr. kad bi tema glasio: „Tko rano ustaje, nikad se nekaje“, onda bih ovako uvod udesio: Piriečje ovo neima drugoga smisla, nego ovaj: Ure jutarnje jesu jedino prikladne, da

se čovjek ozbiljnimi stvarmi bavi. 2. U uvodu može se predmet, učin, zgoda, svečanost spomenuti, koja nam pruža priliku, da svoj govor izgovorimo ili razpravu, iztragu napišemo. Na pr. kad bi tema ovako glasio: „Inštalacija velikoga župana"; onda bih svoj govor ovako začeo: Čemu se danas toli bujna kita otmenih muževa ovdje sabrala? komu se u slavu ore ti sladki zvuci glasbe? komu se napijaju silne čaše rujne bukovštine? Nikomu, van jedino našemu slavnomu svečaru. 3. U uvodu se mogu takodjer vanjske okolnosti spomenuti, koje stoje u savezu sa zadatkom: a) Mjesto, gdje se stvar nalazi ili gdje se je zgoda zbila. Na pr. tema: Smrtno slovo pobratimu na grobu. Uvod: Evo nas ovdje suznih očiju, raztužena srca na grobu, tom spokojištu našega vriednoga pobratima. b) Vrieme, u koje se što zbiva ili zbilo. Na pr. tema: Bitka na Kosovu. Uvod: Poviest srbska bilježi za sjegurno mnogo dneva, gdje je majka Srbija nad nesrećom djece svoje zakukala, ali je ipak opet se podigla. Nu tko da se nesjeća smrti njezine, kad je s nesloge svojih sinova jadna na Kosovu izdahnula. c) U uvodu mogu spomenuti, kakva nam kob nebo udielilo, t. j. da li nam je bio dan liep ili gadan, shodan ili neshodan za ono, o čem pišemo. Na pr. Put na Ivančicu; uvod: Jedva je peta ura odbila, kad je posliednja zviezda utrnula, a sjajno se sunašce iza gora pomolilo, te naviestilo, da nam na put ići valja itd. d) Mogu govoriti o promjeni dosadanjega stanja. Na pr. Govor abiturienta: Uvod: Eto nas na pragu hrama znanosti, nu ne, da unj udjemo, već da se za uvieke od njega oddielimo. 4. U uvodu mogu govoriti ob obćenitom pojmu, s kojega prelazim na zadatak, kano na nešta posebna:

a) Mogu iz obćenitoga pojma preći na posebni.

b) Mogu govoriti o podrednom pojmu zadatka, te s ovoga preći na glavnu misao. Na pr. „Izbor stališa je potreban." Uvod: Izbor stališa u dobi, kada u nas prave volje ni sposobnosti za nijednu struku dostatne još neima, biti će cielo mučan posao; nu uzprkos tomu, valja nam ipak neki stališ izabrati i to iz sliedećih razloga itd.

c) Uvodom mi može biti pojam, koji je protivan momu zadatku, te s kojega prelazim na glavni pojam. Na pr. „Blagoslov mira." Uvod: Koj od vas neće jošte pripoviedati o strašnih posljedica rata! Rat neuništuje samo ono, što je ljudska ruka stvo-

rila; iste nam darove prirode hara; strah i trepet širi se, do kud mu glas dopire, nesreću, propast i smrt donosi svikamo, kuda prolazi. Koliko se pako razlikuje mir božji od bojne vike pobjedonosnoga Marta!

d) Za uvod rabi mi pripoviest, smješica, doskočica itd. Na pr. tema: Sila govora. Uvod: Pripovieda se, da je Ezop jednom na pazar pošao, te buduć obrekao kod kuće, da će nešta najboljega donieti, donese jezik; drugi put podje opet na sajam, nu obreče, da će sada nešta najgorega donesti, pa donese opet jezik. Jest, jezik možemo rabiti u najbolju svrhu, a i u najgorju, te zato pravo kaže naška rieč: Jezik je najveće dobro a najveće zlo.

e) Uvodom mi rabi izreka glasovita muža, citat iz kojega pisca ili pririečje kakovo itd. Tema: Korist znanosti i umjetnosti:

Ingenuas didicisse fideliter artes,
Emolit mores, nec sinit esse feros.

f) Uvodom mi služi prispodoba ili slika. Na pr. Vjera u nesreći. Uvod: Kao što se zlato ognjem kuša, tako ćeš i prijatelja istom tada upoznati, kad ti do nevolje bude.

b) O prelazu.

Prelazom zovemo rieči, pomoću kojih s jednoga diela sastavka štioca uvodimo u drugi. Ovih nam prelaza manjkati nesmije, jer bi nam stil neugladjen i nesavršen bio, nu uz to nevalja nam ipak previše pisati. Kako se najlasnije preći može, o tom nema pravila. Obično se prelazi:

1. Pomoćju nekih običnih formula.
2. Pomoćju stavačnih figura. Na pr.:

Ad 1. Ne samo, da lienost čini čovjeka nekoristnim za ostali sviet, već ga čini takodjer i škodljivim itd.

Ad 2. Neću, da vam dulje dosadjujem sličnimi tricami, već ću nastojati, da prešav na zanimiviju stvar ugodnih vam časova pribavim; ili: Eto sam vam dovoljno razložio, o čem mi je govoriti, sada pako želim vas obsvjedočiti, da nisam dosele u tutanj govorio.

Ad 3. Mogu upotrebiti figuru dvojbe (dubitacije). Na pr. O tom, da nemarnjak svojemu bližnjemu ne koristi, već sam govorio, što da još rečem o zlih plodovih, koje nemarnost sobom donosi? Kako da počmem, kako da završim?

c) Ob izvedenju glavne misli.

Izvedenje glavne misli sačinjava upravo pravu cienu sastavka. Čim si više misli pokupio, čim si ih shodnije porazdielio, tim ti posao laglji.

d) O zaključku.

Zaključak, koj je posljednji dio cieloga sastavka, rabi nam zato, da se utisak, štono ga je sastavak na koga učinio, pomnoži; zato mora, da bude pisan jezikom kriepkim i živahnim.

Zaključkom nam služi:

1. Molba ili želja.

2. Opomena, pobuda, saviet.

3. U zaključku možemo izjaviti svoju nadu, du će svaki, koj to uzčita, zbilja i poprimiti.

4. U zaključku možemo uvjeravati, da će onaj, koj ono, što sam napisao, sliedi i upotrebi, jedino sebi koristiti, koj pako to neuzradi, da mu se je nadati zlim posljedicam.

5. U zaključku mogu očitovati svoju bojazan, da sam možda čitatelju dosadan te zato, da neidem dalje; a zato neidem, jerbo najljepša stvar, ako se dugo nateže, napokon dosadi.

6. U zaključku mogu sve glavne misli u kratko spomenuti.

7. Sastavak mogu zaključiti kakvom poslovicom ili izrekom kojega slavnoga muža.

8. Sastavak mogu zaključiti takodjer samim zadatkom.

Glava V.

Ob izpravljanju pismenih zadataka (epanortotika).

Da ti kod izpravljanja sastavka ne bude neprilika, zato piši svoj koncept na široko, te ostavi na svakoj strani artije po 2—3 prsta prostora, da onamo svoje izpravke napisati uzmogneš. Izpravljajuć sastavak valja ti na dvoje paziti: 1. Valja ti ono, što si uradio, procieniti i prosuditi. 2. Valja ti ono, što si pronašao, da nevalja, izpraviti.

Ad 1. Sudeć sastavak valja ti stalnimi znaci umjestno od neumjestna, progrešno i manjkavo odlučiti. U tu svrhu čitaj sastavak na glas, te se osvrči ponajprije na najvažnije. Na pr.: Da li nisi što dva put rekao ili što izostavio, ili štogod onamo metnuo, gdje mu mjesta neima, ili da li si možda stil i ton takav

odobrao, koj ovdje mjesta neimade. Čitajuć po drugi put, da li si dobre izraze upotrebio, izreke dobro poredao, da li si se jednog pravopisa dosliedno držao i zgodne interpunkcije rabio.

Ad 2. Čim si pogrešku našao, valja ti ju umah izpraviti, neznaš li si pako u prvi čas pomoći, valja ti dotično mjesto obilježiti, pa zatim po knjiga tražiti i pravilo za rečenu stvar naći. Ova su pravilu temeljem svakoga sastavka, o pojedinih pako sastavcih govori praktična stilistika.

(Nastaviti će se.)

Dopisi.

Iz Petrinje. Mili prijatelju! Evo me, da te ubavjestim o stanju naše preparandije na početku školske godine 1870—1. Valjda ti je poznato, da nije petrinjska preparandija ono, što su dosadašnji dvogodišnji tečaji bili. Preparandija naša nije najme spojena sa višom realkom, nego se pripravnici napose svaki dan 6 sati podučavaju; pak i ciela je naukovna osnova *) mnogo bolje udešena, nego što je to kod dosadašnjih tečaja bilo.

Naša je preparandija trorazredna i trogodišnja. Prošle smo godine imali samo dva razreda; ove se godine po visokoj dozvoli ratnoga popečiteljstva primaju opet novi pripravnici, te će istom počamši od ove školske godine preparandija podpuna biti.

Za preparandiju imamo već posebnu novu dvokatnu sgradu; nu ova još nije uredjena i potrebitimi školskimi stvarmi providjena. Ove se godine preparandija dakle još neće smjestiti u novu sgradu, nego će nam još kao i dosada rabiti prostorije niže realke. —h—

Iz vojničke krajine. Mili prijatelju! Odavna sam želio, da ti priobćim, što me peče, nu sve sam oklevao, iznieti na javu moju bol, nadao bo sam se, da će ipak jednom na bolje prekrenuti, te da će i nami sunce bolje budućnosti sinuti. Od nas se učitelja zahtieva, da s duhom vremena napredujemo. To je i pravo, jer ako učitelj nenapreduje, može li tada puk napredovati. Tomu pako nuždne su knjige i časopisi strukovni. Tko da ove nabavi? Od učitelja nemože se zahtievati, jer uz malu plaću mora sebe i cielu obitelj uzdržavati i hraniti. Čujemo, da su učitelji u provincialu u tom pogledu sretniji, da najme od obćinah dobivaju školske časopise. I kod nas se nastoji knjigu njegovati, pa s toga većom stranom imamo „Vienac" i mal ne da nije svaka učiona članom sv. Jermenskoga družtva. Onim, koji su to izposlovali, valja nam se najučtivije zahvaliti, ali isto tako i umo-

---

*) Drago će nam biti, ako nam pošaljete tu osnovu, da ju obieledanimo.
Opazka uredn.

liti, neka svojim uplivom izposluju, da dobivamo i pedagogičke časopise, koji nam jedini služe za naše izobražanje. Malo ti koja škola ima „Školskoga Prijatelja“ ili „Napredak“, i koji ga ima, to je većinom svojina učiteljeva, koji si od ustah odkine, samo da znade, što u školi gdje biva i što bi trebalo da bude.

Dokle svaka naša učiona nebude imala strukovnih časopisa i valjano uredjene knjižnice, dotle će i slabo biti naše naobraženje, a dotle će i slabo prosvjeta u puk prodirati. Molimo dakle sve one, kojim je do napredka i pučke prosvjete iole stalo, neka nastoje, da svaka učiona uredno bude dobivala barem oba u Zagrebu izlazeća školska časopisa, a da se jednom počmu ustrojavati i školske knjižnice za učitelje i puk. —a—

Viestnik.

— U Cislajtaniji preustrojene su sve preparandije i ovih dana donesaše nam bečke novine množinu naimenovanja preparandialnih ravnatelja i učitelja. Kad će se jednom naše preparandije preporoditi?

— Učiteljske plaće uredjene su po svoj austro-ugarskoj državi, izuzam Hrvatsku. Evo kako su u Štajerskoj uredjene i to zakonom od 4. Veljače 1870: Sve su pučke učione razdieljene na 4 razreda. Učitelji na učiona 1. razreda dobivaju godišnju plaću od 700 for., na učiona 2. razreda 600 for., na učiona 3. razreda 500 for. a na učiona 4. razreda 400 for. Svake pete godine dobiva učitelj 10% dio od svoje plaće kao doplatak, i to traje do 30. godine službovanja. Obćine daju plaću a zemlja daje doplate. Svaki ravnatelj i ravnajući učitelj dobivaju povrh toga posebne doplate, i to ravnatelji po 200 for., ravnajući učitelji po 100 for. u škola 1. i 2. razreda, a u škola 3. i 4. razreda po 50 for. Stan dobivaju svi učitelji u naravi ili stanarinu u 25% svoje plaće. Podučitelji imaju 60% od učiteljske plaće. Isto tako učiteljice. Nijedan pako učitelj nesmije posebno podučavati u školi, t. j. inštruirati svoje učenike.

— Na gradskih glavnih učiona u Zagrebu upisalo se je početkom ove školske godine i to na uzornoj učioni u 1. razredu 56, u 2. razredu 53, u 3. razredu 44 a u 4. razredu 52, ukupno 210 učenika; na kaptolskoj učioni u 1. razredu 71, u 2. razredu 64, u 3. razredu 41, u 4. razredu 33, ukupno 209 učenika; na dolnjo-gradskoj učioni u 1. razredu 86, u 2. razredu 91, u 3. razredu 48, u 4. razredu 51, ukupno 276 učenika; na djevojačkoj učioni u 1. razredu 106, u 2. razredu 92, u 3. razredu 47, u 4. razredu 38, u 5. razredu 34, u 6. razredu 12, ukupno 329 učenica. Svega dakle upisalo se je u gradske učione 1024 djece, a još svi sposobnjaci nisu došli u školu. Prvi razred djevojačk učione ima paralelku, u drugom će se razredu za koj dan paralelka otvoriti, a na dolnjo-gradskoj učioni morat će se takodjer za koj dan otvoriti paralelka u 1. i 2. razredu, jer su ovi razredi svud prepunjeni.

— U kr. učiteljište upisano je i to u prvi tečaj 13 a drugi 18, ukupno 31 pripravnik.

— Naimenovani su pučkim učiteljem i to Binder u Žažini, Körbler u Vrbovcu, Demut u Pribiću a Topolnik u Spišić-Bukovcu.

— I grad Zagreb držao je ovih dana izbor učitelja i učiteljica; te je podnio trojni predlog višem mjestu na odobrenje. Bog bi dao, da obavljeni izbor bude gradskim školam odnosno školskoj mladeži na ubar.

Natječaji.

— Na glavnoj dječačkoj učioni u Varaždinu imadu se popuniti tri podučiteljska mjesta s godišnjom plaćom od 315 for. i s godišnjom pripomoći od 105 for. Za popunu tih mjestah razpisuje se natječaj do 10. Studenoga 1870. Natjecatelji imadu svoje na ovaj kr. vladni odiel upravljene i svjedočbami o dobi, učiteljskom osposobljenju dosadanjem možda službovanju, ćudorednom vladanju, kano i o podpunom znanju hrvatskoga kano nastavnoga jezika podkriepljene molbenice do gori naznačenoga roka putem neposrednih svojih oblastih dostaviti kotarskomu škola nadzorniku i kanoniku Franji Sladoviću u Varaždinu. Kod popune osobit će se obzir uzeti na one natjecatelje, koji su risanju podpuno viešti.

— Za izpražnjeno učiteljsko i orguljaško mjesto u Imbriovcu razpisuje se natječaj do 31. Listopada 1870. Dohodak: 315 for. plaće, 12 for. za drva, slobodan stan i 2 komada zemljišta, svaki po pol rali. Natjecatelji imadu svoje molbenice, potrebitimi dokaznicami obložene, do gore naznačenoga roka podnieti veleč. g. Josipu Šavoru, podarcidjakonu i župniku u Vel. Bukovcu (M. Bukovac).

— Na novo otvorenoj učioni u Poljani imade se popuniti služba učitelja i orguljaša uz 315 for. plaće, 20 for. za drva, 15 for. za orguljanje, bezplatan stan, pašnjak i dvie rali njive. Natjecatelji za to mjesto imadu svoje potrebitimi dokaznicami obložene molbenice do 31. Listopada t. g. podnieti velečastnomu g. Petranoviću, podarcidjakonu i župniku u Prišlinu (Rohić).

— Za izpražnjeno učiteljsko i orguljaško mjesto u Remetincu, s kojim je spojen dohodak od 262 for. 50 novč. u gotovu novcu, u prirodina 33 vagana kukuruze, 12 hvati drva, vrt i slobodan stan, razpisuje se natječaj do 30. Listopada 1870. Molbenice potrebitimi dokaznicami obložene imadu se do gore naznačenoga roka podnieti veleč. gosp. Stjepanu Haukovcu, podarcidjakonu i župniku u Madjarovom (Novimarof).

Sbornica.

G. y. u z. Urednik ovoga lista nije ni najmanje sudjelovao na dotičnom predmetu; njemu dakle nepripada niti slava niti ukor.

G. M. C. Željeno poslali smo, drugoga neima. Srdačni Vam pozdrav!

G. P. u G. Pošaljite i budite uvjereni, da ćemo bezpristrani biti. Dok stvar nevidimo, nemožemo ništa o njoj reći.

G. T. I. u Z. Srdačna Vam hvala na Vašoj pošiljki, njom bo pokazaste, da ste zavriedili ono povjerenje, što ga je visoka vlada i gradsko zastupstvo u Vas stavilo, kad Vas je poslalo na učiteljsku skupštinu u Beč. Ako u Vašem radu i nadalje ustrajali budete, nećete nam biti samo mili pomagač, nego što je od veće važnosti, usavršivat ćete se u svom zvanju, pa ćete biti ponos i dika onoga zavoda, na kom službujete. Ugledali se u Vaš doista hvalevriedni primjer i ostala naša braća!

G. V. od Požege. Učiteljska zajednica obstoji, pravila su joj po vis. zemaljskoj vladi potvrdjena, i učitelji imaju pravo sastati se u glavnom gradu, kad ih je volja, nu baš ta volja manjka kod učitelja, jer neće da stupe u učiteljsku zajednicu, gdje bi mogli na boljak škola i u svom interesu raditi.

G. ♂♃ u ⊙. Znamo mi, što se sve radi i tko što radi, nam o glavi, a znamo i to, da ima kukavica, koji nisu u stanju po svojoj volji što raditi, nego da su sliepo orudje strastvenih kolovodja. Nu doći će vrieme, gdje će im se oči otvoriti; samo se bojimo da nebude kasno. Prosto jim budi! Obično se izpunjava naša poslovica: „Tko pod drugim jamu kopa, sam u nju pada."

Uredjuje: **Fr. Klaić.** Naklada knjižare: **Fr. Župana.** Tisak Dra. **Lj. Gaja.**

Tečaj III. U Zagrebu dne 10. Studenoga 1870. Broj 21.

ŠKOLSKI

PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. za 12 mjeseci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

Izvješće

o djelovanju 19. glavne skupštine njemačkih učitelja, obdržavane dne 8., 9. i 10. Lipnja t. g. u Beču.

(Nastavak.)

Dr. Heinrich iz Praga razlaže korist zabavišta za uzgoj djevojaka. U njih neka se odrasle djevojke uče s diecom obćiti. Velika je mana, da djevojke baš iz višjih krugova ništa o materinjem zvanju neuče; velevažno je, da se antropologija kano učevni predmet u višje djevojačke škole uvede. — Tisuću djevojaka propada, jer im majke kadre nisu tjelesno ih njegovati. Govornik preporuča napokon theze gospodjice Veirovicove.

Ravnatelj Köhler iz Beča misli, da je država dužna nastojati, da djevojke budu vrsne za zaslužbu. — Gospodjica Santi iz Rudolfsheima: Vrsnoća zaslužbe jedina je učevna svrha školske obrazovanosti za ženski spol. — Rad je lozinka našeg stoljeća, pa žena je, ko što i muž, za rad stvorena. Ja pripoznajem, da je moć žene prama moći muža ko 1 prama 10; ali deset put jedan čini deset. Ako se nebude nastojalo o vrsnoći zaslužbe, to ste na 100 žena izgubili 10 mužkaraca. — Neću da izvisujem mužkaru, ali razumna emancipacija žena morat će nastati. — Ima li koj otac pet kćeri, a nijednoga sina, zar moraju baš sve žgance i gibanice kuhati? Nadam se, da ću prije ili poslije vidjeti ženu u školi i učiteljicu ženom. — Postavite majke u školu, pa ćete majke i odgojivat. — Govornica razlaže nadalje, da ženitbeno zvanje ženu neprieči učiteljevati, te da je za to zvanje ko mati osobito sposobna, pa svrši uz gromovito pljeskanje.

Iza konačne opazke izvjestiteljeve budu glasovanjem sliedeći predlozi primljeni: Prvi predlog gospodjice Veirovicove, 1. i 4. predlog dra. Meiera, predlozi Reifovi i Pollakovi, 1. predlog Le-

derov, predlozi Soukupovi iz Beča, proti samostanskom odgojivanju (jednoglasno) i za uredjenje ženskih obrazovališta. Predlog da se za ženitbenu dozvolu svjedočbom obrazovalištnom djevojka izkaže, bude zabačen.

Pfeiffer iz Augsburga sažaljiva, da se buduća skupština u njegovoj domovini obdržavati nebude mogla, nu on misli, da će doskora doći, gdje će se i tamo skupština prijazno primiti. Predsjednik dodaje toj izjavi, da će to dužnost odbora biti, mjesto naći, gdje će se, ako ne u ovako krasnih prostorija, ali istom prijaznosti skupština obdržavati moći.

Svršivši jošte njekoliko konačnih posala, poče predsjednik Hoffmann svoju zaglavnu besjedu govoriti. — On svrne još jedared okom na cielokupno djelovanje 19. obće skupštine njemačkoga učiteljstva, te iztakne veliku važnost pitanja, o kojih se je viećalo, pa reče:

„Sada, draga braćo, pratite me iz ovih prostorija malo u grad. Što nam je sve pružao? Koliko nam je bogatstvo slasti predočio? Krasote naravi oko Beča, blago umjetnosti, koga se ovdje vrlo mnogo nalazi, sve to mogosmo zabadava vidjeti; prijaznost i srdačnost, koju su nam pružali, osobito kolegialni duh bečkih učitelja, pretvorio nam je dane mučnog posla u krasne i nasladne blagdane. Vi ćete mi oprostiti, da sve pojedince nenabrajam, naši perovodje će dopuniti, što ja radi kratkoće vremena zašutiti moram. — Sve, što nam se je ovdje pružalo, bio je poklen, koj je proizlazio iz sviesti, da se dobroj stvari služi. Pogledajmo gore u najviše krugove, po kojih se sve ravna, to ćemo i tamo naći tu sviest, s toga vas moram, veleštovana skupštino, umoliti, da u zahvalnoj uspomeni sačuvate, da to Nj. Veličanstvu caru austrijkomu zahvaliti imamo, što smo se ovdje sastati mogli, pa podajmo tomu zahvalnomu čuvstvu i živ dokaz. (Skupština ustane, te uzklikne triputa „Živio!) Ja sam već imao tu čast umoliti njegovu svjetlost kneza Hohenlohe-a, da našu zahvalnost Nj. Veličanstvu izrazi, a on mi je to prijazno obreko.

On se sjeća nadalje u svom govoru ministarstva, zemaljskog odbora, zastupstva grada Beča, zatim gradjanstva i učiteljstva bečkog, te pripoznaje njihovo požrtvovanje. Zahvaliv im se, nastavi dalje: Mi se ovdje sastadosmo radi znamenitosti djela, što smo osnovali, radi velevažne školske zadaće, koju ovdje u svakom stepenu zastupamo. Ta se zadaća dakako u svojoj cieloj znamenitosti još svagdje neuvažava; ima žalibože još okolica, gdje je škola još zapuštena i zanemarena, gdje još neima prave slobode, koja je svakom životu za uspievanje neobhodno potrebna. — Apoštolska zadaća naše skupštine jest po našoj domovini ići, pa svagdje silnu rieč proglašivati: Vi knezovi i gospodo, vi gra-

djani i gradjanke, vi muževi i žene, visoki i nizki uprite okom na školu; nečinite li to, boljak vašeg naroda nemože uspievati, vaša djeca nebudu tako sretna i pametna, kako bi mogla. Komu je stalo do boljka svoga naroda, taj neka ide najprije u školu, pa neka vidi, što joj manjka, a onda neka mu bude prva i najsvetija dužnost, da pomogne, te školu i učitelja podupre. — Gdje škola kukavno stoji; gdje se još briga za svagdanji kruh s učiteljem k stolu sjedne; gdje još u bolesti i oskudici učitelj nikakova sredstva u žepu neima; gdje on još sam svoj duh blagom književnosti jačiti nemože jerbo neima novaca,, da si knjiga kupi; gdje još duševna i tjelesna bieda vlada: tu neka sav sjaj i krasota svieta u drugih sfera bude, takov narod nije slobodan, on čami u robstvu i sužanstvu. Zadaće je škole, da pomiri narode i konfesije, i, dopustite što kažem, da pomiri sve one razne stepene i vrste, koje je ljudsko družtvo malo po malo sagradilo. — Škola donaša obrazovanje u narod; obrazovani narodi nemrze se, buduć dakle škola narode obrazuje, to donaša mir u vjeri, jerbo samo neznanje gradi lomače. — Škola neriešavu sada još svoje zadaće, ali mi se sastali, da tu zadaću spoznamo i za nju radimo. — Svaki od nas, bio on katolik, protestant ili izraelita, bio on na visokoj ili nizkoj školi namješten, sve nas neka sada oduševne isto nastojanje, — taj mir svietu pribaviti. — Ovdje nisu katolici, protestanti i izrajelci bili, mi hoćemo da obrazovatelji čovječanstva budemo, mi hoćemo rieč, da je čovjek prilika božja, da napišemo na našu zastavu, pa da ju sljedimo tako dugo, dok ćemo disati. Želim da odemo tom nakanom iz Beča kući, da po velikih i malih gradovih, po selih, po naših školskih razredih, te da od sada svako diete smatramo bićem, koje je pozvano, da najplemenitije i najvišje postane, što sviet u sebi krije: prilika božja. — Za takovo djelo neka poda onaj, od koga svaki blagoslov dolazi, i nam svoj blagoslov! Tom molbom, koju k Višnjemu šaljem, zaključujem 19. obću skupštinu njemačkoga učiteljstva.“

O b e r t iz Erdelja se zahvaljuje predsjedniku na pravednosti, nepristranosti i razboritosti, kojom je razprave rukovodio. — Na njemu se stara, ljuta poslovica: „Koga bogovi mrze, onoga načiniše učiteljem“, osramotila. — Skupština uzklikne predsjedniku gromoviti „Živio“, a pjevački sbor „Schubertbund“ izpjevav krasno izveden koral zaključi 19. obću skupštinu njemačkoga učiteljstva.

(Nastaviti će se.)

Kratka uputa u stilistiku.

(Nastavak i konac.)

DODATAK.

1. O živahnosti stila.

Živahnost stila postići ćeš rabeć sredstva, kojimi se govor zasladjuje, krasi i oživljuje, a to su izrazi slikovni, koje figurami zovemo. Imademo jih četvero vrsti: 1. figura glasovnih, 2. figura riečnih (tropi), 3. figura stavačnih, 4. figura slogovnih.

I. Figure glasovne

jesu takove, koje izborom stalnih glasova ili zvukova pozornost u nas pobudjuju, a te su sliedeće: a) asonanca, zgrtanje rieči s istim samoglasom u korenu. Na pr.: Grom ori po svoj gori. b) aliteracija, t. j. zgrtanje rieči, koje imadu ista početna slova. Na pr.: Šum u šumi šumom šumi; c) anominacija, kad se rieči istoga korena spoje. Na pr.: Kad u jutro jutro osvanulo; d) paronomazija, t. j. spajanje rieči jednake i slične vanjštine, a drugoga značenja. Na pr.: Živimo braćo, dokle živimo; e) kongruenca, t. j. slaganje zvukova ili glasova sa značenjem rieči. Na pr.: Kokoš kokodače.

II. Tropi

zamienjuju prave naravne izraze sa nepravimi, koji stoje u budi kakvom odnošaju prama onim, te bude u nas maštu. 1. Metonimija, kada se zamiene po naravi srodni pojmovi, koji su ili zajedno ili jedan za drugim sliede. Metonimija jest viševrstna: α) Kad se metne uzrok mjesto učinka, osobito, kad se uzme začetnik koje stvari mjesto nje same, ili umjetnik ili književnik m. svoga djela; oružje m. one stvari, koja se istim pravi. Na pr.: Mažuranića rado čitam, osobito, kad pjeva; ili: Dugo je vremena već proteklo, odkako je Davor bog zašutio. β) Kad se metne učinak m. uzroka. Na pr.: Idemo u gotovu smrt. Ala su nam starci naši naškodili, zasadili su nam toliko hlada! γ) Kad se metne svojstvo mjesto bića ili stvari, koja to svojstvo posjeduje ili kad zamienim djelo kakvo sa osobom, koja je isto djelo izvela. Na pr.: Skupost nije nikada zadovoljna, već traži sve više i više.

Čujete li glas radosti u današnjoj sjednici? δ) Kad se metne simbol koje stvari mjesto nje same: U Varaždinu ima dosta Petrovih brada. Ovienčao ga je lovorikom. ε) Kad se metne mjesto onoga, što se na njem nalazi ili posuda mjesto onoga, što se u njoj nalazi ili vrieme m. onoga, što se u njem zbiva. Na pr.: Sokrat izpi na dušak kupu, otrovni vrč. Prošlost naša odlikuje se. ζ) Kada zamienim mjesto sa onim, što se na ovom nalazi. Na pr.: Ubogi moj susjed sav je pogorio. η) Kada zamienim stvar sa proizvodom, koj se iz nje pravi. Na pr.: Mile su ti žice na guslama. Objesio ga je o drvo (na vješala). ϑ) Kad se zamieni lik kojega predmeta sa samím predmetom. Na pr.: Pitija sjedila je na tronogu.

2. Sinekdoka

jest zamiena pojmova nejednake veličine, većega s manjim, višega s nižim, širega s užim i obratno. Sinekdoka imademo sliedeće vrsti: α) Ako uzmemo dio m. cielka. Na pr.: Bilo nas je 50 glava (m. ljudi). β) Posebni pojam m. obćega (niža vrst m. više). Na pr.: Pušku na klin! (s puškami mir). γ) Obćeniti pojam m. posebnoga. Na pr.: Rafail bijaše velik umjetnik (slikar). δ) Kada izmienimo vlastito ime kojega individuuma sa obćim kojim pojmom (autonomazija). Na pr.: Ova Xantippa ogorčuje mu život ε) Ako zamienimo jednobroj s višebrojem ili protivno. Na pr.: Šuma se zeleni, ruža cvate. ζ) Ako zamienim izvestan broj s neizvestnim Na pr.: 300 te jada snašlo.

3. Metafera

jest zamiena različnih nu ipak sličnih pojmova, zamiena tjelesna s duševnim, živa s neživućim i obratno. Metafera može se izraziti samostavom, pridjevom, prislovom i glagoljem. Metafera postaje, kad se: α) vlastitost ili svojstvo kojega živućega bića prenosi na drugo živuće. Na pr.: Ciknu aga kano guja ljuta. β) Kad se svojstvo živućeg bića prenosi na neživuće. Na pr.: Čizma prosi kruha. γ) Kad se svojstvo neživućih bića prenosi na živuća. Na pr.: Silna množina ljudi poplavila je trg. δ) Kad se prenosi svojstvo neživuća bića na drugo neživo. Na pr.: Grom se valja (slika od kamena).

U čem se dakle ove tri figure razlikuju? — 1. Značaj metonimija jest naravni savez pojmova. 2. Značaj sinekdoke je obseg pojmova. 3. Značaj metafere jest sličnost pojmova.

4. Ironija

nastaje onda, kad se pravomu smislu nješta protivna izriče, t. j. kad se tko ima pokuditi, da se pohvali. Na pr.: Kako ga je lahko udario!

5. Hiperbola

jest izmiena kojega pojma sa znatno većim ili znatno manjim. Na pr.: Zajašio na Pegaza, pa se digo nebu pod oblake.

6. Litotes ili Meiosis.

Kad se pravi izraz samo na izliku umanjuje. Na pr.: Nije još pjesnik (m. dobar).

7. Eufemizam

zamienjuje mrzki, gadni, nečedni pojam sa liepim, finim i pristalijim, nu smisao se time nemienja.

7. Antiteza,

kad se dva protivna protuslovna pojma spoje. Na pr.: Gorka radost. Gospodski muž.

9. Kontrast,

kad se spoje dva stranom protivna skrajna pojma. Čim se višje moj pogled na sukraj osvrće, tim je skrušenije srce moje.

10. Oximoron

je spoj protuslovnih pojmove, došetke radi. Na pr.: Stara djevojka.

III. Stavačne figure.

1. Komparacija (sravnjivanje) jest spajanje dvijuh stvarih u prostu izreku radi njihove sličnosti. Na pr.: Sjala ti srećica poput zore jasne. 2. Alegorija jest slikovno izvedenje koje misli pomoćju metafora. Na pr.: Težki oblaci nevolje i jada zastirahu vedro nebo sreće moje. 3. Personifikacija biva, kada neživuće stvari slikam kano živuće, to ponajviše biva, kad koja neživuća stvar govori, plače, smije itd. Na pr.: Krv Abela vapi za osvetu. 4. Vizija biva, kad vidim u duhu odsutna ili nadzemaljska bića. Na pr.: Još nisam pravo usnuo, kad mi se ukaže slika prijatelja moga, padšeg s ruke izdajničke, te mi tužnim glasom progovori. Nebilo ti mira i počinka, dok si prijatelja neosvetiš. 5. Sermocinacija, t. j. kad činim govoriti koju osobu, koja nije prisutna. Na pr.: Kad bi to tvoj jadni otac vidio, tužnim bi on glasom tad

začeo: Sinko! zar mi tako čestito ime pogrdjuješ i slavni rod oskvrnjuješ? 6. Apostrofa jest nagovor odsutnih, nadzemaljskih, umrvših ili neživućih bića. Na pr.: Zdravo da si mi domovina mila! 7. Reprezentacija, kad prošli ili budući čin predočujem tako, kano da sada biva. Na pr.: Srazismo se! Eto ti topovi grme, jek pušaka zaglušuje mi uši, od sjaja britkieh sabalja gotovo osliepih, sva me snaga ostavlja, već se bliži dušman, neima mi spasa, podbrusim pete pa bjež u goru i vile bih dostigo. 8. Distribucija ili disjunkcija (specifikacija, kumulacija i amplifikacija). 9. Perifraza jest, kad nabrojim znatne biljege kojega pojma m. da sam pojam kažem. Na pr.: Liepo ti je u zemljt živjeti, gdje rujno vino raste. 10. Interogacija jest tvrdnja u obliku pitanja. Na pr.: Zar nije Hrvatska rodna zemlja? 11. Subjekcija je pitanje i odgovor zajedno. Na pr.: Gdje je Slavska domovina? Dali je zemlja poljskog sina? Ne, od sjevera sve do juga, od iztoka do zapada sve je slavski dom. 12. Exklamacija je uzklik kojega ćuvstva. Na pr.: Oj vi mlade godinice, vi ste rumene ružice. 13. Kohortacija nije drugo, van opomena ili pobuda: Tko se rano ustaje, nikad se nekaje. Ustajmo dakle i mi čim zora svane. 14. Korekcija, kada pisac svoju izreku navlaš popravlja: Bruto bijaše zločinac, što kažem, bijaše ubojica, što kažem, bijaše ubojica Cezarov. 15. Koncessija, kad čovjek što dopušta: Istina je doduše, da čovjek radin mnogo uraditi može, no u tebe žalibože volje za rad neimade. 16. Präteritio, kad pisac kaže, da će koju stvar mimoići, ali ju ipak napomene: Što da spominjem jade prošlogu života, kad sam za praznici uzdisao poput Izraeličana za egipatskimi lonci. 17. Aposiopesis, kad nit govora na jednom pretrgnem: Da mi je sada oštar nož, probušio bi mu — ne, odrezo bi se komad kruha. 18. Dubitacija nije ništa ino van dvojba: Zar je moguće, da me jedini moj prijatelj otavlja?! 19. Anticipacija, occupacija ili prolepsis. Kad si čovjek kakvu težkoću stavi, pa ju umah pobijati uzme. 20 Komunikacija, kad pisac čitaoca pozove, da mu saviet dade ili da izrekne sud o kojoj stvari. 21. Optacija ili želja, da što bude ili nebude. 22. Detestacija, kad zazivam čovjeka ili Boga za svjedoka. 23. Obsekracija ili zaklinjanje: Tako ti majčina groba!

IV. Slogovne figure.

1. Inversio, kad običniji red riečih promienim, da veči utisak načinim. 2. Gradatio, kad sliede pojmovi jedan za drugim obzirom na svoju važnost, silu ili obseg. Kada se s manje važnih pojmova prelazi na sve više važnije, to se zove klimax; kada se pako s više na manje važne pada: antiklimax. Na pr.: Griešit se može ne samo činom već i riečju, dapače i mišlju. 3. Anafora, kad se jedna te ista rieč na početku više stavaka ponavlja. Na pr.: Sve što niče, što se samo miče, sve što cvate, opominja na te, sve što rodi, od tebe dohodi, sve što grije, bez tebe nam nije, što je mira, iz tebe izvira. (Gl. Bog i molitva od Topalovića). 4. Epiceuxis, kad se jedna te ista rieč uzastopce ponavlja. Na pr.: Amo, amo, udrite, udrite! (Frankopan). 5. Epanalepsis, kad se izreka istom rieči ili istom izrekom završi, kojom je začela. Na pr.: Dobro došli, vjerni druzi, u moju kuću dobro došli! 6. Epifora, kad se jedna te ista rieč ili izraz na kraju više izreka ponavlja. Na pr.: Kad se zorom iz sna prenem, mah se sjetim na te, kad u večer gospi zvoni, mah se sjetim na te itd. 7. Polisindeton i asindeton. Polisindeton nastaje, kad se mnogo veznika natrpa, a asindeton, kad se i potrebni izpuštaju.

Dio II.

Pismeni sastavci.

1. Opis i nacrt.

Opis je tumačenje i predstavljanje pojedina predmeta ili dogadjaja po njegovih nutrnjih i vanjskih biljezih. Zahtieva se dakle, da pisac stvar dobro poznaje i da ju je točno proučio, jer bez toga valjano opisivati nemože. 1. valja dakle, 2. potrebno je, da pisac sliedi naravni red u opisivanju, t. j. da neskače bez smjera s jednoga biljega na drugi, neizcrpiv jošte dostatno prvoga. Razlikujemo: 1. Krasnopis (Schönbeschreibung), koj nam pojedinu zgodu i priedmet u svih njegovih dielovih, sa svakog gledišta podpuno, živahnim, krasnim jezikom tako jasno i slikovno predočuje, da nam se već u samom opisu čini, da vidimo stvar opisanu u sastavku. Predmetom krasnopisa služe nam prizori iz naravi, okolice, svečanosti. Liep je krasnopis: „Der Kampf mit dem Drachen.“ Stil krasnopisa mora da bude uzvišen; ovdje treba

figura i tropa, da tim opis tim većma na našu maštu djelovati uzmogne. 2. Poučan opis, koj pojedinu zgodu ili predmet po njegovih biljezih predočuje, a da nas pouči. Stil takova opisa valja da bude jednostovan, prost svakoga nakita, razumljiv. Predmetom ovakova opisa su stvari uzete iz zemljopisa, naravopisa, ob običajih narodnih itd. 3. Slika značajnica (Charaktergemälde) jest opis, koj nam sposobnosti, svojstva ili način mišljenja i tvorenja čovjeka predočuje. 4. Životopis (Biografie), koj nam najvažnije zgode, čine kojega čovjeka počam od poroda sve do smrti nabraja. Liepih biografija imademo u Kornelija Nepota.

2. Pripoviest

crta nam riečmi pojedinu zgodu, bila ona istina ili ne. Niz dogodjaja, koji su u savezu te se jedan iz drugoga porodio, zovemo poviešću; imademo prvo krasnu pripoviest, kada se pripominje zgoda na takav način, da se čitaoc upravo nasladjuje i da mu se mili. 2. Pripoviest poučna, kad se govori o kojem dogodjaju, koj čitaoca upućuje u istinu, iz koje se nauk crpi. Takva bi pripoviest bila: „Vuk, baba i diete“ i drugih sila pripoviesti, koje se pišu puku na pouku. 3. Pripoviest poslovna nije ništa van ubaviešćenje ob uspjehu službenih poslova itd. Službena pripoviest bila bi, kad bi tko oblasti višjoj pripoviedao, kako se je negdje vatra porodila, kako da je kuća izgorjela itd.

3. Razprava.

Pod razpravom razumievamo sastavak, u kojem se neka istina ili tvrdnja iztražuje i dokazuje pouke radi. Dielovi razprave jesu sliedeći:

A) Uvod sa prelazom. Uvod pripravlja čitaoca ili slušaoca na glavnu misao, koja se dokazati ima. Prelaz jest ona nit, koja ima uvod sa dokazbenom izrekom na lahak, neopazljivi način spojiti.

B) Tema i izvedenje teme. Tema je središtem ciele razprave. Zahtieva se dakle, da temu u kratko, opredieljeno i shvatljivo izreknem. Izvedenje (expositio) sastoji se iz obrazložujućih i dokazujućih pojmova po nekoj stalnoj dispoziciji. Dispozicija valja da bude logična, a dokazivanje (argumentatio) jasno. Dokazi (argumenta) crpe se iz sliedećih vrela:

1. Iz uma (a priora). Na pr.: Svaka stvar ima svoj početak nu svaki početak nije dobar.

2. Iz nutrnjega osvjedočenja i ćuvstva. Na pr.: Svaki će se obrazovan čovjek uvjeriti, da se zakon bez slobodne volje ovršavati nemože.

3. Iz izkustva (a posteriori), iz poviesti, iz obćeg svjedočanstva.

4. Iz svjedočanstva, iz izrekah pojedinih mudrih muževa ili cielih naroda, rieč bo je: Vox Populi, vox Dei.

5. Iz sličnih zgoda, iz prispodoba, iz svjedočanstva naših ćutila.

6. Iz nemogućnosti suprotivne sprotnosti.

7. Iz ništetnosti protuslovja, predsuda i dvojba.

C) Zaključak (conclusio, epilog).

4. Kria.

Kriom zovemo kratku, po stalnih točkah izvedenu razpravu o kojoj koristnoj izreci ili o kojem činu, koj nam izkustvo kazuje. Kria je trovrstna:

1. Kria vrbalis, 2. activa, 3. mixta.

Početkom krie je Aftonij, bivši učitelj govorničtva u Antiochiji okolo 320. god. pred Is. — Dobra kria ima 8 diela. 1. Dictum vel factum vel utrumque — aut cum laude aut cum vituperatione auctoris. Ovdje se napomene izreka ili čin ili oboje, te se onda početnik iste izreke ili čina hvali ili kudi.

2. Expositio jest opis ili tumačenje izreke, da se tim laglje razumieti može.

3. Dokaz (argumenta). Ovdje se spominje istinitost izreke ili važnost njezina.

4. Contrarium. Ovdje pripominjem koli bi ludo, štetno, pogibeljno bilo, kada bi protuslovna sprotnost ove izreke obstajala.

5. Prispodoba (simile, comparatio). Ova se može uzeti iz naravi, ili iz čovječega života; često nam i basna rabiti može.

6. Primjer (exemplum). Nje crpimo iz sveobće poviesti.

7. Svjedočanstvo (testimonium), t. j. izreke drugih muževa, poslovice, mjesta iz sv. pisma, koja se sa dokazbenom izrekom sudaraju.

8. Zaključak (conclusio, epilogus). Ovdje ponovim izreku te reknem još koju riečcu čitaocu,

Op. 1. Ovaj se red nemora uviek točno vršiti, već mogu naime kojugod točku uzeti ili koju točku preskočiti. Takova se kria zove slobodnom.

Op. 2. Višeput uzmem dokazivati umah sa trećom točkom te završim prvom. Ovakova se krija zove i n v e r s a.

Umišljeni put u svemiru.

(Nastavak iz broja 19.)

Na Marsu.

Podjimo malo na planet Mars, i to brzim korakom, da u pravo doba nanj dospijemo; tamo astronomička igra čeka, koju u istinu na zemlji za vedra neba vidjeti možemo, nu koja je vendar mnogo krasnija od naše, dočim je upravo sada Venera i Merkur mnogo bliže Marsu nego li zemlji, te sada četvorica planetah skoro u pravcu stoji, a zemlja se, premda je od Marsa udaljena jednako kao Mars od nje, ipak mnogo ljepšom ukazuje, pošto sa Marsa veću kruglju predstavlja, te ju s toga bolje motriti možeš, nego li Marsa sa zemaljske kruglje.

Samo jednu bitnu razliku pri tom opazaš. Dočim se na zemlji ove igre s večera poslie zapada sunčanoga uživaš, uživaš se je na Marsu istina upravo u isto doba, nu jutrom prije izhoda sunčanoga. Gledajuć Marsa prema zemaljskoj kruglji vidiš Veneru u sadanjem položaju mnogo jače svieteću, odmah uz nju stoji Merkur, premda slabijega svjetla, nu vendar jasniji tebi na Marsu, nego li motriocu na zemlji, a uz sve to opaziti možeš zemlju sa drugarom joj mjesecom, koji se kao drobna svieteća točka ukazuje.

Došavši na Mars, ajde da se malko ogledamo, nebi li šta nova na njem opazili.

Prije svega uvjeriti nam se valja, da je na Marsu posve lahak život. U Marsu je masa osamput slabija, a ciela kruglja na po samo tolikoga promjera, kolik je u zemlje. Znano nam je pako, da se privlaćna sila planeta po masi jim ravna, te da je ona po tom u Marsa osamput manja, nego li u zemaljske kruglje; nu znano nam je i to, da je privlaćna sila na površju pla-

netah četiriput jača, ako je to površje samo na polovicu tako udaljeno od središta kruglje, kako je zemlja od svoga središta. Po tom stoji, da je privlačna sila u Marsa na površju mu poradi njegove male mase osamput slablja nego u zemlje, ali da poradi drobnosti kruglje četiriput jače djeluje. Dade se dakle posve lasno uvidjeti, da sve stvari na površju Marsovu na po samo toliko teže, koliko na zemlji.

S toga vjerujemo, da nam je na Marsu na po manjim naporom kolo zaigrati moguće, nego li na zemlji. Što na zemlji trebaš, da tri stope u vis skočiš, to ti je na Marsu dostatno sile za hvat visine, pak poskočivši za šaln na Marsu hvat visoko, na po ćeš laganije padati, nego li na zemlji, i slabo se pobiti.

Pogledajmo li sada prema suncu, naći ćemo, da je ono za podpunu trećinu manje u promjeru, a svjetlo da mu je i toplina na po slablja nego li jih na zemlji ćutiš. Ima tuj na Marsu i oblačina, kiše i sniega, pače na zimskoj mu strani, dočim u tom pogledu prilično zemlji nalikuje, nalnzimo na jednom stožeru zimu, dok je na drugome ljeto, te tako nagomilane ledene sante, treba da se djelomice raztope.

Dan na Marsu samo je za po sata dulji nego na zemlji. Dok Mars oko osovine prodje, treba mu 24 sata i 37 minuta; nu kod svega toga traje njegova godina, dok najme oko sunca obidje, još jednom skoro tako dugo, kao kod nas na zemlji. Mars prelazi 686 dana put oko sunca, pak pošto taj put nije podpun kolobar, već prilično duga elipsa, to je uzrokom, što tečajem njeko vrieme suncu mnogo bliže stoji s jedne nego li s druge strane.

Veoma rado bismo u putnih svojih crticah spomenuli nješto o životinji i bilju ili pače o čovjeku Marsovu; nu, budući nam istinitim biti valja, priznajemo rado, da o tom neznamo mnogo više reći, nego li bi pripoviedati mogao i onaj, koji nije s nami na tome umišljenom putu. — Toliko samo nam reči valja, da, ako na ikojem planetu ima bilja i životinje kao što na zemlji, da bi to na Marsu najprije slučaj biti mogao.

Zrak, oblaci, kiša i led na Marsu svjedoče, da se tamo okolnosti vremena neluče mnogo od naših. Jest doduše na Marsu toplina i razsvjeta po suncu na polovicu samo tolika, kolika je na zemlji, nu i kod nas na zemlji ima okolica, gdje sunčana svjetlost i toplina jednako vlada, kao na Marsu, pak vendar na-

lazimo u njih bilja, životinje i ljudi. Dan dug je tamo skoro kao i kod nas, a mjena dana i noći nerazlikuje se bitno od zemaljske. Samo teživa na po je manja, pak ako s toga zaključimo, da je bilje, životinja, te da su i ljudi vazda ustrojom tjelesnim stvoreni, razmjerno prema privlačnoj sili svoga planeta, to se pomisliti smije, da su na Marsu stvorovi, ako jih ima, na po tolika uzrasta, na po tolike jakosti, kao zemaljski.

Nu s toga, što o Marsu i o svem, što na njem diše i živi, mnogo kazati nemožemo, valja nam ipak priznati, da nebo Marsovo u bitnih odnošajih mnogo zanimivosti pruža, a to u tom sastoji, da su na Marsu oddavna svi i najmanji planeti odkriti koje na zemlji tek ovoga vieka upoznasmo.

(Nastaviti će se.)

Dopisi.

U Zagrebu, 27. Listopada 1870. Danas je učiteljska „Zadruga“ imala opet svoju glavnu skupštinu. Danas je sretnije bila, jer se je po pravilih družtvenih broj potrebitih članova, da se glavna skupština držati može, ipak njekako smogao.

Ovu sjednicu otvori predsjednik shodnim govorom, za tim čita tajnik skrb odborov minule godine, a blagajnik prihod i trošak družtvenog imutka. Po blagajnikovu izviešću dosiže družtvena imovina blizu 18.000 for. Prošle godine podupiralo se je dvanajstero učiteljske sirotčadi od razpoloživih 1069 for. Razpoloživa novca za buduću godinu imade 1310 for. 30 novč.

Prinos redovitih članova iznosio je prošle godine samo 421 for. — Doista malo, ali kako nebi, kada se broj redovitih članova svakim danom umanjuje. S oživotvorenjem družtva bijaše redovitih članova blizu 400, a danas, koji su sve svoje prineske uredno i do krajcare položili, jedva nješto preko 50. Jasna dokaza, kako bi moralo ovo najplemenitije svrhe družtvo već u svom tako rekuć začetku zapeti s nehajstva pučkoga nam učiteljstva, koje još ni danas neuvidja, kolika je to zanj blagodat, kada zna, da mu je, na koliko toliko, ako ga nemila smrt svojom nesmiljenom kosom pokosi — pod koje odkosom svaki čas složeni ležati možemo — sirotčad obskrbljena, a da i udovi u onaj užasni časak, makar i 20 samo for., liepo u pripomoć dodju. Da vam odprto kažem, dobila je za prošle dvie godine na podporu svoje sirotčadi od zadruge udova Somogjika 262 for., Kovačka 301 for., Ježekovka 420 for., Golubkovićka 135 for, Pavičićka 212 for., a u prošloj samo godini udova Macka 110 for., Mlinarička 60 for., Hechtlovka 32 for. i Habjanićka 29 for.

Ovu velim korist ili ovoliki probitak neuvidjaju oni ljudi, kojim se povjerava naš naraštaj, da ga iz neznanstva i nehajstva uzbudi, da mu buduće blagostanje obezbjedi. O narode! jao po tebi, jer se lje nećeš toli brzo iz kalježi svoje nikako izvući, dok god od takovih, koji se niti za se skrbiti neće, svoj spas izgledao budeš, jerbo oni još ni danas nedokučuju rieči spasa svieta: „Čovječe, pomozi si sam, pomoć ću ti i ja."

Jedino se imamo upravljajućemu odboru zahvaliti, koji je znao svaku zgodu dobro upotriebiti na poveksanje družtvene zaklade. On nije štedio nikada koraka ni rieči, da obidje nagovori sve plemenite duše, koje su zbilja svomu narodu voljne napredovanje, da rekoh svojim velikodušnim darom učiteljskom nam stališu pripomognu. Bože daj, da i nadalje u svojoj revnosti uztraje

Pri preduzetoj obnovi odbora izabrani su u odbor gg. Filipović Ivan, Irgolić Ante, Ivkanec Tomislav, Mařik Vjenceslav, Modec Ljudevit, Šah Ivan i Vuksanović Ferdinand. Odbornici izabraše si za predsjednika Irgolica, za blagajnika Modca i za tajnika Ivkanca.

Danas g. Gjuro Deželić, viećnik grada Zagreba pristupio k „Zadruzi" kao utemeljitelj, učitelji pako na ovdešnjoj izraelitičkoj učioni gg. Eisner, Gottlieb i Mandler kao redoviti članovi.

Iz Zagreba, dne 10. Studenoga. Danas je obdržavana glavna skupština družtva za podupiranje oskudnih pripravnika. Pošto je predsjednik toga družtva preč. gosp. kanonik dr. Franjo Rački ovu sjednicu kratkim govorom otvorio, te skupštinu o dosadanjem djelovanju izviestio, položi predsjednik u ime odsutnoga blagajnika račun družtvenoga imetka. Ovaj se sastoji: a) iz dvie hrv.-slav. zemaljske razteretnice, i to jedne od 1000 for. a jedne od 100 for., zatim iz jedne Rudolfove srećke od 12 for. U gotovu posjeduje družtvo 291 for. i 32 novč, za koje će se odmah opet kupiti hrv.-slav. zemaljske razteretnice Poglaviti gospodin veliki sudac Ljudevit Rajzner sabrav u svom kotaru 25 for. na korist ovoga družtva poslao je ovu svotu, koja je u današnjoj sjednici sa zahvalnošću primljena. Isto tako položi preč. g. kanonik i diecesanski učiona nadzornik svotu od 30 for. i tim dopuni obećanu glavnicu od 100 for. Kao utemeljiteljni članovi pristupiše g. Tomislav Ivkanec i g. Mio Verbanec, učitelji u Zagrebu, kateketa preparandialni g. Šimo Balenović, i gosp. Ferdo Devidé, tajnik trgovačke komore. O djelovanju ovoga družtva donieti ćemo u budućem broju obširnije izviešće. Pri preduzetom izboru izabrani bijahu za predsjednika g. Franjo Klaić, ravnatelj učiona, za blagajnika g, Ljudevit Modec, za bilježnika g. Mio Verbanec, a za odbornike gg. Šime Balenović, Skender Fabkovič i Ferdo Devidé.

—a—

Viestnik.

— Naimenovani su: Gospodična Ida Prešernova i gospoja Zora Franićka učiteljicam na zagrebačkoj glavnoj djevojačkoj učioni; g. Ljudevit Tomšić učiteljem na glavnoj dječačkoj učioni u Zagrebu a g. Mirko Hrvej učiteljem u Konobi. G. Andrija Hajdenak ode za privr. učitelja u Karlovac, a g. Samuilo Švajcer za privr, učitelja na izrajelitsku glavnu učionu zagrebačku.

— Gospodična Magdaljena Kneževićeva postala je učiteljicom u Ludbregu.

— Od 1. t. m. počeo je službovati kao kotarski učiona nadzornik u Zagrebu prečastni gospodin Stjepan Matković, kanonik prvostolne crkve zagrebačke, pošto se je na toj časti dosadanji kotarski učiona nadzornik prečastni gosp. kanonik Josip pl. Šušković zahvalio. I prečastni gospodin kanonik Ivan Miković zahvalio se je na dosad obnašanoj časti diecesanskoga učiona nadzornika, nu obnaša tu službu još do naimenovanja novoga diecesanskoga učiona nadzornika, za koju je častnu službu opredieljen novo naimenovani kanonik preč. gospodin Adolfo Veber, dosadanji tajnik kod kr. zemaljske vlade. Dočim se obim odstupljujućim u ime cieloga učiteljstva najsrdačnije zahvaljujemo, preporučamo našu pučku učionu i njeno učiteljstvo novoimenovanoj prečastnoj gospodi na najtoplije.

— Gospoja Franjica, udova iza Nikole pl. Ghyzey, pristupila je kao utemeljiteljni član sa 100 for. učiteljskoj zadrugi. Živila!

— Zemaljsko školsko vieće u Dalmaciji zaključilo je, da se privremeno povise plaće učitelja glavnih učiona u Šibeniku, Špljetu, Makarskoj, Hvaru, Dubrovniku i Kotoru. Mi se tomu radujemo, nu nemožemo pregorieti, a da neupitamo: Zašto privremeno? Isto je vieće odobrilo zaključak viškoga obćinskoga vieća, da u svom obćinskom srezu bude nastavni jezik hrvatski, a u školi grada Visa da se talijanski jezik uči kao predmet. To je sasma pravedno.

— Na zagrebaćkoj glavnoj djevojačkoj učioni otvoreni su u 1. i 2. razredu paralelke, koje su povjerene izpitanim učiteljicam za glavne učione gospodičnam Mariji Hofbauerovoj i Barici Rihtarićevoj. I na dolnjogradskoj glavnoj dječačkoj učioni otvoreni su u 1. i 2. razredu paralelke, a u njih podučavaju gg. Juriša i Biščan.

— U broju 254. „Nar. Nov.“ od 8. t. m. čitamo javno priznanje izraženo obćini Špišić-Bukovačkoj, toga radi, što je bivšemu svomu učitelju Adamu Preisu za 24-godišnje revno i zaslužno službovanje odmjerila mirovinu od godišnjih 100 for. Sluga kod dobra gospodara, ako služi 20 godina, dobije doživotnu obskrbu; je li dakle čudo, ako ciela obćina za 24 god. revno i zasložno službovanje daje milostinju (100 for. za 24 god. službovanje nemožemo nazvati mirovinom) od 100 for. Da je gosp. veliki sudac Dragutin Gvozdanović, komu inače svako štovanje izrazujemo, energično se držao §. 84,

naredbe zemaljske oblasti od 19. Kolovoza 1851 sadržane u broju 146. zemaljskoga vladinoga lista, tad bi učitelj Preis dobio zakonitu mu pripadajuću mirovinu. Nu što nije, može još biti.

Natječaji.

— Na dolnjo-gradskoj glavnoj dječačkoj učioni u Osieku izpražnjeno je učiteljsko mjesto s godišnjom plaćom od 420 for., desetgodišnjim doplatkom od 100 for. i stanarinom od 105 for. Za popunu toga mjesta razpisuje se natječaj do konca Studenoga 1870. Natjecatelji imadu svoje na kralj. vladni odiel upravljene i svjedočbami o dobi učiteljskom osposobljenju dosadanjem možda službovanju, ćudorednom vladanju, kano i o temeljitu znanju hrvatskoga kano nastavnoga jezika podkriepljene molbenice do gori naznačenoga roka putem neposrednih svojih oblastih dostaviti kotarskomu škola nadzorniku.

— Na glavnoj dječačkoj učioni u Karlovcu izpražnjeno je učiteljsko mjesto s godišnjom plaćom od 500 for. Za popunu toga mjesta razpisuje se natječaj do konca Studenoga 1870. Natjecatelji imadu svoje na kralj. vladni odiel upravljene i svjedočbami o dobi, učiteljskom osposobljenju, dosadanjem možda službovanju i ćudorednom vladanju, kano i o temeljitu znanju hrvatskoga kano nastavnoga jezika podkriepljene molbenice, do gori naznačenoga roka putem neposrednih svojih oblastih dostaviti dotičnomu kotarskomu škola nadzorniku.

— Za izpražnjeno učiteljsko i orguljaško mjesto u Erpenji, s kojim je spojen dohodak od 315 for., bezplatan stan i štolarni dohodci, razpisuje se natječaj do 20. Studenoga 1870. Molbenice potrebitimi dokaznicami obložene imadu se do gore naznačenoga roka podnieti veleč. gosp. Ferdi Krajačiću, podarcidjakonu i župniku u Kraljevcu (Dubravica).

Sbornica.

G. M. —k— Odkrite nam svoje ime, i tad ćemo odmah udovoljiti Vašoj želji. U listu nećemo Vaše ime odkriti, ali ga mi moramo znati.

G. A. D. u K. Priobćit ćemo u budućem broju. Primite naš pozdrav!

☞ Umoljavamo svu onu p. n. gospodu, koja nam što duguju, da nas čim prije namire, inače ćemo biti prisiljeni, ono što nam pripada drugim putem utjerati, a do toga nebi rado doći. Bez zamjere!

Odpravničtvo „Školsk. prij.“

Uredjuje: **Fr. Klaić.** Naklada knjižare: **Fr. Župana.** Tisak Dra. **Lj. Gaja.**

Tečaj III. U Zagrebu dne 25. Studenoga 1870. Broj 22.

ŠKOLSKI PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. za 12 mjeseci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

Izvješće

o djelovanju 19. glavne skupštine njemačkih učitelja, obdržavane dne 8., 9. i 10. Lipnja t. g. u Beču.

(Nastavak i konac.)

Nuzgredne sjednice.

Ove sjednice obdržavene su u manjih dvoranah, i to po raznih sgrada u različito vrieme, nu nikada za vrieme gl. skupštine. Kako već napomenuh, razdielene bijahu na više odsjeka, kao: na matematično — prirodoslovni odsjek, na odsjek zabavišta, gombanja, stenografa, likoslovja itd.

Skupština matematično-prirodoslovnoga odsjeka.

Pod predsjedničtvom gimnazijalnog ravnatelja Pokornoga zaključeno bje sledeće:

1) Definitivna organizacija mat.- prirodoslovnog odsjeka sveobće njem. skupštine iztraživalaca prirode i liečnike ili one jezikoslovaca i školnika (Schulmänner) odgadja se na buduću skupštinu njem. učiteljstva. —

2) Gimnazijalni profesor Hoffmann iz Freiberga opunovlašćuje se, da u svom listu, koj u Lipskom za mat.-prirodoslovnu obuku izlazi, nješto obširnije za organizaciju toga odsjeka predloži. —

3) Dosadanji iz 6 članova sastojeći odbor ostaje, nu ima se sa članovi iz njem. Austrije dopuniti. —

Osim toga bude zaključeno, da se prirodoslovna učila od prof. Boppa iz Štuttgarta, koja su se na izložbi osobito odlikovala i dopala, njemačkim vladam radi vrstnoće preporuče. —

Odsjek za Fröblovo zabavište.

Prvi dan predavao je Jos. Heinrich, ravnatelj iz Praga o „theoriji i praksi“ zabavišta. —

Drugi dan pretresivala se je ugarska zakonska osnova o zabavištih. Skupština se složi u sljedećem:

1) Zakon, koj javna čuvališta uredjuje od preke je nužde i za nas dan danas.

2) Ugarski zakon za čuvališta hvalevriedan je pokus, da se i u nas takov zakon stvori. —

3) Svi paragrafi, koji o vanjskoj uredbi javnih čuvališta govore, odobravaju se; nu u paragrafe tičuće se nutrnjeg uredjenja uvuklo se je njekoliko pogriešaka, koje su proti pedagogičkim načelom, a te jesu:

a) što osnova učevne predmete iz škole uzimlje;

b) što se djeca svršiv 4. godinu u čitanju i napametnom računanju podučavati imadu;

c) što Fröblov način zabavljanja sasvim izpušća;

d) okretne igre krivo udešuje;

e) praktično odgojenje u zabavištih i učiteljem prepušta. —

Odsjek ustanovljuje proti tomu sledeće;

1) Sva čuvališta i zabavišta riešit će se tih pogriešakah, ako se urede poput nemačkih pučkih zabavišta.

2) Za naobrazu sposobnih vrtlarica moraju se sjemeništa uvesti, koja će sposobni pedagogi rukovoditi. —

Skupština učitelja gombanja.

Na dnevnom su redu dva pitanja, postavljena družtvom zvanim „Turnlehrer-Verbindung“:

1) Da li se predbježno gombanje kod školskog gombanja dopušća ili ne? —

2) Ima li učitelj ili učiteljica u gombanju djevojčice podučavati? —

Glede prvog pitanja izjavi se skupština, da se predbježno gombanja sa razrednim gombanjem po Spiesu u obće sjediniti nemože, izuzam u višjih razredi, gdje učitelj sam nadzire. —

Skupština stenografa (brzopisaca.)

Pošto je mnogo govornika govorilo, formulirao je Dr. Lehmann sljedeće predloge:

1) Stenografija se ima u srednjih škola kao obligatan predmet uvesti.

2) Fakultativno uvadjanje ima se kao u načelu nepedagogičko, zabaciti.

Oba predloga budu primljena i želja izražena, da svaki stenograf, kao što i stenografična družtva neka o tom nastaje, da se to čim prije izvede. —

Napokon bude zaključeno, da se kod skupštine njem. učiteljstva sekcija za stenografiju uvede. —

Sada mili čitatelju, pošto si se ponješto radom učiteljske skupštine upoznao, te pošto si mogao uvidjeti, kako ti ljudi slobodoumno misle i ćute, pa kako su za svoju sveta stvar uzplamćeni i oduševljeni, nemisli možda, ko što mnozi misle, da im je rad uzaludan i bezuspješan, s toga, što se to sve odmah neoživotvori; moraš bo znati, da se od takove skupštine ni neočekuje, da temeljitu reformu u obuci uvede; nu neda se tajiti, da ovakove razprave mnogo k tomu doprinašaju, da se ostarjeli i nevaljali nazori zabace, a noviji i valjaniji uvedu. Osobite su pako takove skupštine po nas austrijske učitelje od velike koristi; došavši bo s našimi izvanjskimi kolegi u doticaj, imadosmo dosta prilike uvidjeti, u koliko su oni od nas napredniji, te u toliko se našemu učiteljstvu jošte valja razvijati, dok s njimi na istom stepenu stajali budemo. S toga ide hvala svakoj obćini, koja svoje učitelje na takove skupštine šalje, jerbo na njih učeć poznavati tudju vriednost učimo poznavati i sami svoju. — A sada da ti još koju napomenem o bečkih škola. Po štatističkom izvješću bilo je u 9 kotarih tečajem školske godine 1869/70 „sedamdeset i devet“ javnih komunalnih pučkih škola; te škole polazilo je 35.803 djece. Od tih 79 učiona bile su 32 dječačke, 32 djevojačke i 15 pomješanih. — Pošto pako poprieko na jednu školu odviše djece dolazi, to je zastupstvo grada Beča zaključilo, da se i ove školske godine 8 novih škola otvori. — Nadalje valja znati, da osim tih javnih škola mnogo privatnih i konfesijonalnih ima. — Učitelja na tih škola samo ima preko 300. —

*

—

Godine 1866. steče si zastupstvo grada Beča veliku zaslugu za školarstvo, dočim je za dalnje obrazovanje svojih učitelja utemeljilo „pedagogij", na kom se jur izpitani i namješteni učitelji dalje naobrazivati mogu.

Iz naše vojne krajine imade takodjer tamo više naših kolega, koji se na državni trošak naobrazuju. — S tim pedagogijem je spojena bezkonfesijonalna učiona. —

Zaista ljep dokaz, koliko je Bečanom do toga stalo, da im učitelji nezaustanu, da duhom vremena napreduju; a kod nas se jošte ni preperandija uredila nije. — Žalostan pojav!

Od svih škola, sto ih vidih, najljepše je uredjena evangelička pučka škola, spojena s nižom realkom. — Ta je škola poput kakove palače uredjena, te tuj nalaziš sve, što valjana škola imati mora; nu njezino uzdržanje stoji na godinu 40.000 forinti. U obće se u Beču za materijalno stanje škola mnogo radi, što svakako i napredak promiče. —

Prije no što svršim, valja da ti u kratko opišem i bečko gostoljublje. — Gradsko je zastupstvo opredjelilo 6.000 for. za troškove skupštine, a osim toga je unišlo mnogo novaca od raznih družtva i osoba. — Vlada ih je takodjer svojski podupirala. — Upravljajući odbor je izvojštio, da se svi učitelji, ma bili odakle im drago, uz polovicu ciene po željeznici tamo i amo voziti mogu, a učitelji javivši se još za vremena, dobiše i bezplatan stan. Nadalje je odbor izposlovao, da su učitelji za vrieme skupštine sve, što se u Beču ljepa i koristna vidjeti može, bezplatno motriti mogli, što bi ih inače mnogo truda i mnogo novaca stajalo. — Sva kazališta davali su učiteljem na čast sjajne predstave; ista nova dvorska opera, koja je odkad obstoji samo dva puta sasvim razsvjetljena bila — kod otvorenja i kad je turski car u Beču bio dala je uz sjajno razsvjetljenje operu „Freischütz" učiteljem na čast i čitavo kazalište stajalo je učiteljem na dispoziciji. Odbor je inači nastojao, da ta skupština nebude samo učiteljem koristna, nego i ugodna. Bečani pako pokazaše, kako znadu one ljude cieniti, kojim povjeravaju svoje najmilije — dječicu si. —

Svršujuć svoje izvješće, nemogu na ino, no da neizrazim želju, da bi u buduće sve občine, kojim je moguće, na takove skupštine

svoje učitelje poput zagrebačke, kojoj se zato od srca zahvaljujem, slale. —

Dao Bog, da se izpuni moja želja. —

Tomislav Ivkanec.

Pošto svaki učitelj u struci učiteljskoj svejednako obrazovati se mora, nezadovoljan time, što je u učiteljstvu si prisvojio, pita se: kakova sredstva upotriebiti ima, da se u svojoj struci dalje obrazuje i sa duhom vremena napreduje?*)

Želimo li narod na veći stepen moralnoga i materijalnoga napredka podići, to se moramo sveudilj usavršavati u onom, što se našega zvanja tiče, da i sbilja s duhom vremena napredovati možemo. Poslovica „Što dikla, navikla" nije dobra za nikoga, još manje za učitelja; pa se te poslovice još dan danas mnogi učitelji drže, i po svom se starom kalupu vladaju, odbacujuć svaki dobar savjet i primjer onih, koji s duhom vremena napreduju; to se tiče onih, koji su možebit kakovu ili nikakovu preparandiju polazili. A što da kažem o oni, koji su dvogodišnju preperandiju slušali, možebit su ovi posve savršeni za svoje uzvišeno zvanje. — Ne! njim je samo onaj pravac pokazan, kojim imaju stupati, t. j. pokazan im je kažiput, i to onakov, kakovi opazimo uz ceste.

Pa kad bi n. pr. putnik takovi kažiput ugledao, uz njega sjeo veseleć se u toj nadi, da je svoj cilj postigao; taj bi se rekoh ljuto prevario, kad bi ondje ostao, i nebi se trudio onim pravcem svoj žudjeni cilj postići. Zato je najsvetija dužnost svakoga učitelja i biti mora, da se ne samo u svemu, što mu je kao učitelju, nego i kao izobraženomu čovjeku neobhodno potriebno, tako izobrazi i uvježba, da može u svem, što je oko njega, pametno i razborito suditi i govoriti. Mi moramo svom snagom o tom raditi, da možemo biti svjetlo naroda, i ako nam je do svog ugleda stalo, trieba si ga i sbilja prisvojiti i uzdržati, a to ćemo svojim usavršivanjem postići t. j. napredkom i valjanim uspjehom u svojoj struci.

Da to postignemo navadjam:

1) Vazda molimo Svemožnoga za pomoć, ne samo za se, nego i za svoje učenike, da svoje uzvišeno zvanje radostno, točno,

---

*) Konferencionalno pitanje stavljeno duhovnim stolom u Djakovu.

vješto, sigurno, dragovoljno i bezodvlačno obavljati možemo, a njim da razsvjetli pamet, da nas lahko razumjeti i shvatiti mogu, te da nam s vremenom na diku i ponos, roditeljem na radost, domovini na korist, otačbini na obranbu, a sebi samim na spas budu., Promišljavajmo često važnost svoga zvanja; prosudimo uspjeh svoga djelovanja; snujmo osnove u obće za cielu učionu, napose za svaki razred i svaki predmet; vodimo točno dnevnik o svom poslovanju iz kog ćemo se mnogo naučati.

2) Trieba, da si svaki učitelj ne samo nabavi, nego i prouči sve pomoćne knjige, jer bez ovih nije moguće dobro napredovati; trieba, da si učitelj malo po malo nabavi i sbirku poučnih i drugih valjanih knjiga, što će tim lahko postići, ako mu se za rana probudi želja za čitanje, i ako bude u početku svoga službovanja u tu svrhu ustanovio neznatnu svoticu svoje mjesečne plaće.

3) Trieba marljivo čitati knjige, što se u kotarskoj knjižnici nalaze, i od drugoga uzajmiti valjanu knjigu, jer u svakoj dobroj knjizi naći ćeš što dobra i poučna za se i za drugoga. Ta knjiga je sbrana izkustva svih ljudi, naroda i vjekova; ona je najbolje i najjeftinije sredstvo za razvijanje duševnih sila; ona je luč života, branilište uma i mudrosti ljudi; ta dobre knjige oplemenjuju srce, pobudjuju na ćudorednost, dižu misao k Bogu i šire izobraženost umjetnost i napredak. Pa zar da učitelj nečita takove knjige?

4) Čitajmo rado ali jezgrovito časo- i druge u tu svrhu zasjecajuće spise, promišljavajmo što smo čitali, izaberimo ono najbolje, te se tim služimo na korist svoju i svojih učenika; nastojmo po gdjekoji članak u školu zasjecajući sastaviti i putem časopisa objelodaniti; samo bi se želilo, da urednici školskih časopisa *) blažiji budu, te da mlade spisatelje javno nekude, niti njihove članke ad akta nemeću, tim bo se gubi volja za daljne takovo poslovanje.

5) Pripravljajmo se za naše konferencije ne samo izradjivanjem pismenih radnja, nego se i ustmeno pripravimo, da koju valjanu — reknemo, koja će se ne samo ovdje, nego i na viših mjestih uvažiti. Izrazujmo tu svoja mnenja i izkustva, svoje tuge i nevolje bez ikakvoga straha; jer je uprav tu mjesto, gdje svoje srce jedan drugomu odkriti smijemo, gdje se bratski pogledi veselo

*) Mi to nismo nikada učinili. (Opazka uredn.)

susretaju, gdje se krjepke i vješte mišice sastaju, gdje savjete opomene pače i iste ukore rado i dragovoljno primati moramo; ta rekoli veleuzvišeno i mnogocienjeno neka nam bude mjesto ovo, ali i velesvečan i nigda nezaboravljen budi nam dan ovi — dan našega sastanka!

6) Družimo se sa izkusnimi i čestitimi ljudmi, sa svimi a osobito s revnimi i vještimi učitelji, gdje nam nijedan časak u tutanj proći neće; s njimi se dogovarajmo i savjete od njih primajmo; s njimi trieba i dopisivati, nu neka samo ovo dopisavanje bude ograničeno, jer promislimo, kakove posljedice sliede iz neograničena i pretjerana dopisivanja; nasuprot je svakomu poznato, što valjano i razborito dopisivanje koristiti može. Napokon,

7) Pohadjajmo predavanja vještih učitelja, kadgod nam je to moguće, i nepropustimo javne izpite na učiteljištu i na drugih učiona, tim ćemo uvidjeti svoje a i drugih mahne; ako što za dobro pronadjemo, posavjetujmo se sa dotičnikom, te se i mi poboljšajmo; ako li nam se što nedopada, priobćimo to prijateljski, al u četiri oka svomu sudrugu, da se i on poboljša. Čuvajmo se te gadne i posve uvriežene navade, da svoje drugove javno ozloglašujemo, jer tim jasno dokazujemo svoju nezrielost, gubimo povjerenje svojih sudrugova, ugled pred starešinstvom i obćinstvom, postajemo klevetnici i pred Bogom veliki krivci.

Ivan Jergović,
učitelj.

Živuće sjemenje.

(Prirodopisna crtica.)

Da li vas je već koji, dragi čitatelju, čuo o sjemenju, koje bi imalo ruke ili noge, te bi se u istinu amo tamo kretalo, i smjesta, gdje je opalo, odvuklo se ko životinja, koja se prosto u božjem svietu kreće, — mjesto da ostane u miru, kao što smo to navikli o svakom pravom sjemenu, da ostane ondje, gdje ga sudbina pusti, pasti do njegova sazora?

Težko vas je koji o tom čuo! Ali je to i živa istina, koju je biljar doznao prisluškivanjem od biljevne obitelji, i o kojoj on svako proljeće svojim prijateljem, koji od njega ubaviesti traže,

podpuno osvjedočenje dati može. Nu uz malu nagoviest može si svaki taj pogled sam pribaviti.

Šetnja livadom mjeseca Travnja nije baš najzahvalnija stvar. Trava nije još ni šaku visoka, šareno-cvjetni obrub zelena saga tako je nepodpun, da bi neumorno tražeće diete sabralo jedva prostu kiticu cvieća. Al uzhićeno eno gdje se vraća. jer je našlo osobiti kup biljevne tvorbe, koja na prvi pogled izgledje kao bliedo-crvenkasti mlaz (izboj) šparge. Nu to baš nije, jer posvuda tjera i raste na livadnom tlu; ona je šuplja, na koljenca porazdielena, a na vrhu ima kao kruna napetljitu (nasadjenu) **resicu**, po prilici onakovu, kao što ju imadu borovi i jele (zove se češerina), samo što je mnogo manja, pa nježnija; nu resična (češerna) suša nije crepovito poslojena, — već kao šestero-uglasti, petljikasto jedan uz drugi postavljeni štitci.

To je, što tražimo. To su plodonosni stručci **vretenca** (= oštrica, Equisetum), na kojih nam mlado proljeće pokazuje, da umje izmamiti ne samo po koju travku, zelinu i tu i tamo po koj cvietak, već da može i plodove dozrieliti. I čudnovato — što je kod vretenca (= hvost, = preslica) premoguće, nije kadro proizvesti ciele sljedeće godine. Od početka proljeća pa do pozne jeseni tjera naime ova biljka iz istog mnogo stopa pod zemljom ležećeg podanka (Grundstock) neplodnu stabljiku, koja se zeleni, a poput je kremena oštra lisća. Tu upravo poznati će doista svaki pod jednim od ovih imena: **vretence**, **oštrica**, **hvost**, **hvošće**, **kositerna trava**, **cinkrot**, **kositèrka**, **ovsika**, **konjski** (ili = **mačji** —, kao što kod mene kažu. Op. pis.) **rep**; a još više čuo sam seljaka proklinjati ju pod imenom: **maćava**, = **mećava**, = **mećavica** (što je svakako u širem smislu), — dočim većina ljudi nit nepomisli na onu plodonosnu, mekanu, crvenkastu proljetnu stabljiku (= mlaz) ili bar nesmatraju za istu biljku. — Tako rano plodi doduše samo poljsko vretence (Ackerschachtelhalm), dočim ostale vrsti kasnije dozrievaju, te neimaju takodjer po izvanjskom obliku tako posve različite i za razne dobe tjerajuće, plodne i neplodne stablike. — Ali mi se ovdje i nebrinemo za sve ostale, u močvara i kraj ribnjaka, kraj obale, potoka i po šumi razstuće i kostrešeće se vrsti, ma i koli težko jest biljaru mučati o svih tih svojih ljubimcih. Takodjer i sve ostale čudnovate kupe vretenca, njegovo korenje, njegovo neizvjestno lišće, njegovu kre-

meno tvrdu gornju kožu, njegov osobiti način uzrasta, sve to, pustimo na stran, budać je vriednom čitatelju samo do sjemena i njegova gibanja rukama i nogama, na što on pun izčekivanja i znatiželjnosti čeka. Našu pozornost svratimo dakle jedino na resicu = češerinu (Fruchtzapfen) one mekane proljetne stabljike (stručka).

Pod napomenutimi šestoro-uglastimi, postavljenimi štitci, koji češerinu ili resicu sačinjavaju, može revni motritelj opaziti sitne male tobolčiće, koji se razpuknu, kad češerina (= resica) dozrije. Mekani, žuto-zelenkasti prašak, koji tobolčiće najedreno (= nabubreno) izpunjuje, izleti van kod najmanjeg drmanja u slici pahuljnjaka. Taj prašak nije ništa drugo, već sićusna sjemenca, kojimi narav predpostavlja čudovišta.

Ali ta sjemenca (trus) tako su malena, da se prostim okom i uz najbolju volju nemogu razaznati. Narav bo nekaže svoje najbolje tajnosti odmah i očiti svakomu oku. Njoj se hoće, da te tajnosti pronadjemo dosjetkom i strojevi. Pa ako vriedni čitalac povećalo kod kuće ima, tomu je tad u ovom slučaju pomoženo.

Uzesmo li nekoliko češerina sobom kući, pa ako strešemo nješto praška na staklenu ploču, te ako ga stavimo pod povećavajuću moć posve obična sitnozora, te promatrajmo mirno i oprezno taj prah ili bolje rekuć trus. Kakvo se čudo tuj nesbiva! Nevjerujemo vlastitim očima. Po stotinu i stotinu pauka čini se nesgromnom žurbom sve popreko vrviti, plaziti, prekopitati se i pomalo razzići se. Šljakasti li su to stvorovi; tielo tih pojedinih bića jest pravilna krugla, na kojoj su četiri ruke ili noge — jer mogu se smatrati i za jedno i za drugo — pričvrstene, kojimi se ovi stvorovi okolo sebe mahajuć giblju i kreću. Pa tako nabrzo nije kraj tomu prizoru; četvrt — pol ure, dapače još i dulje možemo se nasladjivati tim čudovištem. Gibanja bivaju polaganija, dok i neprestanu posve, i kao umoreni naporom radnici leže ti tuj oti stvorovi nemoćno i nepomično.

Pustimo koprenu pasti, pa pitajmo za razborit tumač. Al da nebude nerazboran tumač, ko što nam ga običaje glumac podati na svršetku svoje igre za šalu o pojedincu.

Čudesa naravi imadu tu prednost, da ostanu tajinstvena kod svakog naravnog sustava, koga mi kod njih iztražujemo i dokazujemo. I to budi za bolji dokaz rečeno, da smo vidjeli pojedino

sjemenje oštrice (= vretenca, Ackerschachtelhalm). Svako sjemence imade četiri osebita, njem samo vlastita kraka (Schleuderarme), kojih radinost iz početka je prepregena. Svako pojedino sjemence i njemu priklopljeni krakovi, obavito je veoma nježnim i vlažnim mjehurićem (= takom kožicom). Izpraši li sjeme, tad se usuši taj mjehurić, i usljed toga se razpukne, a zavojito priklopljena četiri kraka, — pruživa, na kraju podebljija vlakanca — razviju se do svog obćenitog pribojišta (Anheftungsstelle) i začmu svojom prruživom napetošću na sve strane koprcati i tući, dočim sjemenca sliedom toga paučasto amo tamo prebacuju. Tek počem se vlaga i š njom vlagokazna (hygroskopisch) napetost vlakanca izgubi, umire se sjemenca, i tako se cieli taj čudnovati igrokaz svrši.

Što nadalje biva š njimi? Ne upravo mah drugo novo vretenca, kao što češerine (= jelovina sjemena) odmah poraste mlada jela. O većini vriedi ona: bilo pa ga nestalo; pa buduć radi svoje nježnosti i drugih uzrokah tako lahko propadnu, to je zato podpuno skrbljeno oblačnom množinom, da ipak njekoja postignu svoju naravnu svrhu. Najprvi im i najbližnji cilj jest, da zelene krpice — tako zvana predklica — iz njih porastu, na kojih se nalaze dvospolna (= ženskoga i mužkoga) majušna uda. I tuj stoprv uzajamnim sudjelovanjem izraste tek na onih zalistnicah pravo vretence, kao što ga vidimo po njiva i livada.

Pa kako se i sudaraju sve tajnocvjetke, kao paprati, oštrica, mahovine itd., u svojem čudnovatom razvoju, te su u tom osobita vrst u božjoj naravi, — to se samo jedino vretence (Equisetum arvense) može ponieti sa svojimi osebitimi krakovi do riedkog, na izliku životinjskog gibanja.

And. Dobrotin.

Umišljeni put u svemiru.

(Nastavak iz broja 21.)

O planetićih.

Sa Marsa vodi nas put do jedne okolice svemira, koju donjekle pod pozorištem sbivšeg se davna jur grozovitoga razsapa držahu, nu koja je okolica, kako se doskoro osvjedočiti kanimo, posve nedužnim načinom grozan zadobila.

Približujemo se sada najme onoj svemirskoj okolici, gdjeno se pomenutih jur devetdeset i devet planetićah oko sunca kreće. Prostorinu ovu držahu još koncem prošloga vieka posve praznom; jer nebijahu do onda tamošnjih planeta odkrili, pače se mislilo, da izmedju Marsa i Jupitra nikakova planeta više nije.

Nu astronomiom prošloga vieka nesta ta praznina mira. Od sunca Merkura ima osam milijunah milja; po tom sliedi Venera, udaljena 14 milijunah milja. Zemlja udaljena je od sunca 20 milijunah milja, — Mars, vršeć tečaj svoj oko sunca u daljini od 31 milijunah milja, malo je na razno od zemlje pogledom na udaljenost od sunca. Za tim sliedio je polag mnenja starijih astronoma, koji pomenutih planetića nepoznavahu, odmah Jupiter. Nu Jupiter udaljen je od sunca 107 milijunah milja, t. j. daljina njegova od sunca nadmašuje duljinu takovu Marsovu više nego triput. Takova razsipnost prostora u svemiru činjaše se i astronomu prošloga vieka čudnovatom, te se izraziše njeki, da je i u ovom prostoru izmedju Marsa i Jupitra njekad bio njekakav planet, nu koji je valjda razoren.

U koliko to berlinskoga astronoma Bodea velikom sigurnosti izraženo mnenje smjelo bijaše, u toliko ga ostali na brzo i prihvatiše, odkrivši dne 1. Siečnja 1801. mali jedan planet, koji izmedju Marsa i Jupitra prolazi, pak nakon njekoliko godinah još nova tri planetića u istom prostoru putujuća. Ovaj slučaj dovede astronome do tvrdnje, da je taj njekad u istinu bivstvovao planet, kašnje njekim uplivom razbijen, od kojega da se evo nalaze razvaline u tih planetićah oko sunca putujućih.

Ovo mnienje razširi se veoma tako medju astronomi. Ne samo što se navadjahu slučaji, koji tomu razsapu uzrokom biti imaše, nego pače i pitanje, nepredstoji li isto takov udes i našoj zemlji, bijaše na dnevnom redu. — Rekoše, da je uzrokom razsapu planeta to, što se on i koji komet na svom putovanju sukobiše, što bi dakako samo onda moguće bilo, kad bi se komet i planet kada u pravcu jedan prema drugomu kretao, te kad bi se uztvrditi dalo, da je u kometa čvrsta, tvrda masa, u toliko jaka, da tako možno djelovati na protivnika uzmogne. Nu oba ova nazora neimaju nikakova bitna razloga. Sukob u pravcu spada medju nemogućnosti u svemiru, gdje se sva tjelesa krivo kreću. K tomu još i to stoji, da su kometi posve rahle mase, te da po tom nisu kadri planetah do razsapa

oštetiti, — a i dokazano je, da je jedan komet god. 1770. te skoro za tim god. 1779. sried Jupitra i njegovih mjeseca prošao, a da ga nije ni najmanje oštetio, niti nipošto na tečaj tih mjeseca djelovao. Nepreosta dakle ništa, van uzeti, da je rezsapu takovu uzrokom potres u samu planetu.

Nu i ovo je mnenje prirodoznanstveno uzeto krivo; novija bo iztraživanja o toplini dokazaše, da ona nikad toliko a u nijednom slučaju veće sile izvesti nemože, nego li je sila, koja potrebnom bijaše kod postanka njezina. Dočim pako nutarnja toplina planeta dolazi od stezanja i gušćenja njihova, to je očito nemoguće, da ista toplina cieli planet opeta razsipati može.

O tečaju planetića.

Nije lasno, sigurno izabrati si stanovište u svemiru sa kojega bi bez neprilika planetiće razmatrati mogao; jer, istinu rekavši, još svim tečaj pravo poznat nije, te nisi siguran, nejma li još vrlo mnogo malih neimenovanih planetića u tome svemirskom okolišu, od kojih bi te koji, nepoznat još, vrlo neugodno pozdraviti mogao. —

Uzprkos svemu tomu mislimo, da ćemo se najsigurnije smjestiti na onoj točki, gdje planetići obilazeć oko sunca Jupitru susjedu svomu najbliže stoje; jer da i bismo posjeli mjesto takovo, kuda je put kojemu od ovakovih putnika, on vendar na nas nahrupio nebi, već bi usljed privlačne sile Jupitrove odstranio se od nas. —

Ali upravo ta okolnost, što najme ti planetići, kojih valjda veoma mnogo imade, te od kojih mi najveće, 99 do sada na broju, sa zemlje viditi možemo, — okolnost, što poput vienca oko sunca putuju, a da svaki izmedju njih, čim u okolicu stupi, gdje mu Jupiter najbliže stoji, od njega privučen s puta krenuti mora, ta će nas okolnost uvjeriti, da je mučna stvar naručiti put takovim planetićem.

Tečaj u planetićah veoma se razlikuje od tečaja ostalih planeta. U mnogih je u mjesto okrugla veoma podugoljast tečaj, a njeki se, u mjesto da ostaju u pravcu s ostalimi planeti, znatno prema sjeveru i jugu kreću, tako da njihov pravac u tečaju ostalih planeta put križa, te po tom u tom putu medjusobno na sebe

tolikom djeluju, da jih, baš da i nebude Jupiter tuj mnogo doprinašao, u red staviti nisi kadar. —

(Nastaviti će se.)

Dopis.

Učiteljska je skupština držana u Djakovu dana 27. Rujna o. g. pod predsjedničtvom veleč. g. kotarskoga nadziratelja pučki učiona dra Franje Šagovca.

Prisutni bijahu uz veleč. g. ravnatelja preparandije i gl. učione Vilima Korajca 18 ovokotarskih učitelja — dva učitelja bijahu zapre-čena, a jedan nije hotio istoj skupštini prisustvovati.

Poslje 8. ure otvori veleč. g. predsjednik vjećanje u preparandijalnoj dvorani kriepkim preko pol sata trajućim, al u srce dirajućim govorom, u kom osobito naglasi: da se na kršćanskoj vjeri, i na kršćanskomu uzgoju osniva sva srieća i blagostanje cieloga čovječanstva.

Na prvo pitanje: Je li za pučke učione shodnije, da se u čitankah putem štivah razvijaju pojedini učevni predmeti itd. — čitao je svòj pismeni izradak djakovački učitelj g. J. Jergović, navadjajuć da je najshodnije, da se u čitankah putem štiva razvijaju pojedini učevni predmeti, buduć:

1) U čitankah ima dovoljno gradiva za svaki predmet, a najviše zavisi od učitelja, koji svoje podučavanje mora tako udesiti, da potriebam svoga naroda podpuno zadovolji.

2) Želilo bi se, da se u naših čitankah samo ona povjestnička štiva stave, koja se najviše našega naroda tiču.

3) Uz čitanke potriebno je i za svaki razred pojedini zemljovidi na kojih bi se samo ono nalazilo, što u pojedine čitanke zasjeca, inače se učenici samo bune.*)

4) Najvažnija sredstva, koja su učenikom za zrenje pri čitanki potriebna, trieba nabaviti, jer bez tih nekoriste nam nikakove čintanke.

5) Ako bi se čitanke priredile, trieba posebne sastaviti za glavne i gradske, a posebne opet za seoske trorazredne učione, nu za dje-

---

*) Takove zemljovide posjeduje ova gl. učiona, što ih je sastavio J. J. Kamo srieće, da bi isti zemljovidi i svietlo ugledali.

vojčice opet druge. A dobro bi bilo, da se i za opetovne učione sastave svrsishodne čitanke. *)

Na drugo pitanje od preč. duh. stola stavljeno: Pošto svaki učitelj u struci učiteljskoj svejednako obrazovati se mora, nezadovoljan time, što si je u učiteljištu prisvojio, pita se: kakova sredstva upotriebiti ima, da se u svojoj struci dalje obrazuje i sa duhom vremena napreduje? — pročita svoj izradak učitelj g. I. B., nu budúć je u istom izradku samo jeremiade učiteljske nabrajao, bijaše pozvan I. J., da on svoj izradak ob istom pitanju pročita.

Ovaj je u svojih sedam najglavnijih točka točno i podpuno naveo sve, na što ovo pitanje smiera.

Na treće pitanje: Kakvim će načinom i sredstih učitelj u djeci naobrazovati duh dječi i oplemeniti srce, za da i kasnije po duhu kršćanskomu život svoj urediti mogu? — čitao opet I. J. na sveobće zadovoljstvo.

Sada se povede rieč o globarini, koja je prvi put sakupljena od onih roditelja, koji svoju djecu prošle godine u učionu pošiljali nisu. Na što veleč. g. predsjednik obreče, da će svom snagom nastojati, da se ovi novci upotriebe na školske svrhe. (Bog dao, te mu pošlo za rukom !)

Razredni učitelj g. Antun Lebanović pročita račun o učiteljskoj knjižnici, kojom prigodom opazi veleč. g. predsjednik, da učitelji slabo rabe knjižnicu, još slabije svoje prineske u istu uplaćivaju; zato odredi, da svaki član svoj dug najdulje do konca o. g. uplati, inače će mu se taj dug od njegove plaće odbiti, još opomenu učitelje, da marljivo čitaju knjige, jer su nam dobre i valjane knjige jedino sredstvo, po kom čovjek može dospjeti do svoje savršenosti. — U odbor za pregledanje računah kotarske knjižnice odredjena su gg. učitelji I. Jugović, S. Vuljak, F. Hržić i F. Kolarić, kojim je i ta zadaća, da naznače, koje se knjige u kotarsku knjižnicu nabaviti imaju.

Tom prigodom bijaše za pogorelca Miroslava Cugšverta svotica od 6 for. 50 novč. a. v. sakupljena i putem poštanske doznačnice odpremljena.

Povrati veleč. g. predsjednik učiteljem elaborate od g. 1867. i 1868. uz opazke i preporuči učiteljem, da se za konferencije ne samo pismeno, nego i ustmeno priprave, da uz marljivo i revno obnašanje svojih učiteljskih dužnosti čitaju pomnjivo pomoćne i poučne knjige,

*) Za gradske opetovne učione imamo već takovu čitanku. (Op. ured.)

da se za buduću konferenciju, koja će se u Semeljci obdržavati takodjer i za praktična predavanja piprave, i tim zaključi i razpusti skupštinu.

I. Jergović, perovodja.

Viestnik.

— Glasom odpisa austrijskoga ministarstva za bogoštovje i nastavu od 8. Travnja o. g. broj 2391 stavljeni su ravnatelji državnih učiteljišta u VIII., učitelji tih zavoda u IX., učitelji na vježbaonici toga zavoda namješteni u X., a podučitelji u XI. dnevnični red (Diätenklasse), pa su prema tomu i plaćeni. Plaća ravnatelja iznosi 1200 - 1800 for., učitelja 1000—1200 for. uz petogodišnje doplatke od 100 fr. U Beču i Trstu dobivaju povrh toga stanarinu i to ravnatelji 300 fr., a učitelji 150 fr.

— Glasom odpisa austrijskoga ministarstva za bogoštovje i nastavu od 6. Travnja t. g. broj 3169 odredjeno je, da se svake godine tečajem praznika drže posebna predavanja za učitelje (Fortbildungskurse), kojim mora stanoviti broj učitelja, dakako o državnom trošku, prisustvovati. Predavanja traju 4 do 8 tjedana. To je liep napredak! Pa i u posebnih gradovih mogu se takova predavanja za ondašnje učitelje držati, ako u dotičnom mjestu ima više učitelja. Nebi sgorega bilo, kad bi se to i kod nas na skoro uvelo.

Natječaji.

— Na glavnoj dječačkoj učioni u Koprivnici izpražnjeno je učiteljsko mjesto s godišnjom plaćom od četiri stotine petdeset forinti srebra i trideset forinti srebra u ime drvarine.

Za popunu toga mjesta razpisuje se natječaj do 15. Prosinca o. g.

Natjecatelji imadu svoje na kralj. vladni odjel upravljene i svjedočbami o dobi, učiteljskom osposobljenju, dosadanjem možda službovanju i o ćudorednom vladanju, kano i o temeljitom znanju hrvatskoga kano nastavnoga jezika podkriepljene molbenice do naznačenoga roka putem neposrednih svojih oblasti dostaviti dotičnom kotarskomu škola nadzorniku.

— Na glavnoj dječačkoj učioni u Koprivnici ima se popuniti mjesto učitelja glasbe i ujedno mjestnoga orgulaša s godišnjom plaćom od tri stotine forinti srebra, 9 hvati drva, 6 rali gradske zemlje i pristojnim bezplatnim stanom.

Za popunu toga mjesta razpisuje se natječaj do 15. Prosinca o. g.

Natjecatelji imadu svoje na kralj. vladni odjel upravljene i svjedočbami o dobi, svojem za glasbu osposobljenju, dosadanjem možda službovanju i ćudorednom vladanju, kano i o znanju hrvatskoga ili drugoga slavjanskoga jezika podkriepljene molbenice do naznačenoga roka putem neposrednih svojih oblasti dostaviti dotičnomu kotarskomu škola nadzorniku.

— Za izpražnjeno podučiteljsko mjesto u Nuštru razpisuje se natječaj do 15. Prosinca o. g. Godišnja plaća 200 for., izvanredni dohodak 50 for., jedna soba za stan i ogriev. Molbenice imaju se do naznačenog roka podnieti g. Antunu Jakševcu, podarcidjakonu i župniku u Otoku, posljednja pošta Vinkovci.

— Na pučkoj učioni u Hreljinu, okružju bakarskomu, ima se popuniti mjesto učitelja i oguljaša, u koju svrhu razpisuje se natječaj do 15. Prosinca o. g.

Učitelj hreljinski dobiva: 1) 400 for. godišnje plaće, 2) 50 for. za paušal, 3) slobodan stan, 4) za orguljanje kada posebnik zahtieva od svake pjevane sv. mise 35 novč.

Natjecatelji imat će svoje obrazložene molbenice na poglavarstvo obćine Hreljin glaseće podnieti kanoniku i okružnomu učiona uadziratelju gosp. Ivanu Soiću u Bakar.

Sbornica.

Onim koji nas pitaju. Kad se u naukovnoj osnovi glede zadaća veli: Svaki osam dana jedna domaća zadaća, svaki četrnaest dana jedna školska, a svaki mjesec jedna izpitna zadaća, onda ovako razumjevamo mi uzam za podlogu mjesec Studeni. Dne 5. Studenoga dademo domaću zadaću preko nedelje (dne 6.), dne 14. školska zadaća, dne 19. preko nedelje domaća, a dne 25. ili 26. druga školska, koja je ujedno i izpitna zadaća. Iz hrv jezika imate dakle samo četiri zadaće. Iz njemačkoga jezika dadem dne 12. domaću, a dne 28. školsku zadaću. To je ukupno 6 a ne 9 zadaća, a 6 zadaća može se punim pravom od svakoga učenika zahtievati.

G. O. O. Po našem mnienju najbolji vam je zemljovid Europe od Kocena, a stoji samo na platnu razapnjem 4 for., dočim onaj od Sydava 5 for. 70 novč., od Stülpnagela 5 for. 7 novč. stoji.

G. K. K. Evo vam ciene sliedećih učila: 1) fünfundzwanzig Wandtafeln zum Zeichenunterricht in Volksschulen von A. Hutter — 2 for. 77 novč; 2) Wandtafeln zum Unterricht in Freihandzeichen. Für den Massenunterricht in öffentlichen Schulen von L. Schwader, erstes Heft 12 Tafeln — 3 for. 80 n.; 3) Zeichenschule in Wandtafeln. Die ersten Anfänge des Ornamentenzeichnens, von C. Boltz. 22 Blatt — 1 for. 52 n.; 4) Zweiundfünfzig Blatt Wandtafeln. Die ersten Elemente des Zeichnens in systematischen, geordneten, geometrischen Figuren. Von C. Boltz. — 3 for. — Naručit ih može u svakoj knjižari najpače kod Sallmajera i druga u Beču.

G. A. F. Poslano primili, uporabit ćemo već u budućem broju. Hvala vam

G. M. St. u Z. Ako i je nješto zakasnilo, ipak ćemo upotrebiti. Hvala vam! a preporučamo se i za nadalje.

Uredjuje: **Fr. Klaić.** Naklada knjižare: **Fr. Župana.** Tisak Dra. **Lj. Gaja.**

Tečaj III. U Zagrebu dne 10. Prosinca 1870. **Broj 23.**

ŠKOLSKI PRIJATELJ.

Časopis za promicanje pučkoga školstva.

Ovaj list izlazi 10. i 25. svakoga mjeseca na čitavom arku. Ciena mu je 3 for. a. vr. za 12 mjeseci, a 1 for. 50 novč. za 6 mjeseci.

Uzgoj volje ili htienja.

Piše A. Frank.

Čovjek, kao biće razumno i slobodno, netrpi nikakova nasilja, pa niti od istoga Boga, koji je — da nas k svrsi privede — veoma oprezan, te s nami, kao što sam u sv. pismu priznaje, najvećim štovanjem i opreznošću postupa; nu kada bi čovjek uviek mogao imati i samo ono činiti, što mu se dopada, nebi mu doisto od potriebe bilo, imati išto više nego li životinji, kojoj je zadosta nagon, da tjelesnimi svojimi požudami zadovolji, — jerbo je njoj vabilo zakonom, i jer se njena dužnost većinom samo u traženju tjelesnih dobara sastoji. Ali buduć je svrha čovjeka postavljena u višjih predjelih od ćutila: to on mora njeki uzvišeniji poziv sliediti, te poslušan biti plemenitijoj i strožijoj zapoviedi, zada predobićem samoga sebe podigavši se iz nizine običnog čovjeka, postati može u pravom smislu čovjekom.

Život, štono ovdje na zemlji za nas toli lahko i sladjano teče, neće uviek te dragociene svoje probitke pružati i sačuvati; ovdje — osobito u dobi mladosti — teče nam život, kao kakova bistra voda, žuboreća izmedju dvie uviek zelene i cviećem posute obale, napajajuć željenu dušu sladkim miomirisom svojim, — ali se počešće dogadja i to, da nam se liepi ovaj sviet ukaže kao kakovo uzburkano more, koje se pričinja, da svoju pjenušinu i urlajuće talase čak do nebesa bacati kani. — Kako ćemo sada ladjicom života

svoga na tom burnom moru upravljati moći, ako čvrsta i pouzdana kormana neimali budemo? — Nut, taj čvrsti i pouzdani korman jest — volja.

Čitajuć sveto pismo staroga zavjeta, nailazimo odmah u početku, da je volja čovječja po iztočnome griehu na zlo nagnuta i sklona, — a ovu istinu opažamo zasvjedočenom ne samo kod odrastlijih, nego i kod samog malašnog djeteta, koje takodjer voli joguniti i prkositi, pogibeljnih se stvarih doticati, nego li roditeljem svojim pokorno biti.

Uzgoj je podizanje svih moćih duše i tiela. Takov uzgoj, koji bi samo tjelesne moći kriepio i jačio, bio bi nedostatan, kriv i bezuman; ostavljajuć bo duševne moći na najnižjem stupnju, ponizio bi tiem čovjeka i njegovo dostojanstvo, mjesto da ga podigne i uzvisi; ovakov uzgoj mogao bi — istina — iz ljudi načiti junačine i borioce, nu ljude vrstne, da vladaju poleg razuma i volje, zaista nikada. — Nu i onaj opet uzgoj, koji bi se samo podizivanjem duševnih moćih zabavljao, a kraj toga zanemario oplemenjivanje tiela i njegovih ćutila, bio bi takodjer nepodpun; jer u mučnom trkalištu i putovanju ovdje na svietu, kojim proći moramo, i koje nas privesti ima u vjekovječnost, jest tielo pratioc i vriedni sudrug duše, koji ju u svem, što je moguće, podpomagati i poslužiti ima. — Uzgoj mora da obuzima cieloga čovjeka; on mora razvijati, upravljati i dizati svu živu snagu njegova bića, sve moći, sva svojstva, sve sposobnosti duše mu i tiela, držeć se uza to strogo onoga reda, koga no je Bog u čovjeku ustanovio.

Mi ćemo se za sada ovdje latiti najprije duše djetinje, te ćemo nastojati, da ju podižemo oprezno kao dragocienu koju stvar, dok ju nepostavimo na ono mjesto, koje ju ide — povrh zemlje, povrh ćutila, povrh izpraznih slastih ovoga svieta, i povrh istih potrieboća tiela njihova, stavimo ju tamo medju one bistre i vedre predjele, kojino su divna domovina čistih duhova! —

Od svih duševnih moćih čovjeka, volja je nedvojbeno kako glede naravi svoga djelovanja, tako i glede uloge, koju u životu ima, najvažnija. Njezino sudjelovanje neobhodno je potriebno svim ostalim, jer bez njene pripomoći ništa činiti nemogu. Neima časa u životu, u kojem ona nemora djelovati, i njeno posredovanje tako je nuždno u manjih prilika kao i u najvećih i najznametijih stvarih, da su bez

nje sve ostale moći — reć bi — bezživotne. Da misliš, promišljaš, djeluješ, da izvršiš dužnost kakovu, koja ti se namieće, da se suprotiviš obmami, koja te zavodi, da pobiediš strast, koja te napastuje, moraš htjeti, i to osbiljno htjeti. Da budeš dobar otac porodice, da sačuvaš pošteno stečenu sreću, da uzdržiš pravednu mjeru u dobru, da učiniš dobro i ljubav iskrnjemu, moraš hotjeti. — Bez čvrste i stalne volje, čovjek je robom svakoga, koji je nakan s njim vladati, i koji znao bude laskati njegovu nagnuću, zada mu gospoduje, — dapače je još gorji, jer će biti igračkom vlastite svoje tvrdoglavosti i lahkoumlja.

Kako će čovjek bez čvrste i kriepke volje, da pobiedi sve one težkoće, nezgode i suprotivštine, koje ga na ovom svietu poput proždrljive zvjeradi iz busija čekaju? — Moj siromašni čovječe; koliko i koliko hudih, krvnih dušmana na ovome svietu imaš, pak se ipak veoma riedko — da i nikada — laćaš ubojita za nje oružja, stalne i kriepke volje, već radje u svom nehajstvu pustiš, da s tobom do skrajnje propasti vladaju i gospoduju.

Velika li je to sreća, imati čvrstu i kriepku volju! nu kako da takovu stečemo, ili ako ju velikom sriećom posjedujemo, pak smo odhranitelji mladeži, kako da istu u pitomce naše uciepimo?

Narav čovječja slična je stablu voćke, koja se mora kalamiti, i koja bez toga ciepljenjem oplemenjivanja, ili sahne, ili pako opor plod donosi. Nu se ovome uzvišenom djelu oplemenjivanja, veoma često nebrojene zaprieke i suprotivštine na put stavljaju, pa ako odhranitelj sam nebude imao čvrste i stalne volje, tada će neprijateljem ovim smrtno podleći morati, a svrha naobraze grdno je promašena. — Koliko se isto pitomče — baš i prividno — ćudorednom a i svakom inom dobrom uzgoju protivi, koliko boli i težkoće na sebi istom pokazuje, kako često suze iz očiuh, kao krv iz grdne kakove rane, bujicom prolieva itd. Ali učitelju i odgojitelju! neplaši se u tome poslu niti boli niti težkoće; nezgrozi se ugledav krv iz rane teći, nego budi čvrste i kriepke volje, te misli na sjajnu budućnost i zlatne posljedice!

Nepobitna je istina, da kosti, lomljenjem — poslie kako se opet izvidaju i ozdrave — jačimi postaju; isto tako ako i volju ojačiti želimo, to ju moramo vrlo često prelomiti — jest prelomiti ju, i to zatajivanjem sebe, i požrtvovanjem. Zrno ploda nedonosi,

dok se u zemlju nebaci, i u njoj njekim načinom neumre: tako i mi sahranimo najprije svoju volju, učinimo ju da umre — podvrgavši ju zakonom i dužnostim i za mala opazit ćemo, kako klica donosi obilnu žetvu plemenitih želja, veledušnih osjećanja, te jakih i postojanih diela.

Čovjek mora da nad samim sobom vlada i gospoduje.

Od prieke je nužde, da se osbiljno latimo borbe proti samim sebi, koju borbu vazda — ako stalno i srčano vojujemo — pobjeda okrunjava; obogatiti bo u tome smislu nikako nemožemo, izim ako same sebe neoplienimo, hram pako slave naše nemože se nigdje podići, osim na razvalina pobiedjenih strasti.

Putena nagnuća i požude — riečju naša ćutila — u strašnjoj su oprieci sa dušom, kao protivna dva življa, od kojih svaki protivne težnje i protivni cilj imade. Na temelju ove istine, nije moguće obim ugoditi, ili jednom dvoriti i ugadjati, a da se drugom nezamjeriš i neprijateljstvo njegovo na se nenavučeš; pa kada već izmedju ova dva birati moramo, zar nije bolje i pametnije odlučiti se za ono, koje je bolje i plemenitije, te imati za protivnika onoga, koji je manje slavan, i koga ćemo za cielo pobiediti, ako stalno i odvažno vojevali budemo?

Svojimi strastmi i pohotami dvoriti, nije nikvi trud niti umjetnost, ali pobiediti ih, svakako je mučno ali uzvišeno i veliko djelo; a kako ćeš joguniću i tvrdoglavu strast da pobiediš, ako niesi naviko volju svoju lamati i njoj gospodariti? Da i to pako učiniš, treba ti opet osbiljno htjeti, htjeti ćeš pako doista, ako nikada nesvrgneš s uma ovu istinu starih mudraca: „Duša se okrutno osvjećuje radi učinjene joj poruge i poniženja, podvrgavši ju ćutilom i pohotam tiela.“ Vjerujte mi, da je ovu osvetu duše svaki izmedju nas osjetio, čim je ugadjajuć tielu, duši se zamjerio! — Kao zarobljena i pobiedjena kraljica kakova, neprestaje ona vjeriti se proti svojim pobjediteljem, te boreć se i drhćuć u svojih veriga, odsudjuje ih na pozornost bdienje i bezkrajni nepokoj.

Mi vidjamo velike stvari tečajem našega života, koje se pred nami dogadjaju; mi ih moramo dočekati, pa ako nam i nije već sudjeno da u istih sudjelujemo, ništanemanje nije moguće da nam nepotresu dušom i pokrenu životom, ako u volji nebudemo imali jako načelo za odpor moguće. Evo smo dosada dosta uvidjeli, da je

izmedju svih dobara najskupocjenija je takova volja, koja se je lomljenjem tako ojačala, da se neda ni od kakve nepogode srušiti, već koja poput pećine čvrsto stoji, te junački održava biesne napore strahovite bure.

Čovjek, koji je bez čvrste volje i snage, suprotiviti se napastim nutarnjim, ili da se odapre udarcem izvanjskim, hudom je žrtvom jada, slabosti, nesviesti mehkoputna viekom tamna i nepokojna života. On je mučenik, stojeći na pozorištu boli i dugočastne zlovolje! Da ga promatramo, kako je neodlučan prije nego što počme išto djelovati, a nemiran opet i zabrinut poslie djelovanja, nezna niti ono što misliti mora, niti ono što raditi ima; bježi potežkoće, koje mu se pokazuju, a tim ih samo množi, jer srčanosti neima predusresti i odbiti ih. On trati dane svoje uzalud, sve želeći, sve kušajući, bez da išto k svrsi privede, srče i liže od svačega, a ničim se nenasiti i nenahrani. Hodi od posla k odmoru, a od odmora k poslu, pa ipak se kraj svega toga nemože osloboditi dugočasa, koj ga podgriza, i umara, koji ga slabi. Plašljiv je u svojih nada, slab u osnova, a nagao u odluka; jogunast i tvrdoglav u vladanju, a nestalan u ukusu; plaši se svega, što je ponješto težko i protivno mlitavoj naravi njegovoj, te tražeći lakšeg i boljega, nailazi vazda samo na neugodnosti neopisive. — Sebi uviek traži milosti i pomoći drugih, pa tiem na vidik iznaša preziranje i zabacivanje samoga sebe, niti može ikada sebe posjedovati i osvojiti, jer ga slabost njegova svakomu kao plien na prodaju nudi i prodaje. Lebdeć vazda izmedju dobra i zla, nemože niti opak niti kriepostan biti, te uznemiruje svojom neodlučnošću jednako dobre, koji ga nastoje predobiti, kao i zločeste, koji ga nastoje zavesti. Njegov život je sveudiljni odlazak i povratak, „idi i dodji iz grieha u milost, a iz milosti opet u grieh.“ — On nezna niti ljubiti niti mrziti, niti podnositi nit se opirati, — da, niti živiti nit umrieti.

Kakova mora biti smrt, koja dovršava takov život? — to ostavljam na razmišljanje.

Kada sam turobnu sliku takovog čovjeka, koji je pomanjkanjem vježbanja, svoju volju zanemario, ovdje predočio, pokušati ću opisati i takovoga jednog, koji je — naučivši sebe svladati — postojanim vježbanjem i sretnom navadom čvrstu i jaku si volju pribavio; da tako poznademo ne samo ono, čega se imamo bojati, ako smo

se za prvim poveli, nego takodjer i ono, čemu se imamo nadati, ako junačtvo ovoga drugoga nasljedovali budemo.

Čovjek kriepke volje, ima u sebi njeku srodjenu si jakost kao tajnu pomoćno sriedstvo, kojim on umije odnpirati se svim suprotivštinam nutarnjim i vanjskim. On se može uzdržavati i može podnositi: a tko nezna da se sva tajna ovoga života u tih dvajuh stvari sastoje? Kod njega je sve istinito, sve jako, sve osbiljno i stalno. Svatko zna, u koliko na njeg računati može, i rieč njegova tako je sigurna, da svaki vjeruje, da će ono držati, što se je zavjerio ili obećao. — Njegov razum čist i bistar, dobro vidi cilj, koji mu je Bog naznačio, i njegova volja snažno i stalno teži tamo, gdjeno mudrost njegova ljubko razpolaže sriedstvi, koja ga tamo vode. Ali vrhu svega se očituje njegova moć u nezgoda života. Bura može bjesniti, ali on se neda svaliti nikada. Kao klisurina usried mora, može on zaplavljen biti pjenom i talasi težkoća za vrieme samo, jer na brzo opaža, kako se te nepogode sve većma udaljuju, pak mirnom sviesti čuva prisutnost duha svog, za još bjesnije bure. Pogled oka njegova brz je i siguran; on se umie odlučiti brzinom, i djelovati živahnošću, — dvie stvari toli koristne u važnih slučajevih. — On je podpora svoje porodice i naslon svojih prijatelja, niti je ičijemu napredku na putu, dostojanstvo pako svoga značaja, znade sačuvati i u najškakljivijih okolnostih života. On hodi kriepkim i sigurnim korakom onim putem, koga si je sam nacrtao, niti se s istoga rinuti dade onimi prizori, koji su za narav čovječansku toli obćeniti i podli. Najtežje žrtve manje ga truda stanu nego li druge ljude, jerbo navada čini mu ih lakšimi, i što ovimi navadami steče onu snagu volje, kojom se u svemu odlikuje. On se znade boriti i za sigurno pobiediti, jer je češće umjeo pobiediti samoga sebe, i jer za borbu i pobjedu dobar čas odabere. Nepristupan malodušnosti, neda se nikada oboriti, i sladka zviezda okrunjavajuće nade, sjaje mu uviek i u najtamnijoj noći. Jadi nerazrušavaju njegovu borbi naviklu dušu, dapače niti iste strahote smrti nesmute ga nikada. On smrti smjelo u oči gleda, i premako ju nesmatra kao kakovo dobro, to ju ipak kao kakovu potriebu, znade junački dočekati i podnieti.

Evo nam umilne slike vriednoga čovjeka, koji si je postojanom borbom volju očeličio i ojačao!

Dvie su u obće predsude u dobi mladosti, koje veoma slabe gorljivost. Mnogi najmre misle, da je volja takovo svojstvo, koju čoviek sam sebi — razumijem čvrstu i kriepku volju — dati nemože, nego da ju sasma gotovu i usavršenu porodom svojim na ovaj sviet donese, i onda još misle, da ništa nemoraju činiti ina, nego samo čekati, da se volja u njih prirodnim razvojem duše i svih njezinih moćih, stvori. To je borme grdna i veoma varljiva obsjena; jer kao što se tjelesna ćutila vježbanjem usavršavaju i do velike visine doćeraju: isto se tako postojanim vježbanjem i duševne moći, da, još bolje od tjelesnih ćutila, usavršavati mogu, i težko bi griešio onaj, koji bi usavršenje njihovo s nemarnosti ili lahkoumlja zanemario.

Izmedju svih duševnih sila, neima baš nijedne, koja bi se u istom stupnju kao volja pribaviti i usavršivati mogla vježbanjem, razviti i ponarasti navadom, a oslabiti i izgubiti se neradom.

Ima ljudih, koji misle, ako se volja zadobiti mora, da za to, doba djetinstva još nikako sgodna, prikladna i uspješna nije, i da bi bolje bilo ostaviti volju do one dobe, u kojoj razvoj tjelesnih ćutila i duševnih svojstva mnogo sigurniji i mnogo lakši čini uspjeh u onoj borbi, koja kao da iziskuje porabu svih sila, kojimi razpolagati možemo. — To je doduše istina, da je u dobi djetinstva volja — u sebi istoj smatrana — vrlo malo uredjena i razvijena; ali u stvarih, koje za ravnotežje služiti imaju, nemože se njezina vriednost i težina procieniti, ako se nesravna s onimi, s kojimi se vagati i mjeriti ima, — a to je baš narav i cilj volje. Ako je ona u djeci slaba, ništa zato! na slabijem su stupnju i strasti, koje na nju navaljuju; pa ako su privikla već za djetinstva manje strasti pod gospodstvo volje skučiti: to će napredujuć u životu, manjim trudom suprotstati moći većimi, koje ih susretali budu.

U istinu, evo skorim idu strasti na mladež prvim svojim jurišem; skorim će kriepost, koja je dosada u miru ravnala dušu njezinu, imati da održi prve nasrtaje, i neće inače sačuvati svoju vladu, osim braneć se junački proti obmami slasti. Zar da bezumno bez svake priprave čeka na ono vrieme, kada mu je latiti se ubojitog oružja, da savlada krvnog dušmanina svoga? O pripravljajmo ju za strahovite one bojeve, koji ju čekaju, zada i mi sami radi ove priprave i opreznosti, preveliku nagradu u sviesti svojoj zadobijemo!

— Lamajmo vrlo često nu oprezno volju njezinu, a učimo ju i samu lamati, zada ovu kraljicu svih moćih, što više osnaže i omoguće. — Evo se neprijatelj približuje: čujem mu stupaje, čujem prvu viku njegovu; vidim već prašinu, kojano se diže pred nogama njegovim, i koja će skorim zamotati nepripravljenoga poput oblaka, i zastrti svjetlost pred zabezeknutimi njegovimi pogledi. — Pripravi se sladka mladeži moja! žuri se unići u samoga sebe, te u sigurno mjesto postavi one dragociene krieposti, koje ti milošću božjom procvaše, i kojih sladki miris veseli Boga i angjele. —

Nebih želio, da budem štovanoj braći mojoj, čitateljem, oviem predmetom — otežuć ga na daleko i široko — dosadan: zaoto ću — molim samo još za malo uztrpljenja! — u kratko nacrtati načela, kojimi se volja očeličiti i ojačiti može, pak ću zatiem u ime božje odma završiti.

Volja, kao što smo dosada uvidjeli, odredjena je zakonom providnosti, da uzdrži ravnotežje glede napastih ćutila, i izvanjskog svieta, toga radi treba ju ustrojiti opiranjem i odporom, to bo zahtieva cilj onaj, kojega nam Bog dade, — a da što sigurnije do čvrste i kriepke volje doći možemo, nesvrgnimo nikada s uma sliedeća načela:

1) Opirati se joj i suprot djelovati, to nam mora biti predmet svih naših misli i napora.

2) Činimo dobro, — na silu činimo dobro! kojega njekada nebi rado činili.

3) Zauzdajmo svoju jogunastu i neposlušnu narav, a uobraženje podvrgnimo pod vladu volje, ograničiv ga kolom, izvan kojega da nikda nehodi.

4) Postupajmo svojimi ćutili kao plahimi i objestnimi hatovi, zauzdav i stegnuv ih, te ih ostavimo neka neustrpljivo grizu svoje uzde.

5) Držimo navadom svoje tielo u granica umjerenosti sveudiljnim vježbanjem i mudrošću; i napokon što je najpoglavitije:

6) Prosimo od Boga gorljivom molitvom snagu, koja će odupirati se, i srčanost, koja će pobiediti.

„Gutta cavat lapidem“ veli poslovica, pa ako i mi samo kap po kap vježbanjem sakupljali budemo onu snagn, koja s neba u dušu našu pada, i to dotle, dok ona nepostane izvorom žrtva, ju-

načkih odluka i plemenitih diela: to ćemo zaista sretni i blaženi biti već na ovom svietu, a onkraj groba neće nam zaista uzmanjkati kruna života, i vječne slave.

OPROŠTAJ.*)

(*Od Mate Stipića.*)

Svaki narod napried teži,
Ne krzmajmo — vrieme bježi.
Ajdmo i mi, ajd naprieda,
Ljubav k rodu zapovieda.

Trenutaka aj! gorkije',
Čas rastanka kada bije.

Kô što Višnji za let pticu stvori,
Tak čovjeka ustroj za rád sbori.
Radin čovjek dobro shvaća čase,
A rodoljub pomno sluša glase
I srca si i miloga roda; —
Pa gdjegoder pruži mu se sgoda,
I dušu mu i srce mu poda.
Zna on, časak sljedni čim odbije,
Da vječnosti zastor ga sakrije —
Njemu više da povratka nije.
A budući, što no ima doći,
U Višnjega da je samo moći.
Sadanjost mu samo preostaje,
Njoj sve sile duše, tiela daje.
Koristit se svakim hipom znade,
Rodu samo da više valjade.
Pokraj volje dobre i dara ini'
Svak koristit može domovini,
Jel' u zvanju, u komu se kreće
Sile svoje u nemar ne meće:
Zrno jedno do drugoga meći,
I pogaču iz brašna ćeš speći.

---

*) Što ga reče jedna pripravnica II. tečaja prigodom svečana dieljenja nagrada u dvorani opatičkog samostana svršetkom ove školske godine.

Kamen jedan slaži do drugoga
Eto, rode, dvora velikoga.
Nij' dost reči: „Ljubim domovinu!"
S pustih rieči slava joj ne sinu.
U dlan pljunut, ruke zasukati,
Domovina tada će nam sjati,
Jerbo usta što ti tvoja sbore,
Ono valja da ti ruke tvore.
Tako, seke, drugarice mile,
Ter u znanju, što si kroz ta ljeta
Sabirasmo — oj spomeno sveta! —
U tom, velju, znanju napried iti
Nastojimo — u njem vrsne biti!
U svakom se dobru natjecati
Ni jedna se od nas ne uzkrâti
Rast'mo kano vite jele u gori,
Kano viti snažni zelen — bori,
Kano dubje šuma domaćije':
Grud bo jaka jaku ljubav krije.
Primjer velih i slavnih muževa
Pred očima neka nama sjeva:
Nje motreći nek nam duh se bavi
U snu obnoć i obdan na javi.
U nje, rode, da se ugledamo
Što dom traži od nas, du mu damo! —
Plemenite da bit ćemo kćeri,
Svaka nas se, seke, nek zavjeri.
„Domovino, majko naša sveta,
Neprezri nam našega zavjeta,
Tvoju slavu množit, veličati —
Svagdje prednost tebi ćemo dati
Slava tvoja i naša će biti,
S tobom ćemo s' i mi proslaviti.
Sreća tvoja našu sreću stvara
Tvoja bieda i nam srca para." —
Zvanje naše, seke, veliko je,
Kraj dužnostî, koje nam predstoje.

Od nas, seke, majka domovina
Puno traži, il' nije istina?
Da mladosti sveti plam se trne
Našom rukom? Tko da ne protrne?!
Ljudska narav slabi i da gine
Nisu l' naše, seke, to krivine?! —
Zvanje naše plamen je gorući:
Svud prosvjete svieću užižući,
U srdašcih mile i nevine
Domorodne naše omladine;
Da njihove već za rana grudi
Sve to ljepši žar ljubavi bûdi,
Nastojat nam — naše da mladeži
Žarka ljubav nježno se uvrieži
Prama vjeri, prama domovini,
U srdašcih malih i nevini'.
Ljubav ta će čvrsti temelj biti,
Na kôm hram je lahko sagraditi —
Hram prosjete prave i jedine
S kê izvire sreća domovine.
U nje sjaju hram će žarko sjati,
Svakog dobra plode prosipati.
I tako nam naša mladež mila
Jaki podpor vjerni domu bila!
A djevojke, mile krasotice,
Kratke, nježne kano golubice,
U ljubavi k rodu bile jake,
Na sve žrtve pripravne i lahke! —
Postojane bud'mo i strpljive
U nesgodah, biedah svedj snosljive,
Nebil' kako svrhu polučile:
Rod svoj sretnim samo učinile.
Pred nesrećom ne predajmo svakom
Oprimo se vazda dušom jakom!
Stojmo čvrsto kako no klisura,
Kad navali na nju kakva bura,
Žarkovite kad se munje krese,

Kada temelj i zemlje se trese. —
Prava sreća na strmoj je stazi,
Dušom jaki otu stazu gazi.
Tko ni vrstan, nek mi ne govori
Da rod ljubi, kad opaka tvori.
Tko za ljubav, što ju Hristos dade,
Ili nezna, il' neće da znade,
Rod da ljubi, kako može kaž'ti? —
Bez temelja sgrada mora pasti.
Boga ljubit, ljubit bližnjeg svoga:
Dvie svjetiljke od Isusa Boga —
Predhodnice, kê nam svjete jasno,
Da pogodit k meti mož'mo lasno,
K kojoj nam je žurnom nogom poći,
Želimo li tam s mladeži doći.
Ljubavi je duša otudjena,
Koja stoji u prsih studena,
Kad se vihri medjusobno biju,
Oblaci se preko neba viju.
Oj sestrice! mile drugarice,
Osvjetlajmo svomu rodu lice:
Omrazan nam i preziran bio,
Pogibelji tko se uklonio,
Tko nevriedan svoje djedovine
Samo nizko gamzi, puzi, gine!
Sram nas bilo, da nam ko nadjene
Ime majkâ djece izrodjene!
Porod nam se trpit oviknuo
Prezrienjem slavu odmetnuo!
Samo srce, koje vruće bije,
U kom ljubav k milom rodu vrije:
Neumrle rodu vience vije.
Čišće 'e takvo srce u Slovina,
No bi slavna nebeska vedrina! —

Sada, pjesmo, napni žice svoje,
Jer hvale se svim onizim poje,

Nikad truda, kî ne štede svoji',
Da se mladež valjano odgoji.
Ti u jezik, pjesmo, svoj najdraži
Najsmierniju njima hvalu kaži:
Hvala Vama, čije rieči bjehu
Čvrstim štitom — koje nas branjahu
Prot olujam življenja ovoga —
Proti varkam svieta himbenoga.
Hvala smierna, što nam vodje bjeste —
Vještom rukom vodit razumjeste
Nas slabašne i nevješte dosti
Prek strništa ljudskijeh slabosti',
Prek šikarja, grmja, trnja — tamo,
Kam da i mi mladež pripravljamo:
Gdje najljepši svesklad ljubko s' smije,
Od zemnoga ljepše cvieće klije,
Još miliji s kog se vienac vije,
Mudre glave Vaše da ovije! —
Čujte seke! da-li ne čujete
Domovine majke glase svete?
Gdje nas traži, gdje već zove mila,
Da pod svoja zakloni nas krila.
Nu al' prije neg se rastanemo,
Na mladjanu grud si da panemo —
Da se tvrdo, seke, zagrlimo —
Posljednijem ljubcem poljubimo! — — —

Sad ćeš, pjesmo, nizko žice djeti,
Trenutak bo gorki ti je pjeti:
Čas rastanka — oj! gdje su te grudi,
U kîh tuga da se ne probudi!
Aj gorka li, Bože, toga časa,
Za izreć ga neimamo glasa . . .
Srce klone, oči suze rone,
Gdje vidimo sladke čase one,
Provadjasmo u ljubavi koje —
Jedna drugoj srce dajuć svoje.
Sad se tekar tî časovi viju
Pred očima, koje suze liju —

U istini sad ih tek vidimo —
Sada srca pravu bol ćutimo . . .

Govoriti ne možemo više,
Samo srce plačuće uzdiše:
S Bogom, Sestre, što ste u tamnome
Životu nam svjetlost upalile,
I s nami se tako posestrile, -
Da u duhu življasmo jednome.
S Bogom ostaj! sgrado naša školna
Sjajni spomen srdašca nam bolna,
S Bogom ostaj! bašćo naša liepa —
Školo naša, tiha poput raja, —
Na rastanku srce nam se ciepa —
Ne možemo — samo se razdvaja, —
Oj časovi, puni vi krasote!
Oj spomeno prepuna milote!
S Bogom dakle vi časovi sveti
Uzhićenja, i vjere i nade,
Prostodušnog srca čisti svjeti
S Bogom za svedj — s Bogom seke mlade! —

Dopisi.

Iz Badljevine, dne 26. Studenoga. — U prvašnjem mom dopisu od 15. Rujna t. g., javio sam Vam, da će nas naš dosadanji g. veliki sudac A. Virag ostaviti. Ova se je viest obistinila, i mi ga više u našoj sredini neimamo. — Da tome vrlome mužu, bar mi učitelji, za njegovo revnovanje okolo škola, zahvalnost izkažemo, podpisasmo i uručismo mu pri odlazku njegovom, sliedeću pouzdanicu, koju Vam ovdje rieč po rieč priobćujem. Evo je:

„Poglaviti gospodine! Muževna i plemenita djela, koja ste ravnajuć kotarom ovim, neumorno te pravedno-strogo tvorili, biti će Vam vazda neuvehlim cvietom upletenim u vienac vječne uspomene, koju ste kod nas zaslužili. — Pučka prosvjeta svakako je polugom budućega našeg blagostanja, — to priznaje već i isti u kolibi živeći seljak, komu je tmina gluposti i neznanstva u novije vrieme grdno dodijala. Prošla su — hvala Bogu — pod zaštitom našeg sriećno vladajućeg kralja, ona strašna vriemena, u kojih se je narod naš sa divljim neprijateljem neprestano boriti imao, a osvanulo je srećnije vrieme, gdjeno se ne toliko mačem, koliko perom i umom kretati može; ovom pako polažu temelj naše pučke učione. Nu, da pučke očione kriepko djelovati i zadaćam svojim svrsi shodno odgovarati uzmognu, treba im i od političke oblasti možne zaštite i podpore.

Poglaviti gospodine! Ako je ikada tkogod u ovom kotaru za blagostanje škola i pučkih učitelja išto dobra učinio, to javno pred svietom priznati moramo, da ste Vi istim, otčinskom skrbi i ljubavju privrženi, te njihov najmoćniji stup zaštite i reda bili. — Jer Vas pako udes ovoga života, koji nikada plemenita djela dovoljno nagradio nije, od nas dieli i razstavlja: to nemožemo nikako propustiti, da Vam poglaviti gospodine! pri odlazku iz naše sriedine, za sva u ovom se kotaru nalazećim učionam i učiteljem izkazana dobročinstva, skrb i zaštitu, najsrdačnije nezahvalimo. — Pratio Vas Bog po svih staza života Vašega, te Vas uzdržao na korist naše mile domovine još nebrojeno ljeta zdrava, sriećna i zadovoljna!

Konačno Vas molimo, da nas i u buduće u takovoj ljubavi zadržati izvolite, kakovom ste nas vazda susretali, i u kakovoj Vas mi sada pratimo, te na uvieke zadržati želimo."

(Sliede podpisi učitelja).

Iz ovoga se jasno vidi, koliku je ljubav i povjerenje imenovani g. veliki sudac kud ovokotarskih učitelja stekao, a tiem ujedno i svoj gospodi kotarskim sudcem liep primjer ostavio, kako se za blagostanje škola i učiteljskog osoblja svojski brinuti i zauzeti imaju.

Iz Petrinje. Štovani gospodine uredniče! Javio sam Vam u br. 20. Vašega cienjenoga lista, da je naša preparandija trogodišnja i da će počamši od ove školske godine podpuna biti; buduć da je naukovna osnova za 3. tečaj dozvoljena bila i novi se pripravnici po nalogu vis. ratnoga popečiteljstva počeli primati.

Koncem Listopada t. g. odoše pripravnici svršivši drugi tečaj! Silna potreba na učiteljih u vojnoj krajini prinuždi vis. popečiteljstvo, te ovo odredi, da se rečeni pripravnici konačnomu izpitu podvrći imaju.

Svršivši pripravnici pod nadzorom ravnatelja i učitelja propisane pismene izpite, prispje dne 23. Listopada prečastni gospodin savjetnik i kanonik Stjepan S a b l j a k u Petrinju. Dne 24., 25. i 26. Listopada obdržavani bijahu ustmeni izpiti. Pripravnika bilo je u tom tečaju 47; ovi su po konačnoj konferenciji i s obzirom na njihov napredak u 1. i 2. godini sliedeće osposobljenje dobili: 1 za učitelja glavu. učione s odlikom, 9 za učitelje glavnih uč., 10 za učitelje trivialnih uč. s odlikom, 15 za učitelje trivialnih uč., 5 za učit. trivialnih s vremenom a 7 za podučitelje.

Po dovršenom izpitu prisustvovahu pripravnici misi zahvalnici, zatim, sakupivši se u školi, držaše jim preč. g. savjetnik u prisustvu učiteljstva preparandijalnog i političnoga poglavara ovogradskog kratak i jezgrovit govor. Govoreći pripravnikom ovako radi njihove buduće zadaće k srcu, napomenuv milost vlade, koja ih je podupirala i govor se svrši uzklikom „živio naš car“! Uslied toga imamo sada samo dva tečaja; u prvom tečaju ima 34 a u drugom 33 pripravnika. —a—

Viestnik.

— Preuzvišeni gosp, nadbiskup Josip Mihajlović utemeljio je još četiri štipendije za one mladiće, koji žele svoje nauke nastaviti u križevačkoj gospodarskoj učioni. Bog mu platio!

— Presvietla grofovska obitelj Erdödiah novomarofskih odstupila je kod segregacije u svojoj gospoštini Novimarof tekuće godine izvedene sv. Ilijskoj učioni od vlastitoga svoga zemljišta za bolje uzdržavanje tamošnjega učitelja devet jutara oranice i do četiri rali šume. Ugledale se u toj hvalevriedni primjer i druge gospoštine!

— Naimenovani su za učitelje, i to: u Bakru g. Franjo Rimanić, u Samoboru g. Nikola Šantek, u Poljani g. Vatroslav Horvat.

— Kako iz vjerodostojna izvora doznajemo, ustrojit će se još ove školske godine pomorska učiona u Bakru.

— Visoka kr. zemaljska vlada blagoizvoljela je odobriti privremeno namještenje sliedećih učiteljskih osobah i to: g. Samuela Švajcara za privr. učitelja na izrajelitskoj glavnoj učioni u Zagrebu, g. Josipa Bišćana i Dragutina Jurišu za privremene učitelje na paralelkah dolnjo-gradske učione u Zagrebu.

— Na maloj realki u Varaždinu naimenovani su i to za učitelja filologičko-historičke struke g. Josip Pavičić, za tehničkoga pristava g. Dragutin Vučnik, a za učitelja glasbe g. Vjenceslav Prohaska.

— U stališ mira postavljene su gospoje: Anka Majhenka, Gabriela Kušićka, učiteljice iz Zagreba, isto tako i gosp. Ivan Gerbec, učitelj iz Koprivnice.

Natječaj.

Na pučkoj učioni u Aljmašu izpražnjeno je učiteljsko mjesto s godišnjom plaćom od 315 fr. a. vr., slobodnim stanom, vrtom od pol jutra, 6 hvatih mekanih drva za učitelja i školu i 21 fr. u ime orguljanja iz crkvene blagajne. Za popunu toga mjesta razpisuje se natječaj do 1. Siečnja 1871. Natjecatelji imadu svoje molbenice do naznačenoga roka dostaviti Cvietku Latkoviću, škol. kot. nadzorniku kotara osiečkoga i župniku u Aljmašu.

Sbornica.

— G. A. u O. Sbirku ruda za pučke učione možete dobiti kod Vjeceslava Friča u Pragu 736 — II. uz sliedeće ciene:

a) Sustav rada 42 komada u ormariću poput kakove knjige 2 for.
b) Sbirka ruda, 64 kom. 4[]" u dva okvira . . . . . 10 „
c) Veća sbirka ruda, 100 kom. 4[]" u dva okvira . . . 20 „
d) Sbirku ruda po sustavu, koje vi sami želite i to:

100 kom. 24[] centimetra po 15 for.	100 kom. 54[] centimetra po 25 for.
150 „ „ „ „ 20 „	150 „ „ „ „ 45 „
200 „ „ „ „ 30 „	200 „ „ „ „ 60 „
300 „ „ „ „ 45 „	300 „ „ „ „ 80 „

— G. I. Š. u V. Poslano primili, te ćemo upotriebiti u budućem broju. Sjetite se nas i nadalje.

— G. A. F. Iz svega vidimo, da ste svoju zadaću podpunoma shvatili. Tako valja, samo napred. Sretna li će nam biti domovina, kad se s takovimi učitelji bude mogla ponositi. Učitelj, koji misli, da je s diplomom dobio povlast, da nemora više ništa raditi, nije učitelj, već najamnik, koj samo trbuhu za volju u školi vrieme trati. Bože nas sačuvaj od takovih nadri usrećitelja. Poslano upotrebit ćemo sa zahvalnošću.

Uredjuje: **Fr. Klaić.** Naklada knjižare: **Fr. Župana.** Tisak Dra. **Lj. Gaja.**

